Utmätning

Illustrationer: Keje Gustafsson, Gustafsson & Löthman AB

Kronofogden

Beslut

Beslutat av
Mats Bengtsson

Beslutsdatum
2025-04-30

Gäller från och med
2025-04-30

Ansvarig organisation
Verkställighetsavdelningen

Dnr
KFM 7266-2025

Ersätter beslut 2024-04-05 med dnr. KFM 1212-2024

Beslut gällande handbok

Beslut om Handbok Utmätning.

Beslut

Kronofogdemyndigheten (Kronofogden) beslutar att Handbok Utmätning ska gälla från och med den 30 april 2025.

Motivering till beslutet

Handbok Utmätning har uppdaterats med anledning av förändrat arbetssätt och behov av förtydligande.

Beskrivning av ärendet

Handbok Utmätning vänder sig i första hand till anställda inom Kronofogden som arbetar med verkställighet. Den ska även kunna användas vid utbildning av nya medarbetare. Handboken kan också vara av intresse för andra som behöver kunskap om utsökningsrättsliga frågor eller vill veta mera om Kronofogdens verksamhet.

Uppdateringar i denna version av Handbok Utmätning (de viktigaste ändringarna är markerade med streck i vänsterkanten):

Avsnitt 1 Inledning har uppdaterats med:

- Uppdaterad hänvisning till beställning av tolk och översättning.

Avsnitt 2 Förutsättningar för verkställighet har uppdaterats med:

- Förtydligande text om Kronofogdemyndighetens ställningstagande om verkställighet när gäldenären har skuldsanering.
- Ny text om HD:s beslut 2025-01-15 i mål: Ä 1906-24, ”Den särskilda postadressen”

Avsnitt 3 Kronofogdens handläggning

- Förtydligande text om återgång av förmånsrätt vid konkurs.
- Nytt referat till JO: beslut 2025-03-05 Dnr 2509-2024 där Kronofogden fick kritik för agerandet vid en förrättning.
- Hänvisning till Retriever utbytt till InfoTorg.

Kronofogden

Beslut

Beslutat av
Mats Bengtsson

Beslutsdatum
2025-04-30

Gäller från och med
2025-04-30

Ansvarig organisation
Verkställighetsavdelningen

Dnr
KFM 7266-2025

Ersätter beslut 2024-04-05 med dnr. KFM 1212-2024

Avsnitt 4 Allmänt om utmätning har uppdaterats med:

- Ny text om CE-märkning av personlig skyddsutrustning.
- Förtydligade om att vid utmätning av medel som inte är avsedda för gäldenärens försörjning ska något beneficium inte lämnas.
- Nya beloppsgränser för att underlåta delgivning.

Avsnitt 5 Löneutmätning har uppdaterats med:

- Uppdaterad text om oskäligt hög bostadskostnad med hänvisning till Försäkringskassans föreskrifter med tabell för högsta godtagbara kostnad.
- Förtydligande text om dubbel boendekostnad och deposition.
- Ny länk från bostadskostnad till bostadskostnad för utlandsboende.
- Nytt exempel när Kronofogden ska ta hänsyn till vad gäldenären betalar av på skulder som vid en löneutmätning har bättre rätt till lönen fordran med företrädesrätt.
- Förtydligande när det gäller avtal om löneväxling som ingåtts före beslut om löneutmätning.
- Förtydligande text om löneutmätning vid konkurs.

Avsnitt 6 Utmätning av vissa objekt har uppdaterats med:

- Ny text om utmätning av livförsäkring på grund av att Kronofogdemyndighetens ställningstagande Utmätning av livförsäkringar 1/16/VER har upphävts.
- Hänvisning till Retriever utbytt till InfoTorg.

Avsnitt 8 Förhållandet till tredje man har uppdaterats med:

- Nytt referat till NJA 2023 s 570 ("Klockan i mittkonsolen").

Avsnitt 12 Redovisning av medel har uppdaterats med:

- Förtydligande vad som ska ske med pengar som fördelats till en sökande som återkallat sitt mål.

Avsnitt 14 Handräckning, kvarstad och betalningssäkring har uppdaterats med:

- Ny text om att Försäkringskassan kan ansöka om betalningssäkring avseende Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens fordringar.

Avsnitt 17 Rättelse, överklagande och skadestånd har uppdaterats med:

- Nytt referat till NJA 2024 s. 3 ("Spamfiltret").

Kronofogden

Beslut

Beslutat av
Mats Bengtsson

Beslutsdatum
2025-04-30

Gäller från och med
2025-04-30

Ansvarig organisation
Verkställighetsavdelningen

Dnr
KFM 7266-2025

Ersätter beslut 2024-04-05 med dnr. KFM 1212-2024

Avsnitt 21 Anmäla misstanke om brott har uppdaterats med:

- Nya länkar till Kronofogdens anvisningar gällande underrättelseskyldigheter när myndigheten upptäcker felaktigheter eller misstänker brott.

Handboken kommer att finnas tillgänglig både på Kronofogdens intranät Utsökt och på myndighetens webbplats, www.kronofogden.se.

Det här beslutet har fattats av avdelningschef Mats Bengtsson. Kronofogde Filip Håkansson har föredragit ärendet. Beslutet har godkänts digitalt och saknar därför underskrift.

Utmätning

1 Inledning 17
1.8 Europakonventionen 35
1.9 Barnkonventionen 36
2 Förutsättningar för verkställighet 41
2.1 Ansökan 41
3 Kronofogdens handläggning 87
3.1 Förberedelser m.m. inför verkställighet i utsökningsmål 89
3.2 Kronofogdens tillgångsundersökning 95
3.3 Registerforskning 98
3.4 Upplysningar från gäldenären 104
3.4.1 Förteckning 105
3.4.2 Kontaktsökning 110
3.4.3 Förhör 110
3.5 Upplysningar från tredje man 112
3.6 Förrättning i bostad och lokal 114
3.6.1 Förutsättningar för bostadsförrättning 114
3.6.2 Förutsättningar för förrättning i lokal 117
3.6.3 Genomförandet av förrättningen 118
3.6.4 Utmätning 123
3.6.5 Värdering 124
3.6.6 Uppgifter om äganderätt 125
3.6.7 Säkerhet vid förrättning 126
3.6.8 Tvång 127
3.7 När ska Kronofogden upprätta utredningsrapport?132
4 Allmänt om utmätning 137
4.1 Förutsättningar för utmätning 137
4.1.1 Gäldenärens egendom 137
4.1.2 Möjlig att överlåta 139
4.1.3 Förmögenhetsvärde 143
4.1.4 En ekonomisk enhet 144
1.1.5 Försvarlighetsbedömningen och intresseavvägningen enligt 4 kap. 3 § UB 145
1.1.6 Motivering och dokumentation 153
1.1.7 Ändrade förhållanden efter utmätning 154
4.2 Gäldenärens beneficium 154
4.2.1 Beneficieegendom 157
4.2.2 Utmätning med förbehåll 172
4.3 Andra utmätningsförbud 173
4.3.1 Penningmedel 173
4.3.2 Skadestånd 174

4.3.3 Pension....176
4.3.4 Upphovsrätt....177
4.3.5 Utmätningsförbud i annan lagstiftning m.m.....178
4.3.6 Avbetalningsgods....179
4.3.7 Krigsmateriel....180
4.3.8 Undantag från utmätningsförbud....181
4.4 Säkerställande av utmätt lös egendom 182
4.5 Åtgärder med utmätt lös egendom 191
4.6 Distansutmätning....193
4.7 Underrättelse om verkställd utmätning 196
4.8 Verkställighet mot dödsbo....199
4.8.1 Arvsberättigade....200
4.8.2 Dödsboförvaltning 204
4.8.3 Arvskifte 211
4.8.4 Verkställighet mot ett oskiftat dödsbo 212
4.8.5 Verkställighet när ett dödsbo har skiftats 218
4.9 Förmånsrätt 220
5 Löneutmätning....223
5.1 Inledning 223
5.2 Ersättningar som kan tas i anspråk genom löneutmätning 225
5.2.1 Arbetstagares lön....225
5.2.2 Annan ersättning för arbetsinsats 226
5.2.3 Periodiskt vederlag 228
5.2.4 Pension och livränta....229
5.2.5 Sjukpenning m.m. 230
5.3 Ersättningar i vilka löneutmätning inte kan ske.231
5.4 Allmänna regler vid olika typer av ersättningar.233
5.5 Förbehållsbelopp 235
5.5.1 Familjebegreppet....236
5.5.2 Normalbelopp 238
5.5.3 Minskning av normalbeloppet....239
5.5.4 Tillägg och anstånd 240
5.5.5 Bostadskostnad....256
5.5.6 Beräkning i vissa ersättningar 264
5.5.7 Fördelning av familjens gemensamma kostnader267
5.5.8 Försäkringskassans, Pensionsmyndighetens och arbetslöshetskassornas rätt till kvittning och avräkning....268
5.6 Utmätningsbeloppet....269
5.7 Företrädesordning 271
5.8 Det praktiska förfarandet 272

5.8.1 Underrättelse 272
5.8.2 Beslutsunderlag 274
5.8.3 Omprövning 275
5.9 Verkställighetstidpunkt 277
5.10 Förmånsrätt 277
5.11 Inställande och återgång 279
5.11.1 Verkställighet ställs in 279
5.11.2 Återgång 280
5.11.3 Exekutionstitel upphävs 281
5.12 Underhållsbidrag 281
5.13 Arbetsgivares betalningsansvar 284
5.13.1 Allmänna förutsättningar 284
5.13.5 Kronofogdens beslut att verkställa hos arbetsgivaren 286
5.13.1 Arbetsgivaren försätts i konkurs 287
5.13.2 Arbetsgivaren är en statlig myndighet 287
5.13.3 Straffbestämmelse 288
5.14 Gäldenärens konkurs 288
5.15 Arbetsgivares kvittningsrätt 289
6 Utmätning av vissa objekt 293
6.1 Pantsatt lös egendom 293
6.1.1 Gäldenären har lämnat lös egendom som pant 293
6.1.2 Utmätning av pant för panthavarens fordran ... 296
6.1.3 Utmätning av pant för annan borgenärs fordran297
6.1.4 Utmätning av pant vid konkurs, skuldsanering och
företagsrekonstruktion 299
6.2 Lös egendom som är föremål för retentionsrätt300
6.3 Avbetalningsgods 302
6.3.1 Utmätning hos köpare 303
6.3.2 Utmätning hos säljaren 304
6.4 Egendom som omfattas av företagshypotek 305
6.4.1 Företagshypotekets innebörd m.m. 305
6.4.2 Företagshypoteksutredning i samband med utmätning 314
6.4.2.2 Avslutande åtgärder 331
6.5 Fordringar i allmänhet 331
6.6 Banktillgodohavanden 336
6.7 Tillgodohavande på värdepapperskonto (VP-konto) eller i depå
..... 342
6.8 Fondandelar 343
6.9 Investeringssparkonto (ISK) 344
6.10 Livförsäkring 344

6.10.1 Innebörden av vissa uttryck som används i avsnittet 346
6.10.2 Förmånstagarförordnande 349
6.10.3 Skydd mot utmätning enligt 5 kap. 8 § UB 350
6.10.4 Utmätning innan försäkringsfallet inträffat 351
6.10.4.1 Beräkning av utmätningsbart belopp per kategori355
6.10.5 Utmätning efter att försäkringsfallet har inträffat359
6.10.5.1 Utmätning för försäkringstagarens skulder 360
6.11 Individuellt pensionssparande 363
6.11.1 Utmätning 365
6.11.2 Utmätning efter pensionsspararens död 367
6.11.3 Skatteeffekter vid utmätning 367
6.12 Fordringar hos Skatteverket 368
6.12.1 Överskott på skattekonto 368
6.12.2 Fordran på ROT/RUT 368
6.13 Utmätning av fordon 369
6.14 Andel i lösöre 370
6.15 Utmätning av rätten till arv 371
6.16 Andel i handelsbolag eller kommanditbolag 373
6.17 Andel i ekonomisk förening 374
6.18 Bostadsrätt 374
6.19 Leasing 377
6.20 Nyttjanderätter 379
6.20.1 Arrende 380
6.20.2 Jordbruksarrende 381
6.20.3 Bostadsarrende 382
6.20.4 Anläggningsarrende 383
6.20.5 Hyresrätt 383
6.20.6 Tomträtt 384
6.20.7 Byggnad på ofri grund 384
6.21 Ianspråktagande av fordon 385
7 Utmätning av fast egendom m.m. 387
7.1 Allmänt om fast egendom 387
7.2 Exekution i fast egendom 393
7.3 Överväganden innan en fastighet utmäts 394
7.3.1 Utredning av överskott 397
7.4 Verkställighet i både fast och lös egendom 401
7.5 Utmätning av fast egendom 403
7.6 Förfogandeförbud 405
7.7 Utmätning av pantbrev och ianspråktagande av fastighet 406
7.8 Dömd i mät 410

Utmätning

7.9 Utmätning av andel i fast egendom.....412
7.10 Utmätning av andel i pantbrev 414
8 Förhållandet till tredje man 415
8.1 Allmänt om tredje mans ställning vid utmätningsförfarandet415
8.2 Utmätning efter utredning om att gäldenären äger egendomen 418
8.2.1 Tredje man gör anspråk på rättighet 419
8.3 Egendom som gäldenären besitter ensam 420
8.4 Närmare om ensambesittning 421
8.4.1 Gäldenärens besittning.....421
8.4.2 Tredje mans anspråk på lös egendom som anträffas hos gäldenären 425
8.5 Utmätning av registrerade skepp och luftfartyg432
8.6 Lös egendom som gäldenären besitter tillsammans med make/maka/sambo.....432
8.6.1 Närmare om makars och sambors gemensamma besittning 435
8.7 Lös egendom som gäldenären besitter tillsammans med annan än make/maka/sambo.....440
8.8 Utmätning av fast egendom 442
8.9 Föreläggande för tredje man att väcka talan.....444
8.10 Föreläggande för sökanden att väcka talan.....447
9 Borgenärsrollen m.m. 449
9.1 Verkställighet är huvudregel.....449
9.2 Sökandens roll.....450
9.3 Kronofogdens borgenärsroll enligt UB 451
9.4 Kronofogdens gäldenärsutredning 453
9.5 Uppskov 457
9.5.1 Allmänt om uppskov 457
9.5.2 Uppskov till fördel för det allmänna 459
9.5.3 Säkerhet för uppskov 462
9.5.4 Uppskov på grund av personliga förhållanden ..465
9.5.5 Uppskov i avvaktan på anstånd 465
9.5.6 Omprövning och återkallelse av uppskov.....466
9.6 Avbrytande av indrivning.....467
9.7 Överklagande 468
9.8 Avräkning 469
9.9 Skatteverkets borgenärsroll.....471
9.9.1 Uppgifterna 471
9.10 Borgenärsutredningen 472
9.11 Samordning mellan Kronofogden och Skatteverket474

9.11.1 Tillgångsundersökning och utmätning m.m. 474
9.11.2 Uppskov eller konkurs.....475
9.12 Böter 476
9.12.1 Verkställighet 476
9.12.2 Bötesförvandling.....479
10 Försäljning av lös egendom m.m. 485
10.1 Allmänt om försäljning.....485
10.2 Tredje mans rätt vid försäljning.....491
10.3 Försäljning på auktion.....494
10.4 Försäljning under hand 507
10.5 Utmätt andel.....509
10.6 Indrivning av utmätt fordran 511
10.7 Försäljning av värdepapper på VP-konto.....512
10.8 Försäljning av viss annan egendom 513
10.9 Exekutiv försäljning av bostadsrätt.....517
10.10 Tvångsförsäljning av bostadsrätt 522
10.11 Verkan av exekutiv försäljning.....530
11 Försäljning av fast egendom m.m.....532
11.1 Förfarandet mellan utmätning och försäljning..532
11.1.1 Beskrivning och värdering.....533
11.1.2 Syssloman 535
11.1.3 Tidpunkt för försäljning 536
11.1.4 Utsättande av auktion m.m. 538
11.1.5 Försäljning av fastighetstillbehör.....541
11.2 Bevakningssammanträde.....541
11.2.1 Sakägarförteckning 542
11.2.2 Skyddsbelopp.....550
11.2.3 Anslutningsrätt.....551
11.3 Auktion.....552
11.3.1 Försäljningsvillkor 552
11.3.2 Utrop vid auktionen och prövning av bud 554
11.3.3 Nytt försäljningsförsök.....559
11.3.4 Försäljning av jordbruksfastigheter 560
11.4 Efter auktionen 561
11.4.1 Betalning av köpeskilling.....561
11.4.2 Fördelningssammanträde och vissa följder av auktion 563
11.4.3 Tillträde 568
11.5 Gemensamt intecknade fastigheter 571
11.5.1 Sakägarförteckning 571
11.5.2 Indragning 574

11.5.3 Prövning av buden 575
11.6 Underhandsförsäljning 578
11.6.1 Inledning 578
11.6.2 Handläggning fram till försäljningsuppdraget ... 578
11.6.3 Försäljningsuppdraget 580
11.6.4 Närmare om köpehandlingen och handpenningen581
11.6.5 Slutlikvid, tillträde och köpebrev 584
11.7 Exekution i registrerat skepp och registrerat luftfartyg m.m. 585
11.7.1 Definition av skepp 586
11.7.2 Initiativ till skeppsexekution m.m. 587
11.7.3 Utlösnings- och anslutningsrätt 588
11.7.4 Åtgärder före auktion 588
11.7.5 Förhandling och sakägarförteckning..... 590
11.7.6 Sjöpanträtt 591
11.7.7 Skeppshypotek..... 592
11.7.8 Retentionsrätt..... 593
11.7.9 Auktion, försäljningsvillkor och fördelningssammanträde 594
11.7.10 Registrerade luftfartyg m.m..... 595
11.8 Verkan av exekutiv försäljning..... 598
12 Redovisning av medel 599
12.1 Inbetalning 599
12.2 Fördelning 601
12.2.1 Ränta på influtna medel..... 603
12.2.2 Företrädesordningen vid fördelning 605
12.3 Kreditering 608
12.3.1 Avräkning 608
12.4 Utbetalning 609
12.4.1 Hinder mot utbetalning 610
12.4.2 Åtgärder i samband med utbetalning..... 612
13 Avhysning..... 614
13.1 Exekutionstitlar 615
13.2 Vilka ska avhysas? 619
13.3 Invändningar om hinder mot verkställighet 619
13.4 Förskott 621
13.5 Underrättelse och delgivning..... 623
13.6 Anstånd och uppskov..... 628
13.7 Avhysningsförrättningen..... 631
13.7.1 Förberedelser..... 631
13.7.2 Genomförandet av avhysningen..... 634
13.8 Avhysning från annat än bostad 641

13.9 Alternativa avhysningsmetoder 646
13.10 Efter avhysningen 648
14 Handräckning, kvarstad och betalningssäkring . 653
14.1 Handräckning 653
14.1.1 Hinder mot verkställighet 655
14.1.2 Verkställighetsformer 656
14.1.3 Handräckning på begäran av konkursförvaltare 661
14.1.4 Intrångsundersökning 671
14.1.5 Bevissäkring enligt SFL 675
14.1.6 Handräckning i vissa andra fall 679
14.2 Kvarstad 684
14.3 Kvarstad för bättre rätt 699
14.4 Betalningssäkring 701
15 Avlägsnande 706
15.1 Definition och syfte 706
15.2 Vilka ska avlägsnas? 707
15.3 Invändning om hinder mot verkställighet..... 708
15.4 Underrättelser 709
15.5 Avlägsnandeförrättningen 711
15.6 Anstånd och uppskov 716
16 Återtagning 717
16.1 KkrL:s tillämpningsområde m.m. 718
16.2 LAN:s tillämpningsområde 720
16.3 Viktiga begrepp i KkrL och LAN 721
16.4 Skillnader mellan KkrL och LAN..... 723
16.5 Förutsättningar för återtagning enligt KkrL 725
16.6 Hinder mot återtagning enligt KkrL 728
16.7 Förutsättningar för återtagning enligt LAN..... 730
16.8 Hinder mot återtagning enligt LAN 732
16.9 Handläggning av återtagning 733
16.10 Avräkning enligt KkrL 740
16.11 Avräkning enligt LAN 744
16.12 Överklagande 746
17 Rättelse, överklagande och skadestånd 749
17.1 Rättelse 749
17.1.1 Olika skäl för rättelse 751
17.2 Annan ändring av beslut eller åtgärd..... 753
17.3 Överklagande 755
17.3.1 Rätt att överklaga..... 756
17.3.2 Beslut som inte får överklagas 758

17.3.3 Anvisning för överklagande 761
17.3.4 Tider för överklagande..... 762
17.3.5 Överklagandet..... 765
17.3.6 Förfarandet vid överklagande..... 766
17.3.7 Tingsrättens beslut..... 769
17.3.8 Rättegångskostnader i överklagade utsökningsmål770
17.3.9 Särskilda rättsmedel 772
17.4 Skadestånd..... 772
18 Kostnader och rättshjälp..... 775
18.1 Kostnader i utsökningsmål..... 775
18.2 Grundavgifter..... 777
18.2.1 Enskilda mål 777
18.2.2 Allmänna mål 778
18.2.3 Flera svarande..... 779
18.2.4 Flera sökande..... 780
18.2.5 Underhållsbidrag..... 780
18.2.6 Återbetalning av underhållsstöd..... 780
18.2.7 Flera verkställighetsformer..... 781
18.2.8 Ny exekutionstitel 781
18.2.9 Jämkning av grundavgiften 781
18.3 Avgifter vid försäljning..... 781
18.4 Särskild avgift 783
18.5 Annan verkställighet 784
18.6 Säkerhetsåtgärd 785
18.7 Hur avgift tas ut 787
18.8 Rättshjälp 790
19 Delgivning 793
20 Offentlighet och sekretess..... 795
20.1 Sekretess i den exekutiva verksamheten..... 795
Presumtion för sekretess..... 795
20.1.2 Undantag från presumtion för sekretess..... 796
20.1.3 Förpliktelse i pågående mål 797
20.1.4 Förpliktelse i avslutat mål och tvåårsregeln 800
20.1.5 Beslut i mål och ärende 801
20.1.6 Övriga uppgifter i den exekutiva verksamheten 806
20.1.7 Skadeprövning 808
20.1.8 Sekretessbrytande bestämmelser 810
20.2 Utlämnande av allmänna handlingar och uppgifter till enskild 812
Utlämnande av uppgift till annan myndighet 814

Utmätning

20.4 Kronofogdens rätt att få uppgift om tillgångar från tredje man 817
20.5 Kronofogdens rätt att få uppgift från annan myndighet, även om annat än tillgångar 817
20.6 Särskilt om personliga förhållanden 820
20.7 Betalningsanmärkning 822
21 Anmäla misstanke om brott 824
21.1 Allmänt om anmälan av brott.....825
21.2 När ska Kronofogden anmäla misstanke om brott826
21.3 Brott som omfattas av 19 kap. 1 § UF.....828
21.4 Anmäla misstanke om brott i andra fall.....834
21.5 Efter anmälan om brott 836

Förkortningslista

ADB	automatisk databehandling
a-mål	allmänt mål
BtsL	lag (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter
BorgF	förordning (2007:789) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter
BorgL	lag (2007:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter
Boris	Skatteverkets it-stöd för borgenärsåtgärder
BrB	brottsbalken (1962:700)
BRL	bostadsrättslagen
databaslagen	lag (2001:184) om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet
Duffex	it-stöd för fastighetsförsäljning m.m.
e-mål	enskilt mål
FAK	förordning (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten
FhypL	lag (2008:990) om företagshypotek
FRL	förmånsrättslag (1970:979)
F-skatt	preliminär skatt som är särskilt debiterad
HD	Högsta domstolen
IF	indrivningsförordning (1993:1229)
IL	lag (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m.
IND	rättsliga ställningstaganden (år 2007-2008)
indexlagen	lag (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag
Init	verkställighetsprocessens IT-stöd
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
Kronofogden	Kronofogdemyndigheten
KFMA	Kronofogdemyndighetens allmänna råd
KFMFS	Kronofogdemyndighetens författningssamling
KFMM	Kronofogdemyndighetens meddelanden
KkrL	konsumentkreditlagen (2010:1846)

KUB IV	Utsökningsbalken En kommentar, fjärde upplagan, Walin-Gregow-Löfmarck-Millqvist-Persson
KUB V	Utsökningsbalken, En kommentar, femte upplagan, Walin-Gregow-Millqvist-Persson
LAN	lag (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl.
Medea	Verkställighetens IT-stöd för medelshantering
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv avd. I (rättsfall från Högsta domstolen)
NFL	Ny förvaltningslag (2017:900)
OSL	offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
prop.	proposition
PUL	personuppgiftslag (1998:204)
RB	rättegångsbalken (1942:740)
Regina	Verkställighetens IT-stöd för målhantering
REX	redovisningssystem för exekutionsväsendet
RH	Rättsfall från hovrätterna
RIC	Rättsinformation serie C
RPSFS	Rikspolisstyrelsens författningssamling
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SFL	skatteförfarandelagen
SFB	socialförsäkringsbalken
SUPRO	Summarisk process (betalningsföreläggande och handräckning)
SvJT	Svensk Juristtidning
UB	utsökningsbalken (1981:774)
UF	utsökningsförordningen (1981:981)
VER	rättsliga ställningstaganden (fr.o.m. år 2009)
VP-konto	värdepapperskonto

1 Inledning

I det här, inledande, avsnittet behandlas bl.a. parterna i utsökningsmål och indelningen i a- och e-mål, Kronofogdens databaser samt dokumentationen. Det mesta faller in under de tre första stegen i verkställighetsprocessen.

Ett rättssamhälle behöver någon form av verkställande myndighet. Den som har ett anspråk fastställt i en dom eller ett beslut får inte själv ta sig rätt utan behöver samhällets hjälp om den som ska fullgöra en skyldighet inte gör det frivilligt. I Sverige är det Kronofogdemyndigheten (Kronofogden) som är den verkställande myndigheten.

Kronofogden är en statlig förvaltningsmyndighet. Av 1 kap. 9 § regeringsformen följer att förvaltningsmyndigheter i sin verksamhet ska beakta allas likhet inför lagen och vara sakliga och opartiska (objektivitetsprincipen). Kronofogden ska vid all verkställighet beakta internationella konventioner, se avsnitt 1.9 om Europakonventionen och avsnitt 1.10 om barnkonventionen.

Stora delar av Kronofogdens verksamhet är myndighetsutövning. Med myndighetsutövning menas de beslut och andra åtgärder som en myndighet vidtar gentemot en enskild. Besluten och åtgärderna ska ske med stöd av en befogenhet som myndigheten har getts genom en offentligrättslig författning, eller genom ett konkret beslut av regeringen eller riksdagen. Beslutet eller åtgärden är ytterst ett uttryck för samhällets makt över medborgarna. Detta gäller oberoende av om den aktuella åtgärden uttrycker en skyldighet för någon enskild eller innebär att någon enskild gynnas. Det är ofta en situation där den enskilde i förhållande till det allmänna befinner sig i en beroendeställning och som inte har sin grund i ett

frivilligt åtagande. Annat som myndigheten ägnar sig åt räknas inte in i myndighetsutövningen, exempelvis avtal.

Förvaltningsmyndigheter har också en vägleднings- och serviceskyldighet som regleras i förvaltningslagen. Enligt 6 § ska myndigheter lämna den enskilde sådan hjälp att hen kan ta tillvara sina intressen. Sådan hjälp ska myndigheter lämna i lämplig utsträckning med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet. Serviceskyldigheten begränsas dock av objektivitetsprincipen och myndigheten måste vara opartisk och saklig när den uppfyller sin serviceskyldighet (JO-beslut 2011-02-17 dnr 2030-2010).

Den här handboken beskriver i första hand de delar av Kronofogdens verksamhet som regleras av utsökningsbalken (UB), utsökningsförordningen (UF) och indrivningslagen (IL). Andra uppgifter som Kronofogden har är bl.a. att handlägga mål i den summariska processen och ärenden om skuldsanering samt att utöva tillsyn i konkurs och företagsrekonstruktion. Kronofogden arbetar också med förebyggande och vägledande kommunikation.

Kronofogden

Grunderna för Kronofogdens verksamhet som förvaltningsmyndighet finns i förordningen med instruktion för Kronofogdemyndigheten.

Kronofogden är en s.k. enrådighetsmyndighet. Det innebär att verksamheten leds av en myndighetschef – rikskronofogden. Rikskronofogdens ställföreträdare är biträdande rikskronofogden. Dessutom finns ett insynsråd som ska ge myndighetschefen råd. Verksamheten består av flera olika processer varav verkställigheten är den ojämförligt största. Myndighetens huvudkontor finns i Sundbyberg.

Kronofogden kan utfärda föreskrifter när det finns en sådan befogenhet i en författning, t.ex. bestämmande om förbehållsbelopp i utmätning av lön. Kronofogden kan också genom allmänna råd och uttalanden verka för att myndighetens tillämpning av lagen är lagenlig och enhetlig. Kronofogden tar även fram ställningstaganden i principiella frågor när det saknas svar i en rättsfråga eller när rättsläget är oklart, t.ex. om utmätningsordningen. Ställningstagandena syftar både till att skapa en enhetlig rättstillämpning och till att höja den rättsliga kvaliteten i bedömningar och beslut.

Ett mål om verkställighet handläggs av en kronofogde eller annan tjänsteman. Den som handlägger ett mål kallas förrättningsman, 1 kap. 3 § andra stycket UB. Kronofogdens delegationsordning anger vilken kompetens som krävs för olika beslut enligt UB och UF.

Motverka brottslighet

Kronofogden har också till uppgift att motverka brottslighet. I samverkan med andra myndigheter deltar Kronofogden aktivt för att på olika sätt bidra vid bekämpningen av ekonomisk brottslighet, välfärdsbrott och grov organiserad brottslighet.

När Kronofogden i verkställighetsarbetet upptäcker att brott kan misstänkas finns det ofta anledning att göra en brottsanmälan. Detta gäller i första hand brott som rör

Kronofogdens verksamhetsområde. I 19 kap. 1 § UF föreskrivs att Kronofogden bör göra en anmälan till polisen eller åklagare om en gäldenär eller svarande kan misstänkas för bl.a. överträdelse av myndighets bud eller hindrande av förrättning (17 kap. 13 § brottsbalken) eller något annat brott som rör verkställigheten. Se mer om anmälan om misstanke om brott i kapitel 21. Vidare har Kronofogden enligt 24 § förordningen om näringsförbud en skyldighet att anmäla misstankar om överträdelse.

1.0 Mål om verkställighet och parterna

Ett mål om verkställighet enligt utsökningsbalken kallas för utsökningsmål (1 kap. 3 § UB). Kronofogden handlägger också andra mål om verkställighet enligt annan lagstiftning. Som exempel kan nämnas mål om handräckning för återtagning av bilar som sålts på kredit och verkställighet av betalningssäkring. Ett annat exempel är tvångsförsäljning av bostadsrätter. För dessa mål tillämpas utsökningsbalken i den mån det har särskilt föreskrivits i den aktuella lagstiftningen (konsumentkreditlagen, skatteförfarandelagen, bostadsrättslagen m.m.) eller 18 kap. UF.

Sökande

Ett utsökningsmål uppkommer när någon ansöker om verkställighet av ett anspråk mot någon annan. Det innebär att det är fråga om ett tvåpartsförhållande. Den som begär verkställighet kallas i utsökningsbalken för sökande. När anspråket gäller betalningsskyldighet kan sökanden också kallas borgenär.

En sökande behöver bara bevisa sin behörighet att vara part, t.ex. att hen har rättshandlingsförmåga, om Kronofogden anser att det behövs (2 kap. 6 § UB jämförd med 11 kap. 4 § rättegångsbalken). En annan fråga är om sökanden är rätt part för det anspråk som åberopas i målet, dvs. har saklegitimation. Om fordran i exekutionstiteln är överlåten innebär detta att den som ansöker om verkställighet måste visa Kronofogden hur hen förvärvat fordran. Kedjan av överlåtelser ska omfatta

samtliga överlåtelseavtal från exekutionstitelns uppkomst fram till den som ansöker om verkställighet.

Svarande/ gäldenär

Den som verkställigheten söks mot kallas svarande eller – om anspråket gäller betalningsskyldighet – gäldenär.

Processbehörighet

I rättsfallet RH 1998:6 undanröjde hovrätten en exekutiv försäljning av en fastighet. Kronofogden hade av gäldenärens läkare fått upplysningar om gäldenärens psykiska ohälsa och att han därför inte kunde ta tillvara sina intressen i det utsökningsförfarande som pågick mot honom. Kronofogden borde på grund av de uppgifter som myndigheten kände till om gäldenärens psykiska ohälsa i första hand aktualiserat frågan om förordnande av god man för gäldenären innan den exekutiva försäljningen ägde rum. Kronofogdens underlåtenhet i detta avseende bedömdes som ett rättegångsfel som ledde till att den exekutiva försäljningen undanröjdes. Hovrätten konstaterar avslutningsvis att ett sådant ställningstagande synes stå i överensstämmelse med Europakonventionens stadgande om rättvis rättegång vad avser parternas processuella likställdhet.

Avgörandet innebär att Kronofogden vid behov ska kontakta överförmyndaren i kommunen för att i första hand aktualisera frågan om förordnande av god man och i andra hand förvaltare för gäldenären. Det innebär att Kronofogden kan behöva vänta med verkställighetsåtgärder till dess att god man eller förvaltare förordnats för gäldenären/svaranden.

Ombud

Både sökanden och svaranden/gäldenären kan anlita ett ombud. Kronofogden behöver i regel inte kräva in en fullmakt för ett ombud annat än om Kronofogden ska betala ut pengar till ombudet. I så fall måste Kronofogden normalt kräva in en fullmakt i original för ombudet. Av fullmakten måste det klart framgå att ombudet har rätt att ta emot pengar för partens räkning. Part kan också företrädas av en förvaltare.

Anhörig-behörighet

Enligt 17 kap. 1 § föräldrabalken kan en anhörig till en sökande eller svarande vidta vissa rättshandlingar utan en fullmakt (anhörigbehörighet). Det är dock inte möjligt att vidta rättshandlingar mot Kronofogden med stöd av anhörigbehörighet, eftersom det inte är sådana rättshandlingar som avses i bestämmelsen. Om en anhörig kontaktar myndigheten och åberopar anhörigbehörighet bör Kronofogden överväga om situationen är sådan att denne kan anses ha fullmakt, alternativt begära in en sådan. Framgår det att personen kontaktar Kronofogden på uppdrag av parten bör Kronofogden ofta kunna godta detta och därigenom betrakta den anhörige som en fullmäktig.

Tredje man och sakägare

Om någon annan än sökanden och svaranden blir inblandad i ett utsökningsmål kallas hen tredje man. Kronofogden kan t.ex. utmäta en fordran som gäldenären har mot en annan person. Den som är skyldig gäldenären pengar är i detta fall tredje man och kan också kallas sekundogäldenär. Parterna och tredje männen kallas gemensamt för sakägare.

1.1 Kronofogdens behörighet och arbetsfördelning

Kronofogdens behörighet att utföra exekutiva åtgärder gäller bara Sverige.

Kronofogden har alltså inte befogenhet att utföra exekutiva åtgärder i utlandet. Från den regeln gör dock UB undantag för svenskregistrerade skepp (avsnitt 4.6). Om det i ett enskilt mål har konstaterats att det inte går att verkställa i Sverige ska målet återredovisas. Det är sedan upp till sökanden att avgöra om hen vill utföra åtgärder för att driva in fordringen i utlandet, om gäldenären vistas eller egendom finns där. Om det med anledning av ansökan framgår att Kronofogden inte är behörig att handlägga målet, ska myndigheten avvisa ansökan av det skälet (Gregow m.fl., Utsökningsbalken En kommentar (oktober 2017, version 5, JUNO), kommentaren till 4 kap. 8 §). För allmänna mål, se avsnitt 9.

Eftersom Kronofogden är en enda myndighet kan en ansökan om verkställighet i ett enskilt utsökningsmål lämnas in till vilket kontor som helst. Det är sedan upp till Kronofogden att se till att ansökningen kommer till rätt kontor. Ett utsökningsmål handläggs normalt av ett kontor inom det geografiska område där svaranden bor. Det går också att verkställa där egendom som tillhör svaranden finns eller på något annat lämpligt ställe. Försäljning av fast egendom, tomträtter och bostadsrätter sker normalt där de är geografiskt belägna.

1.2 Allmänna och enskilda mål

Kronofogden skiljer mellan två typer av mål: allmänna (a-mål) och enskilda (e-mål). Allmänna mål gäller offentligrättsliga fordringar som det allmänna – staten eller en kommun – har. UB:s begrepp kommun innefattar även region (hette tidigare landstingskommun). Båda regleras i kommunallagen (2017:725) Mål som inte är allmänna är enskilda.

Allmänna mål

Begreppen allmänna och enskilda mål definieras i 1 kap. 6 § UB. Med a-mål avses mål som gäller

- böter och viten
- skatt, tull eller avgifter som tillkommer staten som får utsökas utan föregående dom
- andra belopp som staten eller kommuner får ta ut och som enligt lag eller regeringens föreskrifter utgör allmänna mål.

Även i 1 kap. 2 § UF räknas upp ett mycket stort antal fordringar som får tas ut på samma sätt som de i 1 kap. 6 § UB. Det gäller t.ex. belopp som har förklarats förverkade, vissa rättshjälpskostnader, avgifter enligt plan- och bygglagen och vissa utländska skatter inom EU.

I de flesta fall utgörs exekutionstiteln i ett allmänt mål av ett förvaltningsbeslut, som enligt bestämmelse i speciallag får verkställas enligt UB. Ett exempel på en sådan lag är

skatteförfarandelagen (SFL). Ett annat exempel är fordonsskatt enligt vägtrafikskattelagen.

Enskilda mål

Enskilda mål gäller bl.a. lån, hyror och andra räkningar, avhysningar (vräkningar), handräckningsmål och återtagningar av avbetalningsgods. I enskilda mål ligger oftast en dom eller Kronofogdens utslag i mål om betalningsföreläggande till grund för verkställigheten. Exempel på sådana domar och Kronofogdens utslag finns i avsnitt 2.
Stat och kommun kan vara borgenärer även i enskilda mål, t.ex. vid olika slags avgifter till staten eller kommuner. Genom t.ex. de affärsdrivande verken uppträder staten ofta som sökande i e-mål. Om staten har tilldömts skadestånd är det också en fordran som Kronofogden handlägger som ett e-mål.

Skillnad mellan a- och e-mål

Vid handläggningen av a-mål gäller många undantagsbestämmelser i UB. Bestämmelserna finns i slutet av flera kapitel. Ofta innebär bestämmelsen att en eller flera tidigare paragrafer i kapitlet inte gäller vid handläggningen av a-mål. Vid handläggning av a-mål måste Kronofogden alltså kontrollera i slutet av det aktuella kapitlet om några bestämmelser inte är tillämpliga. Det finns också bestämmelser om att Kronofogden företräder sökanden i a-mål. Läs mer om det i avsnitt 9.

1.3 Jäv mot förrättningsman

En förrättningsman får inte handlägga ett utsökningsmål om hen själv eller någon närstående till hen har intresse av utgången. Enligt 1 kap. 4 § UB ska Kronofogden tillämpa jävsbestämmelserna i 4 kap. 13 § RB.

Den förrättningsman som känner till något som kan ge anledning till jäv är skyldig att självmant anmäla det (1 kap. 5 § UB). Kronofogden ska snarast besluta i jävsfrågan om någon annan förrättningsman inte trätt i hens ställe. Enligt delegationsordningen ska berörd sektionschef besluta i frågan. Innan saken är avgjord får förrättningsmannen bara vidta sådana åtgärder som inte kan vänta tills någon annan

tagit över handläggningen. Att en förrättningsman tidigare handlagt ett mål mot en svarande medför vanligtvis inte att personen är jävig att handlägga andra/nya mål mot svaranden.

Generellt bör en förrättningsman av försiktighetsskäl undvika situationer där hens opartiskhet rimligen kan ifrågasättas, t.ex. därför att hen på ett eller annat sätt känner någon av parterna. Det kan t.ex. handla om när en granne, anställd, en bekant eller en närstående är inblandad, och det oavsett om handläggningen rör en fysisk eller juridisk person.

1.4 Tolk och översättning

Kronofogden kan anlita tolk om det behövs (2 kap. 8 § UB). Tolkningen kan ske till eller från svenska språket eller vara hjälp åt någon som är hörsel- eller talskadad. När det finns medarbetare hos Kronofogden som har de språkkunskaper som krävs bör tolkningen kunna utföras internt. Om den möjligheten inte finns får Kronofogden anlita professionell tolk. I UB finns inga krav på att en tolk behöver avlägga en ed eller försäkran. Det finns inte heller några bestämmelser om jäv för tolkar i utsökningsmål. Lag (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare innehåller dock regler som kan tillämpas när Kronofogden anlitar tolk eller översättare. Tolk anlitad av Kronofogden ska skriva under blanketten Information om tystnadsplikt i samband med tolkningsuppdraget när ärendet kräver det. Genom en statlig upphandling finns det avropsavtal för tolkförmedling som gäller även Kronofogden.

När det gäller **översättning av handlingar** hänvisar UB till reglerna i 33 kap. 9 § RB. Det innebär att Kronofogden aldrig får avvisa eller lämna en handling utan åtgärd bara för att den inte är skriven på svenska. Det innebär också att Kronofogden vid behov får översätta handlingar. Även i detta fall kan det finnas egen personal som har språkkunskaper nog för att innehållet i handlingen ska kunna begripas. Om inte, har Kronofogden två möjligheter. Den ena är att uppmana parten att översätta handlingen.

Det bör främst bli aktuellt om parten yrkesmässigt uppträder som sökande och kan antas ha resurser för att klara översättningskostnaden. Den andra möjligheten är att Kronofogden anlitar en professionell översättare. Om den som lämnar in handlingen på ett annat språk inte har råd med översättning är Kronofogden hänvisad att låta översätta handlingen.

De fem officiella minoritetsspråken i Sverige är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. I 6 § Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk framgår att det finns en starkare rätt för finska, samiska och meänkieli inom förvaltningsområdet för respektive språk. Part har vid behov rätt att få handläggningen förklarad på sitt språk om ärendet handläggs inom förvaltningsområdet. På begäran har myndigheten skyldighet att översätta handlingar och förklara handläggningen (8 § Lagen om nationella minoriteter). Om part inte hör hemma i förvaltningsområdet har enskild rätt att använda dessa språk om ärendet kan handläggas av personal som har behörighet för ärendet (9 § Lagen om nationella minoriteter). Romani och chib är också minoritetsspråk men de har ett svagare skydd.

Kostnaderna för såväl tolkning som översättning av handlingar betalas med allmänna medel. Här finns mer information om tolk och översättning.

Kronofogden ska inte använda barn som tolk, dels med hänsyn till rättssäkerheten dels med hänsyn till det ansvar tolkning kan innebära för ett barn. Det kan däremot uppstå situationer när barn kan behöva förklara något för den vuxne som Kronofogden söker. Bedömningen av om vad som är lämpligt måste avgöras från fall till fall. Kronofogden ska alltid ta hänsyn till barnets bästa samt barnets rätt till information i enlighet med barnkonventionen. Det som Kronofogden ska förklara måste vara av enkel natur och röra t.ex. information om att myndigheten kan anlita tolk för att informera om vad saken gäller. Det som ska förklaras får inte röra ärendets

innehåll eller konsekvenser och en avvägning om hur mycket information som ges måste göras utifrån barnets ålder och mognad.

1.5 Utsöknings- och indrivningsdatabasen

I EU:s dataskyddsförordning (GDPR) , lagen om behandling av uppgifter i Kronofogdens verksamhet (databaslagen) och i förordningen till databaslagen regleras användningen av personuppgifter och andra uppgifter i Kronofogdens olika databaser.

GDPR innehåller bestämmelser om

- hur personuppgifter får behandlas
- rättelse av felaktiga och missvisade uppgifter
- att överklaga ärenden om personuppgifter

IT-stödet i verkställighetsprocessen lämnas genom systemen Init, Regina och Medea. Till stöd för försäljningen av fastigheter och bostadsrätter finns ett särskilt system som kallas Duffex och för lösöresförsäljningen finns Vera. Vissa ärenden inom verkställighetsprocessen, exempelvis ansökningar om betalningssäkring och tillsyn över närings-förbud, registreras för närvarande i myndighetens allmänna diarium, ELMA. I den delen är alltså även ELMA en del av IT-stödet i verkställighetsprocessen. Databaslagens bestämmelser om utsöknings- och indrivningsdatabasen finns i 2 kap. och omfattar samtliga dessa system.

Innehållet i Regina och Init

För varje gäldenär registrerar Kronofogden personnummer/organisationsnummer, namn, adress och information om gäldenären driver näringsverksamhet.

För varje skuld finns uppgift om belopp, om vad skulden gäller (medelsslag, period) m.m. I enskilda mål finns information om när och av vilken domstol eller myndighet skulden fastställts, sökandens namn och adress, vilken verkställighet som sökts m.m.

Uppgifter om åtgärder som Kronofogden utfört ska myndigheten också registrera, t.ex. utmätningar eller avbetalningsplaner. I anmärkningskolumnen sker en automatisk registrering av sekretess (SEKR) om målet inte är offentliga utan Kronofogden måste sekretesspröva när någon vill ha ut dem.

Gallring

Uppgifterna i databaserna gallras när Kronofogden inte längre behöver dem i verksamheten och senast fem år från det att Kronofogden avslutade utsökningsmålet.

Rättelse och skadestånd

Felaktiga eller missvisande uppgifter ska inte finnas i utsökningS- och indrivningsdatabasen. Kronofogden ska enligt 3 kap. 3 a § databaslagen på begäran av den registrerade snarast rätta, blockera eller utplåna uppgifter som

- Kronofogden inte har behandlat enligt databaslagen eller anslutande författningar eller
- är missvisande i fråga om den registrerades vilja eller förmåga att uppfylla sina ekonomiska förpliktelser.

Reglerna om rättelser ska Kronofogden tillämpas på uppgifter om både fysiska och juridiska personer och avlidna. Om Kronofogden inte finner skäl att rätta uppgiften kan den registrerade överklaga Kronofogdens beslut till en allmän förvaltningsdomstol.

I fråga om personuppgifter finns bestämmelser om rättelse m.m. också i GDPR.

Rättelsesektionen i Visby handlägger ärenden om rättelser av uppgifter i utsöknings- och indrivningsdatabasen för hela landet.

En uppgift om en fysisk person som behandlats i strid med databaslagen eller dataskyddsförordning medför skyldighet för staten att betala skadestånd. Skadeståndet kan gälla både en förmögenhetsskada och ersättning för den kränkning av den personliga integriteten som felet kan ha orsakat. Staten har ett strikt ansvar för dessa skador. För missvisande uppgifter enligt 3 kap. 3 a § p. 2 databaslagen,

eller felaktiga uppgifter om en juridisk person, gäller att staten kan bli skadeståndsskyldig för en förmögenhetsskada enligt skadeståndslagen om Kronofogden registrerat uppgiften genom ett fel eller en försummelse.

1.6 Dokumentation

Kronofogdens dokumentation innebär att

- allmänna handlingar diarieförs
- beslut och åtgärder och skälen för dem antecknas
- muntlig information som lämnas till myndigheten antecknas
- protokoll eller anteckningar förs vid förrättningar.

Kronofogden ska dokumentera sin handläggning. Kronofogden är skyldig att dokumentera på ett omsorgsfullt sätt för att arbetet inom verkställighetsprocessen ska fungera effektivt. En förrättningsman som inte har handlagt ett mål ska enkelt kunna hitta de uppgifter som finns om gäldenären och se vilka åtgärder som Kronofogden redan har utfört. Dokumentationen är också en förutsättning för att parter och andra ska kunna få den insyn i verksamheten som är föreskriven. En korrekt dokumentation är dessutom värdefull om handläggningen efteråt ifrågasätts. Dokumentationen kan t.ex. få avgörande betydelse när Kronofogden prövar ett skadeståndsyrkande

I Riktlinje för dokumentation inom Kronofogdemyndigheten finns allmänna riktlinjer för dokumentationen. Till de generella kraven för en korrekt dokumentation hör

– att dokumentationen sker omgående och fortlöpande
– att dokumentationen är tydlig och överskådlig
– att beslut är välmotiverade och dokumenterade

– att språket är enkelt, vårdat och begripligt
– att endast externt vedertagna förkortningar, listade i Svenska Akademiens ordlista, och myndighetsnamn som till exempel FK (Försäkringskassan) används
– att namn skrivs med för- och efternamn
– att dokumentationen är saklig och opartisk, till exempel ska värderande uttryck inte användas och endast relevanta uppgifter ska dokumenteras.

Det mesta av dokumentationen gör Kronofogden i Init. Där skapar och registrerar Kronofogden bl.a. förfrågningar om gäldenärens ekonomiska förhållanden, andra åtgärder som Kronofogden har utfört under utredningen, beräkningar av förbehållsbelopp, utmätningsbeslut och utredningsrapporter. Även tillgångar som Kronofogden hittar under utredningen ska myndigheten registrera. Kronofogden ska också notera den bedömning som myndigheten gjort om tillgången går att utmäta. Init har en särskild arbetsyta för handläggarnoteringar. Denna ska Kronofogden använda för löpande dokumentation av sådant som myndigheten inte kan registrera på något annat sätt. Noteringarna ska ha en rubrik för att gå att överblicka. Det finns olika rubriker att välja mellan, bl.a. förrättningsinformation, borgenärsåtgärd och tillgångsundersökning. I Init går det också att få fram en journal som visar alla registrerade händelser i kronologisk ordning.

För att åstadkomma gemensamma och enhetliga rutiner vid dokumentationen i Init har Kronofogden tagit fram Handledning Dokumentation i Init.

Kronofogden arkiverar handlingar som kommit till och expedierats från myndigheten digitalt. Kronofogden hanterar däremot fortfarande så kallade bevarandehandlingar i fysisk form (t.ex. förrättningsprotokollen och dess bilagor).

Diarieföring

Av 5 kap. 1 § OSL följer att Kronofogden måste diarieföra allmänna handlingar. Detta gäller både handlingar som Kronofogden har fått in och handlingar som Kronofogden upprättat själv. Syftet med bestämmelsen är att det ska vara möjligt att få den insyn i myndighetsutövningen som offentlighetsprincipen i tryckfrihetsförordningen förutsätter.

Kronofogdens skyldighet att diarieföra allmänna handlingar gäller inte handlingar som uppenbart har liten (ringa) betydelse för myndighetens verksamhet (5 kap. 1 § fjärde stycket OSL). Till dem kan Kronofogden som regel räkna anonyma skrifter och skrifter med meningslöst eller obegripligt innehåll som kommer in från enskilda. Se även Tillämpningsbeslut för handlingar av ringa betydelse och rutinartad karaktär där det framgår att gallring av handlingar av ringa betydelse och rutinartad karaktär kan gallras direkt inom verkställigheten.

För mejl gäller samma regler som för pappershandlingar. Den som tar emot en handling måste alltså ta ställning till om ett skickat eller mottaget mejl är en allmän handling. I det senare fallet ska Kronofogden arkivera handlingen digitalt.

Anteckning av beslut, åtgärder och muntliga uppgifter

Det är naturligtvis inte möjligt eller ens lämpligt att anteckna allt som händer under handläggningen. Alla beslut och åtgärder som påverkar målet måste dock framgå av dokumentationen och de ska vara väl motiverade. Även andra uppgifter som Kronofogden behöver för att myndigheten och allmänheten ska kunna följa ärendets gång ska också framgå. JO har kritiserat myndigheten för att den inte har dokumenterat efterforskningsåtgärder korrekt (beslut 2009-11-19 dnr 1693-2009).

Enligt 27 § förvaltningslagen är en myndighet skyldig att dokumentera information som den får på något annat sätt än genom en handling, t.ex. muntligt. Skyldigheten är begränsad till uppgifter som kan ha betydelse för ett beslut

i ärendet. Ovidkommande uppgifter ska Kronofogden alltså inte anteckna. Som framgått tidigare gör Kronofogden dokumentationen av tillgångsundersökningen i huvudsak i Init.

Protokoll vid utmätning och annan verkställighet

Bestämmelser om protokoll i den exekutiva verksamheten finns i 3 kap. 10 § UF. Huvudregeln är att Kronofogden ska upprätta protokoll vid förrättningar. Kravet är ovillkorligt när Kronofogden utmäter egendom vid en fältförrättning, när en svarande blir avhyst eller Kronofogden utför någon annan ingripande åtgärd.

Om det är praktiskt möjligt ska Kronofogden sätta upp protokollet under pågående förrättning. Ofta är detta svårt. Av denna anledning finns det en möjlighet, när Kronofogden inte kan sätta upp protokoll under pågående förrättning, att föra minnesanteckningar och att myndigheten upprättar protokollet så snart som möjligt efter att myndigheten avslutat förrättningen , 3 kap 12 § UF.

Det stöd som Init ger för åtgärden att utmäta fast eller lös egendom vid utmätningsförrättningar utgår från att Kronofogden kan upprätta protokollet i efterhand.

Bestämmelserna om vilka uppgifter protokollet ska innehålla finns i 3 kap. 11 § UF. När Kronofogden verkställer en utmätning utanför kontoret, och gäldenären är närvarande, upprättar förrättningsmannen ett utmätningsbevis. Beviset använder Kronofogden för att delge gäldenären det beslut som myndigheten fattar vid förrättningen (6 kap. 9 § UF). Utmätningsbeviset kan dock inte ersätta protokollet.

Syftet med protokollet är att redogöra för det som händer under förrättningen. En person som inte har varit med vid förrättningen ska alltså i efterhand kunna utläsa av protokollet vad som har hänt och vilka åtgärder Kronofogden har

gjort eller inte. Detta synsätt ska vara vägledande för förrättningsmannen när hen bestämmer vilka uppgifter som ska tas med i protokollet.

Protokollet ska innehålla tid och plats för förrättningen och vad syftet med den är, t.ex. utmätning, kvarstad eller avhysning. Protokollet ska också innehålla vilken exekutionstitel som ligger till grund för verkställigheten. Vidare ska protokollet innehålla parternas namn samt om de är närvarande eller inte. Kronofogden bör också anteckna övriga närvarande med namn och funktion i protokollet. I protokollet ska Kronofogden också ta med de fotografier som myndigheten tagit vid förrättningen.

När Kronofogden genomför förrättning i en bostad ska det av protokollet framgå hur myndigheten tagit sig in och om myndigheten tagit sig in med tvång eller inte.

UB förutsätter att parterna är en viktig källa för information för handläggningen. Vid förrättningen kan svaranden invända mot verkställigheten som sådan, t.ex. att exekutionsfordringen har preskriberats eller ett nytt hyresförhållande har uppkommit. Gäldenären kan också invända att egendom som Kronofogden hittat inte tillhör hen eller att den är beneficieegendom. Alla uppgifter av detta slag måste Kronofogden noggrant ta in i protokollet tillsammans med uppgift om eventuella bevis som kan ha lämnats in.

Det är också viktigt att den rättsliga grunden för verkställigheten framgår av utmätningsbeslutet. Det är inte tillräckligt att bara hänvisa till någon av bestämmelserna i 4 kap. 17–19 §§ UB. När det är utrett att egendom tillhör gäldenären, ska Kronofogden redogöra för utredningen i beslutet. Om Kronofogden utmäter på grund av besittningspresumtion, ska myndigheten i beslutet beskriva hur besittningssituationen var vid förrättningen. Om gäldenären har invänt mot verkställigheten i något avseende, måste det framgå av protokollet hur förrättningsmannen har bedömt frågan som invändningen

gällt. Vid registreringen i Init använder Kronofogden samma formulär för själva beslutet som för protokollsuppgifterna. Genom ett fritextfält finns det utrymme för en utförlig, kompletterande beslutstext. Textfältet för övriga upplysningar i protokollsuppgifterna kan Kronofogden också använda för att ge den bakgrund som myndigheten behöver för verkställighetsåtgärden.

Beslut om att avhysning är verkställd ska Kronofogden noggrant dokumentera i protokollet. I avhysningsmål fattar Kronofogden i regel en hel del handläggningsbeslut, t.ex. om avhysningsgods, som myndigheten måste dokumentera.

Protokoll behöver inte upprättas

I vissa situationer behöver Kronofogden inte upprätta något protokoll. Ett exempel är när en förrättning hålls i Kronofogdens lokaler utan att parterna är närvarande, t.ex. vid löneutmätning. I stället skriver Kronofogden då ett särskilt beslut där det står vad saken gäller och hur beslutet kan överklagas.

Kronofogden behöver inte heller upprätta protokoll när myndigheten håller en förrättning utan att utföra någon verkställighetsåtgärd. Ett exempel är när gäldenären saknar utmätningsbara tillgångar eller när svaranden har flyttat frivilligt före avhysningsförrättningen.

Slutligen behöver Kronofogden inte upprätta protokoll vid enkla förrättningar med verkställighet. Då krävs dock i stället att Kronofogden antecknar på lämpligt sätt (3 kap. 13 § UF). Init:s rutin för egendomsutmätning utgår från att Kronofogden alltid upprättar ett protokoll.

Särregleringar

På många håll i UF finns bestämmelser för protokollets innehåll vid olika slags förrättningar, t.ex. förhör, försäljning och fördelning. Reglerna kommer att behandlas i det avsnitt där förrättningen behandlas.

1.7 Långsam ärendehandläggning

I den nya förvaltningslagen (2017:900) ges den enskilde möjligheten att angripa dröjsmål i ärendet direkt vid beslutsmyndigheten. De nya bestämmelserna innebär också att Kronofogden får ansvar för att självmant ta kontakt med den enskilde för att lämna underrättelser om väsentliga dröjsmål. Den enskilde ges också ett stärkt skydd gentemot myndigheten eftersom myndighetens ställningstagande kan bli föremål för en domstolsprövning. Läs mer i handledning om Kronofogdens åtgärder mot långsam handläggning enligt förvaltningslagen (2017:900).

1.8 Europakonventionen

Den 25 juli 2013 meddelade Europadomstolen dom i målet Rousk mot Sverige. Avgörandet klargör att Kronofogden måste ta hänsyn till Europakonventionen när myndigheten verkställer. Det innebär att Kronofogden bl. a. måste pröva varje åtgärd mot proportionalitetsprincipen.

Proportionalitetsprincipen

Proportionalitetsprincipen är en allmän rättsgrundsats inom folkrätten och en del av Europakonventionen. De rättigheter som regleras i konventionen får kränkas endast om de har stöd i lag och om den tänkta åtgärden inte framstår som oproportionell. Det är UB som ger Kronofogden det lagliga stöd som krävs för att kränka rättigheter enligt konventionen, men detta får bara ske så länge som de åtgärder som vidtas står i proportion till åtgärdernas syfte. Det innebär att en åtgärd, exempelvis en utmätning, inte får vara mer ingripande, omfattande eller varaktig än att den står i proportion till vad som kan vinnas med åtgärden. Det är slutresultatet av den tänkta åtgärden som ska vara proportionerligt. Kronofogden måste inför varje åtgärd väga det intrång åtgärden innebär för gäldenären mot skälen för åtgärden, dvs. göra en proportionalitetsbedömning. I frågor som rör utmätningsordningen är artikel 8 och artikel 1 i det första tilläggsprotokollet till konventionen av särskilt intresse. Artikel 8 ger den enskilde rätt till respekt för privat- och familjeliv och sitt hem och artikel 1 ger skydd för egendom.

Detta innebär att Kronofogden kan komma fram till att en åtgärd anses utgöra ett oproportionerligt stort ingrepp i gäldenärens enskilda rättigheter enligt Europakonventionen i förhållande till sökandens intressen, och att den därför inte ska vidtas för tillfället. Kronofogden kan dock ändra bedömningen senare under processen.

Vid utmätning ska Kronofogden inom ramen för försvarlighetsbedömningen (4 kap. 3 § första stycket UB) och intresseavvägningen (4 kap. 3 § andra stycket UB) bedöma om utmätningen är förenligt med Europakonventionen, se avsnitt 4.1.5. Även vid försäljning av utmätt egendom ska Kronofogden göra en bedömning om försäljningen är förenlig med Europakonventionen, se avsnitt 11.3.2 (kantrubrik Försvarlighetsbedömning av bud). Europakonventionen har även betydelse vid t.ex. avhysning och handräckning.

1.9 Barnkonventionen

Barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989.

Konventionen trädde för Sveriges del i kraft den 2 september 1990. Sedan den 1 januari 2020 gäller barnkonventionen som svensk lag. Redan genom att Sverige förband sig att följa barnkonventionen är Kronofogden bland annat skyldig att så långt som möjligt tolka interna rättsregler i enlighet med konventionen, så kallad fördragskonform tolkning. På det sättet ska rättigheterna enligt barnkonventionen få rättslig betydelse genom att de ska beaktas vid tillämpning av svensk lagstiftning. Att barnkonventionen är svensk lag innebär ett förtydligande att Kronofogden ska beakta de rättigheter som följer av konventionen. Barnets rättigheter enligt barnkonventionen kan komma att åberopas direkt vid Kronofogden eller i domstol.

Enligt barnkonventionen ska Kronofogden vid alla åtgärder som rör barn i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Kronofogden ska därför säkerställa att barns rättigheter tas till vara och alltid ha ett barnrättsperspektiv i myndighetens arbete. Kronofogden ska beakta barnets bästa när den åtgärd som myndigheten ska vidta eller det beslut som ska fattas bedöms få konsekvenser för barn. Detta gäller även om åtgärden eller beslutet bara rör barnet indirekt.
Barnkonventionen innehåller fyra vägledande grundprinciper:

- Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras (artikel 2)
- Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa (artikel 3)
- Varje barn har rätt att överleva, leva och utvecklas (artikel 6)
- Barn har rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör dem. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (artikel 12).

Principerna ska vara vägledande vid tolkning och tillämpningen av de övriga bestämmelserna i konventionen, men de har också en självständig betydelse.

Kronofogden ska i varje enskilt fall bedöma vad som är bäst för barnet utifrån en bedömning av de aktuella förhållandena. Hur och i vilken utsträckning Kronofogden ska beakta barnets bästa måste vägas mot andra intressen som kan finnas inom ramen för myndighetens verksamhet. Bedömningen ska göras som en del av Kronofogdens ordinarie ärende- och beslutsprocess.

Barnets rätt att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör barnet innebär inte någon skyldighet för barnet att uttrycka sina åsikter. För Kronofogdens del innebär detta att om barnet lämnar synpunkter ska Kronofogden väga in

dessa i bedömningen av barnets bästa. Det innebär inte ett krav att höra barnet utan en rättighet som barnet har och som Kronofogden ska beakta om den utnyttjas.

Kronofogden kan göra en enklare prövning av barnets bästa när:

- beslutet eller åtgärden endast påverkar barnet till liten del eller inte alls,
- barnets bästa redan har beaktats för det aktuella beslutet eller åtgärden, eller
- det är känt att myndigheten ändå måste genomföra beslutet eller åtgärden.

Som exempel kan nämnas beslut där Kronofogden gör förbehåll för beneficium eller automatiska beslut. Vid beslut eller åtgärder som påverkar barnet i större omfattning, t.ex. utmätning av bostad som berör barn, måste Kronofogden göra en mer omfattande prövning av vad som är barnets bästa. För att underlätta prövning kan Kronofogden ställa dessa frågor innan beslut fattas.

- Vilken typ av beslut är det fråga om?
- Berör beslutet eller åtgärden direkt eller indirekt barn?
- I vilken utsträckning påverkar beslutet eller åtgärden barn?
- Krävs det i det enskilda fallet ett yrkande från part eller ska vi beakta kända omständigheter självmant?
- Vilka konsekvenser bedöms åtgärden eller beslutet få för barnet?

Om barnet lämnat synpunkter på beslutet eller åtgärden utgör det en viktig del i bedömningen av barnets bästa. I den mån det är möjligt bör Kronofogden därför se till att hämta in barnets åsikter. Som företrädare för Kronofogden bör vi förvissa oss om att barnet får information och att barnet själv eller genom vårdnadshavare ges möjlighet att uttrycka sina åsikter.

Vid beslut och åtgärder som berör barn ska Kronofogden ta hänsyn till bland annat följande:

- Prövningen ska utgå från rättigheterna i barnkonventionen
- Bedömningen ska kopplas till det enskilda barnet och barnets situation
- Finns det utrymme för tolkning av en lagregel ska den tolkning som bäst tillgodoser barnets bästa ha företräde
- Vid motstående intressen ska barnets bästa väga tungt men inte ensamt vara utslagsgivande
- I det enskilda fallet kan andra samhällsintressen väga tyngre
- Vilka olika handlingsalternativ som finns
- Finns det möjlighet att anpassa åtgärderna om beslutet måste genomföras mot barnets bästa. Kronofogden kan t.ex. anpassa metoder för hur myndigheten genomför beslutet, val av tidpunkt för genomförande, information till och kommunikation med föräldrar och barn.

Kronofogden ska motivera och dokumentera på vilket sätt hänsyn har tagits till barnets bästa. Det ska framgå vad myndigheten ansett vara barnets bästa och vilka kriterier myndigheten grundat detta på. Det ska även framgå hur barnets intressen vägts mot andra intressen.

Vid utmätning ska Kronofogden inom ramen för försvarlighetsbedömningen (4 kap. 3 § första stycket UB) och intresseavvägningen (4 kap. 3 § andra stycket UB) bedöma om utmätningen är förenlig med barnkonventionen, se avsnitt 4.1.5. Barnkonventionen kan t.ex. också påverka hur Kronofogden säkerställer egendom eller myndighetens bedömning om egendomen är beneficieegendom. Även vid försäljning av utmätt egendom ska Kronofogden göra en bedömning om försäljningen är förenlig med barnkonventionen, se avsnitt 11.3.2 (kantrubrik Försvarlighetsbedömning av bud).

Barnkonventionen har även betydelse vid t.ex. avhysning och handräckning.

Se mer om barnkonventionen i Riktlinje för säkerställande av barns rättigheter och bemötande av barn och i Handledning till Riktlinje för säkerställande av barns rättigheter och bemötande av barn.

2 Förutsättningar för verkställighet

Avsnittet tar upp ansökningsförfarandet, exekutionstitlar, preskription och annat som rör förutsättningarna för verkställighet. Det handlar alltså om frågor som normalt blir aktuella i processteget Underrätta.

2.1 Ansökan

För att Kronofogden ska kunna verkställa måste det finnas en ansökan om verkställighet. Kronofogden registrerar då ett verkställighetsmål. En ansökan kan göras muntligen eller skriftligen. Ansökan behöver sedan den 1 augusti 2021 inte skrivas under. Det gäller både ansökningar som kommer in till Kronofogden digitalt, via t.ex. mejl, och skriftliga ansökningar. Vid en muntlig ansökan bör sökanden inställa sig hos Kronofogden som hjälper till att fylla i ansökan. Rent praktiskt använder man sig av den ansökningsblankett som finns hos Kronofogden och ber sökanden underteckna den.

Ett utslag i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning verkställs självmant av Kronofogden om inte sökanden i ansökan har angett att hen inte vill ha verkställighet. En ansökan om verkställighet anses annars automatiskt gjord när utslaget meddelas (2 kap. 1 § andra stycket UB).

Av UF framgår det i detalj vad en ansökan ska innehålla (2 kap. 2 § UF).

I sin ansökan måste sökanden ange den åtgärd som hen vill att Kronofogden ska utföra, t.ex. utmätning, avhysning, kvarstad eller handräckning.

I utsökningslagstiftningen kallas den förpliktelse som finns i en dom eller ett beslut för exekutionstitel. Detta begrepp används också för den skriftliga handling som innehåller en eller flera förpliktelser, t.ex. en dom eller ett beslut. Begreppet exekutionstitel har alltså två betydelser: förpliktelsen respektive den handling som förpliktelsen

finns i. I UB är det själva förpliktelsen som avses med begreppet exekutionstitel om inget annat framgår av sammanhanget (prop. 1980/81:8 s. 281 ff.).

Exekutionstiteln ska ges in till Kronofogden. Det finns vissa undantag från det kravet. När ett utslag i ett mål om betalningsföreläggande verkställs finns exekutionstiteln redan hos Kronofogden och behöver inte ges in av sökanden. Vidare skickar domstolar/åklagarmyndigheter domar och strafföreläggande som innehåller skadestånd i brottmål till Kronofogden när de vunnit laga kraft. Kronofogdens skickar sedan ut en ansökan om verkställighet till målsägarna där uppgifter om domen redan finns med. Målsäganden behöver då bara fylla i vissa övriga delar av ansökan och skicka in den till Kronofogden.

Om sökandens fordran grundas på ett löpande skuldebrev eller någon annan handling, vars uppvisande utgör villkor för en rätt att kräva betalning ska hen bifoga det till ansökan i original (2 kap. 2 § tredje stycket UB). För närvarande kan Kronofogden inte ta emot elektroniska skuldebrev. Om sökanden stämmer överens med borgenären i exekutionstiteln kan Kronofogden utgå ifrån att det är rätt borgenär som ansöker om verkställighet. Om fordran i exekutionstiteln är överlåten måste den som ansöker om verkställighet visa Kronofogden att hen förvärvat fordran, prop. 1980/81:8 s. 206.

Överlåtelsekedja

I alla mål där sökanden är en annan än den som står i exekutionstiteln kontrollerar Kronofogden att det finns en sammanhängande kedja av överlåtelseavtal.

Om kravet gäller överlåtna enkla fordringar och löpande skuldebrev till viss person eller order ska sökanden lämna in en skriftlig sammanhängande kedja av överlåtelseavtal till Kronofogden för att sökanden ska beviljas verkställighet. Överlåtelsekedjan ska omfatta alla överlåtelseavtal från exekutionstitelns uppkomst fram till och med sökandens överlåtelseavtal. De överlåtelseavtal och i förekommande fall avtalsbilagor som skickas in ska vara vidimerade.

Har en enkel fordran eller ett orderskuldebrev överlåtits in blanco ska sökanden lämna in överlåtelser som gjorts fram till och med in blanco-överlåtelsen. Med in blanco-överlåtelse avses att det inte framgår vem skuldebrevet är överlåtet till.

Har en enkel fordran eller ett orderskuldebrev överlåtits till innehavare, ska sökanden lämna in alla de överlåtelser som gjorts fram till och med överlåtelsen till innehavaren. De överlåtelseavtal och i förekommande fall avtalsbilagor som sökanden lämnar in ska vara vidimerade. Gäller ansökan om verkställighet ett innehavarskuldebrev och ett in blanco-skuldebrev behöver sökanden endast lämna in skuldebrevet. Med in blanco avses att det inte framgår till vem skuldebrevet är ställt till. För mer information om löpande respektive enkla skuldebrev, se avsnitt 6.5 Fordringar i allmänhet.

Om sökanden inte ger in handlingar som styrker förvärvet måste ansökan kompletteras. Om sökanden inte kan visa sin rätt till en fordran i exekutionstiteln ska Kronofogden avvisa ansökan om verkställighet.

Deponering av överlåtelseavtal

Det finns möjlighet att deponera bestyrkta kopior av överlåtelseavtal som inkluderar två eller flera fordringar hos Kronofogden. De överlåtelseavtal som har skickats in får ett ärendenummer och kontrolleras. När avtalen är godkända behöver de inte skickas in vid ansökan om verkställighet, utan det räcker med en hänvisning till de deponerade avtalen och deras ärendenummer.

Ett överlåtelseavtal kan deponeras utan att det finns något aktuellt mål om verkställighet hos Kronofogden.

Avvisning/avslag

Om en ansökan är bristfällig ska sökanden få möjlighet att komplettera den. Innan Kronofogden avvisar en ansökan ska Kronofogden informera sökanden om att myndigheten kan komma att avvisa ansökan om en begärd komplettering inte kommer in (2 kap. 8 § UF). Kronofogden tar inte ut någon grundavgift om ansökan avvisas.

Ett avvisningsbeslut fattas när det finns en väsentlig formell brist i en ansökan om verkställighet, 2 kap. 5 § UB (prop. 1980/81:8 s. 213). Om det t.ex. finns anledning att tro att ett skriftligt fordringsbevis är utfärdat, och det är oklart om handlingen är ett löpande eller enkelt skuldebrev, ska Kronofogden begära en komplettering av sökanden där det ska framgå att ansökan kan komma att avvisas.

Om sökanden hävdar att fordran grundas på ett enkelt skuldebrev bör uppgiften som regel godtas (se NJA 2007 N 70).

Kronofogden ska pröva en sökandes rätt till verkställighet under hela förfarandet. Det innebär att en ansökan om verkställighet kan bli avvisad även om verkställigheten redan påbörjats.

Om ansökan innehåller något materiellt fel, t.ex. att borgenären begär högre ränta än vad som framgår av exekutionstiteln, ska Kronofogden inte avvisa ansökan utan avslå den del av den som saknar täckning i exekutionstiteln. Det går även att avslå en ansökan om verkställighet under handläggningens gång eller besluta om hinder mot verkställighet enligt 3 kap. 21 § UB. Se avsnitt 18.2.1 om att ta ut grundavgift när det finns hinder mot verkställighet.

2.2 Fastställelse

För att Kronofogden ska kunna verkställa ansökan måste det avgörande som sökanden hänvisar till innehålla en förpliktelse. Förpliktelsen ska gälla egendom, t.ex. vara en betalningsförpliktelse eller en förpliktelse om att flytta med sitt bohag. Förpliktelser som omedelbart tar sikte på person faller utanför UB:s tillämpningsområde, t.ex. förpliktelser om umgängesrätt med barn. Sådana förpliktelser verkställs inte av Kronofogden.

Ett avgörande som enbart innehåller ett fastställande av ett visst rättsförhållande kan inte verkställas (NJA 1993 s. 99).

I NJA 1985 s. 140 fann HD att en dom i ett tvistemål som enbart gällde klander av en bodelning inte kunde ligga till grund för utmätning. Mannen hade fått bodelningen

jämkad så att han var berättigad till att få en skifteslikvid av kvinnan. Tvisten gällde dock endast fastställelse av hur boet skulle delas mellan de frånskilda makarna och inte betalningsskyldigheten för någondera av dem. Domslutet innehöll inte någon förpliktelse för kvinnan att betala och därför kunde Kronofogden inte verkställa det som mannen hade att fordra av henne.

I NJA 2008 s. 792, som också rörde klander av en bodelning, fanns däremot en förpliktelse som kunde verkställas. Av domslutet framgick att A skulle ge X kr till B i skifteslikvid. HD uttalade att inget bör hindra att en klandertalan kombinerades med ett yrkande om fullgörelse och att ett domslut i en sådan process kan innefatta en betalningsförpliktelse som medför att domen liknar en fullgörelsedom. I det aktuella fallet hade klandertalan ursprungligen bara haft som syfte att ändra bodelningen, men parterna hade under processen ingått en förlikning innehållande en förpliktelse. Den stadfästa förlikningen kom därmed att utgöra en exekutionstitel som gick att verkställa.

Det är alltså en skillnad mellan avgöranden som innehåller en skyldighet för en part att fullgöra någonting – som alltså kan verkställas – och avgöranden som bara fastställer ett rättsförhållande. Skillnaden framgår av domslutets eller beslutets utformning. Ofta står just orden *förplikta* eller *fastställa* i avgörandet. Det viktiga är dock inte vilka ord som används utan avgörandets verkliga innebörd. En dom kan innehålla både en fastställelse av ett rättsförhållande och en förpliktelse för en part att göra någonting. Det är bara den senare delen som har betydelse för verkställigheten.

Ett beslut om kvarstad och andra säkerhetsåtgärder innehåller ingen förpliktelse. I UB är det dock särskilt angivet att ett sådant beslut också får verkställas av Kronofogden (1 kap. 1 § UB).

2.3 Exekutionstitlar

Nedan beskrivs de vanligaste exekutionstitlarna i enskilda respektive allmänna mål. Om exekutionstitlar vid avhysning, se också avsnitt 13.1.

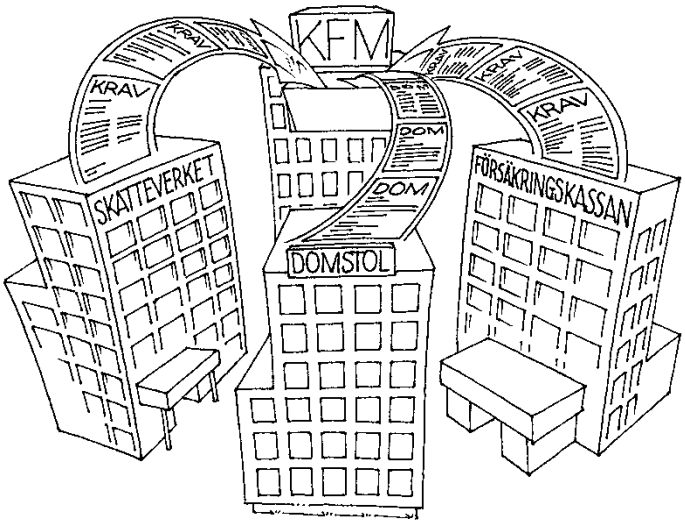

En exekutionstitelkan innehålla antingen en förpliktelse för gäldenären/svaranden att betala eller en förpliktelse att göra eller underlåta något (ibland kan exekutionstiteln innehålla bägge typerna av förpliktelser). Möjligheten att verkställa innan exekutionstiteln har vunnit laga kraft varierar beroende på om den gäller betalning eller något annat och vilken typ av exekutionstitel det är.

Om en exekutionstitel som innehåller betalningsskyldighet inte har vunnit laga kraft kan verkställigheten vara begränsad till endast utmätning eller till utmätning och försäljning. Detta beror på vilken slags exekutionstitel det gäller. Om exekutionstiteln får verkställas obegränsat kan Kronofogden utmäta, sälja och redovisa pengar till sökanden.

Laga kraft

Laga kraft innebär att en exekutionstitel inte längre kan överklagas på grund av att tiden inom vilken man kan begära ändring är passerad och att de normala möjlig-

heterna till ändring är uttömda. För att få veta om en exekutionstitel har vunnit laga kraft kan det begäras ett lagakraftbevis hos den domstol eller myndighet som meddelat exekutionstiteln. Vanligtvis finns det angivet i domen eller beslutet hur och inom vilken tid parten kan överklaga.

Här följer en kortfattad redogörelse för inom vilken tid de vanligaste exekutionstitlarna ska överklagas eller återvinnas för att de inte ska vinna laga kraft.

- En tingsrätts dom eller beslut ska överklagas inom tre veckor från dagen då domen eller beslutet meddelades (50 kap. 1 §, 51 kap. 1 § respektive 52 kap. 1 § andra stycket RB).
- En hovrätts dom eller beslut ska överklagas inom fyra veckor från den dag domen eller beslutet meddelades (55 kap. 1 § respektive 56 kap. 1 § andra stycket RB).
- En dom eller ett beslut som meddelats av HD kan inte överklagas och vinner därför omedelbart laga kraft.
- För att ett utslag om betalningsföreläggande och vanlig handräckning inte ska vinna laga kraft måste svaranden begära återvinning inom en månad från dagen för utslaget (53 § BfL). Sökanden i ett mål om betalningsföreläggande eller vanlig handräckning som är missnöjd med utslaget måste däremot överklaga utslaget inom tre veckor från dagen för utslaget (55 § andra meningen BfL). Om ett utslag har meddelats i ett mål om särskild handräckning vinner det laga kraft om ingen av parterna överklagar inom tre veckor från dagen för utslaget (55 § BfL).
- I fråga om tredskodom ska man begära återvinning inom en månad från att domen meddelades (44 kap. 9 § första stycket RB).

Om en tredskodom har meddelats efter en begäran om återvinning av ett utslag eller en tredskodom har parten inte rätt till ytterligare en återvinning (44 kap. 10 § andra stycket RB jämförd med 60 § BfL).

En uppräkning av de olika typerna av exekutionstitlar och vad som krävs för att de ska få verkställas finns i 3 kap. 1–20 §§ UB.

Enligt 3 kap. UB får vissa exekutionstitlar verkställas såsom lagakraftägande domar och vissa andra får verkställas genast. Uttrycket ”såsom lagakraftägande dom” innebär att målet får verkställas med utmätning, försäljning och redovisning. ”Genast” innebär som regel att det går att utmäta men att man ska avvakta med vidare verkställighet, se vidare Gregow s. 80 ff.

Lagakraftvunnen dom på betalningsskyldighet

En dom som har vunnit laga kraft får verkställas utan några särskilda villkor, och verkställigheten får slutföras med försäljning och redovisning av medel. Om en dom överklagas endast till viss del är huvudregeln att domen i övriga delar får verkställas som lagakraftvunnen när det är praktiskt möjligt och inte annat har meddelats i samband med överklagandet (3 kap. 3 § UB).

Inte lagakraftvunnen dom på betalningsskyldighet

En dom avseende betalningsskyldighet som inte har vunnit laga kraft får verkställas genast genom utmätning (3 kap. 4 § första stycket jämförd med 6 § UB). Kronofogden får i sådana situationer som huvudregel inte verkställa längre än till utmätning, se dock 8 kap. 4 § UB och 13 kap. 14 § p. 1 UB. Egendom som utmätts på grund av en dom som inte har vunnit laga kraft får oftast inte säljas, se avsnitt 10.1. Pengar som kommer in genom t.ex. löneutmätning eller bankutmätning får inte redovisas till sökanden. Sökanden kan alltså få förmånsrätt för sin fordran, men däremot inte betalt. Om sökanden ställer säkerhet kan Kronofogden under vissa förutsättningar göra en utbetalning.

I vissa situationer får dock Kronofogden verkställa dessa domar längre än till utmätning. Så är fallet när ett överklagande av domen förfaller eller hovrätten vägrar prövningstillstånd (3 kap. 7 § UB). I sådana situationer får utmätt egendom säljas och influtna pengar redovisas utan att sökanden ställer säkerhet om inte något annat har beslutats av domstol. Försäljning får dock inte ske av egendom som har ett betydande värde eller av fast egendom (8 kap. 4 § andra stycket UB).

Andra domar

En dom med förpliktande att lämna ut lös egendom får normalt inte verkställas innan den vunnit laga kraft (3 kap. 8 § UB). Det går dock att verkställa om sökanden ställer säkerhet. Säkerheten ska enligt 2 kap. 25 § första stycket UB vara pant eller borgen. Domar som varken gäller betalning eller utgivande av lös egendom, t.ex. handräckning eller återtagning får man normalt inte verkställas innan de vunnit laga kraft. Domstolen kan dock i vissa fall förordna att domen får verkställas innan den vunnit laga kraft.

Om sökanden har beviljats allmän rättshjälp i verkställighetsärendet behöver hen inte ställa någon säkerhet enligt 3 kap. 8 § eller 9 § UB. I så fall svarar staten för den skada som motparten kan tillfogas genom åtgärden (20 § andra stycket rättshjälpslagen).

Förvaltningsdomstols dom

En förvaltningsdomstols (förvaltningsrätt, kammarrätt eller Högsta förvaltningsdomstolen) avgörande får verkställas genom utmätning om det handlar om en betalningsförpliktelse. När en förvaltningsdomstols avgörande får verkställas, gäller samma regler som när man verkställer en dom i allmänhet.

Tredskodom

En tredskodom avseende betalningsskyldighet får verkställas genast. Verkställigheten får slutföras med försäljning och redovisning om inte domstolen i samband med att gäldenären sökt återvinning beslutar något annat. Lös egendom med betydande värde samt fast egendom får dock inte säljas innan domen vunnit laga kraft (8 kap. 4 § UB).

Betalningsföreläggande

Ett utslag eller ett beslut i mål om betalningsföreläggande och handräckning avseendebetalningsskyldigheten får verkställas genast, på samma sätt som vid en tredskodom med försäljning och redovisning av pengar. Om svaranden söker återvinning får Kronofogden dock inte fullfölja med försäljning och redovisning av pengar utan då gäller vad som är föreskrivet om dom i allmänhet, dvs. 3 kap. 6 § UB. Domstolen kan också meddela ett beslut om att man tills vidare inte får fortsätta med verkställighet (s.k. inhibition, 3 kap. 11 § UB). Även om gäldenären inte ansökt om

återvinning får inte lös egendom med betydande värde eller fast egendom säljas innan utslaget vunnit laga kraft (8 kap. 4 § andra stycket UB).

Handräckning

Utslag i handräckningsmål verkställs som lagakraftägande domar beträffande handräckningen, som vanligen gäller avhysning eller återtaganden av uthyrd egendom. Om gäldenären har förpliktats att betala kostnader i målet verkställs utslaget i den delen samtidigt genom utmätning. Försäljning och redovisning av pengar får däremot inte ske (8 kap. 4 § andra stycket UB). I samband med återvinning kan domstolen förordna att verkställighet av utslaget inte får ske.

Dom i växelmål

En dom i ett växel- och checkmål får också verkställas genast med utmätning och försäljning, men Kronofogden får inte redovisa pengar förrän domen vunnit laga kraft. Lös egendom med betydande värde samt fast egendom får Kronofogden dock inte sälja innan domen vunnit laga kraft (8 kap. 4 § andra stycket UB).

Förlikning och medlingsöverens-kommelse

En förlikning som är stadfäst av domstol och medlings-överenskommelse som förklarats verkställbar av domstol verkställs som lagakraftägande dom även om den över-klagats. Förutsättningen är att domstolen inte har för-ordnat om inhibition.

Skiljedom

Bestämmelser om verkställighet av skiljedomar finns i 3 kap. 15-18 §§ UB. En skiljedom som innehåller en förpliktelse ska i princip verkställas som en dom som vunnit laga kraft (3 kap. 18 § första stycket UB). Kronofogden måste dock särskilt pröva om en skiljedom går att verk-ställa. Innan en skiljedom får verkställas måste Kronofogden alltid ge svaranden tillfälle att yttra sig över ansökan. Handlingen ska delges (5 kap. 3 § UF). När svaranden har fått tillfälle att yttra sig bifaller Kronofogden ansökan genom att ta upp målet till handläggning, eller så avslår Kronofogden ansökan genom ett särskilt beslut om att det finns hinder mot att verkställa. En domstol kan besluta om inhibition efter en talan mot skiljedomen eller överklagande av Kronofogdens beslut om att ta upp målet till handläggning.

HD har i Ä 2885-23 (”Naked juicebar”) fastställt att skiljedomskostnader är verkställbara med hänsyn till formuleringen i skiljedomen. HD konstaterade att det avgörande för om en exekutionstitel innebär ett sådant förpliktande att fullgöra något är den reella innebörden av de ordalag som används i domen eller beslutet, och inte ordalagen i sig. De skiljedomskostnader som verkställighetsärendet gällde avser sådana kostnader som en skiljedomare, enligt 42 § skiljeförfarandelagen, kan förplikta motparten att ersätta. I domslutet förpliktas K och IL att slutligt betala skiljedomskostnaderna. HD bedömde att formuleringen inte kan förstås på annat sätt än att det är fråga om ett solidariskt ansvar mellan K och IL. IL var därför skyldig att ersätta Naked Juicebar vad bolaget hade betalt av skiljedomskostnaderna. Domslutet innehöll därmed en tillräckligt tydlig förpliktelse för IL att ersätta Naked Juicebar för vad bolaget hade betalt och beloppet kunde framräknas utan svårighet.

Konventionell skiljedom

En konventionell skiljedom grundas på ett avtal och regleras i lag om skiljeförfarande. En sådan dom kan verkställas om skiljeavtalet inte innehåller något förbehåll om rätten för en part att klandra skiljedomen på materiell grund och det inte finns något som gör skiljedomen ogiltig utan vidare.

Legal skiljedom

Verkställighet kan ske av en skiljedom som med stöd av bestämmelse i lag har meddelats med tillämpning av lagen om skiljeförfarande, så kallad legal skiljedom (3 kap. 17 § UB). En sådan skiljedom verkställs då efter samma prövning som en konventionell skiljedom. Verkställighet kan också ske av skiljedom som meddelats med stöd av en bestämmelse i lag, men utan tillämpning av skiljeförfarandelagen (12 § lagen om införande av utsökningsbalken). I detta fall behöver Kronofogden bara pröva att det inte finns något som gör att skiljedomen utan vidare är ogiltig.

Svea hovrätt har i ett beslut ansett att en skiljedom där målet avvisats med tillämpning av 27 § lagen om skiljeförfarande var att betrakta som en legal skiljedom även

fast det inte fanns någon bestämmelse i lag om att skiljeförfarande ska äga rum. Verkställighet fick därför ske av skiljedomen där målet avvisades och käranden förpliktades ersätta svarandens kostnader för förfarandet (Svea hovrätts beslut 2023-07-19 i mål nr Ä 12935-23).

Förvaltnings-myndighets beslut

Vissa beslut av en förvaltningsmyndighet får verkställas om det finns en särskild föreskrift i den speciella författningen som säger att beslutet får verkställas av Kronofogden (se dock nya bestämmelser i nästa stycke). De flesta av dessa beslut handläggs som allmänna mål (avsnitt 1.3). Det finns dock några som handläggs som enskilda mål.

En förvaltningsmyndighets beslut om betalningsskyldighet som har meddelats efter den 1 september 2022 kan utgöra en exekutionstitel även om det inte finns någon särskild föreskrift. Det krävs då att beslutet är överklagbart och som huvudregel att beslutet har vunnit laga kraft (3 kap. 1 § 6 och 20 § UB). Beslutet behöver inte kunna överklagas till domstol utan även beslut som överklagas till annan förvaltningsmyndighet omfattas. Det kan i beslutet vara föreskrivet att det får verkställas omedelbart, dvs. att verkställighet får ske innan beslutet vunnit laga kraft. Därutöver finns det bestämmelser om att vissa beslut, som tidigare inte utgjorde exekutionstitlar, ”gäller” eller ”får verkställas” omedelbart (t.ex. 112 kap. 5 § socialförsäkringsbalken och 35 § förvaltningslagen).
Ett beslut om skuldsanering med en avbetalningsplan är ett exempel på ett beslut av en förvaltningsmyndighet som utgör en verkställbar exekutionstitel.

Om en förvaltningsmyndighets beslut kan verkställas ska det göras enligt samma regler som för en dom.

Andra handlingar enligt särskilda föreskrifter

Vissa andra handlingar får också läggas till grund för verkställighet utan att fordran har prövats av någon domstol eller förvaltningsmyndighet. För varje sådan typ av handling finns en särskild föreskrift i en författning. Kronofogden måste ta hänsyn till de villkor för verkställighet som kan finnas i den författning som ska tillämpas.

Exempel på enskilda handlingar som får läggas till grund för verkställighet är avbetalningskontrakt enligt KkrL och enligt LAN (avsnitt 16). Se även vad som sägs om samfällighetsföreningar nedan.

Särskilt om samfällighetsförening

Samfällighetsföreningar som är registrerade hos Lantmäteriet kan beviljas verkställighet för avgifter som är fastställda i en **debiteringslängd**. Samfällighetsföreningar bildas för förvaltning av anläggningar och mark som används gemensamt. Vanligast är vägar eller anläggningar för värme-, vatten- eller elförsörjning till fastigheterna. Samfällighetsföreningar kan bildas även för tredimensionella fastigheter och ägarlägenhetsfastigheter. Medlemmar i en samfällighetsförening är ägarna till de deltagande fastigheterna. För att finansiera t.ex. underhåll av anläggningar får föreningen uttaxera, dvs. fastställa en avgift som ska tas ut av, medlemmarna.

Kronofogden verkställer enligt 46 § andra stycket lag om förvaltning av samfälligheter debiteringslängden såsom dom som vunnit laga kraft om inte domstol i samband med överklagandet har beslutat annat. Kronofogden ska kontrollera att debiteringslängden har tillkommit i rätt ordning.

Följande handlingar ska bifogas en ansökan om verkställighet:

- Ett registreringsbevis som visar att föreningen är registrerad och därmed kan förvärva rättigheter och ådra sig skyldigheter.
- En handling som visar vem eller vilka som tecknar föreningens firma. Efter en föreningsstämma ska styrelsen hålla ett konstituerande möte och besluta om vem eller vilka som ska teckna föreningens firma. Det ska dock noteras att styrelsen i sin helhet även tecknar föreningens firma oavsett om den har hållit ett konstituerande möte eller inte.
- Ett protokoll från den föreningsstämma som beslutat om uttaxeringen. Av protokollet ska det framgå att stämman var behörigen kallad, att utgifts- och

inkomststat har godkänts av stämman och att debiteringslängden har framlagts för stämman. Om utgifts- och inkomststaten visar att kostnaderna fördelas på olika verksamhetsgrenar ska detta även framgå av debiteringslängden.

– Debiteringslängden, eller ett bestyrkt utdrag ur den, där det ska framgå dels det sammanlagda belopp som ska betalas, dels vilket belopp som ska betalas av varje medlem (fastighetsägare) och när betalning ska ske.

Om någon av de nämnda handlingarna trots begäran om komplettering saknas ska Kronofogden avvisa ansökan. En förutsättning för verkställighet är att debiteringslängden har blivit framlagd på föreningsstämman. En handling som upprättats efter stämman är inte tillräcklig (JO 1981/82 s. 339), se även Kronofogdens PM Debiteringslängder - handledning vid ansökan om verkställighet av debiteringslängder.

En rättelse av uttaxerat belopp ska begäras hos mark- och miljödomstolen inom fyra veckor från att debiteringslängden framlades på en föreningsstämma. Verkställighet kan inte ske för en ränta på avgiften eller för kostnader. Detta ska Kronofogden självmant ta hänsyn till (NJA 1987 s. 46). Om föreningen begär ersättning för ränta och kostnader ska Kronofogden hänvisa den att ansöka om betalningsföreläggande för detta.

Förenings fordran enligt ovan har bästa förmånsrätt i en fastighet om utmätning eller konkursansökan sker inom ett år från det att fordran förföll till betalning (avsnitt 11.2.1). Om ingen utmätning görs inom den tiden går sökanden miste om sin förmånsrätt. Detta bör uppmärksammas när ansökan avser samfällighetsförenings fordran.

Väglagen

I väglagen finns flera bestämmelser om handräckning. Kronofogden kan i den summariska processen besluta om särskild handräckning enligt 72 § första stycket väglagen. I andra stycket samma paragraf finns bestämmelser om direkt verkställighet av Kronofogden – dvs. verkställighet

utan att gå via den summariska processen. Kronofogden kan vidta åtgärder för rättelse om någon bryter mot bestämmelserna i 46–48 §§ i väglagen. Det kan t.ex. gälla att ta bort skyltar eller reklam längs en allmän väg. Enligt paragrafens tredje stycke ska Kronofogden lämna biträde för att genomföra vissa beslut av länsstyrelsen. Se vidare avsnitt 14.1.6.

Miljöbalken

Ett föreläggande eller ett förbud som meddelats av tillsynsmyndighet enligt miljöbalken får verkställas av Kronofogden enligt bestämmelserna i UB (26 kap. 17 § första stycket miljöbalken). En handräckning enligt bestämmelsens andra stycke förutsätter dock att Kronofogden meddelar ett utslag om särskild handräckning före verkställigheten.

Handräckning i konkurs

En konkursförvaltare får begära handräckning av Kronofogden för att ta hand om eller annars få tillgång till gäldenärens bo med dess räkenskapsinformation och annat material som rör boet (7 kap. 14 § konkurslagen). Detsamma gäller sådan räkenskapsinformation som tredje man, t.ex. en bokföringsbyrå, upprättat på uppdrag av gäldenären. Det behövs ingen exekutionstitel, utan det räcker att förvaltaren med sin begäran lämnar in konkursbeslutet tillsammans med förordnandet som konkursförvaltare. Se avsnitt 14.1.3 om hur handräckningen genomförs.

Indelning efter verkställbarhet

Det kan vara besvärligt att komma ihåg hur långt en dom eller ett beslut får verkställas **innan laga kraft**. Här följer en uppdelning efter verkställbarhet för de vanligast förekommande exekutionstitlarna.

1. Utmätning, inte försäljning eller utbetalning 8 kap. 4 § första stycket	–	En dom på betalningsskyldighet som inte har vunnit laga kraft.
	–	Ett utslag eller beslut i ett mål om betalningsföreläggande och handräckning om gäldenären har sökt återvinning eller överklagat.

UB och 13 kap. 14 § 1 UB		
2. Utmätning och försäljning, inte utbetalning innan laga kraft	–	En dom i ett växel- och checkmål.
3. Utmätning, försäljning och utbetalning	– – –	En lagakraftvunnen dom. En tredskodom på betalningsskyldighet. Ett utslag och beslut i ett mål om betalningsföreläggande, om ingen har begärt återvinning och avgörandet inte har överklagats.
4. Undantag från 2. och 3. 8 kap. 4 § andra stycket UB	–	Utmätt lös egendom som har ett betydande värde eller fast egendom som har utmätts får **inte** säljas innan exekutionstiteln har vunnit laga kraft

När egendomen egentligen inte får säljas kan man ändå få göra det om gäldenären samtycker till försäljningen. Vidare får Kronofogden sälja lös egendom som hastigt faller i värde eller kräver kostsam vård (avsnitt 10.1).

Kronofogden får redovisa pengar om den som ska ta emot pengarna ställer säkerhet (13 kap. 14 § UB och avsnitt 12).

2.4 Underhållsbidrag och underhållsstöd

När utmätning sker för underhållsbidrag ska det omfatta samtliga bidrag som vid verkställigheten har förfallit till betalning. Sökanden kan dock begära att verkställigheten begränsas till visst belopp (4 kap. 1 a § UB).

En domstol kan besluta i en dom eller i ett beslut att en person ska betala underhållsbidrag till en annan person.

Det går också att verkställa en förbindelse av någon att betala underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken eller föräldrabalken. Förbindelsen ska vara skriftlig och bevittnad av två personer. Förbindelsen verkställs på samma sätt som en lagakraftägande dom (3 kap. 19 § första stycket UB).

Interimistiska beslut och förbindelser att betala ut underhållsbidrag verkställs som lagakraftvunna domar, dvs. man får utmäta, sälja och redovisa medel (7 kap. 15 § tredje stycket föräldrabalken, 14 kap. 7 § tredje stycket äktenskapsbalken och 3 kap. 19 § UB).

Det går inte att verkställa en utfästelse där någon åtagit sig att betala understöd åt någon som hen inte är skyldig att betala underhåll till enligt äktenskapsbalken eller föräldrabalken, t.ex. äldre barn. Föräldrars underhållsskyldighet upphör senast när barnet fyller 21 år (7 kap. 1 § andra stycket föräldrabalken).

Det normala är att en underhållsskyldig frivilligt betalar underhållsbidraget. Det är bara om det inte fungerar som utmätning får ske. En förutsättning för att verkställa för underhållsbidrag är också att bidragsbeloppet är obetalt eller att gäldenären vid två eller flera tillfällen under de två senaste åren innan utmätningsbeslutet inte har betalat i rätt tid och att det finns skäl att anta att det upprepas (7 kap. 6 § UB).

Verkställigheten upphör

Om gäldenären under pågående verkställighet betalar förfallna belopp och uppkomna förrättningskostnader ska verkställigheten upphöra (7 kap. 10 § tredje stycket UB). En förutsättning är att Kronofogden bedömer att det finns anledning att anta att gäldenären kommer att fullgöra bidragsskyldigheten i framtiden. Innan Kronofogden beslutar bör sökanden höras.

Indexlagen

Oftast påverkas underhållsbidragets storlek av indexlagen. Kronofogden ska utan särskilt yrkande från sökanden vid verkställighet anpassa bidragets storlek till ändringarna i indexlagen.

Umgängesavdrag

Om gäldenären bor tillfälligt tillsammans med barnet kan det finnas rätt till umgängesavdrag, s.k. rörligt avdrag (7 kap. 4 § föräldrabalken).

Särlevnadskravet

En förälder kan bara vara skyldig att betala underhållsbidrag om hen inte bor varaktigt tillsammans med barnet (7 kap. 2 § första stycket föräldrabalken).

I rättsfallet NJA 1998 s. 267 ansågs en förälder som inte var vårdnadshavare men som hade sina barn hos sig under drygt en tredjedel av tiden inte bo varaktigt tillsammans med sina barn. Föräldern var därför skyldig att betala underhåll för dem, dock med reduktion.

Om gäldenären stadigvarande flyttar ihop med barnet förlorar exekutionstiteln sin verkan för tiden efter det. Om barnet står under föräldrarnas gemensamma vårdnad och vistas lika mycket hos vardera föräldern finns ingen skyldighet att betala underhållsbidrag för någon av föräldrarna (prop. 1978/79:12 s. 91). Betalningsskyldigheten för äldre bidrag kvarstår dock alltid när exekutionstiteln är en dom.

Det finns en inskränkning i möjligheten att verkställa en förbindelse om att betala underhållsbidrag (3 kap. 19 § andra stycket UB). En förbindelse om ett bidrag som betalas ut till gäldenärens make för makens egen del eller för makarnas barn kan inte åberopas om makarna bor tillsammans.

Behörig sökande

En ansökan om verkställighet för obetalda underhållsbidrag kan göras av den underhållsberättigade eller den som får företräda hen. De flesta mål gäller minderåriga barn som då företräds av sin vårdnadshavare. Om barn står under föräldrarnas gemensamma vårdnad, är den förälder som barnet bor hos ensam behörig att företräda barnet (NJA 1985 s. 387).

När barnet fyllt 18 år är hen behörig att själv ansöka om verkställighet för löpande underhållsbidrag (NJA 2007 N 22). Denna behörighet har det myndiga barnet även för obetalda underhållsbidrag som gäller tiden före myndighetsdagen. Det myndiga barnet kan ge fullmakt till den tidigare vårdnadshavaren att vara ombud vid en ansökan

om verkställighet av löpande och tidigare förfallna underhållsbidrag.

Ränta

Ränta på underhållsbidrag är i praktiken sällsynt. I förarbetena till räntelagen (prop. 1975:102 s. 96) uttalas bl.a. följande: ”Givetvis bör analog tillämpning av räntelagens bestämmelser i viss utsträckning kunna förekomma på andra områden, t.ex. inom familjerätten, på samma sätt som den nuvarande lagstiftningen om ränta kan tillämpas analogt.” Ett yrkande om ränta för underhållsbidrag kan endast verkställas om förpliktelsen är fastställd i exekutionstiteln.

Återbetalning av underhållsstöd

Om en underhållsskyldig inte betalar underhållsbidrag till ett underhållsberättigat barn betalar Försäkringskassan efter ansökan underhållsstöd till den förälder som barnet varaktigt bor hos (boföräldern). Förutsättningarna i 18 kap. socialförsäkringsbalken ska vara uppfyllda. När ett sådant stöd betalas ut fastställer Försäkringskassan det återbetalningsbelopp som den bidragsskyldige föräldern ska betala till staten. Storleken på återbetalningsbeloppet beror bl.a. på den bidragsskyldiges inkomst och försörjningsskyldighet i övrigt. Statens fordran på ett återbetalningsbelopp handläggs som ett allmänt mål. När den andra föräldern har betalat i tid till Försäkringskassan minst tolv månader i följd, prövar Försäkringskassan om det finns skäl att fortsätta att betala underhållsstödet. Om det inte finns några skäl till det ska den underhållsskyldige istället betala direkt till den andra föräldern, 18 kap. 9 a § socialförsäkringsbalken.

Om ett underhållsbidrag är fastställt men Försäkringskassan inte har beslutat om återbetalningsskyldighet för utbetalt underhållsstöd träder Försäkringskassan in i barnets rätt till underhållsbidrag till den del det svarar mot utbetalt underhållsstöd. Fordran drivs in som ett enskilt mål eftersom den vilar på civilrättslig grund. En förälder som är återbetalningsskyldig anses ha uppfyllt lika mycket av sin underhållsskyldighet som den har betalat i underhållsstöd till barnet (7 kap. 2 a § föräldrabalken).

2.5 Allmänna mål

I allmänna mål finns som regel inte exekutionstitlar på samma sätt som i enskilda mål. Grunden för verkställighet är beskattnings- eller avgiftsbeslutet och särskilda regler om indrivning. Reglerna finns huvudsakligen i skatteförfarandelagen, men även i andra lagar som innehåller föreskrifter om att fordran ska drivas in som ett allmänt mål.

Allmänna mål får vanligen verkställas utan hinder av att beslutet inte har vunnit laga kraft. Målen kan slutföras helt med försäljning och redovisning av medel. Att klaga på ett beslut enligt skatteförfattningarna inverkar inte på skyldigheten att betala skatten. Endast ett beslut om anstånd med skattebetalningen förhindrar att verkställigheten fortsätter. Skatteverket eller en förvaltningsdomstol kan bevilja anstånd.

Det motsatta gäller för domar och beslut om böter, vite och rättsverkansbelopp. De verkställs inte alls förrän de vunnit laga kraft.

Ett godkänt strafföreläggande eller ett godkänt föreläggande om en ordningsbot verkställs som en lagakraftägande dom.

2.6 Utländska fordringar

Vad gäller Kronofogdens hantering av utlandsrelaterade frågor hänvisas till handboken Internationell verkställighet. Nedan följer en kort sammanfattning av verkställighet beträffande fordringar med internationell anknytning.

Verkställighet i Sverige

Det finns ett stort antal utländska exekutionstitlar som får verkställas i Sverige. Såväl utländska privaträttsliga- som offentligrättsliga är beroende av EU-rätt och internationella överenskommelser (avtal och konventioner) för att verkställighet ska kunna ske. För både privaträttsliga och offentligrättsliga fordringar gäller att verkställighet sker enligt utsökningsbalkens regler om inte annat stadgas.

Verkställighet utomlands

Kronofogden får begära handräckning utomlands av en del offentligrättsliga fordringar. De fordringar som avses är

främst skatter, tullar, socialavgifter och återkrav på socialförsäkringsförmåner.

Vidare kan Kronofogden begära verkställighet utomlands av vissa straffrättsliga fordringar. Denna verkställighet grundas på EU-rätt och internationella överenskommelser och avser främst böter och förverkande.

Kronofogden har däremot ingen behörighet att ansöka om verkställighet utomlands av privaträttsliga fordringar.

2.7 Att hindra verkställighet

En svarande eller gäldenär kan i princip inte hindra verkställighet av en exekutionstitel som har vunnit laga kraft.

Om svaranden vill hindra verkställighet – innan en dom vunnit laga kraft – finns främst två möjligheter. Gäldenären kan i vissa fall begära inhibition i samband med ett överklagande eller nedsätta pengar alternativt ställa säkerhet.

Inhibition

En domstol kan i vissa fall besluta om inhibition, dvs. att exekutionstiteln inte får verkställas. Inhibition kan beslutas vid överklagande av exekutionstitlar som har meddelats utan någon materiell prövning, dvs. tredskodomar, utslag eller stadfäst förlikning. Domstolen kan även besluta om inhibition vid överklagande av Kronofogdens beslut om verkställighetsåtgärder (18 kap. 12 och 19 §§ UB). Förbudet att verkställa gäller i sådant fall endast den åtgärd som överklagats, och inte exekutionstiteln i sig.

Andra regler gäller när underrätten prövat en fråga om betalningsskyldighet materiellt. När ett sådant tingsrätts- eller hovrättsavgörande överklagas kan överinstansen inte hindra verkställigheten genom inhibition. Den vinnande parten kan alltså, enligt 3 kap. 6 § UB, få sitt fordringsanspråk säkerställt genom utmätning. Däremot stannar verkställigheten vid utmätning tills exekutionstiteln har vunnit laga kraft.

Nedsättning av pengar och ställande av säkerhet

En gäldenär som vill hindra verkställighet av en vanlig betalningsdom som inte vunnit laga kraft kan hos Kronofogden antingen:

1. nedsätta pengar
2. ställa ett banktillgodohavande som pant eller
3. vid dom meddelad av underrätt (tingsrätt eller annan underrätt) ställa annan säkerhet**.**

Nedsättning eller ställande av säkerhet får inte ske för tredskodom och dom i växel-eller checkmål (jfr 3 kap. 5 och 6 §§ UB). Det är däremot möjligt med nedsättning av ett krav fastställt i ett utslag i ett mål om betalningsföreläggande (3 kap. 11 § UB med hänvisning till 3 kap. 6 § UB).

Nedsättning eller ställande av säkerhet är möjlig både innan och efter att en ansökan om verkställighet har gjorts till Kronofogden (Utsökningsbalken kommentaren till 3 kap. 6 §).

Bestämmelsen om nedsättning är inte tillämplig i allmänna mål. Där gäller istället 3 kap. 23 § UB.

Nedsättning av pengar

En nedsättning enligt 3 kap. 6 § p 1 UB måste - för att hindra verkställighet - täcka det kapitalbelopp som framgår av domen samt ränta fram till och med nedsättningsdagen. En nedsättning enligt p 1 behöver alltså inte täcka räntan för tiden efter nedsättningsdagen (Utsökningsbalken kommentaren till 3 kap. 6 §). Det nedsatta beloppet ska även täcka de förrättningskostnader som uppkommit i målet, eller som kan väntas uppkomma, vilket i normalfallet innebär att det nedsatta beloppet även ska täcka uppkommen grundavgift. Vid nedsättning av pengar innan en ansökan om verkställighet kommit in till Kronofogden ska någon grundavgift alltså inte räknas med i den fordran som ska täckas.

Vid nedsättning av pengar som inkommer efter det att ansökan om verkställighet kommit in är det viktigt att gäldenären tydligt anger att det rör sig om en nedsättning

enligt 3 kap. 6 § UB. Därmed ska inbetalningen ses som en villkorad betalning och sättas in på ett räntebärande konto i avvaktan på att domen vinner laga kraft. Om inget särskilt anges i samband med inbetalningen bör den anses vara en villkorslös betalning. Inbetalda medel anses då omedelbart utmätta enligt 4 kap. 28 § UB. Vid tvekan om gäldenären vill göra en nedsättning eller en villkorslös betalning bör Kronofogden ta reda på vad som avses (Utsökningsbalken kommentaren till 3 kap. 6 §).

Sedan inbetalning gjorts saknar gäldenären möjlighet att återkalla nedsatta medel (Gregow s. 90).

Ställa pant

En pantsättning av banktillgodohavande enligt 3 kap. 6 § p. 2 UB kan även avse ett tillgodohavande hos kreditmarknadsföretag. Pantsättningen ska täcka kapitalbeloppet, upplupna räntor och uppkomna förrättningskostnader på dagen för pantsättningen. Även den ränta som löper på det pantsatta tillgodohavandet omfattas av panträtten (Utsökningsbalken kommentaren till 3 kap. 6 §).

Ställa annan säkerhet

Ställs annan säkerhet enligt 3 kap. 6 § p. 3 UB kan den bestå av pant, borgen eller företagshypotek. Säkerheten ska, förutom uppkomna förrättningskostnader, även täcka annan förrättningskostnad som kan väntas uppkomma om den behöver tas i anspråk av borgenären. Dessutom ska säkerheten täcka räntekostnaderna fram till dess sökanden kan tänkas få betalt (Utsökningsbalken kommentaren till 3 kap. 6 §). Precis som vid nedsättning behöver säkerheten inte täcka någon grundavgift om säkerhet ställs innan en ansökan om verkställighet kommit in till Kronofogden.

Vill gäldenären ställa säkerhet enligt 3 kap. 6 § p. 3 UB för att hindra verkställighet, ska Kronofogden kommunicera med borgenären innan beslut fattas. Godtar borgenären inte säkerheten ska den prövas av Kronofogden (2 kap. 25 § första stycket UB).

Beslut

Kronofogden ska pröva om nedsättningen eller den ställda säkerheten medför hinder mot verkställighet av den dom eller det beslut varigenom gäldenären har ålagts betal-

ningsskyldighet. Kronofogden ska alltså pröva om det nedsatta beloppet eller den ställda säkerheten uppfyller förutsättningarna i 3 kap. 6 § UB och meddela ett särskilt beslut. Dessa ärenden ska handläggas skyndsamt.

Om Kronofogden beslutar att nedsättningen hindrar verkställighet ska inbetalt belopp sättas in på myndighetens räntebärande konto (5 kap. 1 § UF). Vid ställande av säkerhet ska pantsättningshandling samt eventuellt pantbrev eller motsvarande lämnas in i original. Mottagna värdehandlingar ska förvaras på särskilt föreskrivet sätt.

Om nedsättning inte är möjlig eller erbjuden säkerhet inte är tillräcklig avslutas ärendet genom ett avslagsbeslut.

I det fall Kronofogden har meddelat beslut om nedsättning av pengar eller ställande av säkerhet efter att ansökan om verkställighet gjorts får ingen vidare verkställighet ske. Inbetalt belopp ska inte krediteras i det enskilda målet, eftersom medlen inte anses utmätta enligt 4 kap. 28 § UB. Inneliggande verkställighetsmål återredovisas när Kronofogden bifaller en nedsättning. Undantag gäller dock om Kronofogden hunnit sälja utmätt egendom eftersom försäljning inte återgår vid hinder mot verkställighet.

Av kommentaren till utsökningsbalken framgår att det ankommer på gäldenären att upplysa Kronofogden om att det finns ett beslut om nedsättning eller ställande av säkerhet, om Kronofogden av någon anledning inte känner till detta (Utsökningsbalken kommentaren till 3 kap. 6 §).

Efter laga kraft eller hovrätt vägrat prövningstillstånd

Parterna måste själva vara aktiva och meddela Kronofogden så snart domen har vunnit laga kraft och begära att utbetalning sker. Kronofogden ska då fatta beslut om utbetalning av det nedsatta beloppet inklusive ränta. Räntan styrs av den så kallade referensräntan. Utbetalning ska, beroende på utgången i målet, göras till den som är berättigad till pengarna. Beslutet är överklagbart.

Beslut om utbetalning ska även meddelas i de fall då hovrätt beslutat att inte meddela prövningstillstånd.

Utbetalning ska också ske om båda parter begär att utbetalning ska ske innan domen vunnit laga kraft, eller om gäldenären begär att utbetalning ska ske till motparten.

Pant enligt 3 kap. 6 § 2 p. UB ianspråktas genom utmätning i enlighet med 2 kap. 26 § UB. Gäldenären kan dock medge att borgenären istället får utnyttja banktillgodohavandet (Gregow s. 91).

Beträffande annan ställd säkerhet enligt 3 kap. 6 § p. 3 UB får denna inte lämnas ut till vinnande part utan alla berördas medgivande (Utsökningsbalken kommentaren till 2 kap. 25 §). Om borgenären vill använda säkerheten är utgångspunkten istället att denne får begära utmätning i panten eller, om säkerheten består av borgen, vid behov skaffa sig en exekutionstitel mot borgensmannen (prop. 1980/81:8 s. 299).

Ränta m.m.

Om räntan enligt domen fram till och med dagen för utbetalning är högre än vad som har erhållits på räntebärande konto hos Kronofogden (som styrs av den så kallade referensräntan) kan borgenären ansöka om verkställighet för uttagande av mellanskillnaden. Detsamma gäller i motsvarande fall då panten inte räcker till i förhållande till räntan på utmätningsfordran (Gregow s. 91).

Diarieföring

Ärende om nedsättning eller ställande av säkerhet ska alltid diarieföras, oavsett om det finns en ansökan om verkställighet eller inte. I diarieärendet ska anges var en eventuell säkerhet förvaras.

Anstånd

I allmänna mål räcker det, som redan nämnts, inte med att överklaga Skatteverkets beslut för att förhindra verkställighet. Det krävs också att Skatteverket beslutar om anstånd.

2.8 Hinder mot verkställighet

Ett hinder mot verkställighet kan avse själva förpliktelsen, mellanhavandet, som ska verkställas eller partens rätt att söka verkställighet. Beroende på vad felet avser kan sökanden hänvisas till att klaga över domvilla eller begära en rättelse av avgörandet hos den domstol eller myndighet som har meddelat avgörandet (5 kap. 2 § UF).

Efter exekutionstitelns tillkomst kan det inträffa förändringar för parterna som påverkar verkställigheten hos gäldenären. Konkurs och företagsrekonstruktion är hinder för utmätning av både lös och fast egendom. Kronofogden måste därför registrera konkursbeslut och företagsrekonstruktionsbeslut i myndighetens verksamhetssystem samma dag Kronofogden får kännedom om ett sådant beslut. Det görs även om personen inte förekommer hos Kronofogden sedan tidigare. En panthavare kan dock få utmätning av panten (se avsnitt 6.1.4). Löneutmätning kan ske i samband med konkurs (se avsnitt 5.14). Enligt 11 kap. 1 § lagen om resolution får under den tiden som resolution pågår utmätning eller annan verkställighet enligt UB inte äga rum mot företaget. Handräckning enligt LAN får inte ske. Under den tid resolution pågår får inte heller beslut om kvarstad eller betalningssäkring meddelas mot företaget.

Även ett beslut om att inleda skuldsanering innebär att utmätning inte får ske. Det finns dock vissa undantag (se avsnitt 2.9). Ett beslut om att inleda skuldsanering ska därför omedelbart registreras.

En juridisk person kan ha blivit upplöst genom en avslutad konkurs eller genom likvidation. Därefter kan man oftast inte verkställa mot den juridiska personen.

Fusion

Vad som händer vid en fusion har behandlats i ett beslut av Svea hovrätt. Frågan gällde om en exekutionstitel mot ett bolag som genom fusion har uppgått i ett annat bolag får åberopas vid verkställighet mot det övertagande bolaget. Hovrätten fann att så var fallet i RH 1996:48.

2.8.1 Hinder avseende förpliktelsen

Det finns olika hinder mot verkställighet. En svarande kan invända mot verkställighet både skriftligen och muntligen i alla slags utsökningsmål och när som helst under handläggningen.

Kronofogden måste genom ett beslut ta ställning till invändning mot verkställighet i pågående mål. JO har

kritiserat Kronofogden för att myndigheten inte hanterade ett e-postmeddelande från en gäldenär om att skulden var felaktig som en invändning mot verkställighet (JO:s beslut den 23 november 2022, dnr 4588-2021). När ett mål har avslutats går det inte att pröva en invändning om hinder mot verkställighet (jfr NJA 2002 s. 166).

Vad som är hinder mot verkställighet framgår av 3 kap. 21 § UB.

Betalning

Verkställighet får inte genomföras om gäldenären visar att hen har betalat eller fullgjort förpliktelsen som ansökan om verkställighet avser (3 kap. 21 § första stycket första meningen UB). Ett annat hinder mot verkställighet är om svaranden till kvittning åberopar fordran, som har fastställts genom exekutionstitel vilken får verkställas eller som grundas på skuldebrev eller annat skriftligt fordringsbevis, och i övrigt förutsättningar för kvittning föreligger (3 kap. 21 § första stycket andra meningen UB). Slutligen kan hinder mot verkställighet föreligga om svaranden gör gällande att annat förhållande som rör parternas mellanhavande utgör hinder mot verkställighet och invändningen inte kan lämnas utan avseende (3 kap. 21 § andra stycket UB).

Om gäldenären anser sig ha uppfyllt den förpliktelse som exekutionstiteln gäller, t.ex. skyldighet att betala, är det upp till gäldenären att styrka det för att undvika verkställighet. I princip krävs ett skriftligt bevis, t.ex. ett kvitto.

Svea hovrätt har godtagit invändningar om betalning trots att sökanden hävdat att gäldenärens betalningar inte avsett skulden i utsökningsmålen. Båda rättsfallen gällde skulder avseende underhållsbidrag, och det var klart att betalningar respektive insättningar till sökanden hade gjorts. Frågan i rättsfallen var om de var betalningar av skulderna i utsökningsmålen. I rättsfallet RH 2004:80 påstod sökanden att betalningarna som gäldenären åberopade gällde en annan fordran. Hovrätten ansåg att sökanden hade bevisbördan för påståendet. I rättsfallet RH 2005:44 hänvisade gäldenären till bevis om betalningar som han i och för sig gjort oregelbundet, men som ungefär

motsvarande underhållskravet. Motparten hävdade att betalningarna inte avsåg underhåll utan gåvor. Hovrätten ansåg dock att den underhållsskyldiges invändning var ett hinder mot verkställighet.

Kvittning

Verkställighet får inte genomföras om en gäldenär har en motfordran på sökanden som hen vill kvitta mot sökandens fordran i utsökningsmålet, dvs. hen gör en kvittnings-invändning. Kvittning är ett hinder mot verkställighet under förutsättning att motfordran antingen har fastställts genom en exekutionstitel som kan verkställas eller grundar sig på ett skuldebrev eller något annat skriftligt fordrings-bevis samt att övriga förutsättningar för kvittning är uppfyllda (3 kap. 21 § första stycket andra meningen UB; se även NJA 1986 s. 539, jfr även NJA 1994 s. 705). Bestämmelsen avser både situationen att gäldenären åberopar en tidigare kvittningsförklaring och när gäldenären begär kvittning först i utsökningsmålet. Godtas invändningen anses kvittning ha skett redan i och med kvittningsförklaringen som lämnats före eller i utsöknings-målet (Utsökningsbalken kommentaren till 3 kap. 21 §).

Andra invändningar

Verkställighet får inte heller genomföras om svaranden påstår att något, som rör parternas mellanhavande, är hinder mot verkställighet under förutsättning att invändningen inte kan lämnas utan avseende (3 kap. 21 § andra stycket UB).

En sådan invändning kan gälla motprestation (NJA 1991 s. 51 eller att parterna har avtalat om hur skulden ska betalas, t.ex. att sökanden har medgett uppskov). Sökanden kan också ha missat att meddela Kronofogden att hen medgett gäldenären uppskov. Om invändningen inte kan lämnas utan avseende får Kronofogden inte verkställa exekutionstiteln (NJA 1989 s. 243). Den vanligaste invändningen mot verkställighet är en invändning om preskription. Reglerna om preskription behandlas för sig i avsnitt 2.10.

Händelse före exekutionstiteln beaktas inte

En allmän princip är att en verkställande myndighet inte får ompröva frågor som prövats, eller hade kunnat prövas, i exekutionstiteln. Kronofogden får därför inte ta hänsyn till en invändning som gäller tiden innan exekutionstitelns tillkomst (NJA 2006 s. 657 och NJA 2011 s. 849; se även NJA 1984 s. 602 och NJA 1991 s. 188). Om gäldenären invänder att Kronofogden ska avbryta verkställigheten för att exekutionstiteln är felaktig, exempelvis på grund av att hen har betalat innan exekutionstiteln meddelades eller att fordran var preskriberad vid denna tidpunkt, ska Kronofogden direkt avslå invändningen. Detta gäller i både allmänna och enskilda mål. Det är viktigt att gäldenären informeras om att Kronofogden inte kan pröva omständigheter som hänför sig till tiden innan exekutionstitelns tillkomst eller fordrans riktighet i sak. Kronofogden ska dock alltid fatta ett beslut i invändningsfrågan (Justitiekanslerns beslut 2018-07-03, dnr 12000-17-4.3). Vanligen finns upplysningar i exekutionstiteln om hur den kan överklagas.

Invändning i allmänna mål

Även i allmänna mål kan gäldenären invända mot verkställighet. I sådana fall företräder inte Kronofogden sökanden utan fattar endast beslut i frågan. Detta är ett undantag från den normala ordningen att Kronofogden företräder sökanden i allmänna mål. Sökanden, dvs. respektive myndighet, för då själv sin talan (2 kap. 30 § andra stycket UB), och är alltså den som ska få möjlighet att yttra sig över invändningen om det behövs. I allmänna mål är det främst betalning, preskription och undanröjande av skulden som kan vara hinder för verkställighet. Betalningsskyldigheten kan även ha upphört på grund av ackord eller skuldsanering. Det kan även vara fråga om mer extraordinära fall som bötesförvandling m.m.

Om svarandens skrivelse/invändning även kan uppfattas som t.ex. en begäran om omprövning eller överklagande av ett skattebeslut, eller ett överklagande av en dom ska myndigheten, utöver att fatta ett beslut i invändningsfrågan, överlämna invändningen till behörig instans för fortsatt handläggning (6 § förvaltningslagen). Kronofogden

ska då underrätta den som gjort invändningen att handlingen har vidarebefordrats.

Handläggning av invändning mot verkställighet

Kronofogden ska pröva en invändning utifrån den utredning som parterna lägger fram. Som huvudregel gäller att den som påstår något har bevisbördan för påståendet. Kronofogden ska inte ex officio söka fram uppgifter eller bevis. Det innebär att Kronofogden inte ska beakta något på eget initiativ, dvs. utan att part yrkat eller begärt det. Om beslutsfattaren hos Kronofogden har egna säkra minnen från tidigare handläggning får dessa iakttagelser beaktas som bevis för en sakomständighet som part har åberopat. Parterna kan med stöd av offentlighetsprincipen begära att få ut kopior av handlingar och åberopa dem (se avsnitt 20).

Innan Kronofogden fattar beslut ska parterna, som huvudregel, få möjlighet att bemöta de uppgifter som motparten lämnat (25 § förvaltningslagen).

Verkställighet under handläggningen

När någon invänder mot verkställighet har Kronofogden rätt att avbryta verkställigheten under tiden som invändningen handläggs. Den vanligaste åtgärden är att pengar inte betalas ut under den tid som invändningen prövas. Däremot innebär en invändning mot verkställighet inte utan vidare att verkställighetsåtgärder ska ställas in. Kronofogden ska i varje enskilt ärende bedöma om någon åtgärd ska stoppas under handläggningen. En avvägning görs mellan å ena sidan styrkan i svarandens påstående om hinder, och å andra sidan de rättsförluster som svaranden eller sökanden riskerar att drabbas av genom att verkställigheten fortsätter respektive avbryts.

Om invändningen inte kan avfärdas bör verkställighetsåtgärder som är svåra att återställa efteråt, t.ex. försäljning eller redovisning, kunna vänta något under den tid som Kronofogden utreder om invändningen är ett hinder mot verkställighet. Är risken för rättsförluster överhängande kan även andra verkställighetsåtgärder stoppas.

Invändning som kan vara befogad

Kan invändningen vara befogad, bör Kronofogden i enskilda mål regelmässigt avbryta verkställigheten genom att inte betala ut pengar till sökanden.

Ett exempel är att svaranden hävdar att en gammal skuld är preskriberad. Om skulden är så gammal att den kan ha preskriberats om preskriptionsavbrott inte uppkommit, har svaranden visat tillräckligt för att invändningen kan vara befogad. Bevisbördan faller då på sökanden som ges möjlighet att visa att preskriptionsavbrott skett. Under den tid som invändningen handläggs bör pengar inte betalas ut till sökanden. Däremot bör verkställigheten i övrigt fortgå.

Är invändningen sådan att den kan styrkas, t.ex. med kvitto om betalning i ett utmätningsmål, bör Kronofogden ge svaranden möjlighet att lämna in sådan bevisning innan beslut fattas. I detta fall fortsätter verkställigheten under kommunikationstiden.

Sannolikt befogad invändning

Är svarandens invändning i det närmaste styrkt, kan det vara skäl att avvakta med vissa åtgärder. Ett exempel är att svaranden påstår att skulden är betald och visar kvitto på betalning till sökanden. Om det är aktuellt med åtgärder som kan medföra kostnader eller rättsverkningar till nackdel för någon part, bör dessa kunna stoppas till dess Kronofogden fattat beslut. Exempel på åtgärder av detta slag kan vara omhändertagande av utmätt lös egendom, värdering och exekutiv försäljning. Däremot bör Kronofogden inte avstå från att utmäta egendom under den tid som handläggning av invändningen pågår.

Invändning i mål om annan verkställighet

Om invändning mot verkställighet görs i mål enligt 16 kap. UB bör bedömningen av den fortsatta verkställigheten följa principerna ovan och grundas på en bedömning av risken för rättsförluster och styrkan av den bevisning som läggs fram för invändningen. Grundlösa invändningar kan således avslås genast.

Om invändningen bedöms vara befogad kan verkställighet stoppas i avvaktan på utredning om invändningens

relevans. Exempel på sådan invändning kan vara att svaranden i ett avhysningsmål invänder att ett nytt hyresförhållande uppkommit mellan parterna eller att svarandens maka/make invänder att hen har rätt att själv överta hyreskontraktet. Bedömningen att verkställighet ska avvaktas ska dokumenteras.

I avsnitt 13.3 respektive 14.1.1. finns mer information om invändning vid avhysning respektive handräckning.

Betalning och invändning

Om svaranden betalar en skuld i ett utmätningsmål och samtidigt invänder att det finns hinder mot verkställighet ska pengarna inte krediteras (registreras) i målet.

Har utbetalning skett är målet avslutat och invändningen kan då inte prövas.

Ansökan om verkställighet återkallas

Om sökanden återkallar sin ansökan om verkställighet innan svarandens invändning hunnit prövas kan invändningen inte längre prövas eftersom målet är avslutat. Svaranden underrättas då om detta och att Kronofogden inte kommer att handlägga invändningen ytterligare.

Prövning och beslut

Kronofogden fattar i princip beslut på det underlag som parterna presterat. Kronofogden ska ange skälen för sitt beslut. Det sker lämpligen genom att ange vad som är styrkt eller inte styrkt. Kronofogden ska undvika att fastställa något sakförhållande, t.ex. att en fordran är preskriberad, eftersom den centrala frågan är om verkställighet får genomföras eller inte. Alla invändningar ska bemötas med ett beslut som kan överklagas. Även om invändningen är sådan att den inte kan beaktas, t.ex. avser något som ligger i tiden innan exekutionstiteln, ska invändningen bemötas med ett överklagbart beslut.

Kronofogdens beslut gäller omedelbart (2 kap. 19 § första stycket UB). Beslutet får överklagas inom tre veckor från det att klaganden fick del av beslutet. Beslutet behöver inte delges. Svaranden får göra nya invändningar på samma grund så länge målet pågår. Sökanden kan också

ansöka om verkställighet på nytt efter att en invändning bifallits eftersom Kronofogden beslut om hinder mot verkställighet inte har någon rättskraft (RH 2020:38). Att beslutet inte delges den som det har gått emot medför att överklagandefristen inte börjar löpa och att beslutet därmed inte får laga kraft.

Åtgärder efter beslut

Om Kronofogden redan börjat verkställa, och det visar sig att svarandens invändning var ett hinder för verkställighet, ska verkställighetsåtgärderna återgå om det är möjligt (3 kap. 21 § tredje stycket UB). Det innebär att en utmätning förfaller. Målet ska omedelbart avslutas och återredovisas till sökanden. Om Kronofogden betalat ut pengar till sökanden och hen inte självmant återbetalar dem kan Kronofogden inte utsöka vad borgenären ska betala tillbaka. I det fallet måste utbetalningsbeslutet överklagas och undanröjas av domstol.

Godtas en invändning om betalning eller kvittning som hinder mot verkställighet, ska en uppgift om detta noteras på exekutionstitel och fordringsbevis (5 kap. 4 § UF).

Även om Skatteverket beviljar anstånd först efter att en utmätning gjorts ska åtgärder som redan verkställts återgå (NJA 1989 s. 137).

Avslås invändningen ska verkställighet omgående återupptas om den stoppats under handläggningen av invändningen.

Om hindret mot verkställighet bara gäller en del av förpliktelsen i utsökningsmålet ändras uppgifterna i målet. Därefter fortsätter verkställigheten i den del som får verkställas.

2.8.2 Upphävd exekutionstitel

När en exekutionstitel upphävs ska Kronofogden genast ställa in verkställigheten. Kronofogden ska då inte vidta några fler åtgärder för att verkställa målet, och det som redan har gjorts ska gå åter om det är möjligt. Om den

vidtagna åtgärden avser betalningsskyldighet ska dock inga pengar betalas tillbaka förrän det nya avgörandet har vunnit laga kraft (3 kap. 22 § första stycket UB). Den domstol eller myndighet som meddelar att avgörandet upphävts kan förordna om omedelbar återgång. Läs mer om löneutmätning i avsnitt 5.11.4.

I allmänna mål är regeln den motsatta. Då ska återgång av utmätning alltid ske genast utan att invänta laga kraft (3 kap. 23 § tredje stycket UB).

Om verkställigheten har hunnit så långt att sökanden har fått något ska det återlämnas. Om pengar ska återbetalas tillkommer ränta (2 kap. 29 § UB). Kronofogden kan vid behov, utan någon särskild exekutionstitel, hjälpa till för att återgång ska kunna ske. Det innebär att om sökanden inte frivilligt återbetalar vad som har utbetalats till honom, ska Kronofogden göra utmätning hos honom om den tidigare gäldenären begär det.

En sökande vars exekutionstitel upphävs är strikt skadeståndsskyldig för den skada som gäldenären kan ha orsakats i utsökningsmålet (3 kap. 22 § tredje stycket UB). Ingen sådan skadeståndsskyldighet finns dock vid verkställighet i allmänna mål (3 kap. 23 § första stycket UB).

Om en överinstans fastställer underrättens dom fortsätter förfarandet hos Kronofogden, t.ex. när hovrätten fastställer tingsrättens dom. Verkställigheten sker då i fortsättningen på grund av den nya exekutionstiteln (Utsökningsbalken kommentaren till 3 kap. 22 §).

2.9 Verkställighet vid skuldsanering

När en gäldenär har fått skuldsanering kan man inte verkställa för skulder som ingår i skuldsaneringen. Ett beslut om att inleda en skuldsanering registreras därför i Regina. Detsamma gäller lagakraftvunna beslut om skuldsanering.

Beslut att inleda skuldsanering

Redan ett beslut att inleda en skuldsanering medför, som tidigare angetts, att man inte får utmäta för skulder som uppkommit före beslutet utom i nedanstående fall, som inte omfattas av skuldsanering:

1. en fordran på familjerättsliga underhåll (gäller dock inte när Försäkringskassan eller ett utländskt offentligt organ inträtt i den underhållsberättigades rätt till underhållsbidrag)
2. en fordran för vilken borgenären har panträtt eller någon annan förmånsrätt i fast egendom eller tomträtt
3. en fordran som är förenad med retentionsrätt, i den utsträckning som säkerheten räcker för att betala fordran
4. en fordran som borgenären, innan ett beslut om att inleda skuldsanering har meddelats, har fått förmånsrätt för genom utmätning av den utmätta egendomen
5. en fordran som inte har förfallit till betalning och som är beroende av att borgenären erbjuder en motprestation eller
6. en tvistig fordran.

Om det pågår löneutmätning för något annat än familjerättsliga underhållsbidrag eller om gäldenären har en avbetalningsplan för skatter när en skuldsanering inleds så avbryts dessa. Egendom som har utmätts innan beslutet att inleda en skuldsanering säljs, och influtna pengar fördelas på vanligt sätt mellan utmätningsborgenärerna.

Aktuella mål ligger kvar hos Kronofogden tills de återkallas av sökande eller beslut om att bifalla ansökan om skuldsanering har vunnit laga kraft.

Nya utsökningsmål efter beslut om inledande av skuldsanering

Om ett nytt utsökningsmål kommer in efter beslut om att inleda skuldsanering registreras det som vanligt. Kontroll ska därefter ske om målet är verkställbart eller inte. Det är dagen för fordrans uppkomst som avgör om den omfattas av skuldsaneringen eller inte. Endast fordringar som uppkommit före beslutet att inleda skuldsanering omfattas av förfarandet. Tidpunkten för fordrans uppkomst bedöms med ledning av allmänna principer.

Avslag, avvisning och avskrivning av

skuldsaneringsärende efter inledande

Om skuldsaneringsförfarandet inte leder till något beslut om skuldsanering ska Kronofogden fortsätta handlägga de mål som finns mot gäldenären. Innan verkställighet fortsätter ska Kronofogden avvakta tills beslutet att avslå, avvisa eller avskriva inledandebeslutet har vunnit laga kraft (42 § skuldsaneringslagen och 44§ lagen om skuldsanering för företagare).

Vid avslag, avvisning och avskrivning av skuldsaneringsärende efter beslut om inledande kan gäldenären ha pengar innestående hos skuldsaneringen som ska återbetalas. Om det finns pågående mål inom verkställigheten kan pengarna, under vissa förutsättningar, betalas direkt dit eller utmätas (se avsnitt 4.2.1 Beneficieegendom kantrubrik Pengar (7 p.) gällande beneficium vid utmätning av innestående pengar).

Om det pågick löneutmätning vid tidpunkten för inledandebeslutet ska pengar fördelas på de mål som omfattades av löneutmätningen vid detta tillfälle och som fortfarande är pågående. Om det inte pågick löneutmätning ska det undersökas om det är aktuellt att utmäta aktuellt belopp som annars ska återbetalas till gäldenären.

Nya utsökningsmål efter beslut om skuldsanering

Om det kommer in nya mål efter beslut om skuldsanering handläggs de som vanligt. Kronofogden ska inte självmant pröva om det föreligger hinder mot verkställighet utan det krävs i normalfallet att gäldenären invänder att en skuld omfattas av beslutet om skuldsanering. Kronofogden prövar då invändningen enligt 3 kap. 21 § andra stycket UB efter det att sökanden hörts. Det finns tre olika alternativ som kan bli aktuellt

- det föreligger inte hinder mot verkställighet eftersom skulden inte omfattas av skuldsaneringen
- det föreligger hinder mot verkställighet eftersom skulden omfattas av skuldsaneringen
- det föreligger hinder mot verkställighet eftersom skulden är prekluderad, dvs. den borde ha omfattats av skuldsaneringen, men har inte upptagits i beslutet. Det innebär att rätten att

kräva ut fordringen har gått förlorad (47 § skuldsaneringslagen).

Vid bedömning av en invändning avseende en skuld som omfattas eller borde ha omfattats av skuldsaneringen saknar det betydelse om den exekutionstitel som görs gällande är meddelad före eller efter skuldsanerings-beslutet (Kronofogdemyndighetens ställningstagande om verkställighet när gäldenären har skuldsanering 1/23). Det avgörande är i stället tidpunkten för fordrans uppkomst och att inget undantag är tillämpligt dvs. att den åberopade skulden omfattas av skuldsaneringen. Hindret som följer av 47 § skuldsaneringslagen gäller för samtliga fordran som omfattas av skuldsaneringen eller är prekluderad. Om skuldsaneringsbeslutet har upphävts genom ett beslut som vunnit laga kraft utgör 47 § skuld-saneringslagen inte längre hinder mot verkställighet.

Skuldsanerings-beslut vinner laga kraft

När beslutet om skuldsanering vunnit laga kraft ska alla mål som omfattas av skuldsaneringsbeslutet avslutas. Om ett mål återredovisas utan att någon utredning har vidtagits på grund av att gäldenären har beviljats skuldsanering faller grundavgiften bort.

Annan verkställighet

Ett beslut om att inleda skuldsanering hindrar inte att ansökan om kvarstad verkställs efter det att inledande-beslut meddelats. Verkställigheten medför dock inte förmånsrätt och fordringen är därför inte undantagen från skuldsaneringen. Om beslut om skuldsanering fattas, omfattas fordringen av beslutet och kvarstaden kan inte efterföljas av en utmätning.

Ansökan om avhysning och annan handräckning kan verkställas även om det finns ett beslut om skuldsanering.

Skuldsaneringen upphävs

Ett skuldsaneringsbeslut med avbetalningsplan är en verkställbar exekutionstitel. Om skuldsaneringsbeslutet upphävs ska sökt verkställighet omedelbart ställas in eftersom betalningsplanen inte längre kan verkställas

(3 kap. 22 § UB). Kronofogden ska inte avvakta att avgörandet varigenom exekutionstiteln har blivit upphävd vinner laga kraft.

Innan en borgenär, vars fordran omfattas av skuldsaneringen, kan få verkställighet med åberopande av den ursprungliga exekutionstiteln måste beslutet om att upphäva skuldsaneringen få laga kraft (NJA 2016 s. 844).

De eventuella pengar som finns i betalningsförmedlingstjänsten fördelas till de fordringar som omfattas av det upphävda beslutet och kan inte bli föremål för utmätning.

2.10 Preskription

Preskription innebär att borgenären förlorar sin rätt att kräva ut fordran. Regler om preskription av fordringsanspråk i allmänhet finns i preskriptionslagen. I vissa lagar kan det finnas särskilda regler om preskription. Så är det t.ex. med underhållsbidrag, böter och andra fordringar som omfattas av indrivningslagen.

2.10.1 Preskription i allmänhet

Preskriptionstid

Den allmänna preskriptionstiden är tio år. För konsumentfordringar är preskriptionstiden dock tre år. En exekutionstitel kan innehålla olika fordringsanspråk som har olika preskriptionstider. Till exempel gäller tio års preskriptionstid för rättegångskostnader och kostnader pga. övertrassering av bankkonto trots att huvudfordran är en konsumentfordran (NJA 1988 s. 503 II och RH 2010:49).

Med konsumentfordran menas en fordran på en vara, en tjänst eller någon annan nyttighet som en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet har tillhandahållit en konsument för huvudsakligen enskilt bruk. Den treåriga preskriptionstiden gäller däremot inte fordringar som grundar sig på löpande skuldebrev, även om fordran i sig är en konsumentfordran. Har en fordran uppkommit mellan näringsidkare gäller alltid en preskriptionstid om tio år. Som konsumentfordran räknas t.ex. fordran på bostadshyra (NJA 2004 s. 499) och arbetslöshetskassas fordran på

medlemsavgift (NJA 2013 s. 700). Däremot anses inte trafikförsäkringsavgift (NJA 2012 s. 414), fordran avseende lantmäteriförrättning (NJA 2013 s. 980), eller fordran pga. övertrassering av bankkonto (RH 2010:49), som konsumentfordringar.

Preskriptions-avbrott

Preskriptionstiden (oavsett om den är tre eller tio år) räknas från fordrans tillkomst.

Preskription kan enligt 5 § preskriptionslagen avbrytas genom att:

1. Gäldenären bekräftar skulden genom att betala någon del av fordran eller ränta. Preskriptionen bryts också om gäldenären på något annat sätt erkänner skulden, t.ex. genom att lova att betala eller framföra önskemål om en avbetalningsplan.

2. Gäldenären får ett skriftligt krav eller en skriftlig påminnelse om fordran från borgenären.
   Det finns alltså krav på skriftlighet och det förutsätts att kravet eller påminnelsen kommer från borgenären. Det är borgenären som står risken för att brev inte kommer fram, och det är borgenären som ska styrka att brevet nått gäldenären. Att ett brev har skickats till gäldenären har normalt inte godtagits som tillräcklig bevisning (NJA 1996 s. 809 och 1998 s. 750).

   Däremot har HD i senare avgöranden funnit att det är tillräckligt att flera brev bevisligen skickats till gäldenärens korrekta adress för bevis om att brev nått gäldenären, förutsatt att de inte kommit i retur samt att gäldenären inte lämnat någon tänkbar förklaring till att samtliga brev inte skulle ha kommit fram (se bl.a. rättsfallen NJA 2007 s. 157 och NJA 2012 s. 172). Det räcker att borgenären visar att två brev har skickats, under förutsättning att det inte finns något som talar emot att åtminstone ett av breven kommit fram. Preskriptionsavbrott anses då ha skett senast genom det andra brevet (NJA 2016 s. 332). Även

om gäldenären inte bor på sin folkbokföringsadress anses hen behöva bevaka post som skickas dit. Ett brev som skickas till adressen anses därför ha kommit fram till gäldenären (NJA 2012 s. 72).

Har gäldenären en särskild postadress registrerad så ersätter den folkbokföringsadressen såvitt gäller vart post ska skickas. När en särskild postadress har registrerats i folkbokföringen är det därför där som personen har skäl att bevaka sin post. En borgenär som skickar ett kravbrev till gäldenärens folkbokföringsadress, när denne har en särskild postadress, kan alltså inte räkna med att brevet kommer gäldenären till handa utan behöver styrka att brevet faktiskt tagits emot av gäldenären (HD:s beslut 2025-01-15 i mål: Ä 1906-24, ”Den särskilda postadressen”).

För att bevisa att brev har skickats kan sökanden lämna in t.ex. brevkopior och utdrag ur sitt data-system med historik över ärendet. Om uppgifterna i sökandens historiklista är så tydliga att det går att utläsa att kravbrev som skickats avser den aktuella fordran och att breven utformats som en påminnelse om denna bör detta räcka för preskriptionsavbrott (se bl.a. NJA 2016 s. 332, Svea Hovrätts beslut den 5 oktober 2010 i mål ÖÄ 7222-10 och den 30 september 2008 i mål ÖÄ 6842-08, Hovrättens för nedre Norrland beslut den 6 oktober 2009 i mål ÖÄ 736-09; jfr även Svea hovrätts beslut den 4 april 2013 i mål ÖÄ 911-13 och Svea hovrätts beslut den 6 juli 2012 i mål ÖÄ 4567-12 där beviskravet inte ansågs uppfyllt). Det krävs då inte att sökanden även visar kopior av breven eller mallar som visar hur breven utformats. Är historiklistan otydlig i någon del behöver sökanden normalt lämna in ytterligare bevis för att visa att breven innehållit krav på betalning alternativt en påminnelse om fordran.

En gäldenär som har förvaltare är inte behörig att ta emot ett kravbrev avseende en skuld som omfattas av förvaltarens uppdrag. För att ett krav eller erinran ska ha preskriptionsavbrytande verkar måste det ha kommit förvaltaren till handa (NJA 2022 s. 150 ”Preskription och förvaltarskap”).

3. Borgenären väcker talan mot gäldenären eller åberopar fordran på annat sätt vid domstol, hos Kronofogden, i ett konkursförfarande, i ett skiljeförfarande, eller vid en förhandling om offentligt ackord.
   En helt ny preskriptionstid på tre respektive tio år börjar löpa när preskriptionen bryts p.g.a. punkt 1 och 2 ovan.

   Ett preskriptionsavbrott enligt punkt 3 ovan kan alltså göras bl.a. genom att borgenären ansöker om verkställighet hos Kronofogden. Vilken inverkan ansökan om verkställighet har på preskriptionen beror på vad som händer hos Kronofogden.

Gäldenären underrättas

Om gäldenären delges eller på annat sätt underrättas om borgenärens ansökan börjar en helt ny preskriptionstid att löpa när målet slutligt avslutas genom återredovisning till borgenären (NJA 1994 s. 553).

En gäldenär anses underrättad om fordran i ett enskilt mål när utmätning har skett i målet. När överskjutande skatt utmäts medför det att gäldenären kan anses underrättad genom skattsedeln för slutlig skatt (NJA 1991 s. 647). Gäldenären anses också underrättad om det i målet har förekommit kontakt med gäldenären (t.ex. invändning mot verkställighet av fordran, förteckning, bostadsförrättning m.m.). Eftersom kontakter med gäldenären under ett måls handläggning kan vara bevis om att gäldenären har underrättats om borgenärens fordran är det viktigt att all kontakt med gäldenären dokumenteras.

Ingen under-rättelse

Om ett mål hos Kronofogden avslutas utan att gäldenären har underrättats börjar ingen ny tre- eller tioårig preskriptionstid att löpa (preskriptionstiden beräknas som om något avbrott inte hade gjorts, 7 § andra stycket preskriptionslagen). Däremot preskriberas fordran tidigast ett år efter det att målet har redovisats. Preskriptionen kan alltså förlängas med högst ett år från dagen för redovisning. Denna förlängning (tilläggsfrist) får bara betydelse när fordran i målet preskriberas under handläggningen eller om det återstår mindre än ett år av den tidigare preskriptionstiden när målet redovisas.

Preskriptionstiden kan inte förlängas med ett år mer än en gång. Om borgenären däremot avbryter preskriptionen innan preskriptionstiden eller tilläggsfristen går ut börjar en ny preskriptionstid. Även under den nya preskriptionstiden kan förlängning på nytt ske med ett år.

Handläggning

Kronofogden ska inte självmant (ex officio) pröva om en fordran är preskriberad i ett enskilt mål. För att Kronofogden ska vägra verkställighet på grund av preskription krävs det att gäldenären invänder. Om gäldenären påstår att en fordran som är äldre än tre respektive tio år är preskriberad, ska sökanden få möjlighet att visa att preskriptionen har avbrutits innan Kronofogden tar ställning till invändningen. Om exekutionstiteln innehåller fordringsanspråk med olika preskriptionstider måste Kronofogden vid prövningen skilja konsumentfordran från fordringar med tio års preskriptionstid, t.ex. rättegångs- eller lagsökningskostnader.

Återuppväckande av preskriberad fordran

I preskriptionslagen finns inga bestämmelser om att en preskriberad fordran kan återuppväckas. I rättsfallet NJA 2002 s. 358 ställde HD höga krav för detta. Det krävs att gäldenären efter preskriptionen tar på sig det ursprungliga betalningsansvaret på avtalsrättslig grund.

Underhållsbidrag

Kronofogden får inte utmäta för underhållsbidrag som är preskriberade enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken (4 kap. 1 a § andra stycket UB). Det innebär att Kronofogden självmant ska pröva om en fordran är preskriberad ifråga om underhållsbidrag som fastställts utifrån svensk

rätt. För underhållsbidrag finns särskilda preskriptionsbestämmelser i 7 kap. 9 § föräldrabalken och 6 kap. 10 § äktenskapsbalken. Enligt dessa förlorar man rätten att kräva ut underhållsbidrag fem respektive tre år efter den ursprungliga förfallodagen. Denna tid kan inte förlängas eller avbrytas. Om ett underhållsbidrag har fastställts utifrån utländsk rätt använder man de utländska preskriptionsbestämmelserna (NJA 1984 s. 25). Preskriptionsfrågor om utländska underhållsbidrag prövar Kronofogden först efter invändning från svaranden. Det utländska bidraget får dock inte företrädesrätt vid löneutmätning under längre tid än ett svenskt underhållsbidrag (avsnitt 5.7).

2.10.2 Preskription i allmänna mål

Skatt

De flesta fordringar i allmänna mål följer inte bestämmelserna i preskriptionslagen. På skatteområdet gäller i stället lagen om preskription av skattefordringar m.m. I den föreskrivs en fast preskriptionstid på fem år. Preskriptionen kan alltså inte avbrytas och den förlängs inte enligt reglerna för civilrättsligt grundade fordringar. Se nedan angående Skatteverkets möjlighet till preskriptionsförlängning.

Kalenderår

Huvudregeln för skatt är att den femåriga preskriptionstiden räknas från utgången av det kalenderår när skatten förföll till betalning.

Om en fordran har fastställts till sitt belopp först efter att den förföll till betalning eller efter att tiden för deklaration eller redovisning har löpt ut, räknas preskriptionstiden i stället från utgången av det kalenderår då fastställelsebeslutet meddelades. Detta gäller dock bara den del av beloppet som inte var indrivningsbart redan dessförinnan (dvs. undantaget gäller bara höjningsbeloppet, RÅ 2005 not 11). Om inte detta undantag fanns skulle man inte ha tid att driva in skatt som man beslutat att höja först efter en lång taxeringsprocess.

En särregel gäller för skatt som påförts enligt skatteförfarandelagen. En sådan skatt preskriberas fem år efter

utgången av det kalenderår då den lämnades för indrivning.

Spärregler

Man förlänger automatiskt preskriptionen i vissa situationer. Om Skatteverket eller någon annan sökande i ett allmänt mål har beviljat anstånd med betalningen preskriberas fordran tidigast två år efter utgången av det kalenderår när anståndet upphörde att gälla.

Om man beslutar om företagsrekonstruktion preskriberas skatten tidigast två år efter utgången av det kalenderår då företagsrekonstruktionen upphör eller ackordet ska vara fullgjort.

Om en skuldsanering inleds preskriberas en fordran i allmänna mål tidigast två år efter utgången av det kalenderår då beslutet om att inleda skuldsanering meddelades eller, om man beslutar om skuldsanering, då ett återstående skuldbelopp skulle ha betalats.

Bestämmelserna om detta finns i 5 § lagen om preskription av skattefordringar m.m.

Uppskov

Om Kronofogden har beviljat ett skriftligt uppskov med betalningen preskriberas skatten tidigast vid utgången av det kalenderår då betalningen ska vara fullgjord enligt uppskovet. Den preskriberas dock aldrig senare än tio år efter den ordinarie preskriptionstidpunkten, 6 § sista meningen lagen om preskription av skattefordringar m.m. När ett uppskov eller en avbetalning sträcker sig över den ordinarie preskriptionstiden ska man, bl.a. för att undvika missförstånd, alltid göra medgivandet på en handling som undertecknats av både Kronofogden och gäldenären.

Preskriptions-förlängning

På en ansökan av Skatteverket kan man i vissa situationer förlänga preskriptionen genom ett beslut av förvaltningsrätten. Det gäller om gäldenären

- gör sig av med egendom för att försvåra indrivningen
- vistas stadigvarande utomlands (RÅ 1986 not 645 och RÅ 2005 not 11)
- försöker hålla sig undan eller

– saknar känd adress och det inte kan klarläggas var hen finns.

Om något av dessa villkor uppfyllts får man förlänga preskriptionen om inga särskilda skäl talar emot det. Sådana skäl kan vara att resterande skuld är liten eller att det har funnits ett handräckningsavtal som gjort det möjligt att driva in fordran effektivt i det land där gäldenären vistades men att Kronofogden inte vidtagit åtgärder.

En ansökan om förlängning ska göras innan den ordinarie preskriptionen skett.

Förlängningen gäller till utgången av femte kalenderåret efter det år då preskriptionen annars skulle ha inträtt. Om det är angeläget ur allmän synpunkt kan tiden för en förnyad ansökan förlängas med ytterligare fem år.

Dessa möjligheter till förlängning har använts sparsamt. Det är bara vid mycket stora belopp eller andra speciella omständigheter som man har gjort en ansökan om förlängning.

Företrädaransvar

För en företrädares betalningsskyldighet enligt 59 kap. 12-14 §§ skatteförfarandelagen för en juridisk persons skatter löper en självständig preskriptionstid. Skatteverket ska ha väckt en talan om betalningsskyldighet innan huvudfordran har preskriberats. Om företrädaren blir betalningsskyldig gäller skatteförfarandelagen för en fordran mot honom. Därför gäller lagen om preskription av skattefordringar m.m. och medför att betalningsskyldigheten faller bort först fem år efter det kalenderår då fordran lämnades för indrivning mot företrädaren. Motsvarande gäller för en handelsbolagsmans ansvar för bolagets skatt enligt 59 kap. 11 § skatteförfarandelagen.

Böter m.m.

För böter och viten gäller också en femårig preskriptionstid (35 kap. 7 § första stycket brottsbalken). Den räknas dock från den dag då avgörandet vann laga kraft. Om det blir aktuellt med en förvandling av böterna bryts preskriptionen när ansökan delges den som dömts att betala

böterna. Preskriptionstiden förlängs dock inte. Om böterna inte förvandlas faller de bort när rättens slutliga beslut i målet vinner laga kraft.

Böter faller också bort om den som dömts att betala böter dör (35 kap. 7 § andra stycket brottsbalken). Om man gjort utmätning eller tagit egendom i förvar före dödsfallet ska böterna betalas ur egendomen.

Vissa andra fordringar

Lagen om preskription av skattefordringar m.m. ska inte tillämpas på vissa offentligrättsliga fordringar (1 §). Det framgår av respektive lag om det finns särbestämmelser om preskription eller om fordringarna preskriberas enligt de allmänna reglerna om preskription.

Preskription av fordringar i allmänna mål ska beaktas av Kronofogden ex officio, dvs. utan att gäldenären behöver göra någon invändning om preskription. För att underlätta detta registreras för varje mål en uppgift om preskriptionstid i målet.

2.10.3 Innebörden av preskription

Preskription innebär att ingen åtgärd för att få betalt för fordran längre får utföras. Om en fordran helt eller delvis säkerställts genom utmätning före preskriptionen får åtgärden dock fullföljas, och medel som flyter in på grund av utmätningen får krediteras fordran (redovisas till sökanden) utan hinder av preskriptionen eftersom beslutet om utmätning medför förmånsrätt enligt 8 § förmånsrättslagen. En borgenär som har panträtt har rätt att ta ut sin fordran ur den pantsatta egendomen utan att hindras av preskription, 11 § preskriptionslagen. Det går också att ta emot en frivillig betalning av gäldenären och därmed kreditera en preskriberad fordran.

3 Kronofogdens handläggning

Det här avsnittet behandlar underrättelser och andra förberedelser inför tillgångsundersökningen samt verkställigheten. I verkställighetsprocessen ligger dessa åtgärder i processtegen Underrätta och Utreda. Utmätningsfrågor som hör till steget Verkställa tas också upp.

Innan UB infördes var huvudregeln att tillgångsundersökningen avslutades med förrättning hos gäldenären. Sökanden kunde dock begränsa sin ansökan så att den endast gällde lön och överskjutande skatt. Sökandens val påverkade Kronofogdens handläggning och grundavgiftens storlek. Genom UB avskaffades den obligatoriska förrättningen. De två handläggningsformerna och de differentierade grundavgifterna behölls däremot. År 1996 reformerades balken så att tillgångsundersökningen som gällde all gäldenärens egendom kallades fullständig tillgångsundersökning och den som endast gällde lön och överskjutande skatt kallades begränsad tillgångsundersökning. Från och med år 2008 har handläggningen av utmätningsmål förenklats så att det finns endast en handläggningsform och en grundavgift.

A-mål

De allra flesta allmänna mål handläggs hos Kronofogden tills gäldenären betalar, fordran sätts ned eller skulden preskriberas. Undantag från denna regel finns, t.ex. studiemedel som återredovisas till CSN om fordran inte kan drivas in före november månad det tredje året efter betalåret (4 kap. 27 § 2 st. studiestödslagen). Om allmänna mål, se avsnitt 9.

E-mål

Enskilda mål som inte blir fullt betalda eller återkallade handläggs utan tidsbegränsning. Varje nytt handläggningsår tillkommer en ny grundavgift. Om grundavgiften inte betalas får Kronofogden förelägga sökanden att inom viss tid betala grundavgiften. Betalas inte avgiften inom den föreskrivna tiden får Kronofogden avsluta målet.

Uppskov

Sökanden kan medge uppskov två gånger under ett år (4 kap. 10 § UB). Ett uppskov får pågå i högst två månader. Ansökan förfaller om sökanden medger fler än två uppskov eller om ett uppskov varar längre än två månader. Under uppskovstiden sker ingen utmätning i målet, inte ens om det skulle bli aktuellt att utmäta gäldenärens egendom i ett annat enskilt eller allmänt mål (prop. 2006/07:34 s. 24). Uppskov kan inte lämnas i mål som omfattas av en utmätning. När uppskov inte kan lämnas ska Kronofogden meddela ett beslut. Av beslutet ska framgå varför Kronofogden inte beviljar uppskov.

Konkurs m.m.

Om gäldenären blir försatt i konkurs ska Kronofogden avbryta handläggningen (4 kap. 9 b § första stycket UB). Kronofogden ska redovisa pågående enskilda utmätningsmål åter till sökandena. Det finns dock undantag. Pågår utmätning av lön gäller särskilda regler (avsnitt 5.14). Utmätning kan också ske för fordran med panträtt (avsnitt 6.1.4). Handläggningen påverkas också vid beslut om att inleda skuldsanering samt vid beslut om företagsrekonstruktion (avsnitt 2.8).

Återgång av förmånsrätt vid konkurs

När en gäldenär försätts i konkurs efter en utmätning återgår utmätningens förmånsrätt i vissa fall (4 kap. 13 § samt 3 kap. 8 § konkurslagen). Har Kronofogden betalat ut pengar till sökanden kan myndigheten inte kräva tillbaka pengarna även om utmätningens förmånsrätt har återgått. Däremot kan konkursförvaltaren väcka talan om återvinning i konkurs och på så sätt få tillbaka de utbetalda pengarna (se Konkurslagen kommentaren till 4 kap. 19 § tredje stycket).

Förmånsrätt som en borgenär vunnit genom utmätningen går åter, om förmånsrätten har inträtt senare än tre månader före fristdagen. Fristdagen är dagen då konkursansökan kom in till tingsrätten. Om utmätningen har gjorts till förmån för närstående kan förmånsrätten återgå även om det gått mer än tre månader.

En utmätnings förmånsrätt går åter utan någon särskild åtgärd (4 kap. 13 § och 19 § tredje stycket konkurslagen).

Har utmätningens förmånsrätt återgått och pengar ännu inte betalats ut till sökanden, ska Kronofogden skicka utmätningsbeslutet till konkursförvaltaren med begäran om besked om hur hen ställer sig till utmätningen. Har utmätningens förmånsrätt återgått fortsätter utmätningen normalt som vanligt om inte konkursförvaltaren har begärt att den ska hävas. Begär konkursförvaltaren att utmätningen ska hävas ska Kronofogden pröva frågan och fatta beslut i anledning av begäran. För det fall konkursförvaltaren inte begär att utmätningen ska hävas ska Kronofogden sälja egendomen. Se avsnitt 10.1 kantrubrik Konkurs angående försäljning av utmätt egendom och redovisning av försäljningslikvid under pågående konkurs.

En förmånsrätt som har vunnits genom utmätning för en skattefordran kan också återvinnas. Har utmätningen lett till betalning av skattefordran kan dock inte förmånsrätten återvinnas (4 kap. 1 § konkurslagen). När en konkursförvaltare begär återvinning av förmånsrätt eller betalning som staten vunnit genom utmätning i allmänna mål, förutom skattefordran, och beloppet inte har redovisats (krediterats) så ska Kronofogden besluta i frågan om återvinning utan att höra Skatteverket (eller någon annan debiterande myndighet). Om beloppet har redovisats (krediterats) så är det i stället Skatteverket som beslutar i frågan om återvinning av förmånsrätt eller betalning. Detta framgår av en överenskommelse mellan Skatteverket och Kronofogden (Överenskommelse 832 14920-12/113). Där framgår även att återbetalning (utbetalning) och rättelse av skulduppgift som föranleds av Skatteverkets beslut ska göras av Kronofogden.

3.1 Förberedelser m.m. inför verkställighet i utsökningsmål

Underrättelse

I allmänna och enskilda mål förekommer flera olika slag av underrättelser. Här behandlas underrättelse om målet. I avsnitt 3.6 behandlas underrättelse inför förrättning.

Innan ett allmänt eller enskilt mål kommer in till Kronofogden har gäldenären som regel fått ett antal uppmaningar att betala sin skuld. I de enskilda målen framställs kraven ofta i form av inkassobrev. I de allmänna målen ska uppdragsgivaren uppmana gäldenären att betala fordran innan den överlämnas till Kronofogden (se t.ex. 70 kap. 1 § skatteförfarandelagen och 3 § indrivningsförordningen).

Underrättelse om målet i lösbrev

När ett allmänt eller enskilt mål kommer in till Kronofogden är huvudregeln att Kronofogden ska underrätta gäldenären om målet innan myndigheten börjar driva in fordran. Underrättelsen ska skickas med post eller överlämnas på något annat sätt (4 kap. 12 § första stycket UB). I nästan alla mål skickas skriftliga underrättelser ut automatiskt. Underrättelsen skickas i vanligt lösbrev eller till digital brevlåda.

Genom underrättelsen får gäldenären veta att det är aktuellt med verkställighetsåtgärder. Syftet är att ge gäldenären tillfälle att undvika en utmätning eller annan verkställighetsåtgärd genom att betala, ställa säkerhet eller göra upp med borgenären. Om gäldenären inte kan hindra utmätning ska hen få möjlighet att anvisa egendom för utmätning och i övrigt ta tillvara sina intressen. Gäldenären får genom underrättelsen också möjlighet att bevaka sin rätt genom att göra invändningar, t.ex. om preskription.

Ingen underrättelse

Kronofogden behöver inte underrätta om målet före verkställigheten om det finns en risk att gäldenären gömmer eller förstör egendom om hen får reda på att verkställighet sökts eller om saken på annat sätt är brådskande (4 kap. 12 § andra stycket UB). Även i dessa fall får dock gäldenären en underrättelse om målet, men inte förrän i samband med att förrättningen genomförs. Med brådskande menas inte tidsbrist eller liknande hos Kronofogden eller någon annan myndighet. Vad som menas är att borgenären riskerar att gå miste om betalning om tiden går. Gäldenären kan t.ex. förväntas ta ut pengar från en bank, börja sälja viss egendom eller göra en längre resa.

En annan situation när det inte krävs någon underrättelse är om gäldenären saknar känd adress och det inte har kunnat klarläggas var hen finns (4 kap. 12 § andra stycket UB), se nedan under kantrubriken ”Adressutredning”. Beträffande kvarstad, se avsnitt 14.2 och 14.3.

Underrättelse till överförmyndaren /vårdnadshavaren

Kronofogden har en skyldighet att i vissa fall underrätta överförmyndaren om en inkommen ansökan om verkställighet. En underrättelse om målet med information om skulden ska skickas till överförmyndaren om ansökan avser någon som inte har fyllt 18 år (2 kap. 9 § UF), se Kronofogdens Rutin för underrättelse till överförmyndare. Kronofogden får låta bli att underrätta när det inte har någon betydelse för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

Kronofogden underrättar även vårdnadshavarna om målet när en ansökan registreras mot person som inte har fyllt 18 år. För varje mål kontrollerar Kronofogden om båda vårdnadshavarna har samma folkbokföringsadress. I de fall vårdnadshavarna har olika adresser skickar Kronofogden underrättelse om det nya målet också till vårdnadshavare på adress där barnet inte är folkbokförd.

Bostadsförrättning

När en utmätningsförrättning ska göras behöver Kronofogden underrätta gäldenären ”endast om det kan antas att målets handläggning därigenom främjas” (6 kap. 3 § första stycket UF). Kronofogden ska alltså se på underrättelsefrågan ur praktisk synvinkel. Vid en bostadsförrättning är chansen att gäldenären är hemma större om hen får en underrättelse än om förrättningsmannen kommer oanmäld. Är det troligt att Kronofogden hittar mer egendom utan underrättelse ska myndigheten inte skicka någon underrättelse utan komma utan förvarning. Observera dock att vissa tvångsåtgärder, som att gå in i en bostad med hjälp av låssmed, inte får ske utan föregående underrättelse om det inte finns särskilda skäl (2 kap. 17 § UB, se vidare under avsnitt 3.6.8).

Avvakta kravtiden

I underrättelsen om målet står det inom vilken tid gäldenären ska betala för att undvika utmätning. Normalt får utmätning inte ske innan tiden – kravtiden – gått ut (4 kap. 12 § första stycket UB). För verkställighet under

kravtiden gäller samma förutsättningar som för verkställighet innan underrättelse, se kantrubriken Ingen underrättelse.

Underrättelse och samordning

När det finns flera mål mot en gäldenär är huvudregeln att utmätning ska ske samtidigt för samtliga fordringar. Målen ska alltså samordnas. Ett första undantag från den regeln är att mål där borgenären medgett uppskov inte ska samordnas med andra mål mot gäldenären. Samordning ska inte heller ske i allmänt mål om Kronofogden har avbrutit indrivningen därför att Skatteverket har genomfört eller kommer att genomföra borgenärsåtgärder (4 kap. 36 § andra stycket UB och 18 § första stycket, andra meningen indrivningslagen). Om åtgärden är likvidation eller preskriptionsförlängning ska Kronofogden dock fortsätta verkställa. Om åtgärden är en konkursansökan bör verkställigheten fortsätta, se 7 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter.

Huvudregeln är alltså samtidig utmätning. Den gäller dock inte om utmätningen för någon av fordringarna därigenom ”fördröjs oskäligt” (4 kap. 11 § första stycket UB). Om utmätningen avser ersättning enligt 2–4 §§ lagen om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder, och Kronofogden får utmäta ersättningen endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott, gäller huvudregeln om samtidig utmätning endast för sådana fordringar (4 kap. 11 § andra stycket UB). När kravtiden har gått ut i ett mål och det kommer in ett nytt mål uppstår därför frågan om kravtiden i det nya målet måste avvaktas eller om samordningsregeln i 4 kap. 11 § UB ska leda till att Kronofogden verkställer båda målen samtidigt. Det finns inget vägledande avgörande från HD. För att samordning ska kunna ske krävs dock att kravtiden har löpt ut (Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 11 §). Om det bara återstår en kort kravtid i det ena målet uppkommer frågan om den andra borgenären ska behöva vänta ytterligare någon tid med utmätningen eller inte. Kronofogden måste alltså bedöma om utmätning ska ske genast eller om myndigheten kan avvakta en kortare tid. I bedömningen måste Kronofogden ta hänsyn till risken för att egendomen

försvinner eller att bankmedel förbrukas om utmätning inte sker direkt. Kronofogden bör vara försiktig med att vänta med utmätning.

Om Kronofogden inte kan vänta med att utmäta ska utmätning inte ske för de mål där kravtiden ännu inte löpt ut. Vid maskinella tilläggsbeslut som avser löneutmätning inväntar Kronofogden automatiskt kravtiden i det nya målet.

Delgivning

”Om målets beskaffenhet kräver det” ska Kronofogden delge gäldenären underrättelsen om målet (6 kap. 1 § andra stycket UF). I vissa fall kan det vara viktigt att försäkra sig om att gäldenären verkligen fått underrättelsen. Det är dock sällan som Kronofogden delger underrättelsen.

Ny underrättelse

En ny underrättelse i enskilda och allmänna mål ska skickas eller lämnas när det har gått lång tid efter den senaste underrättelsen eller om en ny underrättelse krävs av något annat skäl (6 kap. 2 § UF). Maskinella rutiner garanterar att gäldenären minst en gång om året underrättas om alla sina pågående mål.

I rättsfallet NJA 2006 s. 394 accepterade HD att ingen ny underrättelse inför en utmätning i ett allmänt mål hade skickats när det hade gått cirka tio månader från den första underrättelsen. Enligt HD är det motiverat att lämna en ny underrättelse i allmänna mål när ett år förflutit från den första underrättelsen. Av rättsfallet följer att Kronofogden bör skicka en ny underrättelse inom ett år endast om det finns något annat skäl att underrätta än att en viss tid passerat.

Adressutredning

Kronofogden skickar en underrättelse om målet till den adress som finns hos Kronofogden. Det kan handla om en folkbokföringsadress eller någon annan adress som Kronofogden har tillgång till, t.ex. genom uppgift i ansökan. Om gäldenären inte har någon känd adress, eller underrättelsen kommer i retur, måste myndigheten ta reda på ny adress för att kunna uppfylla sin skyldighet att underrätta enligt 4 kap. 12 § UB.

Kronofogden ska registrera en underrättelse som kommer i retur och dokumentera orsaken till returen med eventuell uppgift om ny adress.

Kronofogden kan ta reda på en ny adress t.ex. genom att

- kontrollera adresser och eventuella inkomstkällor i bas- och skatteregister
- kontrollera genom Försäkringskassan Online
- kontakta inkomstkällan/arbetsförmedlingen
- hämta uppgifter ur SARA
- göra efterforskningar på Internet
- kontrollera i näringslivsregistret/InfoTorg.

För sektioner som arbetar med utlandsgäldenärer kan det vara aktuellt att göra andra efterforskningar.

Kronofogden ska dokumentera de efterforskningar som har skett. Hittar Kronofogden en ny adress ska den registreras och en ny underrättelse skickas.

Kronofogden är skyldig att underrätta Skatteverket om det kan antas att en uppgift i folkbokföringen om en person som är eller har varit folkbokförd är oriktig eller ofullständig, se 32 c § i folkbokföringslagen. Underrättelse behöver inte lämnas om särskilda skäl talar emot det. Kronofogden ska alltså även underrätta Skatteverket om det finns misstanke att andra uppgifter, utöver adress, i folkbokföringen är felaktiga t.ex. namn, födelsetid, födelseort, medborgarskap och civilstånd, se 2 kap. 3 § första stycket lagen om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet. Rekvisitet ”kan antas” innebär att tröskeln för underrättelseskyldigheten är lågt satt. Detta innebär att förhållandevis svaga misstankar ska anmälas till Skatteverket. Kronofogden ska dock inte bedriva någon egen utredning, utan bara uppmärksamma Skatteverket på fall där det kan finnas anledning för verket att utreda detta. Underrättelseskyldigheten är enligt 10 kap. 28 § OSL sekretessbrytande och innebär att Kronofogden kan lämna uppgifter som omfattas av sekretess i vår verksamhet vidare till Skatteverket. Kontaktuppgifter till gäldenären

(mail/telefonnummer) omfattas inte av skyldigheten till utlämnande enligt folkbokföringslagen. Innan utlämnande av sådana uppgifter sker ska en prövning enligt generalklausulen 10 kap. 27 § OSL göras i varje enskilt fall (läs mer i avsnitt 20.3).

Om en adressutredning genomförs i samband med en tillgångsundersökning ska Kronofogden redovisa för sökanden om gäldenären saknar känt hemvist.

3.2 Kronofogdens tillgångsundersökning

Kronofogden har en skyldighet att utreda gäldenärens anställnings- och inkomstförhållanden samt undersöka om gäldenären har utmätningsbar egendom. Kronofogden får genomföra de utredningsåtgärder som är befogade (4 kap. 9 § UB). Gäldenären är skyldig att inom den tid som Kronofogden bestämmer lämna de uppgifter om sina tillgångar som myndigheten bedömer kan vara av betydelse i målet (4 kap. 14 § UB). Undersökningens omfattning beror på ansökans innehåll och uppgifter som tillkommer under handläggningen. Den beror också på gäldenärens förhållanden och omständigheter i övrigt.

Undersökningsplikten omfattar alla gäldenärens tillgångar, oavsett var i Sverige de anträffas.

Kronofogden gör tillgångsundersökningen med stöd av olika funktioner i Init. Systemet används t.ex. för att hämta uppgifter ur skatteregistren och skicka förfrågningar till arbetsgivare, pensionsutbetalare, banker och försäkringsbolag. Genomförda utredningsåtgärder och uppgifter om de tillgångar som hittats under utredningen ska registreras i systemet.

Snabb utredning

Av 4 kap. 10 § första stycket UB framgår det att Kronofogden ska verkställa utmätning så snart som möjligt efter att nödvändiga handlingar kommit in till myndigheten.

Tidsaspekten är naturligtvis särskilt viktig när det finns egendom att ta i anspråk. En snabb utmätning minskar risken för att gäldenären gör sig av med sina tillgångar och skyddar sökanden genom att hen får den förmånsrätt som följer med utmätning. Förmånsrätten följer oftast redan med själva utmätningsbeslutet (4 kap. 30 § UB och 8 § förmånsrättslagen). Det finns därför en risk med att avvakta med att utmäta för att ge gäldenären möjlighet att själv göra upp med sökanden. Under tiden kan det komma in ytterligare mål mot gäldenären som det första målet får konkurrera med. Om Kronofogden känner till att gäldenären har en tillgång bör myndigheten därför vara restriktiv med att dröja med utmätningen för att inte försätta sökanden i en sämre situation.

Anvisad egendom

En enskild borgenär som begär utmätning utan särskild förmånsrätt för sin fordran har oftast inte någon närmare kännedom om gäldenärens tillgångar. I de fall borgenären vet att gäldenären äger utmätningsbar egendom som inte framgår av offentliga register eller om det finns uppgifter

om att gäldenären gör sig av med egendom är det lämpligt att hen upplyser Kronofogden om det. Borgenären kan å andra sidan inte styra verkställigheten. Kronofogden är inte bunden av att borgenären anvisat viss egendom till utmätning, men målet bör inte avslutas utan utmätning innan egendomen har efterforskats. Kronofogden bör efterforska anvisad egendom skyndsamt om sökanden t.ex. angett att gäldenären håller på att göra sig av med viss angiven egendomen eftersom det annars finns en risk att den försvinner. Om gäldenären bedöms sakna utmätningsbara tillgångar utan att den anvisade egendomen utmäts ska Kronofogden i sin redovisning till sökanden ange skälet för att inte utmäta anvisad egendom.

Skyldigheten att söka efter egendom som kan utmätas kan i praktiken bara uppfyllas till en viss gräns. Kronofogden kan låta bli att utföra åtgärder som inte rimligen kan antas ge något resultat. Kronofogdens resurser sätter också en gräns för hur mycket arbete som kan läggas ned på varje mål. Om ett mål mot en viss gäldenär nyligen har avslutats hos Kronofogden utan att några tillgångar har hittats, finns det i allmänhet ingen anledning att göra om samma utredning igen i ett nytt mål mot gäldenären. Vad som gäller när Kronofogden i tillgångsundersökningen inte hittat någon utmätningsbar egendom redovisas närmare i avsnitt 3.7.

Tillkommande uppgifter

Kronofogden avgör alltså vilken utredning som ska göras i det enskilda fallet, men borgenärens önskemål ska vägas in i bedömningen. Ingenting hindrar att borgenären för fram sådana önskemål först efter det att hen har ansökt om verkställighet. Detta framgår av 4 kap. 9 § UB, som uttryckligen anger att Kronofogden ska ta hänsyn till tillkommande uppgifter. Borgenären kan t.ex. anvisa egendom till utmätning när som helst under handläggningen. Det kan ske helt formlöst, och Kronofogden ska då ta ställning till om myndigheten behöver göra ytterligare utredningsåtgärder (prop. 2006/07:34 s. 23).

Utrednings-instrumenten

Kronofogden kan använda följande åtgärder vid tillgångsundersökningen:

- upplysningar från gäldenären, eventuellt med sanningsförsäkran i en förteckning eller vid förhör
- upplysningar från borgenären (se ovan)
- registerforskning, inklusive egna uppgifter i Init och övriga utsökningsdatabaser
- upplysningar från tredje man, eventuellt vid förhör
- förrättning i gäldenärens bostad eller lokal.

3.3 Registerforskning

Efter underrättelsen, men innan Kronofogden söker kontakt med gäldenären, ska Kronofogden undersöka om hen har varit gäldenär tidigare och i så fall gå igenom de uppgifter som kan finnas i Init. Om det finns en manuell gäldenärsjournal ska Kronofogden gå igenom även den.

Följande externa källor för information används ofta i tillgångsundersökningen. Normalt behöver Kronofogden inte kontrollera samtliga register (för varje gäldenär). Ibland kan information om gäldenären i ett register å andra sidan ge anledning att kontrollera andra register.

Beskattnings-databasen

Beskattningsdatabasen används av Skatteverket för beskattningsändamål. Kronofogden har digital åtkomst till vissa delar av databasen genom Init där den kallas skatteregistret. Den innehåller uppgifter som avser både fysiska och juridiska personers deklarationer. Det finns bl.a. person- och adressuppgifter och kontrolluppgifter för de två senaste beskattningsåren som visar arbetsgivare, inkomst, skatteavdrag samt kapital och ränte-/avkastningsuppgifter. Dessutom finns uppgifter om varje fastighet, dess beteckning och taxeringsvärde samt ägarförhållanden i fåmansföretag. Uppgifterna i beskattningsdatabasen kan ändras under taxeringsarbetets gång. Uppgifter om preliminära debiteringar uppdateras löpande. Inkomstuppgifter uppdateras månadsvis.

Om det finns ett samband med fåmansbolag kan Kronofogden få uppgifter om alla övriga delägare i bolaget. Uppgifter om fåmansbolag uppdateras i samband med taxeringen.

Kronofogden kan från skattekontosystemet få uppgifter om olika typer av debiteringar och om beloppen är betalda eller kommer att överföras, eller har överförts, till Kronofogden för indrivning samt mottagarkonto för återbetalning av skatt.

En utförlig redogörelse för hur registerforskning i skatteregistret går till finns i Anvisning Init.

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten

Kronofogden hämtar regelbundet uppgifter från Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten. Uppgifter i Försäkringskassans verksamhet registreras i socialförsäkringsdatabasen. Kronofogden har digital tillgång till uppgifterna hos Försäkringskassan genom en funktion i Init. Uppgifter från Pensionsmyndigheten hämtas via Försäkringskassan. Exempel på uppgifter som går att få fram är information om utbetalningar och om gäldenären har barn och arbetsgivare. En utförlig redogörelse för vilken information som kan inhämtas via registerforskning hos Försäkringskassan finns i Anvisning Init.

Vägtrafikregistret

Kronofogden har genom Bilregistret digital tillgång till delar av vägtrafikregistret. Detta är Transportstyrelsens register över samtliga registrerade civila fordon. Här kan Kronofogden bl.a. hämta upplysningar om

- vem som är registrerad ägare till ett visst fordon
- vilka fordon en viss person är registrerad som ägare till
- tidigare ägare till ett visst fordon
- uppgifter om kreditinnehavare

Navet och Basinfo

Kronofogden har digital åtkomst till Navet för fysiska personer och till Basinfo för juridiska personer via Kronofogdens Informations- och stödtjänst (ITS) Personinfo. Handläggare inom verkställigheten har åtkomsten via utsökningsdatabasen från Regina via funktionen ”Sök Person”. De uppgifter som finns är personnummer/organisationsnummer, namn, adress, särskild postadress som anmälts till folkbokföringen, civilstånd, avregistreringsorsak, avregistreringsdatum, juridisk form och uppgift om

personsamband.. Vidare finns uppgift om make/maka och om vårdnadshavare för barn under 18 år.

Basregistret

Kronofogden har digital tillgång till Basregistret. Basregistret är en skatteapplikation och används av skattehandläggare. De uppgifter i Basregistret som Kronofogdens handläggare har tillgång till omfattar bl.a. folkbokförings-adress (även historiska), adress till juridiska personer, personuppgifter såsom civilstånd och eventuell make/maka och barn, information om skatte- och avgiftsanmälan (SoA) samt om företagssamband.

Svenska Aktiebolag/ InfoTorg

Kronofogden har digital tillgång till Svenska Aktiebolag (InfoTorg). Svenska Aktiebolag innehåller till viss del samma uppgifter som Näringslivsregistret angående aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar inklusive bostadsrättsföreningar, enskilda firmor m.m.

Näringslivs-registret

Kronofogden har digital tillgång till näringslivsregistret. Registret förs av Bolagsverket. Det innehåller uppgifter om samtliga svenska aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar inklusive bostadsrättsföreningar samt enskilda firmor. Av registret framgår bolagets hemort, säte, registreringsdatum, organisationsnummer, aktiekapital, styrelseledamöter, firmatecknare m.m. Det går även att få kopior av företagens räkenskapshandlingar om de har lämnats in.

Vidare kan Kronofogden få information om en viss persons engagemang i samtliga företag i registret.

Äktenskaps-registret

Äktenskapsregistret förs av Skatteverket. Kronofogden har inte digital tillgång till registret, men kan få uppgifter ur registret.

I äktenskapsregistret finns uppgifter om domar, beslut och registreringar vid allmänna domstolar som gäller rättsförhållanden mellan äkta makar och registrerade partner.

Exempel på uppgifter som finns i registret är domstolens namn eller registreringsdatum, domens datum, målets eller ärendets nummer, lagrum, makarnas namn, antal barn under 18 år och vigseldatum. Vidare finns uppgift om

äktenskapsförord, äktenskapsskillnad, hemskillnad, boskillnad och gåvor mellan makar och bodelningshandlingar.

Mekanismen

Mekanismen är ett konto- och värdefackssystem som Skatteverket har utvecklat och förvaltar. Mekanismen är utformad som en fråga-/svartjänst där Kronofogden kan få information om gäldenärens konton och värdefack hos banken och finansinstitut. Kronofogden får inte uppgift om behållning på kontot. Myndigheten skickar sedan förfrågan endast till de banker och finansinstitut där gäldenären är kund.

Värdepapper registrerade hos Euroclear

Euroclear har uppgifter om innehav av alla börsnoterade aktier och om aktier i en del andra större bolag, avstämningsbolag. Att bolagen är avstämningsbolag innebär att Euroclear registrerar bolagens aktier och för bolagens aktiebok. Euroclear för även register för andra typer av finansiella instrument avsedda för värdepappersmarknaden såsom obligationer, konvertibla skuldförbindelser, konvertibla vinstandelsbevis, teckningsoptioner, warrents och premieobligationer. Det innebär att Euroclears register, VP-systemet, används för registrering av merparten av de finansiella instrument som förekommer på aktie-, penning- och obligationsmarknaderna i landet. Kronofogden gör förfrågningarna elektroniskt hos Euroclear om en gäldenär har värdepapper registrerade. Se rutin för dessa förfrågningar i Anvisning Init. Euroclear kan upplysa om vilka aktier eller andra värdepapper en gäldenär har och om aktierna är pantsatta. För förvaltarregistrerade aktier gäller att endast banken eller fondkommissionären kan lämna upplysningar.

Fartygsregistret

Detta register förs av Transportstyrelsen. Kronofogden har inte digitalt tillträde till registret.

Alla fartyg som har ett skrov med största längd som överstiger 24 meter betecknas som skepp (1 kap. 2 § sjölagen).. Alla skepp ska finnas med i fartygsregistrets skeppsdel. Registreringsplikten gäller även fritidsskepp. Huvudregeln är att ett skepp ska ha svensk ägare till mer än hälften för att kunna registreras i det svenska

fartygsregistret. Även uppgifter om skeppsbyggen registreras.

Fartyg kortare än 24 meter kallas båtar. Alla båtar med en största längd av minst 15 meter och båtar med en största längd av minst 5 meter som används yrkesmässigt ska registreras i fartygsregistrets båtdel. Med yrkesmässigt avses båtar som används till bogsering, bärgning, transport av gods eller passagerare, uthyrning till allmänheten och till fiske. Båtar som är kortare än 5 meter ska som regel inte registreras, om de inte används till fiske i havet. Även passagerarbåtar kortare än 5 meter som är gjorda för fler än 12 passagerare ska registreras. Båtar som inte behöver registreras kan registreras på ägarens begäran. Uppgifter om båtbyggnadsförskott registreras också.

När nya definitioner av vad som betecknas som skepp respektive båtar trädde i kraft den 1 februari 2018 infördes övergångsbestämmelser till sjölagen. Enligt dessa bestämmelser ska båtar som är registrerade i fartygsregistrets skeppsdel överföras till fartygsregistrets båtdel. Det gäller dock inte om inteckning sökts eller beviljats i båten före ikraftträdandet (1 februari 2018). Upphör inteckning efter ikraftträdandet ska en överföring omedelbart ske. Så länge en båt fortfarande är upptagen i fartygsregistrets skeppsdel ska den fortsatt behandlas som ett skepp. Nya inteckningar får dock inte beviljas.

Travhäst- och galopphästregistret

Registret kallas ägarregistret. Det förs av Svenska Travsportens Centralförbund och Svensk Galopp och innehåller uppgifter om ägare till travhästar respektive galopphästar samt hur många hästar en ägare är registrerad för. Det går att få uppgift per telefon om en gäldenär är registrerad som ägare till en viss häst. Ytterligare upplysningar lämnas efter skriftlig förfrågan. Information finns också på www.travsport.se och www.svenskgalopp.se.

Vapenregistren

Polismyndigheten har ett centralt elektroniskt register över bl.a. vapeninnehav. Om det finns skäl att tro att en gäldenär har vapen bör Kronofogden ta kontakt med Polismyndigheten. Kronofogden bör i första hand ha sina

kontakter med polisens vapenhandläggare inom respektive län.

Fastighetsregistret

Kronofogden har digital tillgång till fastighetsregistret genom Fastighetssök. Registret förs av Lantmäteriet och innehåller information om alla fastigheter och tomträtter i landet. Det går även att få information om tidigare ägare samt detaljerad taxeringsinformation. I fastighetsregistret anges den senaste godkända och uppdaterade inskrivningsdagen. Detta anges särskilt under rubriken aktualitetsdatum och bör kontrolleras vid förfrågningar i registret.

Pantsystemet

Kronofogden har digital tillgång till Lantmäteriets uppgifter om inteckningar och registrerade panthavare genom Pantsystemet.

Företagsinteckningsregistret/ inteckningsbrevsregistret

Kronofogden har digital tillgång till företagsintecknings-registret. Registret förs av Bolagsverket och innehåller uppgifter om näringsidkare (fysiska och juridiska) vilkas näringsverksamhet belastas av företagsinteckning. Det innehåller information om varje uttagen företagsinteckning för varje näringsidkare i hela Sverige samt om innehavsanteckning. Om det av företagsinteckningsregistret inte framgår vem som är inteckningsbrevshavare kan Kronofogden begära in uppgiften från Bolagsverkets inteckningsbrevsregister. Företagshypotek beskrivs närmare i avsnitt 6.4.

Övriga register

Några av de övriga register som kan nämnas är luftfartygsregistret, som förs av Transportstyrelsen, och det s.k. riksgäldskontot, som förs över dem som kontosparar hos Riksgäldskontoret.

Information om en gäldenär har bankgiro kan hämtas hos bankgirot. Om det finns bankgiro får Kronofogden ställa en fråga till bankgirot om den kontoförande banken för att sedan inhämta uppgifter hos den banken om behållning på kontot.

På motsvarande sätt kan Kronofogden hos plusgirot få information om en gäldenär har Plusgirokonto. Om det finns ett konto kan Kronofogden skriftligen fråga om det finns medel på kontot.

3.4 Upplysningar från gäldenären

Att fråga gäldenären om vilka tillgångar hen har är en av de första åtgärderna i utredningen. Även om uppgifterna kan behöva kontrolleras är dessa upplysningar den viktigaste källan till information i Kronofogdens utredning.

Definition av begreppet gäldenärskontakt

Begreppet gäldenärskontakt innebär att Kronofogden inhämtar uppgifter från gäldenären om hens tillgångar och förhållanden så att Kronofogden kan avgöra vad som kan och ska utmätas.

Kronofogdens gäldenärskontakt kan ske muntligen, per telefon eller vid ett personligt möte med gäldenären, eller skriftligen. I detta sammanhang kan den muntliga kontakten vara att föredra eftersom den normalt sett skapar ett större mervärde för Kronofogdens tillgångsundersökning genom den dialog som en sådan kontakt möjliggör.

Det är viktigt att skilja på gäldenärskontakt och annan typ av kommunikation som Kronofogden har med gäldenären. Sådan kommunikation kan handla om dialog kring gäldenärens möjlighet att kunna reglera skulderna och annan information från Kronofogden till gäldenären. Dessa kontakter syftar till andra ändamål än att utreda gäldenärens tillgångar. Kommunikation som sker med gäldenären i andra syften än att få uppgifter om gäldenärens tillgångar ska inte benämnas, betraktas eller dokumenteras som en gäldenärskontakt.

Innehåll gäldenärskontakt

Bestämmelserna om Kronofogdens utredningsskyldighet i 4 kap. 9 § UB och om gäldenärens uppgiftsskyldighet i 4 kap. 14 § UB utgör grunden för Kronofogdens gäldenärskontakt.

I utredningen ska Kronofogden inhämta uppgifter om alla typer av tillgångar inklusive uppgifter som är relevanta för utredningen om löneutmätning är möjlig samt övriga omständigheter som har betydelse för verkställigheten. Exempel på omständigheter som bör klargöras är:

- vilka olika möjligheter till lösning på skulderna ser gäldenären?

- tillhör egendomen gäldenären eller tredje man?
- omfattas egendomen av någon beneficiebestämmelse?
- har egendomen ett exekutivt övervärde och är den överlåtbar?
- vilka familjeförhållanden och levnadskostnader har gäldenären?

Utgångspunkten är att detta ska göras oavsett anledningen till att Kronofogden får kontakt med gäldenären, dvs. även om gäldenären enbart kontaktar Kronofogden för att fråga om något. Gäldenärskontakten bidrar till att Kronofogden får en så fullständig bild över gäldenärens tillgångar som möjligt och medverkar även till att tillgångsundersökningen kan fullföljas och eventuella utmätningsåtgärder vidtas på ett tillfredsställande sätt, både för gäldenären och sökanden.

Kronofogden ska dokumentera gäldenärskontakten och de uppgifter om tillgångar som gäldenären lämnar vid detta tillfälle. Även försök till gäldenärskontakt och situationen när Kronofogden bedömer att gäldenärskontakt inte behövs ska dokumenteras. Hur dokumentationen ska ske, se Handledning för dokumentation i Init.

3.4.1 Förteckning

Gäldenären är skyldig att lämna upplysningar om sina tillgångar och att i en förteckning eller vid ett förhör bekräfta att uppgifterna som lämnats är riktiga (4 kap. 14 § UB). Upplysningsplikten gäller endast tillgångar.

Upplysningsplikten gäller alla tillgångar av ekonomiskt värde, även sådana som ingår i gäldenärens beneficium. Upplysningsplikten omfattar också egendom som gäldenären sålt i de fall köparen inte är skyddad mot säljarens/gäldenärens borgenärer (Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 14 §). Kronofogden har därför rätt att begära att gäldenären ska redogöra för omständigheterna när hen sålde eller på annat sätt gjorde sig av med egendom och är överlämnad. Gäldenären är också skyldig att berätta om egendom som hen lämnat i pant hos någon annan. I upplysningsskyldigheten ingår det att berätta var

tillgångarna finns och medverka till att precisera dem. Gäldenärens upplysningar bör vara så fullständiga att de kan ligga till grund för Kronofogdens bedömning av om det går att utmäta tillgångar. Den skriftliga upplysningsplikten innebär en skyldighet att efter begäran (åläggande) ge in en förteckning till Kronofogden.

En förteckning kan användas när Kronofogden träffar gäldenären. Förteckningen kan upprättas vid sammanträffande med gäldenären på Kronofogdens kontor eller vid förrättning Kronofogden kan även förelägga gäldenären att själv lämna in en förteckning. En förteckning som är upprättad och undertecknad med både gäldenären och handläggaren närvarande har ett större värde och förtjänar större tilltro än en förteckning som gäldenären fyller i på egen hand och skickar till Kronofogden.

Det går att kräva en ny förteckning när det gått en tid sedan den förra eller när Kronofogden kan anta att gäldenären fått nya tillgångar.

På heder och samvete

Gäldenären kan åläggas att på heder och samvete skriftligen bekräfta de uppgifter om sina tillgångar som hen har lämnat vid förhör eller i en förteckning (4 kap. 14 § UB). Innebörden av en bekräftelse på heder och samvete är att om en gäldenär medvetet lämnar osanna uppgifter eller förtiger sanningen kan hen dömas enligt 15 kap. 10 § brottsbalken för osann försäkran eller – om hen gjort det av grov oaktsamhet – för vårdslös försäkran och straffas med böter eller fängelse. Innan gäldenären undertecknar

förteckningen på heder och samvete ska hen påminnas om den sanningsplikt som gäller och om påföljden av oriktiga eller ofullständiga uppgifter. Om Kronofogden misstänker att gäldenären har lämnat oriktiga uppgifter under sanningsförsäkran bör Kronofogden göra en polisanmälan, se avsnitt 21 Anmäla misstanke om brott.

Formalia

För att gäldenären ska kunna dömas till straff när hen lämnar oriktiga uppgifter är det viktigt att dokumentera alla omständigheter kring hur förteckningen upprättades. När frågan om åtal har prövats har stor vikt fästs vid detaljer som vem som fyllt i blanketten och satt kryss i rutorna. Vanligtvis är det mycket svårt för en handläggare att i ett polisförhör uttala sig om vad som hänt lång tid tillbaka. Det bör därför antecknas på förteckningen när och var den upprättades, vem som fyllde i vad och vilka som var närvarande. Det bör också särskilt antecknas att gäldenären blivit påmind om sin sanningsplikt. Om en gäldenär behöver hjälp att upprätta en förteckning kan Kronofogden förordna en lämplig person att biträda hen. Kostnaden för detta betalas av Kronofogden (14 § sjätte punkten förordning om avgifter vid Kronofogdemyndigheten).

Vitesföreläggande

Enligt UB kan Kronofogden föreskriva vite för att bl.a. förmå en gäldenär att ge in en förteckning (2 kap. 15 § UB). Det finns ingen särskild begränsning av vitesbeloppet. Kronofogden prövar vitets storlek med hänsyn till samtliga omständigheter i målet. Vitesbeloppet får dock inte vara högre än vad som krävs för att föreläggandet ska efterkommas. Vitesföreläggandet ska delges (3 kap. 9 § UF). Om gäldenären inte följer föreläggandet får Kronofogden förelägga ett nytt högre vite, trots att det första inte har vunnit laga kraft. Fråga om utdömande av vite prövas på talan av Kronofogden av samma tingsrätt som enligt 18 kap. 1 § UB är behörig att pröva ett överklagande. Det är mycket ovanligt att en sådan talan förs på grund av att gäldenären inte upprättar en förteckning m.m.

Häktning

För att en gäldenär ska fullgöra sin skyldighet att lämna uppgifter som behövs i målet, får Kronofogden göra framställning till tingsrätten om häktning, om det finns

synnerliga skäl (2 kap. 16 § UB). Någon vägledning om vad som menas med synnerliga skäl ges inte i förarbetena till utsökningsbalken, men följande faktorer kan var och en för sig eller tillsammans motivera en häktningsframställning:

- skuldens storlek
- att gäldenären förmodas undanhålla värdefull egendom
- att gäldenären saboterar Kronofogdens verkställighets- och kontaktförsök.

Ingen får hållas häktad längre tid än tre månader i ett och samma mål, och häktningen ska dessutom omprövas av domstolen med högst två veckors mellanrum.

Häktning förutsätter, förutom synnerliga skäl, att svaranden har delgetts ett föreläggande att fullgöra sin upplysningsplikt och inte följt föreläggandet. Även om gäldenären vägrar samarbeta under ett förhör måste hen föreläggas att lämna de uppgifter Kronofogden begär. Hen måste då också få viss tid på sig för detta. Däremot behöver inte ett eventuellt förelagt vite ha dömts ut. Det förekommer att gäldenären häktas enligt dessa bestämmelser, men det är ovanligt. I ett avgörande från Svea hovrätt förelåg sådana skäl som krävs för häktning (beslut 2010-06-30 i mål nr ÖÄ 4923-10, se även Svea hovrätts beslut 2010-08-13 i mål nr ÖÄ 6834-10)

Europa-konventionen

Europadomstolen har i målet Göthlin mot Sverige funnit att det inte strider mot artikel 5.1 (b) i Europakonventionen att häkta en gäldenär i syfte att förmå hen att berätta var utmätt egendom finns (ECHR 8307/11). Domstolen ansåg att frihetsberövandet genom häktning framstod som proportionerligt i förhållande till det legitima syftet att förmå gäldenären att uppfylla sin lagstadgade skyldighet att samarbeta med myndigheterna och ge dem nödvändig information om sin egendom för att på så sätt säkerställa betalningen av en skatteskuld.

Det bör särskilt observeras att Europadomstolens avgörande avser verkställighet av en offentligrättslig

fordran och att avgörandets slutsatser framförallt har relevans på situationer då häktning blir aktuell under verkställighet av a-mål. Till skillnad från det offentligrättsliga området finns det inom det civilrättsliga området ett förbud i konventionen om att ingen får berövas friheten enbart på grund av oförmåga att uppfylla en avtalad förpliktelse när det t.ex. gäller betalning av en privaträttslig skuld i ett utmätningsmål (se artikel 1 i protokoll nr. 4 till konventionen och Danelius, Mänskliga rättigheter i europeisk praxis 2012, s. 592-593 och Berglund, Europadomstolens dom i målet Göthlin mot Sverige om häktning av gäldenär, Juridisk Tidskrift 2014-15 nr 3, s. 617).

3.4.2 Kontaktsökning

Kontakt med gäldenären kan ske på flera sätt. Ett sätt är att skriva ett brev mer direkt riktat till gäldenären. Om gäldenären inte hör av sig måste Kronofogden själv söka kontakt. Det kan ske t.ex. genom att Kronofogden söker gäldenären per telefon, på arbetsplatsen eller skickar en kallelse till gäldenären att infinna sig hos Kronofogden en viss dag.

Kronofogden måste vara saklig. Det innebär att Kronofogden aldrig får hota med något som myndigheten inte är beredd att fullfölja. Kronofogden får alltså inte sätta ut förrättning i gäldenärens bostad för att få kontakt om inte förutsättningarna för bostadsförrättning är uppfyllda (avsnitt 3.6.1) och Kronofogden är beredd att göra en bostadsförrättning.

3.4.3 Förhör

Kronofogden kan förhöra svaranden/gäldenären och även tredje man (2 kap. 10–14 §§ UB). Förhör ska i huvudsak hållas i mål med stora skuldbelopp, med gäldenärer som har komplicerade förhållanden eller som inte samarbetar med Kronofogden. Vanligtvis fyller gäldenären i en förteckning på heder och samvete vid förhöret.

Om Kronofogden kan få de upplysningar som krävs om gäldenären via register eller på annat sätt behöver inget förhör hållas. Inte heller bör förhör hållas när det är fråga

om mål med små fordringsbelopp. Kronofogden avgör själv om det är lämpligt att hålla förhör och är inte bunden eller beroende av ett yrkande från sökanden. Frågor som kan utredas vid ett förhör är exempelvis svårutredda äganderättsförhållanden.

Förhör i UB:s mening äger inte rum bara för att förrättningsmannen sammanträffar med gäldenären i dennes bostad eller hos Kronofogden. Den utfrågning som då sker resulterar i en utredningsrapport, men kan också resultera i en förteckning. Förhör är ett särskilt rättsinstitut och det är viktigt att Kronofogden beaktar de formella krav som ställts upp av lagstiftaren vid kallelsen och genomförandet. Om gäldenären är en juridisk person ska föreläggandet att inställa sig riktas till ställföreträdaren.

Sökandens medverkan

Sökanden ska vid behov **kallas** att närvara vid förhör med svaranden. Det är mycket ovanligt, men det kan tänkas om sökanden känner till gäldenärens tillgångar. Om sökanden inte kallas ska hen **underrättas** i lösbrev om tid och plats för förhöret och om att hen har rätt att närvara. Om sökanden har ett ombud räcker det att underrätta ombudet.

Genomförandet

Vid förhör ska Kronofogden alltid föra protokoll (3 kap. 14 § UF).

Ett förhör är inte en offentlig förrättning. Allmänheten har inte rätt att närvara. Om gäldenären vill ha personer närvarande har hen rätt till detta under förutsättning att de inte stör förrättningen.

Kronofogden kan förordna att vissa uppgifter som har lämnats vid förhör inte får röjas obehörigen (2 kap. 14 § UB). Jfr 34 kap. 1 § OSL. Förbud att röja uppgifter riktar sig till alla som var närvarande vid förhöret eller annars får ta del av vad som har förekommit vid detta. Meddelat förbud bör delges på lämpligt sätt och ska antecknas i protokollet.

Vite

Kallelser till förhör bör förenas med vitesföreläggande. Vitesbeloppet får vara högst 5 000 kr. Det finns skäl att sätta ut ett lägre belopp vid den första kallelsen och vid behov höja beloppet om ny kallelse behövs. Kronofogden

bör anpassa storleken på vitet efter omständigheterna i det enskilda fallet samt om svaranden är en enskild gäldenär eller en ställföreträdare för en juridisk person (prop. 2021/22:197 sid 28). Kronofogden dömer själv ut vitet till skillnad från vad som gäller vitet vid förteckning (se ovan). För att ett nytt högre vite ska kunna föreläggas krävs det inte att det första vitet har dömts ut. Har ändamålet med vitet förfallit får det inte dömas ut. Som redan har redovisats kan det finnas anledning att kalla även sökanden till förhör med svaranden. Kronofogden får då förelägga sökanden att infinna sig vid påföljd att hans ansökan annars förfaller. När sökanden behöver närvara personligen vid förhör med svaranden kan sökanden kallas vid vite om högst 5 000 kr om hen inte infinner sig.

Hämtning

Kronofogden får hämta svaranden eller tredje man om hen uteblir efter att ha förelagts att infinna sig vid vite. Detta förutsätter att det finns ett skriftligt vitesföreläggande som har delgetts svaranden eller tredje man. Det är polisen som på begäran av Kronofogden hämtar svaranden.

3.5 Upplysningar från tredje man

Ibland går det att få information om gäldenären genom make/maka/sambo, föräldrar, förmyndare, övervakare, socialsekreterare m.fl. Kronofogden bör vara försiktig vid frågor till utomstående. Det kan vara tillåtet att fråga någon om den vet var gäldenären är. Att fråga grannar till gäldenären om hens ekonomiska förhållanden är oftast olämpligt (JO 85/86 s. 374).

I 4 kap. 15 § UB finns föreskrifter om upplysningsplikt även för tredje man. Skyldigheten gäller uppgifter om tredje man har fordran mot gäldenären eller annat mellanhavande mellan dem som kan vara av betydelse för bedömning om gäldenären har utmätningsbar egendom. Tredje man är även skyldig att lämna de upplysningar om den närmare beskaffenheten av mellanhavandet som Kronofogden bedömer kan vara av betydelse för utredningen av gäldenärens tillgångar. Kronofogden kan kräva att tredje man ska lämna upplysningarna inom en viss tid. Kronofogden har ingen skyldighet att lämna en förklaring

till varför en viss uppgift efterfrågas. Ett ekonomiskt rättsförhållande kan föreligga mellan gäldenären och t.ex. en bank, ett försäkringsbolag eller en fysisk person, men också mellan gäldenären och en myndighet, t.ex. en försäkringskassa eller en kommunal förvaltning. Även myndigheten har då upplysningsplikt. Skyldigheten att upplysa om de uppgifter som anges i 4 kap. 15 § UB bryter både myndigheters och företags sekretessbestämmelser. En bodelningsförrättare har dock inte någon upplysningsplikt (RH 1984:22). En tredje man är i motsats till en gäldenär inte skyldig att skicka in någon förteckning eller bekräfta sina uppgifter på heder och samvete.

Särskilt om upplysningar från bank

Kronofogden har som regel inte anledning att kräva upplysningar utöver vad som behövs för att egendom, som räcker till betalning av utmätningssökandens fordran, ska kunna utmätas. Jämför även 4 kap. 9 § UB där det anges att Kronofogden ska, i den utsträckning som behövs bl.a. med hänsyn till ansökningens innehåll, undersöka om gäldenären har utmätningsbar egendom. Kronofogden bör vid sin begäran om upplysningar av bank givetvis även beakta förrättningskostnader som har uppkommit i målet eller kan väntas uppkomma. Ifall det skulle vara aktuellt att förbehålla gäldenären beneficium enligt 5 kap. 1 § p. 7. UB ur banktillgodohavande eller annan tillgång i bank, bör det också räknas in.

Att upplysningar som begärs från bank begränsas till vad som behövs för prövningen av det aktuella målet har särskild betydelse med hänsyn till att banksekretessen ska kunna upprätthållas så långt möjligt.

HD har uttalat att de utredningskrav som följer av 4 kap. 17 § UB anses inte gälla bara för sakomständigheter av omedelbar relevans för äganderätten utan även omständigheter som är av indirekt betydelse (NJA 2009 s. 500). I rättsfallet ansågs Kronofogden ha rätt att vid utredning av äganderätten till kontomedel fråga den kontoförande banken med stöd av 4 kap. 15 § UB om transaktioner på kontot för att kunna bedöma om det förelåg separationsrätt till medlen.

Förhör med tredje man

En tredje man kan under samma förutsättningar som svaranden föreläggas att vid vite infinna sig till förhör. Hen kan även hämtas. Det är polisen som på begäran av Kronofogden hämtar tredje mannen. Om tredje man ska förhöras måste sökanden och svaranden underrättas om det så att de kan närvara (3 kap. 7 § andra stycket UF). Om tredje man har haft kostnader för att infinna sig till förhöret har hen rätt till ersättning för kostnaderna (2 kap. 13 § UB och 3 kap. 8 § UF). Ersättningens storlek bestäms av förordningen om ersättning av allmänna medel till vittnen m.m.

Även häktning kan vid synnerliga skäl komma i fråga gentemot en tredje man som vägrar att fullgöra sin skyldighet att lämna upplysningar i målet (2 kap. 16 § UB). Tredje man måste först ha fått ett föreläggande i saken hen underlåtit att efterkomma innan häktning kan ske.

3.6 Förrättning i bostad och lokal

3.6.1 Förutsättningar för bostadsförrättning

Bostadsförrättning är ett av instrumenten i tillgångsundersökningen och är samtidigt den kanske mest ingripande åtgärden som normalt sett kan vidtas i tillgångsundersökningen. Enligt 2 kap. 6 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot husrannsakan och liknande intrång. Förrättning i en gäldenärs bostad utgör ett sådant intrång som avses i den bestämmelsen (prop. 1975/76:209 s. 147). Begränsningar i det skydd som bestämmelsen ger får enligt 2 kap. 21 § regeringsformen aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett begränsningarna. I Europakonventionens artikel 8 p. 1 tillförsäkras var och en respekt för bl.a. sitt hem. I p. 2 ges undantag från detta om undantaget har stöd i lag och tillgodoser i punkten angivna allmänna intressen. Genom 2 kap. 17 § UB finns ett stöd för bostadsförrättningar. Inom europarätten tillämpas även en proportionalitetsprincip som innebär att de tvångsåtgärder som utövas ska ställas mot det intrång i den personliga integriteten som åtgärden innebär. I denna bedömning måste det finnas en rimlig balans mellan intrånget och det tvång som ska utövas. Principen

har bl.a. kommit till uttryck ibland annat fallen Allard ./. Sverige (35179/97), Rousk ./. Sverige (27183/04) och Göthlin ./. Sverige (8307/11).

Kronofogden ska göra en utmätningsförrättning i gäldenärens bostad när det finns skäl att anta att det finns utmätningsbar egendom i bostaden och om fordran inte kan bli fullbetald på ett mindre ingripande sätt. Bostadsförrättningen måste stå i proportion till det intrång i den personliga integriteten som en sådan förrättning innebär för gäldenären. Utmätningsordningen enligt 4 kap. 3 § UB ska således beaktas när Kronofogden överväger bostadsförrättning men också den s.k. proportionalitetsprincipen. Kronofogden ska dokumentera skälen till varför en bostadsförrättning ska genomföras eller inte. Utredningsinstrumentet bostadsförrättning innebär ofta ett påtagligt integritetsintrång och får inte hanteras slentrianmässigt. Det ska hanteras med gott omdöme och prövas i varje enskilt fall.

För att uppfylla skyldigheterna enligt Barnkonventionen är det viktigt att Kronofogden innan försättningen kontrollerar om gäldenären har barn. Kronofogden bör planera förrättningen så att barn påverkas så lite som möjligt. Det kan ske t.ex. genom att myndigheten planerar förrättningen vid en tidpunkt när barn förväntas vara i skolan eller inom barnomsorg. Det kan hända att Kronofogden måste skjuta på eller ställa in förrättningar för att kunna beakta barnets bästa. Sådana förseningar är acceptabla om de uppstår på grund av Kronofogdens åtgärder att genomföra förrättningen på bästa sätt för barnet.

Kronofogdens tillgångsundersökning ska normalt inledas med andra mindre ingripande åtgärder än bostadsförrättning. Redan då handläggningen startar gör Kronofogden en preliminär bedömning av om det ska göras en bostadsförrättning. När registerforskningen, kontakter med gäldenären och tredje man samt annan utredning visat sig ge ett otillräckligt resultat är det dags att överväga att genomföra förrättning i bostaden.

Om det finns omständigheter i utredningen som gäller gäldenärens förhållanden och som tyder på att det kan finnas utmätningsbara tillgångar i bostaden, är det alltså sakligt motiverat att sätta ut en bostadsförrättning. Det behöver inte finnas faktisk kunskap om egendom i bostaden utan beslutet kan grunda sig på en mer allmän bedömning av gäldenärens förhållanden och omständigheter i övrigt. Följande exempel belyser några omständigheter som i den nu beskrivna situationen bör motivera en bostadsförrättning.

- Det självklara fallet, dvs. Kronofogden känner till att gäldenären har eller tidigare har haft tillgångar.
- Gäldenären bedriver rörelse i sin bostad.
- Borgenären har anvisat viss egendom till utmätning och uppger att den finns i gäldenärens bostad och uppgiften bedöms någorlunda trovärdig.
- Handläggaren får kontakt med gäldenären, men denne lämnar inga eller bara ytterst knapphändiga uppgifter om sina förhållanden. Skälet för detta bedöms kunna vara att gäldenären vill dölja utmätningsbara tillgångar i bostaden.
- Skulden är stor och av sådant slag att gäldenären kan antas ha disponerat betydande belopp för inköp av egendom som faller utanför beneficiet. Det kan t.ex. röra sig om stora skatteundandraganden, stor kvarstående skatt på grund av realisationsvinst, skadestånd på grund av förskingring eller att gäldenären har tagit upp stora lån.
- Handläggaren får inte kontakt med gäldenären och det allmänna intrycket av registerforskningen och skuldsättningen är att gäldenären lever under ordnade förhållanden. Skuldsättningen kanske beror mer på ovilja att betala än på oförmåga.
- Ofta kan boendet ge en indikation om gäldenärens allmänna ekonomiska förhållanden. Om gäldenären bor i en villa eller en bostadsrätt, utan att själv vara ägare, kan hen ändå ha en sådan levnadsstandard att det kan finnas egendom att utmäta i bostaden.

En konsekvens av det grundläggande kravet på saklighet är att en bostadsförrättning aldrig får sättas ut enbart i syfte att tvinga fram betalning. Det är inte heller godtagbart att sätta ut en förrättning enbart för att få personlig kontakt med gäldenären. Det är viktigt att dokumentera skälen för bedömningen att genomföra eller att inte genomföra förrättning.

I det dagliga arbetet händer det att handläggare som genomför förrättningar i ett område tar med sig mål mot andra gäldenärer i området och passar på att försöka nå dem i bostaden. UB innehåller inga särskilda regler för sådana hembesök.

Inga hembesök

Det finns i och för sig inget hinder mot att en förrättningsman söker upp gäldenären i hens bostad och för ett samtal om skulden och om gäldenärens ekonomiska förhållanden. I den situationen uppkommer det dock lätt onödiga och olyckliga oklarheter kring förrättningsmannens befogenheter. Hembesök av det slaget bör därför inte göras. Förutsatt att de ovan angivna förutsättningarna för förrättning är uppfyllda kan däremot en oanmäld förrättning vara ett alternativ. I den situationen finns ju normalt utrymme för att genomföra en förrättning med stöd av 6 kap. 3 § första stycket UF. I den bestämmelsen anges att gäldenären behöver underrättas om tid och plats för förrättning i bostaden endast om det kan antas att målets handläggning främjas genom underrättelsen. När gäldenären är närvarande bör utgångspunkten kunna vara att en bostadsförrättning kan äga rum utan föregående underrättelse om tid och plats. Det är viktigt att förrättningsmannen omedelbart informerar gäldenären om att det är en förrättning.

3.6.2 Förutsättningar för förrättning i lokal

Förutsättningarna för förrättning i andra utrymmen än bostad, till exempel verksamhetslokaler eller annat utrymme (förråd, lador, garage) skiljer sig från dem som gäller för bostadsförrättningar. En förrättning i en lokal är inte integritetskänslig på samma sätt som en bostadsförrättning.

Om gäldenären driver en rörelse finns det sannolikt rörelsetillgångar i lokalen som behöver utredas och eventuellt utmätas. För juridiska personer finns det inget beneficiehinder mot att utmäta påträffad egendom (avsnitt 4.2). Redan det innebär att Kronofogden regelmässigt bör göra utmätningsförrättning i gäldenärens verksamhetslokal. Det finns dock inget krav i UB om att utmätningsförrättning ska ske i verksamhetslokal.

Om en näringsidkare har en verksamhetslokal är huvudregeln att förrättning ska genomföras. Förrättning i verksamhetslokal kan i vissa fall avstås om det med största sannolikhet inte bedöms leda till en utmätning. Om Kronofogden avstår förrättning ska det dokumenteras särskilt och motiveras tydligt. Följande exempel belyser några omständigheter som kan innebära att utmätningsförrättning kan avstås i det enskilda fallet.

- Om förrättning tidigare har skett i verksamhetslokalen, ingen egendom av värde har då påträffats, förteckning har upprättats med företrädaren och det är inte sannolikt att det har tillkommit egendom sedan föregående förrättning.
- Företag där det är uppenbart att det inte längre bedrivs verksamhet och utmätningsbar egendom antas saknas.
- Verksamheter där det är tydligt att utmätningsbar egendom saknas.
- Det framkommer uppgifter i gäldenärskontakten som påvisar att utmätningsbar egendom saknas.

Om gäldenären bedriver rörelse i sin bostad gäller reglerna om bostadsförrättning, men incitamentet att göra utmätningsförrättning bör vara mycket större än om bostaden endast används för boende.

3.6.3 Genomförandet av förrättningen

Om säkerhet vid förrättning, se avsnitt 3.6.7.

Kronofogden får inte utan särskilda skäl genomföra en förrättning före kl. 06 eller efter kl. 21 (3 kap 1 § UF). Det normala är att Kronofogden underrättar gäldenären om

bostadsförrättningen, men UF ställer bara krav på underrättelse om det kan antas att målets handläggning därigenom främjas (jfr 6 kap. 3 § UF).

När förrättningsmannen kommer till gäldenärens bostad eller lokal ska hen tala om vem hen är och att hen kommer från Kronofogden. Hen ska vara beredd att legitimera sig. Förrättningsmannen ska alltid legitimera sig vid oanmälda besök och då situationen kräver det.

Förrättningsmannen inleder förrättningen med att tala om för gäldenären vilka mål hen kommer för att verkställa. Gäldenären ska därefter tillfrågas om hen kan betala skulden. Om svaret blir nej ska förrättningsmannen fråga gäldenären om arbete, inkomst, utgifter och kostnader, tillgångar, skulder etc. för att se om det kan bli aktuellt med löneutmätning. Alla relevanta frågor ska ställas när Kronofogden har kontakt med gäldenären. Kronofogden kan upprätta en förteckning över tillgångarna, som gäldenären sedan får underteckna. En förteckning ersätter dock inte protokoll från förrättningen (se avsnitt 1.7 om protokoll).

Förrättningsmannen ska undersöka om det finns något i bostaden/lokalen som kan utmätas. Hen ska inte stanna vid dörren utan se sig om ordentligt. Om det är motiverat får bostaden och de övriga utrymmen som gäldenären disponerar sökas igenom (2 kap. 17 § UB). Hit hör källare, garage, vindsutrymmen, uthus, lagerlokaler, bil etc. Hit hör också skrivbordslådor, fack och skrin m.m. där Kronofogden kan anta att gäldenären förvarar utmätningsbar egendom.

Hur omfattande Kronofogden gör en undersökning är olika från fall till fall. Huvudregeln är att undersökningen inte får göras mer ingående än vad som är sakligt motiverat. En metodisk genomsökning av gäldenärens alla lådor och skåp bör bara ske när Kronofogden har starka skäl att tro att det finns utmätningsbara tillgångar i bostaden eller lokalen. Undersökningen ska å andra sidan göras så noggrant att förrättningsmannen med en rimlig grad av säkerhet är

övertygad om att hen har hittat all utmätningsbar egendom.

Som allmän regel gäller att Kronofogden ska se till att en förrättning inte väcker onödig uppmärksamhet eller orsakar svaranden eller någon annan enskild större obehag eller olägenhet än vad som är nödvändigt (3 kap. 1 § UF). En förrättning i en persons bostad ska genomföras med respekt för den enskilde för att inte i onödan uppfattas som ett intrång i den personliga integriteten.

Vid förrättning ska Kronofogden agera sakligt och opartiskt. JO har i beslut 2025-03-05 Dnr2509-2024 uttalat följande. ”Anställda vid Kronofogdemyndigheten ska i alla lägen agera sakligt och opartiskt. En tjänsteman som ska genomföra en förrättning i eller i anslutning till en gäldenärs bostad bör enligt min mening vara särskilt uppmärksam på sitt uppträdande, inte minst om förrättningen är oanmäld. Det är viktigt att förrättningsmannen förklarar för gäldenären varför han eller hon är där och lämnar information om de åtgärder som vidtas och beslut som fattas i samband med förrättningen.”

Objektivitetsprincipen tar inte bara sikte på hur en sak rent faktiskt handläggs eller vilka verkliga skäl som ligger bakom ett handlande från myndigheten. Även hur myndighetens agerande uppfattas är av betydelse. Redan risken för att andra kan uppfatta att saklighet och opartiskhet inte iakttas är tillräckligt för att handlandet ska kunna anses strida mot principen. (Se Bull och Sterzel, Regeringsformen - en kommentar [2023 version 5, JUNO], s. 57.).

Gäldenären inte närvarande

Utmätning får ske även om gäldenären inte är närvarande, om det inte är nödvändigt att hen får tillfälle att yttra sig vid förrättningen.

Om gäldenären inte är närvarande vid förrättningen kan t.ex. en make/maka/sambo eller någon annan som anträffas och som har hand om egendomen uppmanas att närvara vid förrättningen (6 kap. 3 § andra stycket UF). På det sättet kan Kronofogden ta tillvara gäldenärens

intressen åtminstone i viss utsträckning. Däremot bör inte t.ex. gäldenärens granne tillkallas (3 kap. 1 § UF).

Barn

Enligt barnkonventionen ska Kronofogden vid alla åtgärder som rör barn i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Kronofogden ska därför säkerställa att barns rättigheter tas till vara och att alltid ha ett barnrätts-perspektiv i arbetet. Om ett barn är ensamt hemma när Kronofogden kommer till en förrättning, ska förrättnings-mannen därför alltid försöka få kontakt med föräldrarna. Får förrättningsmannen ingen kontakt med föräldrarna ska Kronofogden som huvudregel ställa in förrättningen. Andra avvägningar kan behöva göras dels om det kan misstänkas att gäldenären håller sig undan, dels om förrättningen är brådskande som exempelvis vid betalningssäkring, kvarstad eller det annars är fara i dröjsmål. Kronofogden måste i dessa lägen alltid försöka få tag i gäldenären eller någon av föräldrarna. Om möjligt bör Kronofogden avvakta med förrättningen tills en förälder anlänt. Även vid förrättningar för värdering av fastigheter och bostadsrätter och visningar inför exekutiv försäljning kan huvudregeln behöva frångås. Se mer om barnkonventionen i Riktlinje för säkerställande av barns rättigheter och bemötande av barn och i Handledning till Riktlinje för säkerställande av barns rättigheter och bemötande av barn.

Huvudregeln om att förrättningen ska ställas in om ett barn är ensamt hemma gäller inte vid avhysningsförrättningar, se mer om genomförandet av avhysningar i avsnitt 13.7.2. Vid en avhysningsförrättning ska socialtjänsten närvara när barn berörs. I de fall socialtjänsten inte närvarar och barn är hemma måste Kronofogden kontakta socialtjänsten. Om barnet är ensamt hemma och socialtjänsten inte närvarar måste Kronofogden ställa in förrättningen.

När det av omständigheterna framgår eller finns grundad anledning att misstänka att barn far illa bör Kronofogden överväga att göra en anmälan till socialnämnden (jfr 14 kap. 1 c § socialtjänstlagen). En anmälan ska föregås av en sekretessprövning. Vid osäkerhet kan ärendet diskuteras med en kollega eller chef. Även i den här situationen ska

Kronofogden i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa.

Vid till exempel en förrättning kan Kronofogden se eller få reda på saker om barn som innebär att myndigheten misstänker att ett barn far illa. Några omständigheter som kan utlösa en sådan oro är;

- brister i hemmiljön t.ex. avseende uppvärmning och onormal stökighet,
- psykisk ohälsa hos föräldrarna,
- allmän status på barnen, kläder, hår, hygien, blåmärken, onaturligt magra barn,
- hur de vuxna pratar med barnen, obehagligt språk,
- missbruk, alkohol eller drogpåverkade föräldrar,
- tecken på våld mellan föräldrarna.

Små barn som är ensamma hemma kan utgöra en omständighet som tyder på att barn far illa, särskilt om det är en aviserad förrättning.

Störande av förrättning

Förrättningsmannen får avvisa part eller någon annan som stör vid en förrättning eller på annat sätt uppträder olämpligt och inte rättar sig efter tillsägelse (3 kap. 5 § UF). I sådana fall kan Kronofogden begära biträde från polisen (3 kap. 3 § UF). I förhållande till hur många förrättningar som görs är det mycket sällan som Kronofogden tillkallar polis eller det annars blir aktuellt att tillämpa bestämmelsen om att avvisa någon från en förrättning. Den som hindrar att förrättningen genomförs riskerar böter (17 kap. 13 § andra stycket brottsbalken).

Provisorisk åtgärd

Kronofogden kan provisoriskt ta egendom i förvar i avvaktan på beslut om utmätning (6 kap. 12 § UB).

Kronofogden ska delge gäldenären ett beslut om provisorisk åtgärd(6 kap. 12 § UF). Om det är känt att det inte går att få tag i gäldenären behöver Kronofogden inte delge. Om Kronofogden har försökt delge gäldenären i det aktuella målet eller i ett annat mål, så att myndigheten vet

att hen inte går att delge behöver ytterligare delgivningsförsök inte ske.

Kronofogden måste utmäta snarast och senast inom två veckor från det att den provisoriska åtgärden vidtogs, annars måste den provisoriska åtgärden upphävas.

En provisorisk åtgärd medför inte förmånsrätt för sökanden, och egendomen kan komma att utmätas för nya utmätningsmål.

3.6.4 Utmätning

Utmätningsbar egendom som Kronofogden träffar på utmäts som regel omedelbart. Egendomen är utmätt genom utmätningsförklaringen, dvs. när förrättningsmannen talar om för de närvarande att hen utmäter viss egendom. Som regel upprättar Kronofogden samtidigt ett utmätningsbevis som överlämnas till gäldenären eller någon annan närvarande eller som lämnas kvar på platsen.

Omhändertagande

Kronofogden bör som regel, när det är möjligt, omedelbart omhänderta egendomen. Vanligtvis sparar Kronofogden mycket tid och besvär på att genast ta med sig egendomen i stället för att komma tillbaka ytterligare en gång. Kronofogden riskerar då inte heller att godset försvinner. Det uppstår inte heller några problem med att identifiera det utmätta och det är lättare att göra en mer noggrann värdering. Läs mer om säkerställande av utmätt lös egendom i avsnitt 4.4.

En anledning att inte ta med sig egendomen kan vara att den är svår att bära med sig (stor och tung), att den kräver kostsam vård, t.ex. utmätta djur, eller att övervägande skäl talar för att gäldenären inom en nära framtid kommer att betala skulden. Att ta om hand utmätt gods är ofta ett mycket känsligt moment i handläggningen. Gäldenären blir konkret medveten om att hen förlorar rådigheten över det utmätta.

Kronofogden ska upprätta protokoll vid utmätning (3 kap. 10 § UF), se avsnitt 1.7. Vid utmätning ska Kronofogden bl.a. ange den egendom som utmäts. Det är viktigt att egendomen är så noga angiven att den utan svårighet går

att identifiera. Identifiering behövs bl.a. när den ska hämtas vid ett senare tillfälle, om utmätningen överklagas och vid bedömningen av om ytterligare egendom behöver utmätas. Kronofogden ska dokumentera egendomens eventuella skador och som huvudregel fotografera den.

3.6.5 Värdering

Kronofogden ska värdera utmätt lös egendom så snart som möjligt (6 kap. 9 § UB). Värdet ska anges i utmätningsprotokollet (6 kap. 8 § fjärde punkten UF). Värderingen ska utmynna i ett uppskattat marknadsvärde, dvs. egendomens verkliga värde. Det kan möta svårigheter för förrättningsmannen att bilda sig en säker uppfattning om värdet på den utmätta egendomen. När det inte direkt på förrättningsplatsen går att fastställa vilka tillgångar som har ett utmätningsbart värde kan det blir aktuellt att vidta en provisorisk åtgärd. Förrättningsmannen kan då anlita sakkunnig för värderingen. I så fall bestämmer förrättningsmannen ett ungefärligt värde på egendomen och antecknar i protokollet att slutlig värdering ska göras senare av en sakkunnig.

Kronofogden bör anlita sakkunnig värderare särskilt i fråga om bostadsrätter, maskiner, båtar, värdefullare fordon, konstverk, vapen, smycken och liknande som kan vara svåra att värdera.

Värderingen har flera syften. Utifrån värderingen och med hänsyn till vad den exekutiva försäljningen kan tänkas ge bestämmer förrättningsmannen hur mycket egendom som ska utmätas. Värderingen ligger även till grund för auktionsförrättarens bedömning av om ett avgivet bud kan godtas. Ibland kan även spekulanter ha intresse av att ta del av värderingen när de ska bjuda på egendomen. Om Kronofogden utmäter flera saker samtidigt, ska varje sak värderas för sig.

Värderingen kan inte överklagas särskilt utan endast i samband med överklagande av utmätningen eller försäljningen.

Utlandsregistrerat fordon

Värdet av ett utlandsregistrerat fordon är beroende av om fordonet kan registreras i Sverige eller inte. För registrering i Sverige krävs vissa fordonsdokument. Det är därför viktigt att förrättningsmannen frågar gäldenären efter samtliga dokument som rör fordonet och tar hand om de handlingar som finns.

En köpare som vill registrera ett utlandsregistrerat fordon ska ansöka om ursprungskontroll och registreringsbesiktning hos Transportstyrelsen. För detta behövs normalt

- fordonets registreringsbevis i original från ursprungslandet och
- en köpehandling, ett kvitto eller annan handling som visar åtkomsten av fordonet (4 kap. 9-10 §§ Transportstyrelsens föreskrifter om registrering av fordon m.m. i vägtrafikregistret, TSFS 2015:63).

Ett utländskt registreringsbevis kan bestå av 1-3 delar. Finns flera registreringsbevis ska Kronofogden omhänderta samtliga.

Om fordonet inte har varit registrerat i ursprungslandet ska köparen styrka ursprunget på annat sätt än genom registreringsdokument. Förrättningsmannen kan i sådant fall efterfråga ett tillverkarintyg.

Om fordonet har förts in från ett land utanför EU behöver en köpare även ge in tullhandling till Transportstyrelsen som visar att fordonet har förtullats.

Ovan angivna handlingar är de som normalt behövs för att registrera ett utlandsregistrerat fordon i Sverige. Beroende bl.a. på vilken typ av fordon det gäller kan även andra handlingar komma ifråga. Om förrättningsmannen inför sin värdering behöver närmare upplysningar om förutsättningarna för att få fordonet registrerat i Sverige bör hen kontakta Transportstyrelsen.

3.6.6 Uppgifter om äganderätt

Det är vanligt att gäldenären påstår att den utmätta egendomen tillhör någon annan. Sådana invändningar ska

tas med i protokollet. Gäldenären bör tillfrågas om det finns några bevis, t.ex. hyreskontrakt, kvitton etc. I så fall ska gäldenären uppmanas att visa upp dem eller lämna in dem till Kronofogden för att invändningen senare ska kunna prövas. Vidare bör gäldenären lämna namn och adress på den som påstås vara ägare samt tala om i vilket förhållande de står till varandra (make/maka, barn, arbetskamrat eller liknande). Enligt 6 kap. 16 § UF ska Kronofogden underrätta tredje man. Om gäldenären t.ex. påstår att det utmätta tillhör hens make/maka underlättar det den fortsatta handläggningen om underrättelsen till maken/makan kan överlämnas samtidigt.

3.6.7 Säkerhet vid förrättning

Det förekommer att en förrättningsman är ensam på förrättning. Det finns dock flera skäl till att det normalt bör finnas ytterligare en medarbetare vid förrättningen. Det kan behövas ett vittne och förrättningen kan vara komplicerad och innebära mycket arbete. Den främsta anledningen till att vara två är dock säkerhetsaspekten.

Anvisningar för personsäkerhet

I dokumenten Riktlinje för säkerhet för medarbetare inom Kronofogdemyndigheten och Anvisning för hantering av medarbetarskydd finns grundläggande vägledning om hur Kronofogden ska genomföra förrättningar. Enligt dokumenten är huvudregeln att minst två medarbetare ska delta vid en förrättning. Ett avsteg från principen att vara två vid en förrättning kan beslutas av enhetschef. Avsteget får göras då det klart kan antas att någon hotbild inte föreligger och ska dokumenteras genom en handläggarnotering i Init. Ett permanent undantag från principen att vara två finns endast inom Kronofogdens delgivningsverksamhet och är förenat med vissa villkor. I dokumenten behandlas många aspekter av säkerhet vid förrättning utanför myndighetslokaler. Som stöd har även tagits fram en checklista att användas vid planering inför en förrättning.

Biträde av polis

Om det finns anledning att tro att Kronofogden kommer att möta våld vid en förrättning räcker det inte att vara två.

Kronofogden bör då begära biträde av polis. Förrättningen bör planeras i samråd med Polisen (3 kap. 3 § UF). Kronofogden bör upplysa om att det är straffbart att hindra en förrättning (17 kap. 13 § andra stycket brottsbalken).

Förrättningsmannen ska aldrig utsätta sig för risk för våld. I ett trängt läge ska förrättningen avbrytas för att återupptas under säkra former med biträde av polis.

Vittne

Om det finns särskilda skäl kan ett vittne närvara vid förrättningen (3 kap. 4 § UF). Ett vittnes uppgift är att i efterhand kunna intyga vad som hände vid förrättningen. Det förekommer att Kronofogdens tjänstemän och gäldenären eller någon annan har olika uppfattning om vad som hände vid förrättningen. Ett vittne ska då kunna berätta vad som hände. Som vittne kan Kronofogden anlita en tjänsteman vid myndigheten eller någon annan person. Uppgiften att vara vittne ligger normalt på den medarbetare som förutom förrättningsmannen deltar vid förrättningen.

3.6.8 Tvång

Verkställigheten får inte hindras av en låst lägenhetsdörr eller av att gäldenären eller någon annan sätter sig till motvärn eller på något annat sätt försöker hindra förrättningen. Kronofogden har rätt och skyldighet att undanröja hindret så att det går att genomföra verkställigheten (2 kap. 17 § UB). Om förrättningsmannen möter fysiskt motstånd bör Kronofogden tillkalla polis.

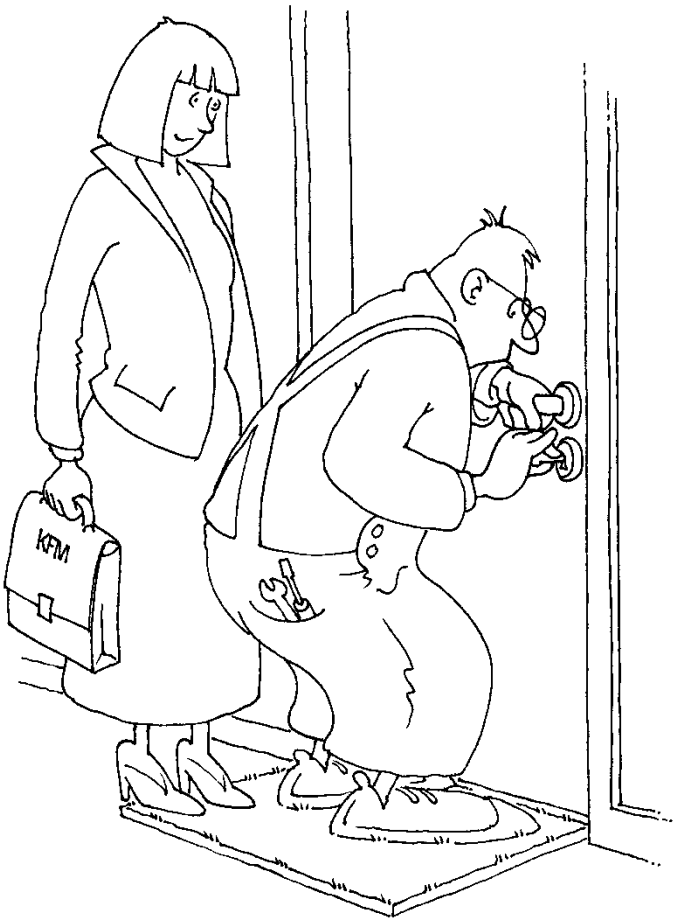

Förrättningsmannen har alltså rätt att låta öppna lås eller bereda sig tillträde till bostad och förvaringsutrymmen på andra sätt, t.ex. genom att slå ur dörrsprintar, slå in fönster etc. Bestämmelsen gäller också vid t.ex. avhysning och annan handräckning.

Kronofogden ska se till att förrättningen inte väcker onödig uppmärksamhet och att den genomförs med minsta möjliga besvär och skada för gäldenären eller någon annan (3 kap. 1 och 2 §§ UF). Tvånget ska användas med varsamhet och stå i proportion till det intresse som ska tillgodoses.

Situationen kan vara den att innehavaren av en bostad eller lokal vägrar släppa in förrättningsmannen. Med innehavare av bostad menas också make/maka eller samboende till innehavaren eller någon annan vuxen medlem av hushållet. I så fall kan Kronofogden använda nödvändigt tvång genast. Om det gäller ett annat utrymme än en bostad får Kronofogden också använda tvång genast även om innehavaren inte är närvarande.

Bostad

För att ta sig in i en bostad när innehavaren inte är hemma gäller skärpta krav. Det krävs antingen att

- innehavaren underrättas i förväg om tidpunkten för förrättningen (i lösbrev eller muntligen) och att det kan antas att hen håller sig undan eller
- det annars finns särskilda skäl för att ta sig in i innehavarens frånvaro (2 kap. 17 § andra stycket UB).

I det första fallet – när den underrättade innehavaren håller sig undan – ska det finnas anledning att tro att hen håller sig undan. Det är inte tillräckligt att innehavaren inte är hemma eller att hen inte hört av sig. Det är särskilt viktigt med ett positivt stöd för att innehavaren håller sig undan om förrättningen sker under vanlig arbetstid eller under semestertid eller om hen har ett sådant arbete att hen kan befinna sig på resa. Det finns som regel anledning att anta att innehavaren håller sig undan om hen

- underrättats om målet och
- underrättats om tidpunkten för förrättningen och
- underrättats om tidpunkten för en andra förrättning.

Om Kronofogden fattar ett sådant beslut ska det alltid antecknas i protokollet med en kort motivering (3 kap. 11 § första stycket p. 4 UF).

Det andra fallet – särskilda skäl – är när det finns risk att gäldenären undanskaffar eller förstör egendom eller saken är brådskande. Det kan också gälla fall då Kronofogden med stöd av 4 kap. 12 § UB har låtit bli att underrätta om målet.

Verkställighet av kvarstad och betalningssäkring anses brådskande (JO beslut 1985-03-12 i ärende 615-1984 = RIC 44/85).

Om Kronofogden får kännedom om att polisen gör husrannsakan kan Kronofogden inte utan självständig prövning bereda sig tillträde till bostaden. Den omständigheten att polisen redan finns i bostaden inverkar inte på skyldigheten att konstatera att någon av ovanstående omständigheter föreligger som ger Kronofogden rätt att gå in i bostaden.

Annans bostad

Kronofogden får bereda sig tillträde till en bostad/lokal som tillhör någon annan än gäldenären när det finns skäl att anta att det finns egendom som tillhör gäldenären i bostaden/lokalen. Villkoren är desamma som när det gäller gäldenärens bostad eller lokal. Är tredje man hemma men vägrar öppna får förrättningsmannen alltså genast ta sig in med tvång.

Om gäldenären är inneboende ska den som hyr lägenheten regelmässigt underrättas, och Kronofogden bör försöka få lägenhetsinnehavaren att medverka (JO beslut 1985-03-12 i ärende 615-1984 = RIC 44/85 s. 3). Går inte det, kan Kronofogden använda tvång enligt vad som sagts tidigare.

Bankfack

När gäldenären har ett bankfack kan Kronofogden öppna det. Gäldenären underrättas normalt inte i förväg om att Kronofogden tänker undersöka bankfacket. Sådan underrättelse behövs endast om det kan antas att handläggningen underlättas genom underrättelsen (6 kap. 3 § första stycket UF). Om det är känt att gäldenären försöker undandra egendom från utmätning är det självklart att hen inte bör underrättas.

Innan förrättningen kan Kronofogden inte förbjuda banken att låta gäldenären få tillgång till bankfacket. Kronofogden kan inte heller vidta någon annan provisorisk åtgärd enligt 6 kap. 12 § UB avseende själva bankfacket eftersom bankfacket i sig inte är en utmätningsbar tillgång.

När förrättningen inleds ger Kronofogden banken ett skriftligt beslut om att bankfacket ska undersökas.

Kronofogden måste förvissa sig om att gäldenären innehar bankfacket ensam eller tillsammans med någon. Om banken i sitt svar till Kronofogden har skrivit att bankfacket innehas av någon annan eller disponeras av någon annan eller motsvarande formulering måste Kronofogden ta reda på om gäldenären innehar bankfacket ensam eller inte. Om gäldenären innehar bankfacket ensam anses innehållet tillhöra gäldenären och utmäts för hens skulder med stöd av 4 kap. 18 § UB. Om gäldenären tillsammans med någon annan disponerar över bankfacket bedömer Kronofogden förutsättningarna för utmätning enligt 4 kap. 19 § UB. Om det finns egendom i bankfacket som inte genast kan utmätas kan Kronofogden fatta beslut om provisorisk åtgärd beträffande den egendomen (6 kap. 12 § UB).

En förrättning i bankfack är inte offentlig och det som kommer fram vid förrättningen är i princip sekretessbelagt (34 kap. 1 § OSL). Bankens personal har alltså inte rätt att delta i förrättningen så att det avslöjas vad som finns i bankfacket. Egendom som Kronofogden utmäter förtecknas i vanlig ordning i protokollet. Om Kronofogden hittar egendom som inte anses tillhöra gäldenären kan det vara bra om förrättningsmannen gör en minnesanteckning över vad som bedömts tillhöra tredje man eller i övrigt inte utmäts, t.ex. handlingar utan värde, om det kan ske utan större besvär. Det kan vara bra stöd för minnet om det efteråt påstås att egendom försvunnit ur facket. Det som Kronofogden inte utmäter lämnas kvar i bankfacket och facket försluts. Kostnaden för låssmed stannar på staten (14 § femte punkten FAK). Nyckeln förvaras tillgänglig för avhämtning hos Kronofogden. Kronofogden får inte lämna nycklarna till utomstående utan att ha träffat en överenskommelse med gäldenären. Kronofogden har ingen rätt att förstöra nycklarna. Om banken tagit tillbaka bankfacket bör Kronofogden kunna förstöra nycklarna. Ett beslut sätts då upp med grunden för att förstöra nyckeln.

Tvång mot tredje man

Ett annat fall där Kronofogden kan behöva använda tvång mot tredje man är om denne vägrar att lämna ifrån sig utmätt egendom som tillhör gäldenären. Kronofogden bör i

samtliga fall vara särskilt försiktig när det gäller tvång mot tredje man. Principen är att tredje mans rätt inte får kränkas när Kronofogden verkställer. Tredje man som har pant- eller retentionsrätt i det utmätta godset har rätt att få betalt ur köpeskillingen, men har inte rätt att vägra lämna godset till Kronofogden.

Tillslutning

Efter förrättningen ska bostaden, lokalen eller annat utrymme låsas (tillslutas, 3 kap. 2 § UF). Kronofogden står för kostnaden. Om ett dyrbarare lås har förstörts bör det vara tillåtet att ersätta det med ett enklare lås som uppfyller rimliga krav på tillförlitlighet. Om en dörr är låst med t.ex. patentlås och sjutillhållarlås bör det vara tillräckligt om patentlåset går att låsa efter förrättningen. Sjutillhållarlåset behöver inte ersättas (JO beslut 1985-03-12 i ärende 615-1984 = RIC 44/85).

Meddelande

Om Kronofogden tagit sig in i en bostad eller ett utrymme utan att innehavaren varit närvarande vid förrättningen, ska hen underrättas om åtgärden på lämpligt sätt (3 kap. 2 § andra stycket UF). Exempelvis kan ett meddelande om att Kronofogden varit där läggas väl synligt i bostaden eller lokalen.

3.7 När ska Kronofogden upprätta utredningsrapport?

Tillgångsundersökningen avslutas med en utredningsrapport om de undersökningsinstrument som Kronofogden har använt inte visat att gäldenären har utmätningsbara tillgångar till att betala skulden helt. Som tidigare nämnts har Kronofogden i UB fått befogenhet att välja utredningsmetod i det enskilda fallet. Ett minimum för att en tillgångsundersökning ska kunna avslutas med en utredningsrapport är att Kronofogden har undersökt de uppgifter om gäldenären som kan finnas sedan tidigare hos myndigheten samt har gjort registerforskning. Vilka ytterligare utredningsåtgärder som ska utföras beror på vad som framkommit om gäldenärens förhållanden.

Utredningsrapporten skapas när handläggaren avslutar utredningen i Init. Rapporten sammanställs i systemet

genom att de uppgifter som är registrerade om vidtagna åtgärder används. Det är nödvändigt att åtminstone uppgifter från skatteregistret och bilregistret har hämtats in och att dessa åtgärder är registrerade. Om utredningen avslutas utan att Kronofogden har hämtat in information från gäldenären måste handläggaren ange skäl till varför den utredningsåtgärden inte är utförd. Detta gäller också när utredningen avslutas utan att Kronofogden gjort någon förrättning i bostad eller lokal.

Utredningsrapport ska inte upprättas då tillgångsundersökningen inte kan slutföras eller när det finns egendom som täcker fordran. Om gäldenärens skuld beräknas bli betald genom löneutmätning inom 12 månader räknat från den dag då utmätningen påbörjas ska emellertid en utredningsrapport upprättas om tillgångsundersökningen är slutförd och annan tillgång än lönen inte påträffats. Ett antagande att gäldenärens lön kommer att täcka skulden hindrar således inte Kronofogden från att fortsätta eller avsluta tillgångsundersökningen. För ytterligare information, se Kronofogdens beslut om upprättande av utredningsrapport (dnr 832 1481-15/121).

Om sökanden av någon anledning har valt att avstå från utmätning trots att gäldenären har utmätningsbar egendom, kan en utredningsrapport skapas genom en funktion i INIT. Resultatet av en sådan utredningsrapport redovisas till sökanden och gäldenären på vanligt sätt, men det framgår av utredningsrapporten att utredningen avslutats pga. att sökanden har avstått från utmätning. En sådan utredningsrapport kan inte läggas till grund för att redovisa mål som kommit in senare.

Underrättelse till gäldenär och borgenär

Kronofogden ska underrätta både sökanden och gäldenären när gäldenären enligt myndighetens utredning saknar tillgångar till att betala hela utmätningsfordran (4 kap. 9 a § UB). Detta gäller både enskilda och allmänna mål. I underrättelsen till sökanden ska Kronofogden dessutom lämna uppgift om vilka utredningsåtgärder som myndigheten planerar att vidta och när de är tänkta att äga rum. Utifrån dessa uppgifter bör sökanden i e-mål kunna

bedöma om det är meningsfullt att låta målet ligga kvar och betala avgift eller om hen ska återkalla målet.

Skatteverket får motsvarande underrättelser till följd av 8 § andra stycket Kronofogdens borgenärsföreskrifter.

Underrättelserna till Skatteverket skickas maskinellt sedan utredningen avslutats i Init. I enskilda mål får sökanden underrättelsen i form av en delredovisning som bl.a. återger innehållet i utredningsrapporten.

Obeståndspresumtion

En mycket speciell rättsverkan är förknippad med konstaterandet att utmätningsbara tillgångar inte har hittats i ett mål om utmätning. En gäldenär anses vara på obestånd (insolvent) om inget annat visas, när det vid verkställighet enligt 4 kap. UB inom de senaste sex månaderna före konkursansökningen framgått att hen saknat tillgångar till att betala utmätningsfordran fullt ut (2 kap. 8 § konkurslagen).

Det är oklart om gäldenären kan överklaga Kronofogdens beslut att avsluta tillgångsundersökningen därför att inga utmätningsbara tillgångar hittats. Frågan har såvitt känt inte prövats i överrätt. Det förekommer dock att gäldenären vid handläggning av en konkursansökan i domstol styrker sin solvens genom att visa att hen har tillgångar som Kronofogden inte hade hittat vid tillgångsundersökningen.

Kreditupplysning

Kreditupplysningsbolagen får en underrättelse om Kronofogden i en utredningsrapport konstaterat att gäldenären saknar utmätningsbara tillgångar för full betalning av skulden.

Ny utredning

Innan utredningen avslutas i INIT måste handläggaren ange när en ny utredning mot gäldenären senast ska påbörjas (ett s.k. bevakningsdatum). Detta gäller dock inte om gäldenären är ett dödsbo eller ett bolag som har trätt i likvidation. Bevakningsdatumet ska anpassas till förhållandena i det enskilda fallet och ligga inom en tidsram som Kronofogden bestämmer.

Finns det fortfarande mål som pågår mot gäldenären när bevakningstiden löpt ut, initierar systemet den nya utredningen genom att en arbetsuppgift skapas i Inits inkorg.

Kommer det in nya mål mot gäldenären under bevakningstiden används den tidigare utredningsrapporten normalt som underlag för maskinella delredovisningar. Kronofogden gör alltså inte någon ny utredning enbart för att ett eller flera nya mål kommit in. För det fall sökanden i ett nytt mål särskilt begär att få en ny utredning ska det medges. Skatteverket kan exempelvis i sin borgenärsroll begära att en ny utredning genomförs så snart ett nytt a-mål restförts. Ett skäl till en sådan begäran kan vara att Skatteverket vill åberopa en utredningsrapport som grund för en konkursansökan. Har Kronofogden redan gjort en utredningsrapport som omfattar sökandens mål har sökanden inte rätt att få en ny utredning under bevakningstiden med mindre att det kommit till nya uppgifter som motiverar att en ny utredning genomförs (avsnitt 3.2).

På begäran av sökanden ska Kronofogden alltid göra en ny utredning och upprätta en utredningsrapport om de i sin begäran uppger att de ska ansöka om att gäldenären ska försättas i konkurs. En sådan begäran ska tas med förtur.

Begär borgenär en ny utredningsrapport och som grund för begäran uppger att de ska ansöka om konkurs där befintlig utredningsrapport eventuellt inte kan läggas till grund för konkurs ska Kronofogden göra en ny utredning och upprätta en ny utredningsrapport.

Omfattningen av den nya utredningen påverkas av den tidigare utredningens ålder och innehåll samt av kända nya omständigheter. Ibland kan stora insatser behöva göras även om det bara har gått en kortare tid sedan gäldenären utreddes, och ibland kan det saknas anledning att utreda ytterligare även om det har gått lång tid. Generellt gäller att en noggrannare utredning behövs ju längre tid som gått från det att den senaste utredningen gjordes. Normalt bör

också en mer omfattande utredning, t.ex. en bostads-förrättning, kunna ligga till grund för nya ställnings-taganden under längre tid än t.ex. en löneutredning.

4 Allmänt om utmätning

Avsnittet behandlar allmänna förutsättningar för utmätning, beneficieregler och annat som kommer upp i processteget Utreda. Andra delar – t.ex. det som gäller säkerställande och underrättelse om verkställd utmätning – hör till processteget Verkställa.

4.1 Förutsättningar för utmätning

För att egendom ska kunna utmätas måste vissa allmänna förutsättningar vara uppfyllda. Dessa är att egendomen

- tillhör gäldenären
- kan överlåtas
- har ett förmögenhetsvärde.

Dessutom får en ekonomisk enhet inte splittras.

Utmätningen måste också ge ett överskott som efter avdrag för kostnaderna gör åtgärden försvarlig och följa bestämmelserna i utmätningsordningen, se avsnitt 4.1.5.

Vidare kan egendom vara skyddad mot utmätning på grund av reglerna om beneficium samt uttryckliga utmätningsförbud.

De olika förutsättningarna behandlas nedan var för sig.

4.1.1 Gäldenärens egendom

För att Kronofogden ska kunna utmäta egendom måste det framgå att egendomen tillhör gäldenären eller att egendomen anses tillhöra gäldenären. Reglerna för utmätning av lös egendom – lösöre, fordringar och rättigheter – anges i 4 kap. 17-19 §§ UB. Reglerna för utmätning av fast egendom finns i 4 kap. 24-25 §§ UB. För att Kronofogden ska kunna utmäta lös egendom måste myndigheten kunna

visa en utredning om att egendomen tillhör gäldenären (avsnitt 8.2) eller på grund av besittning anses tillhöra gäldenären (avsnitt 8.3). Kronofogden får utmäta fast egendom om det framgår att egendomen tillhör gäldenären eller om gäldenären har lagfart på fastigheten och det inte framgår att den tillhör annan (avsnitt 7.3).

Kronofogden ska utreda om egendomen tillhör gäldenären med en rimlig grad av noggrannhet. Gäldenären ska t.ex. tillfrågas om hen äger egendomen. Om det gäller t.ex. en bil ska Kronofogden fråga hen om den är köpt med förbehåll om återtaganderätt och om den i så fall är fullbetald. Om gäldenären har köpt bilen av en näringsidkare i hens yrkesmässiga verksamhet ska det finnas information om en återtaganderätt i Bilregistret.

Vid utmätning måste Kronofogden utreda omständigheter kring egendomen och försäkra sig om att den tillhör gäldenären eller på grund av presumtionsbestämmelserna kan anses tillhöra gäldenären. När det gäller egendom som ofta är föremål för avbetalningsköp men som det inte finns information om i Bilregistret, t.ex. en båt eller restaurangutrustning, behöver Kronofogden kontrollera extra noggrant om det finns skuld kvar att betala och om det i så fall finns ett återtagandeförbehåll som säkerhet för den kvarvarande skulden. Kronofogden ska i dessa situationer t.ex. kontrollera med gäldenären eller återförsäljaren om egendomen är såld med återtagandeförbehåll.

JK har prövat ett ärende om utmätning av en hjullastare som gäldenären köpt med förbehåll om återtaganderätt. Det var fråga om egendom som påträffades i gäldenärens besittning och som i regel kan presumeras tillhöra gäldenären. Kronofogden sålde hjullastaren på exekutiv auktion. Kreditgivaren begärde skadestånd av Kronofogden. JK menade att en hjullastare kan anses vara sådan egendom som ofta köps på avbetalning eller med återtagandeförbehåll. Det ansågs därför ha ankommit på Kronofogden att utreda och dokumentera om det fanns något sådant förbehåll (JK 2019/5605).

Särskilt om vapen

Till varje vapen ska en licens finnas som är personlig. Kronofogden har vid utmätningstillfället nytta av den tekniska informationen om vapnet som framgår av licensen. Kronofogden ska därför, om möjligt, anteckna information ur licensen på plats.

4.1.2 Möjlig att överlåta

För att Kronofogden ska kunna utmäta egendomen måste den vara möjlig att överlåta.

Egendom kan redan på grund av sin beskaffenhet vara omöjlig att överlåta. Ett exempel är rättigheter med direkt anknytning till gäldenärens person, t.ex. rätt till familjerättsligt underhållsbidrag, personlig rätt till jakt eller fiske eller rätt till mat och bostad. Ofta kommer nyttjanderätter från gåvobrev eller testamenten där det intagits ett särskilt överlåtelseförbud i handlingen (5 kap. 5 § första stycket UB).

Det förekommer att förbud om överlåtelser står direkt i lagtexten. Så är det t.ex. med överskott på skattekonton. Fordringar på överskott på skattekontot får inte överlåtas, men Kronofogden kan ändå utmäta de (71 kap. 2-3 §§ SFL).

Överlåtelseförbud vid arv och gåva

Det förekommer att en givare eller testator vill att mottagaren behåller viss egendom, eller andel i egendom, för all framtid. Givaren eller testatorn kan då i ett gåvobrev eller testamente uttrycka sin önskan som ett förbud för mottagaren mot att sälja eller ge bort egendomen, ibland kombinerat med givarens samtycke eller så länge givaren lever. Ett sådant överlåtelseförbud ska respekteras även i utmätningssammanhang (5 kap. 5 § första stycket UB, jfr NJA 1991 s. 376). I dessa fall kan Kronofogden utmäta egendomen om givaren samtycker till en överlåtelse. Kronofogden ska inhämta samtycket innan utmätning. Har givaren avlidit kan Kronofogden utmäta och sälja egendomen.

Hembudsklausul vid arv och gåva

En givare eller testator kan också i gåvobrev eller testamente skriva att viss egendom, eller andel i egendom, först ska hembjudas till vissa utpekade personer, s.k. hembudsklausul som innebär följande: Om någon får en egendom i gåva eller testamente och vill sälja den måste hen först erbjuda den till en person som anges i gåvobrevet eller testamentet. Först om den personen inte vill köpa egendomen får hen sälja den till någon utomstående (NJA 1989 s. 696). I dessa fall kan Kronofogden utmäta egendomen och efter det erbjuda den till personen som anges i gåvobrevet eller testamentet. Det kan Kronofogden göra enligt 4 kap. 31 § UB. Om personen accepterar hembudet så kan Kronofogden sälja egendomen under hand. Accepterar inte personen hembudet så säljer Kronofogden egendomen som vanligt t.ex. på exekutiv auktion.

Kronofogden behöver inte respektera en föreskrift i ett gåvobrev som endast anger att myndigheten inte får utmäta gåvan (Hovrätten för Nedre Norrlands beslut 1987-10-09 i mål Ö 282/87 = RIC 54/87). Att en dödsbodelägare tagit in ett överlåtelseförbud i en bodelnings- och arvskifteshandling är inte heller något hinder för en utmätning (NJA 1998 s. 135). Man måste alltså skilja mellan ett vanligt arv och ett testamente som kan liknas vid en gåva.

Köp

Av rättsfallet NJA 1993 s. 468 framgår det att ett överlåtelseförbud vid ett köp, som har gjorts i säljarens intresse inte gäller gentemot köparens borgenärer. Eftersom köparen har presterat en köpeskilling skulle det strida mot borgenärsintresset om köparens borgenärer inte skulle kunna få betalt ur det som ersatt köpeskillingen. Förbehållet gäller mellan parterna men däremot inte vid utmätning hos köparen eller i hens konkurs.

Blandad gåva

Det händer att en att gåvomottagare även utger ett visst vederlag, en s.k. blandad gåva. Vederlaget kan utgöras av att gåvomottagaren övertar lån med pant i egendomen. Fråga uppkommer då om förvärvet som helhet ska betecknas som ett köp eller en gåva för att kunna avgöra

om ett överlåtelseförbud ska respekteras. I rättsfallet NJA 1991 s. 376 ansåg HD att överlåtelsen ska betraktas som en gåva om egendomens verkliga värde så påtagligt överstiger vederlaget att överlåtelsen totalt sett framstår som en klar gåvotransaktion. Sidoöverenskommelse som innebär att ett avtalat vederlag inte ska betalas ska enligt HD inte beaktas (NJA 2010 s. 390 som gällde överlåtelse av fastighet).

Avbetalningsgods

Gäldenären får vanligen inte överlåta egendom som hen köpt på kredit med ett återtagandeförbehåll till förmån för kreditgivaren. Avbetalningskontraktet innehåller då bestämmelser som förbjuder en försäljning innan egendomen är fullbetald. Trots det får egendomen utmätas för gäldenärens skulder på grund av en särskild regel i 5 kap. 5 § andra stycket UB. Det finns dock regler som skyddar avbetalningssäljaren (9 kap. 10 § UB). Läs mer om utmätning av avbetalningsgods i avsnitt 6.3.

Skydd för varumärken och upphovsrätt m.m.

Det förekommer att Kronofogden utmäter och säljer egendom där det kan finnas anledning att ifrågasätta egendomens äkthet och ursprung. En exekutiv försäljning får inte kränka någons immateriella rättighet genom s.k. intrång. Som exempel på intrång i någons varumärke kan nämnas att sälja en piratkopierad väska eller klocka. Upphovsrättsintrång kan t.ex. ske genom att utan tillstånd kopiera och sälja en upphovsrättsskyddad tavla eller möbel.

Utgångspunkten är att Kronofogden inte ska utmäta egendom som genom försäljning kommer att kränka någons immaterialrättsliga skydd.

Bedömningen av om egendomen är äkta eller oäkta har betydelse för ärendet och därför ska bedömningen alltid dokumenteras.

Kronofogden måste inför utmätning av egendom självmant beakta möjligheten att egendomen kan vara immaterialrättsligt skyddad. Om det finns skäl att misstänka att en

försäljning skulle kunna utgöra ett intrång i rättigheten får det anses ankomma på myndigheten undersöka saken närmare. Om det inte är möjligt att göra en sådan undersökning vid utmätningstillfället ska det antecknas i protokollet att det ska ske vid ett senare tillfälle. Det är även möjligt att besluta om provisorisk åtgärd enligt 6 kap. 12 § UB i syfte att närmare undersöka om egendomen är utmätningsbar.

Undersökning kan ske genom att fråga gäldenären om egendomens ursprung samt var och för hur mycket egendomen har förvärvats. Vidare ska Kronofogden fråga efter kvitton som styrker inköpet. Gäldenärens ekonomiska förmåga att förvärva egendomen bör vägas in i bedömningen. Har Kronofogden tagit hand om egendomen genom provisorisk åtgärd kan myndigheten kontakta fackman, pantbank eller auktoriserad återförsäljare för utlåtande.

Om Kronofogden i detta skede bedömer att egendomen utgör t.ex. en piratkopia ska utmätning inte ske.

Om det efter utmätningen kvarstår eller uppstår misstankar om att en försäljning skulle kränka rättighetshavaren måste Kronofogden undersöka saken närmare. Vilka åtgärder som behöver vidtas får avgöras vid en bedömning mellan egendomens värde och de kostnader och arbetsinsatser som en undersökning kan medföra.

Kronofogden bör i första hand försöka utreda frågan själv. Det kan ske genom egen kontroll av t.ex. egendomens olika kännetecken, märkning och material. Även här kan information från gäldenären vara värdefull som t.ex. inköpsställe och pris. På Internet finns flera sidor med information och tips om hur olika varors äkthet kan kontrolleras. Myndigheten kan kontakta fackman, pantbank eller auktoriserad återförsäljare för utlåtande.

Kronofogden kan vid behov anlita en värderingsman eller annan sakkunnig att uttala sig om egendomens ursprung och äkthet. I vissa fall kan ett s.k. äkthetsintyg utfärdas.

Om övervägande skäl talar för att en försäljning skulle innebära ett intrång ska Kronofogden häva utmätningen och återställa egendomen. Se även avsnitt 10.8 om åtgärder i samband med exekutiv försäljning.

Krav på CE-märkning

Den som säljer personlig skyddsutrustning inom EU ska se till att utrustningen är CE-märkt. CE-märket, tillsammans med övrig märkning på personlig skyddsutrustning, visar att tillverkaren garanterar att utrustningen uppfyller de säkerhetskrav som gäller. Se mer om CE-märkning i Arbetsmiljöverkets broschyr CE-märkning av personlig skyddsutrustning.

4.1.3 Förmögenhetsvärde

Syftet med en utmätning är att borgenären ska få betalt för sin fordran. Det som Kronofogden ska utmäta måste därför ha ett ekonomiskt värde och bestå av pengar eller något som kan omsättas i pengar genom exekutiv försäljning. Om egendomen har ett affektionsvärde för gäldenären men saknar marknadsvärde, kan Kronofogden inte utmäta den även om en utmätning skulle tvinga fram en betalning.

Att egendomen måste ha ett ekonomiskt värde för att kunna utmätas innebär att t.ex. en check inte kan utmätas om gäldenären utfärdat men inte överlämnat den till någon. Om Kronofogden utmäter behållningen på ett checkkonto bör dock checkhäftet tas i förvar enligt 6 kap. 8 § UB för att förhindra missbruk (Utsökningsbalken kommentaren till 6 kap. 8 §). Detsamma gäller t.ex. ett obelånat företagsinteckningsbrev. När egendom som hör till näringsverksamheten utmätts får företagsintecknings-brevet tas i förvar (6 kap. 5§ UB). Handlingarna i sig saknar emellertid ekonomiskt värde om de finns hos gäldenären, även om de i och för sig kan framstå som viktiga. Samma sak gäller en outnyttjad kredit (avsnitt 6.6).

Det kan vara svårt att utreda om en försäljning av en fastighet ger ett överskott åt en utmätningsborgenär som inte har något pantbrev i fastigheten som säkerhet. Eftersom borgenären kan bli ansvarig för förrättningskostnaderna om Kronofogden inte kan ta ut de ur fastigheten, är det viktigt att noggrant utreda konsekvenserna av en eventuell fastighetsutmätning (avsnitt 7). Vid fastighetsutmätning blir förrättningskostnaderna ofta höga.

Kronofogden kan inte avstå att utmäta egendom enbart av anledningen att utmätningen kan väcka uppmärksamhet eller anstöt. Inte heller den omständigheten att myndigheten eller den enskilde förrättningsmannen anser att det är oetiskt att befatta sig med egendomen utgör hinder mot utmätning. Uppfyller egendomen kraven på att vara utmätningsbar ska Kronofogden utmäta egendomen. De regler som kan medföra att egendom undantas från utmätning framgår av 5 kap. UB och behandlas nedan i avsnitt 4.2 och 4.3. En prövning får ske i det enskilda fallet för att bedöma om egendom kan undantas enligt dessa bestämmelser.

4.1.4 En ekonomisk enhet

Tillgångar som hör ihop får inte skiljas åt utan särskilda skäl (4 kap. 6 § UB). Anledningen är att de ofta är värda mer tillsammans än summan av värdet på de enskilda delarna. Det är alltså inte tillåtet att utmäta enbart inombordsmotorn i en motorbåt även om motorns värde i och för sig täcker skulden. Detsamma gäller t.ex. hjulen på en bil (NJA 1960 s. 9). Värdeförstöringen blir för stor och varken båten eller bilen skulle kunna användas efter utmätningen. Istället bör Kronofogden utmäta hela båten respektive bilen.

Regeln gäller även fast egendom. Tillbehör till fast egendom får inte utmätas särskilt.

När Kronofogden utmäter en byggnad på ofri grund bör myndigheten av samma skäl även utmäta arrenderätten till marken (avsnitt 6.20.7).

1.1.5 Försvarlighetsbedömningen och intresseavvägningen enligt 4 kap. 3 § UB

När gäldenären har flera utmätningsbara tillgångar ska Kronofogden vid bedömningen om en tillgång är utmätningsbar tillämpa utsökningsbalkens bestämmelser om försvarligt överskott och om intresseavvägning. Förutsättningen är att de allmänna förutsättningarna för utmätning är uppfyllda och att egendomen inte ska undantas från utmätning med stöd av reglerna för beneficium.

Kronofogden ska inom ramen för försvarlighetsbedömningen (4 kap. 3 § första stycket UB) och intresseavvägningen (4 kap. 3 § andra stycket UB) bedöma om utmätningen är förenlig med Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) och FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). Mer om Europakonventionen och barnkonventionen finns i avsnitt 1.9 och 1.10.

Försvarlighetsbedömningen enligt 4 kap. 3 § första stycket UB

Kronofogden ska först ta ställning till om den tänkta åtgärden är försvarlig. Det innebär att utmätning endast får ske om det belopp som beräknas flyta in, efter avdrag för kostnader som uppkommer efter utmätningen, ger ett överskott som gör åtgärden försvarlig (4 kap. 3 § första stycket UB).

Det är skillnad på kostnader som uppkommit före utmätningen och kostnader som uppkommit efter utmätningen. För att utmätning ska få ske måste det finnas ett så stort överskott att utmätningen kan anses försvarlig efter att kostnader som beräknas uppkomma efter utmätningen är täckta. Exempel på sådana kostnader är försäljningsavgifter och bärgnings- och uppställningskostnader. Utmätning kan också ske enbart för redan uppkomna kostnader i de fall så mycket blir betalt att utmätningen ändå framstår som försvarlig (prop. 1993/94:50 s. 294 f).

Vid denna bedömning finns det också ett visst utrymme att beakta Kronofogdens insatser och om utmätningen medför ett stort ingrepp ur gäldenärens synvinkel (prop. 1993/94:50 s. 295).

En utmätning av lösöre ska i normalfallet ge ett överskott om minst 1 000 kr för att anses försvarlig. Utmätning av egendom som beräknas ge ett överskott som understiger 1 000 kr får ske om hela utmätningsfordran blir betald. Vid samtidig utmätning av flera likartade objekt som Kronofogden kan sälja som en enhet ska det beräknade överskottet för ett enskilt objekt uppgå till minst 350 kr.

Det kan finnas situationer där Kronofogden i och för sig skulle kunna fatta beslut om utmätning men där det av andra skäl inte anses försvarligt att utmäta. Ett exempel är mål där skulden kan komma att sättas ned, bortfalla eller bli betald på ett annat sätt. Gäldenären kan betala skulden frivilligt eller så har hen ett överskott på sitt skattekonto och det är klart att överskottet kommer att betala skulden hos Kronofogden. I dessa fall bör Kronofogden inte utmäta annan egendom. Om det däremot inte är helt klart att skulden kommer att bli betald på ett alternativt sätt finns det inte några förutsättningar för Kronofogden att avstå från utmätning av en tillgänglig tillgång. Kronofogden måste även vara uppmärksam på t.ex. en begäran om anstånd eller omprövning hos debiterande myndighet och liknande åtgärder som kan påverka det fortsatta förfarandet.

Kronofogden ska bedöma om utmätningen är försvarlig oavsett om det finns en eller flera tillgångar. Kronofogden ska särskilt beakta rättigheterna enligt Europakonventionen och barnens rättigheter enligt barnkonventionen.

Kronofogden ska väga in samtliga kända omständigheter som har betydelse. Det är inte möjligt att uttömmande redogöra för allt som kan ha betydelse för bedömningen om en åtgärd är försvarlig eller inte. Ju större ingrepp Kronofogdens åtgärd medför för gäldenären, desto större

krav måste ställas på myndighetens utredning av frågan om utmätningen är försvarlig. Med gäldenärens behov likställs här även familjemedlemmars behov.

Följande omständigheter kan ha betydelse:
- fordrans storlek
- typ av fordran, t.ex. om skulden är skönstaxerad eller annars icke lagakraftvunnen och ifrågasatt av gäldenären
- löneutmätning pågår och skulden kan bli betald genom att tiden utsträcks utöver ett år
- egendomens värde i förhållande till skuldens storlek
- egendomens värde i förhållande till den del av skulden som förväntas bli betald genom utmätningen
- om skuldbeloppet har minskat
- om gäldenären samverkar eller inte i tillgångsutredningen
- hur länge sökanden har fått vänta på betalning
- sökandens intresse av snabb betalning
- särskilt ömmande förhållanden hos gäldenären, t.ex. allvarlig sjukdom, handikapp. jfr RH 2012:4 där utmätningen av en bil med begränsat värde upphävdes med hänvisning till att ingreppet för gäldenären och hans fru, som båda var äldre, inte stod i proportion till vinningen. Se även referatet nedan av NJA 2013 s. 1241
- om barn påverkas av utmätningen direkt eller indirekt.

Gäldenärens familje- och hälsosituation är också en faktor som påverkar Kronofogdens bedömning av om en utmätningsåtgärd är försvarlig. I de fall sjuka, åldriga eller funktionsnedsatta familjemedlemmar skulle drabbas hårt av en utmätning och försäljning av en viss tillgång kan det tala för att Kronofogden istället ska välja löneutmätning. Detta trots att en löneutmätning beräknas behöva ske under en längre period. Om barn blir påverkade av utmätningen ska Kronofogden särskilt beakta barns rättigheter enligt barnkonventionen.

HD har prövat vad som kan anses försvarligt enligt 4 kap. 3 § första stycket UB när det gäller utmätning av fastighet (NJA 2010 s. 397 I och II). Rättsfallen avgjordes före Europadomstolens dom i målet Rousk mot Sverige. HD uttalade i rättsfallen att det är det förväntade överskottet vid en realisation som står i blickfånget. Andra omständigheter än den ekonomiska bedömningen ska enligt HD inte få någon avgörande eller självständig betydelse. HD uttalade vidare att det saknar betydelse om fordran avser ett begränsat belopp i förhållande till fastighetens värde.

Efter Europadomstolens dom i målet Rousk mot Sverige har HD i rättsfallet NJA 2013 s. 1241, prövat frågan om en gäldenärs bostadsfastighet skulle utmätas. I detta fall fanns annan egendom än bostaden tillgänglig för utmätning. Vid försvarlighetsbedömningen enligt 4 kap. 3 § första stycket UB hänvisade HD till tidigare praxis i NJA 2010 s. 397 I och II och framhöll att när det saknas andra utmätningsbara tillgångar, finns det inget egentligt utrymme för att ge omständigheter av annat slag än det förväntade överskottet en mer avgörande eller självständig betydelse.

HD har i rättsfallet NJA 2021 s. 1065 ”Barnens bostad” prövat en utmätning av en fastighet där gäldenären och hennes sex barn, varav fem var minderåriga, bodde. HD fastställer att barnets bästa måste utredas, beaktas och bedömas vid försvarlighetsbedömningen och att Kronofogden har ett ansvar för att detta sker. Även om Kronofogden tidigare beaktat tredje mans intresse vid försvarlighetsbedömningen har betydelsen av barnets intresse att inte tvingas från sitt hem förstärkts och konkretiserats genom att barnkonventionen numera gäller som svensk lag. HD betonar att barnets intresse kan få ge vika vid försvarlighetsbedömningen eftersom utsökningsbalken bygger på hänsyn till borgenärernas intresse av att verkställighet sker. Hur starkt detta borgenärsintresse är i det enskilda fallet beror främst på det förväntade överskottet vid en försäljning men även på sådana omständigheter som andra tillgängliga alternativ för verkställighet,

utmätningsfordringens storlek och betydelsen av utmätningen i övrigt för borgenären. Vid försvarlighetsbedömningen ska alltså gäldenärens och barnets intresse av skydd för sin hemmiljö vägas mot intresset för borgenärens att utnyttja egendomens ekonomiska värde. Denna intresseavvägning ska Kronofogden inte göra schablonmässigt, utan tyngden i de motstående intressena får uppskattas från fall till fall utifrån hur situationen ser ut när en utmätning aktualiseras. HD ansåg att det förväntade resultatet om 85 000 kr inte var tillräckligt för att utmätningen skulle vara försvarlig och framhöll därvid att när barns bästa påverkas bör det normalt krävas ett större överskott än annars för att utmätningen ska vara försvarlig.

I rättsfallet RH 2019:23 prövade hovrätten utmätning av en husvagn som utgjorde gäldenärens hem. Husvagnen var värderad till 60 000 kr. Hovrätten upphävde utmätningen eftersom den inte framstod som försvarlig med beaktande av gäldenärens rätt till respekt för sitt hem enligt artikel 8 i Europakonventionen (jfr RH 1993:77).

Intresseavvägningen enligt 4 kap. 3 § andra stycket UB

När gäldenären har flera olika tillgångar som alla bedöms ge ett försvarligt överskott, måste Kronofogden bedöma om det räcker med att utmäta endast en tillgång eller om myndigheten behöver utmäta flera för att täcka skulden. Kronofogden bör i första hand utmäta sådan tillgång som kan användas till betalning av sökandens fordran med minsta kostnad, förlust eller annan olägenhet för gäldenären. Detta under förutsättning av att inte annat följer av 4 kap. 4-6 §§ UB (4 kap. 3 § andra stycket UB). Kronofogden ska ställa tillgångarna i relation till varandra för att kunna fatta ett välavvägt beslut. I bedömningen ska Kronofogden väga in borgenärens intresse av att få betalt utan onödigt dröjsmål och gäldenärens intresse av att slippa onödig värdeförstöring eller annan olägenhet av utmätningsbeslutet (prop. 1980/81:8 s. 358).

Utmätnings-ordningen

Det är Kronofogden som beslutar i vilken ordning som utmätning ska göras. Mot bakgrund av ovanstående samt förarbetena till utsökningsbalken bör följande utmätnings-ordning gälla;

1. Kontanta medel
2. Banktillgodohavanden och andra likvida tillgångar som kan lyftas omedelbart
3. Löneutmätning
4. Fondandelar och aktier
5. Övrig lös egendom
6. Fast egendom
7. Skepp, luftfartyg, tvistiga fordringar m.m.

För mer information kring utmätningsordningen, se Kronofogdemyndighetens Ställningstagande avseende utmätningsordningen, 2/20/VER.

Det är möjligt att göra avsteg från utmätningsordningen om omständigheterna i det enskilda ärendet är sådana att en annan ordning framstår som mindre ingripande för gäldenären och samtidigt inte orsakar borgenären onödigt dröjsmål. Är sökanden och gäldenären överens om att viss egendom ska tas i anspråk bör Kronofogden utmäta den egendomen, så länge det inte kränker tredje mans rätt. Även i andra fall bör Kronofogden ta hänsyn till gäldenärens önskemål om det kan anses förenligt med sökandens intresse och i övrigt framstår som motiverat. När Kronofogden gör avsteg från utmätningsordning ska myndigheten dokumentera detta.

Det finns inte någon skyldighet för Kronofogden att särskilt fråga sökanden om förhållanden som kan påverka bedömningen om vilken egendom som ska utmätas. Bedömningen i den enskilda situationen ska Kronofogden göra med utgångspunkt i vad som är allmänt känt, vad som framkommit under handläggningen och information som sökanden kan ha lämnat exempelvis i samband med ansökan om verkställighet.

Löneutmätning

När målet kan antas bli fullbetalt genom löneutmätning inom tolv månader räknat från den dag Kronofogden meddelade löneutmätningsbeslutet, kan verkställigheten i normalfallet stanna vid löneutmätning även om egendom som faller under punkterna 4-7 finns tillgänglig. Kronofogden kan göra avsteg från denna ordning i båda riktningarna beroende på gäldenärens och borgenärens förhållanden. I princip saknas en bortre tidsgräns för hur lång löneutmätning som kan väljas framför exempelvis utmätning av en bostad. Hur lång period som kan accepteras utan att utmätning av bostaden blir aktuell måste Kronofogden bedöma utifrån omständigheterna i varje enskilt fall.

Om borgenären har ett starkt intresse av snabb betalning eller om omständigheterna ger anledning att ifrågasätta att en längre period med löneutmätning kommer att fungera, kan tillgångsundersökningen inte stanna vid utredning av lön.

Om det under en period med löneutmätning kommer in en ny skuld måste Kronofogden se över den ursprungliga bedömningen. Om både den äldre fordran och den nya fordran kan bli betalda inom 12 månader från den dag respektive löneutmätning startade kan verkställigheten stanna vid löneutmätning.

I NJA 2013 s. 1241 prövade HD frågan om en gäldenärs bostadsfastighet skulle utmätas. I detta fall fanns annan egendom att utmäta i form av gäldenärens lön. HD gjorde en intresseavvägning enligt 4 kap. 3 § andra stycket UB med beaktande av artikel 8 i Europakonventionen och barnkonventionen och kom fram till att det för närvarande inte fanns tillräckliga skäl att utmäta gäldenärens bostadsfastighet utan verkställighet skulle ske genom löneutmätning. HD slog i detta rättsfall fast att Kronofogden vid intresseavvägningen ska beakta Europakonventionen och barnkonventionen. I beslutsskälen hänvisades till Europadomstolens praxis som säger att sådana allvarliga ingrepp som innebär att människor berövas sina bostäder kräver

att besluten grundas på starka skäl. HD fann att det vid tillfället inte fanns tillräckliga skäl att utmäta fastigheten med hänsyn till det belopp borgenären skulle få, gäldenärens familjesituation med två sjuka barn samt att löneutmätning pågick och det var lång tid kvar till dess att utmätningsfordran preskriberas.

I NJA 2018 s. 9 ”Den utmätta bostadsfastigheten” prövade HD om en utmätning av gäldenärens andel i bostadsfastighet skulle utmätas när det även fanns möjlighet att utmäta lön. Utmätningen av bostadsfastigheten skulle ofrånkomligen innebära olägenheter för gäldenären och hans hustru. Vidare var det fråga om Skatteverket som borgenär som kan få acceptera viss väntan på betalning. Skulderna beräknades bli fullbetalda tre år efter det att fastigheten utmättes med den pågående löneutmätningen. HD ansåg att det var alltför lång tid och att den intresseavvägning som ska göras enligt 4 kap. 3 § andra stycket UB inte kan föranleda att andelen i fastigheten ska undantas från utmätning.

I NJA 2021 s. 1065 ”Barnens bostad” (se ovan) har HD bedömt att en bostadsfastighet inte skulle utmätas trots att löneutmätning skulle hålla på i fyra år för att utmätningsfordringarna skulle bli betalda. Det förväntade överskottet var begränsat och skulle täckas av löneutmätning under mindre än ett år. HD bedömde att barnens intresse av att inte behöva lämna sin hemmiljö vägde tyngre än borgenärernas intresse att få betalt genom utmätning av fastigheten.

Särskild förmånsrätt

Kronofogden ska göra en försvarlighetsbedömning även när en borgenär har särskild förmånsrätt i viss egendom, t.ex. på grund av pant i fastighet eller bostadsrätt, och har rätt att i första hand få utmätningen i den egendomen (4 kap. 4 § UB). En utmätning blir inte automatiskt försvarlig enbart på den grund att egendomen är pantsatt för sökandens fordran (se Kronofogdemyndighetens Ställningstagande avseende utmätningsordningen,

2/20/VER). Även i detta fall ska Kronofogden göra en utredning där alla omständigheter som kan ha betydelse sammanvägs för en bedömning om det finns tillräckliga skäl för utmätning av egendomen. Kronofogden kan avstå från att utmäta egendomen om borgenären kan få betalt för sin fordran på ett mindre ingripande sätt utan att det i någon större utsträckning går ut över andra fordringsägare.

Om tillämpningen av nationella regler bedöms ge ett oproportionerligt resultat, har Kronofogden skyldighet att inte tillämpa dem inom ramen för den s.k. normprövningsrätten (jfr RF 12 kap. 10 § och prop. 2009/10:80 En reformerad grundlag, s. 147 f).

Exempel

Löneutmätning pågår när en samfällighetsförening ansöker om verkställighet av en fordran enligt debiteringslängd. Även om samfällighetsföreningen har förmånsrätt och 4 kap. 4 § UB är tillämplig är det inte alltid försvarligt att utmäta fastigheten. Samfällighetens fordran får då istället omfattas av löneutmätningsbeslutet. I detta sammanhang bör dock observeras att den legala förmånsrätten som vissa samfälligheter har går förlorad om Kronofogden inte beslutar om utmätning inom ett år från det att beloppet förföll till betalning (se 1 § lagen om förvaltning av samfälligheter).

1.1.6 Motivering och dokumentation

Det är viktigt att Kronofogden motiverat och dokumenterat bedömningen att en tillgång inte är utmätningsbar för aktuella skulder pga. att utmätning inte bedöms vara försvarlig. Om andra tillgångar saknas ska Kronofogden upprätta en utredningsrapport med ett kompletterande följebrev som innehåller motiveringen till varför utmätning inte bedöms försvarlig. I dessa fall ska Kronofogden underrätta Skatteverket om bedömningen på samma sätt som en sökande i ett enskilt mål. Om det råder tydlig obalans mellan skuldens storlek och värdet på en tillgång Kronofogden överväger att utmäta är det mycket viktigt att myndigheten undersöker och dokumenterar tillgångar tidigare i utmätningsordningen.

Det är även viktigt att Kronofogden motiverar och dokumenterar de överväganden som gjorts när myndigheten vid en försvarlighetsbedömning kommer fram till att en tillgång är utmätningsbar.

1.1.7 Ändrade förhållanden efter utmätning

Även om Kronofogden gjort en utmätning på korrekta bedömningar kan utmätningsbeslutet upphävas om skulden har minskat väsentligt eller om det senare kommer fram uppgifter t.ex. om gäldenärens barns behov. Kronofogden har en skyldighet att uppmärksamma och bedöma uppgifter som kommer fram efter utmätningen. Kronofogden ska i en sådan situation ompröva utmätningsbeslutet och överväga om det ska kvarstå eller upphävas. I förekommande fall ska Kronofogden utreda om det finns annan egendom att utmäta som leder till mindre skada och förlust för gäldenären och tredje man (t.ex. barn).

4.2 Gäldenärens beneficium

Även om egendom är utmätningsbar enligt de allmänna förutsättningarna ovan är det inte säkert att förrättningsmannen får utmäta all sådan egendom. Viss egendom ska Kronofogden nämligen undanta från utmätning bl.a. med hänsyn till gäldenärens behov av försörjning för sig och sin familj. Sådan egendom kallas för gäldenärens **beneficieegendom**.

Reglerna om beneficium gäller bara om gäldenären är en fysisk person eller ett dödsbo och den avlidnes efterlevande behöver egendomen (avsnitt 4.8.4). Aktiebolag och andra juridiska personer omfattas inte av beneficieskyddet (5 kap. 3 § andra stycket UB).

Familjens behov

Om gäldenären har familj ska Kronofogden vid en utmätning ta skälig hänsyn även till vad familjen brukar eller behöver (5 kap. 2 § UB). Därför kan Kronofogden inte utmäta t.ex. ett musikinstrument som tillhör gäldenären

om ett barn använder det för sina musikstudier. På samma sätt kan sammanlevande maka/make/sambo ha behov av gäldenärens bil för att ta sig till och från sitt arbete. Utmätning kan dock ske med förbehåll om värdet är oskäligt högt, se avsnitt 4.22.

Kronofogden har i allmänna råd om bestämmande av förbehållsbelopp vid utmätning av lön m.m. beskrivit vad som menas med familj vid löneutmätning. Familjebegreppet bör ha samma innebörd vid bedömningen av beneficiet.

I familjebegreppet ingår till att börja med makar, personer som ingått registrerat partnerskap och personer som bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden (sambor). HD har i NJA 2022 s. 645 (”Samborna på Sollerön”) bedömt att nära vänner kan vara sambor. HD prövade när två personer är sambor enligt sambolagens definition. Prövningen gällde två vänner som levde ihop i en mycket nära relation men utan sexuellt samliv. Enligt HD kännetecknas en samborelation av en sådan nära gemenskap i personligt hänseende som normalt förekommer mellan gifta. Av betydelse vid bedömningen är om det finns en speciell samhörighet och tillit mellan personerna och en vilja att tillsammans dela livet som liknar det som brukar finnas mellan dem som väljer att gifta sig med varandra.

Lagen om registrerat partnerskap upphörde att gälla den 30 april 2009 och två personer av samma kön kan ingå äktenskap. Lagen gäller fortfarande de partnerskap som ingåtts före upphävandet och där parterna inte anmält till Skatteverket att partnerskapet ska gälla som äktenskap.

I familjebegreppet ingår också barn som en gäldenär och hans eller hennes sammanlevande make/maka/sambo varaktigt bor tillsammans med och är skyldiga att försörja enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken (försörjningsberättigat barn). Hemmavarande barn till gäldenären eller dennes sammanlevande make/maka/sambo som inte är försörjningsberättigade enligt 7 kap. 1 § föräldrabalken bör Kronofogden

inte betrakta som familjemedlemmar vid bedömningen av beneficium.

Ifall det saknas uppgift eller är tveksamt om gäldenären är ensamstående eller sammanboende ska Kronofogden utgå från att gäldenären är ensamstående (NJA 1989 s. 682 och prop. 1980/81:8 s. 1210). I rättsfallet RH 2005:46 hade staten som sökanden presenterat en utredning av vilken framgick att gäldenären och en kvinna var folkbokförd på samma adress. De hade varit gifta med varandra fram till oktober 2003, och att deras folkbokföringsadresser sedan 1999 varit i huvudsak överensstämmande. Mot denna utredning fanns det endast ett påstående från gäldenären om att han var ensamstående. Gäldenären ansåg därför vid bestämmande av förbehållsbeloppets som sammanboende.

Gäldenärens uppgiftsskyldighet

Beneficiet är en förmån avsedd att täcka gäldenärens och hens familjs behov. Det kan vara svårt för Kronofogden att veta vilket beneficiebehov gäldenären har. Därför är det i första hand gäldenären som ska ge Kronofogden de uppgifter som kan behövas för bedömningen av beneficiefrågan (5 kap. 14 § UB). Om det skulle behövas är det också gäldenären som ska styrka att uppgifterna är riktiga.

Ex officio

Om Kronofogden känner till omständigheter som påverkar beneficieprövningen eller om det går att få fram information om sådana omständigheter utan större besvär, ska Kronofogden väga in dessa omständigheter i beneficieprövningen. Prövningen förutsätter alltså inte något yrkande från gäldenären utan Kronofogden ska ta upp saken självmant, ex officio.

Avstående från beneficium

Gäldenären kan avstå från beneficieskyddet genom att anvisa beneficieegendom till utmätning. Är de allmänna förutsättningarna i övrigt uppfyllda kan egendomen utmätas, men bara om utmätningen inte uppenbart går emot vad som behövs för gäldenärens eller hens familjs behov. Förrättningsmannen ska alltså pröva om

utmätningen drabbar familjen på ett orimligt sätt (5 kap. 15 § UB).

4.2.1 Beneficieegendom

När Kronofogden tillämpar beneficiereglerna är det viktigt att tänka på följande. Reglerna är inte kopplade enbart till vilken slags egendom det handlar om utan också till gäldenärens och hens familjs behov. Det innebär att samma slags egendom kan vara beneficium i ett fall men inte i ett annat. Exempelvis är ett musikinstrument som används för nöjes skull normalt inte ett beneficium, medan samma musikinstrument kan vara det för en musiker. Vidare är reglerna om beneficium ett mått på den minimistandard som en gäldenär och hens familj har rätt till. I takt med att den allmänna standarden i samhället har ökat, har också minimistandarden ökat. Tidigare räknades t.ex. inte en TV som beneficium, men så är det numera om värdet på TV:n är skäligt. Standarden ökar fortlöpande och nya produkter kommer fram som efter ett tag betraktas som en del av en skälig levnadsnivå och därför bedöms som beneficie-egendom.

På grund av gäldenärens och hens familjs behov kan det finnas skäl att undanta tekniska hjälpmedel i ett hem, t.ex. matberedare, mikrovågsugn, symaskin och städutrustning. En familj med flera barn har större behov av sådant som underlättar hushållsarbetet än ensamstående. Detsamma gäller om det finns någon med funktionsnedsättning i familjen.

Ytterst är det domstolarnas praxis som kan förändra normerna för vad som ska anses som beneficieegendom.

Den egendom som ska undantas från utmätning på grund av beneficiereglerna delas i utsökningsbalken (5 kap. 1 § p. 1–7) upp enligt nedan.

Kläder och andra föremål (1 p.)

Kläder och andra föremål som är till för gäldenärens personliga bruk, till skäligt värde.

Kronofogden får inte utmäta den rent personliga utrustning som en gäldenär har, t.ex. kläder, glasögon, klocka och enklare smycken. Egendomens värde får uppskattas summariskt, men sammanlagt får den inte vara värd mer än vad som kan anses vara skäligt. Normalt blir det sällan aktuellt att utmäta klädesplagg eller personlig utrustning av den här sorten. Däremot är lyxföremål, som dyrare jackor eller smycken i princip utmätningsbara.

Kronofogden ska vid utmätningen ta hänsyn till om gäldenären, eller någon annan i hens familj, har en funktionsnedsättning eller en allvarlig sjukdom. Särskilda behandlingsanordningar och andra hjälpmedel ska då undantas från utmätning om gäldenären eller någon i hens familj behöver dem. Även fordon anpassade för funktionsnedsättning som det finns behov av ska Kronofogden undanta från utmätning under förutsättning att värdet inte är oskäligt högt (NJA 1975 s. 225). Detsamma gäller andra fordon som gäldenären eller någon i hens familj bedöms ha behov av (RH 1993:93).

Vid bedömningen av familjens behov ska Kronofogden särskilt beakta barnet bästa enligt barnkonventionen. Omständigheter som Kronofogden kan beakta är t.ex. om det

- finns utbyggda allmänna kommunikationsmedel vid bostaden,
- finns möjlighet att ta sig till förskolan eller skola (ofta finns möjlighet till skolskjuts),
- finns möjlighet att ta sig barnavårdscentral eller vårdcentral på den ort där gäldenären bor,
- finns möjlighet för barnet att ta sig till fritidsaktiviteter.

Möbler m.m. (2 p.)

Möbler, hushållsmaskiner och annan utrustning som är nödvändig för ett hem och dess skötsel.

Vad som är nödvändigt för ett hem får avgöras från fall till fall. Vanligt bohag faller under denna punkt, liksom normal köksutrustning som kyl och frys. Om gäldenären bedöms behöva en viss egendom, t.ex. en tv och Kronofogden påträffar två tv-apparater hos gäldenären ska hen få behålla den ena som beneficium, medan den andra kan utmätas eftersom den inte behövs för att täcka hens behov.

Genom en allmän standardhöjning i samhället får numera hemelektronik såsom bild- och ljudanläggningar och datorer som inte har ett betydande marknadsvärde räknas som beneficieegendom och undantas från utmätning. Vid bedömningen av om hemelektroniska produkter såsom datorer m.m. ska anses vara beneficieskyddade finns inte något skäl att begränsa skyddet till barnfamiljer utan även hemelektronisk egendom av begränsat värde som en ensamstående gäldenär äger omfattas av skyddet (jfr NJA 1985 s. 494). Avgörande vid bedömningen är vad som i allmänhet får anses nödvändigt för ett hem. Här får utvecklingen och standardhöjningen i samhället beaktas. Vid bedömningen ska förrättningsmannen alltså alltid pröva om egendomen har ett betydande värde och av den anledningen inte kan ingå i beneficiet.

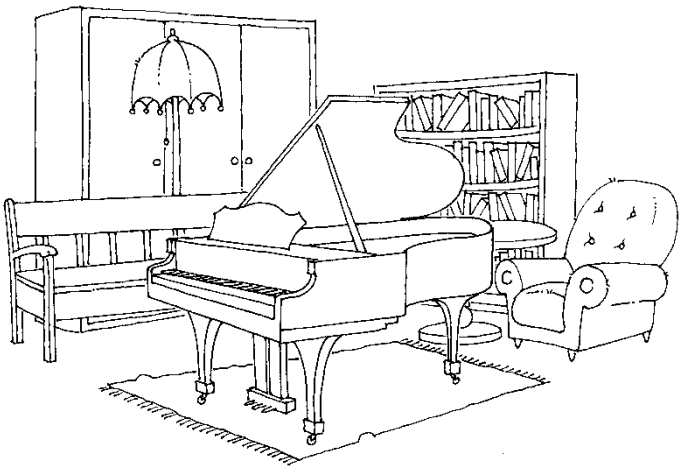

I rättsfallet RH 2006:47 konstaterade hovrätten att en dator numera kan betraktas som normal utrustning i ett hem. Med hänsyn till det och till att gäldenären hade barn i skolåldern samt till datorns begränsade värde (3 000 kr) undantog hovrätten datorn från utmätning. Samhällsutvecklingen och det stora användningsområde som en dator eller en smarttelefon har för den enskilde motiverar ett beneficieskydd för sådan egendom också för en gäldenär utan barn.

Datorer av standardmodell – bärbar eller stationär – med tangentbord, skärm och skrivare har ofta ett mindre värde. En sådan dators värde bör normalt kunna anses vara begränsat och datorn vara skyddad mot utmätning. Datorer med kraftigare processor och avancerat grafikkort är som regel dyrare och torde så gott som undantagslöst falla utanför beneficieskyddet.

Det går inte att ange någon exakt gräns för vad som är ett begränsat värde. Det kan dock ge viss vägledning att jämföra med kostnaden för nyinköp av en standardmodell. En enklare TV bör i allmänhet anses vara skyddad mot utmätning.

Hemmabiosystem skyddas inte av beneficiereglerna. Däremot får en mediaspelare numera anses utgöra normala komplement till en TV. Det finns därför inte anledning att behandla dessa annorlunda vid beneficieprövningen.

CD/DVD/LP-skivor med musik, film eller spel ska som huvudregel också undantas från utmätning. Hur många skivor som omfattas av skyddet måste avgöras efter en närmare prövning av förhållandena i det enskilda fallet.

I ett hem kan det även finnas avancerad och relativt värdefull kökselektronik. Matberedare, hushållsmixer, kaffekokare, mikrovågsugn och liknande köksutrustning får anses vara nödvändiga för ett hem och dess skötsel och ska

undantas från utmätning. Detta förutsätter dock att utrustningen inte är exklusiv, då faller utrustningen normalt utanför beneficiet.

Arbetsredskap (3 p.)

Arbetsredskap och annan utrustning som behövs för gäldenärens förvärvsverksamhet eller yrkesutbildning samt djur, foder och sådant som i övrigt behövs för hens och familjens försörjning, allt till skäligt värde.

Vad som ska undantas beror givetvis på vad gäldenären har för yrke, men det kan handla om t.ex. maskiner, verktyg, fordon, inventarier, varulager, facklitteratur, utrustning för studier m.m. Hit räknas också fordon som är helt nödvändiga för gäldenärens försörjning exempelvis fordon hen måste använda för resor till och från arbetet (NJA 1978 s. 74).

Det finns ingen fast gräns för hur stort belopp gäldenären kan förbehållas som arbetsredskap. HD har dock i en rad avgöranden uttalat riktlinjer för hur mycket egendom får vara värd för att den ska kunna undantas. Ett skäligt värde bör enligt domstolen vara cirka 60 procent av prisbasbeloppet för innevarande år. Kronofogden ska dock göra en totalbedömning av skäligheten från fall till fall (NJA 1984 s. 824 och NJA 1985 s. 155). Om gäldenären har behov av flera föremål ska beräkningen inte gälla varje föremål för sig utan egendomen i sin helhet (Gregow, femte upplagan, s. 146). Pga. begränsningen skäligt värde blir det knappast aktuellt att låta gäldenären få behålla några större tillgångar i rörelse i allmänhet eller i jordbruksrörelser. Vad som ofta förekommer är handverktyg, bilar och enklare datorutrustning.

Som redan nämnts har juridiska personer inget beneficium. Det innebär att om ett bolag har skulder kan Kronofogden inte undanta dess egendom från utmätning även om bolagets ägare anser att den är nödvändig som arbetsredskap för hen.

I rättsfallet NJA 2004 s. 868 hävdade en gäldenär att hans aktier i ett fåmansbolag som han drev rörelse i skulle betraktas som arbetsredskap för honom. Bolaget ägde utrustning för byggnadsverksamhet och en fastighet. HD konstaterade att aktierna hade ett betydande värde, 300 000 kr, och knöt an till det ovannämnda avgörandet från 1984, där 60 procentregeln hade slagits fast. Vidare framhöll HD att om aktierna inte skulle utmätas så skulle inte heller fastigheten utmätas, trots att det inte finns något beneficieskydd för fast egendom i 5 kap. 1 § UB. HD kom fram till att aktierna inte kunde undantas från utmätning med vare sig en direkt eller analog tolkning av 5 kap. 1 § UB. Något förbehåll enligt 5 kap. 4 § UB kunde inte heller komma i fråga.

Personliga tillhörigheter (4 p.)

Föremål som har ett så stort personligt värde för gäldenären att det måste anses vara uppenbart oskäligt att utmäta dem.

Personliga tillhörigheter är t.ex. hedersmedaljer, hedersgåvor, idrottspriser, musikinstrument, idrottsredskap, sällskapsdjur och släktklenoder. Det är dock inte tänkt att det ekonomiska värdet på det som undantas ska vara alltför stort (se t.ex. RH 2024:3). Vapen som utgjort pris vid en skyttetävling har t.ex. inte ansetts kunna undantas med stöd av denna regel.

Gäldenären har rätt att som beneficium behålla sällskapsdjur som inte representerar ett större värde. Som sällskapsdjur räknas hundar och katter men även kaniner, ormar och ödlor m.fl. Däremot räknas inte hästar som sällskapsdjur (prop. 2001/02:93 s. 15 ff.). Bedriver gäldenären uppfödning av t.ex. hundar kan det dock bli aktuellt med utmätning eftersom hundarna då inte kan anses vara personliga tillhörigheter.

Egendom som kan antas tillhöra barn, t.ex. leksaker, kan undantas från utmätning med stöd av 5 kap. 1 § 1 och 4 p. jämförd med 5 kap. 2 § UB. Detta under förutsättning att egendomen behövs för gäldenärens barn och att värdet

inte är oskäligt högt. Att det är leksaker och därmed kan antas tillhöra ett barn torde inte inverka på möjligheten att utmäta egendomen för förälderns räkning då underåriga barn i princip inte kan ha ensam besittning till egendom i hemmet (NJA 1995 s. 416 samt avsnitt 8.7).

Hyresrätt (5 p.) *Hyresrätt till lägenhet som är gäldenärens stadigvarande bostad eller som hen behöver för sin förvärvsverksamhet, även om den får överlåtas.*

Beneficieregeln har kommit till för att skydda gäldenären då en utmätning skulle kunna göras på grund av att det är tillåtet att överlåta lägenheten. Observera att i denna punkt står det inget om att gäldenären bara ska få behålla egendom till ett skäligt värde.

Ett resultat av utmätningsförbudets formulering är att Kronofogden aldrig kan utmäta en hyresrätt till en lägenhet som är gäldenärens stadigvarande bostad. Att överlåta en hyresrätt till en bostad mot ersättning är dessutom straffbart (12 kap. 65 § jordabalken). Det innebär att en hyresrätt till en bostadslägenhet inte kan utmätas ens om den inte är gäldenärens stadigvarande bostad.

Kronofogden ska från fall till fall pröva behovet av en hyresrätt till en lägenhet eller lokal som gäldenären har för sin förvärvsverksamhet. Vid prövningen ska Kronofogden väga in hur förhållandena blir efter utmätningen. Om Kronofogden utmäter rörelsetillgångarna blir det ofta omöjligt för gäldenären att fortsätta sin rörelse i lokalen och då kan myndigheten även utmäta hyresrätten. Innan denna prövning görs ska Kronofogden undersöka om hyresrätten går att överlåta och därmed utmäta (avsnitt 6.20.5).

Bostadsrätt (6 p.) *Bostadsrätt till lägenhet som är gäldenärens stadigvarande bostad. Bostadsrätt undantas inte om gäldenären vid förvärvet av bostadsrätten åsidosatt tillbörlig hänsyn mot sina borgenärer eller om det med hänsyn till gäldenärens*

behov och bostadsrättens värde är oskäligt att den undantas från utmätning.

Med bostadsrätt avses den nyttjanderätt som en bostadsrättsförening upplåter åt sina medlemmar.

Av sociala skäl finns ett skydd mot utmätning av bostadsrätter, precis som för hyresrätter. En förutsättning för att bostadsrätten ska skyddas är att gäldenären har lägenheten som sin och/eller sin familjs stadigvarande bostad. Om gäldenären hyr ut bostadsrätten till någon utomstående är den inte skyddad från utmätning. Vad som menas med att gäldenären ”åsidosatt tillbörlig hänsyn till sina borgenärer” utvecklas inte närmare i förarbetena till lagen. Att gäldenären för att undvika utmätning omplacerar utmätningsbara tillgångar i en bostadsrätt kan dock vara ett exempel på ett sådant åsidosättande.

I Svea hovrätts beslut 1985-01-28 i mål Ö 3118/84 (RIC 29/85) skaffade sig en redan skuldsatt person en större bostadsrätt än den hyresrätt som han redan hade och ökade därmed sin skuldbörda. Han ansågs ha åsidosatt tillbörlig hänsyn till sina borgenärer och Kronofogden kunde därför utmäta bostadsrätten.

För att en bostadsrätt ska vara skyddad från utmätning är det inte tillräckligt att den utgör gäldenärens/gäldenärens och dennes familjs stadigvarande bostad. Det ska även med hänsyn till gäldenärens behov och bostadsrättens värde inte framstå som oskäligt att bostadsrätten undantas från utmätning. En bedömning får här göras i det enskilda fallet. Med behov menas här att bostadsrätten inte är för stor i förhållande till familjens storlek eller att den är utformad på ett sätt som gäldenären inte kan anses behöva. Att den är exempelvis anpassad för en person med funktionsnedsättning ska också beaktas i det här sammanhanget (NJA 1990 s. 261) Däremot tar Kronofogden inte hänsyn till svårigheter att skaffa en annan bostad på orten (NJA 1989 s. 409). Även om gäldenären har behov av bostadsrätten får Kronofogden utmäta den om den har ett

så högt värde att det vore oskäligt att undanta den från utmätning.

HD har flera gånger prövat frågan om hur högt värde en bostadsrätt kan ha och ändå undantas från utmätning. Den praxis som nu gäller finns i referatet NJA 2004 s. 373 I-II, som innehåller två olika avgöranden.

I NJA 2004 s. 373 I gällde det en bostadsrätt på två rum och kök med ett värde på 265 000 kr. Den användes som bostad för en ensam person. HD ansåg det oskäligt att undanta bostadsrätten från utmätning. Domstolen fann alltså att 265 000 kr var ett för högt värde, men uttalade sig inte om vilket värde som skulle kunna godtas för att bostadsrätten inte skulle vara skyddad från utmätning.

I NJA 2004 s. 373 II var det fråga om en bostadsrätt på fyra rum och kök med ett värde på 400 000 kr. Den användes som bostad av två makar och deras tre barn. HD ansåg det oskäligt att undanta bostadsrätten från utmätning. I domskälen uttalades att ”utmätningsfrihet i vart fall ska gälla för sådana bostadsrätter som är avsedda som familjebostäder och vilkas värde inte i väsentlig mån överstiger 300 000 kr medan lägre gränsvärden ska tillämpas för mindre bostadsrättslägenheter”.

I rättsfallen utgick HD från det gränsvärde som slogs fast i NJA 1989 s. 409 I-IV, vilket var 200 000 kr för en familjebostad, men konstaterade att detta bör tillämpas med beaktande av allmänna förändringar i penningvärdet. HD förklarade därefter att gränsvärdet utifrån 2004 års penningvärde motsvarar närmare 300 000 kr. För Kronofogden innebär detta att gränsvärdena som fastslogs i NJA 2004 s. 373 I-II bör tillämpas med beaktande av förändringar i penningvärdet. Kronofogden ska dock inte ta hänsyn till den generellt ökade prisnivån på bostadsrätter.

För beräkning av förändringar i penningvärdet kan Kronofogden använda Statistikmyndigheten SCB:s ”Prisomräknaren”. Där framgår hur inflationen påverkat

penningvärdet. Beräkningarna kan göras från 1917 och framåt. https://www.scb.se/prisomraknaren.

Vad som gäller om det kan anses oskäligt att undanta en bostadsrätt från utmätning med hänsyn till dess värde har HD i rättsfallet NJA 1989 s. 409 I–IV uttalat att det saknar betydelse om gäldenären vid förvärvet endast betalat en mindre del av dess värde eller ett betydligt högre belopp. Vid bedömningen av om bostadsrätten får utmätas har det alltså ingen betydelse hur stort övervärde bostadsrätten har, om bara utmätningen kan anses försvarlig.

Konsekvensen av HD:s uttalande är att en bostadsrätt bör kunna utmätas om den är värd 900 000 kr och belånad för 800 000 kr. En gäldenär som har en bostadsrätt värd 150 000 kr kan däremot få behålla den även om den är obelånad.

När bostadsrätten är pantsatt utgör den beskrivna beneficieregeln inget hinder för att utmäta bostadsrätten för panthavarens fordran (5 kap. 13 § UB).

I avsnitt 6.18 beskrivs förfarandet vid utmätning av bostadsrätt.

Andel i annat bostadsföretag (6 p.)

Förutom bostadsrättsföreningar finns det bostadsföreningar, bostadsaktiebolag och handelsbolag för bostadsändamål. De brukar kallas för andra bostadsföretag, till skillnad från bostadsrättsförening. De påminner om bostadsrätter på så sätt att de upplåter bostäder åt föreningsmedlemmar, aktieägare eller handelsbolagsmän. Det här är i regel gamla företeelser och för dem gäller inte bostadsrättslagen utan lagen om ekonomiska föreningar, aktiebolagslagen eller lagen om handelsbolag. Om det blir aktuellt att utmäta en sådan andel måste stadgarna studeras noga.

Enligt 20 § lagen om införande av utsökningsbalken gäller beneficiebestämmelsen i 5 kap. 1 § 6 UB även för andelsrätter i andra bostadsföretag.

Pengar (7 p.)

Pengar, banktillgodohavanden, andra fordringar och förnödenheter i den mån inte annat är föreskrivet och tillgången skäligen fordras för underhåll åt gäldenären till dess inkomst som täcker behovet är att vänta, dock ej utan synnerliga skäl för längre tid än en månad.

Denna punkt i 5 kap. 1 § UB anger att Kronofogden inte får utmäta pengar, banktillgodohavanden och andra fordringar och förnödenheter som gäldenären behöver för sin och sin familjs försörjning för den närmaste tiden.

Med andra fordringar avses t.ex. en enskild näringsidkares kundfordringar och fordran på Skatteverket för ROT/RUT-ersättning. Numera är det klarlagt att bestämmelsen även omfattar fondandelar i värdepappersfonder (NJA 2012 s. 35). Däremot omfattas inte aktier (NJA 2015 s. 839) eller överskott på skattekonto (71 kap. 3 § tredje stycket skatteförfarandelagen). Samtliga tillgångar som omfattas av 7 p. förutom förnödenheter kan med ett gemensamt namn benämnas likvida medel. Normalt ska Kronofogden inte undanta mer än vad som behövs tills nästa inkomst väntas och inte för längre tid än en månad, se dock nedan om sparande för särskilda ändamål.

För att Kronofogden ska undanta en fordran (exempelvis en hantverkares kundfordran) från utmätning bör den ha varit avsedd att bidra till gäldenärens försörjning under den närmaste tiden. En förutsättning för det är att den förfaller till betalning under den period som skyddas av beneficieregeln.

Vid utmätning ska Kronofogden låta gäldenären få behålla ett belopp som motsvarar gäldenärens faktiska levnadskostnader fram till nästa inkomst, vilket i praktiken oftast är inom en månad.

Vid utmätning av medel som inte är avsedda för gäldenärens försörjning ska Kronofogden inte lämna något beneficium.

Det gäller exempelvis vid utmätning av överskott efter försäljning av fastighet. Detsamma gäller vid utmätning av medel där beneficium redan lämnats. Ett exempel är medel som betalas till Kronofogden efter beslut om inledande av skuldsanering men där skuldsanering sedan inte beviljats.

Vid bedömningen av vilka kostnader som gäldenären ska förbehållas medel för ska samma principer som vid löneutmätning användas. Det är ingen skillnad om gäldenären är bosatt i Sverige eller utomlands. När gäldenären har underhållsskyldighet mot någon annan ska Kronofogden ta hänsyn också till denna skyldighet.

Utmätning under pågående löneutmätning

Pågår löneutmätning bör uppgifterna om kostnader i förbehållsbeloppsberäkningen användas. Vid beräkningen av beneficiet sker till skillnad från förbehållsbelopps-beräkningen inte någon minskning av normal- eller förbehållsbelopp på grund av barnbidrag, sidoinkomst eller liknande. Inte heller minskas hyran när bostadsbidrag alternativt bostadstillägg betalas ut till gäldenären. Kronofogden ska således räkna med normalbelopp och faktisk hyra samt eventuella tillägg till normalbeloppet. Saknas uppgifter om gäldenärens behov får Kronofogden göra en schablonmässig beräkning. Gäldenären ska som princip alltid förbehållas ett normalbelopp. Om gäldenären vid utmätning nyligen har beviljats beneficium ska som regel ett nytt beneficieförbehåll lämnas när ny utmätning blir aktuell. Detta eftersom det tidigare förbehållet t.ex. kan ha förbrukats.

Bostadskostnad

Sker utmätning dag 18 till och med den sista dagen i månaden ska gäldenären som huvudregel även förbehållas verklig eller schablonmässigt uppskattad boendekostnad. Under annan tid i månaden antas boendekostnaden som huvudregel redan vara betald. Kronofogden ska alltid göra en bedömning i det enskilda fallet utifrån när ersättningen utbetalas.

Bostadskostnaden får bestämmas utifrån vad Kronofogden känner till om gäldenärens familjesituation. En gäldenär

ska normalt styrka kostnaderna som ska ingå i beneficiet. I praktiken ges gäldenären inför utmätning av likvida medel inte tillfälle att lämna uppgift om behovet, utan myndigheten utgår från kända uppgifter eller från vad som kan utredas omgående. Gäldenären har möjlighet att begära rättelse av utmätningen och då styrka sina kostnader, om dessa överstiger beneficiebeloppet.

Har Kronofogden fördelat och/eller betalt ut pengarna kan myndigheten inte rätta utmätningen. Gäldenären kan då istället överklaga utmätningen.

Proportionering

Är gäldenären sammanboende ska Kronofogden göra en proportionering av familjens gemensamma kostnader (beneficiet) utifrån de sammanboendes likvida medel vid tidpunkten för utmätningen. Saknar Kronofogden uppgifter om gäldenärens maka/make/sambos likvida medel bör Kronofogden, på motsvarande sätt som vid löneutmätning, kunna utgå från att maka/make/sambon har exakt lika mycket likvida medel som gäldenären. I de fall gäldenären uppger att den sammanboende saknar likvida medel har gäldenären bevisbördan för detta.

Gäldenär som är intagen på anstalt eller häktad

En gäldenär som är intagen på anstalt ska regelmässigt inte tillgodoräknas något beneficium eftersom hen då har fri kost och logi (jämför Hovrätten för västra Sverige beslut 2001-05-04 i mål ÖÄ 1457-01 = RIC 28/01). Däremot hade gäldenären förbehållits belopp för magasinering av bohag efter en avhysning. Gäldenären kan i efterhand styrka ett behov som Kronofogden, eller domstol efter överklagande, kan beakta.

Är gäldenären häktad ska Kronofogden lämna beneficium som vanligt eftersom det är oklart hur länge häktningsbeslutet kvarstår.

Sparande till särskilda ändamål

Det går att undanta medel för längre period än en månad om det finns synnerliga skäl, t.ex. att gäldenären är arbetslös, författare eller någon annan som får ersättning med långa mellanrum. En annan situation där det kan vara

aktuellt är då gäldenären har lagt undan pengar för att kunna betala en större utgift, t.ex. en tandläkarbehandling. Det kan också handla om att gäldenären har en utgift som betalas kvartalsvis eller med annan periodicitet och vill förvissa sig om att ha tillräckligt med pengar när räkningen förfaller till betalning. Som exempel på sådana utgifter kan nämnas kostnader för god man eller förvaltare, sophantering, VA och bil- och hemförsäkring.

Enligt förarbetena gäller som huvudregel att medel inte ska undantas för längre tid än tre månader. HD har i avgörande NJA 2022 s. 409 ”Beneficiet för årsarvodet” uttalat att tremånadersriktlinjen inte utgör någon yttersta gräns utan att det kan vara aktuellt att undanta medel även för längre tid, om de är avsedda att användas för att täcka utgifter för gäldenärens försörjning som förfaller till betalning med längre mellanrum. Det är emellertid då särskilt viktigt att den framtida användningen av medlen kan garanteras Det är gäldenären som ska styrka behovet och visa att de sparade bankmedlen ska täcka det kommande behovet. När det gäller just medel som avsatts för ett kommande arvode till god man eller förvaltare kan Kronofogden, enligt Högsta domstolen, regelmässigt räkna med att medlen kommer att användas för det avsedda ändamålet. Högsta domstolen menar därtill att det är en situation där medel bör kunna undantas under särskilt lång tid, även under ett år eller mera.

200-kr regel

Kronofogden får bara göra utmätning om det belopp som beräknas flyta in genom utmätningen ger ett överskott som gör åtgärden försvarlig (4 kap. 3 § första stycket UB). Utgångspunkten vid utmätning av bankmedel bör vara att utmätning endast ska ske om det utmätta beloppet uppgår till minst 200 kr. Utmätning av lägre belopp kan dock ske om hela utmätningsfordran blir betald.

ROT/RUT-ersättning

En gäldenärs fordran på ROT/RUT-ersättning omfattas också av beneficieregeln i denna punkt. Utmätningar av sådan ersättning sker maskinellt och beneficiebeloppet

beräknas schablonmässigt till f.n. 15 000 kr per kalendermånad, se Handledning Utmätning av ROT/RUT och EU-stöd. När gäldenären får ersättningen har hen redan fått betalt från kunden där ROT/RUT-arbetet har utförts. Av denna anledning lämnas i praktiken endast 7 500 kr av utbetalningen från Skatteverket såsom beneficium. Gäldenären anses ha fått resterande del av beneficiet genom betalningen direkt från kunden. Om löneutmätning pågår lämnas inget beneficium då förbehållsbeloppet för den aktuella månaden tillgodoser gäldenärens behov. Om gäldenären visar att hen borde ha förbehållits ett högre beneficium bör gäldenären tillerkännas detta belopp. Principerna vid löneutmätning får då användas. Detta hanteras praktiskt genom att Kronofogden meddelar rättelse av det ursprungliga utmätningsbeloppet.

EU-stöd

Även en gäldenärs fordran på s.k. EU-stöd omfattas av beneficieregeln. EU-stöd förmedlas via Jordbruksverket och består av jordbruksstöd, fiskestöd, projektstöd och marknadsstöd. Utmätningar av denna tillgång sker maskinellt och beneficiebeloppet beräknas schablonmässigt till 15 000 kr per kalendermånad, Se Handledning Utmätning av ROT/RUT och EU-stöd. Om löneutmätning pågår lämnas inget beneficium då förbehållsbeloppet för den aktuella månaden tillgodoser gäldenärens behov. Kronofogden tillämpar endast schablonbeloppet när gäldenärens levnadskostnader inte är kända. Om gäldenären visar att hen har högre levnadskostnader än vad som lämnats enligt schablonen bör gäldenären tillerkännas detta belopp. Kronofogden tillämpar då principerna vid löneutmätning.

Flera tillgångar

Om en gäldenär har ett flertal tillgångar i form av exempelvis pengar, bankmedel och fondandelar kan fråga uppkomma i vilken egendom beneficium bör lämnas. Beneficiebeloppet bör då lämnas i följande ordning:

1. kontanter
2. bankmedel på transaktionsbankkonto
3. bankmedel på sparkonto

4. fondandelar
5. övriga fordringar.

Avgörande är hur snabbt beneficieegendomen beräknas kunna användas till tryggande av gäldenärens försörjning. Beneficiebedömningen ska alltid ske utifrån förhållandena den dag utmätning sker.

Dokumentation

När Kronofogden lämnar beneficium ska myndigheten dokumentera den framräknade summan i utmätnings-protokollet. Dokumentationen ska omfatta hur beräkningen har gjorts.

Försäkrings-ersättning

Kronofogden ska också undanta gäldenärens fordran på en försäkringsersättning för beneficieegendom, t.ex. om hen har förlorat nödvändiga möbler och kläder (NJA 1984 s. 712). En förutsättning är att gäldenären behöver pengarna för att köpa nya möbler och kläder tämligen omgående (Hovrätten för Övre Norrlands beslut 1999-05-06 i mål ÖÄ 90/99 = RIC 8/99). Om hen har tillräckligt med möbler och kläder utan nyanskaffning gör Kronofogden inget undantag, även om ersättningen gäller egendom som myndigheten vanligtvis undantar.

4.2.2 Utmätning med förbehåll

Ibland kan gäldenärens egendom, som annars varit skyddad av beneficiereglerna, ha ett så högt värde att den inte kan undantas från utmätning. Kronofogden får då utmäta egendomen med förbehållet att gäldenären ska få en del av köpeskillingen när egendomen säljs för att kunna köpa ett ersättningsföremål av liknande slag (5 kap. 4 § UB). Som exempel kan nämnas om gäldenären bedöms behöva en bil för sin försörjning men har en relativt ny och värdefull bil. Kronofogden kan då utmäta denna bil och när bilen sålts får gäldenären del av köpeskillingen för att kunna köpa en billigare bil. Inget hindrar att Kronofogden efter en utmätning utan förbehåll ändrar utmätningen så att den kommer att innehålla ett förbehåll (4 kap. 34 § UB). För att det ska vara ekonomiskt försvarbart att göra så

måste det finnas ett övervärde hos den utmätta egendomen som inte är oväsentligt. Det förbehållna beloppet tas nämligen ur köpeskillingen direkt efter att kostnaderna i målet tagits ur. Först om det finns något kvar därefter får borgenärerna utdelning. Om det görs en utmätning med förbehåll ska parterna genast underrättas (6 kap. 10 § UF). Om det ersättningsföremål som gäldenären behöver skulle kosta mer än vad gäldenären får behålla (enligt reglerna om vad som kan anses skäligt), ska Kronofogden utmäta egendomen utan förbehåll (NJA 1985 s. 155 och NJA 1985 s. 710).

4.3 Andra utmätningsförbud

Egendom kan p.g.a. särskilda föreskrifter i vissa fall vara skyddad mot utmätning, även om den uppfyller de allmänna förutsättningarna för att kunna utmätas enligt 4 kap. UB.

4.3.1 Penningmedel

Det finns ett särskilt förbud mot utmätning av penningmedel som en gäldenär har fått från staten, en kommun, en församling, en stiftelse, en förening eller någon liknande sammanslutning med allmännyttigt syfte. Samma sak gäller om medel har samlats in bland allmänheten, om det inte handlar om en mindre krets av enskilda personer. Förbudet gäller under förutsättning att gäldenären har erhållit dessa medel för ett särskilt angivet ändamål och utmätningen skulle strida mot detta ändamål (5 kap. 6 § UB).

För att bestämmelsen ska vara tillämplig måste ändamålet med pengarna ha angetts mycket noga. Exempel på ändamål är studieresor och införskaffandet av viss utrustning eller särskild vård och behandling. Det får då inte finnas något krav på motprestation.

I rättsfallet RH 2006:66 fann hovrätten att EU-bidrag för stöd av ekologiska produktionsformer respektive gårdsstöd inte hade visat sig vara medel anvisade för särskilt angivet ändamål på det sätt som krävs för utmätningsfrihet.

Efter att pengarna betalats ut till gäldenären gäller förbudet mot utmätning så länge mottagaren håller medlen avskilda (5 kap. 6 § andra stycket UB).

Kronofogden får inte heller utmäta begravningshjälp som inte överstiger det prisbasbelopp som gäller under dödsåret (5 kap. 6 § tredje stycket UB). Den begravningshjälp som kan bli aktuell att undanta från utmätning är medel för begravning som dödsboet får från försäkring eller arbetsgivare.

4.3.2 Skadestånd

Det finns ett särskilt förbud mot utmätning av vissa skadestånd. Om gäldenären får en ersättning som avser skadestånd pga. personskada, frihetsberövande (se undantag nedan vid kantrubrik Ersättning för frihetsberövande), falskt åtal, ärekränkning eller annan sådan ersättning får Kronofogden inte utmäta medlen innan de har betalats ut till gäldenären (5 kap. 7 § första stycket UB). Även efter att skadeståndet har betalats ut kan det föreligga utmätningsfrihet om mottagaren håller medlen avskilda (5 kap. 7 § andra stycket UB). Om skadeståndet ska tillgodose ett försörjningsbehov får Kronofogden inte utmäta det så länge försörjningsbehovet kvarstår. Om skadeståndet avser något annat t.ex. ersättning för sveda och värk, föreligger skydd mot utmätning under två år från utbetalningen. Om avskilda medel har använts för att köpa något, t.ex. en motorcykel är även denna skyddad från utmätning (NJA 2018 s. 966 ”Suzukin”).

Kränkningsersättning som utgår när någon har blivit utsatt för brott omfattas av utmätningsförbudet i 5 kap. 7 § UB. Även anhörigersättning och särskild anhörigersättning som utgår när någon förlorar en nära anhörig till följd av ett allvarligt brott omfattas (se prop. 2021/22:198 s. 54 f angående särskild anhörigersättning).

En utbetald skadeersättning kan vara skyddad mot utmätning genom att det i annan lag hänvisas till 5 kap. 7 § andra stycket UB (se t.ex. 32 § brottsskadelagen och

32 § trafikskadelagen). Även andra skadeersättningar som inte omfattas av uttrycklig hänvisning har i vissa fall ansetts vara skyddade mot utmätning. Exempelvis har en utbetalning enligt lagen om ersättning på grund av övergrepp eller försummelser i samhällsvården av barn och unga i vissa fall, jämställts med skadestånd för personskada och ansett vara skyddad mot utmätning enligt de förutsättningar som anges i 5 kap. 7 § andra stycket UB (se NJA 2018 s. 49 ”Upprättelseersättningen”). En ersättning enligt lagen om statlig ersättning vid ideell skada m.m. har jämställts med en ersättning från en kollektivavtalsgrundad försäkring och varit skyddad mot utmätning enligt de förutsättningar som anges i 15 kap. 10 § försäkringsavtalslagen (se NJA 2020 s. 367 ”Anstaltsolyckan”). Observera att ett arbetsrättsligt skadestånd inte kan undantas från utmätning (Göta hovrätts beslut 1994-08-24 i mål Ö 485/94 = RIC 18/94 och NJA 2001 s. 823).

Om skadeståndet utgår i form av en livränta är det förbjudet att utmäta rätten till livräntan. Ett utfallande belopp kan dock tas i anspråk genom löneutmätning (avsnitt 5).

Utmätningsförbudet gäller inte heller ersättning för egendomsskada och inte allmän förmögenhetsskada som inte har sin grund i angrepp på person. En annan sak är att ersättningen kan behövas för att återanskaffa en beneficieegendom som gått förlorad om gäldenären inte har några andra medel till det, se avsnitt 4.2.1.

Det finns inget förbud mot att utmäta skadeståndsersättning som överlåtits till någon annan.

Ersättning för frihetsberövande

Om borgenärens fordran är skadestånd på grund av brott gäller utmätningsförbuden i 5 kap. 7 § första och andra styckena UB inte ersättning enligt 2–4 §§ lagen om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder, s.k. frihetsberövandeersättning (5 kap. 7 § tredje stycket UB). Det innebär att utmätning för sådana fordringar får ske även om ersättningen ännu inte har betalats ut av JK eller om den har hållits avskild efter

utbetalning. Om det finns flera sökande som har fordringar som avser skadestånd på grund av brott, ska utmätning av frihetsberövandeersättningen som huvudregel ske samtidigt för dessa sökande (4 kap. 11 § andra stycket UB).

Frihetsberövandeersättning kan omfattas av beneficium enligt 5 kap. 1–3 §§ UB. Beneficium bör dock endast lämnas om gäldenären åberopar och styrker att ersättningen behövs för hens underhåll.

Om frihetsberövandeersättningen avser förlorad arbetsförtjänst eller intrång i näringsverksamhet ska Kronofogden vid utmätning beakta statens skyldighet att göra skatteavdrag.

Kronofogden kan även utmäta gäldenärens fordran mot staten avseende ersättning för ombudskostnader som tillerkänts vid prövning enligt lagen om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder. Fordran avseende ombudskostnader är inte frihetsberövandeersättning. Utmätning av fordran på ersättning för ombudskostnader ska därför ske för samtliga borgenärer, dvs. inte endast för fordringar som avser skadestånd på grund av brott.

4.3.3 Pension

Rätten till en pension eller livränta som betalas ut som något annat än skadestånd, får Kronofogden inte utmäta om gäldenären är beroende av rättigheten för sin försörjning eller för att hen ska kunna fullgöra sin underhållsskyldighet (5 kap. 8 § UB). Kronofogden kan utmäta rätten till en pension m.m. om gäldenären vid förvärvet av pensionen eller livräntan inte tog tillräcklig hänsyn till sina borgenärer. Exempel på detta kan vara om gäldenären använt tillgängliga medel till en stor engångsbetalning av en premie. Vid bedömningen ska Kronofogden inte bara ta hänsyn till aktuella förhållanden utan också till gäldenärens framtida behov av medlen. Kronofogdens bedömning bör vara generös mot gäldenären.

Kronofogden utmäter i praktiken rätten till pension mycket sällan. I stället tar myndigheten de utfallande beloppen i anspråk genom löneutmätning (avsnitt 5). Det kan finnas skäl att utmäta pensionen i sig om t.ex. en skattefordran blir preskriberad innan den kan tas ut genom löneutmätning.

Det är alltså skillnad mellan **rätten** till pension eller livränta och **utbetalningen** av pensions- eller livräntebeloppet. När någon tecknar t.ex. en pensionsförsäkring uppstår en rätt för den försäkrade och en motsvarande skyldighet för försäkringsbolaget. Rätten består i att när ett visst förhållande inträffar, oftast när den försäkrade uppnår en viss ålder, så ska försäkringsbolaget successivt betala ut det inbetalda försäkringsbeloppet plus avkastning till den försäkrade. Denna rätt till framtida utbetalningar har ett värde i sig, som ökar i takt med att premiebetalningar görs, dvs försäkringens återköpsvärde. I undantagsfall kan den försäkrade också göra ett sådant återköp, dvs. få ut ett engångsbelopp innan de avtalade försäkringsvillkoren inträtt (58 kap. 18 § inkomstskattelagen).

Flera olika typer av försäkringar är skyddade mot utmätning genom direkta bestämmelser i andra lagar än utsökningsbalken. De grundläggande bestämmelserna för utmätning av försäkring finns i 15 kap. försäkringsavtalslagen (se avsnitt 6.10 och 6.11).

4.3.4 Upphovsrätt

Det finns förbud i vissa fall mot att utmäta upphovsrätter hos upphovsmannen själv eller den som fått rätten genom giftorätt, arv eller testamente (42 § upphovsrättslagen). Detsamma gäller manuskript eller exemplar av konstverk som inte har blivit utställda, utbjudna till försäljning eller godkända för offentliggörande på något annat sätt. Kronofogden kan alltså inte utmäta konstverk hos konstnären eller hens dödsbo förrän de är utställda eller utbjudna till försäljning på något annat sätt.

Utmätning kan ske på en utställning, men inte om den hålls i konstnärens ateljé, om konstverket är ofullbordat eller osignerat eller om det inte framgår av omständigheterna att konstverket är till salu.

När Kronofogden inte får utmäta rätt till litterärt eller konstnärligt verk eller annat sådant, får inte heller myndigheten utmäta rätten till ersättning för utnyttjande av rättigheten. Detta gäller dock endast för tiden innan rättigheten har utnyttjats så som förutsätts för att ersättning ska utgå och ersättningens belopp kan beräknas (5 kap. 9 § UB). Enligt 9 § tredje stycket förordningen om Sveriges författarfond kan rätten till individuell ersättning, författarpenning, som ännu inte är tillgänglig för utbetalning, inte överlåtas och får därför inte heller utmätas. För att Kronofogden ska kunna utmäta rätt till ersättning för litterära alster, krävs att de tryckts och sålts och att förlaget har möjlighet att beräkna hur mycket som minst blivit sålt. Om författaren däremot har rätt att begära utbetalning av ersättning tidigare går det också att utmäta tidigare. Rätten till STIM-ersättningar kan utmätas när verk av gäldenären spelats och STIM kan räkna fram ersättningen (Utsökningsbalken kommentaren till 5 kap. 9 §)

Vad gäller möjligheten att utmäta periodiska utbetalningar grundade på immateriella rättigheter, se avsnitt 5.2.3.

4.3.5 Utmätningsförbud i annan lagstiftning m.m.

5 kap. 10 § UB gör en hänvisning till att det även finns utmätningsförbud i andra författningar. Ett exempel på en sådan lag som innehåller sådana utmätningsförbud är begravningslagen.

HD har i NJA 2011 s. 475 ”Lidingöhuset” prövat i vilken omfattning en främmande stat kan åberopa immunitet mot verkställighet i den statens egendom. I rättsfallet, som avsåg utmätning av fast egendom, konstaterade HD att fastigheten inte kunde fredas från utmätning eftersom den

inte till betydande del användes för statens officiella verksamhet. Ändamålet med innehavet var inte heller i övrigt av tillräckligt kvalificerad natur för att utgöra hinder mot utmätning.

HD har NJA 2021 s. 850 i ”Ascom” ansett att en främmande stat inte var immun mot verkställighet i marknadsnoterade aktier. Vissa företag och personer som gjort investeringar i ett land fick rätt till skadestånd av landet enligt en skiljedom. Investerarna begärde verkställighet i Sverige i bland annat marknadsnoterade aktier som fanns i en depå hos en bank. Tillgångarna utmättes. Landet överklagade utmätningen och invände att tillgångarna inte tillhörde landet, utan dess centralbank, samt att tillgångarna inte fanns i Sverige. Landet invände också att staten hade statsimmunitet mot verkställighet i tillgångarna. HD har prövat immunitetsinvändningen och bedömt att immunitet inte föreligger. HD:s bedömning bygger på att folkrätten inte medför en skyldighet för Sverige att alltid ge främmande stater immunitet mot verkställighet här. HD har ansett att det huvudsakliga ändamålet med innehavet av tillgångarna vid tiden för utmätning är avgörande och att detta var att på ett mer allmänt plan långsiktigt bidra till att bevara och öka den främmande statens förmögenhet för framtida användning. Detta var emellertid inte ett ändamål av sådant kvalificerat slag att huvudregeln om immunitet mot verkställighet hindrar verkställighet i den utmätta egendomen.

Vid ansökan om verkställighet mot annan stat eller mellanfolklig organisation ska Utrikesdepartementet underrättas om målet samt även om de verkställighetsåtgärder som vidtas, se Kronofogdens beslut om underrättelseskyldighet gentemot Utrikesdepartementet (832 15139-14/121).

4.3.6 Avbetalningsgods

Ett särskilt utmätningsförbud gäller för egendom som är såld på avbetalning med återtagandeförbehåll för säljaren, 46 § konsumentkreditlagen och 19 § lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. Lagen förbjuder att

den sålda egendomen utmäts för säljarens fordran som finns på grund av avbetalningsköpet (avsnitt 6.3). För säljaren finns i stället möjligheten att få godset återtaget (avsnitt 16). Observera att abetalningsgodset kan utmätas för en annan borgenärs fordran (5 kap. 5 § UB), men säljaren är i så fall skyddad enligt 9 kap. 10 § UB (avsnitt 6.3).

4.3.7 Krigsmateriel

Kronofogden ska inte utmäta och sälja krigsmateriel. Detta gäller framförallt skyddsvästar som är utrustade med splitterskydd eller som är klassade i klass III eller högre. Skyddsvästar klassade IIIA är placerade på en lägre nivå än västar i klass III. Skyddsvästar i den klassen kan Kronofogden därför utmäta och sälja. En skyddsväst räknas som personlig skyddsutrustning som måste vara CE-märkt för att få säljas (se avsnitt 4.1.2 kantrubrik Krav på CE-märkning). Kronofogden ska därför inte utmäta och sälja skyddsvästar som saknar CE-märkning.

Innan utmätning sker ska Kronofogden försäkra sig om att skyddsvästen inte utgör krigsmateriel. I de fall Kronofogden gör bedömningen att skyddsvästen troligen inte utgör krigsmateriel kan provisorisk åtgärd användas för att utreda frågan närmare. Om det senare framkommer att skyddsvästen utgör krigsmateriel, eller om det inte kan uteslutas att skyddsvästen utgör krigsmateriel, ska Kronofogden häva beslutet och återlämna skyddsvästen till ägaren.

Skälet för utmätningsförbudet är att det krävs tillstånd för att sälja krigsmateriel (4 § lagen om krigsmateriel). Ett sådant tillstånd får endast beviljas om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl. Kronofogden har inte sådant tillstånd från Inspektionen för strategiska produkter. Det saknas rättsliga förutsättningar för att få ett sådant tillstånd. Även om Kronofogden vänder sig till extern aktör som har tillstånd för att sälja utmätta skyddsvästar krävs tillstånd för Kronofogden.

Krigsmaterial är det som är upptaget i bilagan till 1 § förordningen om krigsmateriel. Av bilagan framgår att följande skyddsvästar utgör krigsmateriel:

- skyddsvästar som är utrustade med splitterskydd (punkten 1) och
- skyddsvästar som ger ballistiskt skydd på lägst nivå III, NIJ0101.06. (punkten 2).

Hjälmar, kroppsskydd eller skyddsdräkter eller tillbehör till dessa som tillhör den person som använder dem för sitt eget personliga skydd anses inte som krigsmateriel. Av detta följer att det generellt är tillåtet att inneha en sådan skyddsväst för vem som helst. När försäljning sker av skyddsväst eller annat krigsmateriel, krävs ett försäljningstillstånd enligt 4 § krigsmateriellagen. I och med att Kronofogden inte kan få sådant tillstånd saknar skyddsvästar som utgör krigsmateriel utmätningsbart värde.

4.3.8 Undantag från utmätningsförbud

Pantsatt egendom

Beneficiereglerna hindrar inte att Kronofogden utmäter egendom för en fordran som är förenad med pant- eller retentionsrätt i egendomen (5 kap. 13 § första stycket UB, se avsnitt 6.1 och 6.2).

Kvarstadsbelagd egendom

Beneficiereglerna hindrar inte heller Kronofogden att utmäta egendom som har belagts med kvarstad eller tagits i anspråk genom betalningssäkring (5 kap. 13 § andra stycket UB). Kronofogden har redan gjort en prövning med hänsyn till beneficiereglerna när myndigheten verkställde beslutet om kvarstad eller betalningssäkring och någon förnyad prövning ska inte behöva göras när det blir aktuellt med utmätning. Det gäller även vid utmätning för någon annan fordran än den som föranlett kvarstaden eller betalningssäkringen. Ett exempel är om Kronofogden har verkställt ett kvarstadsbeslut och gjort bedömningen att ett visst arbetsredskap inte ingår i beneficiet och verkställigheten vinner laga kraft ska Kronofogden vid en senare utmätningsförrättning för ett annat mål inte beakta

en invändning om att redskapet är beneficie. Om det inte finns någon annan utmätningsbar egendom som täcker fordringen ska Kronofogden utmäta den kvarstadsbelagda egendomen (avsnitt 14.2).

4.4 Säkerställande av utmätt lös egendom

När Kronofogden fattat beslut om att utmäta viss egendom ska utmätningen säkerställas. Säkerställandet innebär att utmätningen är skyddad mot att gäldenären överlåter eller på något annat sätt förfogar över egendomen till skada för sökanden. Kronofogden säkerställer utmätningen genom att ta egendomen i förvar, försegla den eller förse den med ett utmätningsmärke om myndigheten inte bedömer att dessa åtgärder är obehövliga (6 kap. 4 § första stycket UB). Om Kronofogden lämnar kvar egendomen hos gäldenären ska myndigheten delge hen beviset om utmätning tillsammans med en upplysning om att det är straffbart att skingra den utmätta egendomen (6 kap. 9 § UF). Om egendomen finns hos tredje man, meddelas hen förbud att utge den till någon annan än Kronofogden. Utmätningen ska Kronofogden säkerställa utan dröjsmål och helst i omedelbar anslutning till beslutet. Är saken inte brådskande kan åtgärderna få vänta några timmar eller till följande dag (JK:s beslut 2001-04-24, dnr 33-01-40 = RIC 14/01 och prop. 1980/81:8 s 511).

Om barn berörs av utmätningen ska Kronofogden om möjligt anpassa verkställigheten inklusive säkerställandet efter barnens bästa enligt barnkonventionen. Det kan innebära att Kronofogden inte omhändertar ett utmätt fordon direkt utan låter gäldenären köra in fordonet till myndigheten vid senare tillfälle.

Nedan redogörs kort för de allmänna bestämmelserna om säkerställande. I övrigt hänvisas till avsnitt 6 som behandlar utmätning av vissa objekt och till avsnitt 7 som tar upp utmätning av fast egendom m.m.

Lösöre

Lösöre, dvs. lös egendom med undantag för pengar, fordringar och rättigheter m.m., ska Kronofogden säkerställa genom att ta egendomen i förvar eller, om den lämnas kvar hos gäldenären, försegla eller förse den med utmätningsmärke, om inte detta bedöms vara obehövligt (6 kap. 4 § UB). Så kan det t.ex. vara om den utmätta egendomen, kanske en maskin, är så stor att den endast med svårighet kan flyttas eller om kännedomen om gäldenären gör att det bedöms vara riskfritt att lämna kvar godset. Kronofogden tar som regel med sig godset direkt efter utmätningen (se avsnitt 3.6.4).

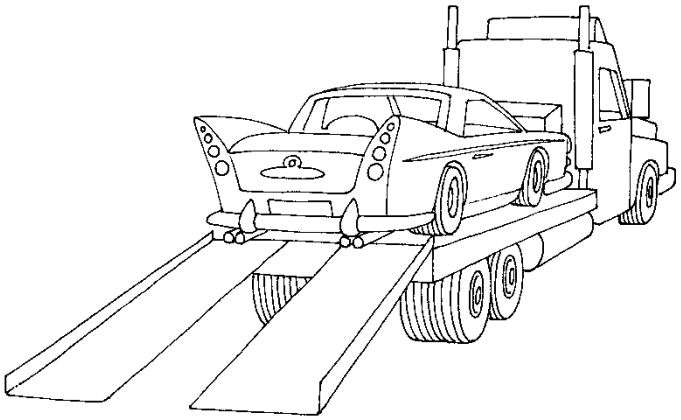

Att Kronofogden tar den utmätta egendomen i förvar innebär att myndigheten tar hand om den och förvarar den i myndighetens lokal eller i något förhyrt utrymme. Att ta i förvar bör vara huvudregel då fördelarna med det är många.

- Risken att egendomen förstörs eller försvinner undviks.
- Det uppstår inga senare problem att identifiera vilken egendom som utmätts.
- Det underlättar en värdering av egendomen.
- Egendomens värde minskar inte på grund av att egendomen används (värdet på en bil minskar t.ex. inte).

- Inför en exekutiv försäljning av egendomen behöver Kronofogden inte använda resurser för att hämta den.

I avsnitt 3.6.4 har beskrivits att det kan finnas vissa nackdelar med ett omedelbart omhändertagande.

Djur

Efter utmätning av djur måste Kronofogden ordna med lämplig förvaring. Kronofogden bör alltid överväga om djuret kan vara kvar i gäldenärens vård. Finns djuret hos tredje man, t.ex. en häst som finns hos en fodervärd, är ofta den bästa lösningen att Kronofogden träffar överenskommelse om att tredje man fortsätter med förvaringen. Tredje man ska i det läget alltid meddelas förbud att inte lämna ut djuret annat än till Kronofogden eller den som myndigheten anvisar.

Vad som är lämplig förvaring får Kronofogden bedöma i varje enskilt fall. Kronofogden måste kontrollera att förvararen har kompetens och resurser att ta hand om djuret samt att det finns nödvändiga tillstånd. Kontroll bör ske av att förvararen har försäkringar som täcker verksamheten. Kronofogden måste också se till att djuret har eller får lämplig märkning så att det går att identifiera. Det kan även bli aktuellt med veterinärbesiktning av djuret.

Vid utmätning av djur är det viktigt att Kronofogden tar hand om dokument som är nödvändiga för försäljning eller som påverkar djurets värde. Det kan t.ex. handla om stamtavlor eller hästpass.

Uppstår det frågor kring omhändertagande av djur, t.ex. om någon är lämplig att förvara djur, kan Kronofogden vända sig till länsstyrelsens djurskyddsenhet eller till Jordbruksverket.

Kronofogdens ansvar

En effekt av att Kronofogden tar hand om egendomen är att myndigheten efter omhändertagandet ansvarar för egendomen. Om det händer något med egendomen har Kronofogden ett presumtionsansvar. Det innebär att om den skadelidande kan visa att egendomen skadats under

den tid den varit omhändertagen så blir Kronofogden skadeståndsskyldig om myndigheten inte kan visa att skadan inte vållats genom fel eller försummelse eller att det inte finns ett orsaksförhållande mellan skadan och försummelsen. Presumtionsansvaret innebär alltså ett utökat ansvar för Kronofogden genom att det i dessa fall, till skillnad från vid vanliga skadeståndskrav, tillämpas en omvänd bevisbörda (NJA 1989 s. 191). Det har ingen betydelse om Kronofogden själv tar hand om godset eller om det är överlämnat till en utomstående. Kronofogden kan t.ex. antingen förvara en utmätt bil i ett eget garage eller lämna bilen för förvaring. Om bilen blir skadad kan ägaren ha rätt till skadestånd av staten. Om bilen skadas när Kronofogden har lämnat den till någon annan för förvaring kan staten i sin tur vara berättigad till skadestånd (ha regressrätt mot förvararen).

För att undvika skadeståndsansvar bör Kronofogden anteckna skicket på egendomen när den tas om hand. Om en bil med en bucklig stänkskärm tas om hand ska det noteras i utmätningsprotokollet. Kronofogden bör fotografera egendomen om det är möjligt. Myndigheten bör även anteckna skicket när egendom lämnas ut. När Kronofogden återlämnar utmätt egendom till ägaren efter t.ex. betalning bör myndigheten tillsammans med ägaren kontrollera att egendomen inte är skadad. Ägaren kan sedan bekräfta att egendomen inte är skadat samtidigt som hen kvitterar att egendomen återlämnas. Läs mer om skadestånd i avsnitt 17.4.

Märkning

Om Kronofogden lämnar kvar utmätt egendom i gäldenärens besittning ska myndigheten som regel försegla eller märka den om det inte framstår som obehövligt (6 kap. 4 § UB). Märkning är vanligare än försegling. Märkningen kan göra det lättare för Kronofogden att vid en senare hämtning identifiera godset. Utmätningsmärket ”Utmätt gods” klistras på egendomen. Det behöver inte sättas på något iögonfallande ställe. Det är viktigt att egendom som Kronofogden lämnar kvar specificeras i utmätningsprotokollet. Det kan annars uppstå i problem när Kronofogden

ska hämta godset vid en senare tidpunkt, kanske genom en annan förrättningsman än den som fattat utmätnings-beslutet. Att fotografera det utmätta har flera fördelar bl.a. vid identifiering.

I vissa fall bör Kronofogden vidta åtgärder för att hindra att egendomen används. Utmätt egendom kan då lämnas kvar hos gäldenären och t.ex. placeras i en låda eller ett utrymme som förseglas (låses). Ordet försegling ska tolkas brett. Kronofogden kan exempelvis ta hand om bilnycklar eller låsa rodret med kätting och hänglås vid fartygs-utmätning.

Försegling av lokal

När Kronofogden t.ex. utmäter all egendom i ett lager kan förrättningen dra ut på tiden och ta flera dagar. Kronofogden kan då försegla lokalen tillfälligt, med stöd av 2 kap. 17 § tredje stycket UB (Utsökningsbalken kommentaren till 2 kap. 17 §). Syftet är att gäldenären inte ska få tillfälle att skaffa undan egendom som förvaras där eller på annat sätt försvåra förrättningen. Försegling innebär att en lokal, annat utrymme eller ett markområde spärras av helt eller delvis. Åtgärden medför att alla, gäldenären samt kunder och anställda m.fl. som av någon anledning vill ha tillträde till utrymmet eller markområdet, utestängs.

Kronofogden ska noga dokumentera skälen till att myndigheten har förseglat en lokal. Försegling bör endast ske i undantagsfall och inte pågå längre tid än vad som är absolut nödvändigt. Kronofogden ska sträva efter att det inte uppstår en situation då försegling måste tillgripas.

Inför ett beslut om försegling ska ske bör Kronofogden beakta:

1. Hur lång tid förrättningen beräknas pågå.

2. Vilken typ av verksamhet som bedrivs i lokalen.

3. I vilken utsträckning tredje man, t.ex. hyresvärd berörs.

Vidare ska Kronofogden inte försegla fler rum eller en större yta än vad som krävs. Gäldenärer och andra som har hindrats från att använda sina lokaler under en längre tid har vid flera tillfällen fått skadestånd (JK:s beslut 1991-03-21, dnr 1796-90-40 och 1992-10-14, dnr 4228-91-40).

Förseglingen bör medföra låsbyte eller annan form av förslutning. I vilken form förseglingen ska ske beror bl.a. på:

1. Vilken typ av egendom det gäller.

2. Vilket värde egendomen har.

3. Hur stor risken är för att gäldenären eller annan fraktar bort eller förstör egendomen.

4. Vilken typ av lokal aktuell egendom finns i.

Det är viktigt att det står klart för var och en att Kronofogden har förseglat lokalen. Detta är en förutsättning för att gäldenären eller annan som bryter förseglingen ska kunna dömas för överträdelse av myndighets bud (17 kap. 13 § första stycket brottsbalken).

Pengar och presentationspapper m.m.

Pengar, löpande skuldebrev, pantbrev i fast egendom och skepp m.m. samt andra handlingar där uppvisande av handlingen utgör ett villkor för rätten att kräva betalning eller påkalla fullgörande av en annan förpliktelse (presentationspapper) ska Kronofogden ta i förvar (6 kap. 2 § UB). Kan Kronofogden anta att fordringshandlingen undanhålls eller har kommit bort, får myndigheten säkerställa utmätningen genom att meddela (delge) den som är skyldig gäldenären pengar (sekundogäldenären) ett förbud att betala till någon annan än Kronofogden eller den som myndigheten anvisar.

Kronofogden kan utmäta tillgodohavande på konto även om en bankbok inte finns direkt tillgänglig. Utmätningen ska om möjligt säkerställas genom att Kronofogden tar

hand om bankboken. Kan Kronofogden inte ta hand om bankboken och kan myndigheten anta att boken kommit bort eller att gäldenären gömt den eller vägrar lämna ut den, säkerställer Kronofogden utmätningen genom att delge banken utbetalningsförbud. Utmätning av fordringar och säkerställande av sådana utmätningar beskrivs närmare i avsnitt 6.5 och 6.6.

Fordringar

Utmätta fordringar och andra rättigheter, som innebär att en tredje man ska prestera någonting, säkerställer Kronofogden genom att delge tredje man förbud att lämna ut det utmätta till någon annan än Kronofogden eller den som myndigheten anvisar (6 kap. 3 § UB). Om tredje man efter delgivningen ändå betalar till gäldenären riskerar hen att få betala en gång till. För utmätning av medel på bankkonto utan bankbok, se avsnitt 6.6.

Finansiella instrument

En utmätning av finansiella instrument ska Kronofogden säkerställa genom registrering av utmätningen hos Euroclear eller en förvaltare, som vanligtvis är bank, enligt lagen om kontoföring av finansiella instrument (6 kap. 2 § UB).

Elcertifikat och utsläppsrätter

Utmätning av ett elcertifikat eller en rättighet som är registrerad enligt lagen om elcertifikat ska Kronofogden säkerställa genom registrering av utmätningen enligt den lagen. Utmätning av en utsläppsrätt eller en rättighet som är registrerad enligt kommissionens delegerade förordning (EU) 2019/1122 av den 12 mars 2019 om komplettering av Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/87/EG vad gäller unionsregistrets funktion ska säkerställas genom kontoföringsmyndighetens beslut om avstängning av tillträdesrätten till kontot på grund av utmätningen (6 kap. 2 § UB).

Nyttjanderätt

Kronofogden ska underrätta fastighetsägaren när myndigheten har utmätt en rättighet t.ex. en nyttjanderätt enligt 7 kap. jordabalken (6 kap. 3 § andra stycket UB). Kronofogden ska även underrätta fastighetsägaren vid utmätning av byggnader på någon annans mark, s.k. byggnad på ofri grund. Som fastighetsägare räknas den

som är inskriven som lagfaren ägare i fastighetsregistret. Om någon annan gör anspråk på fastigheten ska även hen få en underrättelse om utmätning.

Utöver att underrätta fastighetsägaren bör Kronofogden vid säkerställandet även ta hand om kontrakt eller annan handling som visar gäldenärens rätt till egendomen.

Det är särskilt föreskrivet att Kronofogden ska underrätta en bostadsrättsförening om en utmätning av en bostadsrätt i föreningens fastighet. Denna skyldighet gäller även utmätning av andelar i andra slags bostadsföretag (20 § lagen om införande av utsökningsbalken).

Utmätning av nyttjanderätter och säkerställande av sådana utmätningar beskrivs närmare i avsnitt 6.17.

Egendom hos tredje man

Kronofogden har möjlighet att ta utmätt egendom i förvar, försegla eller märka den, även om egendomen finns i tredje mans besittning. Kronofogden får bedöma i det enskilda fallet om det t.ex. finns risk för att gäldenären tar tillbaka den utmätta egendomen från tredje man. Denna möjlighet gäller all slags lös egendom. Besittningen kan t.ex. grundas på deposition eller nyttjanderätt. Om egendomen inte tas i förvar ska Kronofogden istället förbjuda innehavaren att lämna ut egendomen utan tillstånd av myndigheten eller att vidta någon annan åtgärd med egendomen som är till skada för sökanden. Förhållandet till tredje man vid utmätning redogörs för i avsnitt 8 och utmätning av pantsatt egendom eller egendom som är föremål för retentionsrätt i avsnitt 6.1 och 6.2.

Elektroniska förbuds-meddelanden

Kronofogden kan lämna vissa förbudsmeddelanden och underrättelser elektroniskt efter överenskommelse med den som ska ta emot meddelandet (6 kap. 11 § UF).

Gäldenärens användande av utmätt egendom

Gäldenären får som huvudregel använda utmätt lös egendom som Kronofogden inte har tagit i förvar eller förseglat. Det får bara röra sig om normal användning, inte konsumtion, och en viss förslitning är accepterat. Kronofogden har möjlighet att bestämma hur gäldenären får använda utmätt egendom (6 kap. 4 § andra stycket UB). Ett sådant beslut kan ändras när Kronofogden finner skäl till det (avsnitt 17.2).

Förfogandeförbud

Efter utmätningen får gäldenären inte förfoga över den utmätta egendomen till skada för sökanden (4 kap. 29 § UB). Detta förfogandeförbud gäller i första hand rättsliga förfoganden. Förbudet innebär som huvudregel bl.a. att gäldenären inte utan Kronofogdens tillstånd får:

- överlåta utmätt lös egendom
- undanskaffa eller förstöra egendom
- pantförskriva ett pantbrev som tagits i förvar (6 kap. 5 § och 12 kap. 5 § UB)
- avstå från en rättighet som utmätts
- avtala om löneväxling med sin arbetsgivare
- efterge sin rätt vid ett arvskifte
- på annat sätt t.ex. vid rättegång, efterge sin rätt (NJA 1978 s. 365).

För förfogandeförbud vid utmätning av fast egendom, se avsnitt 7.6.

Frågan om Kronofogden bör låta gäldenären vidta en viss åtgärd med utmätt egendom ska myndigheten bedöma med hänsyn till om åtgärden kan anses vara till skada för utmätningssökanden. Innan Kronofogden ger tillstånd till ett visst förfarande ska myndigheten höra sökanden. Om gäldenären utan Kronofogdens tillstånd har överlåtit utmätt egendom gäller överlåtelsen inte mot sökanden om den nye ägaren kände till utmätningen. Överlåtelsen kan dock få praktisk betydelse främst genom att förvärvaren får ett eventuellt överskott men också genom att hen får själva egendomen, om utmätningen hävs. En överlåtelse av

utmätt egendom kan dock på grund av godtrosförvärv göra utmätningen verkningslös, främst om Kronofogden inte har säkerställt utmätningen genom omhändertagande eller förbudsmeddelande. Se rättsfallet NJA 2003 Not A 8 angående förutsättningarna för godtrosförvärv av säkerställd egendom.

När det gäller utmätt bostadsrätt så behöver gäldenären inget förfogandemedgivande för att kunna förfoga över den. Det beror på att en bostadsrätt utgör ett rättsförhållande med samma konstruktion som ett enkelt skuldebrev. Det krävs därför denuntiation till den förpliktade (dvs. föreningen) för att förvärvaren ska vara skyddad. Om denuntiation av utmätning har skett innan en överlåtelse har denuntierats har förvärvaren inget skydd mot utmätningen (Utsökningsbalken kommentar till 4 kap. 30 §). En bostadsrätt kan inte vara föremål för godtrosförvärv. En överlåtelse som sker efter att föreningen underrättats om utmätningen saknar verkan mot utmätningen. Det exekutiva förfarandet kan således fortgå utan hinder av att en bostadsrätt överlåts. Det finns därför inget behov av att medge gäldenären möjlighet att förfoga över en utmätt bostadsrätt. Ett sådant förfogande kan inte skada utmätningssökanden.

Polisanmälan

Den som bryter mot förfogandeförbudet gör sig skyldig till överträdelse av myndighets bud (17 kap. 13 § brottsbalken) och Kronofogden bör polisanmäla (19 kap. 1 § UF). Läs mer under avsnitt 21.

4.5 Åtgärder med utmätt lös egendom

Kronofogden får vidta åtgärder med utmätt egendom för att ta till vara sökandens rätt (4 kap. 31 § UB). Myndigheten har då de befogenheter som annars tillkommer ägaren av egendomen. Syftet med bestämmelsen är att förhindra att egendomens värde går förlorat för sökanden.

Kronofogden får dock inte väcka talan vid domstol eller svara i mål angående egendomen.

Det är inte meningen att Kronofogden på samma sätt som en ägare ska hålla reda på vad som händer med den utmätta egendomen. Kronofogden får i viss mån förlita sig på att sökanden eller gäldenären fäster myndighetens uppmärksamhet på förhållanden som kräver åtgärd.

Fordran

Kronofogden kan t.ex. avbryta preskriptionen av en utmätt fordran eller bevaka fordringen i sekundogäldenärens konkurs. Kronofogden kan också säga upp en utmätt fordran till betalning, t.ex. ett banktillgodohavande som har en uppsägningstid.

Dödande av förkommen handling

Kronofogden kan ansöka om att döda en förkommen handling som inte kunnat hittas vid utmätning av en fordran eller rättighet, om det kan antas att handlingen hålls undan (16 § lagen om dödande av förkommen handling). Dödandet av handling innebär att den som förlorat handlingen får ett beslut som hen kan använda för att göra sin rätt gällande, utan handlingen. En sådan ansökan görs hos tingsrätten på den ort där gäldenären har sitt hemvist (16 och 17 §§ lagen om dödande av förkommen handling). Se bestämmelserna i 10 kap. RB om gäldenären saknar hemvist. Som villkor för dödande kan tingsrätten föreskriva att utmätningssökanden ställer säkerhet enligt 2 kap. 25 § UB.

Om en handling har försvunnit utan att det kan antas att handlingen hålls undan är Kronofogden med stöd av 4 kap. 31 § UB behörig att ansöka om dödande av denna handling. När det gäller dödande av en inteckningshandling, t.ex. ett pantbrev, ska ansökan göras hos Lantmäteriet (4 § andra stycket lagen om dödande av förkommen handling).

I 5-13 §§ lagen om dödande av förkommen handling finns närmare bestämmelser om förfarandet, bl.a. vad ansökan ska innehålla och rättsverkningarna av att en handling dödas. Se även avsnitt 6.6 angående dödning av bankbok.

Aktier

Om Kronofogden utmäter aktier kan myndigheten vid fondemission eller nyemission bevaka den rätt som aktierna ger.

Kostnader

Om det uppstår kostnader genom Kronofogdens åtgärder bör de som regel betraktas som förrättningskostnader. Sökanden ansvarar i sista hand för dem och ska därför om möjligt kontaktas innan Kronofogden utför någon kostnadskrävande åtgärd, t.ex. vårdhållning och försäkring (6 kap. 18 § UF). När det är lämpligt bör Kronofogden även kontakta gäldenären.

4.6 Distansutmätning

Kronofogden har i de flesta fall det som ska utmätas framför sig vid utmätningstillfället och kan då till exempel bedöma värdet. Kronofogden kan också utmäta på avstånd, så kallad distansutmätning. Se mer om distans-utmätning i Anvisning för distansutmätning inom Kronofogdemyndigheten.

Kronofogden kan utmäta lös egendom enligt 4 kap. 7 § UB även om den inte finns tillgänglig vid förrättning om följande förutsättningar är uppfyllda:

- egendomen kan identifieras med hjälp av registrering, upplysning eller någon annan utredning. Det får inte råda någon tvekan om vad som har blivit utmätt.
- det kan inte antas uppstå hinder mot att säkerställa den utmätta egendomen. I praktiken ska inspektören genast kunna ta sig dit där egendomen finns och ta den i förvar eller säkerställa den på något av de andra möjliga sätten.

Justitiekanslern har ansett Kronofogden varit försumlig när myndigheten efter en distansutmätning inte säkerställt den utmätta egendomen (beslut JK 2001-04-24, dnr 33-01-40, RIC 14/01). JK betonade att säkerställandet kunde skjutas upp några timmar eller till nästa dag. I det aktuella fallet

hade dock mer än en månad gått från beslut om utmätning utan att Kronofogden hade säkerställt utmätningen. Staten skulle därför betala skadestånd.

Kronofogden får inte utmäta egendom på distans om det är tveksamt vem som äger egendomen eller var den finns.

Ett exempel på när det kan vara möjligt med distansutmätning är när gäldenären har en bil registrerad på sig. Gäldenären bekräftar att hen har den kvar. Kronofogden förväntar sig inga problem med säkerställande. Kronofogden ska ha anledning att tro på uppgiften att gäldenären äger bilen och att den finns kvar.

Om gäldenären vägrar att tala om var egendomen finns kan Kronofogden inte utmäta den på distans. Vid ett överklagande kan stora svårigheter uppstå för egendom som inte finns i gäldenärens besittning och där innehavaren påstår att den tillhör hen. Detta eftersom lös egendom antas tillhöra den som har den i besittning. Kronofogden bör inte besluta om distansutmätning i sådana fall.

Ett registrerat skepp eller luftfartyg kan Kronofogden utmäta även om det finns hinder mot säkerställandet. Svenskregistrerade skepp kan Kronofogden utmäta trots att de går i trafik mellan utländska hamnar (Gregow s. 130). Det är förmodligen ett av få undantag från regeln att Kronofogden endast kan utmäta egendom i Sverige.

Utmätning av egendom i beslag m.m.

Frågor om distansutmätning kan även uppstå när Kronofogden får information om att egendom omhändertagits av Polis eller någon annan myndighet med liknande befogenheter (till exempel genom beslag, förvar eller omhändertagande för intagens räkning i häkte eller polisarrest). Har egendomen tagits om hand med stöd av myndighetens egna befogenheter kan utmätningen säkerställas enligt 6 kap. 7 § andra stycket UB genom att Kronofogden beslutar att den andra myndigheten inte får lämna ut egendomen till någon annan än Kronofogden. Detta gäller om

övriga förutsättningar för distansutmätning är uppfyllda. Säkerställande sker genom förbudsmeddelande.

Om utmätning sker innan ett beslag har hävts ska Kronofogden göra en anteckning i protokollet om förbehåll för den rätt som beslaget medför. Vidare ska Kronofogden inte hämta egendomen och inte heller uppmana polisen eller annan myndighet att skicka pengar till Kronofogden innan beslaget har hävts. För att egendomen med säkerhet ska kunna identifieras är det viktigt Kronofogden antecknar beslagsnumret i myndighetens protokoll.

Biträde av polisen för säkerställande

Distansutmätning kan även bli aktuellt genom att polisen påträffar egendom som de inte själva har grund för att omhänderta. Ett exempel på detta är vid husrannsakan. Polisen kan då ringa Kronofogden som beslutar om utmätning. Kronofogden kan säkerställa utmätningen genom att myndigheten vid telefonsamtalet begär biträde av polisen med att ta egendomen i förvar (6 kap. 12 a § UB). I samband med biträdesbegäran skickar Kronofogden utmätningsbeslutet till Polisen. En biträdesbegäran ska inte kombineras med ett förbudsmeddelande. Det beror på att förbudsmeddelande inte är möjligt då polisen inte har egendomen i sin besittning vid tiden för utmätning.

Polisen har tillgång till Kronofogdens skulduppgifter i sina verksamhetssystem. Om polisen i sin verksamhet träffar på egendom och det finns anledning att anta att Kronofogden kan utmäta egendomen, ska myndigheten underrätta Kronofogden. Polisen behöver inte underrätta Kronofogden om särskilda skäl talar mot det (6 kap 25 § UF). Eftersom polisens uppgiftsskyldighet följer av förordning, hindrar inte sekretess att polisen lämnar uppgifter till Kronofogden (10 kap 28 § OSL).

I samtalet är det viktigt att få information från polisen om var egendom hittats för att styrka besittning. Det är också viktigt med information om gäldenären anser sig äga egendomen och om omständigheter som kan innebära att egendomen utgör beneficium. Gäller det kontanter kan frågor

ställas om var pengarna kommer ifrån och vad de ska användas till. Informationen bör Kronofogden dokumentera i en handläggarnotering i Init. Det behövs också uppgifter som kan läggas till grund för beskrivning och värdering av egendomen. Kronofogden bör hämta egendomen inom några dagar.

Kronofogden kan även begära biträde vid provisorisk åtgärd enligt 6 kap. 12 § UB samt i betalningssäkrings- och kvarstadsärenden (69 kap. 15 § SFL och 16 kap. 13 § UB).

Kronofogden får inte ge polisen i uppdrag att söka efter tillgångar. Inte heller får Kronofogden ge polisen ett allmänt uppdrag att säkerställa utmätt egendom, utan möjligheten gäller bara egendom som polisen i det enskilda fallet påträffat inom ramen för sin egen verksamhet. Polisen får vid distansutmätning inte omhänderta egendomen innan Kronofogden fattat beslut om utmätning, provisorisk åtgärd, kvarstad eller betalningssäkring, det vill säga Kronofogdens beslut måste komma först.

Möjligheten att begära biträde gäller bara polisen. Kronofogden kan inte begära sådant biträde av andra myndigheter.

4.7 Underrättelse om verkställd utmätning

Kronofogden ska underrätta gäldenären skriftligen om ett beslut om utmätning (6 kap. 9 § UF). Huvudregeln är att Kronofogden ska delge gäldenären underrättelsen om beslutet om det inte är känt att hen inte kan anträffas. Delgivning behöver inte heller ske vid utmätning av överskjutande skatt eller när värdet av det utmätta inte motiverar kostnaderna för detta (6 kap. 9 § andra stycket UF).

Syftet med delgivningen är att gäldenären ska kunna ta tillvara sin rätt och att sökanden ska kunna lita på att hen

får behålla medlen som hen fått utbetalt på grund av utmätningen.

I underrättelsen ska gäldenären upplysas om att hen inte utan medgivande av Kronofogden får förfoga över den utmätta egendomen på ett sätt som är till skada för utmätningsborgenären och att en överträdelse av detta förbud kan leda till ansvar (17 kap. 13 § brottsbalken).

Underrättelser om utmätningsbeslut framställs elektroniskt i Init. När en utmätningsförrättning sker utanför kontoret och gäldenären är närvarande brukar förrättningsmannen upprätta ett särskilt utmätningsbevis som gäldenären får på platsen.

Gäldenären kan inte anträffas

Kronofogden behöver inte göra några försök att delge gäldenären om det är känt att hen inte är anträffbar (6 kap. 9 § andra stycket UF).

I de fall det inte direkt går att slå fast att gäldenären inte kan nås för delgivning måste Kronofogden försöka delge. Kommer delgivningskvittot (vitt kort) inte tillbaka ska Kronofogden försöka kontakta gäldenären per telefon för att få bekräftelse att hen fått del av handlingarna eller telefondelge beslutet om hen inte fått handlingen.

Kronofogden bör efterforska telefonnummer, arbetsgivare och om gäldenären har en adress. Myndigheten bör också göra minst två besök på adressen om det inte redan vid första besöket står klart att gäldenären inte bor där. Kronofogden ska om möjligt surrogatdelge om en annan person än gäldenären öppnar dörren. I de fall ingen öppnar kontrollerar Kronofogden om det finns indikationer på att gäldenären bor kvar, t.ex. om namnet står på dörren eller om brevlådan/brevinkastet ser ut att tömmas regelbundet. Kronofogden ska vid varje besök lämna en lapp med en uppmaning att gäldenären ska höra av sig. Det finns skäl att underlåta delgivning om Kronofogden inte fått kontakt med gäldenären efter dessa försök och myndigheten bedömer att gäldenären inte bor på adressen.

Kronofogden kan även undersöka möjligheten att delge gäldenären via kungörelsedelgivning. Det bör ske när det t.ex. är en fastighet som är utmätt eftersom utbetalning inte kan ske efter exekutiv försäljning om inte utmätningsbeslutet är delgivet.

När Kronofogden konstaterat att gäldenären inte kan nås för delgivning ska detta noteras i utmätningsbeslutet och besluta om att delgivning inte ska ske, se nedan. Därefter behövs inte fler delgivningsförsök.

Adressuppgift finns – gäldenären kan antas hålla sig undan

Visar utredningen att gäldenären har sitt hemvist på adressen men att hen kan antas hålla sig undan, kan delgivning ske genom beslut om spikning. I så fall ska Kronofogden göra ytterligare ett delgivningsförsök för att konstatera att det kan antas att gäldenären håller sig undan, se Delgivningshandbokens avsnitt om spikning.

Kostnader för ett fortsatt delgivningsförfarande

Kronofogden behöver inte delge ett beslut om utmätning om värdet av det utmätta inte motiverar kostnaderna för delgivning (6 kap. 9 § andra stycket UF). Om den utmätta egendomens värde inte bedöms överstiga 8 000 kr, räcker det oftast med ett delgivningsförsök med vitt kort och ett försök att nå gäldenären per telefon.

Är gäldenären en juridisk person som går att delge genom särskild delgivning med juridisk person (29 § delgivningslagen) ska delgivningsförsök göras via detta delgivningssätt. Det är först om försök att delge genom detta delgivningssätt har misslyckats som det kan bli aktuellt att avbryta delgivning.

I de fall den utmätta egendomen består av tillgodohavande på inlåningskonto och gäldenären är fysisk person så är beloppsgränsen 15 000 kr istället för 8 000 kr.

Kronofogden kan även underlåta delgivning när värdet av egendomen överstiger nämnda beloppsgräns om kostnaderna för delgivning blir stora i förhållande till värdet av egendomen. Vid delgivning av gäldenärer som bor

utomlands begränsar sig Kronofogdens arbete till att söka gäldenären från kontoret. Några särskilda kostnader uppstår normalt inte i dessa fall. Det finns därför inte anledning att ha en annan beloppsgräns för gäldenärer som bor utomlands.

Beslut att inte delge

I de fall det blir aktuellt att inte delge en utmätning ska Kronofogden fatta ett beslut om att underlåta delgivning. Detta gäller oavsett om det beror på att gäldenären inte kan anträffas eller om värdet av det utmätta är för lågt för att motivera delgivningskostnaden.

Kronofogden ska dokumentera beslutet i utmätningen under ”Annan” tillsammans med bedömning och vilka kontaktförsök som gjorts.

Utrymmet under ”Annan” är begränsat och om det inte räcker kan en hänvisning göras till den handläggarnotering där myndigheten har dokumenterat delgivnings-åtgärderna/försöken att få kontakt med gäldenären under rubriken ”Delgivning”.

Övrigt

För beslut om löneutmätning finns särskilda bestämmelser om underrättelser (avsnitt 5.8.1).

I många fall ska Kronofogden underrätta även andra än gäldenären om en verkställd utmätning. Detaljerade bestämmelser om det finns i 6 kap. 10–24 §§ UF.

Kronofogden har en skyldighet att genast underrätta överförmyndaren om det i ett mål om utmätning kommer fram att egendom till ett värde som överstiger ett prisbasbelopp förts över som gåva eller på liknande sätt till någon som är under 18 år (6 kap. 24 b § UF).

4.8 Verkställighet mot dödsbo

När någon avlider uppkommer ett dödsbo. Det består av den avlidnes tillgångar och skulder. De flesta av den

avlidnes skulder tar dödsboet över. Dödsboet är t.ex. skattskyldigt för den dödes och dödsboets inkomster och kan därmed bli betalningsskyldig för eventuella skatteskulder (4 kap. 1–3 §§ inkomstskattelagen). Undantag är bl.a. böter, vilka som regel bortfaller när den bötfällde dör (35 kap. 7 § andra stycket brottsbalken). Även studielån faller bort (4 kap. 25 § studiestödslagen). Ett dödsbo kan dra på sig skulder och även förvärva inkomster. Dödsboet ska reglera skulderna innan arvingarna kan ärva något. Betalar inte arvingarna skulderna kan det bli aktuellt med verkställighet mot dödsboet. Att exekutionstiteln riktar sig mot den avlidne och inte mot dödsboet utgör inget hinder mot verkställighet mot dödsboet. Verkställighet mot dödsboet kan alltså ske för exekutionstitlar riktade mot den avlidne eller exekutionstitlar riktade mot dödsboet. Dödsboet är en juridisk person som bl.a. kan få lagfart.

Ett dödsbo förvaltas normalt av dödsbodelägarna själva. Om gäldenären är delägare i ett dödsbo kan Kronofogden utmäta hens andel (avsnitt 6.15). Hur delgivning av ett dödsbo går till framgår av Delgivningshandboken.

Ett dödsbo upplöses genom att den avlidnes tillgångar delas mellan arvingarna och de universella testamentstagarna vid ett arvskifte. Före arvskiftet ska det göras en bodelning om den avlidne var gift. Var den avlidne sambo och den efterlevande sambon begär det ska även bodelning ske (23 kap. 1 § andra stycket ärvdabalken). Ett arvskifte får inte ske innan en bouppteckning har upprättats och den avlidnes alla kända skulder betalats, alternativt att medel satts av till deras betalning. Skulle detta ändå ske kan bodelning eller arvskifte gå åter.

4.8.1 Arvsberättigade

Den som avlider lämnar alltid efter sig en eller flera arvsberättigad/e, dvs. en eller flera arvingar. Arvingarna är dödsbodelägare. Se närmare om dödsbodelägare och dödsboförvaltning i avsnitt 4.8.4 och 4.8.5.

Huvudregeln är att om den avlidne var gift tillfaller kvarlåtenskapen den efterlevande maken (3 kap. 1 § ärvdabalken). Gemensamma barn får alltså först vid den efterlevande makens död ut sitt arv efter den först avlidne maken (Se Ärvdabalken kommentaren till 19 kap. 1 §). Efterlevande make/maka ärver dock inte före barn som inte är gemensamma med den efterlevande, dvs. den först avlidne makens särkullbarn (3 kap. 1 § första stycket ärvdabalken). Särkullbarn har alltid rätt till arv direkt efter sin förälder. Den efterlevande makan/maken kan dock genom testamente ha gjorts till arvinge.

Arvsklasser

Arvingar på grund av släktskap delas in i tre arvsklasser; den första, andra och tredje arvsklassen (2 kap. 1–3 §§ ärvdabalken). Arvsrätten går från en arvsklass till nästa först när det helt saknas arvingar inom den första. För att kunna avgöra vilken arvsklass som står i tur att ärva krävs kännedom om vilka som ingår i de olika klasserna.

Bröstarvingar – första arvsklassen

När efterlevande maka/make inte finns eller efterlevande maka/make är utesluten från arvsrätten på grund av testamente är utgångspunkten att den avlidnes tillgångar efter en eventuell bodelning ärvs av bröstarvingarna, dvs. barnen. Är ett barn avlidet ärver barnbarn och är barnbarn avlidet ärver barnbarnsbarn osv. Denna arvsrätt i rakt nedstigande led kallas också istadarätt eller representationsrätt. Är ett barn av flera barn avlidet och finns inte någon arvsberättigad bröstarvinge till det avlidna barnet, delas kvarlåtenskapen mellan de syskon som är i livet. I avlidet syskons ställe ärver dennes bröstarvingar.

Föräldrar – andra arvsklassen

Först om det inte finns någon arvsberättigad bröstarvinge går arvet till den avlidnes föräldrar som ärver sitt barn med hälften vardera. I avliden förälders ställe träder den avlidnes syskon in. Är ett syskon avlidet träder dennes barn in. Att arvlåtarens syskon tar den döda faderns eller moderns del av arvet innebär att om båda föräldrarna är döda tar syskonen hela arvet. Finns inte syskon eller barn till syskon men lever en av den avlidnes föräldrar, tillfaller hela arvet den föräldern.

Även halvsyskon har rätt till arv, beroende på vem av föräldrarna halvsyskonet är barn till. Är en av arvlåtarens föräldrar död delar halvsyskonen, om de är barn till den döda föräldern, den dödes lott med helsyskonen. Lever däremot den av föräldrarna som halvsyskonen är barn till, tar helsyskonen hela lotten i den avlidna förälderns ställe. Är båda föräldrarna döda och finns såväl halv- som helsyskon, delar halvsyskonen jämte helsyskonen sin döda faders eller moders andel, medan den andra förälderns andel delas mellan helsyskonen. Slutligen, om helsyskon eller barn till helsyskon saknas och är båda föräldrarna döda, går hela arvet till halvsyskon. Är ett halvsyskon avliden träder dennes barn in i det avlidna halvsyskonets rätt. I de fall arvlåtaren efterlämnar ett halvsyskon på faderns sida och t.ex. sin mormor tar halvsyskonet hela arvet eftersom en mormor tillhör tredje arvsklassen och alltså ärver endast om det saknas arvingar inom första och andra arvsklassen.

Mor- och farföräldrars arvsrätt – tredje arvsklassen

När släktingar tillhörande första och andra arvsklasserna dvs. bröstarvingar samt föräldrar, syskon och syskons barn saknas, ärver de inom tredje arvsklassen. De som hör till tredje arvsklassen är mor- och farföräldrar och deras barn. Mor- och farföräldrar tar lika lott. I första hand sker alltså inte en uppdelning av arvet med hälften på farssida och hälften på morssida utan en fjärdedel på var och en av dem. Är någon av mor- eller farföräldrarna död, ska dennes barn, dvs. arvlåtarens farbröder och fastrar eller morbröder och mostrar, ta den döde mor- eller farförälderns lott. Har någon av far- eller morföräldrarna avlidit utan att efterlämna barn, går den dödes lott över till den andra av far- eller morföräldrarna eller, om inte heller denne finns i livet, till hens barn. Först om ingen arvinge finns på den avlidnes mor- respektive farförälders sida går arvet över till den andra sidan.

Inom den tredje arvsklassen stannar den s.k. istadarätten vid far- och morföräldrarnas barn och går inte vidare. Det innebär att arvlåtarens kusiner inte är arvsberättigade.

Allmänna arvsfondens arvsrätt

Finns inte någon arvsberättigad släkting enligt ovan eller någon som är arvsberättigad på grund av testamente, ärver allmänna arvsfonden den avlidnes kvarlåtenskap. Allmänna arvsfonden har att främja verksamhet av ideell karaktär till förmån för barn och ungdomar samt funktionshindrade. Allmänna arvsfonden förvaltas av Kammarkollegiet.

Sambor

Samboförhållanden är idag vanligt förekommande men för att en person ska anses vara sambo efter den avlidne måste samboförhållandet uppfylla de krav som ställs i sambolagen. Med sambo förstås två personer som stadigvarande bor tillsammans i ett parförhållande och har gemensamt hushåll samt att ingen av samborna är gift (1 § sambolagen).

Till skillnad från make/maka saknar sambo arvsrätt. För rätt till arv krävs att den avlidne genom testamente gjort den efterlevande sambon till arvinge.

Testamente

Den som fyllt 18 år har rätt att upprätta testamente om hen har rättslig handlingsförmåga, dvs är behörig att ingå avtal eller ta på sig förpliktelser. Även en person som har förvaltare och som fyllt 18 år kan med stöd av läkarintyg upprätta testamente. Den som har fyllt 16 år kan också skriva ett testamente som omfattar egendom som hen själv får råda över. Genom att upprätta ett testamente förklarar hen hur dennes kvarlåtenskap ska fördelas efter hens död.

Ett testamente måste upprättas i skriftlig form och vara bevittnat av två testamentsvittnen. Testamentsvittnena ska närvara när testator skriver under, alternativt bevittna efter att testator bekräftat sin namnteckning (10 kap. 1 § ärvdabalken). Testamentsvittnena ska känna till att det är ett testamente som de bevittnar men de behöver inte känna till innehållet i testamentet. Det är upp till testator att bestämma om vittnena ska få ta del av innehållet. Reglerna om testamente finns i 10 kap. ärvdabalken och

där finns också regler om vad som gäller för bland annat s.k. nödtestamente och vad som gäller för återkallelse av testamente.

Ett testamente ska delges arvinge i bestyrkt avskrift (kopia) om inte arvingen har godkänt testamentet. Den som vill klandra testamentet kan göra detta inom sex månader från det hen fick del av testamentet genom att väcka talan om testamentets ogiltighet. Väcks talan prövar domstol testamentets giltighet. Fram till dess förvaltas dödsboet av såväl uteslutna arvingar som universella testamentstagare.

Om arvsavstående, se kantrubrik Arvsavstående nedan.

4.8.2 Dödsboförvaltning

Dödsboet företräds och förvaltas av den avlidnes arvingar gemensamt och de utgör således dödsbodelägarna. Förvaltningen innebär att bouppteckning upprättas och att boet avslutas genom att alla skulder betalas och boets tillgångar skiftas. Ett dödsbo kan också förvaltas av en boutredningsman, utsedd av dödsbodelägarna eller av domstol.

Närmare om dödsbodelägare

Efterlevande make/maka deltar i dödsboförvaltningen och förvaltar därmed även den avlidnes enskilda egendom tills bodelning och arvskifte upprättas.

Barn som inte är gemensamma med den efterlevande har alltid rätt till arv direkt efter sin förälder och är således alltid dödsbodelägare i dennes dödsbo. Den efterlevande makan/maken är då dödsbodelägare fram till bodelning skett. Den efterlevande makan/maken kan genom testamente ha gjorts till arvinge och fortsätter i så fall att vara dödsbodelägare även efter bodelning och är då delägare fram till boet skiftats.

Var den avlidne sammanboende kan även sambon vara dödsbodelägare. En sambo är dödsbodelägare om hen påkallar bodelning efter den avlidne (8 § sambolagen).

Begäran om bodelning ska sambon framställa senast vid bouppteckningen. Sambon har då del i boet och dess förvaltning till dess bodelningen är genomförd. Därefter är sambon inte dödsbodelägare. Har sambon inte begärt bodelning upphör sambon att ha del i boet efter att bouppteckningen har upprättats.

Efterlevande sambo har inte bodelningsrätt i all kvarlåtenskap efter den avlidne utan enbart i den egendom som enligt sambolagens regler är samboegendom. Det är den gemensamma bostaden och bohag om bostad och bohag har förvärvats för gemensam användning. Sådan egendom kan vara undantagen från att vara samboegendom om:

- Sambon har fått egendomen i gåva av någon annan än sambon med föreskrift att egendomen ska vara mottagarens enskilda egendom,
- Sambon har fått egendomen genom testamente med föreskrift att egendomen ska vara mottagarens enskilda egendom,
- Sambon har ärvt egendom och som enligt testamentet av arvlåtaren ska vara mottagarens enskilda egendom och
- Vad som trätt i stället för ovan angivna egendom, om inte annat föreskrivits genom den rättshandling på grund av vilken egendomen är enskild.

Slutligen kan sambor avtala bort bodelningsrätten enligt sambolagen.

Har samboförhållandet upphört men bodelning inte skett när dödsfallet inträffar bör den efterlevande f.d. sambon anses vara dödsbodelägare (jämför Ärvdabalken kommentaren till 18 kap. 1 §). Rätten att påkalla bodelning förfaller ett år efter att samboförhållandet upphörde.

För att bostaden ska anses vara gemensam bostad och eventuellt utgöra samboegendom ställs vissa krav i 5 § sambolagen. En viktig förutsättning är att bostaden ska vara avsedd som sambornas gemensamma hem.

Motsvarande gäller för bohaget som ska vara avsett för det gemensamma hemmet (6 § sambolagen). En bostad eller bohag som används huvudsakligen för fritidsändamål utgör inte samboegendom (7 § sambolagen). En efterlevande sambo kan därför inte göra anspråk på att få del i t.ex. bankmedel eller fritidsbostad.

Så länge en sambo är dödsbodelägare, så deltar sambon i förvaltningen av all egendom i boet (18 kap. 1 § ärvdabalken). En sambo är delägare till dess bodelning skett eller till dess sambon i samband med bouppteckning avsagt sig bodelningsrätt eller det uppvisats ett avtal mellan samborna att bodelningsrätten avtalats bort. En efterlevande sambo kan också vara dödsbodelägare i egenskap av universell testamentstagare.

Ett testamente kan utformas så att arvingar blir eller inte blir dödsbodelägare. Utformas testamentet så att de som ärver får hela eller delar av kvarlåtenskapen blir de så kallade universella testamentstagare och är då dödsbodelägare. Utformas testamentet så att en viss sak eller ett bestämt belopp ska tillfalla en eller flera personer blir de s.k. legatarier och är inte dödsbodelägare.

Arvsavstående

Den som ärver kan vilja avstå från sitt arv, antingen helt eller delvis. Om arvingen avstår träder den eller de som skulle ha ärvt om den avstående hade avlidit före arvlåtaren**,** in som arvtagare (Ärvdabalken kommentaren till 17 kap. 2 §). En viktig fråga för att bestämma vilka som är dödsbodelägare är hur arvsavståendet är utformat. Är det fråga om att avstå hela arvet eller en kvotdel av arvet blir den eller de som då inträder som arvtagare dödsbodelägare. Om en kvotdel avstås blir de dödsbodelägare tillsammans med den som gjort avståendet. Om arvtagaren däremot avstår av ett visst belopp blir inte den till vilken avståendet har skett dödsbodelägare (NJA 1963 s. 57).

Omyndiga dödsbodelägare

Den avlidne kan efterlämna arvingar som inte är myndiga och som har att förvalta dödsboet. En omyndig saknar som

huvudregel rättshandlingsförmåga. Den omyndiges rättigheter ska då som huvudregel tas om hand av förälder i egenskap av förmyndare. I vissa fall kan föräldern och barnet samtidigt vara arvingar. Föräldern kan i detta fall inte företräda barnet utan överförmyndaren ska utse en god man. Den gode mannen ska bevaka den underåriges rätt i dödsboet (11 kap. 2 § 1 stycket föräldrabalken). Ett sådant godmanskap omfattar, förutom rätten att för underåriges räkning delta i bodelning och skifte eller sluta avtal om sammanlevnad i oskiftat bo, även rätt och skyldighet att på den underåriges vägnar ta del i boets förvaltning och utredning.

När en förälder efterlämnar maka/make och gemensamma underåriga barn blir makan/maken arvinge och dödsbodelägare medan barnen blir efterarvingar, frånsett möjligheten att de genom testamente direkt blir arvingar. I egenskap av efterarvingar är barnen inte dödsbodelägare men i egenskap av efterarvingar ska de kallas till bouppteckningen (20 kap. 2 § ärvdabalken). Eftersom omyndig saknar rättshandlingsförmåga bör god man då förordnas för att ta tillvara den omyndiges intressen i samband med bouppteckningen.

Undantag från vilka som är dödsbodelägare

Det finns två viktiga undantag från vilka som är dödsbodelägare (18 kap. 1 § ärvdabalken). Det första undantaget tar sikte på om den avlidne efterlämnar maka/make eller sambo och bodelning har skett eller inte ska ske och den efterlevande inte är arvinge eller universell testamentstagare. Då är den efterlevande makan/maken/sambon inte dödsbodelägare. Eftersom efterlevande maka/make enligt 3 kap. 1 § ärvdabalken har legal arvsrätt, borde denna situation inte vara så vanlig när den avlidne var gift men däremot uppkommer den när den avlidne var sambo. Det andra undantaget gäller sådana arvingar som ärver den avlidne först efter att annan arvsberättigad avlidit (s.k. sekundosuccessorer). Den kanske mest vanliga situationen är att den avlidne var gift och efterlämnar barn som är gemensamma med den efterlevande makan/maken. Eftersom gemensamma barn inte ärver förrän efter båda

föräldrarnas död, är barnen inte dödsbodelägare i den först avlidne förälderns dödsbo. De gemensamma barnen blir dödsbodelägare i den sist avlidne förälderns dödsbo. Gemensamma barn kan bli dödsbodelägare i den först avlidne förälderns dödsbo om det finns testamente som ger barnen rätt till arv direkt efter den först avlidne föräldern eller om den efterlevande föräldern gör ett helt eller delvis arvsavstående. Om föräldrarna har ansökt om skilsmässa finns ingen arvsrätt för den efterlevande före detta makan/maken och då är det barnen som ärver direkt och som således förvaltar boet (3 kap. 10 § ärvdabalken).

Om makarna är skilda men bodelning ännu inte skett, bör efterlevande maka/make anses vara dödsbodelägare till dess bodelning har skett (se Ärvdabalken kommentaren till 18 kap. 1 §).

Bouppteckning

Boupptecknin ska som huvudregel förrättas inom tre månader från dödsfallet och ges in till Skatteverket inom en månad därefter. Skatteverket kan i vissa fall förlänga tiden genom att bevilja anstånd. Skatteverket har också vissa möjligheter att kräva att boupptecknin ges in vid vite men det kan ändå dröja avsevärd tid innan boupptecknin upprättas och ges in.

I boupptecknin ska den avlidnes tillgångar och skulder framgå. I boupptecknin tas tillgångar och skulder upp så som de var på dödsdagen liksom dödsboets kostnader för begravning och boupptecknin (som uppstår efter dödsfallet). Även vissa andra uppgifter som i och för sig inte rör tillgångar i boet ska tas upp som en anteckning, t.ex. försäkringar som utfaller till efterlevande.

Det är viktigt att tänka på att vissa fordringar kanske inte är utbetalda på dödsdagen men tas ändå upp i boupptecknin, t.ex. semesterersättning. Innan en eventuell utmätning måste därför Kronofogden kontrollera om fordran som är upptagen i boupptecknin har hunnit utbetalas till dödsboet.

Var den avlidne gift ska även makens/makans tillgångar och skulder framgå. Om enskild egendom förekommer ska det framgå varför den inte ska ingå i bodelningen.

Var den avlidne sambo och begär efterlevande sambo bodelning ska gemensam bostad och egendom tas upp särskilt. Det ska även framgå vem egendomen tillhör (20 kap. 4 § ärvdabalken). Även fordringar som är förenade med särskild förmånsrätt i egendomen eller av annan anledning är att hänföra till denna egendom ska antecknas. All annan egendom som efterlevande sambo äger faller utanför, dvs. sommarställe, banktillgodohavanden m.m.

Av bouppteckningen ska vidare dödsbodelägare samt eventuella testamenten och äktenskapsförord framgå. Bouppteckningen ska också innehålla uppgifter om livförsäkringar och tillgångar på pensionssparkonton (20 kap. 5 § ärvdabalken).

Efter granskning registrerar Skatteverket bouppteckningen.

Observera att dödsboet ansvarar för dödsboets skulder oavsett om de tagits upp i bouppteckningen eller inte.

Boutredningsman utsedd av dödsbodelägarna

Dödsbodelägare kan ställa ut fullmakt för t.ex. en delägare eller boutredningsman att sköta förvaltningen. Dennes rätt att företräda boet följer då av vad delägarna har bestämt i fullmakten. Eftersom en sådan boutredningsman inte med automatik förvaltar dödsboet, är det dödsbodelägarna som gemensamt förvaltar dödsboet och svarar för att dess skulder blir betalade.

Boutredningsman utsedd av domstol

På ansökan exempelvis av dödsbodelägare eller borgenär kan domstol besluta att egendomen i dödsboet ska avträdas till förvaltning av boutredningsman (19 kap. ärvdabalken). En dödsbodelägare behöver inte ange något skäl för sin begäran. Motivet kan t.ex. vara oenighet, misstro eller dödsboets komplexitet (Ärvdabalken kommentaren till 19 kap. 1 §). Till ansökan om boutredningsman ska normalt bifogas en bouppteckning som helst

ska vara registrerad. Om en bouppteckning inte har upprättats ska det lämnas trovärdig uppgift om delägarna i boet och deras hemvist.

En förordnad boutredningsman förvaltar i delägarnas ställe boets egendom under boutredningen, företräder dödsboet mot tredje man och får föra dödsboets talan i domstol. En boutredningsman är bara under vissa förutsättningar tillåten att sälja en fastighet som ingår i dödsboet. En förordnad boutredningsmans uppdrag är i princip slutfört när denne har förberett dödsboet för bodelning och arvskifte så att delning kan ske utan men för någon som är beroende av utredningen. Dödsbodelägarna förrättar därefter själva bodelning och arvskifte. Bodelning och arvskifte kan också ske genom en bodelningsförrättare respektive skiftesman, varefter boutredningsmannen kan lämna ut egendomen (19 kap. 15 § ärvdabalken).

Om inte tillgångarna räcker till betalning av den avlidnes skulder ska boutredningsmannen försöka träffa en uppgörelse med fordringsägarna (19 kap. 11 § ärvdabalken). Detta eftersom tillgångarna får skiftas först när skulderna är betalda.

Om boutredningsmannen inte lyckas nå en uppgörelse med borgenärerna, ska hen ansöka om att försätta dödsboet i konkurs.

Att boutredningsman försöker nå uppgörelse med borgenärerna utgör inte hinder mot utmätning av tillgångarna för dödsboets skulder. Däremot finns vissa begränsningar i möjligheterna att sälja den utmätta egendomen, se 8 kap. 6 § UB.

Dödsboanmälan

Om den dödes tillgångar, tillsammans med eventuell andel i efterlevande makes/makas giftorättsgods, inte räcker till mer än begravningskostnader och andra utgifter med anledning av dödsfallet behöver bouppteckning inte upprättas utan det räcker med en dödsboanmälan till

Skatteverket av socialnämnden. Socialnämnden utreder boet på ungefär samma sätt som när bouppteckning görs, dvs. har kontakt med anhöriga, kontrollerar eventuella bankkonton, försäkringar m.m. Efterlämnar den avlidne fast egendom eller tomträtt kan dödsboanmälan inte göras utan då måste bouppteckning upprättas.

4.8.3 Arvskifte

För att upplösa dödsboet krävs att egendomen skiftas mellan dödsbodelägarna. Det finns ingen särskild bestämmelse i 23 kap. ärvdabalken för när ett dödsbo måste vara skiftat. Ett arvskifte innebär att äganderätten övergår till dödsbodelägarna. Skiftet ska vara skriftligt och undertecknat av samtliga dödsbodelägare.

Arvskiftet är ett avtal mellan de arvsberättigade och inte en handling som normalt ska registreras. Handlingen måste kunna visas upp i vissa sammanhang, t.ex. om någon söker lagfart på en fastighet som hen tillskiftats. Tillgångar som inte är upptagna i skiftet anses inte skiftade.

Legat

Om den avlidne har testamenterat en bestämd sak eller ett bestämt belopp, ett s.k. legat, ska det delas ut till legatarien innan boet skiftas. Skulle en legatarie ha fått egendom utan att skulderna har blivit betalda kan boutredningsman tillsättas för att få tillbaka egendomen.

Bodelning

Var den avlidne gift ska bodelning ske innan arvskiftet. Detsamma gäller om den avlidne var sambo och den efterlevande sambon senast vid bouppteckningen begär bodelning. Bodelningen innebär att makarnas/sambornas egendom fördelas mellan dem och deras gemenskap kring egendomen upphör. Efter bodelningen hör egendomen till dödsboet respektive den efterlevande.

Flera dödsbodelägare

Om tillgångar finns och dödsboet har två eller flera delägare övergår äganderätten till boets egendom till dem genom att dödsbodelägarna gör ett arvskifte. För att skiftet ska vara giltigt ska det ske genom en skriftlig handling som

dödsbodelägarna skriver under. Efter skiftet upphör dödsboet som juridisk person.

En dödsbodelägare

Ibland finns det bara en delägare i dödsboet. Den situationen är mycket vanlig eftersom en efterlevande makes arvsrätt går före gemensamma bröstarvingars rätt (3 kap. 1 § ärvdabalken).

Består dödsboet av endast en dödsbodelägare kan inget arvskifte ske utan dödsbodelägaren anses då som huvudregel ha tillträtt egendomen i och med att bouppteckningen har blivit registrerad. Egendomsöverföringen sker med andra ord formlöst genom registreringen av bouppteckningen och denna blir fångeshandling. Av rättsfallet NJA 1989 s. 452 framgår att enmansdödsbon som regel anses upplösta när bouppteckningen är registrerad.

Om arvskifte inte sker

Om delägarna inte vidtar några åtgärder för att skifta boet kan Kronofogden med stöd av 4 kap. 31 § UB begära hos tingsrätten att boet avträds till förvaltning av en boutredningsman eller att tingsrätten förordnar en skiftesman (Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 31 §). Det kan bli aktuellt att begära boutredningsman om dödsboet inte är klart förberett för ett skifte. I båda fallen måste handläggaren först göra en bedömning av utfallet för borgenärerna. Med hänsyn till att kostnader kan uppstå bör Kronofogden höra sökanden och dödsboet innan begäran görs (6 kap. 18 § UF). Kronofogden kan begära boutredningsman i såväl allmänna som enskilda mål.

Återgång av skifte

Bodelning eller arvskifte får inte äga rum innan den avlidnes skulder betalats om det inte har reserverats medel för betalning av skulderna. Skulle detta ändå ske kan bodelningen eller arvskiftet gå åter (21 kap. 4 § ärvdabalken, se 21 kap. 5 § ärvdabalken om legat). Se närmare om återgång av skifte i avsnitt 4.8.5.

4.8.4 Verkställighet mot ett oskiftat dödsbo

Vid verkställighet mot ett oskiftat dödsbo behandlar Kronofogden boet som en fysisk person, dvs. handläggningen sker som om verkställigheten hade skett mot den avlidne.

Inom ramen för verkställigheten ingår sedvanliga borgenärsåtgärder som uppskov och avbetalningsplan. I vissa avseenden skiljer sig dock handläggningen mot vad som annars gäller och då främst beträffande vad som ska undantas från utmätning samt när försäljning av utmätt egendom tidigast får ske, se mer nedan. Ett annat undantag gäller för utmätning av lön, 7 kap. 1 § andra stycket UB, som innebär att reglerna om löneutmätning inte är tillämpliga när gäldenären är ett dödsbo.

En bouppteckning är inte nödvändig för förrättning eller någon annan form av verkställighet. Har bouppteckning inte lämnats in till Skatteverket ska Kronofogden ändå inte avvakta med verkställighetsåtgärder, t.ex. en förrättning. Anledningen är att ett dödsbo ofta avvecklas ganska snabbt. Dröjer Kronofogden med verkställigheten ökar risken att boet hinner skiftas. Utsikterna att få betalt är betydligt större innan delägarna har hunnit skifta boet än efter det att boet har skiftats.

Beneficium och förbehåll för medel till begravning

Ett dödsbo har som regel inte behov av att förbehålla sig egendom eller medel men Kronofogden ska beakta beneficieregeln i 5 kap. 3 § UB. Av regeln framgår att bestämmelserna i 5 kap. 1 och 2 §§ UB ska tillämpas när det gäller efterlevande och deras behov av sådan egendom som nämns i dessa paragrafer. Istället för tillämpning av 5 kap. 1 § 7 UB ska Kronofogden undanta medel som de efterlevande behöver för underhåll enligt 18 kap. 5 § 2 stycket ärvdabalken. I övrigt gäller inte beneficiebestämmelserna eftersom dödsboet är en juridisk person.

Medel som tillfaller boet för begravning ska under vissa förutsättningar undantas från utmätning (5 kap. 6 § tredje stycket UB). Sådana medel som tillfaller dödsbo på grund av en försäkring eller utfästelse från arbetsgivare får

Kronofogden inte utmäta i den mån de inte överstiger ett prisbasbelopp. Det är endast vad som överstiger prisbasbeloppet som Kronofogden kan utmäta. Är medlen utbetalade är de skyddade mot utmätning endast om de hålls avskilda.

Det saknas i princip skäl för att undanta medel vid utmätning för att begravnings- och bouppteckningskostnader ska betalas. Sådana kostnader har bara allmän förmånsrätt enligt 10 § förmånsrättslagen. Allmän förmånsrätt gäller bara vid konkurser och inte vid utmätning. Det vanligaste är att begravnings- och bouppteckningskostnaderna redan är betalda när Kronofogden beslutar om utmätning. Frågan blir då inte aktuell.

Underrättelse till dödsboet

Även om Kronofogden enligt 4 kap. 12 § UB underrättat gäldenären om skulden före dödsfallet måste myndigheten också underrätta dödsboet innan verkställighet kan ske eftersom gäldenären är ett annat rättssubjekt än dödsboet (RH 2017:41). Har gäldenären redan avlidit då ett utsökningsmål kommer in ska Kronofogden alltid underrätta dödsboet.

Syfte med underrättelsen är att dödsboet ska kunna ta tillvara sin rätt antingen genom att frivilligt betala in beloppet eller för att invända mot verkställigheten. Det väsentliga bör då vara att de som har den faktiska vården om boet får underrättelse. Om det är så att det finns en dödsbodelägare som sitter i boet bör det räcka att den personen underrättas, även om det finns fler dödsbodelägare (se 18 kap. 1 a § ärvdabalken). Saknas det dödsbodelägare som sitter i boet måste Kronofogden efterforska vilka delägare som finns och underrätta dem alla. Har det utsetts en boutredningsman är det den personen som Kronofogden ska underrätta.

Kronofogden kan genom bouppteckningen få reda på vilka som är dödsbodelägare. Är bouppteckningen registrerad kan den beställas från Skatteverket.

Finns ingen bouppteckning upprättad kan Kronofogden begära ett dödsfallsintyg med släktutredning från folkbokföringen. Av intyget framgår bara de som är dödsbodelägare inom första arvsklassen, men det kan finnas andra som är dödsbodelägare såsom sambo eller arvingar inom andra eller tredje arvsklassen samt universella testamentstagare. Fråga blir då hur långtgående utredningsskyldighet myndigheten har för att hitta alla dödsbodelägare.

Rimliga försök att efterforska dödsbodelägare

Det finns inga regler i UB om Kronofogdens utredningsskyldighet beträffande vilka som är dödsbodelägare. Kronofogden får anpassa sina utredningsresurser till det enskilda fallet och göra rimliga försök att hitta de personer som är dödsbodelägare.

Legal arvinge saknas att underrätta

Har den avlidne inte några arvingar enligt Skatteverkets dödsfallsintyg saknar Kronofogden uppgift om vem som kan underrättas. Kan Kronofogden inte heller på annat sätt utreda vem eller vilka som företräder dödsboet bör det i dessa fall vara tillräckligt att myndigheten skickar underrättelse till den avlidnes postadress. Någon har alltid ansvar för dödsboets förvaltning och det kan antas att post som skickas till den avlidnes senaste adress eftersänds till den som ansvarar för boet så att denna får del av underrättelsen. Det får i dessa situationer anses tillräckligt att endast skicka underrättelsen till den senaste adressen.

Sambandsregistrering

Som tidigare nämnts kan verkställighet ske mot dödsboet för såväl skulder som riktar sig mot den döde som mot dödsboet. I och med att dödsboet är en juridisk person får det ett eget organisationsnummer av Skatteverket i samband med beskattning året efter dödsfallet inträffade. En samordning av den avlidnes skulder och skulder som registreras mot dödsboet måste ske i utsöknings- och indrivningsdatabasen. Detta sker genom s.k. sambandsregistrering och måste göras manuellt.

Utmätning sker i det person- eller organisationsnummer där skulderna finns registrerade. Utmätning ska ske för den sammanlagda skulden.

Förfrågan och annan efterforskning av tillgångar

Förfrågan sker som vanligt men Kronofogden måste kontrollera om dödsboet har fått ett organisationsnummer. I så fall måste det användas för att förfrågan ska kunna besvaras av dem som hämtar adressuppgifter m.m. från folkbokföringen. Registerforskning görs på sedvanligt sätt men det kan alltså bli aktuellt att använda både den avlidnes personnummer och dödsboets organisationsnummer för att leta tillgångar.

Vid tillgångsundersökningen är bouppteckningen till hjälp. Det är inte i första hand behållningen eller saldot i boet som är intressant utan tillgångarna. Kronofogden kan utmäta tillgångarna även om saldot i bouppteckningen är negativt.

Även om bouppteckningen ska ta upp alla den avlidnes tillgångar kan Kronofogden inte lita på att bouppteckningen verkligen gör detta. Tillgångar kan ha missats och vissa tillgångar, t.ex. lösöre, kan ha tagits upp i klump och tilldelats ett gemensamt värde. Kronofogden kan alltså inte enbart utgå från uppgifterna i bouppteckningen men de ger Kronofogden god ledning för bedömning av tillgångar och att efterforska tillgångar.

Även en efterlevande makas/makes tillgångar och skulder ska vara antecknade i bouppteckningen. Sådana tillgångar får Kronofogden inte utmäta för den avlidnes skulder. Kronofogden får inte heller utmäta en sambos tillgångar som antecknats i bouppteckningen för den avlidnes skulder.

I en del fall när dödsboet är i det närmaste utan tillgångar ersätts bouppteckningen av att socialnämnden gör en dödsboanmälan till Skatteverket (20 kap. 8 a § ärvdabalken). Har en sådan anmälan gjorts kan Kronofogden som regel godta socialnämndens uppgift om brist på tillgångar.

Utmätning

Det är i princip ingen skillnad att utmäta tillgångar för ett dödsbos skulder jämfört med att utmäta samma tillgångar hos den avlidne när hen fortfarande levde. Kronofogden ska utreda om tillgångarna tillhör dödsboet (4 kap. 17 § UB) eller presumeras tillhör dödsboet (4 kap. 18-19 och 24 §§ UB).

Formlöst arvskifte

Det är vanligt att dödsbodelägare delar egendom mellan sig utan att upprätta en arvskifteshandling undertecknad av dödsbodelägarna, ett s.k. formlöst skifte. Eftersom ett formlöst arvskifte inte är giltigt tillhör den avlidnes tillgångar fortfarande dödsboet. Kronofogden kan därför utmäta för dödsboets skulder även om egendomen skulle finnas hos delägare. Kronofogden kan däremot inte utmäta dödsbodelägares egendom för dödsboets skulder. Det måste därför gå att identifiera vad som är dödsboets egendom för att Kronofogden ska kunna utmäta den när den befinner sig i dödsbodelägarens besittning. Har en dödsbodelägare sålt eller på annat sätt gjort sig av med den avlidnes egendom och ersatt denna med annan egendom kan utmätning inte ske.

Utmätning mot enmansdödsbo

Ett dödsbo kan leva vidare och förvärva intäkter och dra på sig skulder även efter det att bouppteckningen registrerats. I regel ska skulderna vara betalda innan arvskifte äger rum eller medel ska ha satts av till betalning av dem (23 kap. 2 § ärvdabalken). I dödsbo med enbart en dödsboägare kan inget arvskifte ske utan dödsboägaren anses då som huvudregel ha tillträtt egendomen i och med att bouppteckningen registrerats (NJA 1989 s. 452), varefter dödsboet får anses upplöst. Ett undantag från denna huvudregel är om ett enmansdödsbos skulder kvarstår obetalda efter att bouppteckningen har registrerats. Då kan dödsboet fortfarande anses bestå. Har då egendomen ännu inte förts över på arvingen, t ex. om egendomen är satt under särskild förvaltning, får det ske en bedömning från fall till fall om det går att utmäta enmansdödsboets tillgångar för boets skulder.

Värdering

Den dödes tillgångar ska antecknas i bouppteckningen och tillgångarnas värde ska också anges (20 kap. 4 § ärvdabalken). Hur tillgångar i praktiken värderas i bouppteckningar kan variera mycket. Vid bedömningen av tillgångars värde i handläggning av utmätningsmål mot ett dödsbo bör värderingen i bouppteckningen inte få någon avgörande betydelse. Kronofogden ska självständigt värdera egendomen (6 kap. 9 § UB och 12 kap. 3 § UB).

Särskilt om försäkringar

I samband med dödsfallet kan det bli aktuellt med att försäkringsersättning ska betalas ut. Försäkring kan komma att tillfalla dödsboet men det kan också vara så att ersättningen tillfaller någon annan på grund av förmånstagarförordnande. Förutsättningarna att utmäta försäkringar regleras i 15 kap. försäkringsavtalslagen och en närmare beskrivning av dessa regler framgår av avsnitt 6.10.

Försäljning av utmätt egendom

Ett undantag från att verkställigheten fortgår som vanligt är när Kronofogden ska sälja utmätt egendom. Utmätt egendom får inte säljas utan dödsboets samtycke innan en månad gått från det bouppteckningen förrättades eller tiden för att förrätta bouppteckningen gått ut (8 kap. 6 § UB). Bouppteckning ska som huvudregel förrättas inom tre månader från dödsfallet. Har boutredningsman utsetts att förvalta dödsboet får utmätt egendom inte säljas innan denne har nått överenskommelse med borgenärerna. Det finns inte någon tidsfrist inom vilken överenskommelse måste vara träffad. Försäljning får ske, om sökanden har särskild förmånsrätt i egendomen på annan grund än utmätningen, t.ex. panträtt, eller om den utmätta egendomen är sådan som hastigt faller i värde eller kräver kostsam vård.

4.8.5 Verkställighet när ett dödsbo har skiftats

I allmänhet avvecklas ett dödsbo ganska snabbt. Verkställigheten underlättas betydligt om den kan göras innan dödsboet skiftas.

Som framgått tidigare ska skulderna betalas innan ett arvskifte görs. Om ett dödsbo skiftas innan alla skulderna har betalats ska arvskiftet i princip gå tillbaka (21 kap. 4 § första stycket ärvdabalken). En partiell återgång kan ibland vara tillräcklig om den obetalda skulden understiger de tillgångar som skiftats. Om egendomen som ska återgå inte längre finns kvar ska arvingen betala ut ersättning för dess värde till dödsboet.

Kronofogden bör, när det konstaterats att dödsboet skiftats, ge boet ett skriftligt krav där det uppmanas att betala skulderna vare sig de gäller allmänna eller enskilda mål. Kravskrivelsen skickas till alla dödsbodelägare, men lägg märke till att det är dödsboet som krävs på betalning. I skrivelsen bör Kronofogden upplysa om att arvskiftet i princip ska gå tillbaka i de delar som krävs för att betala skulderna.

Det är i första hand dödsbodelägarna som ska verkställa återgången av arvskiftet och betala skulderna med den återlämnade egendomen. För att undvika onödigt arbete kan dödsbodelägarna också betala skulderna direkt. Kronofogden bör därför regelmässigt kräva dödsboet på det sätt som beskrivits här.

Begära förvaltning av boutredningsman

Om dödsbodelägarna vägrar att betala skulden när dödsboet är skiftat kan verkställighet inte ske mot varken dödsboet eller dödsbodelägarna. Dödsboet upphörde ju vid arvsskiftet och dödsbodelägare har inget personligt ansvar för ett dödsbos skulder. Om ett formellt riktigt skifte ägt rum utan att skulderna betalats kan utmätning inte ske hos dödsbodelägare för dödsboets skulder (Svea hovrätts utslag 1979-06-06 i mål Ö 686/79 = RIC 19/79 och Hovrätten för Västra Sveriges beslut 1986-03-18 i mål Ö 1116/85 = RIC 50/87).

Det enda som borgenärerna kan göra är att hos tingsrätten begära att boets egendom ska lämnas till förvaltning av en boutredningsman (19 kap. 1 § ärvdabalken). Det är sedan boutredningsmannen som för dödsboets räkning kan vidta

åtgärder för att arvskiftet ska gå åter helt eller delvis, bl.a. föra talan i domstol mot de delägare som inte frivilligt återlämnar egendom eller betalar ersättning för denna. För det allmännas fordringar är det Skatteverket som ansöker om förordnande av boutredningsman när dödsbo har skiftats utan att skulderna betalats. Skatteverket och enskilda sökanden kan också överväga konkursansökan mot ett dödsbo, t.ex. om det finns grund för återvinning i konkurs.

Om skulden i ett enskilt mål inte betalas, redovisar Kronofogden målet till sökanden med information om att dödsboet skiftats och att dödsbodelägarna vägrat att betala skulden.

När ett arvskifte återgår ska dödsbodelägarna lämna tillbaka så mycket egendom som behövs för att betala skulden. Ingen arvinge eller testamentstagare är skyldig att återlämna mer egendom än hen fått från boet. Om det uppstår en brist hos någon dödsbodelägare är de andra skyldiga att betala också den så långt deras lott räcker (21 kap. 4 § tredje stycket ärvdabalken).

Om dödsboet som sådant blir beskattat för t.ex. försäljning av fastigheter, värdepapper eller ränteinkomster, kan delägarna i vissa fall bli solidariskt ansvariga för dessa skatteskulder (59 kap. 13 § skatteförfarandelagen).

4.9 Förmånsrätt

Utmätning ger förmånsrätt, dvs. ger företräde till betalning efter övriga särskilda förmånsrätter i den utmätta egendomen (8 och 9 §§ förmånsrättslagen).

Huvudregeln är att utmätning medför förmånsrätt i och med själva beslutet (4 kap. 30 § första stycket UB). Det gäller också vid distansutmätning. Förmånsrätten inträder alltså oberoende av när säkerställande sker.

Undantag från huvudregeln har gjorts i följande fall:

- Utmätning av lön (7 kap. 13 § UB). Utmätning av lön medför förmånsrätt när lönen förfaller till betalning (avsnitt 5.10).
- Utmätning av fast egendom och tomträtt, registrerat skepp, registrerat luftfartyg och intecknade reservdelar till ett sådant luftfartyg (4 kap. 30 § andra stycket UB). Utmätningen medför förmånsrätt först när ett ärende om anteckning av utmätningen tas upp på inskrivningsdagen (avsnitt 7.5).
- Utmätning av värdepapper som är registrerade hos Euroclear eller en förvaltare (4 kap. 30 § fjärde stycket UB). Förmånsrätten uppkommer när utmätningen registrerats eller i vissa fall genom en underrättelse till en förvaltare.
- Utmätning av ett elcertifikat eller en rättighet som är registrerad enligt lagen om elcertifikat medför förmånsrätt genom registrering av utmätningen enligt den lagen.
- Utmätning av en utsläppsrätt eller en rättighet som är registrerad enligt kommissionens delegerade förordning (EU) 2019/1122 av den 12 mars 2019 om komplettering av Europaparlamentets och rådets direktiv 2003/87/EG vad gäller unionsregistrets funktion medför förmånsrätt genom kontoföringsmyndighetens beslut om avstängning av tillträdesrätten till kontot på grund av utmätningen.

Turordning

Om Kronofogden utmäter samma egendom flera gånger har den först beslutade utmätningen företräde framför en senare. Utmätning för flera fordringar på en gång ger lika rätt, vilket innebär att det influtna beloppet fördelas mellan målen i förhållande till fordringarnas storlek (9 § fjärde stycket förmånsrättslagen). Förmånsrätten kan återgå på grund av en efterkommande konkurs (avsnitt 10.1).

5 Löneutmätning

Avsnittet om löneutmätning berör de delar av verkställighetsprocessen som hör till processtegen Utreda och Verkställa.

5.1 Inledning

Utmätning av lön är Kronofogdens mest använda tvångsmedel. Löneutmätning innebär att Kronofogden beslutar att arbetsgivaren ska innehålla och redovisa en del av gäldenärens lön till myndigheten och inte till gäldenären. Löneutmätning kan ske i de flesta periodiska utbetalningar såsom lön, pension osv.

Jämfört med utmätning av egendom har löneutmätning den fördelen för gäldenären att det inte uppstår någon förlust för att någonting ska säljas. Hela det belopp som dras från lönen betalas in till Kronofogden.

Löneutmätningen får bara gälla den del av inkomsten som gäldenären inte behöver för sitt och familjens underhåll (7 kap. 4 § UB). Löneutmätning måste också vara försvarlig i förhållande till det belopp som kan beräknas flyta in (7 kap. 3 § andra stycket UB, se även avsnitt 5.6).

Vid löneutmätning beslutar Kronofogden hur mycket gäldenären ska få behålla för att betala sina egna levnadskostnader (förbehållsbeloppet) och hur mycket som ska utmätas (utmätningsbeloppet). Förbehållsbeloppet räknas fram utifrån ett normalbelopp vars storlek regleras i 7 kap. 5 § UB. Kronofogden meddelar varje år föreskrifter och allmänna råd, samt informerar (genom meddelanden) om hur förbehållsbeloppet ska räknas fram vid löneutmätning. Dokumenten publiceras på Kronofogdens webbplats. De två sistnämnda dokumenten innehåller omfattande ställningstaganden som kompletterar författningstexten.

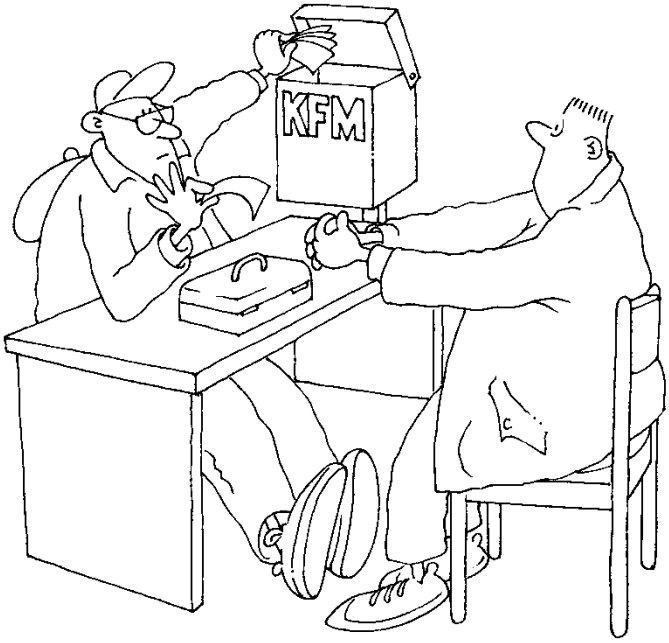

Vid löneutmätning har vissa fordringar företräde framför andra, bland annat underhållsbidrag, skadestånd på grund av brott och de flesta allmänna mål (7 kap. 14 § UB).

Löneutmätning kan bara ske i inkomster och ersättningar till privatpersoner (7 kap. 1 § andra stycket UB). Ersättning till juridiska personer utmäts enligt vanliga regler för fordringar.

Löneutmätningen handläggs i stor utsträckning med stöd av rutiner i INIT. Underrättelser och förfrågningar skickas ut maskinellt. Kronofogden registrerar alla uppgifter som ligger till grund för beräkningen av förbehållsbelopp och utmätningsbelopp i systemet. INIT används också för själva beräkningen och för att skapa besluten. Systemet ger dessutom stöd vid uppföljningen av besluten.

5.2 Ersättningar som kan tas i anspråk genom löneutmätning

Bestämmelser om i vilka ersättningar löneutmätning kan ske finns i 7 kap. 1 § UB.

5.2.1 Arbetstagares lön

Ersättning för arbete

Löneutmätning kan göras på ersättning för arbete som betalas ut till gäldenären (7 kap 1 § första stycket 1 UB). Det har ingen betydelse om den som betalar ut lönen är arbetsgivare med skyldighet att göra skatteavdrag eller inte. Löneutmätning kan göras så fort det är praktiskt genomförbart. Den ska gälla arbetstagarens lön, vare sig det handlar om tidlön, ackordslön, provision, semesterersättning eller liknande. Löneutmätning kan också ske i annan ersättning för gäldenärens arbetsinsats, om gäldenärens ställning är jämförlig med en arbetstagares (7 kap. 1 § första stycket 2 UB).

Det går att genomföra löneutmätning när gäldenären är egen företagare och har F-skattsedel och får ersättning med viss regelbundenhet från en uppdragsgivare. Även när gäldenären är eller får anses vara anställd i eget bolag och tar ut lön ur bolaget är löneutmätning möjlig. I förarbete, praxis och litteratur inom arbetsrätten har det uppställts ett antal förutsättningar för att avgöra om anställning föreligger. En viktig förutsättning handlar om ifall det finns ett avtal om personlig arbetsskyldighet mot ersättning. I rättsfallet NJA 1974 s. 320 gjordes löneutmätning i en taxiägares ersättning från en taxiförening för kreditkörning. I NJA 1975 s. 64 togs en åkeriägares ersättning från en speditionsfirma i anspråk.

Löneutmätning kan däremot inte göras om någon levererar varor eller liknande. I rättsfallet NJA 1975 s. 468 medgavs inte att ersättning för levererade varor (slaktdjur) togs i anspråk, läs mer nedan under kundfordringar.

Provision

Löneutmätning kan tillämpas på provision. Om gäldenären får provision direkt från kunderna ska arbetsgivaren lägga

om systemet för utbetalning så att löneutmätning kan göras (7 kap. 9 § UB) Motsvarande kan bli aktuellt när en försäljare som är knuten till ett företag får ersättning i form av rabatt på varor som hen köper av företaget på fast räkning. Kronofogden måste dock vara försiktig och ta hänsyn till de svårigheter som en omläggning av systemet kan innebära för arbetsgivaren.

Traktamente

Ersättningar för kostnader i arbetet, såsom rese- och traktamentsersättning, kan Kronofogden ta i anspråk genom löneutmätning. De skatterättsliga reglerna kan användas som ledning för bedömning av hur mycket av ersättningen för kostnader i arbetet som kan utmätas. Det som överstiger vad som är skattefritt behandlas som lön. Den skattefria delen antas motsvara gäldenärens kostnader. I de fall traktamentes storlek varierar kraftigt har Svea hovrätt i beslut 1991-03-12 Ö 452-91 (RIC 20/91) kommit fram till att utmätningsbeloppet bör sättas högre än lägsta regelbundna inkomst minskad med förbehållsbeloppet (utmätningsfritt belopp) samt preliminärskatt. Vid bestämmande av förbehållsbeloppet (utmätningsfria beloppet) bör gäldenären ha möjlighet att tillgodoräkna sig de faktiska kostnader hen har för fullgörande av tjänst.

5.2.2 Annan ersättning för arbetsinsats

Bolagsmän

Ersättning för arbete till delägare i aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag samt ekonomiska föreningar kan bli föremål för löneutmätning. Delägarna jämställs i löneutmätningshänseende med andra anställda i företaget. Detta gäller även delägare som har det beslutande inflytandet. Även i styrelseledamöters ersättning kan löneutmätning göras.

Entreprenad-förhållanden

Även vid entreprenadförhållanden går det i vissa fall att besluta om löneutmätning. Det som är avgörande är om gäldenärens ställning är jämförlig med en arbetstagares i förhållande till den som utbetalar ersättningen.

Gratifikation

En frivilligt lämnad ersättning för gjorda tjänster, en penninggåva vid sidan av lön eller arvode (gratifikation), som fungerar som ersättning för utfört arbete räknas som lön.

Läkare – sjukgymnaster

Ofta betalar det allmänna, regionerna, ut ersättning till bl.a. privatpraktiserande läkare och sjukgymnaster för utfört arbete. Ersättningen – läkarvårdsersättning respektive sjukgymnastersättning – betalas oftast ut månadsvis enligt en viss taxa eller ett visst avtal. I en sådan ersättning kan löneutmätning göras (Utsökningsbalken kommentaren till 7 kap. 1 §). I ett utslag från Hovrätten för västra Sverige 1977-03-04 i mål Ö 771/76 (RIC 16/77) beviljades löneutmätning (införsel) av en läkares ersättning trots att den betalades till ett aktiebolag där läkaren var anställd. Löneutmätning (införsel) beviljades eftersom ersättningen avsåg läkarens arbete och att aktiebolaget inte hade bättre rätt till ersättningen.

Lönegarantimedel

Löneutmätning kan göras i utbetalning enligt lagen om lönegaranti vid konkurs (Svea hovrätts beslut 1992-06-18 i mål Ö 1065/92 (RIC 52/92).

Tandläkare

Ersättning till privatpraktiserande tandläkare utbetalas från Försäkringskassan och i vissa fall frånregionerna. Löneutmätning kan göras i dessa ersättningar.

Vinst

Ersättning som betalas ut som bonus eller en andel i en vinst kan tas i anspråk genom löneutmätning. Detta kan dock inte göras i aktieutdelning, utan bara ersättning för arbetsinsatser av arbetstagare eller den som anses jämförlig med arbetstagare.

Vårdbidrag

Vårdbidrag är ersättning till en förälder som vårdar ett sjukt eller funktionsnedsatt barn i hemmet. Bidraget är ersättning för det vård- och tillsynsarbete som föräldern utför. Försäkringsöverdomstolen har konstaterat att vårdbidragets syfte i sig är att kompensera en del av det inkomstbortfall som barnets omvårdnad kan medföra om en förälder måste avstå från förvärvsinkomst. En viss del av

vårdbidraget kan betalas ut som ersättning för merkostnader. En sådan ersättning är skattefri. Ett vårdbidrag som betalas ut med hänsyn till både tillsynsbehov och merkostnader är skattepliktigt. Kronofogden kan besluta om löneutmätning i ett skattepliktigt vårdbidrag.

Om gäldenären eller dennes make/maka/sambo får vårdbidrag i form av skattefri merkostnadsersättning ska den inte tas upp som inkomst när förbehållsbeloppet räknas ut.

Omvårdnadsbidrag

Omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning har sedan den 1 januari 2019 ersatt vårdbidrag. Omvårdnadsbidraget är skattepliktigt i sin helhet och Kronofogden kan besluta om löneutmätning i bidraget. Merkostnadsersättning, som inte ingår i omvårdnadsbidraget, är skatte- och utmätningsfri.

Om gäldenären eller dennes make/maka/sambo får merkostnadsersättning ska den inte tas upp som inkomst när förbehållsbeloppet räknas ut.

5.2.3 Periodiskt vederlag

Periodisk ersättning för immateriella rättigheter

Kronofogden kan besluta om löneutmätning för periodisk ersättning för immateriella rättigheter. Gäldenären är då inte arbetstagare och har inte heller samma ställning som en arbetstagare. Ersättningen behöver inte betalas ut regelbundet. Det räcker om den betalas ut vid några tillfällen efter varandra. Lagtexten exemplifierar immateriella rättigheter som ”periodiskt vederlag för utnyttjande av patent, rätt till litterärt eller konstnärligt verk” Vad gäller ersättning som utgår från STIM går det av praktiska skäl inte att begränsa utmätningsbeslutet till ersättning som kommer från framförandet av visst eller vissa bestämda verk. Även den ersättning som kan komma att utgå för kommande verk bör därför omfattas. Något hinder möter inte att endast ta i anspråk ersättning för viss form av utnyttjandet, för vilken ersättningen betalas ut särskilt. STIM-ersättningar brukar betalas ut en eller två

gånger om året, men får ändå anses som periodiskt ersättning. Även när det gäller författarpenning talar praktiska skäl för att utmätningsbeslutet inte begränsas till ersättningen för visst eller vissa verk utan får omfatta författarpenningen i dess helhet.

Dessutom kan löneutmätningen göras i ”annan sådan rättighet”, vilket innebär t.ex. mönsterrätt, växtförädlarrätt och varumärkesrätt (se vidare Utsökningsbalken kommentaren till 7 kap. 1 §).

Överlåtelse av rörelse

I 7 kap. 1 § 3 UB finns en bestämmelse som uttryckligen medger löneutmätning av regelbunden ersättning vid överlåtelse av en rörelse. Även här är kravet på regelbundenhet lågt. Ett alternativ till löneutmätning kan vara att Kronofogden utmäter överlåtelsefordringen som sådan enligt vanliga regler, dvs. utan att myndigheten tar hänsyn till skyddsreglerna i 7 kap. UB.

5.2.4 Pension och livränta

Pension och livränta m.m.

Pension och livränta kan tas i anspråk genom löneutmätning, vilket innebär att Pensionsmyndigheten eller Försäkringskassan gör avdrag vid varje utbetalning precis som vid vanlig löneutmätning. Livräntor kan i vissa fall vara skattefria. Det är dock inget hinder mot löneutmätning.

Om rätten till pension, se avsnitt 4.3.3.

Den allmänna pensionen kompletteras ibland med en privat pensionsförsäkring. Beslutet om löneutmätning bör gälla huvudinkomsten medan övriga inkomster är sidoinkomster.

Äldreförsörjningsstöd

Ett äldreförsörjningsstöd är en förmån och inte skattepliktigt. Äldreförsörjningsstöd ges till personer som inte får sin grundläggande försörjning tillgodosedd genom andra förmåner inom den allmänna pensionen. Kronofogden kan besluta om löneutmätning i ett sådant stöd.

5.2.5 Sjukpenning m.m.

Sjukpenning och annan dagersättning

Löneutmätning kan göras i sjukpenning, föräldrapenningförmåner, rehabiliteringsersättning och annan ersättning som lämnas vid närståendevård, sjukdom, smitta eller olycksfall. Detsamma gäller vissa ersättningar som betalas vid värnpliktstjänstgöring, utbildning och arbetslöshet. Vissa ersättningar är undantagna bl.a. ersättning som mottagaren är återbetalningsskyldig för och ersättning som ska kompensera mottagaren för vissa kostnader.

Den allmänna sjukförsäkringen kan kompletteras med en privat sjukförsäkring i ett försäkringsbolag. Beslutet om löneutmätning bör gälla huvudinkomsten, medan övriga inkomster är sidoinkomster (avsnitt 5.4). Svea hovrätt har i beslut 1986-12-16 Ö 2722/86 (RIC 21/87) kommit fram till att regeln om utmätningsfrihet i 15 kap 10 § försäkringsavtalslagen (dåvarande 123 §) inte utgör hinder mot utmätning enligt 7 kap UB. Det är rätten till livränta som omfattas av utmätningsfriheten och inte utfallande belopp.

Ersättning vid arbetslöshet

Löneutmätning kan också beslutas i arbetslöshetsersättning. Arbetslöshetsersättning betalas ut som dagersättning för maximalt fem dagar per vecka. Arbetslöshetskassor betalar ut ersättning månadsvis (13 utbetalningar per år) eller var fjortonde dag (26 utbetalningar per år). En månadsvis utbetalning omfattar normalt sett fyra veckors ersättning (20 ersättningsdagar) medan en utbetalning var fjortonde dag omfattar två veckors ersättning (tio ersättningsdagar). Gäldenären har dock rätt till förbehållsbelopp för alla dagar i ersättningsperioden (7 kap. 8 § andra stycket UB).

För att beräkna gäldenärens disponibla belopp per dag räknar Kronofogden om ersättningen så att ersättningsbeloppet för fem dagar delas med sju. Därefter fastställs förbehålls- och utmätningsbelopp per dag. Om utbetalning sker månadsvis och gäldenären tar ut

ersättning för samtliga ersättningsberättigade dagar innebär det att gäldenären får en utbetalning som omfattar 20 ersättningsdagar. Gäldenärens förbehållsbelopp ska dock täcka 28 dagar. Även om gäldenären inte tar ut ersättning för alla ersättningsberättigade dagar ska förbehållsbeloppet omfatta hela ersättningsperioden, dvs. 28 dagar. Om ersättning istället betalas ut var fjortonde dag, avser utbetalningen tio ersättningsdagar medan gäldenären får förbehåll för 14 dagar.

Etableringsjobb

Arbetsförmedlingen kan besluta om statlig ersättning för arbete i etableringsjobb. Det är Försäkringskassan som beräknar ersättningens storlek och betalar ut ersättningen. Utbetalningen sker månadsvis i efterskott. Den som har ett etableringsjobb får inkomst från arbetsgivaren och ersättning från Försäkringskassan. Ersättningen från Försäkringskassan och inkomsten från arbetsgivaren är utmätningsbar.

5.3 Ersättningar i vilka löneutmätning inte kan ske

Handikappersättning/ merkostnadsersättning

Handikappersättning kan inte bli föremål för löneutmätning. Sådan ersättning får personer som har nedsatt funktionsförmåga och behöver hjälp för att klara sin dagliga livsföring. Ersättningen ges till personer som fyllt 19 år och som före 65 års ålder fått sin funktionsförmåga nedsatt. Handikappersättning kan lämnas om den nedsatta funktionsförmågan medför merkostnader och/eller om funktionsnedsättningen medför att personen behöver tidskrävande eller regelbunden hjälp av en annan person för att klara sitt dagliga liv, arbeta eller studera.

Handikappersättning som gäldenären eller hens make/makasambo får ska inte tas upp som inkomst när förbehållsbeloppet bestäms (RH 2001:63 = RIC 42/01).

Det går inte längre att göra nya ansökningar om handikappersättning eftersom det har ersatts av merkostnadsersättning för vuxna. I ersättningen har hjälpbehovet lyfts ur eftersom flera insatser kring hjälpbehovet idag tillgodoses av kommunen och regionen. Ersättningen ersätter därför enbart kostnader. Kronofogden kan inte besluta om utmätning i ersättningen och den ska inte tas upp som inkomst vid bestämmande av förbehållsbeloppet.

Övriga kostnads-ersättningar

Kronofogden kan inte utmäta kostnadsersättningar som är avsedda att kompensera särskilt angivna kostnader. Ett exempel är studiemedel riktade för viss utbildning.

Kriminalvårds-anstalt

Ersättning för arbete som utförs av personer intagna på en kriminalvårdsanstalt kan Kronofogden inte ta i anspråk genom löneutmätning (3 kap. 6 § fängelselagen).

Kundfordringar

Kronofogden kan normalt inte besluta om löneutmätning av vanliga kundfordringar som uppstår då någon driver en regelrätt näringsverksamhet. I NJA 1975 s. 468 kom HD fram till att löneutmätning (införsel) inte kunde meddelas i ersättning för levererade varor och slaktdjur trots att leveranserna och utbetalningarna skedde regelbundet.

Vissa hantverkare brukar dock driva sin verksamhet i enkla former där den personliga arbetsinsatsen dominerar. Om en sådan yrkesutövare arbetar under längre tid åt en och samma uppdragsgivare kan lönen utmätas (avsnitt 5.2.1 vid rubriken Ersättning för arbete). Om arbetet delvis har utförts av medhjälpare får gäldenären göra avdrag för det som betalats i lön till dem.

Naturaförmån

Fri bostad och fri kost är exempel på naturaförmåner. Sådana förmåner kan Kronofogden aldrig ta i anspråk genom löneutmätning eftersom de inte är inkomster. Däremot ska förbehållsbeloppet minskas med deras värde om förmånen gäller någon av de kostnader som ska beaktas vid förbehållsberäkningen (NJA 2000 s. 121).

Försörjningsstöd

Ett försörjningsstöd som en kommun betalat ut kan Kronofogden inte utmäta och det anses inte heller som en sidoinkomst.

Studiemedel

Studiemedel enligt studiestödslagen betalas ut i form av studielån och studiebidrag. Studiestöd – t.ex. studiemedel – får Kronofogden inte utmäta.

Studiemedel bör inte heller tas upp som inkomst för gäldenärens make/maka/sambo om förbehållsbeloppet proportioneras. Motivet till att studiemedel inte tas upp som inkomst är att studiemedel dels består av lånade medel, dels är avsedda att täcka bl.a. kostnader som normalbeloppet inte omfattar, t.ex. läromedel och studentkårsavgifter. Eftersom Kronofogden inte gör något tillägg till normalbeloppet för dessa kostnader bör inte heller någon del av studiemedlet beaktas som inkomst vid löneutmätning.

Omställnings-studiestöd

CSN kan besluta om studiestöd för vuxna. Stödet kallas omställningsstudiestöd och består av en bidragsdel och en lånedel. Bidragsdelen ska täcka ett inkomstbortfall och beskattas i inkomstslaget tjänst. Kronofogden kan därmed ta bidragsdelen i anspråk genom utmätning på samma sätt som annan inkomst av tjänst. Lånedelen är dock sökanden återbetalningsskyldig för och ska därmed inte räknas som en inkomst.

5.4 Allmänna regler vid olika typer av ersättningar

Arbetsgivar-inträde

De första 14 dagarna betalar arbetsgivaren sjuklön under sjukfrånvaron. Kronofogdens beslut om löneutmätning i den vanliga lönen gäller även när gäldenären är sjuk och arbetsgivaren betalar sjuklön.

Deltid

En anställning eller något annat arbetsförhållande behöver inte vara på heltid utan även ersättning från bisyssla kan komma ifråga för löneutmätning. Om t.ex. en advokat har

ett fast uppdrag som juridisk rådgivare åt ett bolag kan ersättningen tas i anspråk. Det går också att utmäta ersättning som en gäldenär får för statliga och kommunala förtroendeuppdrag eftersom gäldenären i dessa fall har en ställning som gör arbetssituationen jämförlig med en arbetstagares. För att Kronofogden ska kunna besluta om löneutmätning måste arbetet ha större omfattning och ersättningen betalas ut regelbundet.

Dubbla beslut

I vissa situationer kan Kronofogden fatta dubbla beslut. Det innebär att Kronofogden fattar flera beslut om löneutmätning för samma gäldenär i **olika** ersättningar, t.ex. lön och sjukpenning. Besluten gäller då vid sidan av varandra.

Kvarliggande beslut

Kronofogden får besluta om löneutmätning i vissa dagersättningar t.ex. föräldrapenning även om gäldenären inte får någon sådan ersättning då beslutet fattas (7 kap. 16 § UF jämförd med 7 kap. 20 § UF). För att Kronofogden ska fatta ett sådant beslut måste det finnas särskilda skäl, t.ex. att gäldenären flera gånger har tagit ut enstaka dagar för att undvika ett beslut om löneutmätning.

Kortvarig anställning

Även vid en kortvarig anställning kan löneutmätning vara möjlig. Musiker, skådespelare och andra artister engageras på mycket olika sätt, vid allt från enstaka tillfällen till mer varaktiga anställningsförhållanden. I rättsfallet NJA 1979 s. 787 ansågs en kapellmästare inte som arbetsgivare för musikerna i en orkester under en folkparksturné. Anställningsförhållandet ansågs i stället finnas mellan arrangören och orkestermedlemmarna (se även RH 1982:89).

Oregelbunden inkomst

Det är inte nödvändigt att ersättningen är regelbunden (periodisk). Det går också att utmäta övertidsersättning och ackordsersättning som finns kvar efter att gäldenären har slutat sin anställning. När det är praktiskt möjligt kan verkställighet ske även i engångsersättning. Engångsersättning kan vara t.ex. retroaktiva lönetillägg, retroaktiv pension/sjukpenning och avgångsvederlag. I

Svea hovrätts utslag 1975-07-04 i mål Ö 373/75 (RIC 30/75) medgavs löneutmätning (införsel) i avgångsvederlag.

Sidoinkomst

En gäldenär kan ha flera inkomster. Hen kan t.ex. arbeta extra på helgerna eller ha viss pension. Den lägre inkomsten kallas då sidoinkomst vid beräkningen av förbehållsbeloppet. Om gäldenären har en sidoinkomst är det normalt huvudinkomsten som Kronofogden lägger löneutmätningsbeslutet i. Förbehållsbeloppet ska minskas med en eventuell regelbunden sidoinkomst efter avdrag för preliminär skatt.

Som sidoinkomst kan räknas:

- ersättning som får tas i anspråk genom löneutmätning enligt 7 kap. 1 § UB
- arbetsersättning som gäldenären får utan att vara arbetstagare.

5.5 Förbehållsbelopp

Vid löneutmätning ska Kronofogden, enligt 7 kap. 8 § UB, bestämma dels hur mycket som får utmätas vid varje utbetalningstillfälle (utmätningsbeloppet), dels hur mycket av lönen som inte får tas i anspråk genom löneutmätning (förbehållsbeloppet).

Kronofogden räknar fram förbehållsbeloppet utifrån ett normalbelopp. Genom bemyndigande av regeringen fastställer Kronofogden årligen normalbeloppens storlek. Hur de beräknas framgår av 7 kap. 5 § UB. Normalbeloppen fastställs för ensamstående, sammanlevande makar och därmed jämställda (sambo och registrerad partner) samt barn. Normalbeloppet för barn varierar med barnets ålder. De olika beloppen som är beroende av barnets ålder gäller från och med det kalenderår barnet fyller år. Från och med den 1 juni 2022 delas barn in i fyra ålderskategorier (i stället för två) vid uträkning av förbehållsbelopp. Normalbeloppen för barn i de äldre kategorierna höjs. De nya ålderskategorierna är 0–6 år, 7–10 år, 11–14 år och 15

år eller äldre. Brytpunkten för ålderskategorierna ska även fortsättningsvis vara kalenderår (prop. 2020/21:161 s. 30).

Utlandsboende

Löneutmätning kan endast beslutas i inkomster som betalas ut i Sverige. Förbehållsbeloppet bestäms i svenska kronor även när en gäldenär är bosatt i utlandet. Bostadskostnader bör styrkas genom hyreskontrakt och andra eventuella kostnader för t.ex. el, vatten och sophämtning bör styrkas genom avtal. Enligt Svea hovrätts utslag 1979-07-24 i mål Ö 886/79 (RIC 2/80) behöver Kronofogden inte ta hänsyn till mindre kursändringar vid beräkningen. Angående betalning av skatt utomlands vid utmätning av lön, se EG-domstolens dom 2004-04-29 i mål C 224-02 (RIC 7/05). När den verkliga bostadskostnaden inte är känd bör ett schablonbelopp på 5 500 kr användas (se Kronofogdens beslut om schablonkostnad vid löneutmätning för beräkning av bostadskostnad för utlandsboende).

5.5.1 Familjebegreppet

Normalbeloppet är avsett för gäldenären och hens familj. Kronofogden beskriver i sitt allmänna råd om bestämmande av förbehållsbelopp vid utmätning av lön m.m. vad som menas med familj i löneutmätningssammanhang.

Till gäldenärens familj räknas make/maka/sambo och registrerad partner samt egna eller gemensamma barn. Till gäldenärens familj hör även makens/makans/sambons barn om gäldenären varaktigt bor ihop med barnen. När två personer varaktigt bor ihop under äktenskapsliknande förhållanden (som sambor) blir de likställda med makar vare sig de har barn tillsammans eller inte, se Hovrättens över Skåne och Blekinge beslut 2003-06-26 i mål Ö 293-03 (RIC 34/03). Jfr även RH 2005:46.

Till gäldenärens familj räknas inte föräldrar eller andra släktingar som bor ihop med gäldenären.

Barn

Med barn menas ett barn som en gäldenär och hens sammanlevande make/maka/sambo varaktigt bor tillsammans med och är skyldig att försörja. Reglerna om föräldrars skyldighet att försörja sina barn finns i föräldrabalken. Föräldrar är skyldiga att försörja sina barn tills de fyller 18 år. Går barnet då i skolan, gymnasiet eller motsvarande är föräldrarna försörjningsskyldiga så länge skolgången pågår. Försörjningsskyldigheten upphör dock senast när barnet fyller 21 år (7 kap. 1 § föräldrabalken). Föräldrarnas försörjningsskyldighet kan påverkas av barnets egna inkomster.

När ett försörjningsberättigat barn studerar på en annan ort än förälders bostadsort bör Kronofogden inte göra något tillägg till normalbeloppet för barnets eventuella merkostnader för exempelvis boende, fördyrat uppehälle eller resor. Dessa kostnader bör täckas genom barnets normalbelopp och den ersättning och det stöd som kommunen kan betala ut enligt lag (RH 2000:34).

När ett hemmavarande barn inte är försörjningsberättigat, därför att skyldigheten har upphört, beaktar Kronofogden inte barnet när normalbeloppet bestäms. Tillfälliga inkomster från feriearbeten eller liknande räknas inte in vid bedömningen om barnet försörjer sig självt.

Växelvis boende

Normalbeloppet för barn minskas till hälften om föräldrarna inte bor tillsammans och barnet vistas ungefär lika mycket hos den ena som hos den andra föräldern (växelvis boende). Vid bedömningen om ett barn bor växelvis kan Kronofogden utgå från Försäkringskassans definitioner. Försäkringskassan definierar växelvis boende som att barnet vistas i genomsnitt tolv dagar (40 procent) eller mer per månad hos vardera föräldern. I de fall barnet vistas i genomsnitt färre än tolv dagar bedöms detta istället som umgänge och inte som att barnet bor varaktigt hos den föräldern.

Är ett hemmavarande barn gäldenär räknar Kronofogden det som ensamstående.

Familjehem

Barn som genom socialtjänstens försorg får vård i ett annat hem (blir familjehemsplacerat) bör räknas som försörjningsberättigat hos de biologiska föräldrarna eller adoptivföräldrarna, eftersom föräldrarna enligt föräldrabalken är skyldiga att försörja barnet. Bor föräldrarna inte tillsammans bör den förälder som barnet varaktigt bott hos före familjehemsplaceringen, tillgodoräknas ett normalbelopp för barnet. Föräldern bör alltså förbehållas ett normalbelopp på samma sätt för ett försörjningsberättigat barn. Barnets normalbelopp bör dock inte minskas med barnbidrag eller studiebidrag.

Detta bör gälla oavsett om föräldern ålagts och faktiskt betalar ersättning till kommunen för sina kostnader för familjehemsplaceringen eller om kommunen står för hela kostnaden. Om det verkar oskäligt att föräldern tillgodoräknas ett normalbelopp för det familjehemsplacerade barnet bör Kronofogden göra undantag från rekommendationen att betrakta barnet som försörjningsberättigat hos föräldern.

Kronofogden bör inte betrakta förälderns ersättningsskyldighet till kommunen som ett underhållsbidrag vid beräkningen av förbehållsbeloppet. Istället kan föräldern använda det tillgodoräknade normalbeloppet för det familjehemsplacerade barnet för att betala en eventuell ersättning till kommunen.

5.5.2 Normalbelopp

Normalbeloppet har som syfte att garantera gäldenären och hens familj en lägsta skälig levnadsstandard och ge ett ekonomiskt skydd för de grundläggande behoven. Normalbeloppet ska anses omfatta alla vanliga levnadskostnader utom bostadskostnad, som beräknas särskilt och läggs till normalbeloppet (7 kap. 5 § andra stycket UB). Till vanliga levnadskostnader räknas utgifter för mat, kläder, tvätt, hygien, gas, hushållsel, telefon, internetuppkoppling, TV-abonnemang, försäkrings- och medlemsavgifter samt utgifter för tillfälliga behov.

Normalbeloppet är ett schablonbelopp och gäldenären kan själv bestämma hur det används.

Avvikelser från normalbeloppet, som medför att beloppet minskas, kan förekomma om det behov som normalbeloppet är avsett att täcka blir tillgodosett på något annat sätt än genom den inkomst som löneutmätningen avser, t.ex. genom förmån av fri kost. På motsvarande sätt kan Kronofogden göra ett tillägg till normalbeloppet för särskilda kostnader som inte kan anses utgöra vanliga levnadskostnader. Kronofogden kan även ge gäldenären anstånd för att betala vissa kostnader (se avsnitt 5.5.4 gällande tillägg och anstånd).

5.5.3 Minskning av normalbeloppet

Barnbidrag, underhållsbidrag m.m.

Om normalbeloppet bestämts med hänsyn till ett försörjningsberättigat barn ska Kronofogden göra avdrag för barnbidrag och flerbarnstillägg som betalas ut för barnet. Från och med den 1 mars 2014 delas som huvudregel barnbidrag mellan föräldrarna under förutsättning att rätten till barnbidrag inträder den 1 mars 2014 eller senare, att föräldrarna har gemensam vårdnad och att båda föräldrarna är försäkrade i Sverige. Även för barn födda före detta datum kan föräldrarna begära delning av barnbidraget. Bor barnets föräldrar ihop minskas barnets normalbelopp med hela barnbidraget. Om barnets föräldrar inte bor ihop minskas barnets normalbelopp med den del som gäldenären får.

Förlängda barnbidrag samt studiebidrag och tillägg till dessa bidrag är jämställda med barnbidrag. Det innebär att Kronofogden ska göra avdrag för sådana bidrag. Kronofogden ska även göra avdrag för underhållsbidrag, underhållsstöd och förlängt underhållsstöd för studerande som betalas ut för barnet.

Vid beräkning av föräldrarnas underhållsskyldighet tas hänsyn till barnet behov och egna inkomster (Föräldrabalken kommentaren till 7 kap. 1 §). Det utgör grunden för att Kronofogden gör avdrag för de ersättningar som betalas ut

för barnet. Avdragen som Kronofogden gör ska dock aldrig vara högre än barnets normalbelopp.

Naturaförmån

Normalbeloppet ska minskas med värdet av sådana vanliga levnadsomkostnader som inte uppkommer för gäldenären därför att de täcks av arbetsgivaren, t.ex. genom förmån av fri kost (NJA 2000 s. 121).

5.5.4 Tillägg och anstånd

En gäldenär som har löneutmätning kan ha behov utöver det som normalbeloppet anses omfatta. Normalbeloppet är en schablon som Kronofogden kan göra undantag från i det enskilda fallet. För det fall löneutmätning har pågått länge eller beräknas pågå under lång tid uppstår förr eller senare ett behov som inte täcks av normalbeloppet (se NJA 2023 "Tandvårdsskulden" s. 662 p 10 och 22). Gäller normalbeloppet fler personer än gäldenären bör frågan om tillägg avgöras med hänsyn till familjens levnadsförhållanden (vad gäller barn, se nedan vid kantrubrik Barnkonventionen).

För det fall Kronofogden ska beakta en kostnad sker det genom ett tillägg till normalbeloppet eller genom att gäldenären får anstånd med löneutmätningen.
Det är gäldenären som ska lägga fram den utredning som behövs för att Kronofogden ska kunna bedöma om en kostnad ska beaktas. Lämnar gäldenären uppgifter som kan leda till tillägg eller anstånd ska uppgifterna styrkas av gäldenären när Kronofogden anser att det är nödvändigt. Kronofogden kan t.ex. begära att gäldenären ska ge in intyg.

Yrkande

Av Kronofogdens allmänna råd framgår att det krävs ett yrkande från gäldenären för att få tillägg till normalbeloppet. Det innebär att det krävs att gäldenären på något vis berättar för Kronofogden vilka kostnader som bör beaktas. Det finns inget krav på hur gäldenären ska göra det. Ett yrkande kan göras via mejl, muntligen vid t.ex. telefonsamtal, skriftligen genom t.ex. inkomstredogörelsen

eller via Mina sidor. Kronofogden kan göra tillägg till normalbeloppet utan att först höra sökanden.

Både sökande och gäldenären kan begära anstånd (7 kap 11 § UB). Kronofogden beslutar självständigt om anstånd. Myndigheten kan alltså avslå en begäran om anstånd från sökanden om ett anstånd är olämpligt.

Tillägg eller anstånd

Kronofogden har tidigare haft en strikt uppdelning mellan vilka kostnader som hanteras genom tillägg och vilka kostnader som hanteras genom anstånd. Genom Högsta domstolens avgörande i NJA 2023 s. 662 "Tandvårdsskulden" har gränsen mellan tillägg och anstånd mjukats upp. Enligt Högsta domstolen kan Kronofogden utifrån vad som är lämpligast i det enskilda fallet välja om en kostnad ska hanteras genom tillägg eller anstånd. Om det är en varaktig kostnad är det i regel lämpligare att kostnaden beaktas genom tillägg till normalbeloppet. Det innebär att förbehållsbeloppet höjs. Gällande ett mer tillfälligt behov bör kostnaden i första hand beaktas genom anstånd. För det fall den kostnad som gäldenären behöver anstånd för att betala understiger utmätningsbeloppet, kan Kronofogden istället beakta kostnaden genom att tillfällig höja förbehållsbeloppet.

Är gäldenären sammanboende och Kronofogden beslutar om tillägg till normalbeloppet, kommer tillägget proportioneras. Det innebär att gäldenärens sammanboende får vara med och bekosta kostnaden, se nedan vid kantrubrik Proportionering. Beviljar Kronofogden istället anstånd får gäldenären behålla ett belopp motsvarande den kostnad som anstånd har beviljats för.

Anstånd kan beviljas även om det innebär att gäldenären får behålla ett belopp som något överstiger det behov eller den kostnad som utgör skäl för anstånd. Enligt Högsta domstolen bör det finnas ett visst begränsat utrymme att ge gäldenären en allmän lättnad i sin ekonomiska situation. Det gäller särskilt om löneutmätningen pågår under lång tid. Det kan också vara särskilt motiverat ur ett

barnperspektiv (se nedan vid kantrubrik Barnkonventionen).

Kronofogden kan besluta om tillägg utan kommunicering med sökanden. I ändringsbeslutet ska Kronofogden ange anledningen till varför beslutet är ändrat. På begäran av gäldenären får Kronofogden bevilja anstånd endast om sökanden medger det eller om det finns särskilda skäl på grund av gäldenärens och dennes familjs personliga och ekonomiska förhållanden samt omständigheterna i övrigt. För det fall Kronofogden bedömer att det finns särskilda skäl för anstånd, kan myndigheten bevilja anstånd direkt utan att kommunicera med sökanden. Föreligger inte särskilda skäl ska Kronofogden höra sökanden. När anstånd söks är situationen för gäldenären ofta brådskande. Kronofogden bör därför i första hand kontakta sökanden per telefon. På detta sätt minskar även den manuella hanteringen av utskick kring anstånden. I de fall då gäldenären inkommit med en längre skrivelse kan Kronofogden behöva skicka skrivelsen till sökanden för yttrande.

Det finns inte föreskrivet hur långa eller många anstånd Kronofogden får bevilja. Det blir framförallt aktuellt med anstånd vid sjukdom, olycksfall och liknande situationer som gäldenären inte kunnat råda över eller förutse.

Möjligheten att få anstånd utgör en säkerhetsventil för att undvika ohållbara livssituationer för gäldenären och för att denne inte ska riskera att leva under en skälig levnadsnivå. Det saknas i princip betydelse för bedömningen att gäldenären redan har beviljats anstånd tidigare under löneutmätningsförfarandet (prop. 2020/21: 161 sid 18 f.). Kronofogden ska göra en helhetsbedömning utifrån de skäl som gäldenären anger. Även den tid som en löneutmätning pågått och förväntas pågå ska Kronofogden beakta.

I ett anståndsbeslut ska Kronofogden förklara att det tidigare beslutet inte ska tillämpas under en viss tid. Pengar som redan utmätts men inte utbetalats när

anståndsbeslutet meddelas berörs inte av anståndsbeslutet utan pengarna tillfaller borgenärerna. Ett beslut om anstånd kan överklagas.

Ett beslut om anstånd påverkar bara löneutmätningen. Utmätning av exempelvis överskjutande skatt fortsätter som förut. En ansökan om anstånd och beslutet ska Kronofogden registrera i Init.

Barnkonventionen

Enligt barnkonventionen ska Kronofogden vid alla åtgärder som rör barn i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Kronofogden ska därför säkerställa att barns rättigheter tas till vara och alltid ha ett barnrättsperspektiv i arbetet.

När det gäller tillägg för barnrelaterade kostnader, till exempel för fritidsaktiviteter eller behov av bil, så är grundtanken att normalbeloppet till viss del ska täcka dessa kostnader. Vill gäldenären ha tillägg för kostnader hänförliga till barn får de prövas som vanligt. För att gäldenären ska få ytterligare tillägg på grund av barn krävs det normalt starka skäl. Exempel som kan ge gäldenären rätt till tillägg är när hen har kostnader utöver normalbeloppet för att se till att ett barn kommer till skolan som ligger i en annan kommun än hemkommunen. Avgörande i en sådan situation är vilka skäl som framförs som anledning till att barnet måste gå i skola i en annan kommun t.ex. att den andra föräldern inte samtycker till ett byte av skola i hemkommunen. Skäl för tillägg kan även vara att gäldenären har kostnader för att se till att barnet kommer till skolan i sin hemkommun men där kostnaden inte ersätts av kommunen, t.ex. om barnet går i en friskola.

När Kronofogden bedömer om myndigheten ska medge anstånd eller hur långt anståndet ska vara bör den omständigheten att gäldenären har barn kunna påverka den bedömningen. Att gäldenären har barn bör däremot inte ensamt kunna utgöra skäl för anstånd. Tillsammans med någon annan omständighet bör barnets bästa vägas in i bedömningen och det kan utgöra skäl för anstånd. Barns

behov av beneficieegendom uppstår allteftersom barnet växer upp, vilket innebär att Kronofogden kan göra olika bedömningar beroende på barnets ålder.

5.5.4.1 Behov och kostnader som kan beaktas

De tillfälliga kostnaderna nedan ska Kronofogden som huvudregel beakta genom tillägg. Kostnaderna för mer tillfälliga behov beaktar Kronofogden som regel genom att gäldenären får ett anstånd med löneutmätningen (se avsnitt 5.5.4 ovan).

Kostnader för fullgörande av tjänst (resor m.m.)

Kronofogden kan göra tillägg till normalbeloppet för att täcka kostnader för fullgörande av tjänst. ”Kostnader för fullgörande av tjänst” är ett begrepp inom skatterätten. Det innebär utgifter som en fysisk person har för att få eller behålla en inkomst av tjänst. Det kan t.ex. vara kostnader för resor till och från arbetet, tjänsteresor med egen bil, ökade levnadskostnader vid tjänsteresor, dubbel bosättning och hemresor vid arbete på annan ort. Kostnader för fullgörande av tjänst är under vissa omständigheter avdragsgilla enligt 12 kap. inkomstskattelagen. Den vanligaste typen av kostnad som gäldenärer begär tillägg för i detta sammanhang är kostnader för resor till och från arbetet. Tillägg till normalbeloppet görs för gäldenärens resor till och från arbetsplatsen. Något tillägg för makens/makans/sambons resor till och från arbetsplatsen görs inte. Kronofogden ska dock beakta makens/makans/sambons kostnader för resor till och från arbetsplatsen vid beräkningen av den inkomst som ska ligga till grund för proportioneringen (se avsnitt 5.5.6). Normalt får gäldenären ett tillägg till normalbeloppet som motsvarar månadskostnaden för resor med allmänna kommunikationer (t.ex. månadskort). Gäldenärens behov av att färdas med egen bil mellan bostad och arbetsplats bedöms enligt de bestämmelser som gäller för avdrag vid taxering enligt inkomstskattelagen. I rättsfallet NJA 1994 s. 226 medgavs inget tillägg för att spara till en ny bil.

Kronofogden bör även göra tillägg om gäldenären har resekostnader för att söka arbete eller delta i andra åtgärder som kommunen eller Arbetsförmedlingen ordnar, se Svea hovrätts beslut 1999-07-13 i mål ÖÄ 4277-99 (RIC 43/99).

Trängselskatt

Kronofogden bör inte bevilja tillägg för kostnader (t.ex. vissa resekostnader) som inte är avdragsgilla enligt 12 kap. inkomstskattelagen. Trängselskatt kan vara en kostnad för fullgörande av tjänst som är avdragsgill enligt 12 kap. 27 § inkomstskattelagen och som Kronofogden därför bör medge tillägg för.

Avbetalning på skuld utan företrädesrätt

Undantagsvis kan Kronofogden beakta avbetalning på skulder utan företrädesrätt. Avbetalning på en hyresskuld kan räknas in i bostadskostnader (se avsnitt 5.5.5 kantrubrik Hyresskuld). Av Högsta domstolens avgörande ”Tandvårdsskulden” (NJA 2023 s. 662) framgår att Kronofogden i vissa undantagsfall kan tillämpa samma princip även på andra skulder. Det krävs då att skulden, om den inte betalas, riskerar att på motsvarande sätt leda till allvarliga sociala eller liknande konsekvenser för gäldenären och dennes familj.

I rättsfallet "Tandvårdsskulden" (NJA 2023 s. 662) hade Kronofogden beslutat att återbetala ett belopp till klaganden för täcka kostnad för omfattande tandvård. Senare samma år begärde klaganden anstånd för att kunna betala en skuld avseende tidigare utförd akut tandvård. En betalning av skulden var en förutsättning för att tandläkaren skulle påbörja den tandvård som Kronofogden hade återbetalat gäldenären medel för att bekosta. Kronofogden avslog klagandens begäran om anstånd med hänvisning till att klaganden inte hade visat att det fanns särskilda skäl för anstånd. HD konstaterade att det som framkommit om gäldenärens behov av tandvård talade med styrka för att utebliven vård skulle få allvarliga konsekvenser för henne. Hon ansågs därför vara i behov av att betala skulden under den pågående löneutmätningen. Utmätningen av gäldenärens lön hade pågått under nästan

två år och beräknades pågå under flera år till. Behovet av att kunna betala tandvårdsskulden var en engångskaraktär som inte täcktes av förbehållsbeloppet. Mot denna bakgrund fanns det enligt HD särskilda skäl för anstånd under den pågående utmätningen av hennes lön.

För att en elskuld ska beaktas krävs att gäldenären riskerar att elen i gäldenärens bostad stängs av om skulden inte betalas. Gäldenären bör styrka att hen har en obetald elskuld och att elen kommer att stängas av om skulden inte betalas. Vid bedömningen om avbetalning på elskulden ska beaktas får bl.a. en bedömning göras om gäldenären redan har blivit tillgodosedd för hela elskulden vid pågående löneutmätningsbeslut. Har skulden uppkommit under löneutmätningsbeslutet och har hela kostnaden motsvarande
elskulden redan beaktats vid beräkningen av bostadskostnaden eller omfattats av
normalbelopp kan bedömning göras att tillägg inte kan ges. En bedömning får
dock göras i det enskilda fallet.

Fordran med företrädesrätt

Vid beräkningen av förbehållsbeloppet ska Kronofogden ta hänsyn till vad gäldenären betalar av på skulder som vid en löneutmätning har bättre rätt till lönen (7 kap. 4 § UB, se avsnitt 5.3 om företrädesordningen). För att förbehåll ska göras krävs dock att det inte finns några restförda skulder med samma eller bättre rätt enligt 7 kap. 14 § UB. Gäller det förbehåll för betalning av underhållsbidrag får förbehåll lämnas även om löneutmätning sker för fordran med samma rätt enligt 7 kap. 14 § UB.

När gäldenären betalar underhållsbidrag ska hen alltså förbehållas lika mycket som hen betalar. Företrädesrätten gäller även sådant utländskt underhållsbidrag som får verkställas i Sverige, om bidragsfordringen vid verkställighetstillfället inte är äldre än fem år. Såväl betalning av löpande underhållsbidrag som skälig avbetalning på skuld kan godtas. Även betalning av fordringar som inte överlämnats till Kronofogden för

indrivning och som omfattas av 2 § IL kan beaktas. Det kan exempelvis handla om återbetalningsbelopp för utbetalt underhållsstöd från Försäkringskassan eller fordonsskatt under vissa förutsättningar, se Kronofogdens meddelande om löneutmätning.

Exempel 1
Löneutmätning sker för betalning av underhållsstöd till Försäkringskassan. Gäldenären begär att få förbehållas kostnad för betalning av fordonsskatt. Förbehåll ska inte lämnas eftersom fordran avseende fordonsskatt och underhållsstöd har samma rätt till betalning enligt 7 kap. 14 § UB.

Kronofogden ska endast medge tillägg för betalning av fordran med företrädesrätt om gäldenären kan förväntas använda tillägget till för att betala den aktuella fordran (Utsökningsbalken kommentaren till 7 kap. 4 §). Är gäldenären däremot nyligen restförd för underhållstöd men samtidigt vill få tillägg för frivillig betalning av underhållsbidrag för samma barn kan Kronofogden begära att gäldenären visar att hen betalar underhållsbidraget direkt till den andra föräldern.

Make/barn utomlands

En gäldenär kan i regel endast tillgodoräknas normalbelopp för make/barn som gäldenären varaktigt bor tillsammans med. När en i Sverige bosatt gäldenär framställer yrkade om förbehåll för försörjning av make/barn boende utomlands bör gäldenären därför inte förbehållas normalbelopp för maken/barnet. Kronofogden bör i denna situation istället ta ställning till om tillägg till normalbeloppet ska medges för betalning av underhållsbidrag till make/barn utomlands (jfr Svea hovrätts beslut 2019-12-20 mål nr ÖÄ 11676-19). Endast underhållsbidrag med företrädesrätt kan medföra att tillägg medges. Utländskt underhållsbidrag har företrädesrätt om underhållsbidraget får verkställas i Sverige och vid verkställighetstillfället inte är äldre än fem år (7 kap. 14 § UB). Ingångna nordiska och internationella konventioner samt förordningar inom EU styr vilka

utländska underhållsbidrag som är verkställbara i Sverige. För ytterligare information om verkställighet av utländska underhållsbidrag i Sverige, se Handboken Internationell verkställighet.

Det är gäldenären som ska styrka att underhållsbidraget är verkställbart i Sverige. För det fall det inte framgår av tillgängliga registeruppgifter (t.ex. Skatteregistret, Försäkringskassan och Basregistret) att gäldenären är gift eller har barn måste gäldenären ge in underlag som visar det. Gäldenären måste också ge in den exekutionstitel eller avtal om underhållsbidrag där gäldenärens underhållsskyldighet framgår.

Jämkning av underhållsbidrag

För att en gäldenär inte ska kunna undvika löneutmätning genom att betala ett onödigt högt underhållsbidrag till någon har följande bestämmelse införts. Om gäldenären betalar ett högre underhållsbidrag till någon än vad som är rimligt, kan bidraget jämkas när det utmätta beloppet ska fördelas. Jämkningen görs så att andra fordringar inte ska påverkas negativt av det för höga bidraget. Ett för högt bidrag som gäldenären betalar till sin make/maka eller deras gemensamma barn som hen varaktigt bor tillsammans med kan jämkas. Om gäldenären betalar bidraget till någon som hen inte bor ihop med krävs dock särskilda skäl för jämkning (7 kap. 17 § UB).

Umgängeskostnad

Umgängeskostnader, dvs. kostnader som en förälder har när hen umgås med barnet, har prövats av HD i avgörandet NJA 2015 s. 211. HD konstaterade att tillägg för sådana kostnader bör utgå i form av ett schablonmässigt bestämt belopp som är beroende av umgängets omfattning. Kronofogden har fastställt att tillägg för umgängeskostnader bör efter yrkande från gäldenären medges med för närvarande 55 kr per dag och barn (se Kronofogdens meddelanden). Kronofogden ger inte tillägg för de eventuella umgängeskostnader en gäldenärs make/maka/sambo har.

Tillägg bör också medges för kostnader för umgängesresor i skälig omfattning. Kronofogden kan begära att gäldenären visar hur kostnadsansvaret för resekostnaderna fördelar sig mellan föräldrarna. Tillägg för umgängesresor kan Kronofogden endast göra för resor framåt i tiden.

I 6 kap. 15 b § föräldrabalken finns uttryckliga bestämmelser om fördelningen av de resekostnader som kan uppstå i samband med att barnet umgås med en förälder som bor på någon annan ort än barnet. Regeln utgår från att det primära ansvaret för resekostnaderna ligger på den förälder som inte bor tillsammans med barnet. Boföräldern ska dock ta del av resekostnaderna efter vad som är skäligt med hänsyn till föräldrarnas ekonomiska förmåga och omständigheterna i övrigt. Innebörden av detta blir att en boendeförälder som har löneutmätning i vissa situationer eventuellt kan få tillägg för dessa kostnader.

För att en fördelning av resekostnaderna ska bli aktuell mellan föräldrarna ska kostnaderna vara av betydelse. Som en riktpunkt har i förarbetena till föräldrabalken nämnts att avståndet mellan bostadsorten och umgängesorten ska överstiga 10 mil. Göta hovrätt har i avgörandet RH 1999:30 gjort samma bedömning.

Hur umgängesresorna ska gå till och hur ofta kan vara svårbedömt. Kronofogden gör en skälighetsbedömning i det enskilda fallet. Utgångspunkten är att billigaste färdmedlet ska användas, om det inte är orimligt i det enskilda fallet. Vid bedömningen om barnet ska resa ensam eller tillsammans med en förälder kan bland annat barnets ålder vara av betydelse.

Barntillsyn

Kostnader för nödvändig barntillsyn lägger Kronofogden till normalbeloppet.

Sjukdom/ högkostnadsskydd

När Kronofogden räknar ut ett förbehållsbelopp ska myndigheten ta hänsyn till familjens kostnader för sjukdom. Barn under 18 år som tillhör samma familj har ett

gemensamt högkostnadsskydd för medicin. Även barn som är familjehemsplacerade hos gäldenären anses tillhöra gäldenärens familj i detta avseende. För barn under 18 år är läkemedel kostnadsfria.

Huvudregeln är att Kronofogden gör tillägg för kostnader för sådan hälso- och sjukvård som omfattas av högkostnadsskyddet. Även om viss vård eller medicin inte omfattas av högkostnadsskyddet kan Kronofogden göra tillägg för sådana kostnader om det finns särskilda skäl och behovet är styrkt. Alternativmedicin ingår inte.

I Hovrättens för västra Sverige beslut 2002-05-23 i mål ÖÄ 2378-02 (RIC 32/02) medgavs inte tillägg till normalbeloppet för naturmedicin. I rättsfallet NJA 1994 s. 429 medgavs gäldenären tillägg för att ha en handikappanpassad bil.

I Svea hovrätts beslut 2002-05-30 i mål ÖÄ 881-02 (RIC 28/03) fann hovrätten att sjukdomskostnader – med utgångspunkt i äktenskapslagstiftningens reglering – skulle proportioneras mellan samborna.

I rättsfallet NJA 2003 s. 480 medgavs tillägg för massage. HD konstaterade att gäldenärens besvär och åkommor och de bakomliggande omständigheterna var så särpräglade att det fanns särskilda skäl att göra tillägg till normalbeloppet. Gäldenärens behov av massage hade intygats av läkare och annan sjukvårdsexpertis.
Göta hovrätt ansåg i ett beslut 2010-01-13 (mål nr ÖÄ 3377-09) att det fanns särskilda skäl för att gäldenären skulle få tillägg till normalbeloppet för medicinkostnader (Viagra) som inte omfattades av högkostnadsskyddet.

Hovrätten över Skåne och Blekinge förklarade i beslut 2014-06-10 i mål nr ÖÄ 1287-14 att gäldenären inte kunde medges tillägg för ett icke-subventionerat läkemedel med samma användningsområde som Viagra med motiveringen att gäldenären inte hade visat att han skulle lida allvarligt men vid utebliven behandling med medicinen.

Fysisk aktivitet på recept

När gäldenären yrkar tillägg för fysisk aktivitet på recept hanteras det som en
sjukdomskostnad. För att tillägg ska medges behöver behovet och kostnaden styrkas. Gäldenären kan styrka detta genom att ge in läkarintyg/receptet samt kvitto som visar kostnaderna. För att tillägg ska medges behöver i regel receptet vara specificerat. Det är vanligtvis inte tillräckligt att det står mer allmänt att patienten skulle må bra av fysisk aktivitet för att tillägg ska medges. Sådan fysisk aktivitet går att genomföra på egen hand utan att den medför en kostnad för gäldenären. Det har
alltså betydelse hur receptet är utformat. Framgår det av receptet att patienten
har behov av en särskild träningsform, t.ex. av simning på grund av att detta är
särskilt skonsamt för leder, kan tillägg eventuellt medges för kostnad för simning. En del arrangörer ger rabatt för fysisk aktivitet på recept. En bedömning får göras i det enskilda fallet.

Vistelse på sjukhus eller behandlingshem

Om gäldenären vistas längre tid på ett sjukhus, sjukhem eller behandlingshem kan Kronofogden bevilja tillägg för kostnader för vårdavgifter som hen betalar. Om det i avgiften ingår kostnader för mat avräknas detta belopp från vårdavgiften. Vad gäller särskilt boende för äldre kan Kronofogden bevilja tillägg för egenavgift och matkostnaden (se vidare Kronofogdens meddelande).

Specialkost

Kronofogden kan medge tillägg till normalbeloppet för de merkostnader som gäldenären har för specialkost på grund av medicinska skäl. Det är upp till gäldenären att specificera sin merkostnad och för Kronofogden att göra en bedömning om yrkandet ska medges. Utgångspunkten vid bedömning av gäldenärens yrkande bör vara att all mat lagas i hemmet. Konsumentverkets årliga kostnadsberäkningar för specialkost kan vara vägledande vid bedömningen av yrkat tillägg. Beräkningar finns avseende glutenfri, laktosfri och mjölkproteinfri kost. Om gäldenären av andra skäl, t.ex. religiösa, äter speciell mat

som innebär en förhöjd matkostnad, görs inget tillägg. I rättsfallet NJA 1993 s. 679 beviljades inte tillägg för koschermat.

Sjukresor

Tillägg för kostnader för sjuk- och behandlingsresor beviljas om de inte ersätts av landstinget eller på något annat sätt. Kronofogden ska vid beräkningen beakta om det finns ett högkostnadsskydd.

Färdtjänst m.m.

Kronofogden bör medge tillägg för kostnader för egenavgifter för färdtjänst. Det finns inte några beloppsgränser avseende vilket tillägg som Kronofogden kan medge. När gäldenären inkommer med yrkande om tillägg för färdtjänst ska Kronofogden göra en skälighetsbedömning av det begärda beloppet. Tillägg kan inte göras för riksfärdtjänst.

Tandvård

Normalbeloppet får anses inkludera kostnader för enklare tandvård, t.ex. årlig kontroll, behandling hos tandhygienist och enklare lagning samt kostnader för abonnemangstandvård eller frisktandvård. I samband med att en tandläkare gör en större behandling kan Kronofogden göra ett tillägg till normalbeloppet. Gäldenären kan dock endast tillgodoräknas en utgift för en åtgärd som en tandläkare bedömer som nödvändig. Gäldenären ska uppvisa intyg från den behandlande tandläkaren. Av intyget ska det framgå att behandlingen är nödvändig och att den, om det finns alternativa behandlingssätt, är det billigaste alternativet. Av kostnadsförslaget ska den totala kostnaden framgå liksom gäldenärens andel av den och när betalning ska ske.

Om gäldenären på ett tillförlitligt sätt styrker en framtida betalning av en tandläkarkostnad genom att ange förfallodagen kan Kronofogden tillfälligt höja förbehållsbeloppet så att gäldenären tillåts att under en viss särskilt angiven tid spara ihop till utgiften. Spartakten är beroende av kostnadens storlek och tidpunkten när den förfaller till betalning.

Om tillägg medges bör det omfatta hela tandvårdskostnaden. Något avdrag med hänsyn till normalbeloppet bör inte ske.

JO har i ett beslut (2010-05-21, dnr 3834-2009) riktat kritik mot Kronofogden i samband med att myndigheten vid en utredning inför ett ändringsbeslut begärt in ett intyg från gäldenärens tandläkare utan att gäldenären samtyckt till det. JO:s skäl för bedömningen var att Kronofogdens åtgärd hade varit dubbelt integritetskänslig. Den hade exponerat gäldenärens ekonomiska situation för tandläkaren, samtidigt som den hade varit ägnad att avslöja uppgifter om gäldenärens medicinska förhållanden för Kronofogden. JO menar att den uppkomna situationen enkelt skulle kunna ha undvikits om Kronofogden istället hade uppmanat gäldenären att själv skicka in det underlag som krävdes och samtidigt upplysa gäldenären om att det önskade tillägget inte skulle kunna medges om hen inte kunde visa upp ett underlag. Gäldenären hade då själv kunnat avgöra vilket underlag hen ville presentera och även haft möjlighet att lösa tandläkaren från hens tystnadsplikt i den utsträckning det var nödvändigt.

Glasögon/linser

Om gäldenären styrker ett behov av glasögon eller linser beviljar Kronofogden ett tillägg som motsvarar kostnaden. Tillägg beviljas bara för glasögon och linser i lägsta prisklass. Gäldenären kan styrka behovet genom att uppvisa intyg från behandlande optiker samt ett kostnadsförslag. Av intyget bör framgå att inköp av glasögon eller linser är nödvändigt. Av kostnadsförslaget bör framgå att kostnaden avser båge och glas eller linser i lägsta prisklass och hur betalning ska ske. Om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda finns det inget hinder mot att betalning sker i form av abonnemang.

God man eller förvaltare

Tillägg för kostnader för god man eller förvaltare beviljas med samma andel som enligt ett beslut av överförmyndaren ska betalas av den enskilde.

Hemtjänst

Tillägg för kostnader för behovsprövad hemtjänst beviljas för egenavgiften. Även kostnad för matdistribution som ligger utanför hemtjänstavgiften beviljas. Om det finns ett högkostnadsskydd ska man ta hänsyn till det vid beräkningen.

Hjälpmedel

Om gäldenären har kostnader för hjälpmedel vid funktionshinder eller dylikt beviljar Kronofogden tillägg för egenavgiften. Om det finns ett högkostnadsskydd ska Kronofogden ta hänsyn till det vid beräkningen.

Beneficie-egendom

Kronofogden kan ge gäldenären anstånd om beneficieegendom går sönder och gäldenären behöver ersätta eller laga den. Detsamma gäller om beneficieegendom gått förlorad.

Anstånd bör även kunna ges för att köpa ny beneficieegendom, t.ex. om en våldsutsatt person på grund av en oförutsedd händelse hastigt behöver fly från eller lämna sitt hem. I dessa situationer bör anstånd kunna ges för kostnader avseende flytt och nytt bohag. Även i andra situationer kan detta bli aktuellt, t.ex. efter en lång vistelse på ett behandlingshem. Barns behov av beneficieegendom är föränderligt och uppstår allteftersom barnet växer upp. Det kan därför bli aktuellt för Kronofogden att bevilja anstånd för inköp av egendom som ett barn med tiden har fått behov av, t.ex. en dator.

För att anstånd ska beviljas för att ersätta eller nyanskaffa beneficieegendom ska gäldenären tydligt redogöra för behovet och redogörelsen ska ha stöd av övriga kända förhållanden.

I Högsta domstolens avgörande NJA 2023 s. 662 "Tandvårdsskulden" beviljades gäldenären anstånd för inköp av diverse möbler som främst var avsedda att tillgodose gäldenärens dotters behov vid skolarbete. Gäldenären hade på ett utförligt sätt redovisat behovet av att köpa vissa möbler och viss hemelektronik. Det hade inte

framkommit någonting som talade emot att familjen hade behov av egendomen, och egendomen bedömdes utgöra beneficium för familjen. Gäldenären hade preciserat kostnaden för vart och ett av de tänkta inköpen med angivande av produktnamn och leverantör och det var redan med utgångspunkt i dessa uppgifter klart att kostnaderna var skäliga.

Semester

Kronofogden bör inte bevilja anstånd enbart på grund av omständigheten att gäldenären ska ha semester (jämför Svea hovrätts beslut 1999-06-16 i mål ÖÄ 2995RIC 23/99).

Löneväxling

Löneväxling innebär att en anställd byter en del av sin lön mot en förmån. Förmånen kan t.ex. vara bilförmån, cykelförmån, fler semesterdagar eller högre pensionsavsättning. Förfogandeförbudet i 4 kap. 29 § UB innebär att en gäldenär inte har rätt att till skada för sökanden förfoga över utmätt egendom. Förfogandeförbudet börjar gälla vid utmätningsbeslutet och medför att en gäldenär som har löneutmätning inte får förfoga över sin lön genom löneväxling.

När avtal om löneväxling ingåtts före beslut om löneutmätning bör Kronofogden som huvudregel godta löneväxlingen. Vid beräkningen utgår Kronofogden då från den lön som faktiskt betalas. Från huvudregeln kan det i vissa fall göras undantag om avtalet om löneväxling bedöms vara oskäligt. Avtalet kan t.ex. anses vara oskäligt om löneväxlingen innebär att utmätningsbeloppet minskar avsevärt och om gäldenären saknar behov av det som löneväxlingen avser, t.ex. en förmånsbil. Bedömer Kronofogden att avtalet om löneväxling är oskäligt bör vi utreda omständigheterna kring avtalet. Omständigheter av betydelse kan t.ex. vara:

- hur lång tid som kvarstår av avtalet,
- om gäldenären har möjlighet att frånträda avtalet,

- hur lång uppsägningstid som gäller,
- om gäldenären var restförd när avtalet ingicks,
- om avtalet ingicks i nära anslutning till löneutmätningsbeslutet, t.ex. efter att Kronofogden skickat inkomstredogörelse till gäldenären, samt
- vilka kostnader det kan medföra för gäldenären och för arbetsgivaren att frånträda avtalet.

För det fall Kronofogden efter utredning bedömer att det är oskäligt att godta löneväxlingen bör Kronofogden uppmana gäldenären att säga upp avtalet. När uppsägningstiden har löpt ut har inte längre avtalet om löneväxling företräde i löneutmätningen och beaktas inte längre i löneutmätningsbeslutet.

Ett avtal om löneväxling som ingåtts efter att beslut om löneutmätning har meddelats bör Kronofogden som huvudregel inte beakta. Det innebär att avtalet om löneväxling inte har företräde i löneutmätningen och att Kronofogden inte bör ta hänsyn till löneväxlingen vid beräkningen av gäldenärens förbehållsbelopp. Vid bedömningen ska Kronofogden beakta om gäldenären kände till beslutet om löneutmätning när avtalet om löneväxling ingicks.

Om arbetsgivaren avtalar om löneväxling med en gäldenär trots att arbetsgivaren känner till gäldenärens löneutmätning bör Kronofogden överväga att hos arbetsgivaren utsöka vad denne skulle ha betalat till Kronofogden om avtalet om löneväxling inte ingåtts (7 kap. 21 § utsökningsbalken).

5.5.5 Bostadskostnad

När förbehållsbeloppet beräknas ska Kronofogden lägga till den faktiska bostadskostnaden till normalbeloppet. Det är huvudprincipen, och från den kan Kronofogden göra vissa

undantag, se nedan. Med faktisk bostadskostnad avses bostadskostnaden efter avdrag för bostadstillägg, boendetillägg och bostadsbidrag.

Boendetillägg är en schabloniserad ersättning för personer som inte längre kan få bostadstillägg. Boendetillägget är skattefritt och betalas ut så att personen ska få ett oförändrat inkomstskydd när sjuk- och aktivitetsersättningen upphör. Boendetilläggets syfte är att kompensera för boendekostnader och bör i första hand ses som ersättning för bostadstillägg. Boendetillägg får inte utmätas som fordransutmätning (107 kap. 9 § socialförsäkringsbalken). Vid löneutmätning ska Kronofogden minska gäldenärens bostadskostnad med eventuellt boendetillägg, eftersom det är gäldenärens faktiska bostadskostnad som myndigheten ska beakta. Eftersom boendetillägget kompenserar för särskilda kostnader (boendekostnad) ska Kronofogden inte ta upp boendetillägget som inkomst vid löneutmätning (7 kap. 1 § 5 p. UB). Detta medför att boendetillägg som överstiger den faktiska bostadskostnaden inte heller ska användas för att minska normalbeloppet.

För bostadskostnad för utlandsboende, se kantrubrik Utlandsboende ovan.

Schablonhyra

Om bostadskostnaden är okänd kan Kronofogden beräkna en schablonartad kostnad med ledning av kostnadsläget på den ort gäldenären bor i (schablonhyra). Om gäldenären saknar folkbokföringsadress kan information om var gäldenären varit folkbokförd tidigare vara vägledande vid Kronofogdens bedömning av vilken schablonhyra som myndigheten ska använda. När Kronofogden beräknar kostnaden bör myndigheten utgå från 3 § i Försäkringskassans föreskrifter (FKFS) om genomsnittlig och högsta bostadskostnad.

Innan Kronofogden tillämpar schablonhyra ska myndigheten försöka fastställa den faktiska

bostadskostnaden. Kronofogden kan få fram bostadskostnaden t.ex. genom kontakt med gäldenären, men myndigheten behöver inte kontakta hyresvärden.”. Kronofogden tillämpar även schablonhyra vid boende i egen fastighet om det inte gått att få fram den faktiska kostnaden.

Vid beräkningen av schablonhyrans storlek är utgångspunkten att medge schablonhyra för gäldenären inklusive hens familj i förekommande fall. Detta gäller även om det finns ytterligare vuxna folkbokförda på gäldenärens adress. För att hamna så nära verkligheten som möjligt och för att inte gäldenären ska få tillgodoräkna sig en för hög bostadskostnad tar Kronofogden alltså inte hänsyn till att det är fler vuxna folkbokförda på gäldenärens adress vid beräkning av schablonhyrans storlek. En bedömning får göras av hur många som ingår i gäldenärens familj och utifrån det välja schablonbelopp.

Om övriga vuxna som är folkbokförda på adressen är vuxna barn som bor kvar hemma bör de räknas till gäldenärens familj när schablonhyrans storlek bestäms. T.ex. om det vuxna barnet hela tiden varit folkbokförd där eller man kan se familjesambandet på annat sätt. Bostaden har ju inte blivit mindre bara för att ett av barnen har blivit vuxen.

Se exempel på bedömningar nedan under rubriken ”Bostadskostnad när flera vuxna är folkbokförda på gäldenärens adress”.

Elkostnader

För gäldenärer som har kostnad för uppvärmning och hushållsel på samma faktura bör Kronofogden inte beakta hela fakturabeloppet vid löneutmätning utan endast den del som avser uppvärmning. Kronofogden bör därför göra ett avdrag från fakturabeloppet avseende hushållsel. Avdraget beräknas enligt 3 § Pensionsmyndighetens föreskrifter om uppskattning av kostnader för en bostads uppvärmning, hushållsel och övrig drift vid beräkning av bostadskostnad. Föreskrifterna innebär att kostnader för

hushållsel beräknas schablonvis utifrån bostadsytan dock upp till ett visst maxbelopp.

Egen fastighet

Om gäldenären bor i egen fastighet ska Kronofogden beakta utgifter för nödvändiga driftkostnader, ränta och amortering i skälig omfattning. Om fastigheten har pantförskrivits för något annat ändamål än boende, ska Kronofogden inte ta hänsyn till avbetalningen på lånet. Kostnader i samband med förvärv, reparation och till- eller ombyggnad räknas också in i bostadskostnaden. Det förekommer att en gäldenär kommer efter med betalningen av lånen för sitt hus. Även faktisk avbetalning av sådana skulder räknas som bostadskostnad, om de uppkommit före den aktuella löneutmätningen. Med nödvändiga driftskostnader bör avses kostnader för uppvärmning (inte hushållsel), sophämtning, vatten och avlopp, sotning, tomträttsavgäld och avgift till samfällighetsförening. Även kostnad för särskild villaförsäkring kan beaktas. Vad gäller fastighetsskatt och fastighetsavgift bör Kronofogden inte beakta sådana kostnader som en del av den faktiska bostadskostnaden.

Bostadsrätt

Om gäldenären bor i en bostadsrättslägenhet räknas månadsavgiften till föreningen som en bostadskostnad. Om gäldenären har lånat till insatsen eller reparation ska Kronofogden också räkna med ränta och amortering, om bostadsrätten pantförskrivits för fordringsanspråket. Även kostnad för särskild bostadsrättsförsäkring kan beaktas.

Bostadslån

Kronofogden ska i skälig omfattning ta hänsyn till amorteringar på bostadslån, för en egen fastighet eller bostadsrätt. Det innebär att det kan finnas anledning att sänka amorteringstakten.

Kostnader för underhåll

Kostnad för underhåll eller reparation kan beaktas förutsatt att den är hänförlig till själva boendet och inte till fastighets- eller bostadsrättsinnehavet. Det bör vara fråga om en kostnad som är nödvändig för att kunna bo i fastigheten eller bostadsrätten. Kronofogden bör därför

inte beakta kostnad för förbättringsarbeten som inte är nödvändiga.

Hög bostadskostnad

Kronofogden kan göra vissa undantag från huvudregeln om att lägga till den faktiska bostadskostnaden till normalbeloppet. Ett första undantag är att Kronofogden kan minska bostadskostnaden om den är oskäligt hög.

Det är alltså Kronofogden som ska bedöma vad som är en skälig bostadskostnad. Vid bedömningen kan 3 § i Försäkringskassans föreskrifter om genomsnittlig och högsta godtagbara bostadskostnad användas för att bestämma gäldenärens boendekostnad när gäldenären har en oskäligt hög kostnad. I Försäkringskassans beräkning Genomsnittlig och högsta godtagbara boendekostnad, tabell 2, framgår de aktuella beloppen för högsta godtagbara boendekostnad. Kronofogden bör i samband med bedömningen ta hänsyn till antalet familjemedlemmar som bor tillsammans med gäldenären, bostadens storlek och bostadssituationen på orten. Bostadskostnaden bör inte minskas annat än i undantagsfall och vid större avvikelser.

Observera att det inte går att utläsa direkt av lagtexten att bostadskostnaden ska minskas om den är för hög. Av förarbetena till reglerna om löneutmätning framgår det dock att så ska ske (se t.ex. prop. 1975/76:91 s. 35). Hur Kronofogden prövar frågan om en bostadskostnad är oskälig står i Kronofogdens meddelande (p. 4) med information om bestämmande av förbehållsbeloppet vid utmätning av lön.

Vid särskilda skäl kan Kronofogden göra undantag från principen att bostadskostnaden ska minskas. Som exempel på fall då minskning inte behöver göras är att gäldenären äger ett hus eller en bostadsrätt som är svår att sälja, beträffande hyreslägenhet att alternativ bostad inte finns att få på rimligt avstånd eller att alternativ bostad till lägre kostnad inte finns. Ett annat exempel är att bostaden blivit för stor genom skilsmässa eller dödsfall.

En oskäligt hög bostadskostnad bör tillåtas under högst ett år räknat från den tidpunkt då Kronofogden bedömer att gäldenärens bostadskostnad är oskäligt hög (Hovrättens över Skåne och Blekinge beslut 2002-07-15 i mål ÖÄ 799-02 (RIC 30/02). Gäldenären kan t.ex. ges 6 månader för att ändra situationen och efter det sker uppföljning och eventuell förlängning av tiden.

Som framgår ovan ska Kronofogden godta den faktiska bostadskostnaden i de flesta fall. Det innebär att för två gäldenärer med i övrigt lika förhållanden kan möjligheterna att ta lön i anspråk genom löneutmätning variera högst betydligt beroende på bostadskostnaden. Det går alltså att utmäta en betydligt större andel av lönen hos en gäldenär som har en låg bostadskostnad än hos den som t.ex. bor i en nyköpt villa med höga lån. Reglerna möjliggör för Kronofogden att minska bostadskostnaden i de mest uttalade fallen.

Sammanboende och inneboende

Om föräldrar och försörjningsberättigat barn sammanbor varaktigt och barnet anses ha ekonomisk förmåga att bidra till familjens boende, anses samtliga ha lika stor del av bostadskostnaden. Är barnet gäldenär är således denna andel barnets bostadskostnad. Saknar barnet ekonomisk förmåga att bidra till familjens boende minskas inte den gemensamma bostadskostnaden med barnets andel. Är barnet gäldenär tar Kronofogden i dessa fall inte upp någon bostadskostnad.

Gäldenärens bostadskostnad bör minskas om gäldenären har inneboende. Är inneboendes hyra känd minskas gäldenärens bostadskostnad med detta belopp. I annat fall bör en minskning ske i förhållande till hur många som delar på bostaden.

För övriga former av varaktigt sammanboende bör följande gälla när de sammanboende har gemensamt hushåll. Är någon sammanboende gäldenär minskas bostadskostnaden med övrigas andelar av denna kostnad. Till denna kategori hör bland annat situationen när en

förälder bor tillsammans med vuxna barn som inte är försörjningsberättigade eller när gäldenären bor i ett kollektiv.

Bostadskostnad när flera vuxna är folkbokförda på gäldenärens adress

En person är skyldig att folkbokföra sig där hen bor. Utgångspunkten är att de som är folkbokförda på en adress också bor där (6 § folkbokföringslagen). Övriga vuxna som är folkbokförda på gäldenärens adress blir därför att betrakta som inneboende/sammanboende. Om det inte framkommer vad de inneboende/sammanboende betalar för hyra blir utgångspunkten att gäldenärens bostadskostnad minskas i förhållande till hur många som bor i bostaden. Kronofogden kan göra en annan bedömning om gäldenären har en rimlig förklaring till att det är flera människor folkbokförda på adressen än som faktiskt bor där.

Exempel:

- En ensamstående gäldenär med fyra andra vuxna folkbokförda på sin adress. Gäldenärens hyra är känd och uppgår till 8 000 kr. Gäldenären får tillgodoräkna sig en bostadskostnad på **1 600 kr** (8 000/5).

- En gäldenär med make/maka + två barn. Utöver familjen är fyra andra vuxna folkbokförda på adressen. Schablonhyra uppgår till 12 000 kr (2 vuxna + 2 barn). Gäldenären får tillgodoräkna sig en bostadskostnad om **6 000 kr** (12 000/8 som är totalt antal personer i lägenhet = 1 500 kr. Beloppet 1 500 kr multipliceras därefter med 4 vilket är antal personer som tillhör gäldenärens familj).

- En gäldenär med make/maka + två barn. Utöver familjen är fyra andra vuxna folkbokförda på adressen. Av folkbokföringsregistret framgår att två av dessa vuxna är 19 år respektive 21 år, har

samband till gäldenärens familj och att de alltid varit folkbokförda på adressen. Kronofogden utgår därför från att gäldenärens familj består av två vuxna + två barn + två ej försörjningsberättigade barn. Schablonhyra uppgår till 12 000 (2 vuxna + 2 barn) + 2 500 (1 barn) + 2 500 kr (1 barn) = 17 000 kr. Gäldenären får tillgodoräkna sig en bostadskostnad om **8 500 kr** (17 000/8 som är totalt antal personer i bostaden = 2 125 kr). Beloppet 2 125 kr multipliceras därefter med 4 vilket är antal personer som tillhör gäldenärens familj för vilka hen är försörjningsskyldig). Om du bedömer att det är oskäligt att de vuxna barnen ska betala hyra med hänsyn till barnets ålder och ekonomiska förmåga får gäldenären tillgodoräkna sig en bostadskostnad om **12 750 kr** (2 125 * 6).

Hyresskuld

I vissa fall kan det vara motiverat att i bostadskostnaden räkna in en skälig avbetalning på en hyresskuld respektive en skälig amortering på förfallna skuldräntor. Detta kan Kronofogden göra under förutsättning att gäldenären riskerar att bli avhyst eller att hens bostad riskerar att säljas exekutivt om skulden inte betalas. Dessutom får skulden inte ha uppkommit under den tid då löneutmätningen pågick. Slutligen ska skulden avse gäldenärens aktuella boende. Kronofogden bör som regel begära att gäldenären styrker avbetalningen på lämpligt sätt.

Dubbel boendekostnad vid flytt

Huvudregeln är att en gäldenär inte kan få tillägg för dubbla boendekostnader vid byte av bostad. När gäldenären har dubbel boendekostnad bör hen tillgodoräknas bostadskostnaden endast för den nya bostaden. Undantag kan dock vara möjligt, t.ex. om nya och gamla bostaden har samma hyresvärd.

Deposition

Det kan i vissa situationer vara möjligt med tillägg för deposition, en bedömning behöver göras i det enskilda fallet. Deposition kan vara en förutsättning för gäldenären att få ett boende. Kostnaden bör kunna styrkas vid behov och kostnaden bör vara skälig.

Vid bedömningen av om Kronofogden ska ge tillägg till deposition ska myndigheten ta ställning till de skäl som gäldenären angett för att byta bostad, t.ex. att:

- gäldenären bor i andra hand,
- gäldenären är sjuk och behöver bostad på bottenvåning,
- den nya bostaden är billigare, eller
- gäldenären fått ökade kostnader på grund av att hen lämnat en våldsam relation.

När Kronofogden medger tillägg för deposition behandlas det som boendekostnad.

5.5.6 Beräkning i vissa ersättningar

Barnpension

När ett försörjningsberättigat barn är gäldenär och får pension eller någon annan ersättning som kan utmätas enligt 7 kap. 1 § UB gäller följande. Pensionen efter preliminärskatteavdrag tas upp som inkomst. Barnet får även barnbidrag. Vid beräkning av förbehållsbeloppet tar Kronofogden hänsyn till normalbeloppet för barnet. Sedan minskar Kronofogden normalbeloppet med barnbidraget. Resterande belopp blir barnets förbehållsbelopp.

Slutlön

Slutlönen behandlas i princip som vanlig lön. Även vid ett beslut om att slutlönen ska utmätas ska Kronofogden räkna fram ett förbehållsbelopp.

Om gäldenären i samband med uppsägning fått ett avgångsvederlag eller ett förskott för flera löneperioder ska det behandlas som om flera löner hade utbetalats. Förbehållsbeloppet beräknas för flera löneperioder, som regel för lika lång tid som lönen är avsedd. Om gäldenären får en ny anställning kan förbehållsbeloppet sänkas.

Retroaktiv lön

Förbehållsbeloppet ska tillgodose gäldenärens behov under den tid som löneutmätningen pågår och tiden närmast därefter. Normalt gäller ett beslut om löneutmätning tiden närmast efter beslutsdagen. Ibland kan dock löneutmätningen gälla en lönepost som tjänats in under lång

tid och som helt eller delvis föregått den tidpunkt då löneutmätningen startade. Vid beslut om förbehållsbelopp i en retroaktiv lön är det avgörande om gäldenären är beroende av inkomsten. Kronofogden bör beakta dels hur gäldenären klarat sin ekonomi i väntan på den retroaktiva lönen, dels vad gäldenären behöver för tiden efter verkställigheten. Om gäldenären har klarat sitt uppehälle utan lån under den aktuella perioden kan förbehållsbeloppet sänkas helt eller delvis. Om gäldenären däremot lånat pengar i syfte att betala tillbaka dem när den retroaktiva lönen utbetalas bör Kronofogden ta hänsyn till det när myndigheten räknar ut förbehållsbeloppet. Gäldenären bör visa att hen lånat pengar för sitt uppehälle (Svea hovrätts beslut 1992-06-18 i mål Ö 1065-92 (RIC 52/92).

Semester-ersättning

Om ett löneutmätningsbeslut ska omfatta semesterersättning ska Kronofogden särskilt meddela detta i beslutet. Det innebär att arbetsgivaren ska betala ut semesterersättning till gäldenären om det inte finns ett beslut om utmätning av semesterersättningen.

Tillsammans med utbetalning av slutlön och avgångsvederlag utbetalas ofta semesterersättning. När Kronofogden ska utmäta båda dessa belopp ska myndigheten fatta två löneutmätningsbeslut – ett för lönen och ett för semesterersättning. Information om hur Kronofogden ska räkna ut förbehållsbeloppet i semesterersättningen finns i Kronofogdens meddelande. Förbehållsbelopp i semesterersättning räknas fram genom att gäldenärens förbehållsbelopp per månad multipliceras med antalet semesterdagar som ska betalas ut dividerat med 22 (dvs. divideras med antalet arbetsdagar per månad). Det förbehållsbelopp som utgår i lön, avgångsvederlag m.m. och det förbehållsbelopp som utgår i semesterersättning bör dock då tillsammans inte överstiga beräknat fullt förbehållsbelopp i lön (enligt 7 kap. 4 § UB).

Om gäldenärens förbehållsbelopp täcks av slutlön, avgångsvederlag eller annan ersättning kan Kronofogden

utmäta hela semesterersättningen. I detta fall behöver Kronofogden inte göra någon särskild beräkning av förbehållsbelopp. Om gäldenärens förbehållsbelopp inte blir täckt av slutlön, avgångsvederlag eller annan ersättning bör Kronofogden göra en särskild beräkning av förbehållsbelopp i semesterersättningen i enlighet med Kronofogdens meddelande.

Exempel 1
Gäldenärens förbehållsbelopp uppgår till 11 000 kr. Gäldenärens slutlön uppgår till 20 000 kr efter skatt. Arbetsgivaren kommer samtidigt betala ut ersättning för 15 innestående semesterdagar. Eftersom gäldenärens förbehållsbelopp täcks av slutlönen kan Kronofogden utmäta hela semesterersättningen.

Exempel 2
Gäldenärens förbehållsbelopp uppgår till 11 000 kr. Gäldenärens slutlön uppgår till 8 000 kr efter skatt. Arbetsgivaren kommer samtidigt betala ut ersättning för 15 innestående semesterdagar. Kronofogden ska göra en särskild beräkning av förbehållsbeloppet i semesterersättningen. Enligt den beräkningen uppgår gäldenärens förbehållsbelopp för 15 semesterdagar till 7 500 kr (11 000 kr * 15 / 22 = 7 500 kr). Eftersom gäldenären inte ska förbehållas mer än en månads förbehållsbelopp ska gäldenären inte förbehållas 7 500 kr utan endast 3 000 kr i semesterersättningen (8 000 kr + 3 000 kr = 11 000 kr).

Exempel 3
Gäldenärens förbehållsbelopp uppgår till 11 000 kr. Arbetsgivaren kommer betala ut ersättning för 15 innestående semesterdagar. Gäldenären kommer inte få någon lön utbetald samtidigt. Kronofogden ska göra en särskild beräkning av förbehållsbeloppet i semesterersättningen. Enligt den beräkningen uppgår gäldenärens förbehållsbelopp för 15 semesterdagar till 7 500 kr (11 000 kr * 15 / 22 = 7 500 kr).

Exempel 4
Gäldenärens förbehållsbelopp uppgår till 11 000 kr. Arbetsgivaren kommer betala ut ersättning för 30 innestående semesterdagar. Gäldenären kommer inte få någon lön utbetald samtidigt. Kronofogden ska göra en särskild beräkning av förbehållsbeloppet i semesterersättningen. Enligt den beräkningen uppgår gäldenärens förbehållsbelopp för 30 semesterdagar till 15 000 kr (11 000 kr * 30 / 22 = 15 000 kr). Eftersom gäldenären inte ska förbehållas mer än en månads förbehållsbelopp ska gäldenären inte förbehållas 15 000 kr utan endast 11 000 kr i semesterersättningen.

Exempel 5
Gäldenärens förbehållsbelopp uppgår till 11 000 kr. Gäldenärens slutlön uppgår till 5 000 kr efter skatt. Arbetsgivaren kommer samtidigt betala ut ersättning för 2 innestående semesterdagar. 5 000 kr av gäldenärens förbehållsbelopp täcks av slutlönen.
Kronofogden ska göra en särskild beräkning av förbehållsbeloppet i semesterersättningen. Enligt den beräkningen uppgår gäldenärens förbehållsbelopp för 2 semesterdagar till 1 000 kr (11 000 kr * 2 / 22 = 1 000 kr). Gäldenären ska alltså få behålla hela slutlönen och 1 000 kr av semesterersättningen.

5.5.7 Fördelning av familjens gemensamma kostnader

Proportionering

Om en make/maka/sambo som lever ihop med gäldenären har inkomst bör gäldenärens förbehållsbelopp enligt Kronofogdens allmänna råd räknas fram utifrån den sammanboendes ekonomiska förmåga att bidra till betalningen av familjens gemensamma kostnader. Familjens gemensamma kostnader bör fördelas så att respektive make/maka/sambo svarar för den del av kostnaderna som motsvarar hens inkomst i förhållande till makarnas/sambornas sammanlagda inkomster (proportionering). I ett löneexekutivt perspektiv behandlas då sambor på samma sätt som makar.

Vid proportioneringen ska Kronofogden bara ta hänsyn till inkomst som får utmätas enligt 7 kap. 1 § UB.

Proportioneringen kan illustreras med följande exempel. Gäldenärens lön är 15 000 kr per månad och den sammanboendes är 10 000 kr per månad efter avdrag för skatt och kostnader för fullgörande av tjänst. Summan av normalbelopp, bostadskostnad m.m. för hela familjen är 12 000 kr per månad. Vid utmätning för gäldenärens skulder blir förbehållsbeloppet

$$\frac{15\,000 \times 12\,000}{25\,000} = 7\,200 \text{ per månad}$$

Ibland uppstår situationen att Kronofogden inte kan få besked om gäldenärens makas/makes/sambos inkomst om Kronofogden inte får tillgång till sådana uppgifter i skatteregistret eller gäldenären inte medverkar i utredningen. Då uppstår frågan om hur förbehållsbeloppet ska beräknas och proportioneringen göras. Kronofogden bör då förutsätta att makarna/samborna har exakt lika stor inkomst. Gäldenären räknas alltså som sammanboende och tillgodoräknas normalbeloppet för makar och sambor. Kronofogden tar hänsyn till den faktiska hyran och beräknar övriga tillägg till normalbeloppet utifrån att gäldenären är sammanboende. Konsekvensen av att den sammanboende förutsätts ha lika stor inkomst som gäldenären blir då att förbehållsbeloppet fördelas proportionellt lika mellan dem. Denna lösning innebär att familjens gemensamma kostnader fördelas exakt lika mellan gäldenären och dennes maka/make/sambo.

5.5.8 Försäkringskassans, Pensionsmyndighetens och arbetslöshetskassornas rätt till kvittning och avräkning

Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten har rätt att kvitta fordran som myndigheten har på den försäkrade mot belopp som utbetalas som en socialförsäkringsförmån (108

kap. 22 § socialförsäkringsbalken). Arbetslöshetskassa har rätt att i vissa fall avräkna (kvitta) ett återkravsbelopp vid utbetalning av arbetslöshetsersättning (68 e § arbetslöshetsförsäkringslagen).

Försäkringskassans, Pensionsmyndighetens och arbetslöshetskassornas rätt till kvittning och avräkning har företräde framför löneutmätning. Detta innebär att Kronofogden vid beräkningen av förbehållsbeloppet bör sätta ned den inkomst i vilken kvittning sker i med belopp som motsvarar kvittningsbeloppet. Detta gäller oavsett om kvittning sker i gäldenären eller dennes makas/makes/sambos inkomst.

5.6 Utmätningsbeloppet

När bruttolönen minskats med den preliminära skatten och ett förbehållsbelopp fastställts kan Kronofogden utmäta resten av inkomsten (utmätningsbeloppet). Denna återstående del kallas även disponibelt belopp. Det går alltså aldrig att utmäta mer än det disponibla beloppet. I de flesta löneutmätningsbesluten förordnas att ett visst belopp ska tas i anspråk. Kronofogden kan också besluta att hela det belopp som överstiger förbehållsbeloppet ska tas i anspråk, vilket kallas maxbeslut (7 kap. 8 § första stycket UB). Vid löneutmätning av t.ex. ackordsöverskott och provisionsersättning kan avdraget anges i procent.

200 kr regeln

Kronofogden får bara göra utmätning om det belopp som kan beräknas flyta in genom utmätningen ger ett överskott som gör åtgärden försvarlig (4 kap. 3 § första stycket UB). En allmän beskrivning av denna regel finns i avsnitt 4.1.5. Regeln gäller också vid löneutmätning (7 kap. 3 § andra stycket UB) och tillämpas så att Kronofogden bara utmäter om det belopp som beräknas vara disponibelt för löneutmätning är minst 200 kr varje månad. Utmätning av lägre belopp kan dock ske om hela utmätningsfordran blir betald genom ett löneutmätningsavdrag.

Detta innebär att om det disponibla beloppet beräknas vara mindre än 200 kr per månad bör Kronofogden med hänvisning till 7 kap. 3 § andra stycket UB avstå från löneutmätning, eftersom löneutmätning inte ger ett överskott som gör åtgärden försvarlig.

Jämkning av för hög preliminär skatt

Ibland är löneutmätning inte möjlig eftersom utrymme saknas, exempelvis om den preliminära skatten är för hög. En begäran från gäldenären om att arbetsgivaren ska göra extra skatteavdrag på lönen har inte företräde i löneutmätning. Om en gäldenär har beslut från Skatteverket om skattejämkning bör det däremot få företräde i löneutmätning eftersom avdrag för preliminär skatt har företräde framför utmätning av lön (7 kap. 15 § utsökningsbalken). Ett jämkningsbeslut innebär en förändring av den preliminära skatten och beslutet får således företräde framför utmätning av lön. Kronofogden har möjlighet att begära omprövning av jämkningsbeslut om beslutet omfattar egendom som myndigheten ska utmäta (66 kap. 15 § skatteförfarandelagen).

För låg lön

Det förekommer att en gäldenär arbetar i någon annans verksamhet, ofta en närståendes, och får en lön som är uppenbart för låg i förhållande till det arbete hen utför. I samband med en löneutmätning kan arbetsgivaren då åläggas att till Kronofogden betala in så mycket av lönen som myndigheten hade kunnat ta ut om lönen hade varit skälig (7 kap. 22 § UB). Ett sådant beslut får inte gälla förfluten tid utan bara framtiden. En förutsättning för att kunna fatta ett sådant beslut är att det finns ett uppenbart missförhållande mellan arbetsinsatsen och ersättningen som betalats. Kronofogden ska ta hänsyn till dels arbetsgivarens ekonomiska möjlighet att betala högre lön, dels egenskaper hos gäldenären som försvårar hens arbetsinsats t.ex. sjukdom, bristande utbildning eller annat (NJA 1981 s. 989). Innan beslutet fattas ska gäldenären och arbetsgivaren få möjlighet att yttra sig.

Kronofogdens beslut om att arbetsgivaren ska betala in så mycket som hade kunnat tas ut om lönen var skälig innebär

inte, som vid vanlig löneutmätning, att gäldenärens fordran hos arbetsgivaren tas i anspråk. Beslutet ersätter dock löneutmätningen och därför kan reglerna om löneutmätning användas även här. Vad arbetsgivaren betalar ut ska behandlas på samma sätt som lön som Kronofogden tagit emot om genom löneutmätning.

Kronofogden bestämmer först hur mycket arbetsgivaren kan anses vara skyldig att betala i lön per månad eller någon annan lämplig tidsperiod. Därefter prövas hur stor del av detta kan tas ut genom löneutmätning. Avdraget för preliminärskatt beräknas utifrån det bruttobelopp som räknats fram. Sedan uppmanas arbetsgivaren att betala in det framräknade utmätningsbeloppet.

5.7 Företrädesordning

När en gäldenär har flera aktuella skulder ska de medel som tas ut genom löneutmätning fördelas mellan målen. Vissa fordringar har då företräde (7 kap. 14–15 §§ UB). Medlen ska fördelas i följande turordning:

1. Fordringar på underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken och föräldrabalken. Hit räknas också utländska underhållsbidrag som inte är äldre än fem år. Underhållsbidrag går också före förrättningskostnaderna i målet vid löneutmätning (7 kap. 15 § UB).
2. När gäldenären är försatt i konkurs kan löneutmätning göras för konkursboets fordran (7 kap. 19 § andra stycket UB). Konkursboet har då företräde efter underhållsbidrag. Löneutmätning för underhållsbidrag påverkas alltså inte av att gäldenären försätts i konkurs. Om det pågår en löneutmätning i något annat fall när gäldenären försätts i konkurs ska utmätningen fortsätta för konkursboets räkning. Förvaltaren kan dock begära att utmätningen ska upphöra.
3. Företrädesberättigade allmänna mål, dvs. fordringar som avses i 2 § indrivningslagen.

Detta gäller även utländska fordringar som drivs in enligt indrivningsdirektivet, OECD-avtalet eller dubbelbeskattningsavtal. Detta gäller under förutsättning att de är av motsvarande slag som svenska skattefordringar. Under motsvarande tid som svenska skatter bör de hanteras som företrädesberättigade enligt 2 § indrivningslagen (5 § lagen om ömsesidig handräckning i skatteärenden och 14 § lagen om bistånd med indrivning av skatter och avgifter inom europeiska unionen läst samman med prop. 2011/12:15 s. 41). Om de utländska skatterna inte motsvarar de svenska eller kan drivas in under längre tid än svenska skattefordringar bör de efter den tid då svenska skattefordringar preskriberas hanteras utan särskilt företräde vid löneutmätning.

4. Fordran som avser skadestånd på grund av brott.
5. Övriga allmänna och enskilda mål samt tvungen kvittning (se avsnitt 5.15).
6. Frivillig kvittning (se avsnitt 5.15).

En arbetsgivare ska förutom löneutmätning göra avdrag för skatt på arbetstagarens lön. Vid utmätning ska avdrag för preliminär skatt göras före avdrag för löneutmätning (7 kap. 15 § UB).

Skulder

När gäldenären har skulder till andra borgenärer med lika eller sämre rätt än utmätningsfordringen är huvudregeln att Kronofogden inte tar hänsyn till skulderna (Svea hovrätts beslut 1975-07-02 i mål Ö 436-75, (RIC 29/75). Från denna regel kan Kronofogden i vissa fall göra undantag för hyresskulder, se Kronofogdens meddelande om löneutmätning. När det gäller skulder som har bättre rätt än utmätningsfordringen, se kantrubriken Fordran med företrädesrätt ovan.

5.8 Det praktiska förfarandet

5.8.1 Underrättelse

Innan Kronofogden fattar ett beslut om löneutmätning ska gäldenären få tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan avsevärd fördröjning (7 kap. 7 § UB). Kronofogden skickar ut en inkomstredogörelse. Gäldenären kan svara på frågorna i inkomstredogörelsen via brev, telefon eller e-tjänst. Syftet med bestämmelsen är att gäldenären ska få möjlighet att ta till vara sin rätt genom att lämna upplysningar om sina inkomster och familjeförhållanden, sin försörjningsskyldighet och övriga omständigheter som kan påverka förbehållsbeloppet och ett eventuellt utmätningsbelopp.

Kronofogden måste skicka en underrättelse till gäldenären efter att en avbetalningsplan förfallit (beslut från Hovrätten för Västra Sveriges, 1992-04-21, mål Ö 336/92 (RIC 48/92)). Det gäller även om det av avbetalningsplanen framgår att den förfaller om inte löpande skatter och avgifter betalas.

Den allmänna formulering om upplysningsskyldighet som finns i underrättelsen enligt 4 kap. 12 § UB ska närmast betraktas som en allmän upplysning om gäldenärens upplysningsplikt och handläggningen hos Kronofogden. Underrättelsen innebär inte att gäldenären har fått möjlighet att yttra sig enligt 7 kap. 7 § UB.

Gäldenären behöver normalt inte tillfrågas när hen byter anställning och ett beslut meddelas hos den nya arbetsgivaren (7 kap. 7 § UB). Om en löneutmätning pågår hos en arbetsgivare och det samtidigt blir aktuellt med löneutmätning i dagersättning som Försäkringskassan betalar ut är det inte heller nödvändigt att låta gäldenären yttra sig.

Även om det tidigare funnits beslut som Kronofogden nyligen avslutat ska gäldenären alltid höras innan myndigheten beslutar om ny utmätning av lön (Kronofogdemyndighetens ställningstagande Underrättelseskyldighet vid löneutmätning, 5/12/VER). Underrättelserna skickas ut maskinellt.

5.8.2 Beslutsunderlag

Om gäldenären svarar på en underrättelse får Kronofogden ett visst beslutsunderlag. Dessutom kan Kronofogden skicka en fråga till arbetsgivaren om gäldenärens anställningsförhållanden m.m. (7 kap. 3 § UF). Kronofogden har också tillgång till uppgifter om gäldenärens lön via skatteregistret och det är därför inte alltid nödvändigt för myndigheten att skicka en fråga till gäldenärens arbetsgivare. Bestämmelserna i 4 kap. 15–16 §§ UB om tredje mans uppgiftsskyldighet m.m. gäller även för arbetsgivare. Om det behövs kan gäldenären eller hens arbetsgivare förhöras.

Om gäldenären inte svarar på frågan om sina inkomstförhållanden bör Kronofogden ta fram uppgifter ur skattedatabasen och tidigare anteckningar om gäldenären innan beslut fattas. Kontroll ska också göras av ersättningar från Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten.

Undersökningsplikten innebär att Kronofogden ska undersöka om gäldenären har tagit en ny anställning efter att en tidigare upphört.

Förfrågningar till arbetsgivare, arbetslöshetskassor och pensionsutbetalare görs vid behov med hjälp av en särskild rutin i Init. Systemet föreslår att svaret ska ha kommit in till Kronofogden inom 14 dagar, men handläggaren kan bestämma en annan svarstid. Svaren kan lämnas antingen på den utskickade blanketten eller via en e-tjänst på Kronofogdens webbplats där de som betalar ut inkomsten samt gäldenären med en e-legitimation har tillgång till motsvarande formulär som finns på blanketten.

Typsituationer som kan uppstå när löneutmätningsbeslut ska fattas eller ändras och Kronofogden *inte* har lyckats få kontakt med gäldenären, varken via inkomstredogörelse eller på annat sätt:

- **Kronofogden ska fatta nytt beslut och inga tidigare beslut finns.**

Inga tillägg medges. Förbehållsbeloppet består av normalbelopp och schablonhyra.

- **Kronofogden ska fatta nytt beslut och tidigare upphävt beslut finns eller, pågående löneutmätning ska räknas om.**

Tidigare yrkande finns: Kronofogden bör kunna ta hänsyn till yrkanden som gäldenären lämnat inför tidigare löneutmätningsbeslut eller tidigare i pågående löneutmätningsbeslut. Detta gäller om du bedömer att gäldenärens situation är oförändrad. Vid bedömningen måste Kronofogden ta hänsyn till hur lång tid som gått sedan det tidigare yrkandet lämnades och vad som nu är troligt. Kronofogden ska dokumentera bedömningen.

Tidigare yrkande finns inte: Kronofogden medger inga tillägg, förbehållsbeloppet består av normalbelopp och schablonhyra.

Tidigare yrkande finns inte, men tillägg har tidigare medgetts ändå (t.ex. för resor till och från arbetet): Kronofogden medger inga tillägg. Förbehållsbeloppet består av normalbelopp och schablonhyra.

5.8.3 Omprövning

Ett beslut om löneutmätning ska ändras om det finns anledning till det. Kronofogden behöver dock inte ändra ett beslut om ändringen skulle vara obetydlig (7 kap. 10 § första stycket UB). Enligt Kronofogdemyndighetens ställningstagande om obetydlig ändring vid löneutmätning (2/22) kan myndigheten i de fall ändringen understiger 25 kronor avstå från att räkna om löneutmätningsbeslutet. Vid bedömningen ska Kronofogden göra en jämförelse med det befintliga löneutmätningsbeslutet. En individuell bedömning är möjlig i det enskilda fallet. Det kan leda till

att Kronofogden räknar om beslut vid mindre ändringar eller att myndigheten inte räknar om beslut trots större ändringar. Omständigheter som Kronofogden kan beakta är t.ex. hur stor del av lönen som gäldenären får behålla och storleken på den kvarvarande skulden. När Kronofogden gör bedömningen att en ändring är obetydlig ska myndigheten dokumentera bedömningen noggrant. Bestämmelsen gäller både om ändringen är till fördel för gäldenären och om ändringen är till nackdel för gäldenären. Om en ändring medför att utrymme för löneutmätning saknas (se ovan vid kantrubrik 200 kr regeln) bör Kronofogden inte använda bestämmelsen om obetydlig ändring. Kronofogden bör i dessa fall alltså räkna om beslutet även om ändringen kan anses vara obetydlig.

Om gäldenären kommer med nya uppgifter om sina ekonomiska förhållanden är Kronofogden skyldig att ompröva beslutet. Kronofogden kan även självmant ta upp frågan om att ändra beslutet utan att någon av parterna yrkat det.

Alla pågående beslut om löneutmätning ska omprövas regelbundet. Sådan omprövning kan lämpligen ske i samband med att en ny tillgångsundersökning genomförs eller då gäldenären överklagar beslutet och lämnar nya uppgifter. Före omprövningen bör Kronofogden ta in uppgifter från gäldenären och, om det behövs, från arbetsgivaren på samma sätt som vid en ny utmätning.

Innan Kronofogden beslutar om en ändring till nackdel för gäldenären ska gäldenären få möjlighet att yttra sig, om det inte är uppenbart onödigt eller beslutet inte kan uppskjutas (7 kap. 10 § UB). Läs mer i Kronofogdemyndighetens ställningstagande Underrättelseskyldighet vid löneutmätning, 5/12/VER.

Maskinell årlig justering

Samtliga pågående löneutmätningsbeslut räknas om maskinellt en gång per år med beaktande av nya normalbelopp, om inte ändringen är obetydlig. Även skatteavdrag enligt skattetabell ändras maskinellt om

skatten i beslutet beräknas enligt skattetabell och alltså inte är inlagt med ett belopp.

5.9 Verkställighetstidpunkt

Verkställighetstidpunkten är den dag då Kronofogdens löneutmätningsbeslut får rättsverkan. Beslutet får rättsverkan när en arbetsgivare eller någon annan gör avdraget från gäldenärens lön. Oftast gör arbetsgivaren avdrag vid flera lönetillfällen. Beslutet får då rättsverkan varje gång lönen betalas ut. En eventuell förskottsbetalning på lönen påverkar inte verkställigheten. En ackordslön kan gälla ersättning för längre perioder. Verkställighet sker även då på löneutbetalningsdagen.

Vid löneutmätning av dagersättning anses innehållandet ske varje dag som ersättning betalas ut (7 kap. 13 § andra stycket UB). Tillämpningen påverkas inte av att en inkomstkälla betalar ut ersättning med längre tids-mellanrum. Om ett utmätningsbeslut gäller retroaktiv ersättning anses verkställighet för tiden före beslutet ha skett samma dag som utmätningsbeslutet meddelades.

Utifrån reglerna om verkställighetstidpunkt avgörs **dels** för-månsrättsfrågor, **dels** fördelningen mellan konkurrerande mål.

5.10 Förmånsrätt

Lön

Löneutmätningen medför förmånsrätt när beloppet som ska innehållas har förfallit till betalning (7 kap. 13 § UB), dvs. den dagen då lönen ska utbetalas. Om arbetsgivaren dragit av ett belopp på lönen utan att redovisa detta till Kronofogden kan beloppet senare drivas in hos arbetsgivaren. Löneutmätningen ska då anses ha skett samma dag som lönen betalades ut.

Förhållandena på löneutbetalningsdagen avgör både när ett löneutmätningsbeslut ska börja löpa och när det ska upphöra. För att en arbetsgivare ska kunna göra avdrag

måste hen givetvis ha fått information om beslutet. I övrigt har det ingen betydelse när arbetsgivaren underrättas om beslutet. Om arbetsgivaren betalar ut ett förskott till den anställda innan hen första gången får del av beslutet kan det hända att arbetsgivaren inte kan göra ett fullt avdrag vid det följande utbetalningstillfället. Detta bör Kronofogden acceptera.

När Kronofogden beslutar att höja gäldenärens förbehållsbelopp kan det hända att arbetsgivaren betalar in enligt det gamla beslutet. Vem som har rätt till mellanskillnaden avgörs av förmånsrätten. Följande två exempel beskriver förmånsrättens effekter när lönen betalas ut den 25:e.

6. Kronofogden beslutar om ändring av löneutmätningsbeslutet den 24:e. Arbetsgivaren hinner inte få kännedom om beslutet innan löneutbetalningen sker men det har ingen betydelse för förmånsrätten. Är ändringsbeslutet är till fördel för gäldenären ska mellanskillnaden betalas tillbaka till denne.

7. Kronofogden beslutar om ändring av löneutmätningsbeslutet den 25:e eller 26:e. Hela det belopp som arbetsgivaren betalar in tillkommer borgenären eftersom förmånsrätt uppstod när beloppet förföll till betalning.

Sjukpenning m.m.

En dagersättning, t.ex. en sjukpenning, anses förfalla den dag den gäller för. Även om en redovisning gäller flera sjukdagar anses medlen vara innehållna dag för dag. För innestående ersättningsdagar uppkommer förmånsrätt vid beslutstillfället.

Preskription

Bestämmelsen om verkställighetstidpunkt för löneutmätning avgör även hur krediteringen/fördelning ska göras. Kronofogden ska inte kreditera/fördela på fordran som var preskriberad vid verkställighetstidpunkten. Detta gäller dels tidsbegränsningar vid underhållsbidrag, dels

vanlig preskription för allmänna mål. Är löneutmätning verkställd före dagen för preskription kan kreditering göras på fordringen.

Dödsfall

Om gäldenären avlider kan en löneutmätning göras i en inkomst från tiden före dödsfallet även om lönen förfaller till betalning först efter gäldenärens död. Någon ytterligare löneutmätning kan inte göras mot ett dödsbo (7 kap. 1 § UB).

5.11 Inställande och återgång

5.11.1 Verkställighet ställs in

Precis som andra beslut om utmätning kan ett beslut om löneutmätning överklagas till tingsrätten (avsnitt 16). Som redovisats ovan kan gäldenären också begära att beslutet omprövas.

Inhibition

Tingsrätten kan i samband med prövning av överklagande av ett utmätningsbeslut besluta att Kronofogden tills vidare inte får vidta någon mer verkställighetsåtgärd (18 kap. 12 § UB). Se mer om inhibition i avsnitt 2.7. Ett sådant beslut innebär att fortsatta åtgärder ställs in helt eller delvis. Kronofogden ska snarast informera parter och arbetsgivare om innebörden av inhibitionsbeslutet.

Om arbetsgivaren har gjort ett löneavdrag senast dagen före inhibitionsbeslutet ska Kronofogden ta emot beloppet men inte redovisa det till sökanden. Förmånsrätt har då uppkommit (7 kap. 13 § UB). Medlen görs räntebärande i väntan på domstolens slutliga beslut. Räntan styrs av den så kallade reporäntan. Eftersom det överklagade beslutet blir vilande i och med inhibitionsbeslutet, ska arbetsgivaren inte göra något avdrag efter beslutet.

När en utmätning är överklagad får utbetalning till sökanden bara ske om hen kan ställa säkerhet (avsnitt 12.4.1). Regeln gäller inte löneutmätning för underhållsbidrag (13 kap. 14 a § UB) och inte heller vid löneutmätning för allmänna mål (13 kap. 21 § UB).

5.11.2 Återgång

När Kronofogden har beslutat om löneutmätning för en gäldenär består beslutet av en mängd delmoment. För en viss skuld ska lön innehållas hos en viss arbetsgivare med visst belopp och visst förbehållsbelopp. Det kan finnas anledning för gäldenären att klaga på alla dessa moment. Det vanligaste är dock att hen anser att förbehållsbeloppet ska vara högre och att utmätningsbeloppet ska vara lägre.

I förarbetena till UB anges att Kronofogdens ändringsbeslut normalt ska gälla framtiden. Som motiv anges att sökanden får förmånsrätt när utmätningsbeloppet förfaller till betalning. Om ett utmätningsbeslut upphävs därför att det inte var lagligt ska innehållna och inte utbetalda beloppen dock överlämnas till gäldenären.

När Kronofogden själv ändrar ett beslut är det viktigt att myndigheten är tydlig så att inget missförstånd kan uppstå. Om Kronofogden ändrar beslutet genom att sänka utmätningsbeloppet och höja det belopp som ska förbehållas gäldenären, gäller ändringsbeslutet normalt framtiden.

När en tingsrätt ändrar ett löneutmätningsbeslut gäller också principen om att ett ändringsbeslut avser framtiden. När ett utmätningsbeslut hävs därför att det inte går att utmäta den aktuella ersättningen ska dock eventuella innehållna och oredovisade medel betalas till gäldenären. Detsamma gäller när domstolen t.ex. höjt förbehållsbeloppet, om det av domstolens beslut framgår att innehållna men inte utbetalade medel helt eller delvis ska tillfalla gäldenären. Så kan det vara när domstolen uttryckligen knyter sin ändring till en viss tidpunkt, t.ex. tiden för det överklagade beslutet. Om tingsrätten beslutar att en löneutmätning ska hävas kan beslutet inte utan särskilt förordnande återgå innan rättens beslut vunnit laga kraft (18 kap. 16 § andra stycket UB). Om rätten har ändrat ett utmätningsbeslut krävs inget följdbeslut av Kronofogden. Däremot ska Kronofogden ändra

löneutmätningen i enlighet med domstolens beslut. Tingsrätten kan även i samband med ett överklagande av en utmätning ändra t.ex. ett beslut om fördelning eller utbetalning. Det kan ske utan att något särskilt yrkande om det framställs.

5.11.3 Exekutionstitel upphävs

När en exekutionstitel upphävs ska sökt verkställighet ställas in omedelbart (3 kap. 22 § UB). Det innebär att inga nya åtgärder görs av Kronofogden i pågående mål, som i stället **fryser** förfarandet. Redovisning av influtna medel till sökanden är en ny åtgärd i målet och får därför inte göras. Det gäller oavsett om löneavdraget gjordes innan exekutionstiteln upphävdes eller efter. I stället ska medlen göras räntebärande. Räntan styrs av den så kallade reporäntan.

Utmätta medel ska återbetalas till gäldenären först när den nya domen vunnit laga kraft. En domstol kan dock särskilt förordna att gjord utmätning ska gå åter genast. Kronofogden ska då återkalla sitt tidigare beslut. Mer information finns avsnitt 2.8 om upphävande av exekutionstitel.

5.12 Underhållsbidrag

Vid sakutmätning gäller samma regler för utmätning för underhållsbidrag som för andra skulder. Vid löneutmätning har däremot underhållsbidrag en viss särställning. En särskild beskrivning av reglerna för löneutmätning för underhållsbidrag finns därför i detta avsnitt. I övrigt gäller samma regler som för löneutmätning i allmänhet.

Löneutmätning, liksom vanlig utmätning, kan inte göras för en skuld som är preskriberad. Läs mer om preskription i avsnitt 2.10. Underhållsbidrag till barn preskriberas efter fem år (7 kap. 9 § föräldrabalken) och underhållsbidrag till tidigare makar preskriberas efter tre år (6 kap. 10 § äktenskapsbalken). Det går alltså bara att besluta om löneutmätning för fordringar på underhållsbidrag som skulle ha betalats tidigast fem år före början av den

kalendermånad då löneutmätningen påbörjades (7 kap. 9 § föräldrabalken). Kronofogden ska alltså självmant beakta preskription enligt 7 kap. 9 § föräldrabalken när verkställighet begärs av dom eller avtal på underhållsbidrag.

Utländska underhållsbidrag har företrädesrätt vid löneutmätning om de inte är preskriberade. I Sverige förfaller företrädesrätten efter fem år. Löneutmätning med företrädesrätt för ett utländskt underhållsbidrag kan alltså inte göras när bidraget är mer än fem år även om bidraget i sig inte är preskriberat. Därefter finns det ingen företrädesrätt utan fordringen blir oprioriterad (se även NJA 1994 s. 439).

När den äldsta skuldmånaden räknats fram ska Kronofogden ta hänsyn till bestämmelsen i 7 kap. 7 § föräldrabalken om att ett underhållsbidrag för kalendermånad ska betalas i förskott. Det innebär att januari månads bidrag ska betalas redan den 31 december.

Löneutmätning för underhållsbidrag får ske dels för bidrag som skulle ha varit betalda när löneutmätningen startar och för det bidrag som ska betalas näst efter löneutmätningen startat (7 kap. 6 § andra stycket UB).

Redovisning

Kronofogden ska redovisa innehållna medel snarast möjligt. Redovisning av medel som utmätts för underhållsbidrag som inte förfallit till betalning får tidigast göras i nära anslutning till förfallodagen, vilket innebär tidigast fem dagar före förfallodagen (13 kap. 1 § andra stycket UB). Som angetts ovan ska enligt 7 kap. 7 § föräldrabalken underhållsbidrag betalas i förskott för kalendermånad. Kronofogden kan därför skicka medlen omkring den 25e i månaden.

Retroaktiva bidrag

Retroaktiva bidrag som i en dom bestämts för förfluten tid förfaller till betalning när domen vinner laga kraft (prop.

1978/79:12 s. 128). Vid interimistiska beslut och när domstolen förordnat att bidragen ska betalas genast förfaller bidragen dock samma dag som domstolen fattade beslutet.

Engångsbelopp

Ett underhållsbidrag kan betalas som ett engångsbelopp. Om barnet är under 18 år ska bidraget betalas till socialnämnden (7 kap. 7 § fjärde stycket föräldrabalken). Det är troligen mycket sällsynt att Kronofogden gör utmätningar för sådana bidrag.

Fördelning mellan flera underhålls-berättigade

Vid samtidig utmätning för två eller flera underhållsberättigade (t.ex. en gäldenär med två underhållsberättigade barn) fördelas det innehållna belopp i proportion till de **löpande bidragens** storlek. Om underhållsbidraget förfaller till betalning med längre tidsmellanrum än en månad omräknas bidraget till månadsbidrag.

Om Kronofogden innehållit en summa som är större än de löpande bidragen tillsammans har det äldsta bidraget företräde till det överskjutande beloppet (7 kap. 16 § UB). Om det finns flera mål och skulderna i målen är lika gamla har de lika rätt. Vid fördelningen ska man ta hänsyn till den äldsta månaden som det finns en skuld för.

Det är viktigt att hålla isär reglerna för fördelning och kreditering. Först fördelar Kronofogden det influtna beloppet mellan de bidragsberättigade. Resultatet dras sedan av från respektive bidragsberättigads fordran. Betalningen ska i första hand räknas av från (krediteras på) fordran från den äldsta skuldmånad som kunde tas ut genom löneutmätning.

Umgängesavdrag

Kronofogden kan besluta att en förälder som har sitt barn hos sig kan få avdrag från sin underhållsskyldighet (7 kap. 4 § föräldrabalken). Ett sådant avdrag ska i första hand avräknas från skulder för äldre utmätningsbara bidrag. Om det inte finns någon skuld får inga belopp som motsvarar det rörliga avdraget tas i anspråk för fordringar som någon annan än den underhållsberättigade ska ha eller någon

som har inträtt i hens rätt (7 kap. 17 § andra stycket UB). Kronofogden ska då utbetala beloppet till gäldenären.

5.13 Arbetsgivares betalningsansvar

5.13.1 Allmänna förutsättningar

När Kronofogden beslutat om en löneutmätning ska arbetsgivaren innehålla utmätningsbeloppet endast till den del som lönen överstiger förbehållsbeloppet. Därefter ska arbetsgivaren redovisa det innehållna beloppet till Kronofogden på tid och sätt som myndigheten bestämmer. Om arbetsgivaren inte redovisar till Kronofogden inom den angivna tiden är arbetsgivaren ansvarig för betalning av löneutmätningsbeloppet.

För att arbetsgivaren inte ska kunna sätta ett beslut om löneutmätning ur spel finns det regler om arbetsgivarens ansvar.

Löneutmätnings-beslutet

När Kronofogden har beslutat om löneutmätning ska arbetsgivaren innehålla och redovisa utmätningsbeloppet till Kronofogden. Arbetsgivaren ska göra avdrag fr.o.m. den första utbetalningen efter det att beslutet mottagits.

Kronofogden behöver inte delge arbetsgivaren beslut om utmätning av lön. Däremot behöver Kronofogden ha uppgift om att arbetsgivaren har fått del av beslutet i de fall det kan bli aktuellt med arbetsgivaransvar. I en sådan situation kan arbetsgivaren behöva delges. Betalning från arbetsgivaren utgör bevis att arbetsgivaren har mottagit beslutet. Detsamma gäller när arbetsgivaren har kontaktat oss med anledning av beslutet, t.ex. för att meddela oss att man inte har kunnat göra avdrag i gäldenärens lön. Underlag för att arbetsgivaren känner till beslutet kan också vara t.ex. en lönespecifikation från gäldenären där det framgår att arbetsgivaren har gjort avdrag i lönen.

Skyldighet att redovisa och underrätta

Utmätningsbeloppet ska betalas till Kronofogdens konto på löneutbetalningsdagen. Om arbetsgivaren tillämpar annat än månadslön ska betalningen göras samma dag som månadens sista lön betalas ut.

Om det finns särskilda skäl kan Kronofogden ålägga arbetsgivaren att omedelbart betala ut det innehållna beloppet till Kronofogden (7 kap. 20 § UB). Denna möjlighet kan användas t.ex. när en löneutmätning endast avser viss lönepost.

Om arbetsgivaren inte innehållit det belopp som står på beslutet ska hen anmäla orsaken till Kronofogden senast nästkommande redovisningsdag(7 kap. 14 § första stycket UF). Underrättelseskyldigheten gäller inte när en löneutmätning verkställs i en dagersättning som utbetalas av Försäkringskassan eller en arbetslöshetskassa (7 kap. 18 § och 7 kap. 20 § UF).

Om gäldenärens anställning upphör eller om gäldenären avlider ska arbetsgivaren snarast anmäla detta till Kronofogden (7 kap. 14 § andra stycket UF).

Arbetsgivaren redovisar inte

Om arbetsgivaren inte redovisar och inte heller anmäler någon orsak till den uteblivna redovisningen ska Kronofogden uppmana arbetsgivaren att redovisa. Det finns blankettstöd för handläggningen.

Om arbetsgivaren kommer in med uppgifter som visar att gäldenären slutat, varit sjukskriven etc. får Kronofogden ta ställning till dessa uppgifter. Om arbetsgivaren inte har någon godtagbar orsak till varför redovisning inte skett och Kronofogden har uppgift om att arbetsgivaren har fått del av beslutet överlämnas ärendet till Inregistreringen för registrering gentemot arbetsgivaren i utsökningsdatabasen.

Om arbetsgivaren inte hörs av är Kronofogdens utgångspunkt att arbetsgivaren inte gjort avdrag enligt beslutet.

Gäldenärens betalningsskyldighet för utmätningsfordringarna upphör i vissa fall. Detta gäller när arbetsgivaren vid utmätning av lön innehållit medel i allmänna mål och i mål om återkrav av underhållsstöd, och dessa inte kunnat tas ut hos arbetsgivaren (7 kap 23 § UB).

Kronofogden har inte något utredningsansvar för detta. Det åligger gäldenären att invända att arbetsgivaren gjort avdrag på lönen men inte redovisat medlen till Kronofogden. Alternativt kan Kronofogden fatta beslut om att gäldenärens betalningsskyldighet har upphört om det tydligt framgår av arbetsgivarens dokumentation att så är fallet.

5.13.5 Kronofogdens beslut att verkställa hos arbetsgivaren

Arbetsgivarens betalningsskyldighet följer av lag. Därför behövs ingen exekutionstitel och inget särskilt beslut om att ålägga arbetsgivaren betalningsskyldighet.

Kronofogden får verkställa utmätning mot arbetsgivaren om hen, trots uppmaning, inte redovisar vad som skulle ha innehållits eller har innehållits (7 kap. 21 § UB) och vi har uppgift om att arbetsgivaren har fått del av beslutet.

Kronofogden anmanar arbetsgivaren – så som angetts ovan under 5.13.1 om att utmätning kommer att verkställas för att ta ut beloppet och att skulden kommer att registreras i utsöknings- och indrivningsdatabasen om inte hen betalar inom den angivna tiden.

Om arbetsgivaren inte följer anmaningen registrerar Kronofogden ett särskilt mål med arbetsgivaren som gäldenär. De sökande är utmätningsborgenärerna i löneutmätningen. Kronofogden tar inte ut någon grundavgift i detta mål. (Observera särskilt nedan under

5.13.2 vad som gäller om arbetsgivaren är en statlig myndighet.)

Enligt 17 kap. 3 § första stycket UB ansvarar inte sökanden för förrättningskostnaderna för utmätning mot arbetsgivaren enligt 7 kap. 21 § UB.

Arbetsgivares krav på gäldenären

Arbetsgivaren kan bara få tillbaka sina pengar från gäldenären genom att ansöka om betalningsföreläggande eller genom frivillig kvittning.

5.13.1 Arbetsgivaren försätts i konkurs

Utmätningsborgenären måste bevaka sin fordran i arbetsgivarens konkurs om arbetsgivaren har innehållit lön enligt 7 kap. UB och försatts i konkurs innan hen redovisat pengarna till Kronofogden.

Vid konkursen övertar utmätningsborgenären arbetstagarens fordran och kan hävda sin förmånsrätt i konkursen. Utmätningsborgenären har inte rätt till lönegaranti och får hålla sig till en eventuell utdelning i konkursen. Arbetstagaren har inte heller rätt till lönegaranti eftersom hens fordran har övergått till utmätningsborgenären (NJA 1991 s. 791).

I allmänna mål är det Skatteverket som bevakar fordringen (7 § lagen om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter). I enskilda mål är det utmätningssökanden som bevakar fordringen mot arbetsgivaren. Kronofogden bör informera sökanden om detta.

5.13.2 Arbetsgivaren är en statlig myndighet

Om arbetsgivaren är en myndighet ska Kronofogden hantera frågan om arbetsgivaransvaret på samma sätt som om det vore en privat arbetsgivare. Bestämmelsen om att det redovisade beloppet genast får utsökas hos arbetsgivaren går dock inte att tillämpa på myndigheter.

Någon anmaning kan inte skickas till Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten i deras egenskap av utbetalare av ersättningar och pension m.m. Kronofogden måste i stället kontakta Försäkringskassans Kundservice för partners eller Pensionsmyndighetens kundservice.

Det går inte att använda de vanliga sätten att lösa tvister om en myndighet som arbetsgivare har låtit bli att göra avdrag enligt Kronofogdens beslut om löneutmätning och myndigheten inte frivilligt betalar det belopp som borde ha dragits av. Statliga myndigheter är inte självständiga rättssubjekt utan bara delar av staten. Tvister måste alltså lösas mellan myndigheterna och inom ramarna för respektive myndigheters ansvar och behörighet (se JK:s beslut 2008-05-13, dnr 8092-06-40).

5.13.3 Straffbestämmelse

Arbetsgivare som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att inom föreskriven tid till Kronofogden redovisa belopp som skulle ha innehållits döms till böter(7 kap. 25 § UB). Detsamma gäller när arbetsgivaren underlåter att verkställa Kronofogdens beslut. Av förarbetena framgår att missförstånd av otydliga beslut eller andra förklarliga feltolkningar inte bör föranleda straffansvar. Kronofogden ska anmäla misstänkta brott till Polis- eller åklagarmyndighet.

5.14 Gäldenärens konkurs

När en gäldenär försätts i konkurs är huvudregeln att gäldenärens egendom inte får utmätas (3 kap. 7 § konkurslagen). Kronofogden måste därför registrera att en person försatts i konkurs samma dag som myndigheten får kännedom om konkursbeslutet. Enskilda mål ska Kronofogden redovisa till sökanden. Innestående pengar från utmätning där förmånsrätten inte har återgått ska myndigheten betala ut till sökanden (Utsökningsbalken kommentaren till 7 kap. 19 §). I de fall det finns mål avseende underhållsbidrag fortsätter handläggningen av dessa som före konkursen.

Under gäldenärens konkurs får löneutmätning ske för underhållsbidrag och för konkursboets räkning (se avsnitt 5.7 om företrädesordning). Pågår löneutmätning när gäldenären försätts i konkurs, ska löneutmätningen fortsätta för konkursboets räkning om inte förvaltaren begär att verkställigheten ska upphöra. För det fall det inte pågick löneutmätning när gäldenären försattes i konkurs kan konkursförvaltaren begära att Kronofogden ska besluta om löneutmätning för konkursboets räkning.

När löneutmätning ska ske för konkursboets räkning, lägger Kronofogden upp ett nytt mål med konkursboet som sökande och konkursförvaltaren som ombud. Influtna medel redovisar Kronofogden i fortsättningen till konkursförvaltaren. En löneutmätning under konkurs fortsätter för konkursboets räkning tills konkursen avslutas eller konkursförvaltaren begär att löneutmätningen ska upphöra (7 kap. 19 § UB). Hävs löneutmätningen på grund av att utrymme saknas avregistrerar Kronofogden målet som är upplagt med konkursboet som sökande.

5.15 Arbetsgivares kvittningsrätt

Lagen om arbetsgivares kvittningsrätt (kvittningslagen) reglerar en arbetsgivares rätt att kvitta en fordran hos en arbetstagare genom löneavdrag. Med lön jämställs pension som tillkommer tidigare arbetstagare. Kvittningslagen innebär i korthet att arbetsgivaren får kvitta lön bara om arbetstagaren går med på det (frivillig kvittning) eller om vissa förutsättningar är uppfyllda (tvungen kvittning). Frivillig kvittning regleras av arbetsgivaren och arbetstagaren utan Kronofogdens inblandning. Arbetstagaren kan återkalla sitt medgivande för frivillig kvittning. Om hen gör det innan lönen ska betalas, kan det bara bli aktuellt med kvittning enligt reglerna för tvungen kvittning. Löneutmätning har företräde framför frivillig kvittning. Det innebär att Kronofogden kan besluta om utmätning även efter att gäldenären och arbetsgivaren kommit överens om frivillig kvittning.

När arbetstagaren har pågående löneutmätning och arbetsgivaren vill kvitta, ska Kronofogden pröva om det finns förutsättningar för kvittning och besluta om fördelning. I de fall arbetstagaren inte har löneutmätning ska Kronofogden fastställa arbetstagarens förbehållsbelopp.

Kvittningsrätt vid löneutmätning

När löneutmätning pågår och arbetsgivare vill kvitta ska Kronofogden pröva om det finns förutsättningar för kvittning eller inte. Är inte alla förutsättningar uppfyllda ska Kronofogden besluta om avslag på arbetsgivarens begäran.

I de fall löneutmätning sker för skulder som har företrädesrätt enligt 7 kap. 14 § UB har arbetsgivare inte kvittningsrätt. Skulder som har företrädesrätt är underhållsbidrag enligt äktenskapsbalken eller föräldrabalken, konkursbos fordran på lön under konkurs, skuld enligt 2 § indrivningslagen och skadestånd pga. brott. Utmätningsskulderna har i dessa fall således företräde, och kvittning får inte ske.

När det är fråga om andra utmätningsskulder så ska Kronofogden pröva om förutsättningar för tvungen kvittning finns enligt 3 § kvittningslagen. Det är fråga om en klar och förfallen fordran som
1. uppkommit i samband med anställningen och grundas på avtal enligt vilket fordran får kvittas mot lönen eller
2. avser ersättning för skada som arbetstagaren vållat uppsåtligen i tjänsten.
Kvittningsrätten kan också framgå av kollektivavtal.

Fördelning vid kvittning och löneutmätning

När utmätningsskulderna inte har företrädesrätt enligt 7 kap 14 § UB, och arbetsgivarens fordran uppfyller kriterierna för tvungen kvittning, ska utmätningsbeloppet proportioneras mellan arbetsgivaren och utmätningsborgenärerna. Kronofogden ska fatta beslut om hur mycket arbetsgivaren respektive utmätningsborgenärerna ska få av utmätningsbeloppet (5 §

kvittningslagen). Beloppet proportioneras mellan arbetsgivaren och utmätningsborgenärerna i förhållande till hur stora respektive fordringar är.

Det innebär att Kronofogden vid varje utmätningstillfälle måste ta reda på hur stor arbetsgivarens fordran är, hur stora utmätningsborgenärernas fordringar är och vilket belopp som kan utmätas vid just det tillfället, göra en beräkning och därefter fatta ett fördelningsbeslut. I praktiken bör arbetsgivaren avvakta med att betala in utmätningsbeloppet tills Kronofogden fattat fördelningsbeslutet och därefter betala in den summa som utmätningsborgenärerna ska ha. Beslutet kan överklagas.

Tvungen kvittning utan löne-utmätning

Arbetstagaren har vid tvungen kvittning rätt till förbehålls-belopp beräknat enligt 7 kap. 5 § UB. Arbetsgivaren får bara kvitta den del av lönen som uppenbarligen överstiger det som krävs för arbetstagarens och hens familjs försörjning samt annan försörjningsskyldighet (7 kap. 4 § UB).

Vid kvittning ska Kronofogden fastställa arbetstagarens förbehållsbelopp. Innan förbehållsbeloppet fastställs ska Kronofogden hämta in uppgifter från arbetstagaren på samma sätt som vid en löneutmätningssituation. Kronofogden prövar däremot inte om arbetsgivaren har rätt att kvitta. Arbetsgivaren behöver inte ha en exekutionstitel. Ett beslut om en arbetstagares förbehåll bör tidsbegränsas till att gälla det kalenderår då det meddelas. Varken arbetstagaren eller arbetsgivaren får föra talan mot Kronofogdens beslut om hur stort arbetstagarens förbehåll ska vara. Kronofogden kan däremot själv ändra beslutet. Ärendet diarieförs i allmänna diariet.

Att en arbetsgivare kvittar blir ofta aktuellt i samband med att arbetstagaren slutar sin anställning utan att iaktta uppsägningstid. Arbetsgivaren begär då att Kronofogden ska fastställa hur mycket arbetstagaren ska få behålla av slutlönen (6 § kvittningslagen). Lönen måste specificeras så

att Kronofogden vet hur mycket som är slutlön respektive semesterersättning. Normalbeloppet vid löneutmätning ska tillämpas, se ovan vid rubrik Normalbelopp och kantrubrik Semesterersättning.

Bankers kvittningsrätt vid återbetalning

Ibland betalar Kronofogden tillbaka medel till gäldenärens lönekonto, t.ex. när löneutmätningen gällt ett för högt belopp eller när Kronofogden av något annat skäl rättar utmätningen, t.ex. då ett högre beneficium ska förbehållas. Det återbetalda beloppet som sådant är då som regel utmätningsfritt. Huvudregeln blir därför i dessa fall att banken inte kan använda det återsända beloppet för kvittning.

6 Utmätning av vissa objekt

Innehållet i detta avsnitt berör frågor som kommer upp i processtegen Utreda och Verkställa.

En förutsättning för utmätning är att egendomen eller tillgången tillhör gäldenären. Detta har beskrivits i avsnitt 4. Det kan emellertid förekomma att gäldenärens äganderätt till viss egendom är begränsad. Gäldenärens möjlighet att utnyttja tillgången kan vara beroende av hens relation till någon utomstående person, en tredje man. Gäldenären har t.ex. köpt en bil på avbetalning med återtaganderätt för säljaren. Bilen kan då utmätas för gäldenärens skulder, men Kronofogden måste samtidigt respektera säljarens rätt.

Särskilda omständigheter att beakta vid utmätning av lös egendom:

- egendomen är pantsatt
- egendomen är föremål för retentionsrätt
- egendomen är såld med återtagandeförbehåll
- egendomen omfattas av företagshypotek.

6.1 Pantsatt lös egendom

6.1.1 Gäldenären har lämnat lös egendom som pant

Som säkerhet för t.ex. ett lån kan en fysisk eller juridisk person ställa en pant. För giltig pantsättning av lös egendom fordras en överenskommelse om pantsättning. Det krävs också att panten överlämnas eller, om egendomen finns hos tredje man, att tredje mannen underrättas (denuntieras) om pantsättningen. En överenskommelse om pantsättning kan vara muntlig eller skriftlig.

Att gäldenären har lämnat ett föremål som pant hindrar inte utmätning av föremålet. Panthavarens rätt ska dock skyddas, t.ex. vid utmätning när föremålet finns hos en pantbank.

Överlämnande/ tradition

I avsnitt 8 beskrivs att det vid överlåtelse av lös egendom krävs att tredje man fått egendomen i sin besittning för att överlåtelsen ska vara hinder mot utmätning. Om gäldenären är näringsidkare och har sålt lösöre till en konsument gäller försäljningen mot gäldenärens fordringsägare dock redan på grund av avtalet, även om saken är kvar hos gäldenären (8 kap. 7 § konsumentköplagen). Vid pantsättning finns krav på att panten ska överlämnas till panthavaren för att en sakrättsligt giltig pantsättning ska uppstå. Pantsättaren får inte längre ha möjlighet att förfoga över panten. Att pantsättningen är sakrättsligt giltig medför att panthavarens krav på betalning ur egendomen går före en utmätningsborgenärs eller en konkursborgenärs krav. En utförlig redogörelse för det sakrättsliga momentet vid köp och pantsättning finns i rättsfallet NJA 2007 s. 413.

Handpanträtt

Kravet om överlämnande gäller lösa saker samt löpande skuldebrev, aktier, obligationer och åtskilliga andra värdepapper m.m. Panträtten gäller både vid utmätning hos pantsättaren och i hens konkurs. Panträtt förenad med besittning kallas handpanträtt.

Underrättelse

Gäldenären kan också pantsätta något som finns hos en utomstående. En gäldenär äger t.ex. en häst som är inackorderad i ett stall. För att få låna pengar ställer hen hästen som säkerhet. Hen behöver då inte lämna över hästen till långivaren. Det är tillräckligt för giltig pantsättning att underrätta ägaren till stallet om pantsättningen. Detta kan göras antingen genom ett meddelande från pantsättaren/gäldenären eller genom att panthavaren visar upp en skriftlig handling om pantsättningen. Kravet på

överlämnande (tradition) ersätts alltså i dessa fall av en underrättelse. Att stallägaren får reda på pantsättningen på något annat sätt innebär inte att pantsättningen blir giltig. Förfarandet med underrättelse är vanligt. Bestämmelser om underrättelser finns i lagen om pantsättning av lös egendom som innehas av tredje man. Underrättelser används också bl.a. vid andrahandspantsättning av pantbrev i en fastighet. Om tredje man som underrättats om pantsättningen lämnar från sig panten blir hen ersättningsskyldig till panthavaren (NJA 1998 s. 520).

Pantsättning i andra former

Även i vissa andra fall kan panträtt uppkomma utan att egendomen överlämnas till panthavaren. Sådan panträtt kallas hypotekarisk och förekommer vid pantsättning av fast egendom (avsnitt 7.1).

För vissa typer av lös egendom gäller särskilda regler för pantsättning. Gods i fartyg pantsätts genom att transportsedeln (konossementet) överlämnas till panthavaren. Vid pantsättning av registrerade skepp och skeppsbyggen ersätts traditionskravet med att ägaren tar ut en inteckning och överlämnar ett pantbrev. Se närmare 3 kap. sjölagen, som också innehåller regler om sjöpanträtt i fartyg m.m. Motsvarande regler om luftfartyg finns i lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg. Observera att mindre fartyg, t.ex. fritidsbåtar, pantsätts enligt de regler som gäller lös egendom i allmänhet (se avsnitt 6.1.1). Läs mer om försäljning av registrerade skepp och luftfartyg i avsnitt 11.7.

Legal eller konventionell panträtt

Ibland kan handpanträtt uppkomma utan att parterna avtalat särskilt om det. Panträtt som uppkommer direkt på grund av bestämmelser i en lag kallas legal panträtt. Ett exempel är den legala panträtt som en bostadsrättsförening har för vissa fordringar (se avsnitt 10.9 Exekutiv försäljning av bostadsrätt och avsnittet om legal panträtt). Panträtt på grund av ett avtal kallas konventionell panträtt. En kommissionär, som på grund av utförd kommission har en fordran hos kommittenten, behöver t.ex. inte lämna ut kommissionsvarorna utan att

först få sin fordran betald. Kommissionären har nämligen panträtt i varorna enligt 15–17 §§ kommissionslagen.

Bestämmelser om utmätning av pantsatt egendom (utmätning av pant) finns på flera ställen i 4–9 kap. UB. Olika bestämmelser gäller beroende på om panthavaren själv är utmätningssökande för sin pantfordran eller om det gäller utmätning av pantsatt egendom för en fordran som inte har panträtt.

6.1.2 Utmätning av pant för panthavarens fordran

Den som har en säkerhet i form av en pant för sin fordran kan inte utan vidare tillgodogöra sig panten om gäldenären inte betalar. I handelsbalken finns ålderdomliga bestämmelser om försäljning av pant som sällan tillämpas. Panter säljs i relativt stor omfattning i den särskilda ordning som stadgas i pantbankslagen. I övriga fall skaffar sig panthavaren oftast en exekutionstitel och vänder sig därefter till Kronofogden för att begära utmätning av panten.

Vid utmätning av pant för en pantfordran kan exekutionstiteln vara personlig eller saklig. Med **personlig exekutionstitel** menas att en gäldenär i en dom eller ett utslag förpliktats att betala en viss skuld. Med **saklig exekutionstitel** menas att en domstol fastställer ett belopp som ska utgå ur en viss egendom eller pant. En saklig exekutionstitel kan bli aktuell när personlig betalningsskyldighet saknas, t.ex. när borgenär begär att preskriberad fordran ska utgå ut pantsatt egendom enligt 11 § preskriptionslagen eller att pantägaren pantsatt egendomen för någon annans skuld. Med stöd av en saklig exekutionstitel kan endast panten utmätas. Med stöd av en personlig exekutionstitel går det att utmäta både panten och annan egendom som tillhör gäldenären.

En utmätningsborgenär som har en gäldenärs egendom som pant har förmånsrätt i panten. Hen har rätt att begära att panten i första hand utmäts innan annan egendom tas i

anspråk. Även utan en sådan begäran bör Kronofogden i första hand utmäta den egendom som förmånsrätten gäller i. Kronofogden får inte utmäta något annat än panten om det finns en risk att andra aktuella mål blir lidande. Utmätningen görs då med villkoret att betalningen i första hand ska utgå ur den egendom som förmånsrätten gäller (4 kap. 4 § UB, avsnitt 7. 4).

Observera att Kronofogden även vid utmätning av pantsatt egendom för panthavarens fordran ska bedöma om utmätningen är försvarlig, se Kronofogdens ställningstagande avseende utmätningsordningen 2/20/VER samt avsnitt 4.1.5.

Beneficiereglerna i UB gäller inte vid utmätning av pant för en pantfordran. Reglerna om hinder mot utmätning på grund av egendomens beskaffenhet eller särskilda föreskrifter ska inte heller tillämpas (5 kap. 13 § UB). När Kronofogden utmäter en pant för pantfordringen behöver myndigheten alltså inte pröva om det finns något utmätningshinder enligt bestämmelserna i 5 kap. 1-9 §§ UB. I utmätningsprotokollet ska Kronofogden registrera att sökandens fordran är förenad med särskild förmånsrätt.

6.1.3 Utmätning av pant för annan borgenärs fordran

Om någon påstår att hen har panträtt i gäldenärens egendom krävs som ovan redovisats att tradition eller underrättelse skett för att pantsättningen ska gälla gentemot gäldenärens övriga borgenärer. Finns egendomen kvar i gäldenärens besittning finns ingen pantsättning som påverkar utmätningen. Kronofogden kan då bortse från tredje mans påstående om panträtt, och egendomen kan utmätas som vanligt. Tredje man ska dock självfallet underrättas (6 kap. 16 § UF).

Om det däremot är tredje man som har panten, kan Kronofogden vanligen acceptera ett påstående om panträtt om det inte framgår att det är fel. Detsamma bör gälla om någon annan än panträttshavaren har saken och bekräftar

att hen är underrättad om pantsättningen eller om det framgår på något annat sätt. Ett påstående om pantsättning av en fordran som grundar sig på ett enkelt skuldebrev eller en muntlig fordran kan också ofta accepteras om sekundogäldenären bekräftar att hen är underrättad om pantsättningen.

Egendomen kan utmätas för sökandens fordran även om det finns en giltig pantsättning. Utmätningen görs då med förbehåll för panthavarens rätt. Först måste Kronofogden dock konstatera att egendomens värde överstiger den fordran som den är pantsatt för. Kronofogden får nämligen inte sälja egendomen om inte köpeskillingen räcker för att betala panthavarens fordran (9 kap. 4 § UB). Kronofogden ska – liksom i alla andra fall – bara utmäta om bedömningen är att köpeskillingen också täcker de kostnader i målet som uppkommer efter utmätningen samt ge utdelning till utmätningsborgenärerna (se om försvarlig åtgärd i avsnitt 4.1.5).

Det går däremot att sälja till ett lägre pris om samtliga sakägare, dvs. även panthavaren, medger det.

Panthavaren är skyldig att ta emot betalning även om fordran inte har förfallit till betalning (8 kap. 11 § UB). Det kan dock utlösa rätt till skadestånd ur panten för borgenären (Utsökningsbalken kommentaren till 8 kap. 11 §).

Säkerställande

Om panten är utmätt kan den tas i förvar, förseglas eller märkas trots att den finns hos panthavaren. Om egendomen tas i förvar är det Kronofogden som har den för panthavarens räkning (6 kap. 7 § tredje stycket UB). För pantbrev eller andra inteckningshandlingar som är belånade, ska dock utmätningen i första hand säkerställas genom att innehavaren meddelas ett förbud att utan Kronofogdens tillstånd lämna ut egendomen eller utföra någon annan åtgärd med den till skada för sökanden. Bara om det finns särskilda skäl bör sådan egendom tas i förvar. Även i andra fall då den utmätta panten inte tas i förvar ska

innehavaren av panten respektive sekundogäldenären delges förbudsmeddelande. Det gäller både när panten lämnats kvar i panthavarens besittning och när den har karaktären av att inte kunna säkerställas genom ett omhändertagande. Det kan t.ex. handla om muntliga fordringar och fordringar grundade på löpande skuldebrev. Om ett utmätningsbeslut gäller ett datapantbrev och tredje man är registrerad som pantbrevshavare får Kronofogden begära att Lantmäteriet beslutar att det inte får registreras en ny pantbrevshavare eller utfärdas ett skriftligt pantbrev (6 kap. 7 § första stycket UB).

6.1.4 Utmätning av pant vid konkurs, skuldsanering och företagsrekonstruktion

Panträtt medför företräde till betalning, dvs. en särskild förmånsrätt i tillgången, när flera borgenärer konkurrerar om samma tillgång. Bestämmelser om panthavares förmånsrätt, som gäller både vid utmätning, skuldsanering, företagsrekonstruktion eller konkurs, finns i 4 § förmånsrättslagen.

Normalt går det inte att utmäta lös egendom hos en gäldenär som är försatt i konkurs. En panthavare kan dock under konkursen få utmätning i panten för sin fordran (3 kap 7 § andra stycket konkurslagen). Täcker panten inte hela fordran kan panthavaren inte få utmätning av någon annan egendom. För den del av fordran som inte har betalts genom panten gäller de vanliga reglerna om rätt till betalning i konkurs.

Ett förfarande som inletts hos pantsättaren enligt lagen om företagsrekonstruktion påverkar inte möjligheten att få panten utmätt för pantfordringen (2 kap. 17 § lagen om företagsrekonstruktion). Om panten inte räcker för att betala hela pantfordran, måste panthavaren dock delta i rekonstruktionen för återstående fordran. Panthavaren blir bunden av rekonstruktionen för belopp som inte har kunnat tas ut ur panten.

Motsvarande regler gäller vid skuldsanering, eftersom panthavarens fordran är tryggad genom att pant inte ingår i skuldsaneringen (7 § tredje stycket 2 skuldsaneringslagen). Om panten inte täcker hela pantfordran, deltar borgenären i skuldsaneringen med det belopp som inte blir täckt.

6.2 Lös egendom som är föremål för retentionsrätt

Retentionsrätt

Om någon har egendom i sin besittning som tillhör någon annan, har hen i vissa fall rätt att hålla kvar egendomen som säkerhet för fordran mot ägaren. Denna rätt kallas retentionsrätt och grundas i allmänhet direkt på en lagbestämmelse, **legal** retentionsrätt. Även frivillig, **konventionell,** retentionsrätt kan förekomma.

Retentionsrätten är en svagare säkerhetsrätt än handpanträtt. Retentionsrätten är inte främst inriktad på den kvarhållna sakens värde. Genom att gäldenären inte får tillbaka egendomen fungerar retentionsrätten som ett påtryckningsmedel för att förmå gäldenären att betala en viss skuld. En borgenär med retentionsrätt har normalt inte rätt att själv sälja egendomen.

En person kan t.ex. ha fått låna en ridhäst som sedan blir sjuk och veterinär tillkallas. Den som har lånat hästen behöver då inte lämna tillbaka den förrän ägaren har ersatt hen för utläggen i samband med hästens sjukdom. Retentionsrätt anses tillkomma bl.a.

- Låntagare
- legotagare (person som mot en avgift har lånat en viss sak)
- depositarie (person som tagit emot föremål för förvaring)
- fraktförare

- annan som enligt ett avtal har fått någon annans egendom i sin besittning och har ett ersättningsanspråk på grund av egendomens vård, förvaring, reparation, transport eller dylikt.

I likhet med panträtt gäller retentionsrätt även mot en ny ägare som gäldenären har överlåtit saken till. Retentionsrätten upphör när egendomens ägare har uppfyllt avtalet mot den som håller kvar egendomen eller om egendomen lämnas till ägaren.

Kronofogden kan utmäta egendom som är föremål för retentionsrätt om rättshavarens fordran skyddas (9 kap. 4 § UB).

Utmätning för retinentens fordran

Den som innehar egendom med retentionsrätt (retinenten) har normalt inte befogenhet att sälja den (se dock lag om näringsidkares rätt att sälja saker som inte har hämtats). När retinenten inte får betalt för sin fordran måste hen skaffa en exekutionstitel mot gäldenären och därefter begära utmätning i den kvarhållna egendomen. På samma sätt som en panthavare har retinenten rätt att begära att den kvarhållna egendomen utmäts i första hand (4 kap. 4 § UB). Om själva fordran blir preskriberad kan den kvarhållna egendomen ändå utmätas (11 § preskriptionslagen).

Om sökanden eller någon annan har retentionsrätt i utmätt egendom ska detta antecknas i utmätningsprotokollet (6 kap 8 § UF).

Liksom vid utmätning av en pant för en panthavares fordran behöver Kronofogden inte beakta reglerna om beneficium eller reglerna om hinder mot utmätning på grund av egendomens beskaffenhet eller särskilda föreskrifter när utmätning görs för retinentens fordran.

Konkurs

Med retentionsrätt följer förmånsrätt som gäller vid både utmätning och konkurs. Förmånsrätten är jämställd med förmånsrätt på grund av handpanträtt. En borgenär med retentionsrätt är i en konkurs likställd med en borgenär

med handpanträtt enligt 1 kap. 5 § konkurslagen. Därför kan en retinent få utmätning för sin fordran i den kvarhållna egendomen även om gäldenären är försatt i konkurs.

Ackord

Om ägaren till den kvarhållna egendomen blir föremål för ett ackordsförfarande enligt lagen om företagsrekonstruktion, inverkar det inte på retinentens möjligheter att få utmätning i godset för sin fordran. När egendomen inte räcker för att betala retinentens fordran får hen i fråga om resterande del delta i ackordet tillsammans med övriga fordringsägare. Retinenten blir då bunden av ackordet för resterande fordran.

Utmätning för annan borgenär

Att någon håller kvar gods med retentionsrätt är **inget** hinder mot att Kronofogden utmäter för en annan borgenärs fordran. En förutsättning är naturligtvis att godsets värde är större än retinentens fordran så att det finns något att utmäta. De bestämmelser som reglerar förfarandet överensstämmer med de regler som gäller utmätning av pant för en annan fordran än pantfordran. Frågan om tredje man har retentionsrätt i egendomen avgör Kronofogden genom att tillämpa civilrättsliga regler.

En situation där det kan bli fråga om att utmäta lös egendom som omfattas av retentionsrätt är när gäldenären lämnat sin bil för reparation. I detta läge utmäts bilen med förbehåll för retentionsrätten.

6.3 Avbetalningsgods

Det är inte ovanligt att en gäldenär har köpt egendom av mer betydande värde på avbetalning, t.ex. en bil. Säljaren kan då ha har äganderätts- eller återtagandeförbehåll för att säkerställa sin fordran på köpeskilling. Kronofogden kan utmäta sådan egendom för köparens/gäldenärens skulder trots att hen inte äger egendomen och därför inte får överlåta den. En utförlig beskrivning av återtagning av egendom såld med återtagandeförbehåll finns i avsnitt 16.

När säljaren av avbetalningsgods är gäldenär är hens rätt - mot köparen en tillgång som Kronofogden kan utmäta.

6.3.1 Utmätning hos köpare

Ett återtagandeförbehåll hindrar inte utmätning av egendomen (5 kap. 5 § andra stycket UB). När Kronofogden utmäter avbetalningsgods för köparens skulder görs utmätningen med förbehåll för säljarens rätt enligt avtalet (9 kap. 10 § UB). Detsamma gäller vid lös egendom som pantsatts hos tredje man. Det innebär att godsets värde måste vara högre än resten av skulden enligt avtalet för att godset ska ha exekutivt värde. Ett förbehåll om återtaganderätt hindrar inte att egendomen tas i förvar, förseglas eller märks om den utmäts hos köparen.

Kronofogden ska särskilt underrätta säljaren om utmätningen (6 kap. 6 § andra stycket UB). Det är också lämpligt att ta hand om köparens exemplar av kontraktet. När egendomen säljs får Kronofogden inte kränka kreditgivarens rätt. I avsnitt 10.2 beskrivs försäljning av avbetalningsgods.

För att det ska gå att utmäta egendom som gäldenären har köpt på avbetalning måste egendomen ha ett påtagligt övervärde. Intäkterna från en försäljning ska inte bara leda till att säljaren får sin ursprungliga fordran betald utan också täcka kostnaderna för förfarandet. Det är inte ovanligt att gäldenären/köparen slutar att betala på sin skuld till säljaren när egendomen blir utmätt. De flesta kontrakt innehåller bestämmelser om dröjsmålsränta som innebär att säljarens krav raskt ökar.

Utmätningsförbud

Enligt 46 § konsumentkreditlagen och 19 § lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. får egendom som sålts med förbehåll om återtaganderätt inte utmätas för en fordran på grund av kreditköpet.

Begreppet ”fordran på grund av kreditköpet” har en vidare innebörd än kreditfordran (avsnitt 16). Denna fordran omfattar inte enbart kreditbelopp och kreditkostnader

utan också andra kostnader på grund av köpet, exempelvis dröjsmålsränta och processkostnader för köpet. Den vara som sålts med förbehåll om återtaganderätt kan Kronofogden därför inte utmäta för en fordran på grund av köpet, även om rätten att ta tillbaka varan har gått förlorad därför att kreditfordran helt eller till största delen har blivit betald.

Utmätningsförbudet omfattar inte säljarens fordringar på köparen som inte har med själva köpet att göra, t.ex. ersättning för reparation av en vara. För dessa fordringar kan Kronofogden utmäta varan. Observera att avräknings-/kopplingsförbehåll överhuvudtaget inte är möjliga i avtal som faller under konsumentkreditlagen.

Om kreditgivaren har valt att skaffa sig en exekutionstitel för sin fordran enligt köpet är hen alltså hänvisad till utmätning av någon annan egendom hos köparen. Skulle varan däremot ha sålts på kredit utan förbehåll om återtaganderätt, t.ex. låneköp, är 46 § konsumentkreditlagen inte tillämplig.

I NJA 2007 s. 501 fann HD att borgenären kan begära utmätning hos avbetalningsköparen för en uppsagd avbetalningsskuld och, om det inte kommer in full betalning i utsökningsmålet, begära att avbetalningsgodset återtas hos köparen eller någon annan som köpt godset i ond tro.

6.3.2 Utmätning hos säljaren

Om avbetalningssäljaren är gäldenär kan Kronofogden utmäta hens rätt enligt kontraktet, förutsatt att det finns ett övervärde i egendomen. Det är då säljarens rätt som utmäts och inte själva godset. Säljarens rätt omfattar förutom fordran för den ännu obetalda köpeskillingen också hens rätt att återta egendomen på vissa villkor. Vid utmätningen ska Kronofogden särskilt se till att säljarens kontraktsexemplar tas om hand och att köparen meddelas förbud så att hen inte med befriande verkan kan betala till

säljaren eller lämna tillbaka godset till skada för utmätningsborgenären (6 kap. 3 § UB). Förbudet ska delges köparen (6 kap. 11 § UF).

Om säljarens fordran har förfallit till betalning bör Kronofogden liksom vid annan fordringsutmätning (avsnitt 6.5) kräva köparen på betalning. Betalar köparen inte får säljarens rätt enligt kontraktet säljas. Inroparen övertar därmed säljarens rättigheter och skyldigheter gentemot köparen. Det behövs inte något godkännande från köparen av att en ny avbetalningssäljare övertar gäldenärens rätt enligt avtalet.

6.4 Egendom som omfattas av företagshypotek

Avsnittet inleds med förklaring om vad företagshypotek är, vilken egendom som omfattas och företagshypotekets betydelse i samband med utmätning (avsnitt 6.4.1). Detta är avgörande att känna till för att kunna göra en företagsutredning i samband med utmätning, vilket redogörs för i avsnittets andra del (avsnitt 6.4.2). Det avsnittet inleds med ett flödesschema över utredningens olika steg.

För interna utbildningsändamål finns en PowerPoint om utredning av företagshypotek.

6.4.1 Företagshypotekets innebörd m.m.

6.4.1.1 Vad är företagshypotek?

Den som bedriver näringsverksamhet måste ofta göra stora investeringar i maskiner, inventarier och lager eller på andra sätt binda kapital under en längre tid. Näringsidkaren kan då behöva låna pengar, och ställa företagets tillgångar som säkerhet. Detta är möjligt genom företagshypotek. Genom att ta ut inteckning i sin verksamhet kan näringsidkaren lämna företagsinteckningsbrev som säkerhet för sina lån.

Företagshypoteket är liksom panträtt och retentionsrätt en säkerhetsrätt. En viktig skillnad är att företagshypoteket inte gäller i någon särskilt utpekad egendom utan i visst slag av egendom som hör till verksamheten. Dessutom behöver inte näringsidkaren lämna egendomen ifrån sig. Egendomen kan istället användas som vanligt i verksamheten, t.ex. ingår varulager i säkerheten samtidigt som näringsidkaren får fortsätta sälja varor till kunder. På så sätt kan egendomen ”arbeta” i verksamheten och samtidigt utgöra säkerhet för näringsidkarens lån. Detta medför att hypoteksunderlaget, dvs. den faktiska egendom som företagshypoteket består av, kan skifta från en dag till en annan.

Förmånsrätt att beakta vid utmätning

Företagshypotek ger innehavaren särskild förmånsrätt enligt 5 § förmånsrättslagen. Det innebär att hypotekshavarens rätt ska beaktas vid utmätning och konkurs. Vid utmätning betyder det att hypotekshavaren har rätt till betalning för sin fordran om inte Kronofogden bedömer att dennes rätt är tryggad i hypoteksegendom som inte utmäts, 8 kap. 13 § UB.

Regler

Regler om företagshypotek finns framförallt i:

- lagen om företagshypotek (FhypL),
- förordningen om företagshypotek,
- lagen om inteckningsbrevregister och
- förmånsrättslagen.

Förarbetena till FhypL är kortfattade och hänvisar i stora delar till förarbetena till lag (1984:676) om företagshypotek, se prop. 2007/08:161 s. 50 f.

Upplåtelse av företagshypotek

En näringsidkare som vill ställa säkerhet genom företagshypotek inleder med att låta skriva in ett visst belopp i sin verksamhet, s.k. företagsinteckning. Inskrivningen görs hos Bolagsverket som är inskrivningsmyndighet och prövar frågor om att bevilja nya inteckningar. Bevis om inteckningen kallas företagsinteckningsbrev. Ett företagsinteckningsbrev utfärdas antingen i skriftlig eller elektronisk form. Näringsidkaren överlämnar sedan företagsintecknings-brevet till långivaren som säkerhet för en fordran (upplåter företagshypoteket). Genom upplåtelsen blir företagsinteckningsbrevet en säkerhet. Sakrättslig verkan inträder alltså i och med att företagsinteckningsbrevet överlämnas (traderas) till långivaren, även om förmånsrätten gäller i förhållande till när inteckningen tagits ut. Ett elektroniskt företagsinteckningsbrev anses överlämnat till borgenären när hen , eller hens företrädare har registrerats som innehavare i inteckningsbrevregistret (1 kap. 3 § FhypL).

Näringsidkare

En näringsidkare är enligt FhypL en fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art. Även den som inte bedriver näringsverksamhet, men planerar att göra det, kan ansöka om företagsinteckning och upplåta företagshypotek. Om näringsidkaren avlider träder dödsboet i näringsidkarens ställe. Ett dödsbo kan alltså ansöka om företagsinteckning och upplåta företagshypotek i näringsverksamheten.

Hypotekshavarens förmånsrätt

Hypotekshavaren har förmånsrätt i egendom som omfattas av hypoteket enligt 5 § förmånsrättslagen, medan en utmätningsborgenär har förmånsrätt enligt 8 § förmånsrättslagen. Hypotekshavarens förmånsrätt gäller därför framför utmätningsborgenärens rätt (9 § första stycket förmånsrättslagen). Förmånsrätt på grund av ett företagshypotek gäller i förhållande till när inteckningen

tagits ut och inte när företagsinteckningsbrevet faktiskt har lämnats över som säkerhet (9 § förmånsrättslagen). Förmånsrätt pga. utmätning gäller däremot framför en hypotekshavares rätt om företagsinteckningen har sökts samma dag eller senare som beslutet om utmätning meddelades (9 § tredje stycket 1 förmånsrättslagen).

En hypotekshavares förmånsrätt ger rätt till betalning upp till företagsinteckningsbrevets belopp. Räcker inte det till betalning har hypotekshavaren även rätt till ett tillägg om högst 15 procent samt en årlig ränta motsvarande referensräntan plus 4 procentenheter från den dag då egendomen utmättes (2 kap. 5 § FhypL).

Blockbildning

Om hypotekshavaren har två eller flera företagsinteckningsbrev som har samma företrädesrätt eller gäller omedelbart efter varandra ska de behandlas som ett företagsinteckningsbrev, s.k. blockbildning (2 kap. 6 § FhypL). Ett företagshypotek kan också ställas som säkerhet i andra hand. Rätten till betalning gäller då inte i tilläggen.

Obelånad inteckning

I motsats till vad som gäller vid fast egendom ger företagshypotek inte upphov till ägarhypotek. Ett obelånat företagsinteckningsbrev representerar – till skillnad från ett pantbrev i fast egendom – inget förmögenhetsvärde och kan därför inte utmätas.

6.4.1.2 Vilken egendom omfattas?

Lös egendom

Företagshypotek omfattar näringsidkarens lösa egendom om den hör till den intecknade verksamheten (hypoteksunderlag), med undantag för viss egendom som framgår av 2 kap. 1 § FhypL och praxis. Företagshypoteket omfattar all näringsverksamhet som näringsidkaren bedriver i Sverige.

Följande egendom ingår inte i hypoteksunderlaget:

- kassa- och bankmedel,

- aktier och andra finansiella instrument avsedda för allmän omsättning,
- egendom som kan vara föremål för panträtt på grund av inteckning och
- egendom som varken kan utmätas eller ingå i konkurs (t.ex. egendom som utgör beneficium för enskild näringsidkare).

Aktier, oavsett slag, ingår aldrig i företagshypotek (NJA 2015 s. 494).

Kontanter, bankmedel och aktier kan alltså utmätas utan hänsyn till ett belånat företagshypotek.

För juridiska personer anses all egendom ingå i näringsverksamheten. Däremot kan en enskild näringsidkare ha egendom som inte hör till näringsverksamheten (t.ex. en tandläkares fritidsbåt eller en fordran på återbetalning av skatt). Detta är viktigt att komma ihåg eftersom ett företagshypotek inte påverkar bedömningen av om sådan egendom får utmätas eller inte.

Särskilt om överskott på skattekonto

Företagshypotek omfattar en näringsidkares fordran på återbetalning av skatter och avgifter (restitutionsfordringar). Detta följer av 2 kap. 1 § FhypL som inte gör undantag för fordringar. Som beskrivs i avsnitt 9.8 ska restitutionsfordringar i första hand tas i anspråk för statens fordringar genom avräkning. Det är bara sådana återbetalningar som inte ska avräknas som omfattas av företagshypoteket. De fordringar som är aktuella är bl.a. överskott på skattekontot.

För att en restitutionsfordran ska omfattas av företagshypoteket måste den ingå i gäldenärens näringsverksamhet. Är gäldenären en juridisk person anses normalt alla tillgångar ingå i näringsverksamheten. En fysisk person har däremot både näringsverksamhet och privata affärer som kan resultera i en skatterestitution (se t.ex. NJA 1990 s. 164). Hen kan t.ex. få tillbaka pengar som

gäller tiden innan hen började med, eller efter att hen upphörde med, näringsverksamhet. Motsvarande gränsdragningsproblem kan uppkomma för annan egendom, se t.ex. RH 1991:99 där fråga var om en bil ingick i företagshypoteket.

Kvarstadsbelagd egendom

Företagshypotek gäller inte i kvarstadsbelagd egendom när företagsinteckning söks samma dag – eller senare – som egendomen kvarstadsbeläggs. Däremot gäller företagshypoteket även i den egendomen~~,~~ om kvarstaden hävs och den då inte är utmätt eller tagen i anspråk genom betalningssäkring (2 kap. 9 § FhypL). Har egendomen utmätts gäller alltså inte hypoteket i egendomen, även om utmätningen skett för en annan borgenärs fordran (se prop. 1980:81 sid. 194).

Överlåtelse av intecknad verksamhet

Om den intecknade verksamheten överlåts omfattar hypoteket den del av överlåtarens fordran som motsvarar egendomen som omfattades av hypoteket vid överlåtelsen. (2 kap. 2 § FhypL). Efter att överlåtaren erhållit betalning gäller hypoteket i denna egendom hos den nya ägaren (förvärvaren), s.k. förföljelserätt (2 kap. 3 § FhypL). Den s.k. förföljelserätten motiveras av att borgenären inte har någon säkerhet i köpeskillingen som överlåtaren får när hen säljer rörelsen.

Om förvärvaren av verksamheten i sin tur överlåter egendom alternativt upplåter särskild rätt i den, eller om egendomen skadas alternativt tas i anspråk genom t.ex. expropriation, gäller borgenärens rätt i förvärvarens fordran på köpeskilling/ersättning.

Förföljelserätten är tidsbegränsad. Borgenären måste inom sex månader från det att överlåtaren eller förvärvaren underrättat borgenären om överlåtelsen, och allra senast inom 18 månader från det att verksamheten överläts, väcka talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen. Borgenären måste också anmäla detta till Bolagsverket.

Den som gör gällande förföljelserätt ska även anmäla detta till Kronofogden enligt 8 kap. 13 § UB. Kronofogden ska då

ta ställning till om anspråket har företräde framför utmätningen.

6.4.1.3 Ändrade regler

Fram till den 1 januari 2004 gällde lag (1984:676) om företagshypotek. Företagshypoteket omfattade, som idag, visst slag av lös egendom och medförde särskild förmånsrätt. Företagshypoteket beaktades därför vid både utmätning och konkurs. Den 1 januari 2004 ersattes företagshypotek~~et~~ av företagsinteckning genom lag (2003:528) om företagsinteckning (2004 års lag). Företagshypoteket ändrades till att omfatta all egendom efter att borgenärer med bättre rätt fått utdelning, men bara i 55 procent av värdet av denna egendom. En viktig förändring var också att företagsinteckningen blev en allmän förmånsrätt som inte skulle beaktas vid utmätningar.

Genom FhypL återinfördes den 1 januari 2009 företagshypoteket med i princip samma omfattning och innebörd som det hade haft fram till 2004. Det innebär att företagshypotek på nytt gäller i vissa slag av lös egendom med en särskild förmånsrätt som måste beaktas vid utmätning. Däremot återinfördes inte möjligheten att upplåta säkerhet i endast en del av verksamheten, som fanns enligt reglerna som gällt fram till år 2004. Inte heller återinfördes bestämmelsen att näringsverksamhet som flera utövar gemensamt endast fick intecknas gemensamt.

Företagshypotek gäller inte heller i egendom som överlåtits genom s.k. lösöreköp. Under år 2009 gällde både 2004 års lag och FhypL, och tanken var att det skulle ske en övergång från det förra systemet till det nya under år 2009. I vissa fall ska dock 2004 års lag fortfarande tillämpas (se avsnitt 6.4.2.2).

6.4.1.4 Företagshypotekets betydelse vid utmätning

Att egendom omfattas av företagshypotek är i sig inte ett hinder mot utmätning för andra borgenärer än

hypotekshavaren, men då måste Kronofogden ta hänsyn till hypotekshavarens rätt, om hen åberopar sin säkerhet (8 kap. 13 § UB).

Som huvudregel tillgodoses hypotekshavaren genom att hen får behålla tillräcklig säkerhet i intecknad egendom, tillsammans med annan eventuell säkerhet (8 kap. 13 § andra stycket UB). I så fall utmäts enbart så mycket av rörelseegendomen som krävs för att utmätningsfordran och kostnaderna för förfarandet ska bli täckta, s.k. begränsad utmätning.

Ibland kan egendomen vara av den beskaffenheten att den enbart kan säljas odelbar eller att det ger bättre utdelning om hela eller delar av all rörelseegendom säljs tillsammans s.k. total utmätning. Se närmare om förutsättningarna för begränsad respektive total utmätning i avsnitt 6.4.2.4.

Ibland kan det finnas flera hypotekshavare. A och B kan t.ex. ha företagshypotek hos samma näringsidkare där A har bättre förmånsrätt pga. tidigare inteckning. Om hypotekshavare A yrkar betalning, men inte B, måste även B:s rätt beaktas eftersom hypotekshavare med sämre rätt än hypotekshavare som yrkar betalning ska beaktas (8 kap. 13 § andra stycket UB).

Utmätning för hypoteksinne-havaren

En hypotekshavare måste som alla andra utmätningssökanden ha en exekutionstitel för att kunna ansöka om verkställighet. Om Kronofogden gör en total utmätning för någon annan borgenärs fordran och hypotekshavaren begär betalning för sin fordran behöver hen dock ingen exekutionstitel. Rätten till betalning förutsätter då att det blir aktuellt med utbetalning även till utmätningsborgenärerna. Hypotekshavaren kan alltså i dessa situationer inte begära utmätning för egen del.

Det händer ibland att en gäldenär har utmätningsmål där vissa men inte alla sökande har förmånsrätt pga. företagshypotek. Om hypotekshavaren begär utmätning hos gäldenären har hen rätt – men inte skyldighet – att i

första hand få utmätning av den egendom hen har förmånsrätt i (4 kap. 4 § UB). Utmätning av annan egendom kan emellertid vara till skada för andra sökande, som inte har företagshypotek, om den egendomen inte räcker till full betalning av samtliga fordringar. Då måste hypotekshavaren i princip hålla sig till ”sin” egendom. Är det osäkert om den egendomen räcker kan även annan egendom utmätas, men då bara med villkor att hypoteksegendomen i första hand ska användas för betalning av hypotekshavarens fordran.

Vid utmätning av egendom pga. en hypotekshavares ansökan om verkställighet, måste Kronofogden beakta bestämmelserna om beneficium, eftersom sådan egendom inte ingår i företagshypoteksunderlaget. En juridisk person har dock inte rätt till något beneficium.

Hypotekshavaren kan, i samband med en ansökan om betalningsföreläggande eller då hen väcker talan vid domstol, yrka att betalningen ska fastställas att utgå ur hypoteksunderlaget (se 2 och 42 §§ lagen om betalningsföreläggande och handräckning). En sådan betalningsfastställelse innebär inte att hypoteksunderlaget anses utmätt, till skillnad från vad som gäller vid betalningsfastställelse i t.ex. fast egendom. Detta beror på att hypoteksunderlaget inte preciseras i utslaget eftersom det skiftar från tid till annan.

6.4.2 Företagshypoteksutredning i samband med utmätning

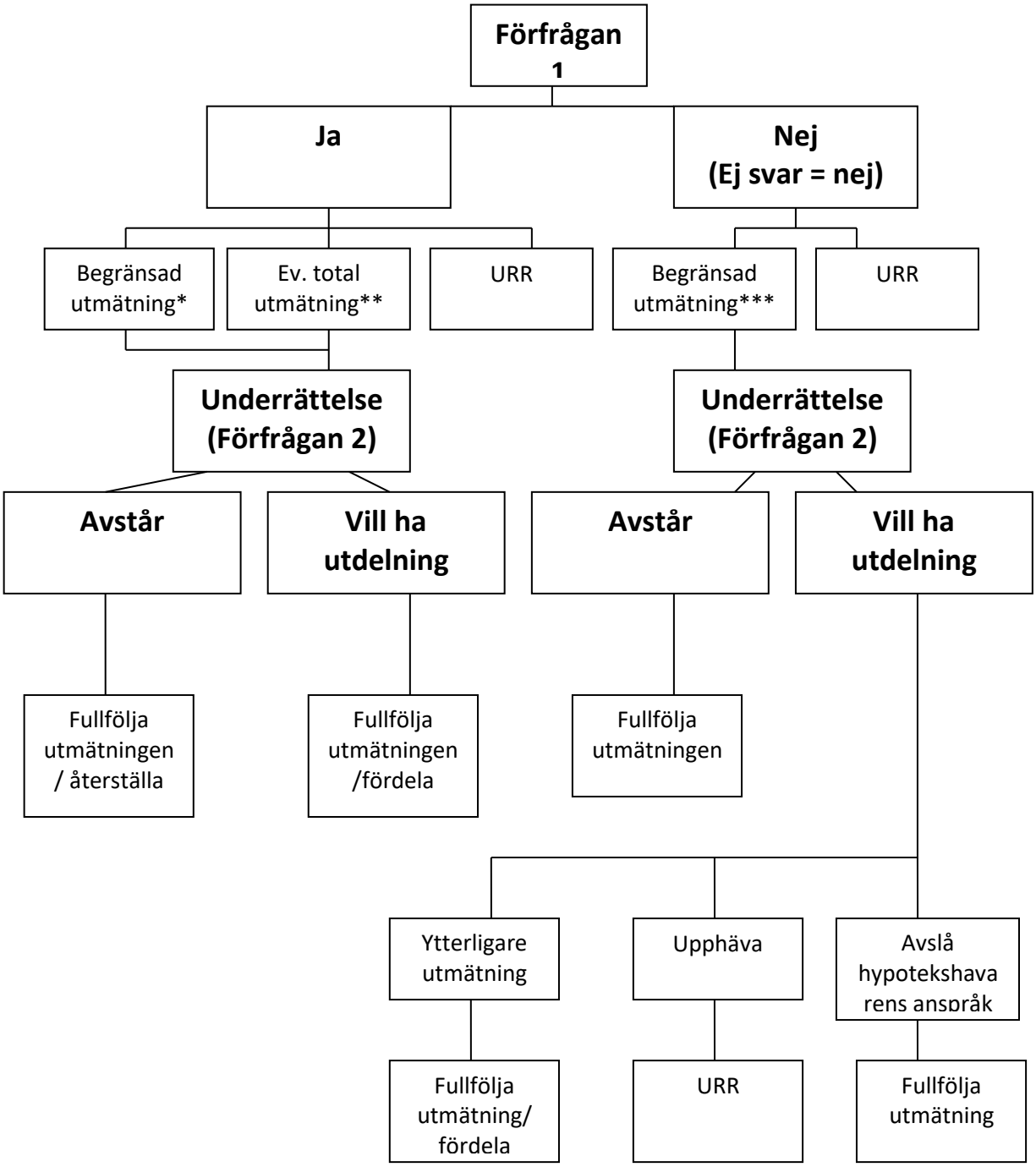
Förfrågan 1
Ja
Nej (Ej svar = nej)
Begränsad utmätning*
Ev. total utmätning**
URR
Begränsad utmätning***
URR
Underrättelse (Förfrågan 2)
Underrättelse (Förfrågan 2)
Avstår
Vill ha utdelning
Avstår
Vill ha utdelning
Fullfölja utmätningen / återställa
Fullfölja utmätningen /fördela
Fullfölja utmätningen
Ytterligare utmätning
Upphäva
Avslå hypotekshava rens anspråk
Fullfölja utmätning/ fördela
URR
Fullfölja utmätning

*= Om utredningen visar att tillräcklig säkerhet finns för hypoteksfordran
**=Utmätning av så mycket egendom att både hypoteksfordran och utmätningsfordran täcks
***=Utredning av totala tillgångsmassan bör göras för att förebygga framtida andra ställningstaganden av hypotekshavaren

Bildtext: Flödesschemat ovan visar utredningens olika steg.

Utredning av företagshypotek i samband med utmätning ser olika ut beroende på om hypotekshavaren åberopar sin säkerhet eller inte och om hypotekshavaren efter en eventuell utmätning begär betalning eller avstår från betalning.

Det finns en utredningsblankett som används till stöd för utredningen.

6.4.2.1 Allmänt om företagshypoteksutredning

Syftet med utredningen

Det primära syftet med en företagshypoteksutredning inom ramen för en tillgångsundersökning är att ta reda på om det finns ett övervärde som kan komma utmätningssökanden till del i den egendom som omfattas av företagshypoteket. Det handlar om att komma fram till om utmätning kan ske eller inte, och i så fall om det ska vara en begränsad eller total utmätning. Utmäts egendom måste Kronofogden även bedöma hur hypotekshavarens inställning till betalning påverkar den fortsatta handläggningen, se flödesschemat ovan.

Har Kronofogden redan utmätt egendom syftar utredningen till att avgöra om utmätningen ska bestå och vem som har rätt till egendomen/medlen, se vidare 6.4.2.1 om Rot/Rut-ersättning m.m.

Dokumentation

Det är viktigt att dokumentera samtliga bedömningar som görs i en företagshypoteksutredning, se vidare avsnitt 1.7 Dokumentation.

I vilka fall?

Som huvudregel inleds en företagshypoteksutredning om utmätning ska ske hos en näringsidkare, och utmätningssökanden inte åberopar säkerhet i företagsintecknad egendom (jfr 9 kap. 5 § andra stycket UF).

Tidpunkt för utredning

Kronofogden är inte skyldig att utreda företagshypotek innan utmätning sker. Om någon utredning inte görs finns det däremot en risk för att en senare utmätning måste upphävas. Det kan medföra onödiga förrättningskostnader och onödigt intrång hos gäldenären. Huvudregeln är därför att Kronofogden innan en förrättning äger rum utreder om det finns ett företagsinteckningsbrev och i så fall om det är belånat och om hypotekshavaren vill få betalt vid en eventuell utmätning. Undantag kan göras, t.ex. om det är fara i dröjsmål eller om sannolikheten för utmätning i det enskilda fallet är liten.

När det redan finns en utredning om företagshypotek för gäldenären kan Kronofogden återanvända information från utredningen i vissa fall. Det är i så fall viktigt att informationen är aktuell och att handläggaren uppmärksammar skillnader i förutsättningarna som medför att informationen måste kompletteras, t.ex. kan gäldenären ha gjort avbetalningar.

Ibland utmäter Kronofogden hypoteksegendom hos samma gäldenär vid flera tillfällen. Som huvudregel ska Kronofogden vid varje utmätning fråga om hypotekshavaren begär betalning ur utmätt egendom. När hypotekshavaren tidigare svarat nej ska Kronofogden fråga hypotekshavaren om myndigheten vid kommande utmätningar, inom vissa belopp eller inom viss tid, kan underlåta att fråga om hypotekshavaren begär betalning och istället utgå från att betalning inte begärs.

Rot/Rut-ersättning m.m.

I vissa fall kan företagshypoteksutredningen inte göras innan utmätning. Det gäller särskilt utmätning av Rot/Rut-ersättning, EU-stöd och överskott på skattekonto. Utmätning av restitutionsfordringar görs maskinellt, och

Kronofogden kan normalt inte utreda om fordran behövs för företagshypotekshavares fordran innan utmätning sker. Utredningen kan i dessa fall göras efter utmätningen. Det anses inte finnas några hinder mot detta (Utsökningsbalken kommentaren till 8 kap. 13 § och RH 1991:99). Detta innebär att influtna medel delvis ska gå till hypoteks-havaren, om det framgår av Kronofogdens utredning att restitutionsfordran delvis behövs för att trygga hypotekshavarens fordran. Om däremot hela fordran behövs ska utmätningen hävas och medlen utbetalas till gäldenären, se RH 1993:19. I det rättsfallet hade en bank säkerhet i form av företagshypotek vilket gällde i en utmätt bil. Enligt förmånsrättslagen har ett företagshypotek bättre förmånsrätt än senare utmätning i samma egendom. Eftersom en försäljning av den utmätta bilen inte skulle ge något överskott till utmätningssökanden hade det inte varit försvarligt att fullfölja utmätningen genom att sälja bilen. Kronofogdens beslut att häva utmätningen var således rätt.

Kronofogden har även beslutat att företagshypoteksutredning får underlåtas om värdet av utmätt Rot/Rut-ersättning och EU-stöd understiger 5 000 kr under en tolvmånadersperiod, eller 5 000 kr per utmätningstillfälle när det gäller utmätt överskott på skattekonto. I dessa fall fördelas medlen direkt till utmätningssökanden. Om utmätningen överstiger dessa belopp ska en hypoteksutredning göras.

Observera att Kronofogden inte behöver göra en företagshypoteksutredning om utmätningen avser skattekontoöverskott som uppkommit till följd av en enskild näringsidkares privatekonomi, eftersom företagshypotek bara omfattar egendom som hör till näringsverksamheten.

6.4.2.2 Utredning före utmätning

Finns företags-inteckning?

Handläggaren måste först ta reda på om det finns företagsinteckning uttagen. Uppgift om uttagna företagsinteckningar finns i företagsinteckningsregistret. Där framgår också om gäldenären saknar

företagsinteckning. I registret finns information om hur många inteckningar som gäldenären har och deras totala belopp, vilken verksamhet som företagsinteckningen gäller i, och intecknat belopp. Av inteckningsnumret kan man utläsa när inteckningen är uttagen. Det framgår också om det är ett skriftligt eller elektroniskt företagsinteckningsbrev, liksom uppgift om innehavare i vissa fall. Samtliga företagsinteckningar skrivs in i företagsinteckningsregistret. Elektroniska företagsinteckningsbrev registreras dessutom i inteckningsbrevsregistret.

Uppgifterna i företagsinteckningsregistret nås via Svenska aktiebolag (InfoTorg) som Kronofogden har tillgång till.

I vissa fall finns uppgifter i Kronofogdens utsöknings- och indrivningsdatabas om att gäldenären har företagsinteckning. Uppgifterna hämtas två gånger per år (maj och november). Först då syns uppgift om en ny gäldenär har företagsinteckning, eller om någon gäldenär har tagit ut nya företagsinteckningar under perioden. Kronofogden bör därför normalt sett, om det finns indikationer på att gäldenären bedriver näringsverksamhet, kontrollera i InfoTorg om det finns en uttagen företagsinteckning.

Vilka regler gäller? - gamla och nya mål

I vissa situationer gäller fortfarande 2004 års lag om företagshypotek. Det är viktigt att kontrollera vilken lag som gäller i varje utsökningsmål eftersom det kan ha avgörande betydelse för om egendom kan utmätas eller inte.

Om en företagsinteckning registrerats före den 1 januari 2009 fortsätter 2004 års lag gälla i mål som kommit in till Kronofogden före den 1 januari 2010 (gamla mål) (se övergångsbestämmelser till FhypL ffa. punkterna 2 och 3). Utmätning kan då ske utan att ta hänsyn till företagsinteckningen, och någon vidare

företagshypoteksutredning behövs inte. Annars gäller de nya reglerna (nya mål), dvs. hänsyn måste tas till en hypotekshavares rätt, och utredningen får då fortsätta.

Gammal inteckning. Gamla regler tillämpas så länge målet handläggs. Ytterligare företagshypoteksutredning behövs inte.

Ny inteckning 2009. Nya regler gäller i målet. Företagshypoteksutredning måste genomföras.

Gammal inteckning. Nya regler gäller i målet. Företagshypoteksutredning måste genomföras.

Om gäldenären har en gammal inteckning och samtidigt har både gamla och nya mål måste Kronofogden först ta reda på om företagsinteckningen är belånad. Är den helt obelånad behöver reglerna om företagshypotek inte beaktas över huvud taget. Om inteckningen däremot är belånad ska fordringarna beaktas i följande ordning:

1. Gamla mål
2. Företagshypotek
3. Nya mål

● *= Tidpun*
företagsint

▲ *= Ansök*
kom in till k
allmänna m
registrering

Om tillgångarna bara räcker till de gamla målen bortser Kronofogden från företagshypoteket och nya mål. Egendomen utmäts för de gamla målen. Är tillgångarna större måste företagshypoteket utredas. Visar utredningen att hypotekshavaren har rätt till betalning krävs det att det – även efter hens rätt – återstår ett överskott för att utmätning ska bli aktuell och fördelning ska kunna ske i nya mål.

Uppgift om innehavare

Uppgift om vem som är innehavare av företagsinteckningsbrev framgår i vissa fall, men inte alltid, av ~~f~~företagsinteckningsregistret. Att uppgift om innehavare saknas behöver inte innebära att det är obelånat. Därför behöver Kronofogden utreda vem som är innehavare.

Om det är ett skriftligt företagsinteckningsbrev, och uppgift om innehavare saknas i företagsinteckningsregistret, ska frågan ställas till gäldenären (muntligt eller skriftligt).

Är det istället ett elektroniskt företagsinteckningsbrev ställs fråga till Bolagsverket om registrerad innehavare i ~~i~~nteckningsbrevregistret. Saknas uppgift om innehavare anses gäldenären vara innehavare.

Är inteckningen belånad?

Belåningen utreds genom förfrågan till hypotekshavaren, Förfrågan 1 i flödesschemat. Blankettstöd finns för handläggningen. Är inteckningen obelånad behövs inte någon ytterligare utredning om företagshypotek. Däremot bör inteckningsbrevet tas om hand i samband med utmätning, se avsnitt 6.4.2.5.

Åberopas säkerheten?

Kronofogden ska samtidigt som hypotekshavaren tillfrågas om belåningen också fråga om hypotekshavaren i nuläget åberopar sin säkerhet, dvs. vill ta den i anspråk och i förlängningen yrka betalning vid en utmätning. Beroende på hypotekshavarens svar kommer utredningen att ta olika vägar, se flödesschemat.

Det är viktigt att Kronofogden vid behov förklarar reglerna för hypotekshavaren, så att hen förstår konsekvensen av att åberopa sin säkerhet, se närmare i avsnitt 6.4.2.5.

Förberedelser inför förrättning

Utmätningsförrättning bör normal planeras så att Kronofogden hinner få svar från hypotekshavaren innan förrättningen. Inför förrättningen bör Kronofogden särskilt överväga om en värderingsman ska anlitas. Värderingsman kan behövas vid värdering av t.ex. större industrier eller komplexa tillgångsförhållanden. Balansräkningen bör om möjligt granskas innan förrättning.

Finns annan egendom?

Kronofogden behöver också fråga gäldenären om det finns egendom som inte omfattas av företagshypotek. Gäldenären kan ha kontanter, banktillgodohavanden eller lösöre som inte tillhör den intecknade verksamheten. Som stöd under förrättningen kan användas förteckning för näringsidkare. Se även avsnitt 3.4 om gäldenärens upplysningsplikt.

6.4.2.3 Hypotekshavaren åberopar inte säkerheten eller inställningen är oklar

Om hypotekshavaren inte åberopar sin säkerhet eller om det är oklart om hen gör det, görs utredning och utmätning som om företagshypoteket inte finns, dvs. utmätning sker intill utmätningsfordrans belopp, se flödesschemat. Observera att hypotekshavaren ändå måste underrättas om vidtagen utmätning (Förfrågan 2 i flödesschemat) och inför kommande försäljning, alternativt fördelning, se avsnitt 6.2.4.5.

6.4.2.4 Hypotekshavaren åberopar säkerheten

Åberopar hypotekshavaren sin säkerhet ska Kronofogden beakta belåningen på företagshypoteket vid utredningen. Utredningen går i detta läge ut på att hitta egendom som ger utmätningssökanden betalt för sin fordran utan att hypotekshavarens säkerhet riskeras.

Förrättningsmannen ska först bedöma om egendom kan utmätas överhuvudtaget, och därefter om begränsad eller total utmätning ska göras, se flödesschemat.

Begränsad utmätning i första hand

I första hand bör begränsad utmätning användas eftersom den medför mindre intrång jämfört med total utmätning. Begränsad utmätning innebär nämligen att endast så mycket av rörelseegendomen utmäts som behövs för att täcka utmätningsfordran och kostnaderna för förfarandet. Begränsad utmätning förutsätter att kvarvarande intecknad egendom som inte utmäts (tillsammans med annan eventuell säkerhet) är tillräcklig som fortsatt säkerhet för hypotekshavarens fordran (8 kap. 13 § andra stycket UB).

Betryggande säkerhetsmarginal

Vid Kronofogdens bedömning om egendom kan utmätas genom begränsad utmätning-måste det finnas en betryggande säkerhetsmarginal mellan å ena sidan storleken på företagshypotekshavarens fordran, och å andra sidan värdet på kvarvarande intecknad egendom och annan eventuell säkerhet. För detta finns blankettstöd. När Kronofogden prövar om värdet på resterande intecknad egendom är tillräckligt ska Kronofogden ta hänsyn även till annan säkerhet som företagshypotekshavaren har för sin fordran. Har gäldenären ställt annan säkerhet till hypotekshavaren, t.ex. pant i sin fastighet, behöver det alltså tas med i bedömningen. Däremot ska Kronofogden inte väga in säkerhet som utomstående lämnat, t.ex. om ägarna till ett aktiebolag gått i borgen för aktiebolagets skulder.

Begränsad utmätning förutsätter alltså att värdet på kvarvarande rörelseegendomen väsentligt överstiger hypotekshavarens fordran. Begränsad utmätning blir oftast aktuell när hypotekshavaren, som åberopar sin säkerhet, redan före utmätningen har förklarat att hen inte kommer att begära betalning ur köpeskillingen.

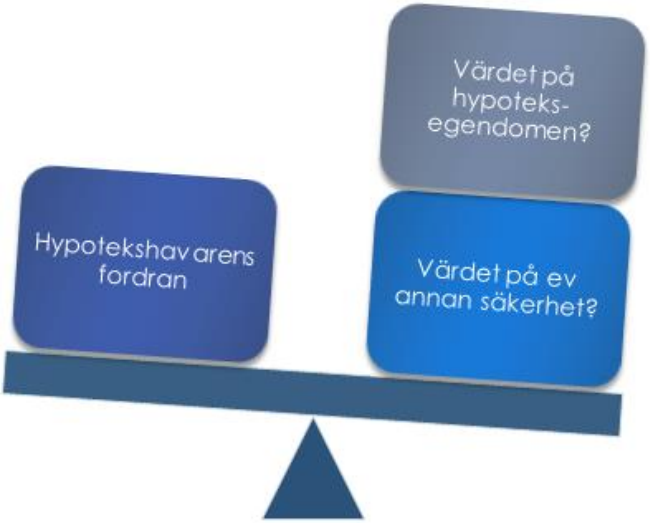

Exempel: Hypotekshavaren har ett hypoteksbrev om 500 000 kr som är belånat till lika mycket. Utmätningssökande finns med fordringar om 50 000 kr. Rörelseegendomen som omfattas av företagshypoteket värderas till totalt ca 800 000 kr. Kronofogden väljer att utmäta kundfordringar till ett belopp av 50 000 kr. Det finns därmed en betryggande säkerhetsmarginal i den egendom som inte utmäts (totalt värde 750 000 kr – belåningen på hypoteksbrevet 500 000 kr). En utmätning kan därmed ske som enbart ska täcka utmätningssökandens fordran; en begränsad utmätning.

Total utmätning

Ibland kan egendomen vara sådan att den enbart kan säljas odelbar eller det ger bättre utdelning om hela eller delar av all rörelseegendom säljs tillsammans. Ofta innebär total utmätning att all den intecknade egendomen måste utmätas och säljas.

Om Kronofogden därför bedömer att egendom som omfattas av företagshypotek måste säljas för att ge både hypotekshavaren och utmätningssökanden utdelning, förutsätter det att hela hypoteksfordran och kommande

kostnader för förfarandet samt åtminstone en del av utmätningssökandens fordran beräknas bli betalda, s k total utmätning. Blankettstöd finns för utredningen.

Vid en kommande fördelning av köpeskillingen får i dessa fall alltså hypotekshavaren betalt för sin fordran först. Endast det som överstiger hypotekshavarens fordran ska utdelas till utmätningssökanden.

Total utmätning är resurs- och tidskrävande. All egendom måste upptecknas, värderas och säkerställas. Det kan vara svårt att bedöma det samlade värdet av egendomen och i förväg avgöra om utmätningen kan tänkas ge utmätningssökanden någon betalning sedan företags-hypotekshavarna fått sitt. En avgörande faktor är alltså hur mycket en exekutiv försäljning kan beräknas ge. Det är då ofta motiverat att anlita en utomstående värderingsman.

Exempel 1: Gäldenären bedriver restaurangverksamhet. Företagshypotek finns om 500 000 kr som är fullt belånat. Kronofogden bedömer att total utmätning av t.ex. hyresrätt, inventarier m.m. innebär att hypotekshavaren får fullt betalt samt att utmätningssökanden får åtminstone delvis betalt medan en begränsad utmätning antingen inte skulle vara möjlig eller inte ge utmätningssökanden samma utdelning. I en sådan situation kan en total utmätning ge ett högre försäljningsvärde än om egendomen säljs i delar.

Exempel 2: Gäldenären bedriver åkeriverksamhet vars enda tillgång är en lastbil som värderas till 500 000 kr. Företagshypotek finns om 250 000 kr, som är fullt belånat. Utmätningssökandens fordran uppgår till 100 000 kr. Det finns då en betryggande marginal så att hypotekshavarens fordran, kostnaderna och åtminstone en del av utmätningssökandens fordran kan antas bli betald. Eftersom tillgången – lastbilen –inte är delbar kan inte begränsad utmätning göras. Alltså ska lastbilen utmätas.

Utmätning är inte möjlig

Som framgått ovan ska alltså ingen utmätning ske om det redan vid förrättningen står klart att utmätningssökanden inte kommer att få utdelning på grund av konkurrens från hypotekshavare. En betryggande säkerhetsmarginal måste lämnas. Finns inte en sådan säkerhetsmarginal ska utmätning inte ske. En utmätning i dessa situationer skulle medföra besvär för gäldenären och kostnader i målet utan motsvarande nytta för sökanden. I stället ska Kronofogden upprätta en utredningsrapport och förklara att gäldenären saknar utmätningsbara tillgångar (se flödesschemat). Med anledning av detta är det särskilt viktigt med en noggrann värdering av den intecknade egendomen.

Exempel: Hypotekshavaren har ett hypoteksbrev om 500 000 kr som är belånat till lika mycket. Hypoteksunderlaget värderas till 450 000 - 550 000 kr. Hypotekshavaren har inte någon annan säkerhet för sin fordran. Eftersom det inte finns någon betryggande säkerhetsmarginal i hypoteksunderlaget ska inte någon egendom i hypoteksunderlaget utmätas.

6.4.2.1 Åtgärder efter utmätning

Komplettering av utredningen

Efter utmätning behöver företagshypoteksutredningen i många fall kompletteras. Målet med utredningen i detta läge är att avgöra vem som har bäst förmånsrätt.

Hur mycket utredningen behöver kompletteras beror på vilken utredning som genomförts före utmätningen.

Omhänderta obelånat inteckningsbrev

En företagsinteckning som var obelånad vid utmätningstillfället får bättre förmånsrätt än utmätningsborgenärerna även om företagsinteckningsbrevet lämnas som säkerhet efter utmätningen, se avsnitt 6.4.1.1. För att hindra gäldenären från att belåna inteckningen och därmed riskera inskränka värdet av utmätningen, bör ett helt eller delvis obelånat skriftligt inteckningsbrev som huvudregel därför tas om hand när hypoteksegendom utmäts. Omhändertagande behöver inte göras t.ex. om utmätningen avser pengar som

redan finns hos Kronofogden och som kan utbetalas omgående t.ex. Rot/Rut och överskott på skattekonto.

Ett elektroniskt inteckningsbrev tas om hand genom en underrättelse till Bolagsverket om att inteckningsbrevet ska spärrmarkeras. För detta finns blankettstöd.

Om gäldenären har ett delvis obelånat inteckningsbrev kan Kronofogden förbudsmeddela hypotekshavaren för att förhindra eventuell ny pantsättning.

Om skriftliga inteckningsbrev finns hos tredje man kan denne genom förbudsmeddelande förbjudas att utan Kronofogdens tillstånd lämna ut inteckningsbrevet eller vidta någon annan åtgärd till skada för utmätningssökanden.

Hypotekshavaren underrättas om utmätning

Hypotekshavaren ska underrättas om utmätningen och samtidigt tillfrågas om hen begär betalning (6 kap. 16 § UF samt 9 kap. 10 § UF). Se förfrågan 2 i flödesschemat. Sådan underrättelse ska alltid skickas, dvs. även om Kronofogden frågat hypotekshavaren innan utmätningen om hen åberopar sin säkerhet. För detta finns blankettstöd. Underrättelsen ska skickas minst två veckor före exekutiv auktion. Om egendomen säljs under hand, alternativt om utmätt fordran drivs in, ska underrättelsen skickas minst två veckor före fördelning. Några påminnelser behöver inte skickas.

Hypotekshavaren underrättas om försäljning/ Fördelning

Hypotekshavaren ska också underrättas om tid och plats för auktion och fördelningssammanträde, om ett sådant sammanträde har satts ut (9 kap. 2 andra stycket § UB och 9 kap. 10 § UF). För detta finns blankettstöd.

Förklara reglerna för hypotekshavare

Vid behov bör Kronofogden förklara reglerna för hypotekshavaren och konsekvenserna av en begäran om att få betalt. Utmätningen kan komma att upphävas om hypotekshavaren begär betalning och Kronofogden bedömer att den utmätta egendomen behövs för att trygga

hypotekshavarens rätt. Egendomen återgår i så fall till gäldenären. Om egendomen bedöms täcka både hypotekshavarens fordran och ge betalning till utmätningssökanden, kan utmätningen komma att bestå med betalning till de båda. Sådan betalning till hypotekshavaren förutsätter att hen ger in eventuella löpande skuldebrev och skriftliga inteckningsbrev, se vidare om utbetalning avsnitt 6.4.2.7.

6.4.2.5 Bedömning av utmätningen

När Kronofogden vet hypotekshavarens inställning till att få betalt för sin fordran behöver handläggaren avgöra om utmätningen ska bestå. Av flödesschemat i inledningen till avsnitt 6.4 framgår vilken utredning som blir aktuell.

Har **total** utmätning skett utifrån att hypotekshavaren tidigare åberopat sin säkerhet och hen nu inte begär betalning måste Kronofogden ta ställning till om utmätningen delvis ska rättas. Det vanligaste torde vara att utmätningen rättas så att den utmätning som kvarstår enbart ska täcka utmätningssökandens fordran samt kostnaderna, alltså begränsad utmätning. I den del utmätningen ska hävas ska eventuell omhändertagen egendom återställas till gäldenären.

Utmätning har skett med hänsyn till företags-hypoteket

Har en **begränsad** utmätning skett utifrån att Kronofogden tidigare gjort bedömningen att hypotekshavaren har en betryggande säkerhetsmarginal och bedömningen kvarstår fortsätter handläggningen med försäljning/fördelning till utmätningssökanden.

Har total utmätning skett, och kvarstår bedömningen att utmätningssökanden i vart fall delvis får betalt, fortsätter handläggningen med försäljning och fördelning av medlen. Vid fördelningen ska hypotekshavaren få full täckning för sin fordran innan utmätningssökanden får del av medlen.

Exempel 1
En enskild näringsidkare har intecknat sin verksamhet för 200 000 kr. Som säkerhet för ett lån på 200 000 kr har den

enskilde näringsidkaren lämnat dels
företagshypoteksbrevet om 200 000 kr, dels ett pantbrev
på 100 000 kr i sin fastighet, som tillsammans bedöms ge
fullgod säkerhet. Värdet av den intecknade egendomen
uppskattas till 200 000 kr. För att ta ut en annan borgenärs
fordran på 50 000 kr utmäts genom en begränsad
utmätning intecknad egendom till ett värde av samma
belopp. Den utmätta egendomen säljs för 50 000 kr.
Hypotekshavaren har begärt att få ut hela köpeskillingen.
Eftersom hypotekshavaren dels har pantbrevet på 100 000
kr som säkerhet i fastigheten, dels en säkerhet i
kvarvarande intecknad egendom till ett värde om ca
150 000 kr har hypotekshavaren full täckning för sin
fordran i den egendom som lämnats kvar hos gäldenären.
En begränsad utmätning är alltså tillräcklig. Köpeskillingen
fördelas så att utmätningssökanden får full betalning för
sin fordran på 50 000 kr.

Exempel 2
För att ta ut A:s fordran på 10 000 kr hos en enskild
näringsidkare, B, utmäts genom begränsad utmätning
maskiner till ett värde av 10 000 kr. B har intecknat sin
verksamhet för 100 000 kr och hypoteksbrevet har lämnats
som säkerhet för ett lån på samma belopp hos C.
Kronofogden värderar rörelseegendomen till 150 000 kr.
Hypotekshavaren C begär att få ut hela köpeskillingen.
Med anledning av det genomförs en noggrannare
värdering av rörelseegendomen. Egendomen värderas nu
till 100 000 kr. Eftersom det inte finns något övervärde i
rörelseegendomen när hypotekshavaren C:s fordran har
beaktats finns inte något utrymme för utmätning för A:s
fordran. Kronofogden kan därmed varken genomföra en
begränsad eller total utmätning. Utmätningen ska därför
hävas. Den utmätta egendomen ska därmed lämnas
tillbaka till gäldenären.

Frågan om det räcker med begränsad utmätning av rörelse-
egendom för att utmätningssökanden ska få betalt, kan i
regel inte slutligt bedömas förrän vid fördelningen av
köpeskillingen, alternativt efter avslutad auktion. Det

innebär att företagshypotekshavaren har möjlighet att bevaka sin fordran senast vid något av dessa båda tillfällen.

Utmätning har skett utan hänsyn till företagshypoteket

Om Kronofogden har verkställt utmätningen utan hänsyn till att egendomen omfattas av företagshypotek och hypotekshavaren nu begär betalning måste en företagshypoteksutredning göras. Vid hypoteksutredningen utreder Kronofogden gäldenärens tillgångssituation på samma sätt som vid sedvanlig tillgångsundersökning. Utredningen syftar inte i första hand till att göra ny utmätning, utan det som ska bedömas är om gäldenären har kvar annan egendom som utgör betryggande säkerhet för hypotekshavaren. Det kan alltså bli aktuellt med t.ex. förrättning, vid behov med låssmed, i gäldenärens verksamhetslokal, även om den redan gjorda utmätningen täcker hela utmätningsfordran. En tidigare tillgångsundersökning hos gäldenären med konstaterande att hen saknar tillgångar till full betalning av utmätningsfordran (utredningsrapport) kan läggas till grund för företagshypoteksutredningen så länge utredningsrapporten är aktuell, om det inte i det enskilda fallet finns anledning att komplettera utredningen.

Visar utredningen att hypotekshavaren har en betryggande säkerhetsmarginal fortsätter handläggningen av utmätningen med försäljning/fördelning till utmätningssökanden.

Om utredningen inte visar att hypotekshavaren har en betryggande säkerhetsmarginal ska Kronofogden överväga om utmätningen ska bestå. Finns det inget övervärde till utmätningssökanden ska Kronofogden häva utmätningen och normalt lämna tillbaka egendomen till gäldenären. Eftersom utmätningen hävs upprättas i dessa fall inget fördelningsbeslut. Undantagsvis kan det i stället bli aktuellt att göra en total utmätning. Behövs den utmätta tillgången delvis för att trygga hypotekshavarens fordran, ska utmätningen fullföljas med fördelning mellan hypotekshavaren och utmätningssökanden.

Exempel 1
Gäldenären har utmätningsmål om 500 000 kr. Utmätning har skett av en fordran om 100 000 kr. Gäldenären saknar andra tillgångar. Om hypotekshavaren yrkar betalning för ett fullt belånat hypotek om 200 000 kr ska utmätningen hävas och medlen betalas ut till gäldenären. Om hypoteket istället uppgår till 25 000 kr ska utmätningen fullföljas och fördelning ske med 25 000 kr till hypotekshavaren och 75 000 kr till utmätningssökanden.

6.4.2.2 Avslutande åtgärder

Försäljning

Om hypotekshavaren inte skulle få fullt betalt får egendomen inte säljas vid en total utmätning.

Läs mer om hypotekshavarens rätt i avsnitt 10.2.

Utbetalning till hypotekshavaren

Vid utbetalning till hypotekshavaren ska ett fördelningsbeslut meddelas. För utbetalning gäller samma krav på hypotekshavaren som på andra borgenärer att visa upp skuldebrev. När hypotekshavaren har fått betalt vid utmätning pga. sin säkerhet är inteckningen utan verkan till ett belopp som motsvarar vad som utbetalts (3 kap. 4 § FhypL). Handläggaren anmäler detta till Bolagsverket för anteckning i registret (för detta finns blankettstöd) och antecknar det även på ett skriftligt företagsinteckningsbrev. I avsnitt 12.2, 12.2.2 och 12.4.2 kan du läsa mer om utbetalning.

Obelånat inteckningsbrev

När utmätningen har avslutats ska inteckningsbrev som tagits om hand lämnas tillbaka alternativt ska spärrmarkeringar tas bort. Förbudsmeddelanden ska återkallas.

6.5 Fordringar i allmänhet

Utmätningsobjekt som ingår i gruppen fordringar och andra rättigheter är många och av skiftande slag. Avsnittet är översiktligt och endast de vanligaste fallen är möjliga att behandla.

En fordran måste ha uppstått för att den ska kunna utmätas. Däremot behöver den inte ha förfallit till betalning eller ha blivit bestämd till sitt belopp. Således kan ett arv inte utmätas förrän arvlåtaren har avlidit. Inte heller kan giftorättsanspråk enligt äktenskapsbalken utmätas. Däremot kan t.ex. en fordran utmätas även om den är tvistig (förutsatt att den bedöms ha ett ekonomiskt värde) och även om den inte har förfallit till betalning. Tvistiga tillgångar ska inte utmätas om det finns säkra och inte tvistiga tillgångar som täcker skulden.

Ett undantag från när fordran inte behöver ha förfallit till betalning är när den är beroende av en motprestation. Således kan **hyresfordringar**, även om de som nämnts tidigare är avtalade genom bindande kontrakt, inte utmätas förrän de har förfallit till betalning, dvs. när motprestationen att erbjuda en lokal eller bostad har uppfyllts (Svea hovrätts beslut 1994-04-26 i ärende Ö 789-94 = RIC 11/94, jämför även SvJT 1955 rf s. 159).

Om en gäldenär har en tillgång i form av en **fordran på pengar** mot någon annan ska Kronofogden utreda omständigheterna kring fordran. En fordran kan grunda sig på ett skriftligt fordringsbevis eller på ett muntligt avtal. Det har betydelse om det som ett bevis för fordran har upprättats ett skuldebrev eller en liknande skriftlig handling. Om det finns ett skuldebrev ska Kronofogden klarlägga om det är löpande eller enkelt. Mer information om löpande och enkla skuldebrev och förutsättningar för utmätning finns längre fram i detta avsnitt.

Själva utmätningsåtgärden består, liksom vid utmätning i andra fall, av ett utmätningsbeslut och därefter säkerställande och vid behov värdering av sakkunnig. Olika regler gäller dock för förutsättningarna för utmätning och sättet att säkerställa det utmätta beroende på om fordringsbeviset är löpande (oftast ett presentations-papper) eller inte.

En fråga som ofta uppkommer vid fordringsutmätning är om fordran ska utmätas delvis eller i sin helhet. Utmätningen får inte omfatta mer än vad som följer av exekutionstiteln. Samtidigt får borgenärens rätt inte bli lidande av en alltför optimistisk bedömning av vad som kan flyta in på grund av utmätningen. Därför krävs en noggrann värdering av fordran.

Banktillgodohavanden och överskott på skattekonton är i regel inte tvistiga. Vid utmätning av sådana fordringar bör därför endast så mycket utmätas som motsvarar gäldenärens skuld.

Vid utmätning av en fordran som är tvistig och som kan bli aktuell att sälja är situationen annorlunda. Det finns då en uppenbar risk att köparen inte betalar fordringens fulla belopp, och detta kan motivera att hela fordran utmäts även om dess nominella belopp är betydligt högre än skulden i målet.

En gäldenär kan som långivare ha fått ett pantbrev som säkerhet för sin fordran. Pantbrevet är då inget självständigt utmätningsobjekt. I stället utmäts gäldenärens fordran hos fastighetsägaren enligt de regler som gäller vid fordringsutmätning. Att gäldenären har ett pantbrev som säkerhet kan tyda på att fordran är värd att utmätas. Pantbrevets läge i fastigheten måste i så fall utredas.

Gäldenären kan också ha andra säkerheter för sin fordran, t.ex. en lös pant. Kronofogden utmäter då inte panten utan gäldenärens fordran mot sekundogäldenären, som det finns säkerhet för i form av handpant.

Pantbrevet och annan pant ska Kronofogden ta hand om.

Löpande skuldebrev

Löpande skuldebrev är konstruerade för att lätt kunna överlåtas från en borgenär till en annan. Av **löpande skuldebrev** finns det två underkategorier; innehavarskuldebrev och orderskuldebrev (11 §

skuldebrevslagen). Skillnaden framträder i skuldebrevens lydelse.

Ett innehavarskuldebrev är ett skuldebrev ställt till innehavaren. Borgenären måste ha skuldebrevet i sin hand för att kunna kräva att få betalt. Skuldebrev ställt till innehavaren kan också vara tecknat in blanco, dvs att det inte framgår till vem skuldebrevet är ställt (11 § 2 stycket skuldebrevslagen).

Ett orderskuldebrev är ställt till viss man eller order. Betalningsmottagaren, dvs borgenären anges med namn och tillägget ”eller order”. Vid överlåtelse av ett orderskuldebrev ska borgenären skriva sitt och övertagarens namn. Det är det som är ordern. Borgenären måste när det gäller orderskuldebrev ha skuldebrevet i sin hand för att kunna kräva att få betalt. Dessutom krävs att skuldebrevet, eller en särskild handling, är försedd med en sammanhängande kedja av överlåtelser som leder fram till den borgenär som kräver betalning.

För att utmätning ska få ske av en fordran som grundas på ett löpande skuldebrev gäller normalt som villkor att fordringsbeviset finns tillgängligt. Utmätningen ska nämligen säkerställas genom att det löpande skuldebrevet tas om hand (6 kap. 2 § första stycket UB). Därutöver bör den som är betalningsskyldig enligt skuldebrevet (sekundogäldenären) underrättas om utmätningen**.** Det är dock inte nödvändigt att hen delges ett beslut om utmätning.

Kronofogden kan utmäta en fordran som grundas på ett löpande skuldebrev även om fordringshandlingen inte är tillgänglig. Förutsättning är att Kronofogden kan anta

- att handlingen undanhålls eller
- att handlingen förkommit.

Utmätningen säkerställs då genom att sekundogäldenären delges ett förbud att fullgöra sin förpliktelse till någon

annan än Kronofogden eller den som myndigheten anvisar (6 kap 2 § tredje stycket UB och 6 kap. 11 § UF).

Om gäldenären eller tredje man hävdar att fordran blivit överlåten, men gäldenären fortfarande har skuldebrevet i sin besittning, kan Kronofogden ändå utmäta fordran. En överlåtelse av löpande skuldebrev gäller inte mot överlåtarens borgenärer om inte köparen har fått handlingen i sin besittning (2 kap. 22 § skuldebrevslagen).

Enkelt skuldförhållande

Ett enkelt skuldförhållande utmärks av att det inte har upprättats någon löpande handling över skulden. Det kan ha upprättats ett **enkelt skuldebrev** eller så kan skulden grunda sig på ett muntligt avtal. Ett vanligt slag av enkla skuldförhållanden är **fakturafordringar**.

Ett enkelt skuldebrev är ställt viss man (26 § skuldebrevslagen), dvs. till en bestämd namngiven person. Enkla skuldebrev är inte avsedda att överlåtas, men det är möjligt. För att en överlåtelse av ett enkelt skuldebrev ska gälla krävs att gäldenären denuntieras (underrättas) om överlåtelsen. Den nya fordringsägaren har inget rättsligt skydd för sitt krav förrän denuntiation har skett.

Vid bedömningen av hur mycket en fordran i ett enkelt skuldförhållande är värd, måste förrättningsmannen försöka bilda sig en uppfattning om fordran är klar eller tvistig. Lämpligen kan Kronofogden kontakta sekundogäldenären för att få reda på hens inställning. Vitsordar hen fordran, och förklarar sig kunna betala, är saken lätthanterlig. Om hen bestrider fordran helt eller delvis, eller om hen kan antas sakna betalningsförmåga, måste Kronofogden göra en försiktig värdering av fordran och kanske överväga att utmäta annan egendom. Kronofogden kan alltså inte utan vidare utgå från fordrans nominella belopp.

En utmätning av en fordran i ett enkelt skuldförhållande säkerställs genom att sekundogäldenären meddelas ett förbud att fullgöra sin förpliktelse till någon annan än

Kronofogden eller den som myndigheten anvisar (6 kap. 3 § första stycket UB). Förbudsmeddelandet ska delges sekundogäldenären. Om det har upprättats ett enkelt skuldebrev finns det inget krav på att själva skuldebrevet ska tas om hand, men Kronofogden får tar hand om skuldebrevet om det finns tillgängligt (6 kap. 8 § UB). Kronofogden bör regelmässigt ta hand om handlingen om den finns tillgänglig och registrera detta i protokollet.

I detta sammanhang bör man komma ihåg att Kronofogden kan förelägga sekundogäldenären att upplysa om fordrans innehåll (4 kap. 15 § UB). För att få sekundogäldenären att fullgöra upplysningsskyldigheten kan Kronofogden föreskriva vite (2 kap. 15 § UB). Se vidare avsnitt 3.5.

Ett exempel på en fordran som följer reglerna om enkla skuldebrev är en fordran på ersättning för ett utfört uppdrag. Som redan nämnts finns inga krav på skriftliga bevis om en fordran för att den ska kunna utmätas.

En fordran på ersättning för utfört arbete ska vanligtvis utmätas enligt reglerna för löneutmätning i 7 kap. UB. Det blir då inte fråga om en fordringsutmätning (avsnitt 5).

För att undvika att en utmätt fordran säljs till underpris ska Kronofogden i första hand, för förfallna fordringar, anmoda sekundogäldenären att betala till Kronofogden (9 kap. 11 § UB). Först om fordran inte kan drivas in inom rimlig tid får den enligt 9 kap. 13 § UB säljas (avsnitt 10.6).

6.6 Banktillgodohavanden

Bankerna erbjuder många olika slags konton, t.ex. transaktionskonton för privatpersoner och företag, sparkonton och specialkonton för bundet sparande.

Bankböcker, som var ett slags presentationspapper, används inte längre, men gamla bankböcker kan ibland dyka upp vid verkställighet. Även checkräkningar för privatpersoner är nu mycket sällsynta. Uttags-, kredit- och

betalkort kopplade till bankkonto har i princip ersatt användningen av checkar. Nedan redogörs för dessa äldre företeelser.

En grundläggande regel vid utmätning av banktillgodohavanden är att det endast är gäldenärens fordran på banken som kan utmätas. Om banken har gett kontohavaren möjlighet till kredit, t.ex. genom ett kreditkort, kan kreditutrymmet inte utmätas.

Om ett bankkonto är gemensamt för flera personer presumeras att ett tillgodohavande på kontot tillhör dem till lika stora delar om inget annat är utrett (1 § samäganderättslagen och NJA 1988 s. 112). Om någon annan person, t.ex. en maka, har satt in pengar på makens konto för gemensamt ändamål, ger detta henne inte rätt till medlen på kontot (NJA 1998 s. 275).

Bankens upplysnings-skyldighet

I tillgångsundersökningen riktas ofta förfrågan om banktillgodohavanden till en eller flera banker. Enligt 4 kap. 15 § UB är tredje man, såsom t.ex. en bank, skyldig att lämna uppgift om sina mellanhavanden med gäldenären, se avsnitt 3.5.

Upplysningsplikten för tredje man är obegränsad men gäller endast för sådana uppgifter som Kronofogden behöver för att kunna verkställa utmätning. Kronofogden bör som regel inte begära att banken lämnar uppgifter om fler tillgångar än vad som behövs för att utmätningsfordran inklusive förrättningskostnader samt eventuellt beneficium ska täckas. Upplysningsplikten innebär också att Kronofogden kan begära att få uppgift om bankfack för att där kontrollera om gäldenären har någon egendom.

Om Kronofogden i samband med utredning av om viss egendom är utmätningsbar behöver uppgifter om transaktioner på konto har myndigheten rätt att få del av kontoutdrag, jämför NJA 2009 s. 500. Sådana situationer kan t.ex. uppstå vid misstänkta bulvanförhållanden eller när fråga om medlen har sammanblandats med andra

medel uppkommit. Kontoutdrag får inte hämtas in enbart på den grund att sådan information behövs för prövning av beneficium eller för att utreda gäldenärens inkomstkällor.

Beneficium

Vid utmätning av banktillgodohavanden måste Kronofogden göra en beneficieprövning. Hur denna prövning går till inklusive beräkningen av det belopp gäldenären ska förbehållas framgår av avsnitt 4.2.1 p. 7.

Förmånsrätten

Förmånsrätten till banktillgodohavande uppkommer när Kronofogden fattar sitt beslut att utmäta tillgodohavandet (4 kap. 30 § första stycket UB). Eftersom behållningen på ett bankkonto ofta varierar med tiden kan det vara så att saldot har ändrats efter att Kronofogden fick svar på förfrågan från banken. Utmätning av banktillgodohavanden omfattar även medel som flyter in på kontot efter utmätningsbeslutet fram till dess att betalning skett från banken.

Om Kronofogden i ett beslut om utmätning av bankmedel har angett att gäldenären ska förbehållas ett visst belopp, s.k. beneficium, har detta företräde framför utmätningen. Det innebär att från kontobehållningen ska det förbehållna beloppet först räknas av och vad som därefter finns kvar kan Kronofogden utmäta.

Behållningen på ett bankkonto kan vara pantförskriven. Pantförskrivningen gäller framför en senare utmätning. Likaså har banken möjlighet att kvitta sina fordringar mot gäldenären innan utmätningsborgenären kommer åt att tillgodogöra sig behållningen på kontot. För kvittning gäller allmänt att det ska vara fråga om penningfordringar som står mot varandra och att kvittningsfordringen ska ha förfallit till betalning.

Säkerställande

En utmätning av ett banktillgodohavande säkerställs genom att ett förbudsmeddelande skickas till banken (6 kap. 3 § första stycket UB). Meddelandet ska lämnas skriftligen och delges banken (6 kap. 11 § UF). I och med förbudsmeddelandet kan banken inte med befriande

verkan betala till någon annan än Kronofogden. Gör banken en utbetalning, i strid med förbudsmeddelandet, får banken betala en gång till. I regel anmodas banken att betala det utmätta tillgodohavandet till Kronofogden (9 kap. 11 § UB). Om det vid säkerställandet av utmätningen framkommer att behållningen på kontot understiger det belopp som gäldenären ska förbehållas som beneficium ska banken underrätta Kronofogden. Kronofogden har då att ta ställning till om utmätningen ska upphävas.

När Kronofogden häver en utmätning av ett banktillgodohavande måste det framgå vilka konton som beslutet gäller så att banken kan ta bort den spärr som de lagt in.

Checkkonto

Tillgodohavandet på ett checkkonto utmäts på samma sätt som ett banktillgodohavande i allmänhet. Är gäldenären närvarande vid förrättningen ska Kronofogden begära att hen lämnar ifrån sig de checkar som ännu inte ställts ut och delge hen bevis om utmätningen. I annat fall får Kronofogden särskilt delge gäldenären och begära in checkarna.

Sökanden får genom utmätningen av checktillgodohavandet i princip inte bättre rätt än gäldenären själv har till kontot och konkurrerar därmed om tillgodohavandet med innehavaren av den utställda checken. Kronofogdens meddelande till banken om utmätningen bör i konkurrens räknas på samma sätt som om en check presenteras för inlösen. Kronofogdens meddelande bör därför gå direkt till trassatbanken, dvs. den bank som ska infria checken. Banken har rätt att gentemot sökanden åberopa att banken löst in en check innan meddelandet om utmätningen kom in, eller om gäldenären/kontohavaren före Kronofogdens underrättelse på något annat sätt ådrog banken någon förpliktelse som kontohavaren kunde debiteras för i sin kontakt med banken.

En check kan ha lösts in av en annan bank innan trassatbanken underrättades om utmätningen. Om trassatbanken då generellt eller i det enskilda fallet har åtagit sig ansvar för checkar som lösts in av en annan bank, måste trassatbanken anses berättigad att gentemot kontohavarens övriga borgenärer hänvisa till det betalningsanspråk som aktualiserades genom att en annan bank löste in checken. Beloppet belastar gäldenärens konto från det att checken löstes in av den andra banken, även om checken ännu inte har kommit till trassatbanken när underrättelsen om utmätning når banken. Detta kan innebära att banken kan behöva några dagar på sig innan den kan upplysa om hur stort belopp som finns på gäldenärens checkkonto när meddelandet om utmätningen når banken.

Ett checkkonto med kredit betraktas som en fordran som gäldenären har på banken och är inte en självständig förmögenhet. Rätten till en outnyttjad checkräkningskredit går därför inte att utmäta (Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 2 §).

Bankbok

Om det finns en bankbok utfärdad för banktillgodohavandet är det i princip fortfarande ett enkelt skuldebrev (NJA 1984 s. 656). Genom 32 § skuldebrevslagen har det dock i viss utsträckning fått samma rättsverkningar som ett löpande skuldebrev (NJA 1984 s. 656). Genom denna paragraf har bankboken gjorts till ett presentations- och värdepapper. Enkla skuldebrev, som är presentationspapper, ska vid utmätning behandlas på samma sätt som löpande skuldebrev. Det innebär att Kronofogden ska ta om hand t.ex. en bankbok.

Bankens invändningar om att grunden för rättsförhållandet har upphört gäller inte mot den som förvärvar bankboken i god tro (32 § skuldebrevslagen). Det innebär att banken har rätt att kräva in handlingen vid betalning. Banken kräver därför att boken visas upp för att med säkerhet kunna betala med befriande verkan. Förutom att banken inte kan invända mot godtroende förvärvare av bankboken

om att en betalning gjorts, kan banken inte heller invända att den har en kvittningsgill motfordran mot kontohavaren.

För att en förvärvare eller panthavare ska få skydd mot överlåtarens respektive pantsättarens borgenärer krävs att bankboken överlämnas. Vid överlåtelse eller motsvarande till flera personer gäller att den som i god tro fått bankboken i sin besittning har företräde. I ett viktigt avseende har man inte upprätthållit likheten med löpande skuldebrev. Bankboken är inte föremål för godtrosförvärv. Det innebär att äganderättens kvalitet inte kan förbättras genom ett godtrosförvärv av bankboken. Om t.ex. överlåtaren har stulit bankboken skyddas inte en godtroende förvärvare mot den rätte ägarens krav på att återfå boken.

Har Kronofogden utmätt en fordran trots att bankboken inte hittats vid utmätningstillfället kan bankboken dödas enligt lagen om dödande av förkommen handling. Kronofogden är behörig att påkalla dödning av bankboken (4 kap. 31 § UB). Denna befogenhet kan myndigheten använda om gäldenären vägrar medverka och det samtidigt kan antas att hen undanhåller handlingen. Det är viktigt att Kronofogden gör en noggrann utredning, eventuellt genom en bostadsförrättning eller ett förhör, för att utreda om den aktuella handlingen verkligen är undanhållen.

Istället för att döda bankboken kan Kronofogden begära att bankstyrelsen ska efterlysa bankboken enligt 14 § lagen om dödande av förkommen handling (se även Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 31 §). Sådan efterlysning sker på Kronofogdens bekostnad. Vid efterlysning kungörs efterlysningen i Post- och Inrikes Tidningar. Efter sex månader från kungörandet har Kronofogden rätt att få utbetalning av tillgodohavandet, om inte bankboken kommit till rätta och det inte finns skälig anledning att anta att den finns i behåll.

När bankboken dödas och ett överskott uppkommer, får överskottet inte betalas ut till gäldenären utan att den dödade handlingen visas eller gäldenären gör det sannolikt att hen inte har handlingen i behåll.

6.7 Tillgodohavande på värdepapperskonto (VP-konto) eller i depå

Dokumentslösa aktier och obligationer, som är avsedda för handel på värdepappersmarknaden, registreras i avstämningsregister enligt lagen om kontoföring av finansiella instrument. Utgivaren av värdepapperet ansluter det till Euroclear, som är central värdepappersförvarare enligt lagen om kontoföring av finansiella instrument. Euroclear är ensamt i Sverige om att ytterst ansvara för kontoföring av finansiella instrument. Finansinspektionen meddelar auktorisation, vilket publiceras på deras webbplats www.fi.se.

Euroclear upprättar ett avstämningskonto för varje ägare av finansiella instrument, och avstämningskontona utgör avstämningsregistret. Ett avstämningskonto upprättas i antingen ägarens namn (ägarkonto) eller förvaltarens (förvaltarkonto). När de finansiella instrument som är anslutna till Euroclear finns i depå hos en bank är det banken som är förvaltarregistrerad hos Euroclear – inte värdepapperets ägare. Vid en förfrågan till en bank bör banken kunna upplysa om värdepapperet är anslutet till Euroclear och därmed ett finansiellt instrument som omfattas av lagen om kontoföring av finansiella instrument. Att ett kontoförande institut finns angivet hos Euroclear innebär inte att värdepapperet är förvaltarregistrerat.

Säkerställande

När en utmätning har gjorts på gäldenärens VP-konto ska den säkerställas genom registrering enligt lagen om kontoföring av finansiella instrument (6 kap. 2 § fjärde stycket första meningen UB). Euroclear underrättas därför om

utmätningen, oavsett om det finns ett kontoförande institut för VP-kontot eller inte.

När aktierna finns i depå är det banken som underrättas om utmätningen (6 kap. 2 § fjärde stycket andra meningen UB). Det finns ingen regel om hur underrättelsen ska göras eller om den ska delges.

Det är dock lämpligt att underrätta skriftligen och bevaka bekräftelse om registrering från Euroclear. Efter försäljningen återkallas registreringen hos Euroclear.

Beneficium

Vid utmätning av aktier lämnas inget beneficium (NJA 2004 s. 868).

6.8 Fondandelar

Banker och andra aktörer på finansmarknaden erbjuder många olika slags fondsparanden. Fondbolaget placerar spararnas pengar i olika värdepapper, t.ex. aktier eller obligationer. Olika fonder medför olika risknivåer beroende på var pengarna placeras. Spararen äger alltså inte aktier i de företag som fonden investerar i, utan hen äger andelar i själva fonden.

Av 4 kap. 10 och 13 §§ lagen om investeringsfonder framgår hur värdet på en fondandel beräknas och hur andelsägaren på begäran får sitt innehav realiserat. Av bestämmelserna framgår att en fondandel inte kan realiseras på annat sätt än genom att lösas in.

Fondandelar är per definition finansiella instrument men de är inte anslutna till Euroclear. Därmed omfattas de inte av lagen om kontoföring av finansiella instrument.

Vid utmätning måste Kronofogden specificera vilka fondandelar som utmäts. Kronofogden anger då vilka och hur många fondandelar som utmäts, andelarnas värde på utmätningsdagen samt kontonumret. Kronofogden bör utmäta tillräckligt många fondandelar för att täcka bankens

eventuella avgifter och den beräknade skuldsumman i målet på inlösendagen.

Säkerställande av utmätningen sker genom att Kronofogden delger banken ett förbudsmeddelande (6 kap. 3 § UB).

Beneficium

Vid utmätning av fondandelar i värdepappersfonder måste Kronofogden göra en beneficieprövning (NJA 2012 s. 35), se avsnitt 4.2.1 p.7.

6.9 Investeringssparkonto (ISK)

På ett investeringssparkonto får investeringstillgångar och kontanta medel förvaras om inte något annat anges i lagen om investeringssparkonto.

De investeringstillgångar som finns är:

1. finansiella instrument som är upptagna till handel på en reglerad marknad eller en motsvarande marknad utanför Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES),
2. finansiella instrument som handlas på handelsplattform, eller
3. andelar i en investeringsfond.

Kronofogden måste utreda vilka tillgångar som finns på kontot för att avgöra vad som ska utmätas. I utmätningsbeslutet anges om det är kontanter, fondandelar eller andra tillgångar som utmäts och utmätningsförfarandet går till på samma sätt som vid en vanlig utmätning av respektive tillgång. Kronofogden kan inte överlåta åt banken att besluta om vilken tillgång på investeringskontot som ska säljas eller lösas in.

6.10 Livförsäkring

Skyddsvärd sparform

Livförsäkring med sparmoment är en vanlig sparform. Livförsäkring och belopp som faller ut från sådan försäkring

har en särställning när det gäller borgenärernas möjlighet att ta egendom i anspråk. Lagstiftaren har velat uppmuntra frivillig ålders-och efterlevandeförsörjning genom det sparande som livförsäkringar innebär och har därför fört in skyddsregler som i vissa fall hindrar att sparandet kan tas i anspråk vid utmätning och konkurs.

Ingen utmätning

En livförsäkring är utmätningsbar, men som huvudregel ska ingen utmätning ske om det enligt försäkringsavtalet kvarstår mer än ett år innan utbetalning av försäkringsersättning kommer att ske. Detta beror på följande. I rättspraxis har slagits fast att utmätning av livförsäkring inte innebär en skyldighet för försäkringsbolaget att betala ut försäkringsersättning tidigare än den utbetalningstidpunkt som följer av försäkringsavtalet med gäldenären (NJA 2013 s. 540). Utmätning av livförsäkring omfattar vanligen begränsade belopp. För Kronofogden innebär det administrativa arbetsinsatser att under lång tid avvakta att beloppet betalas in. Utmätningen medför också olägenheter för gäldenären. Sammantaget kan därför utmätning av livförsäkring i normalfallet inte anses ge ett överskott som gör åtgärden försvarlig om betalning beräknas inträffa senare än ett år från utmätningstillfället (jämför 4 kap. 3§ UB och förarbetena i prop. 1993/94:50 s. 294). Det bör emellertid finnas utrymme för avsteg från huvudregeln som innebär att utmätning görs även om Kronofogden måste vänta mer än ett år innan utbetalning kommer att ske. Utmätning kan t.ex. komma ifråga om det belopp som förväntas utbetalas är betydande. Även omständigheter som att gäldenären försöker undandra egendom osv. kan spela roll i bedömningen. En individuell bedömning i det enskilda fallet måste göras.

Tillämplig lag

Det är viktigt att inte förväxla utmätning av livförsäkring med utmätning av individuellt pensionssparande. Livförsäkringar regleras i försäkringsavtalslagen, nedan förkortad FAL. FAL innehåller bland annat regler om uppsägning av avtal, när och hur premier ska betalas, hur en försäkringstagare kan förfoga över sin försäkring och

vilket skydd som finns mot utmätning. Många regler är tvingande. En livförsäkring kan vara skyddad mot utmätning under de förutsättningar som anges i 15 kap. FAL och 5 kap. 8 § UB. Individuellt pensionssparande regleras i lagen om individuellt pensionssparande, se avsnitt 6.11.

Pantsättning och överlåtelse

Pantsättning av en försäkring medför rätt för panthavaren att få så mycket av utfallande försäkringsersättning, inklusive återbäring, som svarar mot pantfordran. Detta gäller även om pantfordran inte är förfallen till betalning. Om försäkringen är förenad med återköpsrätt, får panthavaren också kräva återköp av försäkringen, se nedan angående begreppet återköp.

Den som genom överlåtelse från försäkringstagaren förvärvar en försäkring får samma rättigheter mot försäkringsbolaget som den ursprunglige försäkringstagaren hade. Utmätning för den ursprunglige försäkringstagaren kan därefter inte ske. Däremot kan försäkringen utmätas för förvärvarens skulder.

Vid pantsättning och överlåtelse av en försäkring uppkommer sakrättsligt skydd när försäkringsbolaget underrättats om förfogandet. Avser förfogandet ett försäkringsbrev som innehavaren måste visa upp för att få ut försäkringsersättning, uppnås sakrättsligt skydd först när panthavaren eller förvärvaren fått försäkringsbrevet i sin besittning (15 kap. 2 § FAL).

Utmätning för försäkringstagaren skulder kan alltså inte ske om försäkringen är helt och fullt pantsatt eller överlåten i sin helhet och panthavaren eller förvärvaren fått sakrättsligt skydd.

6.10.1 Innebörden av vissa uttryck som används i avsnittet

Försäkringstagare: Den som har ingått avtal om försäkring med ett försäkringsbolag.

Försäkringsgivare: Den som tillhandahåller en försäkring, d.v.s. försäkringsbolag.

Försäkrad: Den på vars liv eller hälsa en försäkring gäller dvs. den person en personförsäkring, t.ex. en livförsäkring, omfattar. Normalt är försäkringstagare och försäkrad samma person men det behöver inte vara så. Den försäkrade kan alltså vara annan än försäkringstagaren.

Försäkringsfall: När den händelse har inträffat som leder till utbetalning av försäkringspengar.

Förmånstagare: Den som på grund av ett förmånstagarförordnande enligt 14 kap. FAL har rätt att få försäkringen eller ersättning som faller ut från den.

Livförsäkring: Det finns ingen enhetlig definition av begreppet livförsäkring. Det finns flera olika typer av livförsäkringar som syftar till att täcka olika förhållanden, behov eller placeringsformer. Kronofogden tolkar den avtalsrättsliga definitionen av livförsäkring som en försäkring där utbetalning av försäkringsersättning beror på en eller flera personers liv och utgår när den försäkrade uppnår viss ålder eller vid den försäkrades död, dvs. för livsfall eller dödsfall.

Livränteförsäkring: En livförsäkring där utfallande belopp betalas ut periodiskt (regelbundet), under förutsättning att den försäkrade eller eventuell medförsäkrad lever. Om både den försäkrade och den medförsäkrade avlider, upphör försäkringen att gälla och utbetalningarna stoppas. En livränteförsäkring kan vara kapitalförsäkring eller pensionsförsäkring. Den kan vara livslång eller tidsbegränsad.

Fondförsäkring: En försäkring som alltid är anknuten till fonder som förvaltas av fondförvaltare. Vanligtvis är det försäkringstagaren själv som väljer fonder och risknivå. Det saknas då garanti för sparandet. Det finns även

fondförsäkringar där försäkringsbolaget placerar pengarna i fonder och ger någon typ av garanti.

Traditionell försäkring: En försäkring som inte uppfyller kraven för att räknas som en fondförsäkring. Oftast är det försäkringsbolaget som placerar försäkringstagarnas pengar i en mix av räntebärande papper, aktier och fastigheter och bolaget ger då en garanti i form av en garanterad ränta. Det finns även traditionella försäkringar som saknar garanti. Försäkringsformen har funnits under större delen av 1900-talet, därav benämningen.

Garantiförsäkring: Försäkringen är en blandning mellan traditionell försäkring och fondförsäkring, vilken sägs garantera ett visst pensionsbelopp.

Temporär dödsfallsförsäkring: Försäkringen är detsamma som en kapitalförsäkring för dödsfall utan sparmoment. Försäkringsbeloppet utbetalas om den försäkrade avlider före den i försäkringsavtalet bestämda tidpunkten. Lever den försäkrade vid denna tidpunkt sker ingen utbetalning. Den är en ren riskförsäkring utan något sparande.

Sammansatt kapitalförsäkring: Försäkringen är detsamma som en kapitalförsäkring för dödsfall med sparmoment. Den utbetalas med en engångssumma när den försäkrade uppnår en viss angiven ålder. Avlider den försäkrade innan dess betalas försäkringen ut med ett fastställt grundbelopp jämte återbäring.

Skatterättslig indelning av försäkringar: Skatterättsligt skiljer man mellan pensionsförsäkring och kapitalförsäkring. I 58 kap. inkomstskattelagen anges de krav som ska vara uppfyllda för att en försäkring ska vara en pensionsförsäkring. En livförsäkring som inte uppfyller kraven för en pensionsförsäkring är en kapitalförsäkring. Denna indelning saknar betydelse i utmätningshänseende.

Återköp av försäkring: Med återköp menas att en försäkring avslutas i förtid och att försäkringsbolaget

återbetalar ett belopp som motsvarar värdet av försäkringen på återköpsdagen. För förfogande över pensionsförsäkring gäller särskilda regler i skattelagstiftningen. Återköp av pensionsförsäkring kan exempelvis endast ske i vissa fall och som huvudregel först efter dispens från Skatteverket (jfr 58 kap. 18 § inkomstskattelagen). Dispens får medges om försäkringstagaren är på obestånd och denne genom ett återköp kan få en varaktig lösning på sina ekonomiska problem eller om det i övrigt finns synnerliga skäl. Med varaktig lösning avses enligt förarbetena främst att gäldenären träffar en frivillig överenskommelse med sina fordringsägare eller beviljas skuldsanering. Dispens kan dock bara ges om återköp får ske enligt försäkringsavtalet och försäkringstekniska riktlinjer (58 kap. 18 § andra stycket inkomstskattelagen).

6.10.2 Förmånstagarförordnande

Ett förmånstagarförordnande är den del av ett försäkringsavtal som reglerar vem som har rätt till utfallande försäkringsersättning. Det finns generella förmånstagarförordnanden som gäller om försäkringstagaren inte angett något annat och särskilda förmånstagarförordnanden där försäkringstagaren bestämt vem som ska vara förmånstagare genom att skriva ett s.k. särskild förmånstagarförordnande.

Ett förmånstagarförordnande sker genom ett skriftligt meddelande till försäkringsbolaget och kan vara återkalleligt eller oåterkalleligt.

Bestämmelser om ett förmånstagarförordnandes verkan mot försäkringstagarens borgenärer regleras i 15 kap. FAL.

Återkalleligt förordnande

Förmånstagarens rätt vid ett återkalleligt förmånstagarförordnande träder in vid försäkringsfallet. Innan försäkringsfallet har inträffat kan försäkringstagaren förfoga över försäkringen genom nya förordnanden och förordnandet utgör då inget hinder mot utmätning för försäkringstagarens skulder.

Sedan försäkringsfallet har inträffat får försäkringen eller ett belopp, trots ett återkalleligt förordnande, tas i anspråk för försäkringstagarens skulder enligt 15 kap. 2 § FAL om

• fordran har uppkommit före försäkringsfallet,
• fordran inte kan betalas ur försäkringstagarens förmögenhet (dvs. övrig egendom eller kvarlåtenskap) och
• ansökan om verkställighet har inkommit inom tre år från det att förmånstagarens rätt inträdde. När det finns flera förmånstagare med rätt efter varandra, löper ny frist för varje förmånstagare.

Oåterkalleligt förordnande

När försäkringsgivaren fått meddelande om ett oåterkalleligt förordnande är förmånstagaren skyddad mot försäkringstagarens borgenärer. Före denna tidpunkt har förordnandet samma status som ett återkalleligt förordnande. Om det oåterkalleliga förmånstagarförordnandet avser en försäkring där innehavaren måste visa upp ett försäkringsbrev för att få ut försäkringsersättning är förordnandet skyddat mot försäkringstagarens borgenärer först när förmånstagaren fått försäkringsbrevet i sin besittning (15 kap. 2 § FAL).

Även i detta fall får en försäkring eller ett försäkringsbelopp som tillfaller en förmånstagare aldrig utmätas för försäkringstagarens skulder om ansökan om verkställighet görs mer än tre år från det att förmånstagarens rätt inträdde (15 kap. 2 § FAL).

Förordnande saknas

Saknas förordnande över försäkringen tillfaller utfallande försäkringsbelopp försäkringstagaren eller, vid dennes död, hens dödsbo.

6.10.3 Skydd mot utmätning enligt 5 kap. 8 § UB

Utöver de skyddsregler som framgår av 15 kap. FAL (se vidare avsnitt 6.10.4 och 6.10.5) finns en skyddsregel i 5 kap. 8 § UB. Bestämmelsen omfattar pension och livränta. I bestämmelsen föreskrivs att utmätning inte får ske av rätt

till pension eller livränta, som utgår på annan grund än skadestånd, om gäldenären för sin försörjning är beroende av rättigheten eller om det fordras för att gäldenären ska kunna fullgöra sin underhållsskyldighet. Förbudet mot utmätning gäller inte om gäldenären vid förvärv av rättigheten har åsidosatt tillbörlig hänsyn mot sina borgenärer. Hovrätten har i RH 1992:34 prövat frågan om gäldenären var beroende av rättigheten för sin försörjning. Skyddet mot utmätning gäller både innan och efter pensionen eller livränta betalas ut (Utsökningsbalken kommentaren till 5 kap. 8 §).

Vad gäller frågan om vad som avses med pension eller livränta kan nämnas att en periodisk förmån som utgår ett bestämt antal år utan anknytning till den berättigades livstid i detta sammanhang inte är att anse som pension eller livränta. Det är därför endast om försäkringsbeloppet ska utbetalas livslångt som det kan bli fråga om beneficium enligt bestämmelsen i 5 kap. 8 § UB, vilket sällan sker, Se vidare avsnitt 4.3.3 angående 5 kap. 8 § UB. Regeln gäller oavsett om pensionen eller livräntan utgår på grund av lag, arbetsgivarens utfästelse, livförsäkringsavtal, pensionssparavtal eller testamente.

6.10.4 Utmätning innan försäkringsfallet inträffat

Om det inte finns några hinder mot utmätning enligt vad som angetts tidigare i detta avsnitt, kan försäkringen under vissa förutsättningar utmätas innan försäkringsfallet inträffat.

Försäkringstagarens skulder

Innan försäkringsfallet inträffat kan utmätning bara ske för försäkringstagarens skulder. Försäkringen måste dessutom vara utmätningsbar enligt 15 kap. 3 § FAL. Skyddsreglerna i 15 kap. 3 § FAL gäller dock enbart för livförsäkring tagen på eget eller makes/makas/sambos liv. Även före detta make/maka/sambo räknas (15 kap. 6 § FAL). Vem som från början tecknat försäkringen saknar betydelse. Avgörande är på vems liv försäkringen gäller vid utmätningstillfället. Gäller försäkringen på någon annans liv än nu nämnda

krets omfattas inte försäkringen av skyddsbestämmelsen i 15 kap. 3 § FAL utan är utmätningsbar i sin helhet och kan säljas som en rättighet.

Kategorier av livförsäkring med skyddsbelopp

För att kunna avgöra om utmätning kan ske av en livförsäkring måste det först klargöras vilken kategori försäkringen tillhör och vilka premieinbetalningar som har gjorts de senaste tio åren. Beroende på vilken försäkring det gäller finns olika sätt att beräkna det skyddade beloppet. Kategorierna framgår av 15 kap. 3 § 1-3 FAL. Försäkringsbolaget ska upplysa om vilken kategori en försäkring tillhör och även om vilka premieinbetalningar gäldenären gjort.

Observera att Kronofogden ska som huvudregel inte utmäta livförsäkringar om det enligt gäldenärens avtal med försäkringsbolaget kvarstår mer än ett år innan utbetalning av försäkringsersättning. I en sådan situation ska ingen vidare utredning ske.

Kategori 1.
Tidsbegränsad kapital- eller livränteförsäkring som endast avser dödsfall. Denna försäkringstyp är mindre vanligt förekommande. Denna typ av försäkring ger sällan incitament till att betala in för mycket i engångspremie. Det skyddade beloppet är fem gånger den premie som beräknas belöpa på det år den för stora premieinbetalningen gjordes, dvs. fem gånger den premie som skulle ha tagits ut om försäkringen bara hade gällt för året för den stora premiebetalningen. Denna premie kallas för den ”naturliga premien” och ska uppges av försäkringsbolaget.

Kategori 2.
Livförsäkring som inte hör till kategori 1 och där försäkringsbolagets betalningsskyldighet efter försäkringsfall inte längre är beroende av att en viss person lever, dvs. om den berättigade avlider,

fortsätter utbetalningarna till dödsboet under så lång tid som avtalet anger. Fondförsäkring räknas alltid hit, vilket bl.a. innebär att vanliga pensionsförsäkringar normalt tillhör kategori 2. Sammansatta kapitalförsäkringar räknas också ofta till denna kategori. Denna kategori är den mest vanliga formen av livförsäkring. Det skyddade beloppet är det dubbla beloppet av den genomsnittliga årspremien.

Kategori 3.
Livränteförsäkringar, dvs. försäkringar med periodisk utbetalning, där försäkringsbolagets betalningsskyldighet är beroende av att en eller flera personer lever och som inte omfattas av kategori 1. Detta kan vara fallet om de gäller också (eller enbart) för livsfall eller gäller enbart för dödsfall men inte är tidsbegränsade. Hit hör bl.a. flertalet försäkringsformer inom pensionsförsäkringsområdet. Denna typ av försäkringar är i regel försäkringar av äldre datum. Det skyddade beloppet är 15 procent av den premie som skulle ha betalats om försäkringen hade tecknats mot en engångspremie vid början av det året.

Inbetalda premier avgör

För respektive kategori av försäkring finns alltså bestämt hur betalningarna ska ha skett för att försäkringen ska vara utmätningsfri. Generellt kan sägas att inbetalningarna ska ha varit relativt jämnstora. Om inbetalning något år har skett med ett för högt belopp, är den överskjutande delen av inbetalningen utmätningsbar. I samtliga fall är det enbart de senaste tio årens premier som ska tas med i beräkningen. Om det inte går att få fram information som visar att villkoren är uppfyllda kan utmätning inte ske.

Indexuppräkning

Efter att utmätningsbart belopp räknats fram ska beloppet räknas upp med index. Indexuppräkning sker i proportion till ändringen av prisbasbeloppet. Uppgift om aktuellt prisbasbelopp meddelas på http://www.scb.se.

Formel för indexuppräkning: U=N/T*B

Vid beräkningen används alltså följande variabler.

U = Utmätningsbart belopp
N = Prisbasbelopp innevarande år
T = Prisbasbelopp det år den för höga inbetalningen skedde
B = Den del av betalningen som är utmätningsbar

Försäkringar tecknade före 1 januari 2006

För försäkringar som är tecknade före FAL:s ikraftträdande den 1 januari 2006, gäller att utmätningsskyddet även ska prövas mot bestämmelsen i 116 § första stycket gamla FAL.

Lagtext gamla FAL:

> 116 § Är försäkring tagen å försäkringstagarens eller hans makes liv, må rätt, som på grund av försäkringsavtalet tillkommer endera av dem, ej tagas i mät för någonderas gäld, utan så är att enligt avtalet premiebetalningen skall vara fullgjord under en tid understigande tio år eller under något år erlagts premie, som uppgår till mer än en femtedel av sammanlagda beloppet av de premier, som skolat erläggas därest premiebetalningen lika fördelats på tio år från avtalets slutande. Har försäkringen tagits endast för dödsfall, må den på avtalet grundade rätten dock icke i något fall tagas i mät för sådan gäld, med mindre premiebetalningen under något år överstigit två gånger den premie som skolat erläggas, därest försäkringen tagits vid början av det året och försäkringsbeloppet skolat utbetalas endast om den försäkrade dött under samma år.

Detta innebär att vid utredningen om en försäkring är utmätningsbar måste förutsättningarna för utmätning först alltid prövas enligt nya FAL och, om försäkringen är tecknad innan nya FAL trädde ikraft, även prövas enligt gamla FAL. Utmätningen omfattar aldrig mer än ett belopp beräknat enligt nya FAL och det även om försäkringen är tecknad innan nya FAL trädde i kraft. Det är alltså den lag som ger

bäst skydd som ska tillämpas och detta innebär i de flesta fall en tillämpning av nya FAL.

Här ska noteras att enligt gamla FAL var gränsen för utmätning endast två gånger den s.k. naturliga premien mot fem gånger enligt nya FAL.

Enligt gamla FAL gällde vidare att en för stor betalning medförde att hela försäkringen förlorade sitt utmätningsskydd. Detta innebar att hela försäkringen skulle säljas som en rättighet.

6.10.4.1 Beräkning av utmätningsbart belopp per kategori

Här nedan finns exempel på beräkning av det utmätningsbara beloppet per kategori enligt 15 kap. 3 § FAL.

Kategori 1

I kategori 1 är ett inbetalt premiebelopp som överstiger ”den naturliga premien” med mer än fem gånger utmätningsbart. ”Den naturliga premien” är den premie som skulle ha tagits ut om försäkringen hade gällt det år den för stora premieinbetalningen gjordes. Hur stor ”den naturliga premien” är måste Kronofogden få uppgift om från försäkringsbolaget.

Exempel: Tillgångsundersökning sker år 2024. Avtal om en tidsbegränsad försäkring på fem år slöts 2021. Försäkringen avser endast dödsfall. I engångspremie betalades 65 000 kr. Den naturliga premien för år 2021 är 10 000 kr. Det belopp som skyddas från utmätning är således 50 000 kr (5*10 000). Betalad premie överstiger det skyddade beloppet med 15 000 kr (65 000-50 000). Detta belopp är utmätningsbart. Indexuppräkning görs med formeln U=N/T*B, dvs. 57 300/47 600*15 000=18 056 kr. Detta innebär att 18 056 kr går att utmäta.

Någon kontroll om försäkringen även var utmätningsbar enligt 116 § 1 stycket gamla FAL behöver inte göras eftersom försäkringsavtalet slöts efter den 1 januari 2006, dvs. sedan nya FAL trätt i kraft. Om försäkringen hade varit tecknad innan den 1 januari 2006 måste försäkringsbolaget kunna lämna upplysning om detta så att Kronofogden kan bedöma om den var utmätningsfri eller utmätningsbar enligt 116 § gamla FAL.

Kategori 2

I kategori 2 är det inbetalda premiebelopp som överstiger dubbla genomsnittet av de premiebelopp som betalats under tioårsperioden, eller den kortare tid under vilken försäkringen gällt, utmätningsbart.

Beräkning görs endast på avslutade kalenderår.

Exempel 1: Tillgångsundersökning sker år 2024. Försäkringsavtal om en kapitalförsäkring träffades år 2013. Premie har under avtalstiden erlagts enligt följande:

2013: 1 000 kr,
2014: 1 000 kr,
2015: 1 000 kr,
2016: 5 000 kr,
2017: 1 000 kr,
2018: 7 000 kr,
2019: 1 000 kr,
2020: 1 000 kr,
2021: 1 000 kr,
2022: 1 000 kr,
2023: 1 000 kr,
2024: 5 000 kr.

Beräkningen görs på den senaste tioårsperiodens avslutade kalenderår. Även år då betalning inte erlagts, s.k. nollår, ska räknas med. De år som utgör beräkningsperiod är 2014 till 2023. Den premie som erlagts år 2024 ska inte räknas med eftersom kalenderåret inte har löpt ut. Den premie som erlades år 2013 ska inte heller tas med då den ligger utanför tioårsperioden. Under beräkningsperioden har 20

000 kr erlagts. Den genomsnittliga premie som inbetalats per kalenderår under denna period är 20 000 kr / 10 år = 2 000 kr. Det utmätningsfria beloppet är dubbla genomsnittet, dvs. 4 000 kr (2*2 000). Utmätningsbart belopp är den del av inbetalad premie för vart och ett av åren under beräkningsperioden som överstiger det utmätningsfria beloppet.

För åren 2016 och 2018 överstiger inbetalningen det utmätningsfria beloppet. Utmätningsbart belopp år 2016 är 1 000 kr (5 000-4 000) och år 2018 är det 3 000 kr (7 000-4 000). Indexuppräkning görs enligt formeln U=N/T*B för respektive år jämfört med året för tillgångsundersökningen. Det belopp som går att utmäta år 2016 är 1 293 kr (57 300/44 300*1 000). För år 2018 är detta belopp 3 778 kr (57 300/45 500*3 000).

Eftersom försäkringsavtalet tecknades innan FAL trädde i kraft 2006-01-01, måste en kontroll göras om försäkringen även var utmätningsbar enligt 116 § första stycket gamla FAL.

Exempel 2: Tillgångsundersökning sker år 2024. Försäkringsavtal om en kapitalförsäkring slöts år 2017. Premie har under avtalstiden erlagts enligt följande:

2017: 18 000 kr,
2018: 16 500 kr,
2019: 18 000 kr,
2020: 13 500 kr,
2021: 0 kr,
2022: 0 kr,
2023: 1 500 kr
2024: 5 000 kr.

Försäkringen har ännu inte gällt i tio år, därför görs beräkningen på en sjuårsperiod av avslutade kalenderår, dvs. 2017-2023. Inbetalningen för år 2024 tas således inte med. Den genomsnittliga premie som inbetalats under perioden är 9 642 kr (67 500 kr/7 år). Det utmätningsfria

beloppet är dubbla genomsnittet, dvs. 19 284 kr (2*9 642). Inbetald årspremie för vart och ett av åren under beräkningsperioden 2017-2023, understiger det utmätningsfria beloppet. Försäkringen är därför utmätningsfri.

Eftersom försäkringen är utmätningsfri enligt nya FAL behöver ingen kontroll göras mot gamla FAL, även om försäkringsavtalet slöts före 2006-01-01.

Kategori 3

I kategori 3 är det inbetalda premiebelopp som överstiger femton procent av den premie som skulle ha betalats om försäkringen hade nytecknats mot en engångspremie vid början av det året utmätningsbart.

Uppgift om engångspremie för respektive år kan ibland erhållas från försäkringsbolaget. Om inbetald premie för något år under beräkningsperioden överstiger det utmätningsfria beloppet, görs en indexuppräkning för att komma fram till vilket belopp som går att utmäta. Indexuppräkningen görs som i exemplen för kategori 1 och 2. Om försäkringsbolaget inte kan upplysa om engångspremien, kan någon bedömning av utmätningsfrågan inte ske. Utmätning kan då inte ske i dessa fall.

Exempel: Tillgångsundersökning sker år 2024. Försäkringsavtal slöts år 2018. Premie har under avtalstiden erlagts enligt följande:

1. År
2. Engångspremie
3. 15 % av engångspremie
4. Faktisk premie

1.	2.	3.	4.
2018	143 000	21 450	6 428
2019	149 000	22 350	6 546
2020	155 000	23 250	6 613
2021	161 000	24 150	6 647

2022	167 000	25 050	6 723
2023	174 000	26 100	6 832
2024	182 000	27 300	7 042

Försäkringen har ännu inte gällt i tio år, därför görs beräkningen på en sexårsperiod av avslutade kalenderår, dvs. 2018-2023. Inbetalningen för år 2024 tas således inte med. Utmätningsfriheten bestäms utifrån den premie som försäkringsbolaget uppger för vart och ett av åren, i den mån försäkringsbolaget kan lämna sådan upplysning. Eftersom den faktiska premien inte något år överstigit det av försäkringsbolaget uppgivna engångspremien (15 procent av premien) är försäkringen utmätningsfri. Ingen kontroll behöver då göras mot gamla FAL, även om försäkringsavtalet slöts före 2006-01-01.

6.10.5 Utmätning efter att försäkringsfallet har inträffat

Om det inte finns några hinder mot utmätning enligt vad som angetts tidigare i avsnittet, t.ex. på grund av pantsättning, överlåtelse eller oåterkalleligt förmånstagarförordnande, kan en försäkring och utfallande belopp under vissa förutsättningar utmätas efter försäkringsfallet. Kronofogdens utredning ser i detta fall annorlunda ut jämfört med utredningen före försäkringsfallet.

Före försäkringsfallet utreds om premiebetalningarna har skett någorlunda jämt fördelade över tiden. Efter försäkringsfallet är det avgörande för utmätningsskyddet om försäkringen är tänkt att tillgodose ett angeläget försörjningsändamål. Det betyder att om det finns ett återkalleligt förmånstagarförordnande och ett utfallande belopp som är avsett att täcka ett försörjningsbehov eller en underhållsskyldighet, är möjligheten till utmätning begränsad.

Kronofogden måste alltså först utreda under vilka förutsättningar ersättningen utgår till den berättigade.

6.10.5.1 Utmätning för försäkringstagarens skulder

Försörjningsskydd

Utmätningsskyddet efter försäkringsfallet vid utmätning för försäkringstagarens skulder gäller bara om det finns ett förmånstagarförordnande och om ersättningen tillfaller någon som behöver den för sin försörjning eller för att fullgöra underhållsskyldighet (15 kap. 5 § första stycket FAL). Om försäkringsersättningen tillfaller någon annan än den försäkrade, ska den försäkrade ha försörjt eller varit skyldig att försörja den som har rätt till ersättningen. Den försäkrade behöver inte ha stått för hela försörjningen, men det måste i vart fall ha gällt ett regelbundet understöd (pengar eller i form av t.ex. mat eller bostad) som utgjort en väsentlig del av den andres försörjning. Detta är regelmässigt fallet mellan föräldrar och hemmavarande barn. Ofta gäller detsamma mellan makar och mellan sambor. Om två makar gemensamt försörjer hemmavarande barn och vardera makens ekonomiska situation är sådan att ingen av dem hade kunnat försörja barnen och sig själv ensam, kan det i de flesta fall anses att makarna bidrar också till varandras försörjning. Motsatsen bör gälla när två makar utan hemmavarande barn har ungefär jämnstora inkomster som var och en skulle ha kunnat leva ensam på. Det som sägs om makar gäller också sambos.

Utmätningsskyddet gäller inte när beloppet tillfaller ett dödsbo, en stiftelse eller annan juridisk person.

Beträffande livränteförsäkringar är utmätningsskyddet begränsat till rätten till livräntan som sådan. Det betyder att utfallande belopp från en livränteförsäkring, som bara betalas ut så länge den försäkrade eller eventuell medförsäkrad lever, inte är skyddat enligt 15 kap. 5 § FAL. Istället kan beloppet utmätas med stöd av bestämmelserna om löneutmätning i 7 kap. UB.

Beräkning av försörjningsskydd

Vilken beräkningsmetod för utmätningsskydd enligt 15 kap. 5 § första stycket FAL som ska tillämpas får lösas i det enskilda fallet och ska dokumenteras. I dessa fall ska bestämmelsen i vart fall när det gäller periodiskt utfallande belopp tillämpas på samma sätt som bestämmelsen i 5 kap. 8 § UB. Det innebär att Kronofogden ska göra en bedömning av vad som kan anses vara en skälig livränta. Det belopp som överstiger det som bestämts kan tas i anspråk. Utfallande belopp kan även utmätas enligt bestämmelserna om utmätning av lön i 7 kap. UB (Utsökningsbalken kommentaren till 5 kap. 8 §). I de fall engångsbelopp kommer att betalas ut från försäkringen får Kronofogden försöka jämföra detta med motsvarande periodiska förmåner, t.ex. med hjälp av försäkringsbolagens tariffer för livränteförsäkring (prop. 2003/04:150 s. 561).

Schabloniserat försörjningsskydd

För förmånstagare som är närstående till den försäkrade förskriver 15 kap. 5 § andra stycket FAL ett schabloniserat försörjningsskydd vid försäkringstagarens dödsfall. Skyddet mot utmätning innebär att de närstående i varje fall får behålla ett belopp ur försäkringen utan att någon prövning enligt 15 kap. 5 § första stycket FAL blir aktuell. För varje berättigad ska sex prisbasbelopp för dödsåret tas undan från utmätning. Med närstående avses den försäkrades make/maka, sambo och barn samt barn till den försäkrades make/maka eller sambo. Barnen får vid dödsfallet inte ha fyllt 25 år. Barnets ålder vid utbetalningen saknar dock betydelse. De sex prisbasbeloppen får tas undan oavsett vilken typ av livförsäkring det gäller (prop. 2003/04 s. 561).

Överstiger ersättningen sex basbelopp ska prövning enligt 15 kap 5 § första stycket FAL ske för överskjutande del.

6.10.5.2 Utmätning för den berättigades skulder

Utmätningsskyddet efter försäkringsfallet vid utmätning för den berättigades skulder regleras av 15 kap. 9 § FAL. Bestämmelsen gäller när den berättigade förvärvat sin rätt till utbetalning på grund av ett förmånstagarförordnande, inte på grund av arv.

Fram till dess att försäkringsbeloppet betalas ut gäller samma skydd som vid utmätning för försäkringstagarens skulder (15 kap. 9 § första stycket FAL).

Efter att utbetalning har påbörjats gäller som förutsättning för utmätningsskydd att beloppet hålls avskilt och att det har gått mindre än två år sedan beloppet skulle ha betalats ut, oavsett när det har betalats ut (15 kap. 9 § andra stycket FAL). Beloppet kan hållas avskilt t.ex. genom insättning på särskilt bankkonto eller genom betalning av annan försäkring. Om det har gått mer än två år sedan beloppet skulle ha betalats ut är medlen endast skyddade om de behövs för den berättigades försörjning eller underhållsskyldighet. Bara den del som behövs för den berättigades försörjning eller underhållsskyldighet ska tas undan från utmätning. En prövning av utmätningsskyddet får ske i det enskilda fallet.

Livförsäkring tecknad av arbetsgivare till förmån för anställd

Arbetsgivare kan teckna försäkring på en anställds liv utan att försäkringen ska vara till förmån för arbetsgivaren själv. Sådan försäkring behandlas på ett speciellt sätt när det gäller den försäkrades ställning. Om inget annat avtalas jämställs den anställde i flera avseenden med en försäkringstagare (1 kap. 5 § FAL). Det innebär bl.a. att försäkringen och utfallande belopp kan utmätas för den anställdes skulder i enlighet med vad som gäller vid utmätning för en försäkringstagares skulder enligt 15 kap. FAL.

Om det i avtalet däremot anges att arbetsgivaren ska vara försäkringstagaren och den anställde förmånstagare genom ett oåterkalleligt förmånstagarförordnande är försäkringen inte utmätningsbar för den anställdes skulder.

Kronofogden kan inte utmäta försäkringen för arbetsgivarens skulder, trots att denne har tecknat försäkringen (15 kap. 7 § FAL). Undantag görs bara för återkrav vid försäkringstagarens konkurs (15 kap. 8 § FAL).

Kollektiv-avtalsgrundad livförsäkring

En kollektivavtalsgrundad försäkring är en form av livförsäkring, benämnd tjänstepensionsförsäkring, som följer av ett kollektivavtal och innebär att en arbetsgivare betalar försäkringspremien. Dessa försäkringar har namn efter kollektivavtalsområde, som PA 03 för statligt anställda och ITP/ITPK för privatanställda tjänstemän. Försäkringarna kan i första hand ses som en anställningsförmån.

I utmätningshänseende betyder det att de kollektivavtalsgrundade livförsäkringarna bedöms på samma sätt som individuella livförsäkringar (20 kap. 14 § FAL). Bestämmelserna i 15 kap. FAL om förhållandet till borgenärerna ska därför tillämpas även på dessa försäkringar.

När bestämmelserna i 15 kap. FAL ska tillämpas gäller att varje försäkrad anses vara försäkringstagare, om försäkringen gäller på hens liv eller hälsa (20 kap 2 § FAL).

6.11 Individuellt pensionssparande

Privat pensionssparande kan ske på olika sätt. En variant av privat pensionssparande är sparande genom individuellt pensionssparande (IPS). Individuellt pensionssparande regleras i lagen om individuellt pensionssparande.

Det individuella pensionssparandet sker på ett pensionssparkonto, IPS-konto, sedan ett skriftligt avtal ingåtts med ett pensionssparinstitut. I avtalet ska anges spartiden, tidpunkten då utbetalningarna ska börja och det antal år utbetalningarna ska pågå.

Individuellt pensionssparande sker genom att pengar sätts in på ett bankkonto eller att sparbeloppet i placeras andelar i värdepappersfond, specialfond och andra fondpapper. Inga andra sparformer är tillåtna (jfr 2 kap. 1 § lagen om individuellt pensionssparande).

Tidigare erhölls skatteavdrag för sparade i ett IPS-konto, men avdragsrätten för IPS togs bort vid årsskiftet 2015/2016. Det är därför i princip ingen som längre sätter in pengar på ett IPS-sparande.

Det är pensionssparandet på det aktuella IPS-kontot som kan utmätas, inte de specifika egendomsslag sparandet består av. Det är pensionssparinstitutet och inte Kronofogden som bestämmer vilka tillgångar på IPS-kontot som ska avyttras med anledning av ett utmätningsbeslut. Detta avviker från vad som annars gäller vid utmätning.

Skyddsregeln i 5 kap. 8 § UB

Skyddsregeln i 5 kap. 8 § UB tar sikte på att gäldenären har behov av medel för sin försörjning eller underhållsskyldighet. Skyddsregeln riktas mot **pension eller livränta.** IPS-sparande omfattas inte av denna beneficieregel (jfr prop. 1992:93;187 s. 126).

Utmätningsordningen

Ett ianspråktagande av tillgångarna på ett IPS-konto kan innebära ett stort ingrepp för gäldenären. Det kan omfatta stora värden och kan sägas vara irreparabelt eftersom förhållandena inte helt går att återställa. Dessutom får ianspråktagandet skattemässiga konsekvenser. Detta gäller samtliga sparformer. Därför bör IPS-konto – oavsett sparform – i utmätningsordningen jämställas med värdepapper.

Förmånstagarförordnande

En pensionssparare får förordna make/maka eller barn som förmånstagare till rätten enligt pensionssparavtalet. Med make/maka jämställs sambo och med barn jämställs makes/makas/sambos barn. Ett förmånstagarförordnande sker genom ett skriftligt meddelande till pensionssparinstitutet och kan vara oåterkalleligt eller återkalleligt. Finns ett oåterkalleligt förordnande är behållningen helt utmätningsfri för pensionsspararens skulder. Ett återkalleligt förordnande är inte något hinder mot utmätning så länge pensionsspararen lever. Beträffande utmätning efter pensionsspararens död, se avsnitt 6.11.2.

6.11.1 Utmätning

Förutsättningar för utmätning

Tillgångar på ett pensionssparkonto får utmätas för pensionsspararens skulder endast om spartiden enligt avtalet understiger tio år, eller spararen något år betalat in sparbelopp som är mer än dubbelt så stort som genomsnittet av de årliga inbetalningar som har skett under spartiden (5 kap. 1 § lagen om individuellt pensionssparande).

Till skillnad från utmätning av livförsäkring enligt FAL, blir hela det innestående sparbeloppet utmätningsbart om inbetalningen något år överskrider det utmätningsfria beloppet. IPS-sparande är således antingen helt utmätningsfritt eller helt utmätningsbart.

Kan inte pensionssparinstitutet redovisa inbetalningarna för samtliga år som sparandet pågått, kan det leda till att Kronofogden inte kan bedöma utmätningsfrågan och därför inte heller kan utmäta pensionssparandet. Utmätning kan då endast ske om Kronofogden med de uppgifter som lämnats kan räkna ut att det något år betalats mer än dubbelt så mycket som genomsnittet.

Beräkning

Beräkningen ska göras på hela den faktiska spartiden avseende avslutade kalenderår (se NJA 2013 s. 314) och inte endast de senaste tio åren som vid utmätning av livförsäkring enligt FAL. Även år då inbetalning inte har gjorts ska räknas med vid genomsnittsberäkningen.

Exempel: Ett pensionssparkonto med en avtalad spartid överstigande tio år tecknades år 2004. Kontots värde uppgår vid tillgångsundersökningen 2024 till 71 638 kr.

Inbetalning har hittills erlagts enligt följande:
2004: 2 400 kr,
2005: 2 400 kr,
2006: 3 300 kr,
2007: 6 000 kr,
2008: 3 000 kr,

2009: 6 000 kr,
2010: 6 000 kr,
2011: 16 500 kr,
2012: 11 000 kr,
2013: 7 000 kr,
2014: 1 400 kr,
2015-2023: 0 kr/år.

Beräkningen görs på den faktiska spartiden av avslutade kalenderår. De år som utgör beräkningsperiod i detta exempel är 2004 till 2023, dvs. 20 år. Totalt har 65 000 kr inbetalats under perioden. Det genomsnittliga belopp som betalats in per avslutat kalenderår är 3 250 kr (65 000 kr/20 år). Det utmätningsfria beloppet är dubbla genomsnittet, dvs. 6 500 kr (2*3 250 kr). Eftersom ett högre belopp har betalats minst ett av åren under perioden, är hela sparandet utmätningsbart. Utmätning av behållningen sker intill ett visst belopp d.v.s. skuldens storlek med beaktande av skatt, se avsnitt 6.11.3 nedan.

Ianspråktagande av utmätta medel

Vid utmätning av ett pensionssparande där likvida medel behöver göras tillgängliga på pensionssparkontot är det pensionssparinstitutets ansvar att avyttra tillgångarna på pensionssparkontot i den utsträckning det behövs och med utgångspunkt från vad som bedöms vara mest förmånligt för kontoinnehavaren (se 3 kap. 7 § lagen om individuellt pensionssparande och prop. 1992/93:187 s. 186). Om Kronofogden i anledning av ett utmätningsbeslut förordnar om omedelbar inbetalning av det utmätta saknar gäldenären praktisk möjlighet att få domstolsprövning innan ianspråktagandet sker. Detta förfarande bör undvikas med hänsyn till de rättigheter till domstolsprövning och respekt för egendomsinnehav som föreskrivs i Europakonventionen (artikel 6 och artikel 1 i första tilläggsprotokollet). Avyttring av tillgångarna på IPS-konto ska därför – oavsett sparform – inte ske tidigare än två veckor från det att underrättelse om kommande avyttring skickats till gäldenären. Denna underrättelse till pensionssparinstitutet ska tas in i utmätningsbeslutet.

Effekter av slopat sparavdrag

Sparavdraget för privat pensionssparande avskaffades år 2016 för de flesta sparare. Genom detta har den tidigare skattefördelen upphört och de flesta sparare har slutat spara på IPS-konto. Effekten av ett avslutat IPS-sparande blir därför att varje år som inbetalning inte sker kommer att räknas som ett ”noll-år” vid bedömningen av om sparandet är utmätningsbart. Detta innebär att ett sparande kommer att kunna bli utmätningsbart längre fram. Blir sparandet med tiden utmätningsbart på grund av att sparandet har upphört, ska Kronofogden göra bedömningen på vanligt sätt utan hänsyn till varför sparandet upphörde.

6.11.2 Utmätning efter pensionsspararens död

Avlider pensionsspararen utan att det finns någon förmånstagare ingår behållningen på pensionssparkontot på vanligt sätt i dödsboets tillgångar och det kan därmed utmätas för den avlidnes skulder.

Om en förmånstagare förordnats ingår inte de tillgångar som omfattas av förordnandet i pensionsspararens kvarlåtenskap. Pensionsutbetalningarna går istället till förmånstagaren.

Finns ett återkalleligt förordnande är behållningen dock åtkomlig under samma förutsättningar som när pensionsspararen levde. Tillgången behandlas på samma sätt som om den tillfallit förmånstagaren genom testamente. Detta innebär bl.a. att återbetalning ska ske till den del som krävs för att täcka brist i boet (5 kap 2 § lagen om individuellt pensionssparande).

6.11.3 Skatteeffekter vid utmätning

Pensionssparinstitutet är skyldigt att göra skatteavdrag på det utmätta beloppet. Kronofogden måste därför beakta att av det utmätta beloppet avgår ett schablonmässigt skatteavdrag om trettio procent. För att utmätningsfordran ska täckas, måste utmätningsbeloppet även omfatta skatteavdraget. Utmätningsbeloppet beräknas genom att utmätningsfordran divideras med 0,7. Ändras skattesatsen

måste det belopp som utmätningsfordran ska divideras med ändras. Som exempel kan nämnas att om utmätningsfordran är 70 000 kr måste 100 000 kr utmätas för att utmätningsfordran ska bli täckt (70 000/0,7). Det utmätta beloppet kommer alltså efter avdrag för preliminär skatt täcka fordran om 70 000 kr.

6.12 Fordringar hos Skatteverket

6.12.1 Överskott på skattekonto

Ett mycket betydelsefullt utmätningsobjekt är överskott på skattekontot.

En fordran på skatt eller avgift som ska betalas tillbaka får inte överlåtas innan beloppet kan betalas ut (71 kap 2 § SFL). Eftersom ett överlåtelseförbud normalt också innebär ett förbud mot utmätning föreskrivs uttryckligen att fordran får utmätas trots att den inte får överlåtas (71 kap. 3 § SFL). Kronofogden ska dock först ha prövat om av-räkning ska göras (avsnitt 9.8). Överskott på skattekontot kan avräknas och utmätas både maskinellt och manuellt.

Beneficium

Beneficiereglerna gäller inte vid utmätning av överskott på skattekontot (71 kap. 3 § tredje stycket SFL).

6.12.2 Fordran på ROT/RUT

Privatpersoner som anlitar någon för att utföra ROT/RUT-arbete kan få skattereduktion för viss del av arbetskostnaden (ROT = reparation och underhåll, ombyggnad och tillbyggnad, RUT = hushållsarbete). Den som utfört sådant arbete kan ansöka hos Skatteverket om utbetalning av den del av arbetskostnaden som kunden medgetts avdrag för.

Utbetalningen kan Kronofogden utmäta som utförarens fordran på Skatteverket. Det är däremot inte möjligt att ta utbetalningen i anspråk genom avräkning enligt avräkningslagen.

Vid utbetalning skickar Skatteverket regelmässigt förfrågningar till Kronofogden om utföraren förekommer i utsöknings- och indrivningsdatabasen. Kronofogden kontrollerar därefter om det finns utmätningsbara mål. Skatteverket får omgående ett förbudsmeddelande på det belopp som är aktuellt för utmätning eller ett besked om att det inte går att utmäta. Detta görs maskinellt.

Reglerna om skattereduktion för hushållsarbete återfinns i 67 kap. inkomstskattelagen och i lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete.

Kronofogden har tagit fram en särskild Handledning Utmätning av ROT/RUT och EU-stöd.

Beneficium

Vid utmätning av ROT/RUT-ersättning måste Kronofogden göra en beneficieprövning, se avsnitt 4.2.1 p. 7 och Handledning Utmätning av ROT/RUT och EU-stöd.

6.13 Utmätning av fordon

För fordon kan man konstatera att enbart det faktum att gäldenären är registrerad i vägtrafikregistret som ägare till fordonet inte innebär att det är styrkt att fordonet tillhör gäldenären. Anledningen är att äganderätten inte prövas materiellt vid registreringen i vägtrafikregistret (se prop. 2000/01:95 s. 45 och Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 17 §). Däremot är registreringen ofta en stark presumtion för äganderätten. För att Kronofogden ska kunna utmäta med registreringen i vägtrafikregistret som grund krävs någon ytterligare omständighet som stöder gäldenärens äganderätt. Exempel på sådana omständigheter är gäldenärens egna uppgifter eller att fordonet påträffas i anslutning till gäldenärens bostad eller arbetsplats utan att det kan anses vara i hens besittning. Det kan också finnas andra omständigheter som stöder att gäldenären mer kontinuerligt använder fordonet eller uppgifter från en trovärdig person om förvärvet av fordonet eller den registrerade ägarens användning av

fordonet. Föreligger inte tillräckliga uppgifter som styrker att fordonet ägs av den registrerade ägaren, kan Kronofogden besluta om provisorisk åtgärd (6 kap. 12 § UB). Det är då tillräckligt med ägarregistreringen som stöd för åtgärden. Kronofogden har vid beslut om provisorisk åtgärd då en viss kortare tid att utreda om det finns ytterligare omständigheter som visar på äganderätten. Se mer om provisorisk åtgärd i avsnitt 3.6.3. Bevisningens omfattning har berörts i förarbetena (se prop. 1980/81:8 s. 1100 och s. 1209) och Högsta domstolen har i NJA 1983 s. 436 uttalat att ”vad som beträffande bevisbörda gäller i tvistemål av motsvarande slag också ska tillämpas i utsökningsmål”. Av avgörandet framgick även att det fanns vissa lättnader i beviskraven då utredningen inte kunde bli lika fullständig som i tvistemål. Principen är alltjämt att det är sökanden som ska styrka gäldenärens rätt till lös egendom för att utmätning ska få ske.

6.14 Andel i lösöre

Till den kategori av utmätningsobjekt som kallas fordringar och andra rättigheter räknas samägande i lösöre. Utmätning av rättigheter sker i de flesta fall med stöd av 4 kap. 17 § UB. Utmätning av en rättighet kan även ske med stöd av presumtionsreglerna i 4 kap. 18 och 19 §§. I de fall det är fråga om en sak som en gäldenär har i gemensam besittning med sin make/maka/sambo och gäldenären eller make/maka/sambo gjort sannolikt att de äger den tillsammans, utmäts gäldenärens andel av saken med stöd av 4 kap. 19 § första stycket UB. Se vidare om presumtionsreglerna i avsnitt 8.3 - 8.4 (4 kap. 18 § UB) och 8.6 – 8.7 (4 kap. 19 § första stycket UB).

När flera personer samäger en viss sak, bör deras andelar i egendomen anses vara lika stora om inget annat visas (1 § samäganderättslagen). Om det däremot framkommer att exempelvis två samboende stått för olika stor andel av betalningen vid ett gemensamt inköp, bör var och en anses ha en andel som motsvarar hens bidrag.

Vid utmätning av andel i lösöre gäller reglerna i 6 kap. 3 § UB. Det innebär den utmätta egendomen lämnas kvar och att säkerställande sker genom att den andra delägaren lämnas förbud att lämna ut egendomen till annan än Kronofogden eller den som myndigheten anvisar. Underrättelse om utmätningen ska Kronofogden lämna eller skicka till den andra delägaren och till sökandena (6 kap. 13 § UF).

Om försäljning av utmätt andel, se avsnitt 10.5.

6.15 Utmätning av rätten till arv

Rätten till arv efter en avliden person är en tillgång som Kronofogden kan utmäta. Utmätning kan inte bli aktuellt förrän arvlåtaren avlidit. En allmän beskrivning av reglerna för verkställighet hos ett dödsbo finns i avsnitt 4.8.

Rätten till arv kan utgöras av en andel i dödsboet som ska tillkomma en arvinge eller universell testamentstagare. Rätten till arv kan också utgöras av en bestämd sak eller visst belopp som tillagts en annan testamentstagare (legatarie).

Om ett dödsbo lämnas till förvaltning av en boutredningsman kan **egendomen** i dödsboet inte utmätas för dödsbodelägares skulder förrän boutredningsmannens förvaltning är slutförd (NJA 1963 s. 192). Kronofogden utmäter i stället rätten till arv. Detsamma gäller om ett dödsbos förvaltning av något annat slag inte kan anses avslutad. I rättsfallet NJA 1989 s. 452 uttalade HD ytterligare grundläggande principer om dödsbon och utmätning. I enlighet med 1963 års fall slog domstolen fast att utmätning för dödsbodelägares skulder av egendom som tillhört den avlidne inte kan göras förrän efter att dödsboförvaltningen har avslutats. När det finns flera dödsbodelägare avslutas förvaltningen regelmässigt genom arvskifte. Först efter ett sådant skifte kan egendom som tillfallit en delägare utmätas för hens skulder. När det endast finns en dödsbodelägare, anses förvaltningen

avslutad när bouppteckningen är registrerad. Fram till den tidpunkten kan Kronofogden endast utmäta arvingens rätt till arv, inte egendom som ingår i boet.

Utmätning av dödsboandel

Vid beräkningen av andelens värde beaktas att det är dödsboets behållning som ska delas mellan arvingarna. Värderingen av tillgångar i en bouppteckning kan variera en hel del. Bouppteckningsvärdena kan därför inte tillmätas någon avgörande betydelse vid beräkningen (avsnitt 4.8.4).

Dödsboet ska meddelas ett förbud att utge det utmätta eftersom en utmätt andel behandlas på samma sätt som en fordran på grund av ett enkelt skuldebrev. Förbudet ska riktas mot den dödsbodelägare som sitter i dödsboet eller mot boutredningsmannen. Om det inte finns någon delägare som sitter i boet, och om ingen boutredningsman är förordnad, ska samtliga dödsbodelägare delges.

I de flesta fall är det mer fördelaktigt att invänta arvskifte och redovisning från dödsboet (8 kap. 6 § andra stycket UB) än att sälja andelen. Om gäldenären eller någon annan dödsbodelägare förhalar arvskiftet kan Kronofogden begära att dödsboet avträds till förvaltning av en boutredningsman eller begära att en skiftesman utses (4 kap. 31 § UB).

Eventuell försäljning av en utmätt dödsboandel görs på samma sätt som annan försäljning av lös egendom. Det gäller även om endast fast egendom finns i dödsboet. Köparen blir andelsägare i dödsboet med dess tillgångar och eventuella skulder.

Utmätning av annan rätt till arv

När någon genom testamente eller arvsavstående får en bestämd sak eller ett visst belopp från en annan arvinge utmäts rätten till saken eller beloppet. Vad som tidigare har sagts om förbudsmeddelanden, arvskiften och försäljning vid utmätning av dödsboandelar tillämpas på motsvarande sätt vid denna typ av utmätning.

6.16 Andel i handelsbolag eller kommanditbolag

Ett handelsbolag är ett självständigt rättssubjekt. Hur stor andel i bolaget som delägare och bolagsmän äger framgår vanligen av det avtal som bolagsmännen träffat. Om inte så bestäms andelens storlek efter huvudtalet, dvs. alla delägarna har lika stor andel i bolaget. En andel i ett handelsbolag kan överlåtas och därmed även utmätas.

I likhet med vad som gäller för dödsboandelar är en bolagsmans andel i bolaget en ideell tillgång. Kronofogden får därför inte utmäta egendom som tillhör bolaget för att betala gäldenärens/bolagsmannens skuld. Det är alltså skillnad mellan utmätning för bolagsmannens skuld och utmätning för själva handelsbolagets skuld, då bolagets tillgångar utmäts.

Solidariskt ansvar för bolagets skulder

Bolagsmännen ansvarar primärt och solidariskt för handelsbolagets förpliktelser (2 kap. 20 § handelsbolagslagen). För att utmätning till betalning av bolagets skuld ska kunna äga rum hos den enskilde bolagsmannen krävs dock en särskild exekutionstitel mot hen (NJA 1976 s. 230 och Hovrätten för nedre Norrlands utslag 1979-11-16 UÖ 116 = RIC 5/80). För skatter kan Skatteverket med stöd av 12 kap. 8 a § skattebetalningslagen besluta om att delägarna i ett handelsbolag ansvarar för bolagets skatt.

Värdering

Värdering av andelen sker enligt följande huvudformel: tillgångar minus skulder gånger andelens storlek. Det framräknade värdet är dock teoretiskt. Saluvärdet vid exekutiv försäljning blir sannolikt lägre.

Vid utmätning ska Kronofogden ta om hand eventuella andelsbevis. Bolaget ska delges förbud för att förhindra att t.ex. en vinstandel utbetalas till gäldenären (6 kap. 3 § första stycket UB). Övriga delägare ska underrättas om utmätningen. Det är vanligt med en bestämmelse i bolagsavtalet om att de övriga delägarna har rätt att kräva

att bolaget i denna situation genast ska likvideras. En likvidation av handelsbolaget kan få till följd att delägarnas och därmed också gäldenärens andelar bryts ut och omvandlas till pengar.

Utmätning av andelar i kommanditbolag görs på samma sätt som utmätning av andelar i vanliga handelsbolag.

6.17 Andel i ekonomisk förening

En andel i en ekonomisk förening kan i regel överlåtas och då också utmätas om den har förmögenhetsvärde. En sådan utmätning säkerställer Kronofogden genom att den ekonomiska föreningen meddelas ett förbud (6 kap 3 § UB). Om ett andelsbevis eller liknande har utfärdats får Kronofogden ta om hand det (6 kap. 8 § UB). Kronofogden bör regelmässigt ta om hand andelsbevis om det finns tillgängligt trots att andelsbeviset inte är kan jämställas med löpande skuldebrev. Kronofogden kan hämta in uppgifter från den ekonomiska föreningens styrelse att ha som stöd vid värderingen av andelen – dvs. i realiteten främst inbetalade insatser och beslutad vinstutdelning.

6.18 Bostadsrätt

En bostadsrätt är en nyttjanderätt till en lägenhet, radhus, kedjehus eller villa (fortsättningsvis lägenhet). Fastigheten där lägenheten finns ägs av en bostadsrättsförening som bostadsrättsinnehavaren är medlem i. Som medlem i en bostadsrättsförening har bostadsrättshavaren utöver nyttjanderätt till en lägenhet även en andel i bostadsrättsföreningens förmögenhet. Närmare regler om bostadsrätt finns i bostadsrättslagen.

Överlåtelse

Andelen i bostadsrättsföreningen med tillhörande lägenhet kan överlåtas. Avtal om överlåtelse ska vara skriftligt och förvärvaren måste godkännas som medlem av bostadsrättsföreningen för att avtalet ska vara giltigt (6 kap. 5 § bostadsrättslagen). Frågan om medlemskap prövas ytterst av hyresnämnden (2 kap. 10 § bostadsrättslagen).

En överlåtelse av en bostadsrätt blir giltig i förhållande till överlåtarens borgenärer först när bostadsrättsföreningen underrättats om överlåtelsen. Tills dess kan alltså bostadsrätten utmätas för en fordran mot överlåtaren. Denna princip har slagits fast i rättsfallet NJA 1993 s. 560 som gällde en gåva, men principen gäller även vid andra slags fång. Underrättelsen är alltså det sakrättsliga moment som Kronofogden normalt kan utgå från vid bedömningen av om bostadsrätten kan utmätas för överlåtarens eller förvärvarens skulder. Överlåtelsen kan dock bli ogiltig om förvärvaren inte antas som medlem i föreningen (6 kap. 5 § bostadsrättslagen). I rättsfallet RH 1991:9 beviljades utmätning av en bostadsrätt för överlåtarens skulder trots att föreningen hade underrättats om överlåtelsen. Hovrätten bedömde att det var sannolikt att hen inte skulle bli antagen som medlem. Utmätningen gällde med förbehåll för förvärvarens eventuella rätt.

Pantsättning

Ett köp av bostadsrätt sker ofta genom att köparen lånar pengar med bostadsrätten som säkerhet (pant). Pantsättningen blir sakrättsligt skyddad genom att bostadsrättsföreningen underrättas (31 § skuldebrevslagen).

En bostadsrättsförening är skyldig att upprätta och föra dels ett medlemsregister och dels ett lägenhetsregister. I lägenhetsregistret ska det bl.a. antecknas om föreningen har underrättats om pantsättning av bostadsrätten och dagen för detta (9 kap. 8– 11 §§ bostadsrättslagen).

Utredning inför utmätning

En bostadsrätt kan inte vara i någons besittning. Kronofogden måste därför utreda om bostadsrätten tillhör gäldenären enligt 4 kap 17 § UB för att utmätning ska kunna ske. Denna utredning sker i huvudsak genom kontakt med gäldenären, bostadsrättsföreningen och eventuella panthavare. För att kunna avgöra om bostadsrätten är utmätningsbar måste det framgå av utredningen:

- vem/vilka som är ägare till bostadsrätten,

- bostadsrättens marknadsvärde,
- eventuell pantsättning och aktuell låneskuld hos panthavaren och
- övriga omständigheter som t.ex. förfallna avgifter och tidigare eller pågående försäljningsförsök.

I avsnitt 4.2.1 p. 6 behandlas beneficieprövningen vid utmätning av bostadsrätt.

Läs mer om utredning och utmätning av bostadsrätter i avsnitt 6 och 7 i Kronofogdens Handledning utredning och utmätning av fastigheter och bostadsrätter.

Vid en exekutiv försäljning av en bostadsrätt har bostadsrättsföreningen rätt att före övriga fordringsägare få betalt för sina avgiftsfordringar hos bostadsrättshavaren (7 kap. 16 a § bostadsrättslagen). Kronofogden måste därför ta hänsyn till om det finns några obetalda avgifter vid bedömningen om bostadsrätten har ett exekutivt övervärde.

Läs mer om försäljning av bostadsrätter i avsnitt 10.9–10.10.

Enligt barnkonventionen ska Kronofogden vid alla åtgärder som rör barn i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Kronofogden ska därför säkerställa att barns rättigheter tas till vara och att alltid ha ett barnrättsperspektiv i arbetet. Utmätning av bostadsrätter är en åtgärd där det är särskilt viktigt att Kronofogden beaktar barnkonventionen, speciellt om det rör sig om ett barns permanentboende. Se mer om barnkonventionen och hur den påverkar Kronofogdens handläggning i avsnitt 1.10. Utmätningen ska också vara försvarlig och i den bedömningen ska även bestämmelserna i Europakonventionen beaktas, se avsnitt 4.1.5.

Utmätning av andel

Har utmätning skett av andel i bostadsrätt får Kronofogden besluta att hela bostadsrätten ska säljas enligt 8 kap. 8 § UB (NJA 2015 s. 72), se även avsnitt 10.5.

Underrätta bostadsföreningen

När Kronofogden utmäter en bostadsrätt ska bostadsrättsföreningen delges en underrättelse om utmätningen (6 kap. 3 § UB). Om Kronofogden hittar ett bostadsrättsbevis eller någon annan upplåtelsehandling bör handlingen tas om hand. Bostadsrättsbeviset är inget presentationspapper och går inte att döda om det kommer bort.

6.19 Leasing

Det är vanligt inom näringslivet och offentlig förvaltning att egendom leasas i stället för att äga den. Trots att leasing har stor betydelse saknas särskild lagstiftning. I stället används i tillämpliga delar de lagar som finns för hyra av lös egendom. Det finns också inom branschen ett antal standardiserade avtal, som har kommit att bli normbildande.

Den form av leasing som förekommer mest i praktiken kallas finansiell leasing. Till skillnad från vid vanlig leasing med två parter är det vid finansiell leasing tre parter inblandade: en leverantör, en uthyrare (leasegivare) och en kund (leasetagare). Kortfattat går finansiell leasing till på följande sätt. Leasegivaren köper och fullbetalar egendomen av leverantören. Enligt leasingavtalet hyr (leasar) leasegivaren ut egendomen till leasetagaren. Leasetagaren betalar leasingavgifter till leasegivaren. Egendomen levereras som regel direkt från leverantören till leasetagaren.

Leasetagaren är gäldenär – huvudregler

De flesta leasingavtal innehåller ett förbud för leasetagaren att överlåta egendomen eller sina rättigheter enligt leasingavtalet. Egendomen eller leasetagarens rättigheter kan då som regel inte utmätas (5 kap. 5 § UB).

Gräns mot avbetalningsköp

Lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare (1 § andra stycket) innehåller ett stadgande med innebörd att ett hyresavtal ska betraktas som ett kreditköp om det är meningen att hyrestagaren ska bli ägare till varan.

Konsumentkreditlagen innehåller inte någon motsvarande uttrycklig bestämmelse. Av förarbetena till konsumentkreditlagen (prop. 2009/10:242 s. 41) framgår det dock att lagen ändå gäller om det i ett enskilt fall är fråga om ett kreditavtal trots att det kallats hyres- eller leasing-avtal. Om avsikten enligt avtalet är att konsumenten ska bli ägare efter att ha betalat "hyrorna" eller "leasingavgifterna" är det fråga om ett kreditavtal oavsett benämningen. När ett leasingavtal är ett ”maskerat avbetalningskontrakt” kan egendomen utmätas (avsnitt 6.3). För Kronofogden eller för en borgenär kan det dock vara svårt att visa att ett avtal rubricerat ”leasingavtal” eller ”hyresavtal” i själva verket är ett avbetalningskontrakt (NJA 1976 s. 134).

Sale and leaseback

Sale and leaseback innebär att en person säljer egendom till en annan för att omedelbart därefter leasa (hyra) tillbaka den. Egendomen finns som regel hela tiden i den ursprunglige ägarens besittning, men ibland kan man låta köparen tillfälligt ta egendomen i besittning innan den hyrs ut. Motivet till en sale and leaseback-transaktion är i allmänhet att den ursprunglige ägaren behöver låna pengar och ställer egendomen som säkerhet. För att leasegivaren/långivaren ska få sakrättsligt skydd för sin äganderätt måste reglerna i lösöresköpslagen följas (avsnitt 8.4.2 och NJA 1925 s. 535, NJA 1934 s. 193 och NJA 1975 s. 638). Annars kan Kronofogden utmäta egendomen hos den ursprunglige ägaren/leasetagaren.

Beståndsdel av annan egendom

Om en fastighetsägare förser en byggnad eller en del av en byggnad med ett tillbehör som är avsett för stadigvarande bruk, kan tillbehöret bli en del av fastigheten trots att det i sig kan vara hyrt, leasat eller köpt med äganderättsförbehåll (se t.ex. NJA 1941 s. 156 och NJA 1960 s. 221). Om Kronofogden utmäter fastigheten omfattar utmätningen i så fall även den leasade egen-domen (avsnitt 7.1).

På motsvarande sätt kan leasad egendom sammanfogas med viss lös egendom som leasetagaren äger, såtillvida att den leasade egendomen blir en del av något annat.

Utmätningen av ”huvudegendomen” omfattar då även ”beståndsdelen”. Som exempel ur rättspraxis kan nämnas att en båtmotor har betraktas som en beståndsdel (NJA 1942 s. 195) liksom däck till en lastbil (NJA 1960 s. 9).

Leasegivaren är gäldenär

När leasegivaren är gäldenär finns två tänkbara utmätningsobjekt: leasegivarens rättigheter enligt leasingavtalet och den uthyrda egendomen.

Leasegivarens rättigheter enligt leasingavtalet kan utmätas enligt de vanliga reglerna för utmätning av fordran.

Enligt rättspraxis behöver den som köper lös egendom inte respektera en nyttjanderätt som säljaren upplåtit. Nyttjanderättshavaren måste lämna i från sig egendomen till den nye ägaren. I gengäld får nyttjanderättshavaren en skadeståndsfordran mot säljaren för den förlust hen gjort genom att nyttjanderätten upphört. Trots att egendom är föremål för leasing kan den utmätas för betalning av leasegivarens skulder. Leasetagaren måste då lämna ifrån sig egendomen (NJA 1905 s. 329).

6.20 Nyttjanderätter

Nyttjanderätt till lös egendom går inte att utmäta. Det beror på att den inte kan överlåtas av gäldenären. När gäldenären hyr eller leasar egendom av mer betydande värde bör Kronofogden kontrollera avtalet. Framgår det där att gäldenären efter hyrestidens utgång får köpa egendomen eller lösa den är det fråga om ett avbetalningsköp och Kronofogden kan utmäta egendomen, om det finns ett övervärde, med förbehåll för säljarens rätt (avsnitt 6.3.1).

Nyttjanderätt till fast egendom kan utmätas om nyttjanderättshavaren är berättigad att överlåta rätten på någon annan och rätten representerar ett ekonomiskt värde. Även om nyttjanderätt till fast egendom ofta har ett

betydande värde för innehavaren kan värdet vara tveksamt som utmätningsobjekt. Anledningen är att det är svårt för Kronofogden att vid en försäljning få ut ett marknadsmässigt pris. Om ett arrende är knutet till ägandet av ett hus (s.k. byggnad på ofri grund) går försäljningen vanligen lättare (avsnitt 6.17.7).

Fastighetsägaren kan upplåta en rätt åt någon annan att avverka skog eller på något annat sätt tillgodogöra sig tillgångar på fastigheten utan att det finns någon rätt att i övrigt nyttja fastigheten (7 kap. 3 § jordabalken). Dessa rättigheter brukar benämnas partiella nyttjanderätter och är av skiftande slag, t.ex. rätt att ta grus, rätt till skogsbete eller jakt och fiske. En partiell nyttjanderätt kan överlåtas utan krav på samtycke från fastighetsägaren (NJA 2009 s. 570). Ett krav på samtycke kan dock skrivas in i upplåtelseavtalet.

I det följande behandlas endast arrende, hyra och tomträtt till fast egendom.

6.20.1 Arrende

När det gäller att avgränsa arrenden från andra nyttjanderätter, främst hyra, gäller följande. Upplåtelser av hus eller delar av hus mot en ersättning är hyra. Om både hus och jord ingår i upplåtelsen ska dessa kombinerade upplåtelser inte delas upp så att t.ex. markupplåtelsen bedöms som arrende och husupplåtelsen som hyra. Upplåtelsen ska i stället i sin helhet betraktas som antingen arrende eller hyra. Avgörande för klassificeringen blir i stället vad den kombinerade upplåtelsen huvudsakligen syftar till. Vid tveksamhet får parternas egen rubricering betydelse.

Underarrende

En nyttjanderättshavare får inte alltid sin rätt direkt från markägaren. Det är t.ex. vanligt att innehavaren av en kolonitomt har upplåtelseavtal med en kolonistugeägarförening. Mellan föreningen och markägaren finns ett särskilt avtal. Rättsförhållandet mellan den som har kolonistugan och föreningen kallas

underarrende. Reglerna i jordabalken gäller även underarrenden. Om Kronofogden utmäter ett underarrende ska det som beskrivs nedan om jordägaren i huvudsak gälla den som upplåtit underarrendet.

I jordabalken delas arrendeupplåtelserna upp i tre huvudtyper:

- jordbruksarrende, 9 kap. jordabalken
- bostadsarrende, 10 kap. jordabalken
- anläggningsarrende, 11 kap. jordabalken.

Eftersom delvis olika förutsättningar gäller för utmätning och försäljning av de olika arrendetyperna kommer de att behandlas var för sig nedan.

6.20.2 Jordbruksarrende

Ett jordbruksarrende handlar det om när jord upplåts till brukande (9 kap. 1 § jordabalken). För att det ska gå att utmäta arrendet måste någon av följande förutsättningar vara uppfylld:

- arrendeavtalet innehåller ett medgivande för arrendatorn att sätta någon annan i sitt ställe
- arrendeavtalet avser viss tid, minst tio år eller
- arrendatorn dör före arrendetidens utgång.

Om en utmätning görs därför att jordägaren medgivit arrendatorn att sätta någon annan i sitt ställe, måste kontraktets bestämmelser om överlåtelsen följas noggrant. I de båda övriga fallen måste Kronofogden innan ytterligare exekutiva åtgärder utförs se till att jordägaren – om inget annat avtalats – erbjuds att återta arrendestället i utbyte mot att hen betalar en skälig ersättning för arrenderättens värde. Ersättningen bestäms enligt särskilda regler om avräkning och syn i 9 kap. jordabalken. Om arrendatorn dör ska erbjudandet göras inom sex månader från dödsfallet. Om jordägaren vill anta erbjudandet ska hen lämna besked inom en månad. Vill hen inte anta erbjudandet kan arrenderätten överlåtas, bl.a. genom exekutiv försäljning till någon annan som jordägaren skäligen nöja sig med. Det

innebär att den som träder i arrendatorns ställe ska ha sådana egenskaper att det från objektiv synpunkt inte ska finnas några anmärkningar mot förvärvarens möjligheter att göra rätt för sig enligt arrendekontraktet. Vid den exekutiva försäljningen behöver Kronofogden dock inte göra någon prövning om jordägaren är skyldig att acceptera köparen som ny arrendator. En spekulant som har för avsikt att ropa in arrenderätten vid en exekutiv auktion och inte vill ta risken att vägras tillträde kan försäkra sig i förväg om att jordägaren samtycker till överlåtelsen. Om jordägaren inte nöjer sig med inroparen får den senare – om hen står fast vid sin önskan att tillträda arrendet − låta arrendenämnden pröva frågan (9 kap. 31 b § jordabalken).

Gäldenärens arrendekontrakt ska tas om hand och jordägaren underrättas (6 kap. 3 § UB). Vid en exekutiv försäljning bör jordägaren underrättas om försäljningen och få tillfälle att vara med för att kunna lämna upplysningar om arrendet m.m.

6.20.3 Bostadsarrende

Ett bostadsarrende handlar det om när jord arrenderas ut för något annat ändamål än jordbruk och arrendatorn har rätt att bygga eller bibehålla bostadshus där. Om det huvudsakliga syftet uppenbarligen är något annat så är det inte fråga om ett bostadsarrende (10 kap. 1 § jordabalken). Ett exempel på ett bostadsarrende är gäldenärens nyttjanderätt till mark med ett fritidshus eller en koloni- eller jaktstuga som hen äger. Denna typ av arrende är vanligast vid utmätning. I kombination med byggnaden är detta arrende ofta ett betydelsefullt utmätningsobjekt. Med hänsyn till att ekonomiska enheter inte ska splittras vid utmätning är det lämpligt att både arrenderätten och byggnaden utmäts. Se mer om detta i avsnitt 6.20.7.

Med undantag för om arrendenämnden har godkänt ett förbehåll i avtalet, om att arrendet inte får överlåtas genom exekutiv försäljning, är bostadsarrende en rättighet som kan utmätas och säljas exekutivt. Detta gäller oavsett

vad som avtalats mellan parterna om arrendatorns rätt att överlåta arrendet. Det finns inte heller någon skyldighet att erbjuda jordägaren arrendestället för inlösen före försäljningen om inte arrendenämnden godkänt ett sådant förbehåll i avtalet. Den som träder i stället för arrendatorn ska endast ha sådana egenskaper att jordägaren ”skäligen kan nöjas” med den nya arrendatorn. Denna förutsättning påverkar inte det exekutiva förfarandet, se avsnittet ovan om jordbruksarrende.

6.20.4 Anläggningsarrende

Ett anläggningsarrende föreligger när jord upplåtits på arrende för något annat ändamål än jordbruk och när arrendatorn enligt upplåtelsen har rätt att för sin förvärvsverksamhet på arrendestället bygga eller bibehålla en byggnad (11 kap. 1 § jordabalken). Byggnaden får inte vara av endast ringa betydelse för verksamheten. Ett exempel på anläggningsarrende är en näringsidkares rätt att nyttja mark med lagerbyggnader, fabriker, bensinstationer eller kiosker som tillhör näringsidkaren.

Denna arrendetyp kan ibland, tillsammans med arrendatorns/gäldenärens byggnader och annan lös egendom på arrendestället, ha ett betydande förmögenhetsvärde. Rätten att överlåta arrendet är här i princip mer omfattande än vid någon annan arrendeform. Därför finns det enligt 11 kap. 7 § jordabalken inga begränsningar för Kronofogden vid utmätning och exekutiv försäljning av anläggningsarrenden, oavsett vilka överlåtelseförbud som tagits in i arrendeavtalet. Vad som sagts tidigare om jordägaren ”skäligen kan nöjas” med förvärvaren som ny arrendator gäller även denna typ av arrenden.

6.20.5 Hyresrätt

Kronofogden får inte utmäta en hyresrätt till en lägenhet som tjänar som stadigvarande bostad för gäldenären eller fordras för hans förvärvsverksamhet enligt 5 kap. 1 § p. 5 UB (avsnitt 4.2.1). Utmätningsskyddet gäller även om hyresrätten får överlåtas på grund av hyresvärdens

samtycke eller av någon annan anledning. I andra fall finns dock inga hinder mot att utmäta hyresrätten, t.ex. vid förhyrning av butiks- eller lagerlokaler som inte fordras för gäldenärens förvärvsverksamhet (NJA 1986 s. 68). Kronofogden ska göra en behovsprövning, och bara om lägenheten/lokalen är nödvändig för gäldenären ska den undantas från utmätning. Hyresrätten måste dock få överlåtas enligt kontraktet samt beräknas ge någon ekonomisk behållning vid exekutiv försäljning.

Kronofogden måste också se till att hyresvärdens rätt inte blir kränkt genom försäljningen och att kontraktets bestämmelser om överlåtelse iakttas. Om rörelsen överlåts tillsammans med hyresrätten kan hyresnämnden ge tillstånd till överlåtelsen om hyresvärden inte har någon befogad anledning att motsätta sig det (12 kap. 36 § jordabalken).

Hyresvärden ska underrättas om utmätningen. Hyresvärden bör också få tillfälle att vara med vid en försäljning för att kunna lämna närmare upplysningar om hyresrätten. Genom underrättelsen hindras gäldenären att efter utmätningen överlåta eller pantsätta egendomen (jfr NJA 1988 s. 257).

Observera att det ofta är svårt att sälja hyresrätter exekutivt. Det förekommer att en gäldenär har betalat ett avsevärt belopp för en hyresrätt till en rörelselokal. Går verksamheten dåligt brukar det inte vara möjligt att få ut motsvarande summa. Försätts gäldenären i konkurs är det som regel lättare för förvaltaren att sälja hela verksamheten med lokalen.

6.20.6 Tomträtt

Tomträtt behandlas som fast egendom, se avsnitt 7.

6.20.7 Byggnad på ofri grund

Om ett hus, t.ex. en sommarstuga, står på någon annans än husägarens mark betraktas byggnaden som lös egendom. Den kallas då ”byggnad på ofri grund”.

Det är viktigt att Kronofogden vid utmätning av en byggnad på ofri grund även beaktar möjligheten att utmäta den nyttjanderätt till marken som husägaren kan ha. Regeln om sammanhållande av ekonomisk enhet i 4 kap. 6 § UB bör nämligen medföra att utmätningen av en byggnad på ofri grund även innefattar husägarens överlåtbara nyttjanderätt (arrende) till marken. Exekutiv försäljning av objekten som en enhet påverkar köpesumman i positiv riktning. Det hindrar inte utmätningen om byggnaden är ägd gemensamt men arrenderätten bara tillhör gäldenären (NJA 1984 s. 45).

Kronofogden ska ta om hand gäldenärens arrendekontrakt och underrätta jordägaren (6 kap. 3 § UB). Jordägaren bör också bli underrättad om försäljningen och få tillfälle att vara med vid auktionen för att kunna lämna upplysningar om arrendet m.m.

6.21 Ianspråktagande av fordon

Kronofogden kan under vissa förutsättningar istället för att utmäta ett fordon, ianspråkta det enligt lagen om rätt att ta fordon i anspråk för fordringar på vissa skatter och avgifter.

När Kronofogden ianspråktar ett fordon sker detta för att kunna driva in de skulder som är knutna till fordonet trots att den som är civilrättslig ägare till fordonet inte är gäldenär. Förutsättningar som måste vara uppfyllda för att ett ianspråktagande ska kunna ske är att:

- skulderna måste avse felparkeringsavgift utfärdad av stat eller kommun (medelsslag 39), trängselskatt (medelsslag 33) fordonsskatt (medelsslag 35) eller infrastrukturavgift (medelsslag 36),
- skulderna får inte vara beslutade före den 1 juli 2014. För skulder avseende infrastrukturavgift får sådana inte vara beslutade före den 1 februari 2015,
- den som är betalningsskyldig för skulderna, dvs. gäldenären, måste sakna utmätningsbara tillgångar som räcker till betalning av skulderna och

- fordonet får inte tillhöra eller anses tillhöra gäldenären enligt bestämmelserna i UB.

För mer information om ianspråktagande se Kronofogdens Handledning för hantering av fordonsskulder.

7 Utmätning av fast egendom m.m.

I verkställighetsprocessen hör det mesta av innehållet i detta avsnitt till processtegen Utreda och Verkställa.

7.1 Allmänt om fast egendom

Bestämmelserna om fast egendom skiljer sig i många avseenden från de som gäller lös egendom, bl.a. gäller speciella regler för överlåtelse och pantsättning av fast egendom. Dessutom har fast egendom ofta stort ekonomiskt och socialt värde. Möjligheten att använda fast egendom som säkerhet för lån har stor betydelse för hela kreditmarknaden. Dessa omständigheter har gjort att reglerna om fast egendom karaktäriseras av en större formbundenhet än de som gäller lös egendom. Också formerna för utmätning och försäljning av fast egendom är noggrannare reglerade än de för lös egendom.

Kvarstad i fast egendom, skepp och luftfartyg behandlas i avsnitt 14.2.

Här följer en redogörelse för några grundläggande begrepp som rör fast egendom.

Vad är fast egendom?

Av 1 kap. 1 § jordabalken framgår att fast egendom är jord (egentligen markyta), som är indelad i olika enheter som benämns fastigheter. Fastigheter avgränsas horisontellt, dvs. på marken. De kan också avgränsas i vertikalplanet, dvs. i höjd- och djupled. En fastighet som i sin helhet är avgränsad både horisontellt och vertikalt kallas tredimensionell (1 kap. 1 a § jordabalken). Om den tredimensionella fastigheten endast rymmer en enda bostadslägenhet kallas den för ägarlägenhetsfastighet.

Varje fastighet har sin speciella beteckning för identifikation.

För tredimensionella fastigheter och ägarlägenhetsfastigheter gäller normalt samma regler som för annan fast egendom. Även bestämmelserna vid exekution i fast egendom gäller för dessa typer av fastigheter, om inget undantag görs. Det får bl.a. till följd att beneficiereglerna för bostadsrätter inte är tillämpliga.

Definitionen av fast egendom i utsökningsbalken är vidare. I begreppet fast egendom omfattas fastigheter, vissa områden av fastigheter, samfälld mark samt andelar i, och villkorlig rätt till, sådan egendom (1 kap. 11 § UB).

Till varje fastighet hör förutom jorden/marken också vissa tillbehör, som faktiskt finns på fastigheten eller tillförs den. Reglerna om detta finns i 2 kap. jordabalken. Vanligast är **fastighetstillbehör** och **byggnadstillbehör**.

Fastighetstillbehör och byggnadstillbehör

Till fastigheten hör byggnader, ledningar, stängsel och andra anläggningar som har placerats inom fastigheten för stadigvarande bruk. Även träd och växter på rot är fastighetstillbehör. Byggnadstillbehör utgör en underkategori av s.k. allmänna fastighetstillbehör. Dessa utgörs av fast inredning som hiss, ledningar, värmepannor m.fl. föremål, som är typiska för alla byggnader. För att föremål i bostäder, butiks- och samlingslokaler etc. ska räknas som byggnadstillbehör måste de utgöra byggnadens normala utrustning och vara ägnade att användas stadigvarande i denna. Exempel är badkar, spis, kylskåp, tvättmaskin, skyltfönsteranordning och hyllor. Även diskmaskin, centraldammsugare och parabolantenn har ansetts vara byggnadstillbehör (NJA 1996 s. 139 och NJA 1997 s. 699).

Industritillbehör

Till fastigheter som helt eller delvis inrättats för industriverksamhet kan det också höra maskiner och annan utrustning (industritillbehör) som tillförts fastigheten för att användas i verksamheten. Sådan egendom kan genom

uttrycklig förklaring och registrering i fastighetsregistret undantas från att ingå i fastigheten. En förklaring måste gälla alla industritillbehör (NJA 1997 s. 660). Vad som ingår och inte ingår i en industrifastighet har betydelse för om egendomen ska omfattas av panträtt i fastigheten eller av företagshypotek. Fordon, kontorsutrustning och handverktyg kan aldrig vara industritillbehör.

I samma ägares hand

Det är bara om fastighetsägaren tillför fastigheten föremål som de blir tillbehör. Det innebär att arrendatorns byggnad på fastighetsägarens mark, en s.k. byggnad på ofri grund, inte är ett fastighetstillbehör. Om t.ex. en hyresgäst sätter in en egen tvättmaskin i sitt badrum blir tvättmaskinen inte ett byggnadstillbehör utan fortsätter att vara lös egendom (se t.ex. NJA 1996 s. 693). Om fastighetsägaren själv tillför fastigheten t.ex. leasade tillbehör kommer de däremot att tillhöra fastigheten. Det sistnämnda gäller dock inte s.k. industritillbehör (2 kap. 4 § jordabalken).

Om fastigheten ägs av två eller flera personer och någon av dem (dvs. endast en eller några av ägarna) tillför egendom till fastigheten kan egendomen även i fortsättningen betraktas som lös egendom. Är det redan från början avsett att den tillförda egendomen ska tillfalla alla delägare ska den betraktas som byggnadstillbehör (NJA 2014 s.35).

Om någon köper lös egendom på avbetalning med återtaganderätt för säljaren, tillhör egendomen normalt säljaren tills köpevillkoren är uppfyllda. Säljaren kan inte hänvisa till sin återtaganderätt om egendomen tillförs en fastighet och normalt anses som ett fastighets- eller byggnadstillbehör (med undantag för industritillbehör).

Fastighetsregister

I fastighetsregistret finns information om samtliga fastigheter i Sverige. Registret förvaltas, utvecklas och hålls aktuellt av Lantmäteriet. Kronofogden har tillgång till fastighetsregistret via terminal. Fastighetsregistret är uppdelat i en allmän del, en inskrivningsdel, en adressdel, en byggnadsdel och en taxeringsuppgiftsdel.

Inskrivnings-myndighet

Inskrivningsverksamheten bedrivs av Lantmäteriet Fastighetsinskrivning. Inskrivningsmyndigheten för in uppgifter om bl.a. ägare och inteckningar i fastighets-registrets inskrivningsdel. Inskrivningsmyndigheten tar upp ärenden på inskrivningsdagen. Varje arbetsdag är en inskrivningsdag. Ett ärende som kommer in till inskrivnings-myndigheten före kl. 12:00 en dag ska handläggas den dagen.

Lagfart

När någon har köpt en fastighet ska köparen ansöka om lagfart hos inskrivningsmyndigheten. Köparen blir då inskriven i registret som ägare till fastigheten. Köpare som fått lagfart kan fritt förfoga över fastigheten och exempelvis låta pantsätta, hyra ut eller sälja den.

Pantbrev

Den som vill använda sin fastighet som säkerhet för lån kan ansöka hos inskrivningsmyndigheten om inteckning på ett visst belopp (i svenska kronor eller utländsk valuta). Vid en ansökan om inteckning anses den som senast sökt lagfart vara fastighetsägare. Om en ansökan om inteckning beviljas utfärdar inskrivningsmyndigheten ett pantbrev. Ett pantbrev är ett bevis på att en inteckning beviljats i fastigheten för samma belopp. Fastighetsägaren kan pantförskriva pant-brevet och överlämna det till långivaren i samband med utbetalning av lån. Kreditgivaren får då en säkerhet i fastigheten för sin fordran. På motsvarande sätt kan fastig-hetsägaren också lämna säkerhet för en annan persons skuld.

När en inteckning är beviljad ska ett pantbrev utfärdas på grundval av inteckningen. Det är inskrivningsmyndigheten som utfärdar skriftliga pantbrev. Pantbrevet kan i stället utfärdas i elektronisk form, som ett s.k. datapantbrev. Det gör Lantmäteriet (Kreditmarknadsservice) genom att registrera inteckningen i det datoriserade pantbrevsregistret. Datapantbreven finns alltså endast dokumenterade elektroniskt. De förvaras i elektroniska arkiv som skapas genom att Lantmäteriet för in en uppgift om pantbrevshavaren i registret. De flesta större kreditgivare har tillgång till elektroniska arkiv. Även Kronofogden har tillgång till elektroniska arkiv, dit pantbrev i fastigheter som ska säljas exekutivt överförs från kreditgivarnas arkiv. Ett datapantbrev kan vid behov bli ersatt av ett skriftligt pantbrev.

I princip kan fastighetsägaren ta ut ett obegränsat antal pantbrev och på vilka belopp som helst. Det är först när långivaren accepterar säkerheten som pantbrevet får ett reellt värde för fastighetsägaren.

Långivarens bedömning av pantbrevets värde som säkerhet bygger på två faktorer: fastighetens värde och vilka panter/rättigheter som i övrigt belastar fastigheten. Pantbrev har förmånsrätt i samma ordning som motsvarande inteckning är beviljad i fastigheten. Tidigare uttagna pantbrev är därför bättre som säkerhet än senare uttagna. Ibland motsvarar senare uttagna pantbrev inte något verkligt värde i fastigheten, utan den är intecknad ”över skorstenen”.

Ägarhypotek

Om låntagaren gör avbetalningar på lånet sjunker skulden till långivaren medan pantbrevet är på oförändrat belopp. Pantbrevets belopp är då högre än lånet. Skillnaden mellan pantbrevets belopp och lånebeloppet kallas ägarhypotek. Om det är ett obelånat pantbrevet är hela pantbrevets belopp ägarhypotek (6 kap. 2 § tredje stycket JB), se vidare avsnitt 7.7

Andrahands-pantsättning

Fastighetsägare som vill låna mer pengar hos en annan långivare kan pantsätta ägarhypoteket. Eftersom den första långivaren har pantbrevet kan det inte lämnas till den nye långivaren. I stället underrättar – denuntierar – den andre långivaren den första långivaren om att denna har andrahandspanträtt i pantbrevet. När det första lånet blir fullbetalt ska pantbrevet lämnas till den nye långivaren.

När en skuld är fullbetald ska säkerheten – pantbrevet – lämnas tillbaka till fastighetsägaren. Ägaren kan belåna pantbrevet på nytt eller behålla det själv. Behåller ägaren pantbrevet kommer det att utgöra **ägarhypotek**.

Innehavs-anteckning

Den som har ett pantbrev kan låta anteckna det i fastighetsregistret hos inskrivningsmyndigheten. Pantbrevsinnehavaren blir då försäkrad om att få information om när fastigheten t.ex. ska säljas exekutivt. En sådan anteckning är inte obligatorisk och kan ha blivit inaktuell. Man får då fråga fastighetsägaren eller kända pantbrevsinnehavare vem som har pantbrevet. Vem som innehar ett datapantbrev får Kronofogden veta av

Lantmäteriet. Datapantbrev som är obelånade kan förvaras i Lantmäteriets ”ägararkiv”. Kronofogden har tillgång till information om innehavare av pantbrev via program Pantsystemet.

Tomträtt

Vad som sägs om fast egendom gäller i tillämpliga delar även tomträtt (1 kap. 11 § UB, 13 kap. 26 § jordabalken).

7.2 Exekution i fast egendom

En fastighet kan bli föremål för exekutiva åtgärder på flera olika sätt:

Utmätning av Kronofogden

Fastigheten kan utmätas av Kronofogden i allmänna eller enskilda mål, för panthavares eller andra borgenärers fordringar.

Dömd i mät

En borgenär som har ett pantbrev eller en andrahandspantsättning som säkerhet för sin fordran kan i den summariska processen hos Kronofogden eller genom ansökan om stämning vid tingsrätten yrka att fordringen ska ha särskild förmånsrätt i fastigheten (4 kap. 27 § UB), s.k. betalningsfastställelse (BFA). När ett utslag eller en dom meddelas anses fastigheten som utmätt.

Andelsutmätning

En fastighet kan ägas av flera personer tillsammans, t.ex. två makar. Om den ene har skulder kan gäldenärens ideella andel i fastigheten utmätas. När en andel av en fastighet är utmätt kan Kronofogden under vissa förutsättningar besluta att hela fastigheten ska säljas. Efter ett sådant beslut anses hela fastigheten utmätt (8 kap. 9 § UB).

Ianspråktagande

Ett ägarhypotek i ett pantbrev kan Kronofogden utmäta för ägarens skulder. På begäran av borgenären kan Kronofogden därefter ta fastigheten i anspråk. Fastigheten anses då utmätt (9 kap. 14 § UB).

På begäran av konkursförvaltare

Om fastighetsägaren är försatt i konkurs kan förvaltaren begära att Kronofogden säljer fastigheten (8 kap. 6 §

konkurslagen). När en fastighet säljs på begäran av konkursförvaltaren följer Kronofogden samma regler i tillämpliga delar som när myndigheten säljer en utmätt fastighet (8 kap. 1 § UB). Vissa bestämmelser om försäljning på begäran av en konkursförvaltare redovisas i avsnitt 11.2.1 och 11.2.3.

Handläggningen i Init

Init ger stöd redan vid den utredning som Kronofogden gör för att ta reda på om gäldenären är fastighetsägare. Stödet består i att systemets funktion för registerforskning innehåller en bild med uppgifter från skatteregistret om ett eventuellt fastighetsinnehav. Uppgifterna kan vara inaktuella om gäldenären har sålt fastigheten. Om gäldenären fortfarande äger fastigheten måste Kronofogden därför kontrollera i fastighetsregistret.

Fastigheter och pantbrev som kommer fram vid tillgångsundersökningen registreras i Init. När en utmätning ska göras skapas både ett utmätningsbeslut och ett protokoll med stöd av systemet. Init kan också användas för de underrättelser om utmätningen som Kronofogden ska skicka till inskrivningsmyndigheten, gäldenären, delägare och andra.

Stöd för fastighetsutredning

En sammanfattning av metodiken vid en fastighetsutredning och av hur utredningen ska dokumenteras finns i Kronofogdens Handledning utredning och utmätning av fastigheter och bostadsrätter.

7.3 Överväganden innan en fastighet utmäts

De allmänna förutsättningarna för utmätning av lös egendom har tidigare redovisats i avsnitt 4. Samma förutsättningar ska vara uppfyllda för att Kronofogden ska kunna utmäta fast egendom, dvs. fastigheten ska tillhöra gäldenären, den ska vara överlåtbar och den ska ha ett förmögenhetsvärde som utmätningsobjekt. Utmätningen ska också vara försvarlig (se avsnitt 4.1.5). Villkoret att fastigheten ska vara överlåtbar har i stort samma innebörd som

vid lös egendom och beskrivs i det avsnittet. De andra villkoren kommenteras nedan med inriktning på fastighetsutmätning.

Gäldenärens fastighet

Fast egendom får utmätas om den tillhör gäldenären. Om gäldenären har lagfart på fastigheten utgår Kronofogden från att fastigheten tillhör hen om det inte framgår att den tillhör någon annan (4 kap. 24 § UB).

Kronofogden kan utmäta fastigheten även om gäldenären inte har lagfart. Det förutsätter dock att det finns annat som visar att fastigheten tillhör gäldenären, t.ex. ett köpebrev. Det förekommer att gäldenären/köparen inte söker lagfart inom den föreskrivna tiden på tre månader. Anledningen kan vara att köparen vill skjuta upp betalningen av den stämpelskatt som ska betalas i samband med lagfarten.
För fastigheter gäller att köparen får ett sakrättsligt skydd mot säljarens borgenärer redan när köpehandlingen (köpekontraktet) skrivs. Avtalet måste dock vara skriftligt (jämför formkrav i 4 kap. 1 § jordabalken). Lagfarten är alltså inte avgörande i sig. När gäldenären har lagfart krävs dock stark bevisning för att någon annan ska anses som ägare. Om någon påstår sig ha köpt fastigheten av gäldenären, och visar köpehandlingar men ännu inte har sökt lagfart, kan det finnas anledning att misstänka en skenöverlåtelse, speciellt när det gått mer än tre månader från försäljningen eller köparen är närstående (se närmare Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning s. 305 ff.).

Om en fastighetsägare lämnat ett pantbrev i sin fastighet som säkerhet för någon annans skuld kan fastigheten (med den förmånsrätt pantbrevet har) förklaras dömd i mät för skulden, trots att ägaren inte är gäldenär (avsnitt 7.8).

Villkorad äganderätt

Ibland får Kronofogden veta att gäldenären håller på att sälja eller köpa en fastighet. Fastighetsförsäljningar sker i allmänhet i två moment. Först upprättas ett köpekontrakt där köpeskilling, betalningsvillkor, tillträdesdatum osv. bestäms. I allmänhet betalar köparen en handpenning när

köpekontraktet upprättas. Därefter upprättas, dvs. vid ett senare tillfälle, ett köpebrev och fastigheten blir definitivt överlåten. Samtidigt betalas slutlikviden på ett eller annat sätt. Under tiden mellan att köpekontraktet upprättas och köpebrevet utfärdas kan både säljaren och köparen anses ha en villkorad äganderätt till fastigheten.

Enligt 4 kap. 25 § UB kan utmätning ske av fastigheten för betalning av såväl säljarens som köparens skulder. Utmätningen ska i denna situation gälla dels gäldenärens villkorade äganderätt till fastigheten, dels gäldenärens rätt enligt köpekontraktet. Om säljaren är gäldenär och köpet blir fullföljt så gäller utmätningen säljarens fordran på köpeskilling hos köparen. Om köpet inte blir fullföljt gäller utmätningen själva fastigheten. Om köparen är gäldenär och köpet blir fullföljt gäller utmätningen själva fastigheten. Om köpet inte blir fullföljt gäller utmätningen köparens eventuella fordran på säljaren (rätten att få tillbaka hela eller en del av handpenningen). För att det ska gå att utmäta i dessa situationer behöver Kronofogden i praktiken en kopia av köpekontraktet. I formell mening är det den fasta egendomen som utmäts. Eftersom både överlåtaren och förvärvaren kan söka inteckning i egendomen måste Kronofogden utmäta fastigheten för att ge sökanden förmånsrätt.

I avsnitt 8.9 redovisas hur det blir när gäldenärens make/maka/partner är lagfaren ägare men Kronofogden anser att även gäldenären använt pengar till inköpet (s.k. dold samäganderätt).

Övervärde

En fråga som kan vara besvärlig att utreda är hur mycket en utmätning och försäljning av en fastighet kan ge. En fastighet kan i sig ha ett högt värde, men om den är belånad för lika mycket eller mer, kan Kronofogden inte utmäta och sälja den för att täcka ytterligare skulder.

För att Kronofogden ska kunna utmäta en fastighet måste den ha ett övervärde, dvs. värdet av fastigheten ska vara större än vad pantbrevsinnehavarna kan fordra. En

fastighetsutmätning får endast ske om den kan beräknas ge ett överskott, som efter avdrag för kostnader som uppkommer efter utmätningen, gör åtgärden försvarlig, Se avsnitt 4.1.5.

Kronofogden ska bedöma fastighetens värde även när sökanden har panträtt i fastigheten. Detta eftersom panten måste täckas helt eller delvis av fastighetens värde. Enligt 4 kap. 4 § UB har sökanden rätt att i första hand få utmätning i den pantsatta egendomen, men Kronofogden måste alltid göra en försvarlighetsbedömning, se Kronofogdens ställningstagande avseende utmätningsordningen 2/20/VER samt avsnitt 4.1.5.

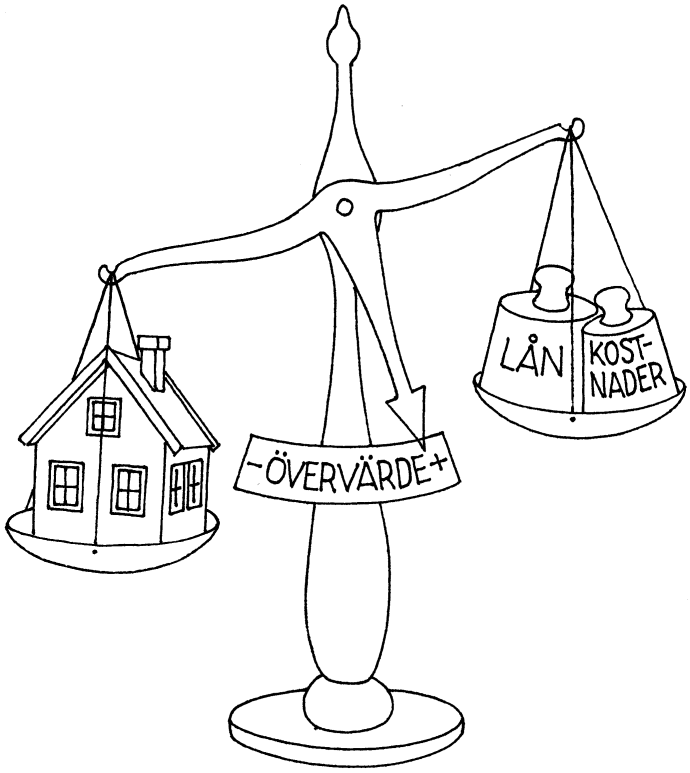

7.3.1 Utredning av överskott

För att bedöma om det finns något överskott i fastigheten behöver Kronofogden ta hänsyn till följande:

- Preliminär värdering av fastigheten
- om fastigheten har en eller flera delägare
- om fastigheten är pantsatt och hur eventuell pantsättning ser ut
- om någon delägare är ensam betalningsansvarig för lån med fastigheten som pant (se PM ”Pantsättning av egendom för en delägares skulder - hantering vid utmätning och försäljning”)
- vilka kostnader som kan uppstå vid exekutiv försäljning
- vad en försäljning av fastigheten kan ge i utdelning till utmätningssökanden

Leder utredning fram till att det finns ett överskott i fastigheten, har Kronofogden därefter att pröva om det är så stort att utmätningen kan anse vara försvarlig, se avsnitt 4.1.5.

Preliminär värdering

Innan utmätning gör förrättningsmannen en preliminär värdering av det som ska utmätas. Värderingen grundas på de uppgifter som finns. Kronofogden kan t.ex. fråga gäldenären och kreditgivarna. För fast egendom finns det vissa uppgifter som ger en uppfattning om en fastighets värde:

- taxeringsvärde
- värderingstjänst
- ett tidigare försäljningspris
- en tidigare gjord värdering
- riktvärdesuppgifter
- gäldenärens uppfattning
- vad försäljningssektionen vet

- vad förrättningsmannen vet om fastighetsmarknaden på orten och (eventuellt) om fastigheten efter en bostadsförrättning
- informationssökning på Internet
- kontakt med fastighetsmäklare
- internetvärdering
- en aktuell värdering.

Principen för taxeringsvärdet är att det ska utgöra 75 % av försäljningsvärdet. Genom att multiplicera taxeringsvärdet med 1,33 får man fram det marknadsvärde som Skatteverket ansåg att fastigheten hade vid taxeringstillfället. Det marknadsvärde som räknas fram utifrån taxeringsvärdet stämmer dock inte alltid överens med fastighetens verkliga värde.

Genom fastighetsregistret kan Kronofogden få upplysning om köpeskillingen vid det senast lagfarna köpet. Vid flertalet fastighetsutmätningar räcker dessa uppgifter.

Ibland måste Kronofogden göra en noggrannare bedömning. Om gäldenären nyligen har belånat fastigheten har långivaren ofta tillgång till en aktuell värdering. På Skatteverkets webbplats finns uppgifter om riktvärden inom det område där fastigheten finns. Det finns även möjlighet att via Internet beställa enklare värderingar för en mindre kostnad. Om frågan är särskilt svårbedömd kan Kronofogden beställa en värdering. Ofta kan värderaren lämna ett preliminärt omdöme mot en mindre ersättning. Det handlar dock inte om en fullständig värdering av den typ som görs före försäljningen (avsnitt 11.1.1).

Belåning

Värdet på fastigheten ska jämföras med hur mycket den är belånad för. Kronofogden börjar med att ta in uppgifter från fastighetsregistret om vilka pantbrev som är uttagna i fastigheten och om det finns någon anteckning om innehav. För datapantbrev kan Kronofogden se vem som

innehar det genom program Pantsystemet. Långivarna kontaktas sedan för att Kronofogden ska få veta hur stora fordringar de har. Redan här bör Kronofogden alltså noggrant utreda vem som har pantbreven och hur stora fordringarna är.

När Kronofogden utreder hur mycket fastigheten är belånad för måste myndigheten ta hänsyn till att panthavaren har rätt till ränta på sin fordran ända tills att Kronofogden säljer fastigheten. Om gäldenären inte betalar räntorna kommer det övervärde som fanns vid utmätningstillfället att minska. Panthavaren kan även ha rätt till s.k. ränteskillnadsersättning (dvs. ersättning vid förtidsinlösen av lån med bunden ränta).

Vid den exekutiva försäljningen har panthavaren rätt att få betalt för en lika stor del av fordran som panten täcker. Utöver det har panthavaren för att täcka fordran även rätt att få ut ett belopp som motsvarar pantbrevens nominella belopp plus tillägg. Tilläggen beskrivs i avsnitt 7.7. När Kronofogden bedömer om fastighetens värde överstiger belåningen räcker det inte att det överstiger summan av pantbreven. Om pantbreven är belånade fullt ut måste Kronofogden också ta hänsyn till tilläggen.

Kostnader för försäljning

Kostnaderna för exekutiv försäljning av en fastighet är jämförelsevis höga. I princip tas avgifter ut som sammanlagt motsvarar 3 % av taxeringsvärdet. Minimibeloppet är 20 % och maximibeloppet är 150 % av prisbasbeloppet. När Kronofogden säljer fastigheten via mäklare tas 1 % av taxeringsvärdet och mäklarprovisionen ut. Till detta kommer kostnaden för värderingen. En detaljerad redogörelse för försäljningskostnader finns i avsnitt 18.3 och 18.4.

Kostnaderna ska bli betalda innan utmätningssökanden får betalt. När Kronofogden bedömer om fastigheten ska utmätas måste myndigheten därför ta med kostnaderna i beräkningen. Har en fastighet flera delägare ska kostnaderna enbart belasta gäldenärens andel. Detta

måste beaktas vid bedömningen av övervärde när Kronofogden överväger att utmäta en fastighetsandel.

Det finns en mall i form av en Excelfil för Kronofogdens beräkning av ägarhypotek i pantbrev och övervärden i fastigheter.

Begäran av sökanden

För att Kronofogden ska kunna utmäta fast egendom krävs det att sökanden uttryckligen begär det eller har panträtt i fastigheten (4 kap. 5 § UB). När det uppkommer fråga om fastighetsutmätning ska Kronofogden därför fråga sökande som inte har panträtt om de begär att Kronofogden ska utmäta fastigheten (6 kap. 6 § UF). I samband med det bör Kronofogden upplysa sökanden om vilka kostnader som kan uppkomma och sökandens ansvar för dem.

7.4 Verkställighet i både fast och lös egendom

En borgenär vars fordran har särskild förmånsrätt (en pantborgenär) har rätt att i första hand få utmätning i den egendom som förmånsrätten gäller i (4 kap. 4 § UB). Ett vanligt exempel är att pantborgenären har pant i en fastighet och att fastigheten utmäts. Panthavaren är dock inte skyldig att hålla sig till fastigheten, utan ibland kan det bli aktuellt med utmätning av annan egendom, under förutsättning att det inte skadar annan utmätningssökandes rätt.

Parallell verkställighet

Vid utmätning av annan egendom kan det dock uppstå konkurrens med andra borgenärer vilkas fordringar inte är förenade med någon särskild förmånsrätt. I 4 kap. 4 § UB finns följande regler för verkställigheten: *Annan tillgång får ej utmätas för fordringen, om det är till skada för annan sökande, såvida ej utmätning sker på villkor att betalning i första hand ska utgå ur den egendom vari förmånsrätten gäller i.* Reglerna för parallell verkställighet gäller även när borgenären har särskild förmånsrätt i någon annan egendom än en fastighet.

Registrering av målet

Vid registrering av en ansökan om verkställighet av en fordran som har särskild förmånsrätt ska Kronofogden registrera vilken egendom som den särskilda förmånsrätten gäller i. Vid utmätning bör Kronofogden också registrera utbetalningshinder för det mål som har särskild förmånsrätt.

Fler sökande med och utan särskild förmånsrätt

Om Kronofogden ska utmäta annan egendom än fastigheten för pantborgenären samtidigt som det finns andra sökande måste Kronofogden göra en skadeprövning enligt 4 kap. 4 § UB. En annan sökande anses lida skada om de inte kan få full utdelning för sin fordran om Kronofogden utmäter någon annan egendom även för pantborgenärens fordran. Utmätningen i annan egendom för pantborgenärens fordran måste då villkoras, så att betalningen till pantborgenären i första hand utgår ur den egendom som förmånsrätten gäller i. Om pantborgenären inte särskilt begär utmätning i fastigheten måste Kronofogden pröva om övriga tillgångar ger full betalning i samtliga mål. Ger tillgångarna inte full betalning bör Kronofogden utmäta fastigheten.

Om Kronofogden säljer utmätt egendom eller löneutmätning sker innan pantegendomen har sålts ska en preliminär fördelning ske mellan utmätningsborgenärerna i proportion till deras fordringar per dagen för den preliminära fördelningsdagen. Det belopp som fördelas till pantborgenären hanteras på samma sätt som andra medel för vilka det finns utbetalningshinder.

När panten sålts gör Kronofogden en slutlig fördelning. Pantborgenärens fordran tas upp till det belopp som kvarstår efter avräkning för vad som erhållits genom panten. Övriga borgenärers fordringar tas upp till samma belopp som vid den preliminära fördelningen. Detta innebär, att en del av det belopp som preliminärt har fördelats till pantborgenären, vid den slutliga fördelningen kommer att föras över till övriga borgenärer. Vid löneutmätning görs en slutlig fördelning för varje utbetalningstillfälle där pantborgenären deltagit.

Återkallade mål ska inte vara med vid den slutliga fördelningen.

Endast en sökande med särskild förmånsrätt

Om det inte finns någon annan sökande finns ingen konkurrens om tillgångarna, och det går att utmäta både fastigheten och annan egendom. Om sökanden begär utmätning av både fastigheten och annan egendom ska Kronofogden undersöka om gäldenären har någon annan utmätningsbar egendom och i så fall vidta utmätningsåtgärder (Göta hovrätts beslut 1993-04-13 Ö 353/93 = RIC 15/93). Den egendom där förmånsrätten gäller, i det här fallet fastigheten, kan Kronofogden utmäta utan någon särskild begäran (4 kap. 5 § UB).

Vid utmätning i lön kan det vara bra att villkora utmätningen enligt 4 kap. 4 § UB, även om det inte finns någon annan sökande. Det är tveksamt om löneutmätningsbeslutet kan kompletteras med villkor i efterhand om det kommer in ett nytt mål. Villkoret kan i så fall lyda så här: ”Om ett beslut om utmätning i lön meddelas även för en annan borgenär, ska utmätningen för fordran i målet xxx–xx därefter ske på villkor att betalning i första hand ska utgå ur egendom som borgenären har särskild förmånsrätt i.”

7.5 Utmätning av fast egendom

Utmätning av fastigheter är vanligtvis ett rent skrivbords-förfarande. Gäldenären ska som regel vara underrättad om målet i förväg (4 kap. 12 § UB).

Gäldenären behöver inte underrättas om tidpunkten för utmätningen. Samma dag som Kronofogden verkställer utmätningen bör myndigheten kontrollera hos inskrivningsmyndigheten (fastighetsregistret) att gäldenären fortfarande är lagfaren ägare. Därefter bör Kronofogden registrera kontrollen så att det framgår av utmätningsprotokollet att den är gjord.

Protokoll

Kronofogden ska föra protokoll vid förrättningar (3 kap. 10 § UF). Myndigheten upprättar protokoll i samtliga fall vid utmätning av fast egendom.

Utmätningsbeslut och protokoll skapar Kronofogden med stöd av en särskild funktion i Init. Detsamma gäller de underrättelser som Kronofogden ska skicka i samband med utmätningen.

Vid samtidig utmätning får borgenärerna lika stor rätt i den utmätta fastigheten. I undantagsfall gör Kronofogden utmätning i samma fastighet vid flera tillfällen under samma dag. Då får den utmätning som Kronofogden gjorde först företräde. Tidpunkten för respektive utmätning ska Kronofogden därför ange i utmätningsprotokollet.

Förmånsrätt

En utmätning av fastighet medför förmånsrätt först när inskrivningsmyndigheten tar upp den på en inskrivningsdag (4 kap. 30 § andra stycket UB). Det är därför viktigt att Kronofogden omedelbart anmäler utmätningen till inskrivningsmyndigheten (6 kap. 21 § UF). Underrättelsen kan Kronofogden skicka i ett vanligt lösbrev. Är det brådskande kan Kronofogden mejla underrättelsen till fastighetsinskrivning@lm.se och ange Anteckningsärende i ämnesraden.

Underrättelse till gäldenären

Kronofogden ska skriftligen underrätta gäldenären om ett beslut om utmätning (6 kap. 9 § UF). Underrättelsen ska Kronofogden delge gäldenären om det inte är känt att hen inte kan nås. Vid utmätning av fast egendom kan Kronofogden inte göra undantag från delgivningsskyldigheten med hänvisning till den utmätta egendomens låga värde eller egendomens värde i förhållande till delgivningskostnaderna (6 kap. 9 § andra stycket UF).

Kronofogdens beslut om utmätning gäller omedelbart (2 kap. 19 § UB). Verkställigheten fortsätter även om beslutet är överklagat, om inte domstol förordnar annat. Att gäldenären inte blivit delgiven är inte hinder för att sälja

fastigheten. Däremot ska exekutionstiteln som regel ha vunnit laga kraft innan Kronofogden säljer fastigheten. Delgivning av utmätningsbeslutet är däremot nödvändigt för att kunna utbetala pengar efter ett fördelningssammanträde, se avsnitt 12.4.1 Hinder mot utbetalning.

Försäljnings-anmälan

När Kronofogden utmätt en fastighet skickar myndigheten en försäljningsanmälan till försäljningssektionen. Den sektionen skapar då ett ärende i Duffex (Datorunderstödd fastighetsförsäljning m.m. för exekutionsväsendet). Normalt inleder försäljningssektionen en försäljning direkt av den utmätta fastigheten, om det inte finns något hinder eller anstånd beviljas. Se vidare om försäljning i avsnitt 11. Rutiner för att överlämna en utmätt fastighet för exekutiv försäljning finns i avsnitt 12 i Handledning utredning och utmätning av fastigheter och bostadsrätter.

7.6 Förfogandeförbud

Efter utmätning får gäldenären inte förfoga över den utmätta egendomen till skada för sökanden (4 kap. 29 § UB). Förfogandeförbudet innebär för fast egendom främst att gäldenären inte utan Kronofogdens tillstånd får ta undan eller förstöra egendom på fastigheten (tillbehör). Gäldenären får vidare i princip inte utan Kronofogdens tillstånd till skada för sökanden upplåta en rätt att använda fastigheten (nyttjanderätt). Kronofogden kan i ett enskilt fall förbjuda ägaren att upplåta en rättighet som kan försvåra fastighetens försäljning. Om avtal om nyttjanderätt ingåtts innan fastigheten utmättes kan Kronofogden dock inte hindra nyttjanderättshavaren från att utöva sin nyttjanderätt.

Regler för vad gäldenären får göra med en utmätt fastighet finns i 12 kap. 6–10 §§ UB. I stort innebär reglerna att gäldenären inte får minska fastighetens värde, t.ex. genom att avverka skog. Gäldenären får dock vanligtvis tillgodogöra sig normal avkastning tills fastigheten är såld och tillträde ska ske. Det betyder att gäldenären får bo kvar på fastigheten, ta hand om skörd och uppbära hyra m.m.

Kronofogden bör upplysa gäldenären om vilka bestämmelser som gäller.

Ägaren till en utmätt fastighet får sälja fastigheten. Det exekutiva förfarandet fortgår nämligen trots att fastigheten byter ägare, eftersom den förmånsrätt som vunnits genom utmätningen består även efter försäljningen.

Det händer att gäldenären säljer den utmätta fastigheten och att köparen betalar eller övertar ansvaret för skulderna. Ofta är det fördelaktigt för alla parter. Det är viktigt att köparen blir informerad om vad som krävs för att hindra att utmätningen fortsätter med exekutiv försäljning. När fastighetsägaren vill sälja fastigheten själv kan det finnas skäl att rekommendera försäljning via en fastighetsmäklare.

Pantbrev

Ägaren till en utmätt fastighet får pantförskriva ett pantbrev i fastigheten om Kronofogden inte tagit hand om det (4 kap. 29 § andra stycket och 12 kap. 5 § UB). Även nya pantbrev kan tas ut. Nya pantbrev får sämre rätt än utmätningen och påverkar alltså inte sökandens rätt. Gäldenären har därför en möjlighet att lösa skulden genom att ta upp lån med fastigheten som säkerhet.

7.7 Utmätning av pantbrev och ianspråktagande av fastighet

Tillägg

Att ha panträtt i en fastighet innebär, något förenklat, att när Kronofogden efter en försäljning fördelar medel mellan rättsägarna i fastigheten så har en borgenär med panträtt rätt att få betalt för sin fordran intill pantbrevets belopp samt, i den mån det behövs, genom vissa tillägg (6 kap. 3 § jordabalken). Tillägget kan varken utmätas eller utnyttjas av en andrahandspanthavare (6 kap. 3 § tredje stycket jordabalken).

Tillägget, eller egentligen de två tilläggen, består av

- dels 15 % av pantbrevets belopp

– dels en årlig ränta på pantbrevets belopp från utmätningsdagen till fördelningsdagen, en s.k. utmätningsränta. Utmätningsräntan ska motsvara den referensränta som gäller vid varje tidpunkt plus 4 procentenheter.

Konstruktionen med tillägg har till syfte att pantbrevet ska kunna användas som säkerhet för en skuld som är lika stor som pantbrevets nominella värde. Även om gäldenären inte har gjort någon avbetalning på lånet kan borgenären genom tillägget få täckning för förfallna obetalda räntor och eventuella kostnader. Tillägget får användas oavsett om det är kapital, ränta eller eventuella kostnader som överstiger pantbrevets nominella belopp.

När konkursförvaltaren begärt försäljning beräknas utmätningsräntan från och med dagen för ansökan om konkurs.

Pantsättning i andra hand av tillägget, samt utmätning av tillägget, var möjligt före den 1 juli 1985. Andrahandspantsättningar gjorda före den dagen är fortfarande giltiga och andrahandspanthavaren kan utnyttja tilläggen.

Flera pantbrev, ”blockbildning”

Om flera pantbrev överlämnats som pant för en fordran och de antingen har samma företrädesrätt eller företrädesrätt omedelbart efter varandra, behandlas de som ett enda pantbrev (blockbildning, 6 kap. 3 § andra stycket jordabalken). Innebörden av blockbildningsregeln är att inget av tilläggen får användas förrän pantbrevens sammanlagda nominella belopp använts för att täcka fordran.

Blockbildningsprincipen används också vid andrahandspantförskrivning som skett före den 1 juli 1985, eftersom den som har ett pantbrev även har panträtt i det närmast föregående pantbrevet.

Avstå utmätning av pantbrev

En pantbrevsutmätning som följs av att fastigheten tas i anspråk får i princip samma rättsverkningar som en utmätning av själva fastigheten. För sökanden innebär det

bl.a. ett ansvar för förrättningskostnaderna vid den exekutiva försäljningen. Sökanden kan medge att en verkställd utmätning går åter Kronofogden har beslutat att sökanden i förväg ska kunna avstå från utmätning av pantbrev (jfr möjligheten att avstå från fastighetsutmätning i 4 kap. 5 § UB). När omständigheterna talar för att en pantbrevsutmätning kan bli aktuell ska Kronofogden fråga om sökandens inställning till en sådan utmätning. Kronofogden kan låta bli att utmäta ett pantbrev endast om sökanden aktivt avstår från det. En utmätning får dock inte försenas för att sökanden inte kan nås eller ge besked i frågan. Om sökanden har begärt fastighetsutmätning utmäter Kronofogden även pantbrev, i den utsträckning det är aktuellt, utan någon särskild förfrågan.

Utmätning av pantbrev

Om en gäldenär har ett obelånat eller ett bara delvis belånat pantbrev i sin fastighet, ett ägarhypotek, kan det utmätas för hens skulder. Utmätningen får då den förmånsrätt som det utmätta pantbrevet medför och kan bli avgörande för vad skyddsbeloppet blir, se närmare nedan. Det är större utsikter för att borgenären ska få betalt för sin fordran om Kronofogden i en utredning kommer fram till att det finns ett ägarhypotek som kan utmätas än om bara fastigheten utmäts. Kronofogden bör därför alltid undersöka om detta är möjligt, speciellt om fastigheten är högt intecknad i förhållande till sitt värde.

Ett pantbrev är lös egendom, och reglerna för utmätning av pantbrev följer i stort reglerna för utmätning av andra fordringshandlingar. En utmätning medför förmånsrätt för borgenären redan genom beslutet om utmätning (4 kap. 30 § första stycket UB). Förmånsrätten är därför inte beroende av ett senare beslut om att ta fastigheten i anspråk.

I avsnitt 6.5 beskrivs utmätning av en fordran som gäldenären har hos tredje man. En sådan fordran kan ha ett pantbrev som säkerhet. (Observera att det då inte handlar om att utmäta ett eventuellt ägarhypotek. Ett

pantbrev kan bara utmätas hos fastighetsägaren för hans egna skulder.)

Säkerställande av pantbrevs-utmätning

I de fall ett utmätningsbeslut gäller ett obelånat datapant-brev säkerställer Kronofogden utmätningen genom att myndigheten spärrmarkerar pantbreven (7–8 §§ lagen (1994:448) om pantbrevsregister). Ett alternativ är att Kronofogden istället begär att ett skriftligt pantbrev utfärdas (6 kap. 2 § andra stycket UB). Läs mer om säkerställande vid utmätning av datapantbrev i Kronofogdens Handledning utredning och utmätning av fastigheter och bostadsrätter.

När utmätningen gäller ett skriftligt pantbrev som fastig-hetsägaren själv har ska det tas om hand när Kronofogden utmäter det (6 kap. 2 § andra stycket UB). Om Kronofogden antar att ett obelånat pantbrev undanhålls eller har försvunnit kan myndigheten utmäta det trots att det inte kan omhändertas (6 kap. 2 § tredje stycket UB). Kronofogden får sedan begära att pantbrevet dödas (4 kap. 31 § UB).

I fall när pantbrevet (även datapantbrev) är pantsatt för en fordran och därför har lämnats som säkerhet av fastighetsägaren, förbjuder Kronofogden pantbrevsinnehavaren att lämna ut pantbrevet utan till-stånd från myndigheten. Förbudet ska Kronofogden delge innehavaren (6 kap. 11 § UF). Panthavaren har fullgjort sin förpliktelse enligt förbudsmeddelandet när pantbrevet har överförts till Kronofogdens arkiv inför försäljningen.

För att såväl andrahandspantsättning som utmätning ska få ett sakrättsligt skydd krävs att innehavaren av pantbrevet underrättats enligt lagen om pantsättning av lös egendom som ägs av tredje man. Om Kronofogden har spärrmarkerat ett datapantbrev får sökanden ett sakrättsligt skydd genom den åtgärden (Utsökningsbalken kommentaren till 6 kap. 7 §).

Ianspråktagande

Kronofogden kan inte sälja ett utmätt pantbrev som utmätt lös egendom. I stället leder utmätningen oftast till att fastigheten tas i anspråk och att Kronofogden säljer den med den rätt till betalning som följer av utmätningen. Sökanden som vill att Kronofogden ska ta fastigheten i anspråk ska särskilt begära det inom en månad efter att myndigheten utmätte pantbrevet. I ett allmänt mål är det Kronofogden som begär att fastigheten ska tas i anspråk, vanligtvis görs detta samtidigt som pantbrevet utmäts. I enskilda mål frågar Kronofogden borgenären.

När Kronofogden meddelat ett beslut om att ta en fastighet i anspråk anses den utmätt enligt 9 kap. 14 § tredje stycket UB. Det är först genom detta beslut som fastigheten anses utmätt, och därför ska Kronofogden underrätta inskrivningsmyndigheten (6 kap. 21 § UF). Fastigheten kan därefter säljas. Kronofogden ska delge gäldenären beslutet på samma sätt som vid en vanlig fastighetsutmätning.

Pantförskrivning av utmätt pantbrev

Om sökanden inte inom en månad från utmätningen begär att fastigheten ska tas i anspråk ska Kronofogden istället pantförskriva det utmätta pantbrevet till sökanden (9 kap. 15 § UB). Pantbrevet överlämnas till sökanden. Om pantförskrivningen gäller ägarhypotek ska Kronofogden underrätta innehavaren och delge pantförskrivningen (6 kap. 11 § UF). Genom pantbrevet får sökanden i fortsättningen säkerhet för sin fordran i fastigheten, och kan vid ett senare tillfälle få fastigheten utmätt och då hänvisa till sin panträtt. När beslutet om pantförskrivning har vunnit laga kraft ska utmätningen av pantbrevet avslutas.

7.8 Dömd i mät

En borgenär som har ett pantbrev eller en andrahandspantsättning som säkerhet för sin fordran kan få den fastställd att utgå med särskild förmånsrätt ur fastigheten. Detta kan ske i både den summariska processen hos Kronofogden och vid domstol. Fastigheten anses då utmätt enligt 4 kap. 27 § UB (s.k. dömd i mät). Borgenären ska lämna in en särskild begäran om exekutiv

försäljning till Kronofogden inom två månader från det att fastställelsen vunnit laga kraft.

Vid begäran om försäljning ska borgenären ge in exekutionstiteln med lagakraftbevis (2 kap. 7 § UF). Även fordringsbevis och pantbrev i original ska ges in. Om sökanden är registrerad som pantbrevshavare i pantbrevsregistret av ett datapantbrev behöver det inte ges in.

Utmätningsverkan förfaller om borgenären inte begär exekutiv försäljning inom tvåmånadersfristen. Om utmätningsverkan förfaller ska Kronofogden återkalla anteckningen hos inskrivningsmyndigheten (6 kap. 21 § tredje stycket UF). Detta gäller både när fastighet dömts i mät av Kronofogdens utslag och genom dom från domstol. För att Kronofogden ska kunna bevaka detta har domstolen en skyldighet att underrätta Kronofogden om ett sådant beslut och om beslutet har överklagats eller inte.

Sedan utmätningsverkan har förfallit kan utslaget eller domen vid ett senare tillfälle användas för att begära utmätning hos Kronofogden med samma förmånsrätt som fastställts i utslaget eller domen (NJA 1993 s. 453).

Fastigheten kan dömas i mät också på grund av en pantsättning som en fastighetsägare gjort för en annan persons skuld. Borgenären kan då, men måste inte, ansöka om betalningsföreläggande mot gäldenären.

7.9 Utmätning av andel i fast egendom

Andel i fastighet

När Kronofogden utmäter en andel i en fastighet kan myndigheten – liksom efter utmätning av en andel i lös egendom (avsnitt 6.14) – efter en parts eller någon annan delägares yrkande förordna att hela egendomen ska säljas, s.k. indragning (8 kap. 8 § UB). I och för sig kan en andel av en fastighet säljas. Försäljning av andelar förekommer dock ytterst sällan, främst därför att det som regel ger betydligt sämre ekonomiskt resultat än försäljning av hela fastigheten.

Observera att om en fastighet ingår i ett dödsbo, ett handelsbolag eller liknande, äger dödsbodelägaren respektive bolagsmannen inte en andel direkt i fastigheten, och fastigheten kan inte utmätas direkt för delägarens skulder. Kronofogden får då i stället utmäta andelen i dödsboet eller handelsbolaget (avsnitt 6.15 och 6.16).

Att förordna att hela fastigheten ska säljas när en andel av den är utmätt är både komplicerat och tidskrävande. Det förutsätter ett flertal kontakter och delgivningar med berörda parter.

Först ska någon part eller någon annan sakägare begära att hela fastigheten ska säljas. I allmänna mål är det Kronofogden som gör det. Efter en sådan begäran ska Kronofogden förelägga övriga sakägare att yttra sig. Enligt 6 kap. 14 § UF ska Kronofogden delge föreläggandet.

En förutsättning för att Kronofogden ska kunna meddela ett förordnande om hela fastighetens försäljning är att lagen om samäganderätt är tillämplig. Om gäldenären har köpt sin fastighetsandel kan hela egendomen säljas, även om det finns ett avtal mellan delägarna om förbud mot försäljning på offentlig auktion. Ett sådant försäljningsförbud är bara ett hinder mot indragning om det tillkommit i samband med ett benefikt (vederlagsfritt) förvärv av andelen (NJA 2007 s. 455), t.ex. genom villkor i gåvobrev. Delägarna bör däremot vara bundna av avtalet, vilket innebär att endast utmätningssökanden (dvs. inte gäldenären eller annan delägare) kan begära att hela fastigheten ska säljas (Utsökningsbalken kommentaren till 8 kap. 8 §).

Kronofogden ska pröva om det finns något hinder mot försäljningen. Ett hinder kan vara att delägare visar synnerliga skäl för anstånd eller att en ansökan om klyvning av fastigheten lämnats in till Lantmäteriet (6–7 §§ lagen om samäganderätt). Se vidare om synnerliga skäl i rättsfallen NJA 1974 s. 490 och 1979 s. 562. Om det inte finns några hinder kan Kronofogden förordna att hela fastigheten ska säljas. Kronofogden ska underrätta inskrivningsmyndigheten när myndigheten har beslutat om indragning (6 kap. 21 § UF). Beslutet ska Kronofogden delge den som det går emot. Kronofogden får inte sälja fastigheten förrän beslutet vunnit laga kraft (8 kap. 9 § UB).

Om indragning inte begärs, eller om en indragning av någon orsak inte kommer till stånd, ska Kronofogden sälja fastighetsandelen (8 kap. 9 § andra stycket UB). En försäljning av en andel i en fastighet görs som en försäljning av en rättighet. Särskilda regler om det finns i 12 kap. 62–68 §§ UB (se även avsnitt 10.5).

7.10 Utmätning av andel i pantbrev

Om en gäldenär äger en fastighet tillsammans med någon annan och det finns ägarhypotek kan Kronofogden utmäta gäldenärens andel av pantbrevet och ta fastighetsandelen i anspråk. Kronofogden ska meddela inskrivningsmyndigheten om ett beslut att ta fastighetsandelen i anspråk (6 kap. 21 § UF). Därefter kan Kronofogden förordna att hela fastigheten ska säljas. Det förutsätter att alla kontakter som beskrivs i avsnitt 7.9 samt delgivningarna genomförs.

Kronofogden kan inte pantförskriva en andel i ett pantbrev (9 kap. 15 § andra stycket UB). Om utmätning skett av andel i pantbrev och sökanden inte begär att få ta fastigheten i anspråk, får utmätningen därför anses ha förfallit.

8 Förhållandet till tredje man

Avsnittet behandlar besittningsfrågor och annat som rör förhållandet till tredje man vid utmätning. Det gäller i allt väsentligt sådant som blir aktuellt i processtegen Utreda och Verkställa.

8.1 Allmänt om tredje mans ställning vid utmätningsförfarandet

Det är ofrånkomligt att Kronofogdens verkställighet många gånger berör en tredje man, dvs. någon som inte är sökande eller svarande/gäldenär.

Nedan ges en övergripande beskrivning av de regler som enligt lag eller praxis gäller när Kronofogden tar ställning till frågan om tredjemansskydd vid utmätning. I så gott som alla utmätningssituationer där tredjemansskyddet blir aktuellt tillämpas civilrättens regler, främst på det sakrättsliga området.

För att bedöma om en tillgång tillhör gäldenären finns det vissa hjälpregler i UB. Kronofogden får i dessa fall förutsätta (presumera) att en tillgång tillhör gäldenären. Reglerna redovisas i detta avsnitt.

Grundförutsättningen för att utmätning ska få ske är att egendomen tillhör gäldenären. Om en gäldenär anvisar egendom kan Kronofogden som regel utgå från att egendomen tillhör hen. I andra fall kan det vara svårt att veta vad som tillhör gäldenären. De utmätningsbara tillgångar som finns i ett hem kan i praktiken tillhöra vem som helst av dem som bor i hemmet. I ett äktenskap som varat en längre tid har inte ens makarna själva alltid klart

för sig vem av dem som äger bohaget och annan utrustning i hemmet. En del egendom äger de troligen med samäganderätt. När det gäller rörelselokaler är det inte alltid företaget/företagaren som äger maskiner, inventarier och annat som finns i lokalen och används i rörelsen av företaget/företagaren. Det kan vara fråga om leasingegendom eller egendom som köpts på avbetalning med återtagandeförbehåll.

En utmätning i någon av dessa situationer kan på grund av presumtionsreglerna leda till att Kronofogden utmäter egendom som inte tillhör gäldenären utan ägs av tredje man. Utmätningen kommer då att kränka tredje mans äganderätt. Det förekommer också att en tredje man felaktigt påstår sig äga utmätningsbar egendom som finns hos gäldenären, i syfte att hindra att Kronofogden utmäter egendomen.

Underrättelse till tredje man

Om Kronofogden kan anta att tredje man äger utmätt egendom eller att tredje mans rätt blir berörd ska hen underrättas skriftligen (6 kap. 16 § UF) om vad hen ska göra för att begära rättelse eller överklaga (avsnitt 3.6.6). Observera att Kronofogden **alltid** ska skicka en underrättelse, eller överlämna den i samband med en förrättning, till den som anser sig ha bättre rätt till det utmätta. Det gäller även om handläggaren anser att uppgiften om någon annans äganderätt eller annan rätt saknar grund och inte kan leda till att utmätningen upphävs.

I 4 kap. UB finns de regler som Kronofogden ska beakta beträffande förhållandet till tredje man vid utmätning.

Lös egendom får utmätas

- om det framgår (är utrett) att egendomen tillhör gäldenären (4 kap. 17 § UB)
- om gäldenären har egendomen i sin besittning, och det inte framgår att den tillhör någon annan, dvs. tredje man (4 kap. 18 § första stycket UB)

- om gäldenären är inskriven ägare till ett registrerat skepp eller registrerat luftfartyg och det inte framgår att egendomen tillhör någon annan (4 kap. 18 § andra stycket UB)
- om gäldenären har egendom i gemensam besittning med en make/maka/sambo och det inte görs sannolikt att de äger egendomen tillsammans och det inte heller framgår att egendomen tillhör gäldenärens make/maka/sambo eller någon annan (4 kap. 19 § första stycket UB)
- om gäldenären besitter egendom gemensamt med någon annan än en make/maka/sambo och det framgår att egendomen eller någon andel av den tillhör gäldenären (4 kap. 19 § andra stycket UB).

Fast egendom får utmätas

- om det framgår (är utrett) att egendomen tillhör gäldenären (4 kap. 24 § första meningen UB)
- om gäldenären har lagfart på egendomen, och det inte framgår att egendomen tillhör någon annan (4 kap. 24 § andra meningen UB)
- om gäldenären har **överlåtit** fast egendom med villkor som inte är uppfyllt (4 kap. 25 § första stycket UB)
- om gäldenären har **förvärvat** fast egendom med villkor som inte är uppfyllt (4 kap. 25 § andra stycket UB).

Det är viktigt att förrättningsmannen, både vid utmätning och när hen tar ställning till en invändning från tredje man, gör klart för sig vilken regel som ska tillämpas. I utmätningsbeslutet ska Kronofogden ange de skäl som beslutet grundas på (2 kap. 18 § UB). Om förhållandena är komplicerade måste skälen redovisas utförligt och omständigheterna dokumenteras.

8.2 Utmätning efter utredning om att gäldenären äger egendomen

Kronofogden får utmäta egendom om det framgår att den tillhör gäldenären (4 kap. 17 §, 19 § andra stycket och 24 § första meningen UB).

Bestämmelserna innebär att det måste finnas en utredning som visar att egendomen tillhör gäldenären. Egentligen är det sökanden som ska visa gäldenärens äganderätt, men eftersom Kronofogden är skyldig att undersöka om gäldenären har utmätningsbar egendom innebär det i praktiken att det är Kronofogden som utreder gäldenärens äganderätt. I regel är det först om utmätningen blir överklagad som sökandens skyldighet att styrka gäldenärens äganderätt ställs på sin spets.

Bedömningen hos Kronofogden ska göras enligt vanliga civilrättsliga regler, men beviskraven kan inte ställas lika högt som vid en domstolsprövning.

UB utgår från att gäldenären själv ska lämna uppgifter om sina tillgångar. Om gäldenären uppger att hen äger viss egendom har Kronofogden normalt ingen anledning att ifrågasätta uppgiften. Utmätning med stöd av 4 kap. 17 § UB bör i så fall kunna göras utifrån gäldenärens uppgifter, om övriga förutsättningar för utmätning är uppfyllda. Kronofogden kan ha begärt in handlingar som visar att gäldenären är ägare. Det kan vara köpekontrakt, ett gåvobrev eller ett arvskifte. Även muntliga uppgifter beaktas. Någon annan än gäldenären kan lämna upplysningar om att viss egendom tillhör gäldenären. Det är viktigt att muntliga uppgifter blir dokumenterade i protokollet eller Init. Det händer att uppgiftslämnaren senare förnekar uppgiften. En uppgift som Kronofogden har dokumenterat i en tjänsteanteckning har ett större värde än en muntlig skildring i efterhand om vad som sagts vid förrättningen.

För fordon kan konstateras att enbart det faktum att gäldenären är registrerad i vägtrafikregistret som ägare till fordonet inte innebär att det är visat att fordonet tillhör gäldenären. Läs mer om fordonsregistrets betydelse för ägarförfrågan i avsnitt 6.13.

När det gäller bankkonton och andra fordringar är i allmänhet uppgifter från sekundogäldenären (den som gäldenären har en fordran mot, t.ex. banken) om vem som är kontohavare eller fordringsägare tillräcklig utredning.

Likaså är en uppgift från en bostadsrättsförening om att gäldenären är antecknad som innehavare till en bostadsrätt normalt tillräckligt bevis om att gäldenären äger bostadsrätten.

8.2.1 Tredje man gör anspråk på rättighet

När det gäller enkla skuldebrev, fordringar och vissa rättigheter är det underrättelsen (denuntiationen) till sekundogäldenären som avgör om förvärvaren skyddas mot utmätning eller inte. Om egendomen är överlåten blir förvärvaren skyddad om hen eller gäldenären hinner underrätta sekundogäldenären innan den senare får reda på utmätningen (31 § skuldebrevslagen). Om förvärvaren kände till utmätningen när hen förvärvade fordringen, går utmätningen alltid före förvärvet. För överlåtelser genom gåvor gäller vissa specialregler, bl.a. att det är givaren som ska underrätta om överlåtelsen.

Exempel på rättigheter där en underrättelse (denuntiation) är en förutsättning för det sakrättsliga skyddet är hyresrätter (NJA 1988 s. 257), bostadsrätter (NJA 1971 s. 66 och Hovrättens för Västra Sverige beslut 1989-10-12, Ö 921/89 = RIC 8/90) samt dödsboandelar (NJA 1993 s. 34).

Den som förvärvar en byggnad på ofri grund eller en immateriell rätt, t.ex. ett patent, får sakrättsligt skydd redan genom köpeavtalet (Svea hovrätts beslut 1994-04-12, Ö 3967/93 = RIC 10/94, jfr NJA 1952 s. 407).

8.3 Egendom som gäldenären besitter ensam

Enligt 4 kap. 18 § första stycket UB anses gäldenären äga lös egendom som hen har i sin besittning om det inte framgår att egendomen tillhör någon annan. Bestämmelsen tar sikte på egendom som gäldenären har i ensam besittning. Om någon annan påstår sig äga egendom som finns hos gäldenären måste hen bevisa detta för att egendomen ska undantas från utmätning eller, om egendomen är utmätt, för att utmätningen ska hävas. Bestämmelsen utgår från antagandet att lös egendom regelmässigt tillhör den som har egendomen i sin besittning. Den hänger också samman med den betydelse som överlämnande (tradition) har för skydd mot överlåtarens borgenärer.

Kronofogden får inte utan vidare lita på presumtionsregeln. Myndigheten är skyldig att beakta möjligheten att egendomen är skyddad mot utmätning t.ex. på grund av äganderättsförbehåll. I rättsfallet NJA 2012 s. 953 prövades bl.a. frågan om Kronofogdens undersökningsskyldighet vid utmätning av egendom som kan vara stulen. I fallet hade Kronofogden utmätt en motorbåt och båtmotor som senare visade sig vara stulna. HD konstaterade att eftersom det rörde sig om stöldbegärlig egendom får Kronofogden anses ha en viss undersökningsskyldighet i samband med utmätningen som exempelvis kan fullgöras genom att höra gäldenären och andra eller kontrollera i ett register över stöldgods.

Bestämmelsen kan bara tillämpas för egendom som det är fysiskt möjligt att besitta (lösöre, kontanter, löpande värdehandlingar, djur osv.). Lös egendom som består av rättigheter t.ex. banktillgodohavande, försäkrings-ersättning, bostadsrätt osv. omfattas inte av bestämmel-sen. För registrerade skepp och luftfartyg, se avsnitt 8.5.

Gäldenären anses ha egendom i sin besittning som t.ex. hen bär på sig eller ett fordon som hen kör. Därutöver finns

fyra typfall där gäldenären anses ha egendomen i sin besittning:

- lös egendom som finns i en ensamboende gäldenärs bostad
- lös egendom som finns i gäldenärens rörelselokal när gäldenären disponerar rörelselokalen ensam (oavsett om gäldenären är en fysisk eller juridisk person)
- lös egendom som finns på någon annan plats eller i något annat utrymme som gäldenären disponerar ensam, t.ex. ett garage eller en båtplats
- lös egendom som faktiskt finns hos någon annan men som ändå ska anses vara i gäldenärens besittning (omhändertagen av en myndighet, ett besittningsbiträde eller medelbar besittning, se nedan).

Frågan om vem som besitter viss egendom har alltså stor betydelse vid utmätning. Enligt huvudregeln i 4 kap. 7 § UB gör Kronofogden utmätningen på platsen där egendomen finns (avsnitt 3.6.4). Det är då viktigt att dokumentera vem som besitter den. Ofta är det ganska enkelt att avgöra besittningsfrågan. I andra fall behövs en mer noggrann utredning.

8.4 Närmare om ensambesittning

8.4.1 Gäldenärens besittning

När en gäldenär bor ensam i en lägenhet kan Kronofogden utgå ifrån att hen ensam besitter det som finns i lägenheten. I andra fall är det mera komplicerat. Gifta eller sambor brukar anses gemensamt besitta den egendom som finns i den gemensamma bostaden (avsnitt 8.6 och 8.8). Visar det sig t.ex. att en inneboende hyr ett omöblerat rum av gäldenären, måste Kronofogden anta att den egendom som finns där tillhör den inneboende.

Egendom som förvaras utanför bostaden eller affärslokalen kan orsaka problem. Sådan egendom kan t.ex. vara fordon, båtar och värdepapper/kontanter/smycken som förvaras i bankfack.

Om gäldenären är ensam i ett fordon är det högst sannolikt att hen har fordonet i sin besittning. Gäldenärens placering i fordonet och om hen har nyckeln påverkar bedömningen. Gäldenären behöver alltså inte ha setts köra fordonet tidigare för att besittningskravet ska vara uppfyllt. Likaså händer det att gäldenären åker bil till Kronofogden när hen ska besöka myndigheten. Det är då tydligt att fordonet är i gäldenärens besittning eftersom hen har kört det till Kronofogden.

Ett fordon på en parkeringsplats eller i ett garage som gäldenären hyr är i hens besittning.

Slutligen kan fordonet påträffas på allmän gatumark. Fordonets placering kan då inte anses medföra att det är i gäldenärens besittning. Om gäldenären däremot har nycklarna till fordonet, anses fordonet vara i hens besittning. Om fordonet inte kan anses vara i gäldenärens besittning, kan utmätning bara ske om det genom en utredning visar sig att fordonet tillhör gäldenären (avsnitt 8.2).

För båtar kan Kronofogden på motsvarande sätt utreda vem som använder båtplatsen där båten finns och vem som brukar använda båten.

I rättsfallet NJA 1984 s. 375 konstaterade HD att en båt, som fanns på en båtplats som gäldenären hyrde hos en båtklubb som han var medlem i, var i hans besittning eller i hans och hans sambos gemensamma besittning. Besittningen var alltså klar och sambons uppgift var att bryta den presumtion för gäldenärens äganderätt som besittningen innebar.

I rättsfallet NJA 2023 s 570 ("Klockan i mittkonsolen") fastställde HD en utmätning av en klocka. Polisen stoppade en person som körde en lånad bil. Det fanns ytterligare en person i bilen. I bilens mittkonsol fanns en Rolex-klocka, som Kronofogden utmätte för betalning av förarens

skulder. Den andra personen i bilen klagade på utmätningsbeslutet och påstod att hon ägde klockan. HD konstaterade att eftersom klockan förvarades i mittkonsolen i nära anslutning till förarplatsen fanns det en tillräckligt tydlig anknytning mellan gäldenären och klockan. Gäldenären kunde förfoga över klockan och den befann sig i ett sådant läge i förhållande till honom som normalt förknippas med äganderätt. HD bedömde att gäldenären därmed ska anses ha haft klockan i sin besittning.

Beträffande egendom som Kronofogden hittar i bankfack finns ett antal rättsfall: NJA 1984 s. 244 , NJA 1986 s. 334 och NJA 1994 s. 300 . Vid bedömningen av besittningsfrågan har HD i samtliga fall utgått från vem som enligt avtalet med banken fick använda bankfacket. Vem som har nyckel till bankfacket är av underordnad betydelse, se NJA 1984 s. 244. Slutsatsen är att innehållet i ett bankfack, som gäldenären hyr ensam, anses vara i hens besittning. Om hen och någon annan gemensamt hyr ett bankfack anses innehållet vara i deras gemensamma besittning och förutsättningarna för utmätning får bedömas enligt 4 kap. 19 § första eller andra stycket UB, beroende på vilken relation de har. Samma bedömning bör vara aktuell om det kan visas att gäldenären genom en fullmakt hos banken disponerar sin makas/makes/sambos eller någon annan tredje mans bankfack.

I vissa andra situationer kan någon anses ha lösöre i sin besittning trots att egendomen rent fysiskt finns hos någon annan. Det handlar då om olika situationer där den som faktiskt har egendomen hos sig har det för någon annans, ägarens, räkning.

Det finns tre typsituationer där egendomen finns hos någon annan men ändå kan anses vara i gäldenärens besittning:

- Egendomen är tvångsvis omhändertagen av en myndighet.

- Egendomen innehas av ett s.k. besittningsbiträde (osjälvständig besittning).
- Egendomen innehas av någon annan för ägarens räkning (medelbar besittning).

Som exempel på **den första typsituationen** kan nämnas att Kronofogden i samband med utmätning, kvarstad eller liknande tar hand om egendom. Om egendomen då utmäts på nytt, när den faktiskt förvaras av Kronofogden, ska den även vid det senare utmätningstillfället anses vara i gäldenärens besittning (NJA 1983 s. 410 II). Ett annat typfall är att Polismyndigheten med tvång tar hand om egendom. Vid en eventuell efterföljande utmätning ska Kronofogden – vad gäller bedömningen av vem som hade egendomen i sin besittning – se till förhållandena vid polisingripandet; den som då hade egendomen i sin besittning ska även anses ha det vid den efterföljande utmätningen (NJA 1984 s. 244).

Den andra typsituationen gäller de personer som brukar betecknas som besittningsbiträden. Dessa personer innehar, på grund av sin anställning eller liknande, egendom som tillhör arbetsgivaren (osjälvständig besittning). Det kan vara fråga om att en anställd faktiskt disponerar egendom hos arbetsgivaren. Över huvud taget bör det stå klart att arbetsredskap som en anställd använder i sitt arbete i allmänhet tillhör arbetsgivaren och därför måste anses vara i arbetsgivarens besittning. Ur praxis kan nämnas att en lastbil som kördes av en anställd chaufför ansågs vara i arbetsgivarens besittning (NJA 1985 s. 320).

Den tredje typsituationen är att någon på annan grund än en äganderättsövergång innehar egendom för någon annans räkning. Innehavet kan grunda sig på ett avtal om nyttjanderätt eller om att egendomen ska vårdas för ägarens räkning. Trots att egendomen alltså inte finns hos ägaren anses den ändå vara i hens **medelbara besittning** eftersom den som har egendomen hos sig inte har något äganderättsanspråk. Om ägaren är gäldenär, kan

Kronofogden utmäta egendomen med stöd av 4 kap. 18 § första stycket UB. Sedan UB trädde i kraft har principen om medelbar besittning slagits fast i rättsfallen NJA 1984 s. 132 och NJA 1984 s. 456. I båda fallen gällde det utmätning av travhästar som stod uppstallade hos travtränare för skötsel och träning m.m. Det var fullt klart att travtränarna inte hade några anspråk på att äga hästarna, utan tränarna innehade hästarna på uppdrag av och mot betalning från respektive hästägare. I målen var det fråga om vem – gäldenären eller klagande tredje man – som var rätt ägare till de utmätta travhästarna. Denna fråga avgjordes med ledning av bl.a. uppgifter om vem som gett travtränaren uppdraget, vem som betalade travtränaren och vem som bestämde vilka tävlingar hästarna skulle delta i. Ett annat fall av medelbar besittning gällde postväxlar. De var ställda på gäldenären (ett bolag) och ingivna av dess företrädare till en bank för inlösen och utbyte till växlar till tredje man. Att växlarna hade påträffats i bankens omedelbara besittning innebar inte att de frångått gäldenärens besittning. De var alltså i gäldenärens medelbara besittning så länge de inte hade lösts in av banken. Växlarna kunde därmed utmätas med stöd av 4 kap. 18 § UB (Svea hovrätts beslut 1993-03-25 i mål Ö 1945/93 = RIC 1/96).

8.4.2 Tredje mans anspråk på lös egendom som anträffas hos gäldenären

När presumtionsregeln i 4 kap. 18 § första stycket UB tillämpas är det tredje man som ska styrka sitt påstådda krav på egendomen. För att presumtionen ska brytas är det inte tillräckligt att gäldenärens rätt framstår som mer eller mindre oviss. Det krävs att det på grund av utredningen i ärendet kan anses styrkt att egendomen inte tillhör gäldenären. Även om vissa skäl har framkommit till stöd för tredje mans anspråk på äganderätten men dennes rätt inte kan anses styrkt får Kronofogden alltså utmäta egendomen.

När Kronofogden ska ta ställning till påståenden från tredje man om äganderätt eller panträtt skiljer myndigheten på

de fall när tredje man härleder sin rätt från gäldenären och de fall när tredje man hävdar sin rätt på annan grund.

8.4.2.1 Förvärv från gäldenären

Gör tredje man gällande att hen förvärvat egendomen från gäldenären ska hens anspråk i princip prövas efter strikt sakrättsliga regler. Det innebär att Kronofogden tillämpar de regler som enligt svensk rätt gäller för att en förvärvare ska ha fått sakrättsligt skydd mot överlåtarens borgenärer.

För att egendomen ska vara skyddad mot överlåtarens borgenärer krävs som regel att tredje man fått egendomen i sin besittning och att överlåtaren inte längre har tillgång till den. Anspråk som grundar sig på förvärv från gäldenären ska normalt sett inte beaktas om egendomen finns kvar hos gäldenären (Göta hovrätts utslag 1974-01-03, Ö 403/73 = RIC 21/74 och Svea hovrätts utslag 1975-10-08, Ö 681/75 = RIC 15/76). En vanlig invändning är att tredje man köpt egendomen av gäldenären men att den av någon anledning lämnats kvar hos säljaren. Sådana anspråk hindrar inte att Kronofogden utmäter egendomen. Det gäller även om ett kvitto eller en liknande handling åberopas och även om överlåtelsen verkar trovärdig. Eftersom egendomen inte överlämnats (traderats) till köparen har den senare inte fått skydd mot säljarens borgenärer.

Det finns dock undantag från regeln om att överlåtelsen inte gäller mot överlåtarens borgenärer om ingen besittningsövergång (tradition) skett. Dessa undantag beskrivs nedan.

Lösöreköpslagen

Lösöreköpslagen är från år 1845. Den tillämpas dock fortfarande bl.a. vid bankers kreditgivning. Lösöreköp registreras hos Kronofogden i myndighetens allmänna diarium.

Om lösöresköpslagens bestämmelser följs vid försäljning av lösöre, får överlåtelsen sakrättsligt skydd och egendomen blir skyddad mot utmätning för säljarens skuld när mer än

30 dagar gått sedan köpehandlingen lämnades in för registrering. Kronofogden ska då endast kontrollera att köpehandlingen fyller de formella kraven för att sådana handlingar ska vara giltiga och att egendomen som anträffas hos gäldenären är identisk med den som tagits upp i kontraktet.

För att ett lösöreköpskontrakt ska ge skydd mot utmätning krävs att följande förutsättningar är uppfyllda:

- Köpet, som bara får gälla lösöre, ska ha upprättats i en skriftlig, bevittnad handling med en förteckning över det köpta.
- Kungörelse om köpehandlingen ska införas i en tidning på säljarens ort inom en vecka därefter. Kungörelsen ska innehålla uppgift om säljarens och köparens namn och yrken, vilken dag handlingen upprättades samt hur stor köpeskillingens var.
- Inom åtta dagar från den dag kungörelsen fördes in i tidningen ska köpehandlingen skickas in för registrering till Kronofogden tillsammans med ett bevis på att kungörelsen har förts in i ortstidningen.

Inom 30 dagar efter att köpehandlingen lämnades in för registrering till Kronofogden kan egendomen fortfarande utmätas.

Om det brister i någon av de uppräknade förutsättningarna för giltigt lösöreköpskontrakt, kan egendomen utmätas utan hinder av det åberopade kontraktet. Om det är tveksamt om lösöret som hittats hos gäldenären är identiskt med den egendom som angetts i handlingen bör utmätning också ske. Observera att de förtecknade föremålen inte kan ersättas med andra vid en förlust och att skyddet gäller hela egendomen utan hänsyn till avbetalningar. Lösöreköpet omfattar inte avkastning.

Konsument-köplagen

En vara får inte utmätas för gäldenärens skulder om gäldenären är en näringsidkare som har sålt en bestämd

vara till en konsument, och varan finns kvar hos gäldenären vid utmätningstillfället (8 kap. 7 § konsumentköplagen). Om det sålda inte är en bestämd vara utan t.ex. ett visst antal av något slags gods är konsumenten skyddad från utmätning mot gäldenärens borgenärer om

- godset särskilt har märkts för köparens räkning eller
- anteckning om varan förts in i en bokföringshandling eller
- om det på något annat sätt framgår att godset är menat för köparen.

Gåva/köp av ideell andel

I rättsfallet NJA 1998 s. 545 hade gäldenären överlåtit andelar i en segelbåt till sin son. HD fann att eftersom gäldenären och sonen hade sambesittning till båten och gäldenären hade kvar äganderätt till andel i båten, så var andelsöverlåtelsen skyddad mot gäldenärens borgenärer redan i och med överlåtelseavtalet. Att det var fråga om gåva ändrade inte bedömningen.

Märkt virke

Ved eller virke som någon köpt men som är kvar i säljarens vård får inte utmätas för att betala säljarens skuld om virket blivit tydligt märkt för köparens räkning och det vid köp av sådant virke är brukligt att genom märkning ange vad som omfattas av köpet (lagen om köpares rätt till märkt virke).

Båtbyggnads-förskott

Den som beställer en båt kan skaffa sig panträtt för att säkerställa lämnade förskottsbetalningar till båttillverkaren, för det fall att tillverkaren skulle drabbas av utmätning eller konkurs (lagen om registrering av båtbyggnadsförskott). Ett skriftligt avtal om det ska registreras hos Transportstyrelsen.

8.4.2.2 Förvärv från annan

Om tredje man hävdar att hen har förvärvat egendomen av någon annan än gäldenären, och att egendomen finns hos gäldenären på grund av t.ex. lån eller uthyrning, ska Kronofogden göra en friare prövning av tredje mans

anspråk än när tredje man har köpt egendomen av gäldenären. Prövningen omfattar i allmänhet tredje mans redogörelse för både hur hen förvärvat egendomen och varför den finns hos gäldenären. Även om tredje man kan bevisa att hen ursprungligen har förvärvat egendomen innebär det inte att hen för alltid anses som ägare (jfr NJA 2008 s. 444). Hen kan ju ha sålt egendomen eller skänkt den till gäldenären.

I ovannämnda situationer måste därför tredje man styrka sin rätt och visa varför gäldenären innehar egendomen utan att äga den. Det kan t.ex. vara så att gäldenären innehar egendomen på grund av deposition. Egendomen kan också ha pantsatts eller lånats ut till gäldenären. Vidare kan egendomen ha förhyrts – t.ex. om gäldenären hyr en lägenhet möblerad - eller lämnats som kommissionsgods eller för reparation. Det kan p.g.a. yttre omständigheter vara uppenbart att egendomen inte tillhör gäldenären, t.ex. att gods lämnats till hantverkare för reparation eller att gäldenären fått åtkomst till godset genom ett brott. I andra fall krävs i regel att tredje mans anspråk styrks med hjälp av skriftliga bevis såsom pantavtal, hyreskontrakt eller kommissionsavtal och att det inte finns anledning att ifrågasätta handlingarnas riktighet. Gäldenärens egna uppgifter kan ha betydelse, men Kronofogden kan inte utgå ifrån att de är riktiga. Det är dock viktigt att gäldenärens eller någon annans påståenden tas med i utmätningsprotokollet.

I rättsfallet NJA 1999 s. 594 fann Kronofogden ett fordon i gäldenärens besittning när myndigheten verkställde en betalningssäkring. Ett bolag som gäldenären hade avgörande inflytande över påstods vara ägare. Det åberopades att fordonet hade köpts i bolagets namn, att det hade registrerats för bolaget i vägtrafikregistret och att betalningen hade gjorts med bolagets medel. Det räckte för att häva den äganderättspresumtion som gäldenärens besittning innebar.

I rättsfallet NJA 1995 s. 162 hade ett fordon påträffats i gäldenärens besittning. Han hade förvärvat fordonet genom byte. Genom utredning i ett brottmål visade det sig att hans förvärv var ogiltigt. Utmätningen upphävdes på talan av hans motpart i bytesaffären.

I rättsfallen NJA 2019 s. 765 ("Bättre rätt till fordon I-III") har HD uttalat sig om beviskrav och bevisvärdering i tvistemål om bättre rätt till utmätt lös egendom (fordon). HD kom fram till att beviskravet i ett utsökningsmål och i ett tvistemål om bättre rätt är detsamma. Det innebär att den som har bevisbördan för ett påstående om äganderätt ska presentera full bevisning för sitt påstående. Om tredje man lägger fram tillräcklig bevisning ska hen därför förklaras äga bättre rätt till den utmätta egendomen om inte sökanden presenterar sådant stöd för sina invändningar att tredje mans utredning inte längre kan anses tillräcklig. Frågan om tredje man har fullgjort sin bevisbörda ska avgöras genom en slutlig avvägning av all den framlagda bevisningen. Bevisvärderingen ska ske enligt principen om fri bevisvärdering. Vid denna bevisvärdering kan besittningen till den omtvistade egendomen utgöra en mer eller mindre stark indikation på att egendomen tillhör besittaren och är ett förhållande som måste vägas mot den övriga bevisningen i målet.
I avgörandena utmätte Kronofogden med stöd av 4 kap. 18 § UB fordon som fanns i anslutning till gäldenärens bostad. Klagandena var registrerade ägare till fordonen, visade upp köpekontrakt/kvitto och betalade avgifter och kostnader (t.ex. försäkring) för fordonen. HD fäste vid sina avgöranden vikt vid att fordonen fanns i gäldenärens besittning långt från klagandens bostad, klagandens förklaring till att fordonet fanns hos gäldenären och sökandens stöd för sina invändningar att tredje mans utredning om äganderätten inte kan anses tillräckligt. I två av fallen har utmätningarna stått sig då HD funnit att tredje man inte lämnat en rimlig förklaring till att fordonet funnits i gäldenärens besittning respektive lämnat uppgifter som framstått som tillrättalagda. I det tredje fallet sammanföll tredje mans adress med gäldenärens (gäldenären var

styrelseledamot i bolaget). Tredje man styrkte äganderätt och sökanden hade inte presenterat någon omständighet som minskade detta bevisvärde varför utmätningen upphävdes.

Penningmedel

Kontanta medel som hittas hos gäldenären kan i undantagsfall anses tillkomma tredje man enligt lagen om redovisningsmedel. Det krävs då att gäldenären mottagit medlen för tredje mannen med redovisningsskyldighet, och medlen hålls avskilda eller omedelbart kan avskiljas utan att dröjsmål föreligger (NJA 1983 s. 109, NJA 1984 s. 595, NJA 1989 s. 768, NJA 1989 s. 781, NJA 2012 s. 391 och RH 1988:143). Den som utsatts för stöld av sedlar eller brottslig kontoöverföring ha rätt att förbehållas ett belopp svarande mot vad hen blivit bestulen på, även om medlen blandats samman och ingår som en delmängd i en avgränsad del av gärningsmannens/gäldenärens egna medel. Medel på bankkonto får Kronofogden endast utmäta om det framgår att egendomen tillhör gäldenären och omständigheter som talar mot att egendomen tillhör gäldenären måste beaktas (4 kap 17 § UB) (NJA 2009 s. 500, se även samt JK:s beslut den 16 december 2014, dnr 725-13-40 respektive 22 juni 2015, dnr 3301-14-40). Angående separationsrätt vid kvarstad, se kantrubrik Separationsrätt vid vissa fordringsanspråk i avsnitt 14.2.

Kommission

Kommission innebär försäljning eller inköp av varor, värdepapper eller annan lös egendom i eget namn men för någon annans (kommittentens) räkning. Kommissionären blir då inte ägare till kommissionsgodset (23 § kommissionslagen). Betalningarna ska kommissionären hålla avskilda från sina övriga medel och de ska sättas in på en särskild bankräkning. För att skydda kommissionsgods eller likvider som finns i kommissionärens besittning måste hen visa upp avtalet. Vid sidan av det bör fakturorna visa både godsets identitetsbeteckningar och att det omfattas av avtalet (NJA 1979 s. 330 och NJA 1983 s. 553).

Öppet köp

Öppet köp betyder att det skett ett köp, transaktionen mellan säljare och köpare är fullbordad och säljaren har inte

längre rätt till godset. Säljaren har dock tagit på sig en skyldighet att ta tillbaka godset om köparen inte vill behålla det, och det utan att köparen måste åberopa reklamationsreglerna i köplagen. Om köparen lämnar tillbaka godset har hen rätt att få tillbaka köpeskillingen. Vanligen gäller det öppna köpet under en begränsad tid. Så länge köparen inte utnyttjat sin rätt att häva köpet kan godset utmätas för hans skulder. Om hen återlämnar godset kan det bli aktuellt att utmäta köpeskillingen.

8.5 Utmätning av registrerade skepp och luftfartyg

Registrerade skepp och luftfartyg räknas som lös egendom. Enligt uttryckliga bestämmelser gäller dock inte presumtionsreglerna för lös egendom t för skepp och luftfartyg (4 kap. 18 § andra stycket och 19 § tredje stycket UB). I stället stadgas att skepp och luftfartyg ska anses tillhöra gäldenären om hen är inskriven som ägare och det inte framgår att egendomen tillhör någon annan. Utmätning kan alltså ske om gäldenären är inskriven ägare till egendomen och det inte visas upp någon handling där det framgår att någon annan äger den. Det går även att utmäta om det – genom en köpehandling eller på något annat sätt – visar sig att gäldenären äger egendomen (4 kap. 17 § UB). Det gäller även om någon annan skulle vara inskriven som ägare. Om gäldenären har överlåtit registrerat skepp eller luftfartyg blir överlåtelsen sakrättsligt giltig mot utmätningssökandena först när ansökan om inskrivning gjorts (Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 18 §).

8.6 Lös egendom som gäldenären besitter tillsammans med make/maka/sambo

I 4 kap. 19 § första stycket UB finns en presumtionsregel som gäller för gift gäldenär som varaktigt sammanbor med sin make/maka och för gäldenär som varaktigt sammanbor med någon annan under äktenskapsliknande förhållanden. Bestämmelsen gäller även personer som ingått partnerskap enligt tidigare lagstiftning (3 kap. 1 § lagen om registrerat

partnerskap). När begreppen äktenskap och make/maka används nedan menas även partnerskap och partner.

Om gäldenären och maken/makan/sambon har lös egendom i gemensam besittning så anses gäldenären ensam äga egendomen om inte någon av dem gör sannolikt att egendomen ägs av dem gemensamt enligt samäganderättslagen och det inte heller framgår att egendomen helt tillhör den andre eller någon annan.

När Kronofogden tillämpar denna regel bör myndigheten först – när det gäller gäldenär som lever i äktenskap – notera att makarna ska bo tillsammans varaktigt för att presumtionen ska gälla. Om de bor åtskilda, oavsett anledning, betraktas de som ensamstående.

UB gör också en betydande skillnad mellan sambor, dvs. personer som lever ihop under äktenskapsliknande förhållanden, och andra som delar lägenhet (t.ex. två syskon eller ett kollektiv). Den aktuella presumtionsregeln gäller bara sambor enligt sambolagen. För övriga fall av gemensam besittning, se avsnitt 8.8.

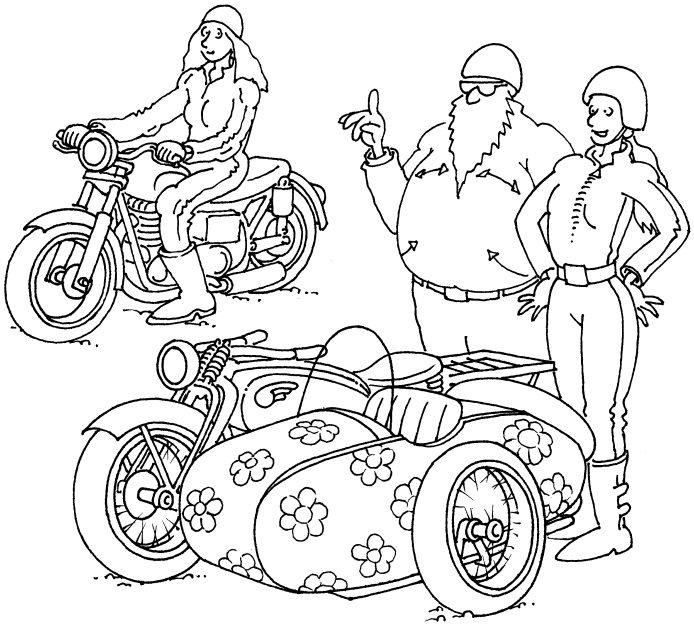

Egendomen ska dessutom vara i makarnas eller sambornas gemensamma besittning. I avsnitt 8.4 har redogjorts för olika typiska fall av ensambesittning. Egendom som finns i makars eller sambors gemensamma bostad eller fritids-bostad får i allmänhet anses vara i deras gemensamma besittning.

I Göta hovrätts beslut 2002-02-07 i mål Ö 1435-01 (RIC 14/02) fann hovrätten att egendom, som fanns i ett bankfack som ett par makar disponerade var för sig, skulle antas tillhöra den skuldsatte mannen.

I de övriga typfallen av besittning kan även en gift person eller sambo ha egendom i ensam besittning. En gift eller sammanboende gäldenär kan t.ex. vara egen företagare med egen rörelselokal. Maken/makan/sambon kan ha ett helt annat arbete och sakna nycklar till gäldenärens rörelselokal. I den situationen anses den egendom som finns i rörelselokalen vara i gäldenärens ensamma besittning. Reglerna i 4 kap. 18 § UB blir därmed i dessa

situationer tillämpliga trots att gäldenären är gift eller sambo.

Samägare

Om det vid en utmätning hos en gift eller sammanboende gäldenär görs **sannolikt** att makarna/samborna är **samägare** till egendomen får Kronofogden endast utmäta gäldenärens andel i egendomen (4 kap. 19 § första stycket UB). Ett exempel kan vara en faktura som visar att båda makarna står som köpare till egendomen. Ett annat exempel kan vara kontoutdrag som visar att ett belopp som motsvarade köpesumman tagits ut från ett gemensamt bankkonto eller från konto som makarna disponerade var för sig. Vid samäganderätt anses andelarna vara lika stora, om inte annat visas (1 § lagen om samäganderätt). Om Kronofogden utmäter en andel kan det bli aktuellt att besluta att hela egendomen ska säljas (8 kap 8 § UB), se avsnitt 10.5. Bestämmelsen om samägande används sällan i praktiken. Det kan bero på att invändningar om äganderätt i allmänhet tar sikte på hela den utmätta egendomen. Kronofogdens och domstolarnas prövning kommer då att gälla ”allt eller inget”.

8.6.1 Närmare om makars och sambors gemensamma besittning

Arv, köp, gåva m.m.

Gäldenärens maka/make/sambo kan hävda sin äganderätt till egendom i makarnas/sambornas besittning genom att visa en handling där det framgår att hen är ensam ägare, t.ex. genom att visa upp en bouppteckning, en arvskifteshandling eller ett testamente. Gäldenärens maka/make/sambo kan också hävda att hen själv förvärvat saken genom köp eller gåva från utomstående. För att styrka påståendet måste makan kunna visa upp en skriftlig handling, t.ex. en faktura, ett kvitto, ett avbetalningskontrakt eller ett gåvobrev. Om äganderätten grundar sig på ett köp som skett efter att äktenskapet ingåtts är den åberopade köpehandlingen ensam inte

tillräcklig bevisning för vem som är rätt ägare (NJA 1980 C 374 och C 421, NJA 1983 s. 410), NJA 1984 s. 132 och NJA 1986 s. 443 I och II). Många gånger är det tillfälligheter som avgör vem av makarna som angivits som köpare. Kronofogden måste därför i så fall försöka bedöma om makan på grund av egen inkomst eller förmögenhet verkligen har kunnat köpa varan. (NJA 1980 C 374 och C 421, NJA 1984 s. 375, NJA 1984 C 144). Om Kronofogden tvekar om makans möjlighet att köpa varan bör utmätning trots det ske, och då eventuellt i kombination med ett föreläggande enligt 4 kap. 20 § UB (NJA 1980 C 374, NJA 1983 s. 410 II, NJA 1988 C 183).

Köp mellan makar och sambor

En make/maka/sambo kan köpa egendom av den andra maken/makan/sambon. Ett sådant köp kan göras gällande mot den andra makens/makans/sambons borgenärer om – enligt grundläggande sakrättsliga regler – den överlåtna egendomen överförts (traderats) . Det är svårt att praktiskt uppfylla traditionskravet mellan samboende makar eller sambor eftersom det kräver att säljaren inte har möjlighet att använda godset.

Underhållsbidrag mellan makar

Enligt äktenskapsbalken ska makar, var och en efter sin förmåga, bidra till familjens underhåll (6 kap. 1 § äktenskapsbalken). Om den enes medel inte räcker till för hens personliga behov ska den andre maken/makan skjuta till de pengar som behövs (6 kap. 2 § äktenskapsbalken). Vad den förste maken/makan får på detta sätt blir därefter dennes egendom utan något registreringsförfarande (6 kap. 3 § äktenskapsbalken).

Gåvor mellan makar

En gåva mellan makar kan registreras (8 kap. 1 § äktenskapsbalken). För att en gåva ska bli gällande mot givarens borgenärer krävs att sådan registrering skett i äktenskapsregistret. Det behövs dock ingen registrering för en gåva som är en personlig present och den inte står i något missförhållande till givarens ekonomiska villkor.

Gåvor mellan sambor

Det finns inga särskilda regler som talar om hur sambor kan skänka egendom mellan sig. I stället får de använda vanliga

förmögenhetsrättsliga regler för att en övergång av äganderätten till egendomen mellan dem ska äga rum. Det kan innebära svårigheter för sambor att uppfylla kravet på överföring (tradition) av lös egendom.

Det finns ingen möjlighet för borgenärerna att rikta sina krav mot en gåvomottagande sambo enligt sambolagen (jämför 8 kap. 3 § äktenskapsbalken). Den enda möjligheten är att söka återvinning i gåvogivarens konkurs. Eftersom sambor enligt konkurslagens återvinningsregler räknas som närstående är återvinningsfristen densamma som för makar, tre år, eller som vid otillbörlighet utan tidsbegränsning.

Bodelning mellan makar

För att styrka sitt ägande kan en make/maka åberopa att hen och den andre maken/makan gjort en bodelning. Bodelning sker i enlighet med regler i äktenskapsbalken. En giltig bodelning kan uppstå genom skriftligt avtal, lagakraftvunnet bodelningsbeslut eller sådan dom i klandermål. Allmänt gäller att den formella bodelningen medför ett sakrättsligt skydd för förvärvaren mot den andre makens/makans borgenärer. Någon särskild besittningsövergång krävs inte då bodelningen ersätter traditionskravet. Den aktuella egendomen måste dock vara angiven i bodelningshandlingen.

Bodelning ska göras mellan makar då äktenskapet upplöses i samband med äktenskapsskillnad eller ene makens/makans död. Bodelningen kan också göras redan då ansökan om äktenskapsskillnad lämnats in till rätten (9 kap. 4 § äktenskapsbalken). Makar får också inför en omedelbart förestående äktenskapsskillnad avtala om den kommande bodelningen eller om annat som har samband med denna (9 kap. 13 § äktenskapsbalken). Ett sådant föravtal har dock ingen verkan mot borgenärerna förrän den verkliga bodelningen skett (NJA 1974 s. 684 och NJA 1985 s. 432).

Makar kan också göra en bodelning under äktenskapet. Först måste makarna dock skriftligen anmäla till

Skatteverket att man vill göra bodelning. En sådan anmälan ska registreras av Skatteverket (9 kap. 1 § andra stycket äktenskapsbalken). Precis som vid bodelning vid äktenskapsskillnad ersätter bodelningen traditionskravet.

När bodelning har gjorts har makarna eller en av dem möjlighet, men inte skyldighet, att ge in bodelningshandlingen till Skatteverket för registrering i äktenskapsregistret (13 kap. 6 § äktenskapsbalken). Registreringen i sig påverkar inte Kronofogden möjlighet att utmäta egendom.

Som skydd för borgenärerna innehåller äktenskapsbalken också bestämmelser om att en make/maka inte får låta enskild egendom ingå i en bodelning eller på något annat sätt avstå från egendom som ska ingå i den till skada för borgenärerna. En make/maka får inte heller vid lottläggningen avstå från utmätningsbar egendom i utbyte mot egendom som inte får utmätas. Om make/maka avstår egendom eller av annan anledning antas vara på obestånd och på grund av det inte kan betala en skuld som uppstår innan bodelningen, ska den make/maka som mottagit egendom svara för bristen upp till värdet av det hen erhållit för mycket.

Undantag gäller om den egendom maken/makan avstår eller förvärvar är makarnas gemensamma bostad eller bohag som övertas av den bäst behövande (13 kap. 1 § andra stycket äktenskapsbalken). Om en gäldenär har avstått från sin rätt vid en bodelning till skada för borgenären, kan en skadelidande borgenär stämma maken/makan och begära att bodelningen helt eller delvis går tillbaka. Ett alternativ är att begära gäldenären i konkurs och att förvaltaren stämmer maken/makan.

Bodelning mellan sambor

Uppdelningen av egendom mellan sambor kan göras enkelt på så sätt att var och en tar sin egendom med sig när förhållandet upphör. Om någon av samborna kräver det ska bodelning ske enligt sambolagen (8 § första stycket sambolagen). Samborna kan dock även avtala i förväg om

att sambolagens regler om bodelning inte ska gälla för dem (9 § sambolagen). Bodelning kan bli aktuellt hos sambor endast när samboförhållandet upphör. Viss tid kan dock gå mellan upplösningen och bodelningen. Domstol kan besluta om att en av samborna ska ha rätt att bo kvar i bostaden tills bodelning har gjorts (28 § sambolagen). Den personen har normalt även rätt att använda det gemensamma bohaget fram till dess (29 § sambolagen).

För själva bodelningen gäller motsvarande regler som för makar, dvs. att ett skriftligt avtal ska upprättas och att domstol kan förordna om bodelningsförrättare (20 § sambolagen jämförd med 9 kap. 5 § äktenskapsbalken och 26 § sambolagen jämförd med 17 kap. 1 § äktenskapsbalken). Det sakrättsliga skyddet för den mottagande sambon uppkommer alltså när avtalet är upprättat och undertecknat eller när bodelnings-förrättningen vunnit laga kraft. Det går inte att registrera ett bodelningsavtal mellan sambor.

Vid en bodelning mellan sambor får ingen av dem avstå egendom som belöper på hens andel till skada för sina borgenärer om deras fordringar har uppkommit före bodelningen (21 § sambolagen jämförd med 13 kap. 1 och 2 §§ äktenskapsbalken). Den sambo som fått för mycket har i så fall ett ansvar mot den avstående sambons borgenärer på samma sätt som gäller för makar. Även en avliden sambos arvingar eller universella testamentstagare kan bli solidariskt betalningsskyldiga.

Precis som för makar gäller det att borgenärerna kan föra talan vid tingsrätten mot den sambo som gynnats genom en så kallad illojal bodelning.

Äktenskapsförord

Makar, men inte sambor, kan genom ett äktenskapsförord bestämma bl.a. att egendom som tillhör eller tillfaller någon av dem ska vara den personens enskilda (7 kap. 3 § äktenskapsbalken). Vid utmätning är det ointressant om egendomen ingår i giftorättsgodset eller är enskild. Vad som har betydelse är vem av makarna egendomen tillhör. I

vissa fall kan makarna hänvisa till ett äktenskapsförord för att visa vem av makarna som äger viss egendom. Till ett äktenskapsförord kan makarna foga en förteckning över egendom som är tänkt att bli enskild. På det sättet kan förordet få betydelse ur bevissynpunkt vid utmätning. Ett registrerat förord med en förteckning är ett bevis på äganderätten till den egendom som kan identifieras. Kronofogden bör dock komma ihåg hur ett äktenskapsförord kommer till och att det vid registreringen inte kontrolleras om makarnas uppgifter motsvarar de faktiska förhållandena.

Om det inte finns någon förteckning över den egendom som avses med äktenskapsförordet, saknar detta bevisvärde. Det ger inte någon antydan om att just den egendom som är aktuell för utmätning tillhör gäldenärens make/maka.

Kronofogden bör kontrollera äktenskapsförordet med äktenskapsregistret (avsnitt 3.3).

Förrättning hos sambor

Allmänt gäller att det är utmätningssökanden som har bevisbördan för att gäldenären är sammanboende på ett sådant sätt att det går att tillämpa 4 kap. 19 § första stycket UB. Det är inte meningen att Kronofogden ska undersöka de sammanboendes privata förhållanden närmare för att kunna fastställa deras ”status”. Om det är tveksamt om de är sambor blir andra stycket i 4 kap. 19 § UB tillämpligt (NJA 1989 s. 682).

8.7 Lös egendom som gäldenären besitter tillsammans med annan än make/maka/sambo

Det förekommer att även andra än makar och sambor har egendom i gemensam besittning. Gemensam besittning kan förekomma i såväl bostäder och verksamhetslokaler som på andra platser. Det förekommer att andra än makar/sambor delar bostad. Det kan gälla barn och ungdomar som inte lämnat föräldrahemmet, föräldrar som flyttat

hem till ett vuxet barn, syskon eller kamrater som av ekonomiska skäl delar bostad osv. I en verksamhetslokal kan flera olika företag bedriva verksamhet. Det förekommer att vissa fria egna företagare som advokater, revisorer, konsulter m.fl. har en kontorsgemenskap som innefattar gemensamma datorer och annan kontorsutrustning. Det är inte heller ovanligt att mer än en person kan ha gemensam dispositionsrätt till en parkeringsplats eller ett bankfack.

I dessa fall tillämpas 4 kap. 19 § andra stycket UB. Av bestämmelsen framgår det att om gäldenären och någon annan än maken/sambon har lös egendom i gemensam besittning så får Kronofogden utmäta endast om det framgår, dvs. är utrett, att egendomen eller en del av den tillhör gäldenären. En förutsättning för utmätning i dessa fall är alltså att Kronofogden har kunnat utreda gäldenärens äganderätt.

Av detta följer att det är av största betydelse för Kronofogden att veta om gäldenärens ”medbesittare” är en make/maka/sambo eller annan tredje man.

Hemmavarande barn

Är gäldenärens ”medbesittare” ett hemmavarande omyndigt barn anses barnet inte ha någon ”egen” besittning till egendomen. Utmätning kan då ske genom att tillämpa 4 kap. 18 § eller 19 § första stycket UB (NJA 1983 C 104).

Av rättsfallet NJA 1995 s. 416 framgår det att den omständigheten att ett myndigt barn bor hos gäldenären inte automatiskt innebär att barnet är medbesittare till egendomen i hemmet. Kronofogden måste se till omständigheterna i det enskilda fallet. Om t.ex. barnet bott hos gäldenären utan avbrott bör omständigheten att barnet blivit myndig inte innebära att gäldenären och barnet har gemensam besittning till egendom i hemmet. Om däremot ett myndigt barn som flyttat ut ur hemmet flyttar tillbaka, bör frågan om besittning till viss egendom bedömas med utgångspunkt i 4 kap. 19 § andra stycket UB. I så fall är det upp till Kronofogden/sökanden att styrka att den egendom som barnet påstår sig äga i boet tillhör gäldenären. Den egendom

som barnet inte gör anspråk på bör anses vara i gäldenärens ensambesittning eller, om hen är gift eller sambo, i dessa parters gemensamma besittning.

8.8 Utmätning av fast egendom

Den vanligaste situationen vid utmätning av fast egendom är att gäldenären har lagfart på fastigheten. I så fall får utmätning ske. Det gäller dock inte om det är känt för Kronofogden att någon annan har förvärvat fastigheten men ännu inte har skaffat sig lagfart.

Om Kronofogden får veta att gäldenären äger fast egendom utan att vara lagfaren ägare får utmätning ske. Det förutsätter att Kronofogden har tillgång till gäldenärens fångeshandling; köpebrev, arvskiftes-instrument osv. En kopia av fångeshandlingen får anses vara tillräckligt (avsnitt 7.3).

Dold äganderätt till fast egendom

Något som förekommer i praktiken är att makar eller sambor bor i en fastighet som endast är lagfaren för den ene maken/makan/sambon trots att de skaffat fastigheten med gemensamma ekonomiska ansträngningar och för sitt gemensamma boende. I sådana situationer kan den icke lagfarne maken/makan/sambon ha en ”dold äganderätt” i fastigheten. Denna dolda samäganderätt kan vara åtkomlig för den dolde ägarens borgenärer. För att det ska handla om en dold samäganderätt krävs alltså att makarna/samborna förvärvat fastigheten med avsikt att äga den tillsammans, att båda makarna/samborna bidragit ekonomiskt till förvärvet och att fastigheten används som gemensam bostad eller fritidsbostad. Finner Kronofogden att gäldenären har en dold samäganderätt kan denna rättighet utmätas enligt de regler som gäller för fordringar och rättigheter. Efter ett stämningsföreläggande enligt 4 kap. 23 § UB får utmätningssökanden föra talan vid en domstol mot den öppne ägaren (se Gregow Tredje mans rätt vid utmätning s. 298 ff, se också Svea hovrätts dom 1987-06-02, T-1062/86 = RIC 7/88 och NJA 1993 s. 324 med hänvisningar till doktrin). Ett anspråk på dold samäganderätt kan inte bli preskriberat (NJA 2013 s. 632).

I rättsfallet NJA 1985 s. 615 konstaterade HD att en dold äganderätt är en rättighet och att fastigheten inte kan utmätas så länge gäldenärens äganderätt är dold. Utmätningen av den dolda äganderätten ska utformas som en rättighetsutmätning och i regel förenas med en stämningshänvisning enligt 4 kap. 23 § UB.

I rättsfallet NJA 2004 s. 397 överlät en man sin fastighet till sin sambo. Fastigheten använde de gemensamt. Staten som borgenär förde talan mot mannen och hävdade i HD att mannen var dold ägare till hälften av fastigheten. HD fann att staten skulle styrka att parternas avsikt vid överlåtelsen hade varit att de skulle äga fastigheten gemensamt. Staten lyckades inte med detta och talan ogillades därför.

Utmätningssökanden har ett svårt bevisläge när en rättighet som ansetts vara dold äganderätt utmäts med stämningshänvisning för utmätningssökanden. Sökanden ska ju som kärande styrka motpartens avsikt med förvärvet och ofta också hur den påstått dolda äganderätten finansierats.

Innan Kronofogden utmäter måste myndigheten grundligt utreda gäldenärens och den lagfarne ägarens förhållanden. Kronofogden måste t.ex. skapa klarhet i vad som var avsikten med förvärvet av huset och hur köpet respektive driftskostnaderna har finansierats (Svea hovrätts dom 1987-06-02, T-1062/86 = RIC 7/88).

Rättighetsutmätningen i sig hindrar inte den lagfarne ägaren att förfoga över fastigheten (NJA 1985 s. 97) och Kronofogden får inte ge något förbudsmeddelande till denne. I samband med processen i tingsrätten kan dock käranden yrka kvarstad enligt 15 kap. 2 § RB (NJA 2001 s. 509).

När Kronofogden misstänker en dold äganderätt är det ofta bättre för utmätningssökanden att försätta

gäldenären/den dolda ägaren i konkurs än att föra talan mot den öppne ägaren. Inom ramen för konkursenen kan konkursförvaltaren utreda och agera i saken.

Dold äganderätt till lös egendom

I rättsfallet NJA 2020 s. 384 ("Bostadsrätten i Brf Tallen") konstaterade Högsta domstolen att 23 § kommissionslagen ska tillämpas vid förvärv av bostadsrätt och att Kronofogden kan belägga en bostadsrätt med kvarstad för en dold ägares skulder. Kvarstadsgäldenärens hustru hade förvärvat en bostadsrätt och blivit inskriven som ägare i bostadsrättsföreningens medlems- och lägenhetsförteckning. I målet ansågs det visat att hustrun var bulvan och köpt lägenheten för gäldenärens räkning. Det förhållande att kvarstadsgäldenären endast var dold ägare påverkade inte möjligheten att belägga bostadsrätten med kvarstad för dennes skuld.

Det finns därmed inte heller hinder mot att utmäta en bostadsrätt under sådana förhållanden. Dold äganderätt i bostadsrätt ska Kronofogden därför hantera annorlunda mot hur hanteringen sker vid dold äganderätt i fastighet, där själva fastigheten inte kan utmätas utan endast rättigheten.

8.9 Föreläggande för tredje man att väcka talan

Som framgått ovan är det i vissa fall tredje man som måste bevisa att hen äger egendom om hen vill skydda den från utmätning. Dessa fall är när

- Kronofogden anser att det är utrett att egendomen tillhör gäldenären (4 kap. 17 § och 24 § första meningen UB)
- gäldenären har ensambesittning till egendomen (4 kap. 18 § första stycket UB)
- gäldenären är registrerad ägare till ett skepp eller ett luftfartyg (4 kap. 18 § andra stycket UB)

- gäldenären tillsammans med sin maka eller sambo har gemensam besittning till egendomen (4 kap. 19 § första stycket UB) eller
- gäldenären har lagfart på fast egendom (4 kap. 24 § andra meningen UB).

Om tredje man **gör sannolikt** att egendomen tillhör hen har Kronofogden möjlighet att förelägga tredje man (stämningshänvisning) att väcka talan mot sökanden och gäldenären (4 kap. 20 § och 26 § UB). Föreläggandet kan till och med ges efter det att egendomen sålts. Även domstolen kan i samband med ett överklagande av en utmätning lämna en sådan stämningshänvisning (se t.ex. NJA 2008 s. 444). En talan som väcks på grund av en hänvisning gäller bättre rätt till egendomen i fråga.

Fördelen med möjligheten att lämna in en stämningshänvisning är att utmätningsborgenärens rätt att få betalt ur den utmätta egendomen därmed blir slutligt klargjord. Annars har tredje man – om ingen stämningshänvisning lämnas – obegränsat med tid att väcka talan mot gäldenären om bättre rätt.

Kronofogdens prövning

Kronofogden ska förelägga tredje man att väcka talan bara om myndigheten anser att det finns tillräckliga skäl för det. Det går t.ex. att underlåta föreläggande om tvisten redan är föremål för rättegång. En tvist kan också vara utan större betydelse för det exekutiva ärendet, t.ex. om utmätningssökandens fordran är förenad med panträtt i den utmätta egendomen. Om utmätningen är överklagad ska Kronofogden normalt inte lämna stämningshänvisning – det blir upp till domstolen vid prövning av överklagandet.

Kronofogden ska pröva om tredje man har fog för sitt anspråk. Om anspråket är ogrundat ska Kronofogden inte lämna något föreläggande. Ett föreläggande bör normalt bara meddelas på grund av att saksammanhanget är oklart och inte därför att det finns delade meningar om själva rättsfrågan (Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 20 §).

En allmän regel är att Kronofogden bör lämna föreläggande att väcka talan om bättre rätt när den bevisning som åberopas är sådan att den prövas bättre i en tvistemålsprocess än i utsökningsmålet. En förutsättning för en hänvisning är dock att tredje mans äganderätt för Kronofogden framstår som mer sannolik än gäldenärens. Lägre krav på sannolikheten kan ställas om tvisten gäller mycket värdefull egendom (NJA 1983 s. 410 och Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning, s. 136 ff. och 207 ff. samt, angående utformningen av föreläggandet, s. 349 ff.).

Läs mer om förutsättningarna för att ge föreläggande att väcka talan i bl.a. NJA 1983 s. 410, NJA 1984 s. 132, NJA 1984 C 148, NJA 1984 s. 456, NJA 1991 C 145, NJA 1992 s. 363 och NJA 2008 s. 444.

Tredje man ska väcka talan mot både sökanden och gäldenären. Talan väcks vid den tingsrätt som ska pröva en överklagad utmätning (2 kap. 24 § UB). Om föreläggandet rör fast egendom ska talan väckas vid den domstol där fastigheten finns. Föreläggandet ska delges den tredje mannen, som därefter har en månad på sig att väcka talan. Om Kronofogden lämnat stämningshänvisning är det Kronofogden som delger föreläggandet. Om en domstol lämnat det, svarar domstolen för delgivningen. Om tredje mannen inte lämnar in en stämningsansökan inom denna tid förlorar hen sin rätt mot utmätningssökanden (4 kap. 20 § andra stycket UB), vilket även innebär att hen därefter inte får överklaga utmätningen.

Tredje man kan överklaga utmätningen även om hen fått ett föreläggande om att väcka talan. Om överklagandet bifalles fyller föreläggandet ingen funktion längre, utan bortfaller. Om överklagandet ogillas sätter tingsrätten upp en ny tid för tredje mannen att väcka talan.

Om en tredje man inte följer föreläggandet, t.ex. därför att gäldenären överklagat utmätningen, gör hen det på egen risk. Hen förlorar sin rätt mot sökanden när tiden för att

väcka talan har löpt ut. Hen blir alltså beroende av att gäldenären verkligen har framgång med sitt överklagande.

Försäljnings-förbud

När Kronofogden lämnat ett föreläggande enligt 4 kap. 20 eller 26 §§ UB om att väcka talan får den utmätta egendomen normalt inte säljas förrän tvisten blivit slutligen avgjord eller tiden för att väcka talan har gått ut (8 kap. 5 § UB). Om tredje mannen samtycker kan dock egendomen säljas utan hinder av föreläggandet. Försäljning får också ske om tvisten inte påverkar köpeskillingen i väsentlig mån eller om egendomen hastigt faller i värde eller kräver alltför kostsam vård.

En tredje man får väcka talan om bättre rätt till utmätt egendom även om inget stämningsföreläggande lämnats (NJA 1984 s. 217). I en sådan situation kan Kronofogden som regel sälja utmätt egendom och redovisa medlen. Det kan dock finnas skäl att med stöd av proportionalitetsprincipen avvakta med ytterligare verkställighetsåtgärder om det t.ex. genom stämningen framförs omständigheter som inte tidigare prövats i utmätningsmålet eller frågan om äganderätten är föremål för prövning.

8.10 Föreläggande för sökanden att väcka talan

Om Kronofogden inte kan utmäta enligt 4 kap. 17–19 §§ UB, men det är sannolikt att viss egendom tillhör gäldenären, kan egendomen enligt 4 kap. 22 § UB utmätas med förbehåll för tredje mans rätt (RH 1983:57 och NJA 1986 s. 334). Kronofogden ska då förelägga sökanden att väcka talan mot tredje man, däremot inte mot gäldenären. Bestämmelsen tillämpas sällan i praktiken och gäller inte för fast egendom, registrerade skepp eller registrerade luftfartyg. Om sökanden inte följer föreläggandet ska Kronofogden upphäva utmätningen , vilket bör noteras i föreläggandet.

Att en fordran eller rättighet är tvistig är inget hinder mot utmätning, men det måste finnas omständigheter som pekar på att gäldenären verkligen har en fordran eller rättighet med ett ekonomiskt värde som gör utmätningen meningsfull. Om det finns skäl till det kan Kronofogden enligt 4 kap. 23 § UB förelägga sökanden att väcka talan vid en domstol mot den som fordran eller rättigheten riktar sig mot (sekundogäldenären). Talan gäller då fordringens eller rättighetens existens (Gregow, Tredje mans rätt vid utmätning, s. 373 ff.; NJA 1985 s. 468).

Kronofogden ska bara förelägga om det finns någon mening med det. Kronofogden måste alltså göra en bedömning om sekundogäldenären (UB talar här om tredje mannen) har fog för sin ståndpunkt. Bestämmelsen om föreläggande för sökanden att väcka talan gäller också när det är ovisst i vilken mån ett utmätt pantbrev eller någon annan inteckningshandling utgör säkerhet för fordran.

Samma regler gäller om tiden för att väcka talan och om behörig tingsrätt, som vid föreläggande för tredje man. Om varken sökanden eller tredje mannen väckt talan inom den föreskrivna tiden, ska Kronofogden häva utmätningen.

9 Borgenärsrollen m.m.

Borgenärsuppgifterna faller utanför verkställighetsprocessen men utförs parallellt med i första hand processtegen Utreda och Verkställa.

Sedan långt tillbaka har Kronofogden haft huvudansvaret för borgenärsuppgifterna i allmänna mål enligt UB, indrivningslagen och indrivningsförordningen. Genom lagen om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter (Skatteverkets borgenärslag), som trädde i kraft den 1 januari 2008, har de borgenärs-uppgifter som är av offensiv natur förts över till Skatteverket. Kronofogden har kvar uppgifterna att vara borgenärsföreträdare i utsökningsmål, att besluta om uppskov samt avbrytande av indrivning och avräkning enligt avräkningslagen. När en utmätning överklagas företräder Skatteverket sökanden i allmänt mål.

9.1 Verkställighet är huvudregel

Huvudregeln för fordringar som Kronofogden handlägger som allmänna mål är att den debiterande myndigheten ska begära indrivning hos Kronofogden om särskilda skäl inte talar emot det. Den debiterande myndigheten har inte samma möjlighet att avstå från indrivning som en enskild fordringsägare.

Den debiterande myndigheten ska i regel lämna över en fordran i ett allmänt mål till Kronofogden senast två månader efter att den skulle ha betalats (4 § indrivningsförordningen). För felparkeringsavgifter och underhållsstöd enligt 19 kap. socialförsäkringsbalken ska överlämnande ske senast fem månader efter att fordran skulle ha betalats. Enligt förarbetena behöver den debiterande myndigheten inte lämna över en fordran om beloppet uppgår till högst 100 kr.

Det finns särskilda bestämmelser om indrivning när det gäller skatter och avgifter som ingår i skattekontosystemet. Det är fordrans storlek som avgör när debiterande myndighets ska begära indrivning (70 kap. 1 § skatteförfarandelagen). Huvudprincipen är att näringsidkares skulder lämnas till indrivning om det obetalda beloppet är minst 10 000 kr och för andra skattskyldiga minst 2 000 kr.

Avvakta med indrivning

Det finns undantagsregler som medger att Skatteverket och andra debiterande myndigheter avstår från att lämna en fordran för indrivning även om nyss angivna beloppsgränser och tidsperioder är överskridna (70 kap. 2 § skatteförfarandelagen och i 4 § indrivningsförordningen). Det krävs då att det finns särskilda skäl. Undantagsregeln gäller främst när gäldenären begärt anstånd med att betala skatten. Exempel på andra situationer då den kan tillämpas är när gäldenären har ansökt om ackord, nedsättning av fordran eller skuldsanering (jfr 4 § indrivningsförordningen). Förutsättningen är att det kan antas att den skattskyldige kommer att få anstånd eller eftergift.

Snabbrestföring

Om det beträffande annan fordran än skatt finns risk att ett dröjsmål försvårar indrivningen ska indrivning begäras skyndsamt (4 § sjätte stycket indrivningsförordningen). Om det handlar om skatt går det att göra undantag från beloppsgränserna om det finns särskilda skäl (70 kap. 2 § p. 2 skatteförfarandelagen). Det kan även finnas särskilda skäl att begära indrivning utan att den skattskyldige först fått en betalningsuppmaning (3 § första stycket indrivningsförordningen).

9.2 Sökandens roll

Om en sökande i allmänt mål har uppgifter om gäldenärens ekonomiska förhållanden, som kan antas vara av betydelse för indrivningen, ska den debiterande myndigheten underrätta Kronofogden om detta när den gör ansökan eller så snart som möjligt därefter (7 § indrivningsförordningen). Denna bestämmelse bryter den sekretess som kan finnas hos sökanden (10 kap. 28 § OSL).

Dessutom har sökanden kvar vissa skyldigheter när det gäller själva fordringsbeloppet även efter att målet lämnats över till Kronofogden.

Anstånd

En sökande myndighet kan i vissa fall bevilja anstånd med betalningen av en fordran. I 63 kap. skatteförfarandelagen regleras alla de olika typer av anstånd med betalning som kan komma ifråga avseende skatter och avgifter. Här kan särskilt nämnas det s.k. ändringsanståndet som innebär att Skatteverket ska bevilja anstånd med betalning av skatt eller avgift, om det är tveksamt hur stort belopp som kommer att behöva betalas (63 kap. 4 § skatteförfarandelagen). I vissa situationer kan Skatteverket bevilja anstånd för fordringar som de överlämnat för indrivning till Kronofogden. Sökanden ska omgående upplysa Kronofogden om anståndet (8 § indrivningsförordningen). Om Skatteverket ger anstånd med skattebetalningen krediteras skattekontot med anståndsbeloppet. De skickar inte någon särskild underrättelse till Kronofogden. När anståndet meddelas ska eventuella utmätningar gå tillbaka (NJA 1989 s. 137).

Nedsättning

Om beslutet att gäldenären ska betala skulden ändras, t.ex. genom att taxeringen sänks, ska den debiterande myndigheten genast underrätta Kronofogden (8 § indrivningsförordningen). Mer information om skattefordringar finns under rubriken Anstånd i föregående stycke. Om gäldenären betalar direkt till sökanden ska Kronofogden också underrättas (9 § indrivningsförordningen). Även en sådan underrättelse ska lämnas omgående.

9.3 Kronofogdens borgenärsroll enligt UB

Kronofogden företräder sökanden

I 2 kap. 30 § andra stycket UB finns bestämmelser om Kronofogdens befogenhet att i allmänna mål företräda sökanden. Innebörden av bestämmelsen är att Kronofogden i allmänna mål ska göra det som ankommer

på sökanden i ett enskilt mål. Kronofogden kan alltså inom ramen för borgenärsrollen t.ex.

- begära eller medge anstånd med löneutmätning
- begära eller medge anstånd med försäljning av utmätt egendom
- begära indragning av hela egendomen efter andelsutmätning
- begära att ta en fastighet i anspråk vid pantbrevsutmätning
- begära nytt försäljningsförsök
- medge rättelse av utmätning
- godta ett bud vid exekutiv auktion.

Kronofogden behöver alltså inte ta kontakt med den debiterande myndigheten när åtgärder av detta slag blir aktuella.

Bestämmelsen innebär också att Kronofogden kan avstå från utmätning av påträffad egendom om ett uppskov kan beviljas under betryggande former. Kronofogden kan också avstå från den förmånsrätt som uppstått genom en utmätning som gjorts i ett allmänt mål. Kronofogden ska då häva utmätningen. Detta kan ske även om tvåveckorsfristen i 4 kap. 34 § UB för att häva en utmätning har löpt ut.

Dock finns följande två undantag från Kronofogdens befogenhet att företräda sökanden i allmänna mål.

Avvisning

Om en ansökan om verkställighet är bristfällig ska Kronofogden förelägga sökanden att avhjälpa bristen. Om detta inte sker ska Kronofogden avvisa ansökan (2 kap. 5 § UB). Det är ytterst sällsynt att Kronofogden behöver ifrågasätta om ett allmänt mål är verkställbart. Om en sådan situation skulle uppkomma ska Kronofogden naturligtvis inte förelägga sig själv att avhjälpa bristen. Kronofogden ska då

istället skicka föreläggandet till den myndighet som har ansökt om verkställighet. Observera att Skatteverket inte företräder den debiterande myndigheten i detta sammanhang.

Invändning

Även i ett allmänt mål kan gäldenären invända mot verkställighet enligt 3 kap. 21 § UB. I sådana fall ska Kronofogden inte agera som borgenärsföreträdare utan endast fatta beslut i frågan. Läs mer om handläggningen i avsnitt 2.8.

9.4 Kronofogdens gäldenärsutredning

Syfte

Tillgångsundersökningen är inriktad på att hitta tillgångar och ger ingen samlad bild av gäldenärens ekonomiska förhållanden. Den räcker därför inte som underlag för de beslut som Kronofogden fattar i sin borgenärsroll.

I allmänna mål ska Kronofogden dels göra en tillgångsundersökning dels en gäldenärsutredning. Gäldenärsutredning är en utredning om gäldenärens ekonomiska förhållanden i anledning av fråga om uppskov eller om att avbryta indrivning, (6 § indrivningslagen). Hur omfattande en gäldenärsutredning måste vara beror på omständigheterna i det enskilda fallet. När det är möjligt bör Kronofogden göra gäldenärsutredningen och tillgångsundersökningen i ett sammanhang. I praktiken blir det främst aktuellt att göra en gäldenärsutredning när gäldenären hör av sig med en begäran om uppskov.

Kronofogden gör ingen särskild gäldenärsutredning när indrivningen avbryts p.g.a. att Skatteverket har vidtagit eller överväger att vidta en borgenärsåtgärd. Beslutet om att avbryta indrivningen grundar sig då på Skatteverkets beslut att vidta borgenärsåtgärder. Om den betalningsskyldige är ett skiftat dödsbo eller ett likviderat bolag blir det aktuellt att avbryta indrivningen därför att ytterligare indrivningsåtgärder framstår som utsiktslösa eller inte är försvarliga av kostnadsskäl (7 § Kronofogdens

borgenärsföreskrifter, se även avsnitt 9.6). I dessa fall tar utredningen enbart sikte på att konstatera att gäldenären är ett skiftat dödsbo eller ett bolag som har upplösts genom likvidation. Kronofogden ska dokumentera detta i en handläggarnotering i Init.

Gäldenärsutredningen är som viktigast när en gäldenär vill ha uppskov, med eller utan en avbetalningsplan. Se mer om vad ett uppskov innebär och förutsättningarna för att bevilja uppskov i avsnitt 9.5. När en gäldenär begär uppskov ska Kronofogden utreda och dokumentera samtliga omständigheter som är av betydelse för uppskovsfrågan (2 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter).

Begränsningar i revisionsplikten

Huvudregeln är att alla bolag ska ha en revisor. Vissa privata aktiebolag behöver inte ha någon revisor (9 kap. 1 § 3 st. aktiebolagslagen). Syftet med att vissa privata aktiebolag inte behöver ha en revisor är att öka valfriheten för vissa mindre bolag. Även dessa bolag kan ha tillgångar som Kronofogden kan utreda och utmäta. Om ett aktiebolag saknar revisor bör Kronofogden kontrollera vem som har biträtt näringsidkaren när årsredovisningen upprättades. Kronofogden bör också kontrollera detta när andra juridiska personer ska upprätta ett årsbokslut. De flesta handelsbolag behöver inte ha revisor. Handelsbolag behöver inte upprätta någon årsredovisning annat än om det är ett mycket stort företag. En näringsidkare är skyldig att lämna uppgift om en uppdragstagare har biträtt när årsredovisningen eller årsbokslutet upprättades. I självdeklarationen ska också anges om en årsredovisning har varit föremål för revision, dvs. en sådan som har utförts i enlighet med lag och resulterat i att revisorn har lämnat en revisionsberättelse. Innehållet i en årsredovisning/årsbokslut samt revisors och biträdes uppgifter har betydelse både för att identifiera tillgångar och för att få en samlad bild av gäldenärens ekonomiska förhållanden.

Total skuld-sättning

Vid en bedömning av gäldenärens betalningsförmåga och ekonomiska situation i övrigt är det viktigt att utreda

gäldenärens totala skuldsättning. En gäldenär som har fler skulder än dem som finns hos Kronofogden har mindre möjlighet att följa en avbetalningsplan. Kronofogden kan behöva utreda både om gäldenären har förfallna men ännu inte restförda skatter och om hen har skulder till banker eller liknande.

En utredning av hur skulderna har uppkommit kan ge värdefull information, t.ex. vid underskott på skattekontot. För banklån är det viktigt att ta reda på vad pengarna har använts till.

Återvinningsbara transaktioner

En intressant uppgift är om gäldenären har gjort sig av med tillgångar genom åtgärder som kan bli föremål för återvinning. Vid kontakten med gäldenären i en sådan utredning bör Kronofogden ta reda på om hen tidigare har ägt tillgångar och vad som i så fall hänt med dem. Om det kan finnas skäl för återvinning har Kronofogden en skyldighet att underrätta Skatteverket om detta (26 § indrivningsförordningen och 8 § tredje stycket Kronofogdens borgenärsföreskrifter). Uppgifter om återvinningsbara transaktioner kan också komma fram i samband med tillgångsundersökningen. Det kan t.ex. gälla att gäldenären nyligen har gett bort egendomen.

Källor för upplysning

En mer djupgående gäldenärsutredning blir alltså bara aktuell i en situation då gäldenären begär att få uppskov. De främsta källorna för upplysning i uppskovsutredningen är följande:

- Uppgifter som gäldenären lämnar.
- Uppgifter som Kronofogden har tillgång till genom kontroll i t.ex. Init, Skattekontot samt Sara (betalningsföreläggande och handräckning).
- Uppgifter från den debiterande myndigheten. Som redan nämnts ska en sökande lämna uppgifter om gäldenärens ekonomiska förhållanden till Kronofogden (7 § indrivningsförordningen). Hur Kronofogden får del av

sådana uppgifter varierar. Vissa uppgifter i beskattningsdatabasen är tillgängliga för Kronofogden via Init. Ytterligare uppgifter från Skatteverket och uppgifter från andra sökande måste hämtas in genom en kontakt mellan myndigheterna. Eftersom skyldigheten att lämna uppgifter till Kronofogden är författningsreglerad, är de sekretessbestämmelser som gäller hos den myndighet som lämnar ut uppgifterna inte något hinder (10 kap. 28 § OSL).

Kronofogden ska dokumentera uppskovsutredningen i en särskild funktion i Init. Funktionen ger också möjlighet att elektroniskt skicka utredningen till Skatteverket Syftet är att ta reda på om Skatteverket har vidtagit eller kommer att vidta någon offensiv borgenärsåtgärd. Skatteverkets svar lämnas elektroniskt och genererar en arbetsuppgift i Init:s inkorg. Init är kopplat till Skatteverkets databas BORIS, och visar därför alltid information om eventuella borgenärsåtgärder hos Skatteverket.

Självklart måste den som begär uppskov själv redogöra utförligt för sina ekonomiska förhållanden. Kronofogden bör kontrollera uppgifterna och kan också göra egna efterforskningar. När gäldenären bedriver näringsverksamhet behöver Kronofogden kunskap om omsättningen, antalet anställda, resultatet i rörelsen m.m. Gäldenären ska tillhandahålla det material som Kronofogden anser är nödvändigt, t.ex.
- balans- och resultaträkning
- resultatbudget
- likviditetsbudget för ett år framåt
- åtgärdsplan
- revisionsberättelse
- det senaste årsbokslutet (om företaget inte omfattas av skyldigheten att upprätta årsredovisning) eller andra räkenskapshandlingar.

Om gäldenären inte presterar den utredning som Kronofogden efterfrågar kan hen räkna med att det inte blir något uppskov. Detta för att om uppskov ska vara till

nytta så måste näringsidkare visa att verksamheten har överlevnadsmöjlighet. Kan hen inte visa det är ett uppskov meningslöst, hen skjuter då bara problemet framför sig.

Kronofogden kan också ta in uppgifter på andra sätt. Det är viktigt att tänka på att Kronofogden under en tillgångsundersökning förfogar över UB:s tvångsmedel, medan tvångsmedel aldrig får användas under en gäldenärsutredning. I uppskovsutredningen kan Kronofogden t.ex. inte meddela ett vitesföreläggande i samband med att uppgifter begärs från någon som har ett mellanhavande med gäldenären.

Prognos

Uppskovsutredningen avslutas med att Kronofogden gör en bedömning av gäldenärens betalningsförmåga i framtiden. Tillgångsundersökningen lämnar enbart svar på frågan om gäldenären har tillgångar som helt eller delvis täcker de skulder som är föremål för verkställighet.

9.5 Uppskov

9.5.1 Allmänt om uppskov

Kronofogden kan bevilja uppskov med betalning av fordringar i allmänna mål (7 § indrivningslagen). Kronofogden ska alltid meddela ett beslut när uppskovet innebär att myndigheten under den tid uppskovet gäller inte gör något för att driva in en fordran förutom att göra avräkning om skatt m.m. ska betalas tillbaka (9 § första stycket indrivningslagen). Skatteverket får inte heller utföra några offensiva borgenärsåtgärder, t.ex. ansöka om konkurs, så länge uppskovet består.

Grundprincipen är att restförda skulder ska betalas inom den tidsfrist som anges i underrättelsen om målet enligt 4 kap. 12 § UB. Kronofogden får inte bevilja uppskov under längre tid än nödvändigt. Uppskov under längre tid än 12 månader får Kronofogden bara bevilja i undantagsfall (3 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter). Om uppskovet inte är förenat med en avbetalningsplan krävs synnerliga skäl för att det ska få gälla längre tid än 12 månader (8 § andra

stycket indrivningslagen). Kronofogden ska inte bevilja uppskov om gäldenären kan betala skulden genast, t.ex. genom att ta ett banklån.

Om ett uppskov omfattar längre tid än tolv månader ska omprövning ske efter ett år. Kronofogden ska ompröva uppskovet omgående om förutsättningarna ändras under uppskovstiden (avsnitt 9.5.6).

Det är de uppgifter som kommit fram under tillgångsundersökningen och uppskovsutredningen som ska ligga till grund för Kronofogdens beslut. Ett uppskov får bara beviljas om det kan antas vara till fördel för det allmänna, på grund av gäldenärens personliga förhållanden eller i avvaktan på att frågan om anstånd prövas.

Vid bedömningen av om en gäldenär ska få uppskov ska Kronofogden ha ett långsiktigt perspektiv. Ett uppskov ska förebygga att gäldenären blir restförd på nytt. Kronofogdens agerande ska syfta till att skulden blir betald så snabbt som möjligt och inte ökar. Det är inte ovanligt att en gäldenär har en överdrivet optimistisk tro på sin förmåga att betala sina skulder. Hen kan möjligtvis under en kortare tid och genom en kraftansamling fullgöra en avbetalningsplan, men hen har på sikt ingen möjlighet att betala både restförda skulder och löpande skatter. Om Kronofogden i en sådan situation beviljar ett uppskov kan gäldenärens situation försämras. Om hen t.ex. inte kan både betala sina skulder och fortsätta näringsverksamheten eller behålla fastigheten är det vanligen bättre att i ett tidigt skede avveckla rörelsen eller sälja fastigheten.

Enligt huvudregeln ska Kronofogden meddela Skatteverket om myndigheten överväger att bevilja uppskov (9 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter). Se mer om när Skatteverket inte behöver meddelas i avsnitt 9.11.4. Kronofogden ska inte bevilja uppskov om Skatteverket lämnar besked om att de överväger att utföra eller redan har utfört en offensiv borgenärsåtgärd. Kronofogden ska också alltid underrätta Skatteverket när Kronofogden

beviljat eller återkallat ett uppskov (10 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter). I avsnitt 9.11 beskrivs närmare hur uppskovsfrågor och andra borgenärsåtgärder samordnas mellan Kronofogden och Skatteverket.

Beslut och preskription

Om Kronofogden får en begäran om uppskov ska myndigheten alltid fatta beslut om begäran avslås eller beviljas. När Kronofogden beviljar ett uppskov ska beslutet innehålla uppgifter om i vilka situationer uppskovet kan bli återkallat och om ianspråktagande av ställda säkerheter. Handlingen ska undertecknas av Kronofogdens handläggare och av gäldenären samt av tredje man om denne ställer säkerhet. Om den ordinarie preskriptionstiden infaller under uppskovstiden innebär det skriftliga medgivandet om uppskov att fordran blir preskriberad först vid utgången av det kalenderår då skulden skulle ha betalats enligt medgivandet (6 § lagen om preskription av skattefordringar m.m.).

Om Kronofogden beviljar uppskov i situationer då Skatteverket inte behöver informeras (9 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter) räcker det oftast att gäldenären får beslutet genom ett besked ur Init med ett bestämt datum för när skulden senast ska betalas. Ett sådant besked är inte ett skriftligt medgivande som förlänger preskriptionstiden. Om ett uppskov för en privatperson sträcker sig över en längre tid kan det vara motiverat att upprätta ett skriftligt medgivande så att preskriptionstiden förlängs.

9.5.2 Uppskov till fördel för det allmänna

För detta slags uppskov krävs att uppgörelsen ger ett bättre ekonomiskt resultat än andra verkställighets- och borgenärsåtgärder.

Det förekommer att gäldenärer anger att de betalar ränta eller dröjsmålsavgift som skäl för att uppskovet är till fördel för det allmänna. Det ska dock inte påverka Kronofogdens bedömning.

Som villkor för uppskov bör ställas att gäldenären gör avbetalningar (3 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter). Det är emellertid också möjligt för Kronofogden att bevilja uppskov utan avbetalning. Ett uppskov utan avbetalning får i princip pågå högst ett år (8 § andra stycket indrivningslagen).

Avbetalningsplaner som löper under en längre tid bör säkerställas genom att gäldenären ställer säkerhet. En avbetalningsplan måste vara rimlig. Kronofogden ska bedöma att gäldenären klarar av att betala enligt planen.

Uppskov för en privatperson

Det är oftast till fördel för staten att gå med på uppskov och avbetalningsplan om en privatperson vill betala skulden på kortare tid än vad en löneutmätning skulle kräva. I andra fall ska löneutmätning vara det normala.

Uppskov bör inte beviljas om fordran har uppkommit genom skönstaxering, om gäldenärens uppgifter om sina förhållanden inte är trovärdiga eller om det finns misstankar om ekonomisk brottslighet.

Uppskov för näringsidkare

En näringsidkare ska behandlas på samma sätt oberoende av om hen bedriver sin verksamhet som enskild firma eller t.ex. aktiebolag, med undantag för det som kan följa av bestämmelsen om beneficium i 5 kap. 1 § p. 3 UB. Om företaget drivs i bolagsform bör Kronofogden alltid överväga att kräva säkerhet i form av borgen från den eller de personer som företräder bolaget.

Kronofogden ska vara restriktiv med att ge näringsidkare uppskov. I regel är en konkursansökan alternativet till uppskov när gäldenären är näringsidkare. Det är viktigt att Kronofogden i dessa fall tidigt informerar Skatteverket om att gäldenären har begärt uppskov så att verket snabbt kan bedöma om de ska vidta offensiva borgenärsåtgärder (26 § indrivningsförordningen; 9 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter av vilken även framgår att Kronofogden kan lämna kortare uppskov utan att informera Skatteverket.).

Det är inte meningen att staten som borgenär ska ersätta den roll som kreditinstituten normalt har. Kronofogdens uppgift är att se till att skulden blir betald på så kort tid som möjligt.

Följande omständigheter talar emot att bevilja uppskov:

- Skatten är helt eller delvis skönstaxerad.
- Gäldenären kan skaffa pengar på annat sätt, t.ex. genom banklån.
- Det finns misstankar om ekonomisk brottslighet.
- Risk finns för illojal konkurrens.
- Bokföring saknas eller är bristfällig.
- Gäldenären har tidigare varit restförd.
- Likvidationsplikt föreligger på grund av t.ex. kapitalbrist i aktiebolaget eller att behörig styrelse saknas.
- Gäldenären har tidigare fått uppskov.
- Gäldenären har enskilda mål.

En förutsättning för att bevilja en näringsidkare uppskov är också att utredningen ger en positiv bild av verksamheten. Faktorer av betydelse kan vara att verksamheten har en mycket god prognos och att skulden t.ex. beror på en enstaka kundförlust.

Vid en uppskovsutredning kan det komma fram att näringsidkarens betalningssvårigheter beror på för många anställda, för höga hyres- och leasingkostnader, för långa kundkrediter eller liknande. För att näringsidkaren ska anses ha en god prognos och för att Kronofogden ska gå med på en avbetalningsplan måste gäldenären visa vilka åtgärder hen vidtagit eller kommer att vidta för att komma tillrätta med problemen och undvika att hen på nytt får betalningssvårigheter.

Om en gäldenär regelbundet får underskott på skattekontot kan det bero på att hen betalar för lite F-skatt. Ett krav som Kronofogden då kan ställa för att bevilja uppskov är att gäldenären ändrar sin F-skatt så att den anpassas till hens verkliga inkomstförhållanden.

Det är vanligt att en företagare som vill ha betalningsuppskov hänvisar till att de anställda annars riskerar att förlora sina arbeten. Hen kan också framhålla att ersättning kommer att betalas enligt reglerna om lönegaranti om bolaget går i konkurs eller om företagsrekonstruktion inleds. Dessa omständigheter ska inte tillmätas någon betydelse när Kronofogden överväger att besluta om uppskov eftersom Kronofogden inte ska ta arbetsmarknadspolitiska hänsyn vid indrivningen.

Ett uppskov innebär ett visst mått av förtroende från Kronofogden. En näringsidkare som fått ett uppskov bör t.ex. kunna rekommenderas att få F-skattsedel. Om en näringsidkare fått en avbetalningsplan hos Kronofogden så är detta en omständighet som talar mot att hen ska få näringsförbud (NJA 1989 Notis: B1 och NJA 2006 s. 346).

9.5.3 Säkerhet för uppskov

När ett uppskov beviljas bör Kronofogden försöka få säkerhet för fordran, i synnerhet när gäldenären är näringsidkare (jfr 4 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter). Säkerheten kan bestå av borgen, pant eller företagshypotek (11 § indrivningslagen). Även i fråga om privatpersoner kan det vara aktuellt att kräva säkerhet när det gäller längre avbetalningsplaner eller större fordringsbelopp.

Borgen

Borgen som säkerhet ska vara proprieborgen (”såsom för egen skuld”), 11 § 2 st. indrivningslagen. Det innebär att Kronofogden kan vända sig direkt mot borgensmannen utan att först ha undersökt möjligheterna att driva in fordran hos huvudgäldenären. Om borgen ställs av flera borgensmän gemensamt ska den dessutom vara solidarisk.

Det innebär att hela fordringsbeloppet kan krävas ut av vem som helst av borgensmännen.

Pant

En pant kan bestå av en lös sak eller en rättighet, t.ex. en fordran. Om panten är en lös sak måste egendomen överlämna till Kronofogden. Finns egendomen hos tredje man ska hen istället meddelas förbud att utge panten. Om panten är en fordran, t.ex. ett banktillgodohavande eller en fakturafordran, måste banken eller sekundogäldenären underrättas om pantsättningen. En pant kan också vara en registrerad rättighet, t.ex. ett pantbrev i fast egendom eller aktier anslutna till Euroclear. I så fall måste panten registreras på samma sätt som vid utmätning (6 kap. 2 § andra och fjärde stycket UB).

Företagshypotek

Företagshypotek är en säkerhetsrätt. Till skillnad från panträtt gäller den i en egendomsmassa som kan förändras efter att företagsinteckningen har lämnats som säkerhet. Möjligheten att utnyttja en företagsinteckning som säkerhet kan vara av betydelse framför allt när huvuddelen av tillgångarna är varulager, maskiner eller kundfordringar. Om säkerheten måste tas i anspråk och det blir aktuellt att utmäta t.ex. gäldenärens hela varulager måste verksamheten i de allra flesta fall upphöra eller åtminstone avbrytas.

Om Kronofogden godtar ett företagshypotek som säkerhet måste det skriftliga företagsinteckningsbrevet överlämnas till myndigheten. Anledningen är att Kronofogden inte kan få något särskilt tillstånd att bli registrerad som inteckningsbrevshavare. Om utmätning sker kan Kronofogden däremot begära att Bolagsverket beslutar att en företagsinteckning inte får avregistreras eller att en ny inteckningsbrevshavare inte får registreras. Syftet är då att förhindra att elektroniska företagsinteckningsbrev lämnas som säkerhet till någon annan än Kronofogden (10 § lagen om inteckningsbrevsregister).

Under förutsättning att 2008 års lag om företagshypotek är tillämplig gäller företagshypoteket endast i viss egendom, men vid både utmätning och konkurs (avsnitt 6.4).

Tredje man ställer säkerhet

Inte bara gäldenären själv utan även någon annan kan ställa säkerhet i form av borgen, pant eller företagshypotek. En förutsättning är att gäldenären kan antas medge det (10 § indrivningslagen). Den som ställer säkerhet, förutom gäldenären själv, är oftast gäldenärens make/maka/sambo eller en företrädare för en gäldenär som är en juridisk person.

Möjligheten att ta emot säkerhet av utomstående har stor betydelse vid indrivning av skatt hos juridiska personer. Om den juridiska personen saknar tillgångar som kan utnyttjas som säkerhet bör Kronofogden, enligt de bestämmelser som finns om företrädaransvar m.m. försöka få företrädaren att ställa säkerhet. Skatteverket behöver då inte längre fram föra en process i domstol om företrädarens betalningsskyldighet. Om företrädaren för ett bolag har tillgångar, men ändå inte vill ställa säkerhet minskar möjligheterna att få uppskov.

Hur säkerheten tas i anspråk

Hur säkerheten tas i anspråk beror på av vilket slag den är. Kronofogden ska underrätta gäldenären innan myndigheten tar säkerheten i anspråk. Säkerhet tas i anspråk genom ett särskilt upprättat beslut. I beslutet anger Kronofogden grunderna för beslutet och hur det kan överklagas (20 § första stycket indrivningslagen).

När borgen ska tas i anspråk får Kronofogden omedelbart göra utmätning hos borgensmannen. Någon ny exekutionstitel behövs inte, och beslutet om att ta borgen i anspråk behöver t.ex. inte delges borgensmannen (13 § indrivningslagen). Det är dock oftast lämpligt att först kräva borgensmannen på betalning och därefter, om borgensmannen inte betalar, besluta om att borgen ska tas i anspråk och registrera beslutet i utsöknings- och indrivningsdatabasen.

Om säkerheten består av pant innebär Kronofogdens beslut om att ta säkerheten i anspråk att den pantsatta egendomen anses utmätt. De fortsatta åtgärderna är desamma som vid utmätning. Kronofogden bör delge beslutet att ta egendomen i anspråk på samma sätt som en utmätning. Rör det sig om pantbrev bör Kronofogden också samtidigt besluta om att ta fastigheten i anspråk.

Om företagshypotek är ställt som säkerhet får utmätning genast ske i den egendom som omfattas av företagshypoteket. Detta får också ske om företagshypoteket gäller i någon annans verksamhet än gäldenärens (13 § p. 3 indrivningslagen).

9.5.4 Uppskov på grund av personliga förhållanden

Kronofogden kan bevilja uppskov om det är påkallat med hänsyn till gäldenärens personliga förhållanden (7 § första stycket p 2 indrivningslagen). Gäldenären kan få uppskov om hen har fått betalningssvårigheter på grund av t.ex. sjukdom eller arbetslöshet. Svårigheterna ska vara övergående. Får gäldenären en ersättning som motsvarar lön är arbetslöshet dock ingen anledning till särbehandling.

Endast fysiska personer kan få uppskov på grund av personliga förhållanden. Även fysiska personer som bedriver näringsverksamhet kan få uppskov på denna grund, men bara om de har mycket speciella skäl.

Ett uppskov på grund av personliga förhållanden kan innebära lägre avbetalningsbelopp än vanligt eller att en utmätning skjuts upp.

9.5.5 Uppskov i avvaktan på anstånd

Kronofogden får bevilja uppskov i väntan på att frågan om anstånd prövas av den myndighet som ska fatta beslut, t.ex. Skatteverket när det gäller skattebeslut (7 § första stycket 3 indrivningslagen). Kronofogden bör begära besked från den myndighet som ska pröva anståndsfrågan.

Det beskedet ska sedan ligga till grund för Kronofogdens ställningstagande.

När ett uppskov beviljas i avvaktan på anstånd görs ingen uppskovsutredning.

9.5.6 Omprövning och återkallelse av uppskov

Kronofogden bör klargöra att myndigheten förbehåller sig rätten att ompröva uppskov som ska pågå mer än en kort tid. Som redovisats ovan ska Kronofogden inte bevilja uppskov under någon längre tid. Om gäldenären beviljas uppskov under mer än tolv månader ska omprövning alltid ske efter ett år. Kronofogden bör då kontrollera att gäldenären uppfyller villkoren enligt medgivandet och också i övrigt sköter sina skyldigheter mot det allmänna.

Kronofogden och Skatteverket är bundna av ett uppskov så länge förutsättningarna inte har ändrats.

Enligt 6 § b Kronofogdens borgenärsföreskrifter ska ett uppskov omprövas om gäldenären

- inte betalar enligt avbetalningsplanen
- inte betalar löpande skatter och avgifter
- inte deklarerar
- lämnade oriktiga uppgifter när uppskovet gavs
- blir misstänkt för ekonomisk brottslighet
- inte uppfyllt sin informationsskyldighet.

Ett uppskov ska också omprövas när

- gäldenärens F-skattsedel återkallas
- betalningsförmågan avsevärt förbättras
- den säkerhet som ställts minskar i värde
- en enskild borgenär ansöker om verkställighet
- det finns andra skäl att ompröva uppskovet.

Om förutsättningarna för uppskov har förändrats, t.ex. genom att nya fordringar har tillkommit, kan Skatteverket omedelbart lägga de nya omständigheterna till grund för borgenärsåtgärder. Skatteverket ska informera Kronofogden om de nya fordringarna så att Kronofogden kan ta ställning till om uppskovet ska återkallas (8 § Skatteverkets borgenärsföreskrifter).

9.6 Avbrytande av indrivning

Dödsbon och upplösta bolag

Kronofogden får avbryta indrivningen tills vidare om ytterligare åtgärder framstår som utsiktslösa eller har blivit orimligt kostsamma (18 § första stycket första meningen indrivningslagen). Bestämmelsen är inte tvingande. Kronofogden har bestämt att indrivningen kan avbrytas enligt denna bestämmelse endast när det gäller fordringar mot skiftade dödsbon eller bolag som har gått i likvidation (7 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter). För övriga gäldenärer fortsätter handläggningen som vanligt tills fordringarna är preskriberade. Kronofogden avslutar tillgångsutredningen genom att upprätta en utredningsrapport och bestämmande av en bevakningstid. Kronofogden ska göra en ny utredning när bevakningstiden har gått ut.

Skatteverket agerar

Kronofogden kan också avbryta indrivningen om Skatteverket överväger eller har påbörjat en offensiv borgenärsåtgärd (18 § första stycket andra meningen indrivningslagen). Det gäller både mål där Skatteverket är debiterande myndighet och andra allmänna mål, utom studiemedel.

Bestämmelsen är inte tvingande, dvs. Kronofogden får men måste inte avbryta indrivningen. Det innebär inte att Kronofogden fritt kan välja mellan att avbryta indrivningen eller att inte göra det. Tanken är inte att Kronofogden i detta sammanhang ska göra bedömningar som i huvudsak är av borgenärskaraktär. Valet bör i stället i princip styras av vilken sorts borgenärsåtgärd Skatteverket överväger. Handlar det om någon form av betalningsuppgörelse, som ackord eller nedsättning av fordran, är det närmast en självklarhet att Kronofogden ska avbryta indrivningen. Så är

det däremot inte om det är aktuellt med en konkursansökan.

Kronofogden har i Kronofogdens borgenärsföreskrifter bestämt att indrivningen bör fortsätta om Skatteverket överväger konkurs. Om likvidation eller ansökan om preskriptionsförlängning övervägs ska indrivningen fortsätta. Överväger Skatteverket att anta ett erbjudande om ackord ska Kronofogden avbryta indrivningen. Detta gäller dock inte de fall då det finns ett enskilt mål för verkställighet och Skatteverket överväger att anta ett erbjudande om ackord. I det sistnämnda fallet ska Kronofogden särskilt bedöma om indrivningen ändå ska avbrytas.

Beslut att avbryta

Att Kronofogden avbryter indrivningen är ett beslut som ska motiveras. När indrivningen mot ett dödsbo eller bolag som gått i likvidation avbryts, ska det finnas en gäldenärsutredning som i okomplicerade fall kan grunda sig på resultatet av tillgångsundersökningen. Gäldenärsutredningen görs i Init. När indrivningen avbryts därför att Skatteverket har vidtagit eller överväger att vidta en borgenärsåtgärd gör Kronofogden ingen särskild gäldenärsutredning.

Återupptagande av indrivning

Det kan bli aktuellt att återuppta indrivningen om frågan om borgenärsåtgärder inte längre är aktuell eller om det finns skäl att samordna indrivningen med ett enskilt mål. Det är Kronofogden som avgör om indrivningen ska återupptas eller inte. Detta kan givetvis kräva kontakter med Skatteverket och eventuellt även med andra berörda debiterande myndigheter.

9.7 Överklagande

När Kronofogden har beslutat om verkställighet enligt UB kan beslutet oftast överklagas till tingsrätten (avsnitt 17). När Kronofogden vidtar åtgärder enligt indrivningslagen är regeln den motsatta. Beslut att ta säkerhet i anspråk kan emellertid överklagas (20 § indrivningslagen). Anledningen är att ett sådant beslut har samma verkan som en utmätning.

Motivet till att besluten i övrigt enligt indrivningslagen inte kan överklagas är att åtgärderna ensidigt bestäms av staten som borgenär. I förarbetena till lagen nämns uppskov som exempel. Gäldenären har ingen rätt att få uppskov, inte ens om hen erbjuder säkerhet.

9.8 Avräkning

Vid återbetalning av skatter och avgifter gäller bestämmelser om avräkning i de flesta allmänna mål enligt avräkningslagen. Även en fordran på en TV-avgift kan avräknas (NJA 2002 s. 668). Avräkning har företräde framför utmätning och kan jämföras med kvittning. Avräkning innebär att staten har möjlighet att först få sina fordringar betalda, i den utsträckning som det belopp som ska betalas tillbaka räcker. Gäldenärens fordran på överskott på skattekontot avräknas t.ex. mot statens fordran på andra obetalda skatter m.m. Det gäller även förrättningskostnader i utsökningsmål.

De belopp som ska betalas ut

De återbetalningsfordringar som avräkningslagen omfattar räknas upp i 1 § avräkningslagen. Lagen gäller de flesta skatter och är också tillämplig inom tullområdet. Fordringar som gäldenären kan ha mot staten avseende bl.a. studiemedelsavgifter, fordonsskatt och felparkeringsavgifter omfattas däremot inte.

Motfordringarna

De motfordringar Kronofogden får göra avräkning för är sådana som tillkommer det allmänna, som Kronofogden verkställer och som drivs in enligt reglerna i indrivningslagen (2 § avräkningslagen). Avräkning får alltså ske i de flesta medelsslag. Avräkning får även ske för utländska allmänna mål då dessa vid vår handläggning ska hanteras så likartat som möjligt jämfört med svenska allmänna mål.

Förfarandet

För att Kronofogden ska få kännedom om att medel ska betalas ut, ska den utbetalande myndigheten kontrollera

om det finns motfordringar och om så är fallet ska Kronofogden få tillfälle att göra avräkningen.

Kronofogden ska besluta om avräkning om det finns möjlighet. Att gäldenären har fått uppskov med betalningen är inget skäl att avstå från avräkning.

Kronofogden kan underlåta avräkning om gäldenären fått anstånd med betalningen av statens fordran p.g.a. överklagande. Kronofogden får också avstå från avräkning i avvaktan på en rättelse eller om det finns särskilda skäl. Ett särskilt skäl kan vara att en betalningsuppgörelse gjorts med förutsättningen att en återbetalning ska få disponeras av gäldenären (5 § avräkningslagen). Det är mycket ovanligt att Kronofogden går med på en sådan uppgörelse. Att gäldenären behöver pengarna är inte skäl nog (NJA 1988 s. 475).

Ett annat skäl för att avstå från avräkning är att beloppet är så litet att en avräkning inte lönar sig.

I den underrättelse om målet som Kronofogden skickar till gäldenären informeras hen om att avräkning kan komma att ske. Kronofogden ska även underrätta gäldenären om beslutet om avräkning.

Kronofogden ska självmant rätta ett felaktigt beslut om avräkning (10 § avräkningslagen). Med ett felaktigt beslut menas t.ex. att skulden har betalats före avräkningen eller att ett för stort belopp tagits i anspråk. Kronofogdens beslut om avräkning kan överklagas på samma sätt som ett beslut om utmätning. Ett beslut att inte avräkna får däremot inte överklagas. Om överklagande, se avsnitt 17.

Avräkning hos Skatteverket

Observera att även Skatteverket gör avräkning enligt 62 kap. skatteförfarandelagen. Det gäller då avräkning inom skattekontosystemet. En sådan avräkning görs även när det gäller fordringar som har överlämnats för indrivning, eftersom skattekontofordringar förblir uppdebiterade i Skatteverkets datasystem. Endast vad som eventuellt

återstår efter avräkning mot belopp som lämnats för indrivning kan återbetalas. Avräkning ska i första hand ske mot skatter och avgifter som inte är lämnade för indrivning och i andra hand för skulder som är lämnade för indrivning (62 kap. 11 § skatteförfarandelagen). När Skatteverket gör en avräkning enligt skatteförfarandelagen får gäldenären reda på detta genom att det på skattekontoutdraget anges att en avräkning skett mot en kontoskuld hos Kronofogden. I Regina/Init sätts skatteskulden ner i motsvarande mån. Nedsättning sker i samma ordning som vid betalning till Kronofogden, dvs. mot den äldsta skulden först (19 § indrivningslagen).

9.9 Skatteverkets borgenärsroll

9.9.1 Uppgifterna

Skatteverket har ett generellt samordningsansvar för de borgenärsuppgifter som verket ansvarar för enligt Skatteverkets borgenärslag. Även om det i de allra flesta fall kommer att finnas skattefordringar som är så stora att de i praktiken styr arbetet, måste Skatteverket beakta även andra allmänna fordringar som omfattas av Skatteverkets borgenärslag. I Skatteverkets borgenärsföreskrifter finns omfattande bestämmelser om Skatteverkets skyldighet att i olika avseenden underrätta Kronofogden om borgenärsarbetet och informationsutbytet med debiterande myndigheter. Läs mer om Skatteverkets borgenärsroll på myndighetens hemsida.

Skatteverket ansvarar för följande borgenärsuppgifter:

- ansökan om likvidation
- ansökan om konkurs och bevakning av statens fordringar i konkursen
- talan om betalningsansvar för någon annans skulder enligt SFL eller någon annan författning (s.k. företrädaransvar)
- ansökan om företagsrekonstruktion och bevakning av statens rätt under rekonstruktionsförfarandet

- beslut att anta förslag om ackord
- besluta om nedsättning av fordran och bevaka statens rätt vid skuldsanering
- talan om preskriptionsförlängning
- ansökan om förordnande av boutredningsman.

Vidare får Skatteverket ställa säkerhet i de fall ett konkursbo avser att väcka talan i domstol (10 § Skatteverkets borgenärsföreskrifter).

Skatteverket utför dessa uppgifter beträffande alla statens fordringar som drivs in som allmänna mål, med undantag för studiemedel. Dessutom utför Skatteverket dessa uppgifter beträffande vissa andra fordringar, sådana som staten inte har men som ändå är allmänna mål, t.ex. felparkeringsavgifter och avgifter till brottsofferfonden (1 § 2 st. Skatteverkets borgenärslag och 2 § Skatteverkets borgenärsföreskrifter).

I borgenärsarbetet använder Skatteverket ett IT-baserat ärendehanteringssystem som kallas Boris (Borgenärs Informationssystem).

9.10 Borgenärsutredningen

Skatteverket har en skyldighet att skaffa sig det underlag som de behöver för att bedöma behovet av borgenärsåtgärder (2 § Skatteverkets borgenärslag). Denna utredning får de påbörja om det finns risk för att fordran inte blir betald.

En viktig del av underlaget är de uppgifter som finns i beskattningsverksamheten, t.ex. om latenta skattefordringar, men det kan också röra sig om uppgifter som Skatteverket behöver ta in från andra myndigheter. Till underlaget hör uppgifter om skulder m.m. som Skatteverkets handläggare har åtkomst till i Init och Regina. Hit hör också den information om Kronofogdens verkställighetsåtgärder som löpande överförs till Skatteverket (avsnitt 9.11.1).

Skatteverket behöver inte göra en utredning i varje enskilt fall. Skatteverkets utredning behöver inte vänta tills indrivningen kommit igång hos Kronofogden. Handläggningsrutinerna innebär tvärtom att Skatteverket ofta ska börja utredningen utan att den fordran som är den direkta anledningen till utredningen har lämnats över för indrivning.

Skatteverket har, liksom Kronofogden vid en uppskovsutredning, inte rätt att vid borgenärsutredningen använda tvångsmedel. Beslut enligt Skatteverkets borgenärslag kan inte heller överklagas.

Skatteverkets borgenärsutredning och Kronofogdens gäldenärsutredning tar i grunden sikte på samma sak, nämligen frågan om gäldenärens förmåga att betala sina skatter m.m. Eftersom Skatteverkets utredning kan ligga till grund för flera offensiva borgenärsuppgifter, och utredningen hos Kronofogden endast för uppskov och avbrytande av indrivning, har tyngdpunkten i utredningsarbetet förskjutits till Skatteverket. Resultatet av Kronofogdens verkställighet är av stort intresse i borgenärsutredningen. En situation där det finns ett särskilt kommunikationsbehov är när Kronofogden har utmätt tillgångar som ingår i och är av väsentlig betydelse för en näringsverksamhet, t.ex. maskiner hos ett tillverkningsföretag.

Skatteverket och Kronofogden måste hålla varandra informerade om uppgifter som finns i borgenärs- respektive gäldenärsutredningen av en gäldenär och om handläggningsåtgärderna. Detta är viktigt för att respektive myndighet ska kunna utöva sin borgenärsroll på ett bra sätt.

9.11 Samordning mellan Kronofogden och Skatteverket

9.11.1 Tillgångsundersökning och utmätning m.m.

Kronofogden ska underrätta sökanden och svaranden om tillgångsundersökningen visar att gäldenärens tillgångar inte räcker till full betalning av utmätningsfordran (4 kap. 9 a § UB). Myndigheten ska också underrätta sökanden om vilka utredningsåtgärder som Kronofogden avser att vidta under handläggning av målet. Kronofogden har bestämt att myndigheten ska underrätta Skatteverket om innehållet i och resultatet av en tillgångsundersökning i ett mål där Skatteverket företräder någon annan debiterande myndighet (8 § andra stycket Kronofogdens borgenärsföreskrifter). Dessutom ska Kronofogden underrätta Skatteverket om beslut om annan utmätning än utmätning av lön (se nästa stycke).

Även i övrigt ska Skatteverket få den information som verket behöver för sin borgenärsuppgift. Det gäller bl.a. uppgifter om gäldenärens ekonomiska förhållanden i den utsträckning som informationen bedöms vara av betydelse för Skatteverkets handläggning enligt Skatteverkets borgenärslag (26 § indrivningsförordningen). Kronofogden ska t.ex. lämna information som är värdefull i konkurssammanhang, t.ex. information om tillgångar som kan vara återvinningsbara. Skyldigheten att lämna information omfattar även gäldenärer med officiell adress i utlandet.

Underrättelse om utredningsrapport överförs mellan IT-systemen Init (Kronofogden) och Boris (Skatteverket). Skatteverket ser att en utmätning skett i sin kundbild men inte själva beslutet. Skatteverket önskar inte ta del av alla utmätningsbeslut. Om Skatteverket önskar information därutöver rekvirerar de utmätningsbeslutet. Skatteverket behöver huvudsakligen våra utmätningsbeslut i samband med överklagande. De får utmätningsbesluten via tingsrättens kommunicering. Om Kronofogden anser sig ha

särskild anledning att kommunicera utmätningsbeslut sker detta manuellt. Huvudregeln är alltså att utmätningsbeslut inte ska skickas till Skatteverket.

9.11.2 Uppskov eller konkurs

Kronofogdens möjlighet att bevilja uppskov är en borgenärsåtgärd som i regel måste vägas mot de borgenärsåtgärder som Skatteverket förfogar över, främst konkurs. Kronofogden får bara bevilja uppskov om Skatteverket inte har något att invända mot det eller om verkets inställning uppenbarligen saknar betydelse (7 § andra stycket indrivningslagen). Vidare behöver det inte ske någon kommunikation med Skatteverket när det gäller uppskov med betalningen av studiemedel (1 § Skatteverkets borgenärslag).

Höra Skatteverket innan beslut

Om Kronofogden överväger att besluta om uppskov ska myndigheten informera Skatteverket om innehållet i den uppskovsutredning som gjorts med anledning av begäran (9 § första stycket Kronofogdens borgenärsföreskrifter). Skatteverket ska då utreda om det i stället finns anledning att vidta någon annan borgenärsåtgärd, t.ex. att ge in en konkursansökan (3 § Skatteverkets borgenärslag). Kronofogden får inte bevilja uppskov om Skatteverket överväger att lämna in en konkursansökan eller vidta någon annan offensiv borgenärsåtgärd (5 § Kronofogdens borgenärsföreskrifter).

Skatteverket ska normalt lämna besked inom fem arbetsdagar när verket fått information om att Kronofogden överväger att bevilja uppskov (5 § Skatteverkets borgenärsföreskrifter). Skatteverket anses inte ha någon invändning mot uppskov om inget besked kommer eller om verket inte har vidtagit någon borgenärsåtgärd inom tio dagar.

Uppskov utan att höra Skatteverket

Kronofogden behöver inte höra Skatteverket innan beslut om uppskov om det är uppenbart att verkets inställning saknar betydelse (7 § indrivningslagen).

I Kronofogdens borgenärsföreskrifter (9 § andra stycket) föreskrivs att Skatteverket inte behöver höras innan ett beslut i uppskovsfrågan fattas om

- uppskovets längd understiger fem arbetsdagar
- ett uppskov till en näringsidkare understiger 30 dagar från utgången av den tidsfrist som har angetts i underrättelsen enligt 4 kap. 12 § UB
- ett uppskov övervägs för en privatperson eller ett dödsbo som inte driver näringsverksamhet.

Normalt får Skatteverket inte del av uppskovsutredningen i dessa fall. Kronofogden ska emellertid alltid informera Skatteverket om verket kan behöva uppgifterna i utredningen för att utöva sin borgenärsroll (9 § tredje stycket Kronofogdens borgenärsföreskrifter).

9.12 Böter

Bötesverkställighet rör utan undantag det allmännas fordran mot den enskilde. Det är dock inte en regelrätt borgenärsuppgift men trots det viktigt att ta med i ett eget avsnitt. Kronofogden ska dels driva in obetalda böter dels initiera bötesförvandling när indrivning inte kunnat ske Det är därför viktigt med tydlig dokumentation. Mer information om Kronofogdens handläggning av bötesförvandlingsärenden finns i Handledning bötesförvandling.

9.12.1 Verkställighet

Olika former av bötesstraff

Böter döms ut i dagsböter, penningböter eller normerande böter (25 kap. 1 § brottsbalken). Normerande böter bestäms efter särskild beräkningsgrund. Böter kan också utdelas genom strafföreläggande respektive förläggande om ordningsbot, vilket är ett summariskt sätt att ingripa mot brott. Har ett föreläggande godkänts gäller det som en dom som har vunnit laga kraft (48 kap. 1-3 §§ rättegångsbalken).

Uppbörd och indrivning

Verkställighet av böter regleras i bötesverkställighetslagen(BvL) och bötesverkställighetsförordningen (BvF).

Böter verkställs genom uppbörd eller indrivning (1 § BvL). Uppbörd av böter innebär en frivillig betalning till den myndighet som ansvarar för att ta emot betalningen. När en domstol dömer ut ett belopp ska domstolen samtidigt upplysa den bötfällde om möjligheten till frivillig betalning (3 § fjärde stycket BvF). Bestämmelserna i BvL gäller i huvudsak också viten och sådan särskild rättsverkan av brott som gäller betalningsskyldighet till staten, dvs. värdeförverkande och företagsbot. Polismyndigheten är central uppbördsmyndighet när det gäller böter, viten och särskild rättsverkan av brott som innefattar betalningsskyldighet (3 § BvF).

Om frivillig betalning inte leder till fullbetalning eller om uppbörd inte ska ske, lämnas böterna för indrivning till Kronofogden. Indrivning får dock inte ske förrän domen vunnit laga kraft eller strafföreläggandet godkänts (2 § första stycket BvL). För indrivning hänvisar BvL till indrivningslagen.

Inget uppbörds-förfarande i vissa fall

I vissa fall blir skulden restförd utan att gäldenären först fått tillfälle att betala den frivilligt. Detta är fallet vid solidariskt betalningsansvar och när beslut om kvarstad har meddelats.

Synnerligt men

Kronofogden kan avbryta verkställigheten om fortsatt indrivning av böterna skulle medföra synnerligt men (stort besvär) för gäldenären eller någon som är beroende av gäldenären för sin försörjning (12 § BvL). Kronofogden tillämpar detta restriktivt. Ett sådant beslut får överklagas av åklagaren (13 § BvL).

Preskription

Reglerna om preskription av böter finns i 35 kap. 7 § brottsbalken. Böter bortfaller fem år efter att domen vunnit laga kraft. Motsvarande tid för ordningsbot är fem år från godkännandet av ordningsboten (48 kap. 3 §

rättegångsbalken). I och med att ett bötesstraff bortfaller kan det inte heller verkställas.

Om gäldenären före preskriptionstidens utgång delgetts ansökan om bötesförvandling och beslut om bötesförvandling inte vunnit laga kraft ska preskriptionstiden förlängas. Om en domstol efter ordinarie preskriptionstid beslutar att inte förvandla böterna, preskriberas böterna efter att domstolens beslut vunnit laga kraft.

Ett utdömt förvandlingsstraff faller bort om beslutet inte börjat verkställas inom tre år från det att beslutet vann laga kraft (21 § BvL).

Om gäldenären avlider faller böter bort direkt. Har dom om böter vunnit laga kraft under gäldenärens livstid och Kronofogden utmätt lös egendom för dessa böter ska dock betalning ske med den utmätta egendomen.

Verkställighet inom Norden

Inom Norden finns sedan länge ett samarbete angående verkställighet av straff, böter och förverkande av egendom. Samarbetet baseras på likformig lagstiftning i de olika staterna. För svensk del regleras detta nordiska verkställighetslagen. Se vidare handboken Internationell verkställighet om förutsättningarna för ömsesidig handräckning av böter, viten och särskild rättsverkan inom Norden.

Verkställighet inom EU

Sedan den 1 januari 2010 kan svenska böter bli föremål för verkställighet inom EU enligt lagen om bötesstraff. När det gäller förverkande infördes den 1 juli 2011 en liknande lag; lagen om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen. I handboken Internationell verkställighet beskrivs möjligheterna till indrivning av svenska bötesstraff i andra medlemsstater respektive indrivning i Sverige av utländska domar.

9.12.2 Bötesförvandling

Böter som Kronofogden inte har kunnat driva in kan under vissa förutsättningar bli förvandlat till fängelse (15 § BvL).

Bötesförvandling kan bli aktuellt

- om den som dömts att betala böter av *trots* inte har betalat böterna, eller
- om en förvandling annars av *särskilda skäl är påkallad från allmän synpunkt*.

Tidigare behövde åklagaren bevisa att det var *uppenbart* att gäldenären av trots (då benämnt tredska) inte hade betalat sina böter. Begreppet uppenbart tolkas vanligtvis som ett mycket högt ställt krav. Lydelsen i 15 § BvL ändrades den 1 januari 2021 genom att uppenbarhetskravet togs bort. Detta medför att åklagarens beviskrav har sänkts. Det innebär att gäldenärens avsikt att undandra sig betalning inte behöver vara lika tydligt framträdande som tidigare för att bötesförvandling ska kunna ske.

För de böter som har dömts ut före den 1 januari 2021 gäller dock fortfarande den gamla lydelsen i 15 § BvL, dvs. att det ska vara uppenbart att gäldenären av tredska inte betalat sina böter.

Det är domstol som beslutar om förvandling av böter till fängelse efter talan av åklagaren. Det är dock Kronofogden som tar initiativet till en förvandling genom att utreda, göra en första bedömning och, i förekommande fall, skyndsamt skicka en redogörelse till åklagaren med bl.a. upplysningar om gäldenären och hens förmåga att betala böterna (17 § BvF).

Med stöd av 10 kap. 28 § OSL kan en myndighet lämna ut uppgifter till annan myndighet om uppgiftsskyldighet följer av lag eller förordning. Att Kronofogden lämnar ut uppgifter om gäldenären till åklagaren vid en anmälan om

bötesförvandling har lagstiftaren gjort obligatoriskt (17 § BvF). Kronofogden kan därför lämna ut uppgifter till åklagaren vid en anmälan om bötesförvandling med stöd av 10 kap. 28 § OSL.

När domstol meddelat beslut om förvandlingsstraff för obetalda böter får Kronofogden inte driva in böterna. Däremot kan gäldenären frivilligt betala böterna i sin helhet till dess förvandlingsstraffet är verkställt (14 § BvL). Kronofogden ska genast underrätta Kriminalvården om böterna blir betalda innan verkställigheten av straffet är avslutad (18 § BvF).

Det finns ingen speciell omräkningskala. Förvandlingsstraffet bestäms med hänsyn till samtliga omständigheter till lägst 14 dagar och som längst tre månader. Förvandlingsstraffet faller bort om hela bötesbeloppet blir betalt.

Vad som kan förvandlas

Dagsböter, penningböter och normerande böter liksom vite kan förvandlas till fängelse. I speciallagstiftning kan dock viten undantas från bötesförvandling (22 § BvL).

Bötesförvandlingsreglerna omfattar inte särskild rättsverkan av brott som innebär betalningsskyldighet (1 § BvL).

Förvandling är inte heller aktuellt om böter dömts ut för brott som enligt domen begåtts under påverkan av en allvarlig psykisk störning. Det är inte heller aktuellt med förvandling för vite som dömts ut för underlåtenhet att fullgöra dom eller beslut rörande saken i mål som har handlagts enligt lagen om rättegång i arbetstvister (22 § BvL).

Utländska bötesstraff kan inte bli förvandlade i Sverige, se t. ex. 2 § nordiska verkställighetslagen och 3 kap. 2 § lagen om bötesstraff.

Eftersom det nordiska samarbetet angående verkställighet av straff m.m. baseras på likformig lagstiftning får svenska bötesstraff inte heller bli förvandlade till fängelse vid handräckning för indrivning i någon av de andra nordiska staterna. Vid handräckning för indrivning av svenska böter i en annan EU-stat får Kronofogden inte heller tillåta att de blir omvandlade där (2 kap. 3 § lagen om bötesstraff).

Trots

Enligt lagens förarbeten är inte avsikten att bötesstraff generellt ska förvandlas till fängelse när den bötfällde saknar medel till betalning av böterna. Regeln tar istället sikte på direkt obstruktion av verkställigheten. Den innefattar även den situationen att den bötfällde på ett illojalt sätt vidtar åtgärder för att hindra verkställighet så att indrivning inte kan ske. Det gäller personer som exempelvis genom skenavtal, täta byten av arbetsplats och liknande förfaranden gör sig oåtkomliga för exekutiva åtgärder eller som genom bolagsrättsliga transaktioner döljer att de i realiteten disponerar över betydande tillgångar (prop. 1982/83:93 s. 34).

Enligt förarbetena till 2021 års lagändring kan det ofta anses att förutsättningarna för bötesförvandling är uppfyllda om gäldenären vägrar att svara på frågor och i övrigt medverka till att klarlägga sina ekonomiska förhållanden (prop. 2020/21:8 s 10.).

Särskilt påkallat från allmän synpunkt

Bötesförvandling kan ske om det av särskilda skäl är påkallat från allmän synpunkt. För att bötesförvandling ska kunna ske på denna grund krävs att omständigheterna är speciella och att en underlåten reaktion från samhällets sida framstår som stötande för den allmänna rättskänslan. Bestämmelsen tar sikte på särskilt flagranta fall av upprepad brottslighet och är avsedd att motverka att bötfällda som saknar betalningsförmåga i praktiken blir immuna mot bötesstraff (NJA 2012 s. 22).

Brottslighetens art / val av påföljd

Om domstolen har övervägt en frihetsberövande påföljd när de dömer ut böterna är detta en omständighet som

talar för att förvandling kan ske. Skälen för bötesförvandling är starkare vid allvarligare brottslighet och utdömd påföljd. Det bör dock poängteras att detta endast är en omständighet som ska vägas in i en samlad bedömning.

Antal obetalda böter

Det är inte reglerat hur många obetalda böter som krävs för att bötesförvandling ska vara aktuellt. I förarbetena föreslogs ett minimiantal om tre obetalda böter, men förslaget fick viss kritik då det ansågs kunna leda till en stereotyp rättstillämpning. Istället överlämnades till rättstillämpningen att avgöra hur antalet obetalda böter ska bedömas vid bötesomvandling (prop. 1982/83:93 s. 35). Se handledning Bötesförvandling avsnitt 4.2.1 för bedömningen av hur många obetalda böter som behövs för att bötesförvandling ska vara aktuellt.

Domstolspraxis

I samtliga fem fall från högre rätt som har refererats har prövningen skett utifrån ”av särskilda skäl påkallat ut allmän synpunkt”. Rekvisitet trots (tredska enligt äldre lagstiftning) är inte prövat av domstol i något refererat rättsfall. I tre fall har domstolarna avslagit bötesförvandling och i två fall bifallit åklagarens yrkande (NJA 2012 s. 22 (avslag), RH 2004:28 (avslag), RH 1987:8 (bifall), RH 1986:29 (bifall) och RH 1985:119 (avslag)).

I samtliga fall har domstolarna gjort en helhetsbedömning i det enskilda fallet utifrån ett antal olika omständigheter. Bland omständigheter som domstolarna vägt in är frågan om trots (tredska), om det funnits utmätningsbara tillgångar eller inkomster, brottslighetens art och valet av påföljd, antalet böter och bötesbeloppen samt beloppens ålder. Domstolarna verkar också ha lagt stor vikt vid hur den aktuella situationen sett ut för gäldenären/den dömde .

Dokumentation

Vid en ansökan om förvandling till tingsrätten ställs höga krav på att Kronofogdens utredning visar att allt gjorts för att driva in böterna. Det är inte tillräckligt att i redogörelsen till domstolen bara ange att gäldenären sökts

ett flertal gånger. Det är viktigt att varje krav, varje telefonsamtal och varje tillfälle som gäldenären har sökts rörande böterna är dokumenterat. Kronofogden ska också dokumentera gäldenärens frågor rörande böterna och vad handläggaren svarat. Samtliga frågor och svar kan få avgörande betydelse vid en eventuell kommande process rörande bötesförvandling. Särskilt viktigt är det att notera om gäldenären vägrar att betala av trots.

10 Försäljning av lös egendom m.m.

I verkställighetsprocessen återfinns det mesta av innehållet i detta avsnitt i processteget Verkställa.

Regler om exekutiv försäljning av utmätt egendom finns i 8–12 kap. UB. De allmänna bestämmelserna finns i 8 kap. Försäljning av utmätt lös egendom regleras i 9 kap. och försäljningsförfarandet för specialobjekt som registrerade skepp, registrerade luftfartyg, intecknade reservdelar till luftfartyg samt fast egendom regleras i 10–12 kap. Det finns också bestämmelser om försäljning i 8–12 kap. UF.

10.1 Allmänt om försäljning

Det är Kronofogden som sköter försäljningen av utmätt egendom (8 kap. 1 § första stycket UB). Försäljning ska ske utan dröjsmål om det inte finns några hinder för det (8 kap. 3 § första stycket UB). Kronofogden ska sälja lös egendom inom två månader från utmätningen om det inte finns särskilda skäl (9 kap. 2 § UF). En anledning att överskrida tvåmånaderstiden kan t.ex. vara att Kronofogden kan få ett bättre pris vid en senare tidpunkt eller att egendomen kan föras samman med någon annan egendom som bör säljas samtidigt. Om ett överklagande av utmätningen leder till ett förbud att fortsätta verkställigheten (dvs. domstolen meddelar inhibition i samband med överklagandet) är det ofta inte möjligt att klara tvåmånaderstiden.

Vid försäljning av bostadsrätt genom exekutiv försäljning eller tvångsförsäljning, som säljs enligt reglerna för lös egendom, finns det ofta särskilda skäl att överskrida tvåmånadersgränsen. Kronofogden tillämpar då analogt den fyramånadersfrist som gäller vid exekutiv försäljning av fast egendom eftersom handläggning av exekutiv

försäljning och tvångsförsäljning av bostadsrätter har stora likheter med försäljning av fast egendom. Inför försäljning av bostadsrätt ska bland annat en beskrivning och värdering av egendomen genomföras, försäljningen ska kungöras i så god tid så att spekulanterna hinner förbereda sig och visning ska genomföras några veckor före auktionen. Det finns därför goda argument för att försäljning av en bostadsrätt ska ske på motsvarande sätt och med beaktande av de tidsfrister som gäller vid försäljning av fast egendom.

Kronofogden kan bli skadeståndsskyldig om tvåmånaderstiden överskrids utan godtagbara skäl och dröjsmålet orsakar förmögenhetsskada.

Observera att utmätningen varken behöver ha delgivits eller ha vunnit laga kraft för att det utmätta ska kunna säljas. Som regel försöker dock Kronofogden att delge utmätningsbeslutet innan försäljning. Om gäldenären är svår att delge är det fullt möjligt att sälja även om Kronofogden inte lyckats delge hen.

Att utmätningsbeslutet är överklagat är inget hinder mot försäljning, om inte domstol meddelat ett förbud mot fortsatt verkställighet (2 kap. 19 § andra stycket jämförd med 18 kap. 12 och 19 §§ UB).

Värdering

Att utmätt egendom ska värderas har beskrivits i avsnitt 3.6.5. Inför en exekutiv försäljning låter Kronofogden vid behov en värderingsman bedöma egendomens marknadsvärde. Bostadsrätter och annan egendom med stort eller svårbedömt värde ska alltid värderas av sakkunnig.

Utöver kravet i 6 kap. 9 § UB att utmätt lös egendom ska förtecknas finns det ingen särskild bestämmelse att Kronofogden ska beskriva egendomen inför en försäljning. Trots det finns det oftast ett behov att ändå göra en beskrivning av egendomen i syfte att vägleda

spekulanterna (jfr försäljning av fast egendom avsnitt 11.1.1). Beskrivningen ska ge relevant information om egendomen och upplysningar i övrigt som kan vara av betydelse för spekulanterna, t.ex. uppgift om vad som omfattas av försäljningen i fråga om tillbehör, se Kronofogdens handledning för annonsering av lös egendom på Kronofogdens Auktionstorg.

Anstånd

Kronofogden får bevilja anstånd med försäljningen om utmätningssökanden eller gäldenären begär det. Efter utmätning kan sökanden inte bevilja uppskov. Sökandens inställning påverkar dock Kronofogdens möjlighet att bevilja anstånd. En begäran om anstånd från gäldenären bör därför kommuniceras med sökanden. På gäldenärens begäran får Kronofogden bevilja anstånd endast om utmätningssökanden går med på det eller om det finns särskilda skäl (8 kap. 3 § andra stycket UB). Särskilda skäl kan vara att det är lämpligare att sälja egendomen vid en senare tidpunkt, t.ex. därför att efterfrågan på den aktuella egendomen är säsongbetonad eller att gäldenären oskyldigt har råkat i tillfälliga betalningssvårigheter och det finns anledning att tro att hen kan skaffa medel för att betala sin skuld (Utsökningsbalken kommentaren till 8 kap. 3 §).

När en eller flera sökande begär anstånd samtidigt som övriga sökande inte medger anstånd kommer försäljningen ändå att fortgå om inte gäldenären också begär anstånd och det föreligger särskilda skäl. Kronofogden ska i denna situation avslå anståndsbegäran.

Kronofogden kan ge gäldenären anstånd för att få tid att sälja egendomen själv. Detta är viktigt när man säljer t.ex. en bostadsrätt där både gäldenären och Kronofogden kan ha en försäljning som pågår samtidigt. Om utmätningsfordringarna och fordringar med bättre rätt inte blir täckta krävs dessutom att sökandena avstår försäljning och medger att utmätningen hävs.

Kronofogden bör vara återhållsam med anstånd när andra intressenter (spekulanter) dragits in i processen. Om försäljningen är kungjord bör Kronofogden bara bevilja anstånd om det finns mycket starka skäl (jfr vad som sägs om försäljning av fastigheter i Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 11 §). Exempel på sådana skäl är att ett köpekontrakt har upprättats vid försäljning av bostadsrätt, och handpenning betalats.

Kronofogden bör bevilja ett kortare anstånd om det är troligt att gäldenären kommer att betala skulden. I övrigt bör Kronofogden vara restriktiv med anstånd, särskilt när gäldenären inte har någon konkret plan för hur hen ska använda anståndstiden. Kronofogden kan framhålla för gäldenären att skulden löper med ränta och att hen därför själv vinner på att sälja egendomen snabbt.

Kronofogden får inte utan synnerliga skäl bevilja anstånd med försäljning av lös egendom utöver sex månader från utmätningen (9 kap. 2 § andra stycket UF). Sökanden och gäldenären ska underrättas om Kronofogdens beslut i anståndsfrågan (8 kap. 1 § UF). Kronofogden ska upprätta ett skriftligt beslut som kan överklagas av parterna.

Anståndsreglerna gäller inte i allmänna mål (8 kap. 19 § UB). I dessa mål gäller i stället att Kronofogden ska sälja utan dröjsmål, om det inte finns några hinder och myndigheten inte lämnat anstånd. Allmänna mål bör behandlas på samma sätt som enskilda mål vad gäller skälen för att bevilja anstånd med försäljning och anståndstidens längd.

Laga kraft

För att Kronofogden ska få sälja utmätt egendom krävs normalt att den exekutionstitel som utmätningen grundas på har vunnit laga kraft (se även avsnitt 2.3). Närmare bestämmelser om det finns i 8 kap. 4 § UB. Bestämmelserna innebär att försäljning får ske i följande situationer:

- Exekutionstiteln har vunnit laga kraft.

- Exekutionstiteln får enligt lag eller förordnande verkställas som en lagakraftägande dom (se t.ex. 3 kap. 5 och 9 §§ UB).
- Exekutionstiteln är ett utslag eller ett beslut i ett mål om betalningsföreläggande eller handräckning, en dom i ett växel- eller checkmål eller en tredskodom. Förutsättningen är att egendomen inte har ett betydande värde, se nedan. För utslag i mål om betalningsföreläggande gäller att Kronofogden inte får sälja om gäldenären har ansökt om återvinning eller överklagat utslaget. Vid en ansökan om återvinning av en tredskodom kan en domstol stoppa verkställigheten genom att besluta om inhibition.
- Gäldenären samtycker.
- Försäljningen gäller lös egendom som hastigt faller i värde eller kräver alltför dyr vård (se nedan).

Betydande värde

Fast och lös egendom som har ett betydande värde får inte säljas utan gäldenärens samtycke om inte exekutionstiteln vunnit laga kraft eller om den får verkställas som en lagakraftägande dom (8 kap. 4 § andra stycket UB). Vad som är värdefull egendom och vilka beloppsgränser som gäller i detta sammanhang är inte definierat. Vilken egendom som har ett betydande värde bör i viss utsträckning bedömas med hänsyn till gäldenärens förhållanden (prop. 1980/81:8 s. 569).

Hastigt faller i värde/kräver dyr vård

Lös egendom som hastigt faller i värde eller kräver dyr vård får säljas så snart som möjligt (8 kap. 4 § tredje stycket UB). Egendom som faller i värde kan t.ex. vara ett lager med matvaror. Om Kronofogden har utmätt kläder kan de också falla hastigt i värde om de är säsongsbetonade. Ett exempel på egendom som kräver dyr vård är hästar, som ofta medför höga kostnader för stallhyra och tillsyn. Även vid utmätning av fordon kan kostnaden för förvaring bli hög.

Egendom som kan väcka uppmärksamhet

Kronofogden kan inte underlåta att utmäta egendom enbart av anledningen att utmätningen kan väcka uppmärksamhet eller anstöt (se avsnitt 4.1.3).

Kronofogden bör dock kunna anpassa försäljningsmetod och förfarande med hänsyn till egendomens art och den uppmärksamhet en försäljning kan ge upphov till. Kronofogdens strävan är dock fortfarande att åstadkomma bästa möjliga ekonomiska resultat.

Tvist om bättre rätt

Om det efter ett föreläggande enligt 4 kap. 20, 22 eller 26 §§ UB av Kronofogden eller domstol pågår en tvist om bättre rätt till den utmätta egendomen får den inte utan tredje mans samtycke säljas innan tvisten blivit slutligt avgjord eller tidsfristen för när man får väcka fastställelsetalan har gått ut (8 kap. 5 § första stycket UB). Försäljning får dock ske, om det kan antas att tvisten inte påverkar köpeskillingen i väsentlig mån. Kronofogden får också sälja egendom som kräver dyr vård eller hastigt faller i värde. Kronofogden bör vara uppmärksam på hur mycket vården av utmätt egendom kostar. Om en tvist om bättre rätt pågår – vilket den kan göra länge – kan det ofta vara mer fördelaktigt för båda parter att sälja egendomen och att de i stället processar om pengarna.

När det i något annat fall pågår en rättegång om utmätt egendom får Kronofogden bevilja det anstånd med försäljningen som omständigheterna kräver (8 kap. 5 § andra stycket UB). När Kronofogden har meddelat ett föreläggande enligt 4 kap. 23 § första stycket UB bör myndigheten vänta med försäljningen till dess tvisten är prövad (prop. 1980/81:8 s. 572). Om någon väckt talan utan ett föreläggande finns det dock inget hinder för Kronofogden att sälja den utmätta egendomen (NJA 1984 s. 217). Kronofogden bör bevilja anstånd om det redan pågår en rättegång när egendomen utmäts och ett föreläggande därför är onödigt.

Utmätning hos dödsbo

När Kronofogden gjort en utmätning hos ett dödsbo får myndigheten inte utan samtycke från dödsboet sälja egendomen tidigare än en månad från det att bouppteckningen förrättats eller den föreskrivna tiden för detta har gått ut (8 kap. 6 § UB). Om dödsboanmälan sker i stället för bouppteckning får i allmänhet försäljning inte

ske utan dödsboets samtycke innan en månad förflutit från det att bouppteckning senast skulle ha förrättats (Utsökningsbalken kommentaren till 8 kap. 6 §). Kronofogden får dock sälja egendomen om den hastigt faller i värde eller kräver alltför dyr vård.

Om boutredningsman förvaltar boet får ingen egendom säljas förrän uppgörelse skett med borgenärerna. Om sökanden har någon annan förmånsrätt i egendomen än på grund av utmätningen, t.ex. panträtt, får dock egendomen säljas. Om utmätningen har gjorts före dödsfallet är bestämmelsen inte tillämplig.

Liksom i andra fall bör Kronofogden uppmärksamma parterna på att det kan vara mer fördelaktigt med en snabb försäljning.

Konkurs

När en gäldenär försätts i konkurs efter en utmätning återgår utmätningens förmånsrätt i vissa fall på begäran av förvaltaren (4 kap. 13 § samt 3 kap 8 § konkurslagen), se mer angående detta i avsnitt 3, kantrubrikerna Konkurs m.m. och Återgång av förmånsrätt vid Konkurs.

Även om utmätningens förmånsrätt har återgått fortsätter utmätningen normalt som vanligt. Har förmånsrätten återgått ska Kronofogden efter försäljningen redovisa försäljningsresultatet till konkursförvaltaren. En borgenär som har panträtt eller någon annan rätt till betalning ur egendomen än en som grundas på utmätningen (t.ex. har retentionsrätt eller är kreditgivare med återtagandeförbehåll) ska dock få betalt innan redovisningen sker till förvaltaren. Förvaltaren kan också begära att Kronofogden upphäver utmätningen. Försäljningen kan också skjutas upp på begäran av förvaltaren eller en borgenär (3 kap. 8 § konkurslagen).

10.2 Tredje mans rätt vid försäljning

Som beskrivits i avsnitt 6 kan Kronofogden utmäta egendom som tredje man har viss rätt till, t.ex. gods som

gäldenären lämnat som lös pant. När Kronofogden säljer det utmätta ska det ske med hänsyn till tredje mans rätt. Egendomen säljs då utan belastning och sakägarna får betalt ur köpeskillingen. Kronofogden ska underrätta kända sakägare före försäljningen (9 kap. 2 § andra stycket UB). För att Kronofogden ska kunna ta hänsyn till dessa rättigheter måste respektive sakägare anmäla sina fordringar till myndigheten före auktionen eller, vid underhandsförsäljning, senast när köpeskillingen ska fördelas (8 kap. 10-16 §§ UB).

Panthavare behöver inte anmäla sin rätt. För att Kronofogden ska kunna ta hänsyn till deras rätt bör de dock redogöra för hur stor fordran de har. Egendomen får bara säljas om panthavaren får fullt betalt för sin fordran (9 kap. 4 § andra stycket UB). Ett undantag är om Kronofogden säljer för en fordran som har bättre rätt än panthavaren. Om en panthavare inte upplyser om sin fordran får Kronofogden försöka utreda pantfordrans omfattning på något annat sätt.

Avbetalningsgods

Egendom som gäldenären köpt på avbetalning kan Kronofogden utmäta för hens skulder (avsnitt 6.3.1). När de sakrättsliga kraven är uppfyllda och säljaren har rätt att ta tillbaka egendomen vid bristande betalning får den säljas bara om köpeskillingen blir så hög att kreditgivarens fordran blir täckt (9 kap. 10 § UB). Kreditgivarens fordran räknar myndigheten ut genom att tillämpa 36 § konsumentkreditlagen eller 5 § lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. (avsnitt 16).

Vanligtvis säljer Kronofogden egendomen utan förbehåll för säljarens rätt att ta tillbaka den. Säljaren får i stället betalt ur köpeskillingen. Kreditgivarens fordran ska minskas enligt samma bestämmelser som gäller vid förtidsbetalning.

Om det finns skäl och säljaren går med på det kan Kronofogden göra tvärtom. Egendomen säljs då med förbehåll för säljarens rätt att ta tillbaka den. Inroparen

betalar bara mellanskillnaden mellan köpeskillingen och kreditgivarens fordran och därefter ansvarar hen ensam för gäldenärens skyldigheter enligt avbetalningskontraktet (9 kap. 10 § UB). Oftast är det lämpligare att sälja egendomen utan att avbetalningssäljarens/kreditgivarens rätt består. Om Kronofogden säljer utan förbehåll för kreditgivarens rätt och den senare inte får betalt vid den exekutiva auktionen kan inroparen komma att göra ett inköp i god tro, och då gäller kreditgivarens återtagandeförbehåll inte längre i den sålda egendomen (NJA 1985 s. 304).

Företagshypotek

När Kronofogden säljer egendom som hör till näringsverksamhet och som kan vara omfattad av företagshypotek ska handläggaren före försäljningen skaffa ett registerutdrag eller gravationsbevis för egendomen (9 kap. 5 § andra stycket UF). Inför försäljningen ska Kronofogden underrätta samtliga kända innehavare av företagsinteckning (se avsnitt 6.4.2.5). För att en företagshypotekshavare ska få betalt ur köpeskillingen måste hen anmäla sin fordran innan egendomen säljs (8 kap. 13 § UB). Vid en underhandsförsäljning, indrivning av en fordran eller när en försäljning av någon annan orsak inte är nödvändig, behöver hypotekshavaren inte göra en sådan anmälan förrän senast innan Kronofogden fördelar medel.

Utmätningssökanden kan ha företräde framför företagshypotekshavaren till betalning ur den utmätta egendomen (se avsnitt 6.4. och 12.2).

Retentionsrätt

Vid utmätning och försäljning av t.ex. båtar är det inte ovanligt att det finns en borgenär vars fordran är förenad med retentionsrätt (retentionsrättshavare). Reglerna om retentionsrätt finns i bl.a. 49 § konsumenttjänstlagen och 12 kap. 8 § handelsbalken (avsnitt 6.2). Den som innehar egendom med retentionsrätt har rätt att ha kvar den för att säkerställa sina anspråk på ersättning för t.ex. vård, förvaring eller reparation av egendomen. För att det ska finnas en giltig retentionsrätt måste egendomen ha

överlämnats till retentionsrättshavaren. Den senare har rätt att få betalt för sin fordran ur köpeskillingen (8 kap. 11 § och 9 kap. 4 § andra stycket UB). Retentionsrätten hindrar alltså inte en utmätning, men en borgenär med retentionsrätt har rätt att kräva full betalning ur köpeskillingen.

Kostnader vid konkurs

När Kronofogden säljer egendom som är belastad med särskild förmånsrätt och försäljningen sker under konkurs har konkursförvaltaren rätt att få betalt för vissa kostnader (8 kap. 15 § första stycket UB och 14 kap. 18 § konkurslagen). Förvaltaren ska bevaka kostnaderna reservationsvis i avvaktan på att domstol fastställer utdelningen i konkursen. Konkurskostnader har bästa rätt till betalning ur egendomen. Enligt 8 kap. 15 § andra stycket UB gäller att även annan borgenär har rätt till betalning för vissa fordringar när egendom säljs exekutivt eller utmätt fordran drivs in under konkurs. Det handlar bl.a. om kostnader för att sätta gäldenären i konkurs. Om det behövs får dessa kostnader tas ut före utmätningsfordringarna (10 och 15 §§ förmånsrättslagen).

10.3 Försäljning på auktion

Kronofogden säljer lös egendom på offentlig auktion eller under hand (9 kap. 1 § UB). Underhandsförsäljning (infordrande av anbud) får bara göras under särskilda förutsättningar (se avsnitt 10.4).

Kronofogden kan antingen själv hålla auktion eller ge i uppdrag åt någon annan att göra det. Ett auktionsföretag, en advokat, en fastighetsmäklare eller någon annan lämplig person kan få i uppdrag att hålla auktion (9 kap. 3 § UF). Den som får ett sådant uppdrag ska Kronofogden förelägga att följa föreskrifterna i 8 och 9 kap. UB samt UF. Kronofogden kan meddela föreskrifter om lägsta köpeskilling och övriga försäljningsvillkor (9 kap. 4 § UF). Myndigheten ska normalt meddela en lägsta köpeskilling (ett s.k. reservationspris).

Om försäljningen gäller utmätta aktier, obligationer eller andra värdepapper kan den göras via ett värdepappersinstitut (9 kap. 3 § andra stycket UF, avsnitt 10.7).

Kungörelse om försäljningen

Kronofogden ska kungöra auktionen i god tid och på lämpligt sätt (9 kap. 2 § första stycket UB). En kungörelse ska ske i Post- och Inrikes Tidningar och på Kronofogdens eller annan lämplig webbplats (9 kap. 9 § UF). Kungörelsen ska föras in minst en vecka före auktionsdagen, om det inte finns särskilda skäl. Om det är lämpligt med tanke på vad det är för egendom, får auktionen kungöras även på annat sätt. I kungörelsen anges vilken egendom som säljs samt tid (datum och klockslag) och plats för visning och auktion. Om Kronofogden behöver hålla ett sammanträde för att fördela köpeskillingen ska kungörelsen även innehålla information om tid och plats för fördelningssammanträdet.

När Kronofogden säljer egendom på internet genom nätauktion tar myndigheten emot bud så fort auktionen är kungjord. Kungörelse sker då minst en vecka före auktionen avslutas.

Kungörelsen ska vid behov även uppmana eventuella okända borgenärer, som har rätt till betalning ur egendomen, att hävda sin fordran senast vid auktionen. Av kungörelsen ska även framgå att egendomen säljs i det skick den befinner sig vid auktionen (9 kap. 8 § andra stycket UF).

Läs mer i Kronofogdens Handledning för annonsering av lös egendom på Kronofogdens Auktionstorg.

Marknadsförande annonsering

Utöver att kungöra enligt de krav som finns i UB och UF kan Kronofogden även kungöra i annan form eller i större utsträckning än som föreskrivits (4 § lag om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m.). För att få ett så bra pris som möjligt kan Kronofogden därför marknadsföra försäljningen även via andra informationskanaler. Det finns inga regler om hur Kronofogden ska utforma annonserna men annonsen bör innehålla information om vilken

egendom som säljs, om tid och plats för visning och auktion samt Kronofogdens kontaktuppgifter. Marknadsföring genom annonsering ska bara ske om det är ändamålsenligt i det särskilda fallet. På Kronofogdens webbplats bör det finnas uppdaterad information om alla försäljningar. Internet bör även användas för marknadsföring på andra sätt, eftersom kostnaden för det är liten och många kan få del av informationen. Försäljningen kan även marknadsföras på andra sätt, t.ex. i facktidningar.

Underrättelse

Kronofogden ska i god tid underrätta sökanden, gäldenären och andra kända sakägare om auktionen samt om vad var och en måste ta hänsyn till för att kunna bevaka sina intressen, om inte en sådan underrättelse är uppenbart obehövlig (9 kap. 2 § andra stycket UB och 9 kap. 10 § UF). Underrättelsen ska myndigheten skicka minst två veckor före auktionen. Om en sakägare blir känd först efter den tiden ska Kronofogden genast underrätta hen. En sakägare är t.ex. den som har panträtt, den som har en företags-inteckning eller den som har rätt att nyttja utmätt egendom. Om Kronofogden inte skickar underrättelse kan det medföra att domstol upphäver försäljningen (Svea hovrätts beslut 1990-06-26 i mål Ö 1889/90 = RIC 35/90).

Inställd auktion

Kronofogden ska ställa in auktionen och bestämma ny tid om auktionen inte blivit utlyst på det föreskrivna sättet och bristen är väsentlig samt inte kan avhjälpas på annat sätt (9 kap. 11 § UF). Läs mer om vad som menas med väsentlig brist i NJA 1977 s. 353.

Kronofogden ska också ställa in auktionen om gäldenären betalar exekutionsfordran och de kostnader som uppkommit i målet. Gäldenären kan betala skulden ända fram tills auktionsförrättaren godtagit ett inrop (8 kap. 17 § UB).

Att en auktion är inställd ska Kronofogden kungöra om det är nödvändigt. En sådan kungörelse följer samma regler som en kungörelse av själva auktionen. Kronofogden ska skicka en underrättelse om att auktionen är inställd till

sakägarna om det är troligt att meddelandet når dem före den utsatta tiden för auktionen.

Kostnader för kungörelse

Kronofogden betalar kostnaderna för kungörelser och de är inte särskilda kostnader i målet (14 § p. 7 FAK). Även eventuell marknadsförande annonsering ska Kronofogden betala då den är en del av kungörelsen.

Tid och plats för auktionen

Om egendomen inte säljs på nätauktion håller Kronofogden auktioner i en lokal som myndigheten använder. När det är komplicerat eller dyrt att flytta godset kan Kronofogden hålla auktion i gäldenärens lokal. Om det är tredje man som innehar egendomen bör hen inte utan särskild anledning vara skyldig att finna sig i att auktionen hålls där egendomen finns (Utsökningsbalken kommentaren till 9 kap. 2 §). Kronofogden bör bestämma tid och plats för auktionen så att ett tillfredsställande resultat kan uppnås (8 kap. 2 § UF). Kronofogden kan ibland erbjuda en möjlighet för spekulanter att delta i auktioner via video eller telefon. Spekulanten måste då närvara på någon av Kronofogdens kontor för att kunna betala handpenningen direkt efter inropet.

Nätauktion

Kronofogden säljer i princip all lös egendom genom nätauktion, dvs auktion på internet med elektroniska bud.

Kronofogdens ansvar

Egendom som säljs på exekutiv auktion säljs i befintligt skick (9 kap. 8 § andra stycket UF). Det innebär att köparen ska undersöka varan och står risken för fel. Varan ska anses felaktig i tre fall, trots att den sålts i befintligt skick.

Det första fallet är om varan inte stämmer med den beskrivning som säljaren har lämnat före auktionen. Vid exekutiv auktion är det därför viktigt att de handlingar som spekulanterna får del av inför auktionen innehåller korrekta uppgifter och att auktionsförrättaren inte lovar något om varans skick och egenskaper som inte stämmer. Om köparen kan visa att Kronofogden sagt något om varan som är fel, är risken stor att Kronofogden kan drabbas av skadeståndsskyldighet. Kronofogden ansvarar även för

faktauppgifter om egendomen som härrör från någon som myndigheten anlitat t.ex. en värderare eller annan sakkunnig (NJA 2017 s. 824).

Det andra fallet är om säljaren tigit om dolda fel i varan. Detta blir sällan aktuellt vid exekutiv försäljning, eftersom Kronofogden inte kan förväntas känna till sådana fel.

Det tredje fallet är om varan är i väsentligt sämre skick än vad inroparen har kunna förutsätta med utgångspunkt från det värde som varan bedömts ha i värderingen.

Kronofogden bör före auktionen närmare undersöka det gods som ska säljas för att kunna upplysa om skicket. Gäller det t.ex. TV-apparater och bilar bör Kronofogden kontrollera om de fungerar. Om det gäller värdefullare bilar gör myndigheten ibland motortest. Kostnaden för det bör kunna ses som en kostnad för värdering.

I rättsfallet NJA 1995 s. 112 sålde Kronofogden en osignerad tavla på exekutiv auktion. På tavlan fanns en metallplatta med konstnärens namn och på baksidan ett äkthetsintyg utfärdat av en sakkunnig person. Kronofogden lät värdera tavlan hos en konsthandlare. Vid försäljningen angavs att namngiven konstnär målat tavlan. Efter att tavlan sålts begärde köparen skadestånd då det visat sig att tavlan inte var målad av den namngivna konstnären. Köparen ansågs inte berättigad till skadestånd enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen eftersom Kronofogden inte vållat skadan genom fel eller försummelse.

Högsta domstolen har i ett avgörande uttalat hur långt Kronofogdens ansvar sträcker sig vid lämning av felaktiga uppgifter (NJA 2023 s. 373 ”Smyckets vikt”). När Kronofogden lämnar sakuppgifter som är enkla och lätta att kontrollera och som kan antas ha betydelse för köparen framstår det som rimligt att myndigheten svarar för att uppgifterna är korrekta. Om sådana uppgifter är felaktiga i någon mer beaktansvärd grad bör Kronofogdens

uppgiftslämnande normalt anses ha utgjort ett fel eller en försummelse som är skadeståndsgrundande.

Om Kronofogden förpliktas att betala skadestånd därför att det i värderingen och beskrivningen har angivits felaktiga uppgifter kan Kronofogden i efterhand kräva en anlitad värderare på pengarna.

Att köparen är missnöjd med den köpta egendomen utgör i sig inte något som kan leda till att köparen får skadestånd. Skadestånd kan bara beviljas om Kronofogden har gjort fel eller varit försumlig i skadeståndslagens mening. Fel eller försumlighet enligt skadeståndslagen är endast rena förbiseenden av en bestämmelse eller uppenbart oriktiga bedömningar.

Vård av egendomen

Kronofogden har enligt 4 kap. 31 § UB rätt att vidta de åtgärder med utmätt egendom som är nödvändiga för att ta tillvara sökandens rätt (avsnitt 4.5). Hit hör bl.a. olika åtgärder för att vårda egendomen. Om åtgärderna medför större kostnader ska Kronofogden först höra borgenären och gäldenären. Normalt tar Kronofogden ut kostnaderna för åtgärden som en särskild avgift när egendomen säljs. Det har förekommit att Kronofogden utfört reparationer eller liknande av utmätt egendom för att få ett bättre bud. Om myndigheten inte talar med borgenären och gäldenären, eller om de motsätter sig kostnader för reparation, är det tveksamt om Kronofogden kan ta ut större kostnader i målet. Kronofogden bör därför undvika sådana kostnadskrävande åtgärder.

Visning

Innan auktionen är Kronofogden skyldig att visa den egendom som ska säljas. Kronofogden bör uppmana spekulanter att noggrant undersöka egendomen. Om egendomen finns hos tredje man bör myndigheten kunna använda tvångsmedel om det är nödvändigt för att genomföra en visning (prop. 1980/81:8 s. 248). Om spekulanterna inte får tillfälle att undersöka egendomen i förväg och det i väsentlig mån inverkar på försäljningsresultatet kan domstol upphäva försäljningen

(Hovrättens för Västra Sverige beslut 1987-12-18 i mål Ö 924/87 = RIC 35/90).

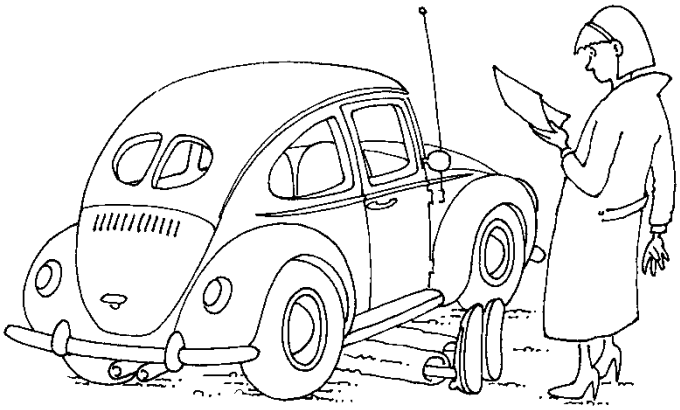

Förrättningsmannen ska se till att ingen uppträder störande under visningen. Förrättningsmannen får avvisa en part eller någon annan som trots tillsägelse beter sig störande vid en visning eller auktion (3 kap. 5 § UF).

Auktionen

I de undantagsfall som Kronofogden säljer egendom vid en fysisk auktion inleder myndigheten auktionen med en kortfattad redogörelse för vad som hänt i målet om det bedöms nödvändigt. Kronofogden – eller den som säljer på Kronofogdens uppdrag – bör redogöra utförligt för allt Kronofogden vet om skicket på det som ska säljas. Om ett motortest eller liknande har gjorts bör protokollet hållas tillgängligt. Om Kronofogden inte närmare har undersökt egendomen bör Kronofogden upplysa om detta. Kronofogden bör alltid lämna uppgifter som är lätta att ta reda på, t.ex. om en bil startar eller är belagd med körförbud. En borgenär som kan ha en fordran som Kronofogden ska ta hänsyn till vid auktionen, ska uppmanas att anmäla sin fordran (9 kap. 3 § UB). Därefter redogör auktionsförrättaren för auktionsvillkoren samt för betalning och utlämning av såld egendom osv.

Vid försäljning på nätauktion ska redogörelsen för ovanstående lämnas i kungörelsen.

Om det förekommit en tvist om äganderätten till egendomen ska auktionsförrättaren upplysa om det. Om utmätningen är överklagad bör myndigheten informera om det (JK beslut 2005-02-07, dnr 2087-03-40). Generellt gäller att Kronofogden ska lämna upplysningar, vägledning, råd och annan hjälp till enskilda i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet (6 § förvaltningslagen).

Det förekommer att flera utmätta föremål säljs för att täcka samma gäldenärs skulder. När influtna medel täcker både utmätningssökandens fordran och övriga rättsägares fordringar med lika eller bättre rätt samt kostnaderna i målet ska Kronofogden avbryta försäljningen (8 kap. 17 § UB).

En budgivning på auktion går till så att bud och överbud lämnas tills budgivningen upphör. Vid försäljning på auktion enligt 10-12 kap. UB (bland annat fast egendom) lämnar spekulanterna buden muntligen (8 kap. 3 § UF). Ett bud får inte godtas om det är sannolikt att avsevärt högre köpeskilling kan uppnås (9 kap. 4 § UB). Bedömningen av det gör auktionsförrättaren utifrån vad en ny exekutiv försäljning kan tänkas ge. Budet måste dessutom täcka tredje mans fordran som är förenad med handpanträtt eller retentionsrätt i den utmätta egendomen. Kronofogden ska dock acceptera inropet om samtliga berörda sakägare går med på det. Läs mer om att godta ett avgivet bud i t.ex. Göta hovrätts utslag 1978-01-20, UÖ 4 (RIC 18/78) och JK:s beslut 1978-01-20, dnr 2524-77-40 (RIC 21/78). Jämför även motsvarande bestämmelse och åberopade avgöranden från HD i avsnittet om försäljning av fast egendom (avsnitt 11.3.2).

Förutom att Kronofogden inte får godta ett bud om det är sannolikt att avsevärt högre köpeskilling kan uppnås får myndigheten inte genomföra försäljningen om den endast ger ett mycket litet belopp till borgenärerna (se JKs beslut

den 1 juli 2020 dnr 7570-18-4.3 som avsåg en bostadsrätt). Kronofogden måste alltså överväga om försäljningen är försvarlig enligt 4 kap. 3 § UB och ska då ta hänsyn till förrättningskostnaderna (Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 3 §). I försvarlighetsbedömningen ska Kronofogden även beakta om försäljningen är förenlig med bestämmelserna i Europakonventionen och barnkonventionen. Detta är särskilt viktigt vid försäljning av en bostadsrätt som utgör gäldenärens och dennes familjs hem.

Köparens namn

En försäljning på auktion kan överklagas och en domstol kan upphäva försäljningen. När ett köp i en sådan situation återgår behöver Kronofogden veta vem som har köpt egendomen. Kronofogden bör därför fråga köparen om hens namn och adress. När Kronofogden säljer ett större antal föremål innebär detta problem. Namn antecknas alltid på köpare av större partier, på köpare av särskilt värdefull egendom och om det finns anledning att anta att försäljningen kommer att överklagas (9 kap. 7 § sista stycket UF). Om utmätningen är överklagad när egendomen säljs bör Kronofogden också alltid anteckna vem som är köpare.

Betalning

Auktionslikviden ska i princip betalas kontant vid auktionen. Köparen kan dock få anstånd med en del av köpeskillingen (9 kap. 5 § UB). Handpenningen ska dock alltid betalas genast. Det finns inte något hinder för Kronofogden att ge en köpare ett kortare anstånd för att skaffa fram handpenningen. Det förutsätter dock att anståndet inte leder till att andra spekulanter lämnar auktionen.

Om egendomen säljs på nätauktion går det inte att ställa samma krav på omedelbar betalning. Den som vunnit budgivningen måste få rimlig tid på sig att betala efter att auktionen avslutats. Normalt bör en till två dagar vara tillräcklig tid.

Kronofogden får bara lämna anstånd med betalning om köpeskillingen överstiger 10 000 kr (9 kap. 19 § UF). Om det finns särskilda skäl kan myndigheten lämna anstånd för längre tid än en månad. Handpenningen ska vara minst 10 procent av köpeskillingen (9 kap. 20 § UF). Kronofogden bör bara ge anstånd när det kan väntas medföra en högre köpeskilling (Utsökningsbalken kommentaren till 9 kap. 5 §).

Mervärdesskatt

I protokollet efter en exekutiv försäljning är Kronofogden skyldig att ange vad som behövs för gäldenärens redovisning av mervärdesskatt (9 kap. 7 § p. 7 UF). För att reglerna om mervärdesskatt ska bli tillämpliga krävs att gäldenären är skyldig att betala mervärdesskatt och att transaktionen gäller egendom som leder till en skyldighet att redovisa mervärdesskatt. Mervärdesskatten anses då ingå i köpeskillingen. I andra fall ska mervärdesskatt inte betalas vid försäljningen. Om gäldenären är skyldig att betala mervärdesskatt och försäljningen görs till en privatperson (konsument) ska protokollet innehålla de uppgifter som behövs för gäldenärens redovisning av mervärdesskatt (specifikation av egendom, köpeskillingen inkl. mervärdesskatt, mervärdesskattebelopp och skattesats).

Om Kronofogden säljer till en näringsidkare eller en juridisk person som inte är näringsidkare måste protokollet tillsammans med Kronofogdens kvitto innehålla följande uppgifter (observera att samtliga dessa handlingar ska ges till både gäldenären och köparen):

- datum för utfärdandet
- löpnummer (ersätts normalt av Kronofogdens kvittonummer eller ärende-/diarienummer)
- säljarens/gäldenärens registreringsnummer till mervärdesskatt eller person-/organisationsnummer
- säljarens/gäldenärens och köparens namn och adress
- köparens registreringsnummer till mervärdesskatt om hen är skattskyldig för köpet

- specifikation av såld egendom
- datum för försäljningen
- köpeskillingen (exklusive skatt)
- tillämpad mervärdesskattesats i procent
- mervärdesskattebeloppet.

Det ingår ofta mervärdesskatt i de kostnader (t.ex. värdering och transport) som uppstår i samband med en exekutiv försäljning. För att gäldenären ska kunna redovisa mervärdesskatt korrekt bör Kronofogden skicka med en kopia på fakturor avseende dessa kostnader tillsammans med protokollet från försäljningen.

Mervärdesskattelagen innehåller de skattesatser som gäller. Ytterligare information finns i Skatteverkets handledning för mervärdesskatt.

Nytt utrop

Kronofogden ska göra ett nytt utrop om inroparen inte betalar köpeskillingen eller en föreskriven handpenning (9 kap. 5 § andra stycket UB). Egendomen kan också ropas ut på nytt om auktionsförrättaren inte godtar ett bud.

Ny auktion

Kronofogden ska hålla en ny auktion om inget godtagbart bud lämnas eller om inte hela köpeskillingen betalas i rätt tid efter att ett betalningsanstånd beviljats (9 kap. 6 § UB). Någon ny auktion ska inte hållas om sökanden avstår från det. Sökanden kan bedöma att det inte lönar sig utan bara medför kostnader som hen får stå för. Om Kronofogden redan hållit två auktioner behöver Kronofogden inte göra något nytt försök om myndigheten inte tror att egendomen kan säljas inom rimlig tid. Om Kronofogden inte gör något nytt försäljningsförsök ska myndigheten upphäva utmätningen.

De anmälningar om fordringar som har gjorts vid ett auktionstillfälle gäller även vid senare försäljningstillfällen.

Förverkande av handpenning

Om budet blivit ogiltigt på grund av att inroparen inte har betalat resterande köpeskilling ska handpenningen i första hand användas för kostnader m.m. för den förra auktionen samt för kostnader som tillkommer för vård och förvaltning fram till den nya auktionen. Återstoden av handpenningen används för att täcka mellanskillnaden om köpeskillingen vid den senare auktionen understiger det bud som antagits vid den förra (9 kap. 5 och 7 §§ UB). Om egendomen inte blir såld vid den nya auktionen tar Kronofogden hela handpenningen i anspråk för att betala sökandens fordran. Om inte hela handpenningen behöver tas i anspråk ska resten betalas tillbaka till inroparen.

Om skulden betalas eller om sökanden återkallar målet och någon ny auktion därför inte ska hållas använder Kronofogden handpenningen för att betala förrättningskostnader som inte har kommit till nytta. Resten av handpenningen betalas tillbaka till inroparen.

Förbud mot inköp

En anställd vid Kronofogden får inte köpa egendom som bjuds ut till försäljning av myndigheten eller genom myndighetens försorg (21 § förordningen med instruktion för Kronofogdemyndigheten).

Utlämning av såld egendom

Om Kronofogden beviljat anstånd med betalningen får myndigheten inte lämna ut egendomen förrän den är fullt betalad. Vapen som har sålts kan inte lämnas ut förrän köparen visar upp en vapenlicens. Detta gäller även om köparen betalat hela köpeskillingen.

Egendom kan i de undantagsfall som redovisats ovan säljas medan den är kvar i gäldenärens eller någon annans besittning. Om den som har egendomen i sin besittning inte frivilligt lämnar ut den till köparen efter försäljningen ska Kronofogden efter ansökan av köparen verkställa handräckning (8 kap. 18 § UB). Kronofogden ska då medverka till att köparen kan hämta egendomen.

Det förekommer att köparen inte hämtar såld egendom. Kronofogden bör då uppmana köparen att hämta egendomen och informera om att den i annat fall kan komma att slängas. Om Kronofogden bedömer att köparen har övergett egendomen bör den kunna slängas (s.k. res derelicta). Se vidare Kronofogdens Anvisning för hantering av egendom som sålts exekutivt men inte hämtas ut av köparen.

Protokoll vid auktion

Kronofogden ska upprätta ett protokoll över den exekutiva försäljningen (3 kap. 10 § andra stycket UF). Protokollet ska enligt 3 kap. 11 § och 9 kap. 7 § UF innehålla följande uppgifter:

- förrättningsman samt tid och plats för auktionen
- förrättningens ändamål
- vittne och särskilt tillkallad sakkunnig
- närvarande parter, ombud och biträden
- egendom som ska säljas
- försäljningssätt
- villkor för försäljningen
- vid anbudsförsäljning; hur anbudsförfarandet gått till samt avgivna bud
- det bud eller anbud som antas och, om det högsta budet eller anbudet inte godtas, skälen till det, anstånd med betalningen samt villkor för detta
- uppgifter för redovisning av mervärdesskatt
- beslut och åtgärder
- i förekommande fall köparens namn
- vad som i övrigt förekommer under försäljningen och som kan antas ha betydelse.

Med tanke på bland annat överklagande är det viktigt att t.ex. framställda invändningar eller påpekanden om varans skick, upplysningar om värdet m.m. antecknas i protokollet.

Dessutom bör Kronofogden anteckna ungefär hur många spekulanter som varit med vid auktionen.

10.4 Försäljning under hand

Istället för att hålla auktion kan Kronofogden sälja egendomen under hand. Detta försäljningssätt bör Kronofogden välja om det bedöms vara ändamålsenligt och om det är sannolikt att myndigheten kan uppnå en högre köpeskilling på det sättet (9 kap. 8 § UB). Underhands-försäljning av lös egendom – till skillnad mot försäljning på auktion – kan **inte** ges i uppdrag åt någon annan utan måste alltid skötas av Kronofogden. Detta innebär att Kronofogden inte kan uppdra åt en mäklare att genomföra en sedvanlig mäklarförsäljning av en bostadsrätt. Sökande, gäldenärer och andra kända sakägare ska få tillfälle att yttra sig över försäljningssättet om det finns anledning till det. De bör uppmanas att yttra sig även över hur anbud begärs in och om villkoren i övrigt, bl.a. om den lägsta köpeskillingen (9 kap. 13 § UF).

När Kronofogden säljer egendom underhand ska anbud begäras in (9 kap. 9 § UB). Myndigheten begär in anbuden genom en kungörelse i Post- och Inrikes Tidningar, på myndighetens webbplats, annan lämplig webbplats eller på annat lämpligt sätt (9 kap. 14 § UF). Det vanliga är att anbud får lämnas skriftligen, men Kronofogden kan också bestämma något annat (9 kap. 16 § UF). Kronofogden bör vid behov kunna anlita en mäklare eller någon annan lämplig person för att begära in anbud och förbereda underhandsförsäljningen på andra sätt (prop. 1980/81:8 s. 622). Det är dock fortfarande Kronofogden som håller i försäljningen.

Riktat anbud

Om de tänkbara spekulanterna är få och kända kan Kronofogden låta bli att annonsera och kräva in anbud direkt av dem. Det är ibland tillräckligt att Kronofogden vänder sig till en mindre krets för att få bästa möjliga ekonomiska resultat av försäljningen. För viss egendom kan det vara lämpligt att vända sig direkt till uppköpare. Kronofogden bör inte göra anbudsförfarandet mer

omständligt och kostnadskrävande än nödvändigt (Utsökningsbalken kommentaren till 9 kap. 9 §).

Kungörelse

I kungörelsen anges

- vilken egendom som säljs
- tid och plats för visning (datum och klockslag)
- anbudstidens utgång
- tidpunkt till vilken anbudsgivaren är bunden av sitt bud
- hur anbud ska lämnas
- om anstånd kan lämnas med betalningen
- att egendomen säljs i befintligt skick
- samt i förekommande fall lägsta köpeskilling (9 kap. 15 § UF).

Villkoren för försäljningen och övriga viktiga upplysningar måste framgå. Kronofogden kan också ange att myndigheten inte accepterar variabla bud av t.ex. 100 kr över högsta budet.

Kronofogden ska pröva anbuden snarast efter anbudstidens utgång. Myndigheten ska snarast och inom den tid som anbudsgivaren är bunden av budet underrätta den anbudsgivare vars anbud har godtagits. En sådan underrättelse ska också lämnas till sökanden, gäldenärer och andra sakägare samt till dem vars anbud inte har blivit godtagna om det finns särskilda skäl (9 kap. 17 § UF).

Samma bestämmelser om protokoll gäller som vid försäljning på auktion. Vid underhandsförsäljning ska köparens namn och postadress alltid anges.

Kronofogden ska upprätta en särskild handling över underhandsförsäljningen om anstånd lämnas med betalningen eller det finns något annat särskilt skäl (9 kap. 18 § UF). I denna särskilda handling ska villkoren för anståndet anges. Här gäller samma anståndsregler som vid försäljning på auktion.

Om inget godtagbart anbud har lämnats ska Kronofogden sätta ut en auktion, om myndigheten inte tidigare har försökt sälja egendomen på auktion eller sökanden avstår från det (9 kap. 9 § andra stycket UB). Om inget nytt försök görs ska utmätningen hävas. En handpenning som lämnats vid underhandsförsäljning förverkas efter samma regler som vid försäljning på auktion.

10.5 Utmätt andel

Det förekommer att Kronofogden utmäter gäldenärens andel i viss egendom för att betala hens skuld. Information om utmätning av andel finns i avsnitt 6.14.

Sälja hela egendomen

I allmänhet är en andel i lös sak inte en tillgång som det är lämpligt att sälja. En försäljning ger som regel köparen en oviss ställning, vilket gör andelen svårsåld och ofta ger försäljningen ett lågt pris. Det finns också en risk att övriga delägare får sin ställning försämrad. För att undvika detta har Kronofogden fått möjlighet att förordna att hela egendomen ska säljas om sökanden, gäldenären eller någon annan delägare begär det (8 kap. 8 § UB). Före ett sådant beslut ska Kronofogden ge gäldenären och övriga delägare tillfälle att yttra sig över begäran om att hela egendomen ska säljas. Föreläggandet för delägarna att yttra sig ska Kronofogden delge (6 kap. 14 § UF).

Samäganderättslagen

En förutsättning för att Kronofogden ska kunna förordna om en försäljning av hela egendomen är att samäganderättslagen är tillämplig. Det innebär, enligt 19 § denna lag, att hela den utmätta egendomen **inte** kan säljas om det utmätta bl.a. är

- en dödsboandel
- en andel i ett enkelt bolag
- en andel i ett handelsbolag
- en andel i ett partrederi.

Även vid utmätning av andel i bostadsrätt kan Kronofogden besluta om indragning och därmed också försäljning av hela bostadsrätten (NJA 2015 s. 72)

Enligt 6 § samäganderättslagen kan en delägare få anstånd med försäljningen om hen visar ”synnerliga skäl”. Ett rättsfall där det ansetts finnas sådana skäl är RH 1985:80. Däremot ansågs det inte finnas några skäl till anstånd i NJA 1974 s. 490, Svea hovrätts utslag 1975-12-29 i mål Ö 1531/75 (RIC 35/76) och Hovrättens för Västra Sverige beslut 1977-06-06 i mål Ö 217/77 (RIC 21/77).

Hela egendomen kan säljas även om samägarna avtalat om ett förbud mot försäljning på offentlig auktion eller om att samäganderättslagen inte alls ska gälla. Detta gäller dock inte om förbudet mot försäljning av egendomen har ställts upp i samband med ett vederlagsfritt (benefikt) förvärv (NJA 2007 s. 455).

Om det inte kommer fram något som talar emot ett beslut enligt 8 kap. 8 § UB ska Kronofogden besluta att hela egendomen ska säljas. Hela egendomen anses utmätt genom beslutet (8 kap. 8–9 §§ UB). Kronofogden ska delge beslutet med den eller de sakägare som beslutet går emot (6 kap. 14 § andra stycket UF). Egendomen får inte säljas förrän beslutet att hela egendomen ska säljas har vunnit laga kraft. Vid försäljningen delas köpeskillingen mellan delägarna, och gäldenärens andel tas till utmätningsborgenärerna. Förrättningskostnaderna belastar enbart gäldenärens andel.

Om något yrkande inte framställs eller Kronofogden inte bifallit ett yrkande om att hela egendomen ska säljas återstår bara att sälja andelen. Andelen ska då enligt 8 kap. 9 § andra stycket UB säljas i den ordning som gäller för exekutiv försäljning av en utmätt rättighet. I det här läget kan Kronofogden behöva ompröva frågan om en försäljning av andelen ger ett överskott som gör åtgärden försvarlig (jfr 4 kap. 33 § andra stycket UB).

Kronofogden ska inte förordna om en försäljning av hela fordran om en andel av den utmätts och kan drivas in för sig, se nedan.

Andel i dödsbo

En försäljning av en utmätt dödsboandel kan i princip göras på samma sätt som annan försäljning av lös egendom. Så är fallet även om det bara finns fast egendom i dödsboet. Som redovisats i avsnitt 6.15 bör Kronofogden normalt inte sälja en andel i ett dödsbo. Kronofogden bör i stället om möjligt vänta in ett arvskifte och en redovisning från dödsboet (8 kap. 6 § andra stycket UB).

10.6 Indrivning av utmätt fordran

En utmätt fordran kan i och för sig säljas. Normalt är det dock mer förmånligt att den drivs in. Om fordran har förfallit till betalning ska Kronofogden uppmana tredje man (sekundogäldenär) hos vilken gäldenären har en fordran att betala sin skuld till myndigheten (9 kap. 11 § andra stycket UB).

Om fordran inte har förfallit till betalning har Kronofogden rätt att avtala direkt med sekundogäldenären om en betalning i förtid (9 kap. 12 § UB). Om fordran löper med låg eller ingen ränta kan den sänkas (diskonteras) till ett belopp som motsvarar dagsvärdet.

Kronofogden kan utsöka en förfallen fordran om sekundogäldenären inte betalar frivilligt. Det förutsätter dock att det finns en verkställbar exekutionstitel. Ett nytt mål läggs då upp med sekundogäldenären som gäldenär. Innan dess ska Kronofogden underrätta hen om vad som händer om hen inte betalar inom viss tid.

Kronofogden kan **inte själv** skaffa en exekutionstitel mot sekundogäldenären om en sådan saknas. För att få fram en exekutionstitel kan Kronofogden däremot förelägga **sökanden** att väcka talan mot sekundogäldenären och förelägga den senare att betala fordringsbeloppet (9 kap. 11 § tredje stycket jämförd med 4 kap. 23 § första stycket UB). Kronofogden ska häva utmätningen om sökanden inte följer föreläggandet inom en månad från att det delgavs hen och om inte sekundogäldenären har väckt talan i saken. Föreläggande bör inte ges om det skulle vara

betungande för sökanden och om fordran utan större problem kan säljas.

Om den utmätta fordran inte kan drivas in inom rimlig tid får den säljas (9 kap. 13 § UB). Det kan bli aktuellt att sälja fordran i stället för att försöka driva in den om sekundogäldenären inte går med på att betala i förväg och det återstår ett år eller mer till förfallodagen.

10.7 Försäljning av värdepapper på VP-konto

I avsnitt 6.7 beskrivs hur Kronofogden gör vid utmätning av aktier och andra finansiella instrument på värdepapperskonto (VP-konto).

Kronofogden kan sälja aktier och andra värdepapper genom värdepappersinstitut (9 kap. 3 § andra stycket UF). Ett värdepappersinstitut är vanligen en bank. Det enklaste sättet för Kronofogden att sälja värdepapper registrerade på ett VP-konto är genom det värdepappersinstitut som är kontoförande för VP-kontot. Om Kronofogden säljer genom något annat institut ska aktierna först överföras dit. Andelar i värdepappersfond kan istället för att realiseras genom försäljning lösas in via ett inlösenförfarande hos fondbolaget.

När Kronofogden ska sälja/lösa in aktier eller fondandelar genom värdepappersinstitut är det inte fråga om en auktion som kräver kungörelse och särskild underrättelse (jfr 9 kap. 2 § UB och Utsökningsbalken kommentaren till 9 kap. 2 §). Försäljning/inlösen kan dock innebära ett stort ingrepp för gäldenären. Den kan omfatta mycket stora värden och kan sägas vara irreparabel eftersom förhållandena inte helt går att återställa. Försäljning/inlösen medför också skattskyldighet och kan innebära avgifter såsom courtage.

Om Kronofogden omedelbart förordnar om försäljning/inlösen av värdepapperen saknar gäldenären praktisk möjlighet att få domstolsprövning innan realisationen sker. En sådan ordning bör myndigheten undvika med hänsyn till Europakonventionen. Sökandens rätt tryggas genom utmätningsbeslutet och förbudsmeddelandet. Försäljning/inlösen av aktier/fondandelar ska därför inte ske tidigare än två veckor från det att underrättelse om den kommande försäljningen/inlösen har skickats till gäldenären. Denna underrättelse tar Kronofogden in i utmätningsbeslutet. Endast om gäldenären samtycker till det kan försäljning av aktier eller inlösen av fonder göras tidigare.

Kronofogden kan i samband med försäljningsanmälan precisera på vilka villkor försäljningen ska göras. En kopia på uppdraget bör sändas till Euroclear. Efter att Euroclear har registrerat utmätningen kan institutet inte röra kontot om Kronofogden inte samtycker.

10.8 Försäljning av viss annan egendom

Vid utmätning och försäljning av vissa typer av egendom gäller – utöver UB – särskilda regler. Det finns också några frågor som bör uppmärksammas särskilt vid handläggningen. Nedan behandlas egendom som med viss regelbundenhet förekommer som försäljningsobjekt.

Alkoholhaltiga drycker

Kronofogden får sälja sprit eller alkoholdrycker till den som har rätt att tillverka eller bedriva partihandel med sådana drycker (3 kap. 11 § andra stycket alkohollagen). Alkoholdrycker får även säljas till Systembolaget. Kronofogden bör i varje enskilt fall kontakta Skatteverket för att få besked om skattskyldighet och vilken skattesats som gäller. Kronofogden kan också kontakta Skatteverket för att få information om godkända upplagshavare eller registrerade varumottagare som Kronofogden har rätt att sälja till.

Elektronisk information i utmätt egendom

Information som kan kopieras, t.ex. på en hårddisk eller i ett minneskort, ska Kronofogden återlämna till gäldenären. Det ska ske innan egendomen säljs. Kronofogden ska underrätta gäldenären om vilka åtgärder som kan bli aktuella. En sådan underrättelse ska innehålla information om att åtgärderna är förenade med kostnader som kan tas ut i ärendet och om möjligheten för gäldenären att avsäga sig rätten till informationen.

Om informationen inte kan kopieras och återlämnas till gäldenären bör Kronofogden informera hen om vilka åtgärder som kan bli aktuella. Det handlar t.ex. om information i en GPS eller navigator. Gäldenären ska underrättas om att
Kronofogden efter exekutiv försäljning kommer att radera informationen, om det låter sig göras på ett enkelt sätt.

Om Kronofogden anlitar extern uppdragstagare att radera informationen ska det normalt lämnas ett raderingsintyg till myndigheten.

Datorer

Gäldenären har rätt att få tillgång till det material som finns lagrat på en dators hårddisk. Inför försäljningen är det därför lämpligt att kopiera materialet på hårddisken och överlämna det till gäldenären. Därefter ska myndigheten radera innehållet på hårddisken. Ett alternativ är att ta bort hårddisken. Om gäldenären efterger sin rätt till materialet på hårddisken kan den raderas utan att materialet sparas. En sådan eftergift bör ske i skriftlig form.

När någon köper en dator medföljer normalt ett operativsystem samt en del andra förinstallerade program och drivrutiner. Dessa behöver inte raderas inför försäljningen. Däremot måste Kronofogden radera program eller drivrutiner med licenser som inte är knutna till datorn. Om det råder oklarhet om vad som gäller kan Kronofogden kontakta datortillverkaren.

Immaterialrättsligt skyddad egendom

Kronofogden måste i kungörelsen vara tydlig med vad som säljs. Utgångspunkten är att vi endast säljer egendom som är äkta och inte kränker någons rättighet. Det ska av annonsen dock framgå att myndigheten inte lämnar några garantier för egendomens ursprung eller äkthet utan att det ligger på köparen att noggrant undersöka egendomen. Om det finns ett äkthetsintyg eller annat utlåtande om egendom ska det framgå av annonsen.

Egendom som har ett varumärke ska annonseras med upplysning att varan är ”märkt” på ett visst sätt. Utfästelser i annonsen kan medföra att undersökningsplikten inte blir lika långtgående eller att köparen inte behöver undersöka saken alls. Annonsen ska därför inte innehålla information som kan tolkas som utfästelser, annat än om det är avsikten t.ex. om det finns ett äkthetsintyg.

I samband med försäljning kan det uppstå tveksamhet kring egendomens äkthet, t.ex. efter påpekanden från spekulanter. Det kan föranleda att Kronofogden behöver göra en förnyad och/eller utökad kontroll av egendomen. Om övervägande skäl talar för att en försäljning skulle innebära ett intrång ska Kronofogden upphäva utmätningen enligt 4 kap. 33 andra stycket UB, ställa in försäljningen och lämna tillbaka egendomen. Se även avsnitt 4.1.2 om kontroll av egendom i samband med utmätning.

Skadestånd

En försäljning av förfalskningar eller piratkopior kan leda till skadeståndskrav riktade mot Kronofogden. För att myndigheten ska bli ersättningsskyldig enligt de immaterialrättsliga lagarna krävs uppsåt eller oaktsamhet. Ersättning kan utgå till annan än rättighetshavaren enligt skadeståndslagens regler om det förekommit försumliga eller felaktiga åtgärder vid myndighetsutövning.

Skadestånd kan undvikas genom en närmare undersökning av den egendom som Kronofogden säljer. Om myndigheten har gjort nödvändiga åtgärder för att kontrollera

egendomens ursprung och äkthet bör Kronofogden inte anses ha varit försumlig eller oaktsam på sådant sätt som kan grunda skadestånd. Vid denna bedömning måste beaktas att det många gånger är svårt att med visshet konstatera om en vara är äkta, om den är kopierad eller om den är förfalskad.

Eftersom myndighetens utgångspunkt vid försäljning är att egendomen är äkta bör utropspris och prisprövning också utgå från detta. Detta ska dock inte tolkas som att myndigheten utlovat ursprung eller äkthet på egendomen.

Djur

Vid utmätning och försäljning av djur är det viktigt att ta hänsyn till kostnader för foder, hyra för stallplats m.m. Det kan finnas anledning att försäkra ett djur som Kronofogden utmätt. Inför försäljningen bör Kronofogden överväga en veterinärbesiktning av djuret. Kronofogden måste också se till att reglerna om djurhållning och skötsel efterlevs (se djurskyddslagen och djurskyddsförordningen).

Pensions-försäkring

Vid försäljning av en pensionsförsäkring är det lämpligt att Kronofogden begär in följande uppgifter direkt av försäkringsbolaget:

- aktuellt värde på försäkringen
- om försäkringen är fullbetald eller det återstår premier att betala och i så fall med hur mycket
- om det ingår återbetalningsskydd eller finns efterlevandeskydd
- när utbetalning tidigast kan göras och med vilka ut-betalningstider
- hur försäkringens värde påverkas av förtida uttag
- om en ny försäkrad kan sätta in en annan förmånstagare
- om medförsäkrade finns och hur det påverkar försäljningen
- om en ny försäkrad eller medförsäkrad kan sättas in i för-säkringen

- om den försäkrade måste medverka för dispositioner av försäkringen
- om det i något fall krävs hälsoprövning av den nuvarande ägaren
- hur ett utfallande försäkringsbelopp beskattas.

Vapen

Vid utmätning av skjutvapen är Kronofogden skyldig att genast underrätta Polisen (6 kap. 24 § UF). Underrättelsen ska innehålla uppgift om bl.a. mängden tillhörande ammunition. Kronofogden ska vidare underrätta Polisen

- när vapnet får en ny förvaringsplats
- om utmätningen upphävs eller förfaller och vapnet återlämnas
- när vapnet säljs vid exekutiv försäljning.

Kronofogden ska förvara utmätt/omhändertaget vapen i säkerhetsskåp (bestämmelser om förvaring av vapen finns i Rikspolisstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om vapenlagstiftningen, RPSFS 2009:13). Vapnet får endast lämnas ut till den som visar upp en giltig vapenlicens. Se även Kronofogdens Anvisning för säker vapenhantering.

10.9 Exekutiv försäljning av bostadsrätt

Exekutiv försäljning av bostadsrätter följer de vanliga reglerna vid försäljning av annan lös egendom. Vissa speciella frågor uppstår emellertid, som vi redogör närmare för här. Information om utmätning av bostadsrätter finns i avsnitten 4.2.1 och 6.18.

Bostadsrätter kan säljas efter utmätning för borgenärer som saknar förmånsrätt. Det är också vanligt att en borgenär med panträtt i bostadsrätten är sökande. Vidare kan det förekomma att någon pantsatt sin bostadsrätt som säkerhet för en annan persons skuld.

Laga kraft

Exekutionstiteln måste ha vunnit laga kraft innan försäljningen kan äga rum, eftersom en bostadsrätt får

anses ha ett betydande värde (8 kap. 4 § andra stycket UB). Utmätningen behöver däremot inte ha vunnit laga kraft.

Värdering

Förrättningsmannen ska värdera bostadsrätten i samband med utmätningen. Om förrättningsmannen gör en preliminär värdering och anger ett ungefärligt värde på bostadsrätten bör hen ange att den slutliga värderingen görs senare av en sakkunnig. I normala fall bör en exekutiv försäljning aldrig genomföras utan att Kronofogden har anlitat en sakkunnig för att närmare värdera bostadsrätten (6 kap. 9 § UB). Värderingsmannen ska även beskriva bostadsrätten och ta fram en planritning (jfr vad som gäller för fastigheter, 12 kap. 3 § UB). Kostnaden tas ut som en särskild avgift i målet. Värderaren ska ta in stadgar och årsredovisning samt lägenhetsförteckning. Även uppgifter om t.ex. kontaktpersoner i bostadsrättsföreningen samt portkoder är av värde inför försäljningen.

Förmånsrätt/ Legal panträtt

Vid exekutiv försäljning av en bostadsrätt har föreningen särskild förmånsrätt för vissa av sina fordringar s.k. legal panträtt (7 kap. 16 a § bostadsrättslagen). Förmånsrätten har bästa företräde, dvs. före panthavarnas fordringar.

Förmånsrätten omfattar avgifter som anges i 7 kap. 14 § första stycket bostadsrättslagen, dvs. i första hand insatsen och årsavgiften. Årsavgiften brukar som regel betalas uppdelad som en månadsavgift. En bostadsrättsförening har också möjlighet att ta ut upplåtelse-, överlåtelse- och pantsättningsavgifter. För att en förening ska kunna ta ut dessa avgifter krävs att det anges särskilt i stadgarna. Om en förening har en sådan bestämmelse i stadgarna får föreningen förmånsrätt också för dessa avgifter. Förmånsrätten omfattar även dröjsmålsränta enligt räntelagen.

När Kronofogden säljer en bostadsrätt övergår betalningsansvaret till inroparen direkt vid auktionen (se JK:s beslut 2020-09-28 dnr. 3649-20-4.3.2). Den tidigare bostadsrättshavaren ansvarar således för årsavgift som förfaller till betalning till och med auktionsdagen. Vem som slutligt ska svara för avgift under den tid som lägenheten nyttjats blir en sak mellan överlåtaren och förvärvaren. Om bostadsrätten inte blir såld vid auktionen fortsätter den ursprungliga bostadsrättshavaren att ansvara för förpliktelserna. Detsamma gäller om köpet inte blir fullföljt genom att inroparen betalar slutlikvid. I sådant fall blir inropet ogiltigt. Det har i en sådan situation inte skett någon övergång av bostadsrätten och den ursprunglige bostadsrättshavaren svarar alltjämt för förpliktelserna.

Förmånsrätten omfattar **inte** föreningens fordran för skadestånd, reparationskostnader, rättegångskostnader, inkassokostnader eller kostnader för förvaring av avhyst egendom. Förmånsrätten omfattar inte heller avgifter för tvättstuga, parkering och liknande. Om föreningen vill ha betalt för sådana fordringar vid exekutiv försäljning av bostadsrätten krävs en exekutionstitel. Då kan

Kronofogden utmäta bostadsrätten för dessa fordringar. Utmätningen får förmånsrätt efter panthavarna. Vid tvångsförsäljning däremot kan föreningen bevaka vissa av dessa fordringar enligt 8 kap. 5 § andra stycket bostadsrättslagen (avsnitt 10.10).

Föreningen är skyldig att underrätta eventuella panthavare om bostadsrättshavaren inte betalar sina avgifter. Om föreningen försummar sin skyldighet kan den legala panträtten minska till förmån för panthavaren (7 kap. 31 § bostadsrättslagen). Panthavaren får alltså företräde framför de fordringar som föreningen försummat att underrätta panthavaren om. För att inte panthavaren ska få ett sådant företräde måste föreningen visa Kronofogden att panthavaren har underrättats.

Sökanden kan inte förhindra att bostadsrätten säljs p.g.a. att hen inte får fullt betalt. Det gäller även om hen har panträtt i egendomen. Det står sökanden fritt att återkalla sin ansökan. Sökanden har ingen så kallad vetorätt vid försäljningen, till skillnad mot en panthavare med lika eller bättre rätt (9 kap. 4 § UB). Regeln tillämpas också på bostadsrättsföreningen när föreningen är sökande.

Företrädesordning vid exekutiv-försäljning

Om försäljningen sker som exekutiv försäljning kan t.ex. en panthavare eller en enskild borgenär vara sökande. Följande fordringar finns att ta hänsyn till i den företrädesordning som anges nedan:

1. Bostadsrättsföreningens fordran förenad med legal panträtt.

2. Panthavare med bättre rätt än utmätningssökanden. Om det finns flera panthavare tas de upp i kronologisk ordning efter när bostadsrättsföreningen underrättats om pantförskrivningen.

3. Bostadsrättsföreningens fordringar med legal panträtt där föreningen enligt 7 kap. 31 § bostadsrättslagen försummat att underrätta panthavaren, förutom de två

första månaderna eftersom bostadsrättsföreningen då inte varit försumlig och som ska tas upp under punkt 1.

4. Förrättningskostnader

5. Utmätningar. En tidigare utmätning har företräde framför en senare (4 kap. 30 § UB och 9 § fjärde stycket förmånsrättslagen).

Är panthavaren utmätningssökanden har den panthavaren rätt till betalning direkt efter bostadsrättsföreningens fordran med legal panträtt. Förrättningskostnaderna hamnar då mellan bostadsrättsföreningens fordran och panthavaren.

Om försäljningen sker under konkurs har konkursförvaltaren enligt 8 kap. 15 § första stycket UB rätt att bevaka vissa kostnader för konkursboet. I sådant fall ska dessa kostnader tas ut före förrättningskostnaderna eftersom de har bästa rätt till betalning ur egendomen.

Efter försäljning

Försäljningen gäller bostadsrätten och inte själva lägenheten. Förvärvaren får tillgång till lägenheten, dvs. får utöva bostadsrätten när hen antas som medlem (6 kap. 1 § bostadsrättslagen). Kronofogden ska inte bevilja handräckning enligt 8 kap. 18 § UB för att köparen ska få tillgång till lägenheten förrän hen betalat hela köpeskillingen och blivit antagen som medlem i bostadsrättsföreningen. Däremot finns inget krav på att försäljningen ska ha vunnit laga kraft. Om försäljningen är överklagad kan dock en domstol meddela inhibition som hindrar vidare verkställighet. Om föreningen inte antar en förvärvare, som köpt bostadsrätten vid exekutiv försäljning, som medlem är föreningen skyldig att lösa bostadsrätten mot en skälig ersättning (6 kap. 5 § bostadsrättslagen). Det är tveksamt om bostadsrättsföreningen har rätt till handräckning enligt 8 kap. 18 § UB efter en sådan lösensituation.

För att en juridisk person, t.ex. en bank som har panträtt i en bostadsrätt, ska kunna bevaka sin rätt vid exekutiv försäljning finns en särskild regel om panthavarens förvärv.

Panthavaren kan efter ett köp vid exekutiv försäljning utöva bostadsrätten utan att antas som medlem och har då möjlighet att förfoga över bostadsrätten genom t.ex. uthyrning eller försäljning. Föreningen har rätt att efter tre år från förvärvet uppmana den juridiska personen att överlåta bostadsrätten vidare till någon som kan bli medlem (6 kap. 1 § andra stycket bostadsrättslagen).

Kronofogden ska utfärda en köpehandling när försäljningen av bostadsrätten vunnit laga kraft och köpeskillingen betalats (9 kap. 12 a och 18 §§ UF).

10.10 Tvångsförsäljning av bostadsrätt

En bostadsrätt kan också säljas på begäran av bostadsrättsföreningen när nyttjanderätten har förverkats och bostadsrättshavaren har sagts upp. Även tvångsförsäljning genomförs av Kronofogden.

Regler om tvångsförsäljning av bostadsrätter finns i 8 kap. bostadsrättslagen. I övrigt tillämpas utsökningsbalkens bestämmelser om exekutiv försäljning av lös egendom i allmänhet. Se även Kronofogdens Handbok för försäljning av bostadsrätter och Kronofogdens ställningstagande Tvångsförsäljning av bostadsrätt – förfarande och formkrav 6/12/VER.

Tvångsförsäljning sker för att upplösa rättsförhållandet mellan föreningen och bostadsrättshavaren. Förverkande sker oftast för att bostadsrättshavaren inte har betalat sina avgifter. Ett förverkande kan också ske på grund av att lägenheten vanvårdas eller att bostadsrättshavarens skyldigheter åsidosätts på andra sätt (7 kap. 18 § bostadsrättslagen).

En tvångsförsäljning kan även aktualiseras när en bostadsrättshavare inte följt en uppmaning från föreningen att överlåta bostadsrätten till någon som inte får vägras

inträde i föreningen (6 kap. 1 § andra stycket, 6 kap. 1 a § och 6 kap. 2 § bostadsrättslagen).

För att Kronofogden ska kunna tvångsförsälja bostadsrätten ska bostadsrättsföreningen ha sagt upp bostadsrättshavaren på grund av att hen förverkat nyttjanderätten (7 kap. 18 och 30 §§ bostadsrättslagen). Däremot krävs det inte att bostadsrättshavaren har flyttat från lägenheten. Köparen kan få handräckning enligt 8 kap. 18 § UB för att få tillgång till lägenheten. Handräckningen är kostnadsfri för köparen eftersom bostadsrätter är lös egendom (17 kap. 3 § 1 stycket UB).

Om bostadsrättshavaren är skild från lägenheten till följd av uppsägningen ska bostadsrätten tvångsförsäljas om inte föreningen, bostadsrättshavaren och övriga kända sakägare kommer överens om något annat (7 kap. 30 § bostadsrättslagen). Bostadsrättshavaren kan då inte själv förfoga över bostadsrätten genom att överlåta den (Bostadsrättslagen, inledningen till 6 kap. rubrik Sakrättsliga frågor och kommentaren till 2 kap. 3 §, samt Svea hovrätts beslut 2017-07-04 i mål nr ÖH-6022-16). Inte heller Kronofogden kan i det läget tillåta bostadsrätts-havaren att själv sälja bostadsrätten (JO beslut 2006-12-22, dnr 3893-2005).

Förutsättningar för tvångs-försäljning

Kronofogden ska pröva om det finns förutsättningar för tvångsförsäljning. Det finns inget principiellt krav på exekutionstitel. En del av prövningen är att ge bostadsrättshavaren möjlighet att yttra sig. Kronofogden ska skriftligen underrätta bostadsrättshavaren om en ansökan om tvångsförsäljning. Om bostadsrättshavaren inte har någon invändning mot föreningens påstående om förverkande behöver Kronofogden inte pröva frågan närmare. Föreningens påstående om förverkande måste dock vara rimligt. Kronofogden ska pröva om uppsägningen är formellt riktig när det inte finns någon dom eller utslag på att nyttjanderätten är förverkad. När bostadsrättshavaren invänder mot föreningens krav ska

Kronofogden göra en närmare prövning om förutsättningarna för en tvångsförsäljning är uppfyllda. Myndigheten ska bara besluta om tvångsförsäljning när förverkandefrågan är otvistig eller framstår som klar (prop. 1995/96:17 s. 36 och 63). Om bostadsrättshavarens invändningar inte kan lämnas utan avseende (jfr 3 kap. 21 § UB) är det tveksamt om föreningen har visat att det finns förutsättningar för tvångsförsäljning (NJA 1998 s. 400).

Föreningen ska i tvistiga fall styrka sitt påstående att nyttjanderätten förverkats och att bostadsrättshavaren sagts upp till avflyttning. Om bostadsrättshavaren invänder att hen betalat avgiften är det dock hens sak att styrka detta.

Vid andra förverkandegrunder än betalningsförsummelse kan saken, om föreningen och bostadsrättshavaren har olika uppfattning, ofta vara så tveksam att Kronofogden inte kan bedöma om bostadsrätten har förverkats. Då ska Kronofogden avslå ansökan (8 kap. 4 § bostadsrättslagen). Kronofogden kan då upplysa föreningen om möjligheten att väcka talan vid domstol. Handräckning (avhysning) i den summariska processen anses mindre lämpligt när frågan är tvistig.

Beslut om tvångsförsäljning

Kronofogden ska alltid upprätta ett särskilt beslut om att bostadsrätten ska tvångsförsäljas och ange på vilken grund myndigheten har funnit förutsättningarna för en försäljning uppfyllda. Föreningen och bostadsrättshavaren ska skriftligen underrättas om beslutet. Beslutet kan överklagas särskilt och gäller omedelbart. Kronofogden behöver normalt inte invänta lagakraft innan försäljning om inget hinder uppkommer.

Kronofogden ska också upprätta ett särskilt beslut om ansökan om tvångsförsäljning avslås. Parterna kan överklaga avslagsbeslutet.

Delgivning

Det finns inga krav i lagtexten på att Kronofogden ska delge den handling där bostadsrättshavaren får tillfälle att yttra

sig eller beslutet om att sälja bostadsrätten. Det får därför bedömas från fall till fall om myndigheten ska delge eller inte. Om bostadsrättsföreningen har sagt upp bostadsrättshavaren till avflyttning ska Kronofogden delge underrättelsen om ansökan om tvångsförsäljning och bostadsrättshavaren ska ges skälig tid att yttra sig. När bostadsrättshavaren med anledning av ansökan om tvångsförsäljning för talan i ärendet behöver delgivning inte ske. Normalt behöver myndigheten inte heller delge ansökan om tvångsförsäljning när det i lagakraftvunnet utslag eller dom slagits fast att nyttjanderätten är förverkad. Vidare behöver Kronofogden inte delge vare sig ansökan eller beslut om tvångsförsäljning om bostadsrättshavaren medger ansökan. Om bostadsrättshavaren inte känner till vad som pågår mot hen och har Kronofogden inte delgett hen ansökan om tvångsförsäljning, eller om hen invänder mot ansökan, kan det motivera att beslutet delges. Om Kronofogden avslår ansökan om tvångsförsäljning ska sökanden delges beslutet. Kronofogden ska avvakta aga kraft innan myndigheten avslutar ärendet.

Legal panträtt

Vid tvångsförsäljning säljs bostadsrätten för föreningens fordran som är förenad med legal panträtt (8 kap. 2 § andra stycket bostadsrättslagen, se avsnitt 10.9). Bestämmelsen tillämpas även om föreningen inte har någon sådan fordran, t.ex. när bostadsrätten är förverkad på grund av vanvård. Oavsett orsak till förverkandet säljer Kronofogden alltid bostadsrätten som om föreningen hade en fordran med förmånsrätt före andra panthavare.

När bostadsrättshavaren blivit uppsagd efter att bostadsrätten förverkats är hen inte skyldig att betala årsavgifter för längre tid än till det månadsskifte som inträffar närmast efter sex månader från det att hen blev skild från lägenheten (6 kap. 7 § bostadsrättslagen). Det innebär att bostadsrättshavaren svarar för avgifterna som avser perioden t.o.m. sexmånadersfristens utgång. Avgifter efter denna tidpunkt får föreningen stå för tills bostadsrätten övergår till någon annan. När Kronofogden säljer en

bostadsrätt övergår betalningsansvaret för årsavgift till inroparen direkt vid auktionen, se JK:s beslut 2020-09-28 dnr. 3649-20-4.3.2. Den tidigare bostadsrättshavaren ansvarar således för årsavgift som förfaller till betalning till och med auktionsdagen. Vem som slutligt ska svara för avgift under den tid som lägenheten nyttjats blir en sak mellan överlåtaren och förvärvaren. Om bostadsrätten inte blir såld vid auktionen fortsätter den ursprungliga bostadsrättshavaren att ansvara för förpliktelserna. Detsamma gäller om köpet inte fullföljs genom att inroparen erlägger slutlikvid. I sådant fall blir inropet ogiltigt. Det har i en sådan situation inte skett någon övergång av bostadsrätten och den ursprunglige bostadsrättshavaren svarar alltjämt för förpliktelserna. Bostadsrättshavarens ansvar kan alltså begränsas ytterligare om bostadsrätten övergår till någon annan inom sexmånadersfristen. Efter tidsperiodens utgång kan föreningen ha ett anspråk på skadestånd mot bostadsrättshavaren för uteblivna avgifter (prop. 1995/96:17 s. 57). En sådan tillämpning bör kräva att bostadsrättshavaren även efter tidsfristens utgång använder lägenheten.

Exempel: Bostadsrättshavaren skildes från lägenheten den 15 januari genom ett lagakraftvunnet utslag. Bostadsrättshavaren svarar som längst för årsavgiften t.o.m. den sista juli. Årsavgiften för augusti svarar föreningen för även om den avgiften förfaller till betalning den sista juli.

Utgångspunkten för beräkningen är när det slutligt bestämts att nyttjanderätten är förverkad (NJA 1999 s. 610). Föreningen kan inte få förmånsrätt för längre tid. I övrigt gäller förmånsrätten utan någon särskild begränsning. Den är alltså inte begränsad till ett år som reallaster vid försäljning av fast egendom. Förmånsrätten omfattar även avgifter som en tidigare ägare inte har betalat.

Oprioriterade fordringar

Vid en tvångsförsäljning kan Kronofogden ta ut föreningens eventuella fordringar utan legal panträtt efter övriga fordringar, även om föreningen inte har någon exekutionstitel. Har föreningen en exekutionstitel för

kravet kan de däremot få utmätning vilket ger en bättre förmånsrätt. Dessa så kallade oprioriterade fordringar kan dock endast tas ut om de är grundade på innehavet av bostadsrätten (8 kap. 5 § andra stycket bostadsrättslagen). På denna punkt är alltså reglerna för tvångsförsäljning och exekutiv försäljning olika. En förutsättning för att föreningen ska ha rätt till betalning för dessa fordringar är att de anmäls hos Kronofogden innan bostadsrätten säljs eller, om försäljning sker under hand, senast när fördelning ska äga rum.

Rätten till betalning kan avse fordringar på t.ex. avgifter för upplåtelse av garage, parkeringsplats, tvättstuga, bredband, avgifter för annat som föreningen har tillhandahållit utan att vara skyldig till detta enligt någon författningsbestämmelse, delgivning av uppsägning, kostnader för avhysning, grundavgifter för ansökan om verkställighet, påminnelseavgifter, avgiftsaviseringar, skadestånd t.ex. enligt 7 kap. 25 § bostadsrättslagen samt kostnad för sanering eller reparation, ombudsarvode som är fastslagna i dom eller utslag och för inkassokostnader. Exempel på oprioriterade fordringar som Kronofogden inte ska ta upp är föreningens kostnader för renovering som inte kan anses nödvändig och kostnader som föreningen enligt stadgarna eller bostadsrättslagen ska stå för.

Bestämmelsen omfattar även fordringar som enligt 6 kap. 7 § bostadsrättslagen inte kan tas upp med legal panträtt, dvs. fordringar som faller utanför sexmånadersregeln (se ovan under kantrubrik Legal panträtt), under förutsättning att bostadsrättshavaren använder lägenheten efter tidsfristens utgång. Föreningen har ingen rätt till betalning ur försäljningssumman för ett ombudsarvode som föreningen haft i samband med förfarandet hos Kronofogden (NJA 2007 s. 513). Föreningen kan i och med detta inte heller anses ha rätt till ersättning för ombudsarvode som de kan ha haft för att få bostadsrättshavaren uppsagd eller annat ombudsarvode som uppstått före eller efter ansökan om tvångsförsäljning. Däremot har föreningen möjlighet att få ersättning för

oprioriterade fordringar för ombudsarvode som är fastslagna i dom eller utslag om betalningsföreläggande.

Kronofogden har i allmänhet inte anledning att närmare pröva frågan om förmånsrätt för oprioriterade fordringar annat än efter invändning från annan borgenär eller bostadsrättshavaren (prop. 1995/96:17 sid 64). I de fall där en bevakning avslås för att fordran inte grundar sig på innehavet av bostadsrätten ska Kronofogden i vissa fall avsätta beloppet som tvistigt och myndigheten ska förelägga föreningen att väcka talan. Exempel på fall där stämningsföreläggande kan vara aktuellt är när föreningen gjort en renovering som ska bekostas av bostadsrättshavaren, men det är osäkert hur stor del av reparationskostnaden som var nödvändig. I det fallet kan stämningsföreläggande ske för att få ett avgörande på hur mycket av reparationskostnaden som ska belasta bostadsrättshavaren. I de fall där Kronofogden överväger att avslå en bevakning eller stämningsförelägga föreningen tar myndigheten inte upp fordran i den preliminära fordringssammanställningen vid auktionen. Att Kronofogden överväger att avslå bevakningen bör framgå av protokollet över tvångsförsäljningen och att det anges att myndigheten tar beslut i den frågan vid fördelningen/fördelningssammanträdet. Detta för att undvika att auktionen överklagas när det är fördelningen som ska överklagas om någon är missnöjd med hur Kronofogden fördelat medlen.

Oprioriterade fordringar kan Kronofogden ta ut efter alla andra fordringar som medför rätt till betalning ur bostadsrätten. Detta innebär att Kronofogden tar upp dessa fordringar efter fordringar med legal panträtt, pantfordringar och utmätningar. Bestämmelsen om oprioriterade fordringar gäller inte vid exekutiv försäljning av bostadsrätter utan är enbart aktuellt vid tvångsförsäljning.

Misslyckade försäljningsförsök

Om Kronofogden har gjort tre försäljningsförsök utan att bostadsrätten har blivit såld, övergår den till

bostadsrättsföreningen utan lösen och fri från panträtt (8 kap. 6 § bostadsrättslagen). Bostadsrätten kan redan på andra försäljningsförsöket övergå till föreningen om det då inte lämnats något bud eller anbud och det inte kan antas att bostadsrätten blir såld vid ytterligare ett försäljningsförsök.

Sammanträffande av exekutiv- och tvångsförsäljning

Om det har begärts både tvångsförsäljning och exekutiv försäljning ska bostadsrätten tvångsförsäljas (8 kap. 8 § bostadsrättslagen). Den exekutiva försäljningen ska dock genomföras om den auktionen redan är kungjord när en ansökan om tvångsförsäljning kommer in. Detta ska också ske om det finns andra särskilda skäl för den exekutiva försäljningen, t.ex. att Kronofogden begärt in anbud inför en underhandsförsäljning (8 kap. 8 § andra stycket bostadsrättslagen). Tvångsförsäljningsärendet förklaras då vilande så länge den exekutiva försäljningen fortsätter. Frågan om tvångsförsäljning förfaller när bostadsrätten sålts exekutivt.

Företrädesordning vid tvångsförsäljning

Om försäljningen sker som tvångsförsäljning kan bara bostadsrättsföreningen vara sökande. Om bostadsrätten är utmätt ska dock även utmätningsfordringarna tas med i fordringssammanställningen med den förmånsrätt som följer enligt lag. Följande fordringar finns att ta hänsyn till i den företrädesordning som anges nedan:

1. Förrättningskostnader
2. Bostadsrättsföreningens fordran förenad med legal panträtt.
3. Panthavare. Om det finns flera panthavare tas de upp i kronologisk ordning efter när bostadsrättsföreningen underrättats om pantförskrivningen.
4. Bostadsrättsföreningens fordringar med legal panträtt där föreningen enligt 7 kap. 31 § bostadsrättslagen försummat att underrätta panthavaren, förutom de två första månaderna eftersom bostadsrättsföreningen då inte varit försumlig och som ska tas upp under punkt 2.

5. Utmätningar. En tidigare utmätning har företräde framför en senare (4 kap. 30 § UB och 9 § fjärde stycket förmånsrättslagen).
6. Bostadsrättsföreningens oprioriterade fordringar enligt 8 kap. 5 § andra stycket bostadsrättslagen.

Om försäljningen sker under konkurs har konkursförvaltaren enligt 8 kap. 15 § första stycket UB rätt att bevaka vissa kostnader för konkursboet. I sådant fall ska dessa kostnader tas ut före förrättningskostnaderna eftersom de har bästa rätt till betalning ur egendomen.

10.11 Verkan av exekutiv försäljning

Enligt 14 kap. 1 § UB ger en exekutiv försäljning köparen normalt samma rätt till den sålda egendomen som en frivillig försäljning. I 14 kap. UB regleras vad som händer om det visar sig att den utmätta egendomen tillhörde någon annan än gäldenären. Principen är att den exekutiva försäljningen inte ger köparen vare sig bättre eller sämre rätt än en frivillig försäljning skulle ha gjort. Köparen har t.ex. möjlighet att göra ett godtrosförvärv. Förutsättningarna för ett sådant förvärv (köp) anges i 2 § lagen om godtrosförvärv av lösöre. Även om dessa förutsättningar är uppfyllda kan den rätte ägarens rätt till egendomen bestå om egendomen har tagits ifrån hen genom stöld eller något annat olovligt tillgrepp enligt 8 kap. brottsbalken (3 § lagen om godtrosförvärv av lösöre). Den rätte ägaren har då rätt att inom vissa tider kräva tillbaka egendomen utan lösen.

Vid köp av lösöre på exekutiv auktion vinner köparen – oavsett besittningsförhållandena – ett skydd mot ägarens borgenärer redan genom själva inköpet (NJA 1985 s. 159). Genom den exekutiva försäljningens karaktär av offentlig förrättning får den en särställning i förhållande till andra försäljningar.

När utmätning av viss egendom ger företräde framför överlåtelse av egendomen, gäller det till förmån även för den

som förvärvar egendomen vid exekutiv försäljning (14 kap. 2 § UB).

I rättsfallet NJA 2005 s. 425 har HD prövat innebörden av 14 kap. 2 § UB. A hade köpt en båt av B. Innan köpet blev sakrättsligt skyddat utmättes båten för B:s skulder och såldes på exekutiv auktion till C. A väckte talan mot C och begärde att få ut båten mot lösen enligt reglerna i lagen om godtrosförvärv av lösöre. Talan ogillades.

I 14 kap. 4–6 §§ UB ges regler om ersättning i vissa fall när exekutiv försäljning medför att tredje man förlorar sin rätt till egendomen eller egendom frångår köparen.

11 Försäljning av fast egendom m.m.

Avsnittet tar inte bara upp själva försäljningen utan berör också de avslutande momenten i förfarandet. Det handlar främst om frågor som aktualiseras i processtegen Verkställa och Leverera

11.1 Förfarandet mellan utmätning och försäljning

Ett försäljningsärende hos Kronofogden kan börja på flera olika sätt, bl.a. genom att Kronofogden utmäter en fastighet eller genom att en borgenär som fått en fastighet dömd i mät begär att den ska säljas (se avsnitt 7). Vad som allmänt gäller vid exekutiv försäljning har beskrivits i avsnitt 10.1.

När Kronofogden har gjort en utmätning ska försäljningsåtgärder oftast påbörjas direkt. Det finns inga krav på att utmätningsbeslutet ska vara delgivet innan dess. Kravet på att delgivning ska ske finns dock kvar. Ett hinder för försäljningsåtgärder kan t.ex. vara att exekutionstiteln inte har vunnit laga kraft eller att Kronofogden har lämnat anstånd med försäljningen. Ett annat hinder för försäljning kan vara att skulden har minskat väsentligt efter utmätningen. Har utmätning skett för skatteskuld ska Kronofogden kontrollera skattekontot i omedelbar anslutning till försäljningen för att förvissa sig om att utmätningsfordran inte är föremål för nedsättning eller annan förändring. Har skulden minskat väsentligt efter utmätningen ska Kronofogden ompröva utmätningen och överväga om den ska vara kvar eller upphävas.

För det fall den utmätta egendomen har lägre värde än vad Kronofogden bedömde vid utmätningen ska myndigheten bedöma om utmätningen ska hävas (4 kap. 33 § andra

stycket UB). Vid bedömning om en utmätning ska hävas ska Kronofogden också bedöma om annan egendom kan utmätas istället, t.ex. lön eller lös egendom (4 kap. 34 § UB). Det finns inte stöd i UB för att göra en sådan ändring efter att två veckor förflutit från utmätningsbeslutet. Kronofogden bör dock i sådana situationer bortse från den tidsregel om två veckor som föreskrivs i 4 kap. 34 § UB och ändå ompröva utmätningen genom att göra en bedömning och tolkning som är förenlig med Europakonventionen (jfr Europadomstolens dom den 25 juli 2013, Rousk mot Sverige). Se närmare om hävning m.m. i avsnitt 17.

Exekutiv försäljning av fast egendom handläggs med hjälp av IT-stödet Duffex. Det är ett ärendehanteringssystem där all inkommande och utgående post skannas eller lagras elektroniskt på något annat sätt.

Se även Kronofogdens handbok för exekutiv fastighetsförsäljning (HEXF).

11.1.1 Beskrivning och värdering

Kronofogden ska inför en exekutiv försäljning hämta in ett fastighetsbevis (utdrag ur fastighetsregistret, jfr 12 kap. 1 § UF).

Kronofogden ska beskriva och värdera fastigheten före försäljningen. Syftet med det är i första hand att vägleda spekulanterna och vara ett underlag för Kronofogdens prövning av vilket pris fastigheten kan säljas till. Kronofogden ska planera arbetet så att värderingen inte blir alltför gammal innan fastigheten säljs. Värderingen ska leda till ett uppskattat marknadsvärde, dvs. fastighetens verkliga värde. Det är alltså inte fråga om att ange ett värde som Kronofogden tror att den exekutiva försäljningen kan ge.

Kronofogden får vid behov anlita sakkunnig för beskrivning och värdering (12 kap. 3 § tredje stycket UB). Myndigheten anlitar i princip alltid en auktoriserad värderare. Kronofogden är inte bunden av värderarens bedömningar,

utan kan frångå dem när det finns skäl. Om Kronofogden frångår värderarens bedömning är det viktigt att myndigheten motiverar och dokumenterar varför.

Vid försäljning av byggnad ska den som äger byggnaden se till att det finns en energideklaration som inte är äldre än tio år. Kronofogden upprättar ingen energideklaration utan det är fortfarande byggnadens ägare som ska göra det. Om ägaren inte gör det kan en köpare av byggnaden låta upprätta en energideklaration på säljarens bekostnad, dock senast sex månader från tillträdet. Finns det en giltig energideklaration när byggnaden ska säljas är dock Kronofogden skyldig att i kungörelsen bifoga uppgift om byggnadens energiprestanda.

Värderare

Värderingstjänster upphandlas enligt lagen om offentlig upphandling. Kronofogden kan anlita privata värderingsinstitut för beskrivning och värdering. För specialfall kan också en länsstyrelse eller Skogsstyrelsen anlitas.

Kronofogden ska underrätta fastighetsägaren om värderings- och beskrivningsförrättningen (12 kap. 3 § UF). I underrättelsen ska ägaren uppmanas att hålla sådana handlingar tillgängliga som rör fastigheten. Beskrivning och värdering sker normalt vid en och samma förrättning (12 kap. 2 § UF). Vid eventuell låssmedsförrättning upprättar Kronofogden ett protokoll. Vad det ska innehålla framgår av 3 kap. 11 § UF och 12 kap. 5 § UF.

Värderaren ska inhämta kartor, planer och utdrag frånfastighetsregistret. Hen ska också bl.a. ta reda på vad som räknas som fastighetstillbehör enligt 2 kap. jordabalken och därmed ingår i försäljningen. Kronofogden bör vid behov underrätta fastighetsägaren om vad som anses som fastighetstillbehör och därmed ingår i försäljningen. Värderarens protokoll ska innehålla information om det kan bli aktuellt med handräckningsåtgärder enligt 8 kap. 18 § UB för att köparen ska komma i besittning av

fastigheten och om att köparen kan bli ansvarig för kostnaderna för en sådan handräckning. I samband med beskrivningen och värderingen ska värderaren också, om det är möjligt, undersöka vilka fordringar och rättigheter som belastar fastigheten. Det ska framgå av protokollet om värderaren fått uppgifter av gäldenären som inte kontrollerats av värderaren. För att kunna beskriva och värdera fastigheten har Kronofogden rätt att i vissa fall ta sig in i låsta utrymmen. En uppgift från värderaren om att fastighetsägaren inte har varit närvarande vid ett värderingsförsök bör kunna utgöra en omständighet i bedömningen av om hen försöker hålla sig undan. Läs om förutsättningarna för att använda tvång i avsnitt 3.6.8.

Om köparen orsakas skada p.g.a. att beskrivningen och värderingen innehåller fel eller brister kan staten bli skyldig att betala skadestånd (NJA 1987 s. 954).

Om det vid beskrivning och värdering framkommer att ägaren bedriver näringsverksamhet som kan omfattas av företagsinteckning på fastigheten, ska Kronofogden skaffa ett gravationsbevis för verksamheten och underrätta kända innehavare av företagsinteckning om målet (12 kap. 7 § UF).

11.1.2 Syssloman

Ägarens rätt att förfoga över fastigheten efter utmätningen har beskrivits i avsnitt 7.6. Om det kan befaras att ägaren vanvårdar fastigheten lämnar den utan tillsyn eller använder den så att dess värde minskar, kan Kronofogden på begäran av en borgenär förordna en syssloman som kan ta hand om och förvalta fastigheten (12 kap. 9 § UB).

Om en borgenär begär det kan Kronofogden också besluta att avkastning (hyra) som ska betalas under ärendets gång ska uppbäras av myndigheten eller den syssloman som myndigheten förordnar (12 kap. 8 § UB). Kronofogden ska då omgående förbjuda den eller de betalningsskyldiga (hyresgästerna) att betala till någon annan än myndigheten eller sysslomannen. Ett exempel är om fastighetsägaren

använder hyresintäkterna för något annat än utgifter för fastigheten. Hyra som Kronofogden eller sysslomannen uppbär får användas för att betala utgifter som är nödvändiga för att vårda och underhålla fastigheten, t.ex. uppvärmningskostnader och oundvikliga reparationskostnader (12 kap. 10 § UF). I övrigt fördelas avkastningen tillsammans med köpeskillingen för fastigheten.

I rättsfallet NJA 1993 s. 524 ansågs det att en fastighetsägare hade rätt att tillgodogöra sig avkastningen så länge ingen borgenär hade begärt att en syssloman skulle förordnas. Rättsfallet gällde utmätning av rätt till ersättning för avverkad skog. Fordran hade inte förfallit, men HD ansåg att den var ”intjänad” och godtog utmätningen.

Kronofogden har i praxis fått rätt att i vissa situationer interimistiskt förordna om syssloman. En sådan situation kan vara att en fastighet har lämnats obebodd och utan tillsyn (RH 1996:83).

11.1.3 Tidpunkt för försäljning

Kronofogden bör sälja en utmätt fastighet inom fyra månader från utmätningen (12 kap. 11 § UB). Fastigheter dömda i mät och ansökningar från konkursförvaltare bör Kronofogden sälja inom fyra månader från att myndigheten fått in en begäran om försäljning. Tidsfristen gäller inte i allmänna mål (12 kap. 69 § UB). I praktiken används den dock även i dessa mål.

Kronofogden ska välja försäljningstillfälle så att bästa möjliga ekonomiska resultat kan uppnås (8 kap. 2 § UF). Kronofogden bör därför ta så stor hänsyn som möjligt till vilka möjligheter det finns att visa fastigheten, nå spekulanter t.ex. i semestertider och liknande.

Om staten blir skyldig att betala skadestånd pga. dröjsmål med en exekutiv försäljning, beräknas skadan utifrån den antagna ”normala” tiden enligt 12 kap. 11 § UB (JK-beslut 1997-06-27 dnr 1154-97-4 = RIC 20/97).

Anstånd

Kronofogden får bevilja anstånd med försäljningen. Om gäldenären begär det får Kronofogden bevilja anstånd bara om sökanden medger det eller om det finns särskilda skäl (8 kap. 3 § andra stycket UB). En begäran om anstånd från gäldenären bör Kronofogden därför kommunicera med sökanden. Exempel på särskilda skäl är att det kan vara olämpligt att sälja en sommarstuga i skärgården på vintern. Kronofogden får inte utan synnerliga skäl bevilja anstånd under längre tid än ett år från utmätningen respektive begäran om försäljning. JO framhöll i ett beslut 1996-02-13, dnr 1925–1995, (RIC 2/96) att Kronofogden i så fall måste bedöma om det handlar om ett sådant undantagsfall som beskrivs i 12 kap. 11 § UB. JO angav också att beslutet måste motiveras oavsett om ett anstånd beviljas eller ansökan om anstånd avslås. Kronofogden ska underrätta sökande och ägare om beslut om anstånd (8 kap. 1 § UF). När Kronofogden har kungjort auktionen bör anstånd bara medges om det finns mycket starka skäl, t.ex. att ett köpeavtal har upprättats och en handpenning betalats (Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 11 §).

När en eller flera sökande begärt anstånd samtidigt som övriga sökande inte medger anstånd kommer försäljningen ändå att fortgå (om inte gäldenären också begär anstånd och det föreligger särskilda skäl). I en sådan situation meddelar Kronofogden ett avslagsbeslut på anståndsbegäran.

Anståndsreglerna gäller inte allmänna mål (8 kap. 19 § UB). Här ska försäljningen i stället ske utan dröjsmål, om det inte finns något hinder eller Kronofogden beviljar anstånd. Kronofogden bör behandla allmänna mål på samma sätt som enskilda vad gäller skälen för att bevilja anstånd med försäljningen samt anståndstidens längd.

Om Kronofogden enligt 4 kap. 26 § UB har förelagt tredje man eller sökanden att väcka talan om bättre rätt får myndigheten som regel inte sälja den utmätta fastigheten

förrän tvisten är slutligt avgjord (8 kap. 5 § första stycket UB). Om det pågår en rättegång om utmätt egendom utan att ett sådant föreläggande meddelats får Kronofogden ge det anstånd med försäljningen som är påkallat av omständigheterna (8 kap. 5 § andra stycket UB). Här ska Kronofogden alltså bedöma om den pågående rättegången motiverar ett anstånd med försäljningen.

11.1.4 Utsättande av auktion m.m.

Auktion – underhandsförsäljning

Kronofogden säljer utmätt fast egendom på offentlig auktion (12 kap. 1 § UB). Underhandsförsäljning kan dock ske när Kronofogden anser det som mer ändamålsenligt än att sälja på auktion (12 kap. 57 § UB, avsnitt 11.6). Kronofogden ska anteckna i ärendet varför myndigheten väljer en viss försäljningsform.

Kronofogden bestämmer tid och plats för auktionen. Innan dess ska sökanden och ägaren få tillfälle att yttra sig, om det är möjligt utan alltför stort dröjsmål (12 kap. 13 § UF). Auktionen ska hållas på en sådan tid och plats att bästa möjliga ekonomiska resultat kan väntas (8 kap. 2 § UF). Den som vill delta i auktionen kan oftast göra det via telefon eller video från ett annat kontor inom Kronofogden. Spekulanten måste då närvara på någon av Kronofogdens kontor för att kunna betala handpenningen direkt efter inropet.

Underrättelse

Kronofogden ska underrätta sökanden, ägaren och samtliga kända innehavare av fordringar och rättigheter om auktionen minst tre veckor före bevakningssammanträdet (12 kap. 21 § UB och 12 kap. 18 § UF). Vilka fordringsägarna och rättighetsinnehavarna är kan framgå av fastighetsbeviset. Kronofogden ska dock även på andra sätt försöka ta reda på vilka de är. Kronofogden eller värderaren bör fråga fastighetsägaren i samband med beskrivningen och värderingen av fastigheten vilka fordringsägarna och rättighetsinnehavarna är. Lantmäteriet har uppgifter om vem som innehar datapantbrev. Underrättelsen behöver inte delges utan sänds normalt i ett lösbrev (NJA 1996 s. 351). Kronofogden

ska skicka underrättelsen till folkbokföringsadressen och eventuella andra adresser myndigheten känner till. Vad underrättelsen ska innehålla framgår av 12 kap. 17 § UF.

Kungörelse

Auktionen ska kungöras i Post- och Inrikes Tidningar och på Kronofogdens eller på annan lämplig webbplats. Kungörelsen ska föras in minst tre veckor före auktionen, om det inte finns särskilda skäl för något annat (12 kap. 16 § UF). Post- och Inrikes Tidningar kommer inte längre ut i pappersform, utan kungörelserna publiceras endast på Bolagsverkets webbplats. Ibland kan det finnas skäl att också kungöra i någon rikstidning.

Kronofogden ska i kungörelsen ange bland annat följande:

- vilken egendom som säljs (fastighetsbeteckning),
- upplysningar om egendomen som kan antas ha betydelse, t.ex. areal, bebyggelse, taxeringsvärde och marknadsvärde,
- tid (datum och klockslag) och plats för visning, auktion och fördelningssammanträde,
- information om att innehavare av fordran eller rättighet uppmanas att anmäla sin rätt till Kronofogden senast vid bevakningssammanträdet,
- Information och att egendomen säljs i befintligt skick (12 kap. 20 § UB och 12 kap. 15 § UF).

Det är också lämpligt att ta med något om hur köpeskillingen ska betalas och visningen ordnas.

Om auktionen ställs in ska Kronofogden om det är möjligt och meningsfullt kungöra det (12 kap. 19 § UF). En sådan kungörelse följer samma regler som gäller för en kungörelse av själva auktionen. Kronofogden ska skicka en underrättelse om att auktionen ställts in till de sakägare som underrättats om auktionen, om det är troligt att meddelandet når dem före den utsatta tiden för auktionen.

Marknadsföring

Utöver att kungöra enligt de krav som finns i UB och UF kan Kronofogden även kungöra i annan form eller i större

utsträckning än som föreskrivits (4 § lagen om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m.). För att marknadsföra försäljningarna använder Kronofogden ofta även andra informationskanaler. Alla försäljningar publiceras på Kronofogdens egen webbplats. Kronofogden annonserar också försäljningarna på Hemnet. Via Internet har spekulanterna möjlighet att få snabb information om fastigheterna, titta på bilder och ta del av beskrivningar och värderingar. Kronofogden kan även stödannonsera i andra tidningar, t.ex. i facktidningar, och på så vis nå ut till fler tänkbara spekulanter.

Visning

Det bör framgå av underrättelsen till fastighetsägaren att hen är skyldig att låta visa fastigheten (12 kap. 17 § andra stycket UF). Som regel är Kronofogden med vid visningen. Kronofogden bestämmer i samråd med fastighetsägaren när fastigheten ska visas (12 kap. 14 § andra stycket UF). Kronofogden har rätt att anlita en låssmed för att få tillträde till en byggnad (2 kap. 17 § andra stycket UB). En förutsättning för att använda en låssmed för att ta sig in i en bostad är att Kronofogden underrättat ägaren om tidpunkten och att hen kan antas hålla sig undan eller att det finns särskilda skäl. Om Kronofogden visar en fastighet ska det göras vid en förrättning där myndigheten för protokoll.

Det är inte ovanligt att en försäljning ställs in i nära anslutning till en visning. Då bör Kronofogden ändå vara på plats för att avvisa spekulanter som inte uppmärksammat att försäljningen ställts in.

Utlösningsrätt

Utlösningsrätt innebär att en borgenär eller någon annan vars rätt kan vara beroende av fastighetens försäljning, t.ex. en andelsägare, får lösa ut sökanden genom att betala exekutionsfordran och uppkomna förrättningskostnader till Kronofogden (12 kap. 12 § UB). Hen träder därigenom i sökandens ställe och kan t.ex. återkalla ansökan eller höja skyddsbeloppet. Om flera borgenärer vill lösa ut sökanden, har en borgenär med sämre rätt företräde (Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 12 §). Hela

sökandens fordran och samtliga förrättningskostnader som sökanden svarar för ska betalas. Betalningen görs till Kronofogden, och det kan göras ända tills ett inrop har godtagits och en handpenning har betalats. Vid underhandsförsäljning kan betalningen göras tills köpekontraktet har undertecknats.

11.1.5 Försäljning av fastighetstillbehör

Om fastighetstillbehör med fördel kan säljas för sig, utan att fastigheten samtidigt säljs, ska Kronofogden sätta ut ett sammanträde för att pröva frågan (12 kap. 14–17 §§ UB och 12 kap. 11–12 §§ UF). Sådana separata försäljningar har hittills varit ytterst sällsynta. Exempel på föremål som någon gång kan vara lämpliga att säljas separat är industritillbehör eller träd som står på rot. Detta kan bli aktuellt när sökandens fordran är förhållandevis liten och därför kan betalas genom att enbart fastighetstillbehör säljs. Den som har en fordran med panträtt i fastigheten kan avstå från sin rätt till betalning utan att det påverkar hens rätt i fastigheten i övrigt (12 kap. 16 § UB).

11.2 Bevakningssammanträde

Auktionen ska föregås av ett bevakningssammanträde då Kronofogden kortfattat redogör för handlingarnas innehåll och vad som gjorts i det aktuella ärendet. Bevakningssammanträdet och auktionen hålls vanligen i ett sammanhang. Om det finns skäl kan Kronofogden hålla bevakningssammanträdet på någon annan lämplig dag före auktionen (12 kap. 19 § UB). Fordrings- och rättighetsinnehavarna ska anmäla sina anspråk senast vid bevakningssammanträdet. De närvarande får tillfälle att yttra sig om anspråken. Kronofogden har med stöd av bevakningarna som kommit in i förväg gjort ett utkast till en s.k. sakägarförteckning som bör finnas tillgänglig på bevakningssammanträdet (12 kap. 20 § UF). Under bevakningssammanträdet bör Kronofogden också ta upp eventuella oklarheter om fastighetstillbehör eller annat.

Vid bevakningssammanträdet ska Kronofogden gå igenom beskrivningen och värderingen av fastigheten.

Kronofogden ska särskilt upplysa spekulanterna om det finns egendom på fastigheten som kan bli föremål för handräckning enligt 8 kap. 18 § UB och i vilken omfattning köparen kan få stå för dessa kostnader. Om det kommer fram information om ytterligare sådan egendom antecknar Kronofogden det i protokollet.

Berörda sakägare kan komma överens om att en försäljning ska ske på andra villkor än dem som anges i 12 kap. UB (12 kap. 37 § UB). Sådana överenskommelser är dock mycket sällsynta. Det går inte att komma överens om att frångå det som står i UB om handpenning, om vad som ska betalas kontant och om tillträdesdag. Senast vid bevakningssammanträdet måste sakägare begära att försäljningen ska ske på andra villkor.

11.2.1 Sakägarförteckning

Fordringar och rättigheter

I sakägarförteckningen ska Kronofogden ta upp följande (12 kap. 25 § UB):

- Exekutionsfordran. Den fordran som försäljningen ska göras för. Om det finns flera sökande anses den fordran som har den bästa förmånsrätten vara exekutionsfordran.
- En fordran som enligt lag ska utgå med förmånsrätt enligt 6 § 1 eller 7 § 1 eller 2 förmånsrättslagen och som förfaller till betalning senast på tillträdesdagen. (s.k. reallaster). Följande är exempel på de vanligaste fordringarna under denna punkt:
  - En avgift till en samfällighetsförening (jfr även lagen om förmånsrätt för fordringar enligt lagen om förvaltning av samfälligheter).
  - En tomträttsavgäld.
  - En fordran på grund av fastighetsbildning, som inte får ha förfallit tidigare än ett år före utmätningen eller konkursansökan. Förmånsrätten bör omfatta även dröjsmålsränta (2 § förmånsrättslagen). Ingen utmätning med stöd av debiteringslängd och

liknande kan göras för dröjsmålsränta och inkassokostnader (avsnitt 2.3).

- En fordran som är förenad med panträtt i fastigheten.
- Nyttjanderätt, servitut eller rätt till elektrisk kraft som besvärar fastigheten, om rättigheten är inskriven eller grundar sig på en tillgänglig skriftlig handling. Kronofogden ska också ta upp ett muntligt hyresavtal om det gäller en bostadslägenhet i en fastighet som vid taxeringen betecknats som hyreshusenhet, under förutsättning att hyresgästen tillträtt lägenheten. Om Kronofogden inte tar upp en nyttjanderätt i sakägarförteckningen kan det leda till att auktionen upphävs (Hovrättens för västra Sverige beslut 1989-04-05 i mål Ö 1409/88 = RIC 12/89). Kronofogden ska dock inte ta upp rättigheter som ska bestå oavsett fastighetens försäljning. Ett exempel på en sådan rättighet är ett skriftligt avtal om hyresrätt med obestämd hyrestid till en bostadslägenhet i en fastighet taxerad som hyreshusenhet och där hyresgästen tillträtt lägenheten (jfr 7 kap. 16 § jordabalken). En hyresrätt som upplåtits på livstid, och som inte har kunnat sägas upp av hyresvärden, har inte ansetts ingången på obestämd tid (NJA 1993 s. 228). Rättigheter bildade genom beslut vid förrättningar enligt fastighetsbildningslagen består oavsett försäljning och ska inte heller tas med i sakägarförteckningen. Kronofogden bör upplysa spekulanterna om vilka rättigheter som består.
- Förrättningskostnader (de vanligaste är grundavgift, förberedelseavgift, värderingskostnad och försäljningsavgift).
- Om fastigheten ingår i ett konkursbo tar Kronofogden också upp arvode och andra kostnader för fastighetens vård och förvaltning under konkursen. Beloppet tas upp med bästa rätt i sakägarförteckningen. Rätten ska fastställa att arvodet betalas ur egendomens avkastning och köpeskilling (14 kap. 18 § konkurslagen).

- Om fastigheten är utmätt tar Kronofogden upp samtliga utmätningar i sakägarförteckningen.
- Om Kronofogden har kvarstadsbelagt eller betalningssäkrat fastigheten, och det föreligger utmätningsverkan enligt 16 kap. 15 § andra stycket UB, tar myndigheten upp beloppet i sakägarförteckningen. Om det inte föreligger någon sådan utmätningsverkan anmärker Kronofogden betalningssäkringen eller kvarstaden endast i protokollet.

Andel av fastigheten är utmätt

När Kronofogden har utmätt en andel av en fastighet och förordnat att hela fastigheten ska säljas ska det framgå av sakägarförteckningen. I förteckningen ska Kronofogden också ange vilka skulder som belastar respektive andel (12 kap. 67 § UB).

Kronofogden ska ta ut utmätningsborgenärens fordran och förrättningskostnaderna endast ur utmätningsgäldenärens andel. Övriga delägare måste kompenseras för de fordringar inom skyddsbeloppet som enbart belastar gäldenärens andel, t.ex. förrättningskostnaderna. Kronofogden ska därför bestämma skyddsbeloppet så att övriga delägare i sakägarförteckningen får motsvarande sin andel i fastigheten.

Exempel: Gäldenären äger 1/8-andel i fastigheten. Förrättningskostnaderna är 40 000 kr. Skyddsbeloppet räknas fram genom att förrättningskostnaderna divideras med gäldenärens andel:

$$\frac{40\,000 \text{ kr}}{1/8} = 320\,000 \text{ kr}$$

Inbördes ordning

Kronofogden tar upp fordringarna och rättigheterna i den ordning som gäller enligt lag (12 kap. 26 § UB). Med det avses förmånsrättslagen, 4 kap. 30 § UB, 7 och 17 kap. jordabalken samt 14 kap. 18 § konkurslagen. Detta innebär följande;
Om fastigheten ingår i ett konkursbo ska Kronofogden beräkna arvoden och andra kostnader för fastighetens förvaltning under konkursen efter bästa rätt. Därefter

kommer skulder till samfälligheter och liknande som har förmånsrätt enligt 6 § p. 1 eller 7 § 1 eller 2 förmånsrätts-lagen (se ovan). Efter dem kommer inteckningarna, de inskrivna nyttjanderätterna och de fordringar som fastigheten utmätts för. Avgörande för ordningen mellan dem är vad som kom först av att inteckningarna respektive inskrivningarna söktes och att en anteckning om utmätning togs upp på inskrivningsdagen. Inskrivning av en nyttjanderätt ger dock företräde framför en inteckning som har söks samma inskrivningsdag, och en utmätning ger företräde framför inteckningar och framför inskrivning av en nyttjanderätt som söktes samma dag som en anteckning om utmätningen togs upp (17 kap. 6 § jordabalken, 9 § förmånsrättslagen och 4 kap. 30 § UB). Oinskrivna nyttjanderätter som bevakas tar Kronofogden upp sist och sinsemellan i den tidsordning som de har upplåtits (7 kap. 23 § jordabalken).

Tvistig fordran eller rättighet

Kronofogden ska ta upp även villkorade eller tvistiga fordringar eller rättigheter. Detsamma gäller fordringar som det sökts inteckning för men som ännu inte beviljats (12 kap. 26 § tredje stycket UB). Kronofogden ska göra en anteckning i protokollet om kända förhållanden.

Om Kronofogden anser att ett anspråk är klart obefogat ska myndigheten inte ta med fordran eller rättigheten i sakägarförteckningen. Kronofogden ska pröva detta självmant. Kronofogden ska ta hänsyn även till en frånvarande sakägares intressen vid prövningen.

Förrättnings-kostnader

Kronofogden tar upp förrättningskostnaderna närmast före exekutionsfordran. Kostnader som ännu inte är fastställda eller som uppstår först när försäljningen är genomförd tar Kronofogden upp reservationsvis.

Bevakningar

I sakägarförteckningen antecknar Kronofogden den bevakade fordran (kostnader och ränta tas upp före fordrans kapitalbelopp, om borgenären inte yrkar något annat), följd av den åberopade säkerheten (pantbrevet med datum, nummer och belopp). Om panthavaren haft

kostnader kan Kronofogden ta upp dessa i sakägarförteckningen om det framgår av pantförskrivningen att säkerheten även omfattar dessa. Kronofogden bör inte ha någon formell rätt att pröva storleken av de yrkade kostnadsanspråken.
Kronofogden tar upp en fordran med det belopp som den beräknas uppgå till på tillträdesdagen, dvs. dagen för fördelningssammanträdet.

HD har i NJA 2022 s. 886 ”Den försummade bevakningen” gjort en bedömning av om borgenären bevakat sin fordran. HD konstaterar att det inte finns några formkrav beträffande bevakning av fordran inför bevakningssammanträde. Inte heller behöver en fordran styrkas för att den ska iakttas vid försäljningen. Borgenären får dock anses vara skyldig att i vart fall göra en ungefärlig beräkning av vad fordran uppgår till och specificera det beloppet vid bevakningen. HD framförde att om en anmälan av en fordran är oklar ska Kronofogden informera om vad som krävs för att en fordran ska anses bevakad och uppmana den som vill bevaka en fordran att komplettera med det. HD konstaterar att borgenären i det aktuella fallet gett in handlingar som tydde på att borgenären hade en fordran men att borgenären trots Kronofogdens uppmaning inte preciserat på sätt som krävs. Borgenären ansåg därför inte ha bevakat någon fordran.

En borgenär som har en fordran med panträtt i fastigheten kan som mest få ut ett belopp som motsvarar pantbrevets belopp samt tillägg enligt 6 kap. 3 § jordabalken (avsnitt 7.7).

Pantbrev i utländsk valuta

En inteckning kan beviljas i utländsk valuta om det löpande finns tillgång till en tillförlitlig kurs för växling mellan den aktuella valutan och svenska kronor (22 kap. 2 § andra stycket jordabalken). Om ett pantbrevsbelopp är fastställt i utländsk valuta ska Kronofogden räkna om det i sakägarförteckningen till svenska kronor. Före omräkningen gör Kronofogden ett påslag om fem procent på pantbrevets

belopp samt tillägg (12 kap. 27 § fjärde stycket UB). Då får panthavaren ett visst skydd mot valutaförändringar.

Ägarhypotek

När det finns ägarhypotek ska det framgå av sakägarförteckningen. I de fallägarhypoteket täcks av köpeskillingen får fastighetsägaren beloppet. Finns det andra mål mot hen kan Kronofogden utmäta hens fordran på köpeskillingen omedelbart efter fördelningen. Som tidigare redovisats tar Kronofogden inte upp något tillägg i samband med ägarhypotek (6 kap. 9 § jordabalken och 12 kap. 27 § tredje stycket UB). Om pantbrevets belopp är i utländsk valuta ska något påslag inte läggas på det belopp som Kronofogden tar upp som ägarhypotek (12 kap. 27 § fjärde stycket UB).

Innehavarens fordran

Om pantbrevet varken innehas av ägaren eller åberopas av någon fordringsägare tar Kronofogden upp pantbrevets belopp plus 10 % av pantbrevets kapitalbelopp i tillägg under benämningen **innehavarens fordran** (12 kap. 27 § andra stycket UB).

HD har i NJA 2022 s. 886”Den försummade bevakningen” gjort en bedömning om Kronofogden ska ta upp pantbrev som innehavarens fordran eller som ägarhypotek. HD konstaterar att det i 12 kap. 27 § andra stycket UB föreskrivs att om pantbrev inte innehas av ägaren och någon fordran för vilken pantbrevet utgör säkerhet inte har blivit anmäld, ska pantbrevets belopp med ett tillägg om tio procent av pantbrevsbeloppet tas upp i sakägarförteckningen. Bestämmelsen tar främst sikte på okända borgenärer. HD menar att regleringen även omfattar andra situationer där pantbrevet inte innehas av ägaren och där ingen fordran för vilken pantbrevet utgör säkerhet har bevakats. I det aktuella fallet innehades inte pantbrevet av ägaren utan det hade lämnats in av en borgenär som inte hade bevakat någon fordran för vilken pantbrevet utgjorde säkerhet. HD ansåg därför att pantbrevets belopp och föreskrivet tillägg ska tas upp som innehavarens fordran i enlighet med 12 kap. 27 § andra stycket UB.

Av HD:s dom framgår alltså att bestämmelsen i 12 kap. 27 § andra stycket UB inte enbart tar sikte på okända borgenärer utan även andra situationer där innehavaren inte anmält sig eller bevakat sin fordran. Det är enbart när pantbrevet innehas av ägare som Kronofogden ska ta upp det som ägarhypotek.

Om innehavaren av pantbrevet hör av sig till Kronofogden och meddelar att hen inte har någon fordran mot gäldenären bör myndigheten kräva en skriftlig bekräftelse från innehavaren att pantbrevet inte utgör säkerhet för fordran samt att innehavaren inte heller underrättats om en andrahandspantsättning. Innehavarens besittning av pantbrevet anses i det fallet ske för ägarens räkning och Kronofogden ska ta upp pantbrevsbeloppet som ägarhypotek (jfr situationen att ett obelånat pantbrev innehas av en bank och där hela pantbrevsbeloppet är tillgängligt för utmätning enligt 4 kap. 2 § UB).

Rättigheter

Om Kronofogden tagit upp ett arrende eller en hyresrätt i sakägarförteckningen ska förrättningsmannen ta ställning till vad som ska gälla om rättigheter när fastigheten säljs. Villkorade eller tvistiga rättigheter tar Kronofogden också upp, med en notering om kända förhållanden (12 kap. 26 § tredje stycket UB). Detsamma gäller om någon har sökt men ännu inte beviljats inskrivning för rättigheten.

De nyttjanderätter och servitut som är inskrivna och har bättre rätt än exekutionsfordran kommer att gälla också efter försäljningen (12 kap. 33 § första stycket UB).

Nyttjanderätter och servitut som har sämre rätt än sökandens fordran ska Kronofogden förbehålla vid försäljningen om myndigheten bedömer att de inte belastar fastigheten till beaktansvärd skada för den som har en fordran med bättre rätt (12 kap. 33 § andra stycket UB). En rätt till betalning på grund av ägarhypotek anses inte som en fordran vid den prövningen. En skada är då köpeskillingen blir lägre om fastigheten säljs med förbehåll för rättigheten och borgenären därmed får mindre än om rättigheten inte

hade förbehållits. Att fastighetsägaren får mindre om Kronofogden inte förbehåller rättigheten anses inte vara till skada eftersom hen själv upplåtit rättigheten eller förvärvat fastigheten belastad med rättigheten (prop. 1971:20 s. 148). När Kronofogden prövar om nyttjanderätten är betungande ska myndigheten ta hänsyn till under vilka villkor rättigheten har upplåtits. Kronofogden bör höra närvarande sakägare om deras inställning. Exempel på rättigheter som Kronofogden normalt kan förbehålla enligt denna punkt är hyresrätter till bostäder i hyreshus (de är dock ofta skyddade automatiskt och de tas inte upp i sakägarförteckningen, se ovan under kantrubrik Fordringar och rättigheter) eller hyresrätter till lokaler upplåtna på normala villkor. Ett exempel på en rättighet som ofta är en ekonomisk belastning för fastigheten, dvs. minskar fastighetens värde om den förbehålls, är hyresrätten till en enfamiljsvilla.

Ett beslut att förbehålla en rättighet enligt 12 kap. 33 § andra stycket UB får bara överklagas av den som har bestritt att Kronofogden gör ett sådant förbehåll (18 kap. 2 § andra stycket UB). Det går inte att överklaga ett beslut om att inte förbehålla en rättighet (18 kap. 5 § 2 UB).

I sakägarförteckningen ska Kronofogden ange dels de rättigheter som är skyddade enligt 12 kap. 33 § första stycket UB, dels de rättigheter som ska förbehållas enligt 33 § andra stycket UB (12 kap. 29 § första stycket 4 UB). En rättighet som Kronofogden inte förbehåller tar myndigheten också upp i sakägarförteckningen (12 kap. 25 § UB), men frågan om rättighetens fortsatta bestånd avgörs av om Kronofogden förbehåller den vid ett utrop enligt 12 kap. 39 § UB (avsnitt 11.3.1).

Det är av största vikt att den som innehar en nyttjanderätt som kan sägas upp får reda på auktionen så att hen kan bevaka sin rätt. Kronofogden bör verka aktivt för att en berörd rättighetsinnehavare får reda på auktionen.

Ett arrende eller en hyresrätt som inte tagits upp i en sakägarförteckning upphör att gälla utan uppsägning (NJA 1976 s. 478).

I sakägarförteckningen ska Kronofogden också ange hur köpeskillingen ska betalas och vilken dag köparen får tillträda fastigheten (12 kap. 29 § 5 UB).

11.2.2 Skyddsbelopp

För att Kronofogden ska kunna sälja fastigheten måste köpeskillingen och andra influtna medel täcka de fordringar som har bättre rätt än utmätningssökandens och kostnaderna för försäljningen. En borgenär med bättre rätt än sökanden ska inte få sin rätt försämrad genom försäljningen. Fordringar med bättre rätt än sökandens fordran (exekutionsfordran) plus kostnaderna i målet är alltså skyddade. Summan av dessa fordringar utgör skyddsbeloppet. För att en försäljning ska kunna ske måste skyddsbeloppet täckas av köpeskillingen och andra tillgängliga medel. I vissa fall kan andra medel ha flutit in i målet. Kronofogden har kanske uppburit hyror eller sålt tillbehör före auktionen. Dessa medel läggs då till köpeskillingen när Kronofogden bedömer om skyddsbeloppet är uppnått (lägsta bud).

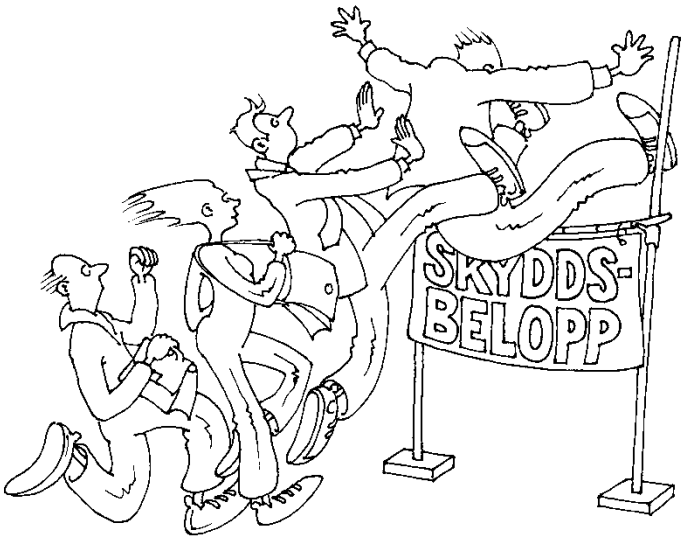

Kronofogden ska ange skyddsbeloppet i sakägarförteckningen (12 kap. 29 § UB). Rättigheter som har bättre rätt än exekutionsfordran är också skyddade vid försäljningen (avsnitt 11.2.1).

Observera att även om köpeskillingen överstiger skyddsbeloppet är det inte säkert att en försäljning kan ske eftersom Kronofogden ska pröva om budet kan godtas (avsnitt 11.3.1). Exekutionssökanden, dvs sökanden med bästa rätt, kan också motsätta sig ett bud som inte täcker exekutionsfordran (avsnitt 11.3.2).

11.2.3 Anslutningsrätt

Vid försäljning av en fastighet på begäran av konkursförvaltaren anses konkursboet vara sökande utan förmånsrätt i fastigheten (12 kap. 26 § sista stycket UB). För att sänka skyddsbeloppet kan en borgenär med panträtt i fastigheten begära att fastigheten säljs för hens fordran (s.k. anslutningsrätt, se 12 kap. 13 § UB). Om en borgenär utnyttjar sin anslutningsrätt hamnar skyddsbeloppet framför hens fordran, dvs. skyddsbeloppet blir lägre och utsikterna ökar för att få fastigheten såld.

En borgenär som vill utnyttja sin anslutningsrätt ska senast två veckor före bevakningssammanträdet anmäla det hos Kronofogden. En underrättelse om auktionen ska innehålla information om att en anslutning har gjorts (12 kap. 21 § UB och 12 kap. 17 § UF). Om en begäran har kommit in efter att underrättelsen skickades ut ska Kronofogden underrätta särskilt om anslutningen.

De som har en fordran med förmånsrätt enligt 6 § 1 eller 7 § 1 eller 2 förmånsrättslagen (t.ex. en avgift till en samfällighetsförening eller tomträttsavgäld) kan begära anslutning. De har rätt att begära anslutning vid all exekutiv försäljning, dvs. inte bara när konkursförvaltaren begärt försäljning.

Konkursförvaltaren kan begära att en fastighet säljs med den rätt till betalning som följer med ett ägarhypotek i

fastigheten. Konkursförvaltaren i en juridisk persons konkurs kan också begära att en fastighet säljs för konkursarvodet och kostnader för fastighetens vård (12 kap. 13 § andra stycket UB). Anslutningsrättens betydelse minskar därmed. Någon sista dag för konkursförvaltarens begäran har inte angivits. Som framgått nyss ska underrättelsen om auktionen innehålla information om att en anslutning gjorts. Kronofogden får därför förutsätta att konkursförvaltaren i god tid meddelar myndigheten på vilken grund försäljningen ska göras.

11.3 Auktion

11.3.1 Försäljningsvillkor

Efter bevakningssammanträdet håller Kronofogden auktionen. Den inleds med att auktionsförrättaren informerar om fastigheten och villkoren för försäljningen. Auktionsförrättaren ska vid auktionen redogöra för innehållet i sakägarförteckningen (12 kap. 38 § andra stycket UB). Kronofogden behöver inte gå igenom hela sakägarförteckningen på nytt. Om det inte finns någon risk för missförstånd kan Kronofogden hänvisa till det nyss avslutade bevakningssammanträdet. Kronofogden ska också informera om ordningen vid utrop på auktionen och vad som gäller för handpenning (12 kap. 25 § UF).

Vid bevakningssammanträdet är det möjligt att delvis ändra villkoren för försäljningen (12 kap. 37 § UB, avsnitt 11.2).

Kronofogden bör upplysa om vilka regler som gäller för tillträde till fastigheten. Spekulanterna informeras om köparens möjlighet att begära handräckning enligt 8 kap. 18 § UB för att komma i besittning av fastigheten och i vilken utsträckning köparen kan bli ansvarig för kostnader i samband med den. Kronofogden bör också upplysa om köparens skyldighet att ansöka om lagfart (inskrivning av förvärvet) och betala stämpelskatt.

Försäljningen gäller fastigheten med de tillbehör som enligt lag tillhör den (2 kap. jordabalken). Det är ibland oklart om

en viss egendom är ett fastighetstillbehör. Det kan också ha framgått av t.ex. beskrivnings- och värderingsprotokollet att en viss egendom felaktigt kan uppfattas som ett fastighetstillbehör eller att det av något annat skäl är svårt att bedöma hur stor tillbehörskretsen är. I så fall ska Kronofogden ange på auktionen vilken egendom som följer med fastigheten. Kronofogdens besked om detta är avgörande för vad försäljningen omfattar (12 kap. 38 § UB är). Bestämmelsen är däremot inte tillämplig för egendom som tillhör tredje man (NJA 1996 s. 693).

Rättighet

Om sakägarförteckningen tar upp en rättighet som inte är skyddad utan förbehåll, och inte heller har förbehållits, ska fastigheten först ropas ut utan förbehåll om rättighetens bestånd och därefter med ett sådant förbehåll (12 kap. 39 § UB). Det senare budet gäller om någon vid det senare utropet bjuder så mycket att fordringarna med bättre rätt än rättigheten täcks av budet eller budet är minst lika högt som vid det första utropet.

Om det finns flera rättigheter ropas fastigheten ut först utan förbehåll för någon rättighet, sedan med förbehåll för den rättighet som har bäst rätt och efterhand för ett ökat antal rättigheter efter deras inbördes ordning.

När ett bud med förbehåll för en rättighet inte täcker fordringar med bättre rätt kan rättighetshavaren skydda sin rättighet genom att betala skillnaden mellan det budet och budet utan förbehåll för rättigheten, eller så stor del av skillnaden som behövs för att täcka fordringar med bättre rätt. Om rättighetshavaren betalar ett sådant tillskott kommer fastigheten att säljas till den som gett budet med förbehåll om rättigheten. I 12 kap. 39 § fjärde stycket UB finns regler om tillskott från rättighetshavare som vill skydda sin rätt när fastigheten ropats ut med flera rättigheter.

Om en borgenär godtar ett bud, trots att hens fordran inte blir täckt genom det, ska det när Kronofogden tillämpar regeln i 12 kap. 39 § UB anses som att fordran har blivit täckt. Det är bara den borgenär som påverkas av om det

ena eller det andra budet ska godtas som kan påverka köpeskillingen (Göta hovrätts beslut 1995-07-06 i mål Ö 711/95 = RIC 18/95).

I avsnitt 11.4.2 beskrivs vad som händer med rättigheter efter auktionen.

11.3.2 Utrop vid auktionen och prövning av bud

När Kronofogden har gått igenom villkoren för auktionen ska fastigheten ropas ut. De närvarande får då bjuda på den. Budgivningen sker med muntliga bud och överbud tills den upphör (8 kap. 3 § UF). För att ett bud ska kunna antas ska skyddsbeloppet täckas, dvs. budets storlek måste uppnå det lägsta bud som angetts i sakägarförteckningen (12 kap. 32 § UB).

Avsevärt högre köpeskilling

Kronofogden får inte sälja fastigheten till ett uppenbart underpris. Lagstiftaren har uttryckt det så att det inte får vara sannolikt att en avsevärt högre köpeskilling kan uppnås (12 kap. 40 § UB). Utgångspunkten för denna bedömning är det marknadsvärde som fastigheten fått vid värderingen. Vid exekutiv försäljning kan Kronofogden dock godta ett lägre pris än marknadsvärdet enligt värderingen.

Vid en exekutiv försäljning finns det ett flertal risker som kan medföra att spekulanterna inte är beredd att betala marknadsvärdet. Det finns bland annat inga garantier för att fastighetens skick är samma på tillträdesdagen som under visningen, där spekulanterna har möjlighet att okulärt besiktiga fastigheten. Det kan även bli problem med bland annat tillträde, nycklar och städning. Försäljningen kan överklagas. De osäkerhetsfaktorer som finns i anledning av detta innebär att spekulanterna måste räkna med att det kan ta tid innan tillträde kan ske fullt ut och hänsyn tas till detta när buden avges.

För att det ska vara sannolikt att det ska gå att uppnå en avsevärt högre köpeskilling bör Kronofogden kunna räkna med att inropssumman vid ett nytt utrop blir avsevärt högre (prop. 1967:16 s. 125). Bedömningen ska göras utifrån vad en ny exekutiv försäljning kan tänkas inbringa. Av rättspraxis framgår att det vid ett överklagande ställs stora krav på den utredning som åberopas till stöd för påståendet att auktionsförrättaren har felbedömt möjligheterna att få ett avsevärt högre pris (NJA 1969 s. 540 och NJA 1977 s. 823).

Om Kronofogden anser att inget godtagbart bud har lämnats kan myndigheten göra en kort paus under auktionen. Därefter kan fastigheten ropas ut på nytt i hopp om att Kronofogden ska få ett högre bud. Beslutet att inte godta ett bud kan överklagas genom överklagande av auktionen. Den som avger ett bud som inte godtagits får överklaga auktionen (NJA 1987 s. 457).

Om samtliga berörda sakägare medger det, dvs. både fastighetsägaren och de berörda borgenärer som Kronofogde tagit upp i sakägarförteckningen, kan myndigheten godta ett inrop även om det inte uppfyller villkoren (12 kap. 40 § andra stycket UB, JO 1975/76 s. 336).

Försvarlighets-bedömning av bud

Är det inte är sannolikt att en avsevärt högre köpeskilling kan uppnås har Kronofogden att pröva om utmätningen är försvarlig sett till det överskott som uppstår vid försäljningen. Avgörande vid denna prövning är hur stort överskottet till utmätningssökandena blir, dvs. hur mycket budet överstiger skyddsbeloppet. Vid bedömning om överskottet är försvarligt ska Kronofogden ta hänsyn till samma omständigheter som vid bedömning om utmätning ska ske (se avsnitt 4.1.5). Kronofogden ska alltså även ta hänsyn till utmätningsordningen, Europakonventionens artikel 8 och artikel 1 i tilläggsprotokollet samt Barnkonventionen.

Kronofogden får inte genomföra en försäljning om den endast ger ett mycket litet belopp till borgenärerna (se JKs beslut den 1 juli 2020 (dnr 7570-18-4.3). I rättsfallet NJA 2021 s. 1065 ”Barnens bostad” prövade HD om en utmätning av en bostadsfastighet var försvarlig med hänsyn till att bostaden utgör hem för inte bara gäldenären utan även dennes barn. Avgörandet kan även ge ledning vid utmätning när gäldenären inte har barn. HD:s resonemang kan också ge ledning för vilka bud som Kronofogden kan godta vid en exekutiv försäljning. Förutom att det inte får vara sannolikt att en avsevärt högre köpeskilling kan uppnås ska Kronofogden göra en försvarlighetsbedömning av budet. Försvarlighetsbedömningen får inte göras schablonmässigt utan det krävs en helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter (jfr särskilt p. 14 i NJA 2021 s. 1065 ”Barnens bostad”). Vid denna bedömning ska borgenärernas intresse av att få betalt läggas i ena vågskålen, främst handlar det om hur mycket pengar som en utmätning och försäljning förväntas inbringa till borgenärerna. Ju större summa det handlar om desto starkare väger borgenärsintresset. Är borgenärernas fordringar små eller övervärdet litet väger borgenärernas intresse mindre tungt. I andra vågskålen ligger gäldenärens samt eventuella barn och andra berörda tredje mäns intresse av att inte behöva lämna sitt hem. Barnens

intresse väger extra tungt vid försäljning av bostad och ska utredas och beaktas av Kronofogden.

Vetorätt

Kronofogden får inte godta ett bud som inte täcker exekutionsfordrans om sökanden motsätter sig det (12 kap. 40 § tredje stycket UB). För att sökanden ska kunna utnyttja sitt veto krävs att hen närvarar på auktionen, antingen i auktionssalen eller via telefon. Exekutionsfordran är hela sökandens fordran, oavsett om den är förenad med panträtt eller inte (Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 40 §). Läs mer om tidpunkten för ett motsättande i Hovrättens för västra Sverige beslut 1991-12-10 i mål Ö 1535/91). Om det finns flera sökande är det den bäst prioriterade sökanden eller den som löst ut hen som har befogenhet att bestrida budet (NJA 1973 s. 754). Å andra sidan kan sökanden medge att ett bud antas även om kostnaderna inte blir täckta (12 kap. 40 § tredje stycket UB).

Handpenning

Köparen ska genast lämna handpenning eller ställa säkerhet för den. Om hen inte gör det ropas fastigheten ut på nytt. Handpenningen är 10 procent av köpeskillingen och alltid lägst samma belopp som förrättningskostnaderna (12 kap. 35 § UB). Kronofogden får göra ett kort uppehåll i handläggningen för att ge inroparen möjlighet att skaffa fram handpenning (12 kap. 41 § UB). Uppehållet får dock inte antas medföra stora problem, t.ex. att spekulanterna hinner avlägsna sig (Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 41 §).

Betalning av handpenning ska ske med eget kort som har chip och pinkod. Betalning får inte ske med annans kort, inte ens om fullmakt från kortinnehavaren finns. Kronofogden accepterar inte betalning med postväxel eller sedlar och mynt (Kronofogdens ställningstagande Betalning vid exekutiv försäljning 3/20/VER).

Vid ett utrop enligt 12 kap. 39 § UB ska inroparen lämna handpenning för varje inrop, även om fastigheten ska ropas ut på nytt. Om inropet inte ska bestå lämnar Kronofogden tillbaka handpenningen (12 kap. 41 § andra

stycket UB). Om samma person gör flera inrop kan handpenningen tillgodoräknas vid ett senare inrop (eventuellt med tillskott för mellanskillnaden).

Om någon som har panträtt i fastigheten ropar in den kan hen använda sin fordran med panträtt som säkerhet för handpenningen under förutsättning att fordran blir täckt av köpeskillingen och kan anses betryggande. En fordran som ställs som säkerhet får inte vara tvistig eller villkorad (jfr 13 kap. 7 § UB). Banker m.fl. kan i stället för att ställa säkerhet lämna en utfästelse (2 kap. 25 § andra stycket UB).

Kronofogden kan inte kräva mer än den lagstadgade handpenningen. Inte heller kan Kronofogden avvisa ett inrop med anledning av att inroparen inte har för avsikt att fullfölja köpet (prop. 1980/81:8 s. 668–670 och RH 1995:120). Däremot bör Kronofogden ha befogenhet att avvisa en spekulant som stör förrättningen genom att flera gånger under samma auktion inte betala handpenning (3 kap. 5 § UF).

Protokoll

Vid auktion ska Kronofogden föra protokoll (3 kap. 10 § UF). De grundläggande uppgifter som protokollet ska innehålla framgår av 3 kap. 11 § UF. Vad som därutöver ska framgå av protokollet anges i 12 kap. 26 § UF:

- egendom som ska säljas
- en redogörelse och de uppgifter i övrigt som lämnas enligt 12 kap. 38 § UB och 12 kap. 25 § UF
- utrop som sker och högsta bud som avges vid varje utrop
- beslut som fattas med anledning av inrop och, om något inrop inte godtas, skälen för detta
- i förekommande fall köparens namn
- den handpenning som ska lämnas med anledning av ett inrop och hur handpenningen betalas
- vad den som vill överklaga auktionen behöver göra

Med tanke på eventuella överklagande är det viktigt att framställda invändningar, påpekanden eller upplysningar om värdet m.m. antecknas i protokollet. Dessutom bör Kronofogden anteckna det ungefärliga antalet spekulanter som varit med vid auktionen.

Kronofogden ska skicka protokollet till sakägarna. Det kan även vara lämpligt att skicka protokollet till tredje man som anser sig vara berörd av auktionen.

11.3.3 Nytt försäljningsförsök

Kronofogden ska göra ett nytt försäljningsförsök om något bud inte avges eller om ett avgivet bud är för lågt för att kunna godtas, dvs. en ny auktion eller ett försök att sälja fastigheten under hand. Det krävs att sökanden begär ett nytt försäljningsförsök inom en vecka från auktionsdagen (12 kap. 42 § första stycket UB). Om inget nytt försäljningsförsök begärs ska Kronofogden häva utmätningen (12 kap. 42 § fjärde stycket UB).

Om ett inrop har blivit ogiltigt pga. att inroparen inte har betalat resterande del av den kontanta köpeskillingen ska Kronofogden göra ett nytt försök att sälja fastigheten om inte sökanden avstår från det (12 kap. 42 § första stycket). Den auktionen där inropet blev ogiltigt räknas inte som ett försäljningsförsök utan Kronofogden tar om auktionen. Kronofogden bör fråga sökanden om sin inställning till en ny auktion innan myndigheten kungör den (Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 42 §).

Kronofogden får avvisa en begäran om ett nytt försäljningsförsök om två auktioner har hållits utan att fastigheten blivit såld och det inte finns anledning att anta att fastigheten kan säljas inom rimlig tid (12 kap. 42 § andra stycket UB). Kronofogden bör dock inte avvisa en sådan begäran om sökanden lovar att själv köpa fastigheten (NJA 1984 s. 861). Kronofogden bör även ha undersökt möjligheten till underhandsförsäljning (NJA 1976 s. 513). Om ett nytt försäljningsförsök inte ska göras ska Kronofogden häva utmätningen.

11.3.4 Försäljning av jordbruksfastigheter

Ett köp av en jordbruksfastighet förutsätter i princip att köparen har tillstånd enligt jordförvärvslagen. Undantaget är bland andra nära släktingar till den tidigare ägaren (3 § jordförvärvslagen). Vid exekutiv auktion behövs inget tillstånd att ropa in fastigheten. Men när det gäller egendom som ropats in under sådana förhållanden att det skulle ha krävts ett förvärvstillstånd vid ett vanligt köp ska Köparen överlåta fastigheten inom två år efter att auktionen vunnit laga kraft om inte förhållandena har upphört eller inroparen har fått tillstånd att behålla egendomen (13 § jordförvärvslagen). Om köparen inte får tillstånd eller om fastigheten inte överlåtits inom den bestämda tiden ska länsstyrelsen besluta att fastigheten ska säljas av Kronofogden på offentlig auktion enligt bestämmelserna i 15 § jordförvärvslagen. Kronofogden ska påminna om dessa regler vid auktionen (12 kap. 25 § andra stycket UF).

Kronofogden ska skicka en kopia av köpebrevet till länsstyrelsen (7 § jordförvärvsförordningen). Bestämmelserna om förvärvstillstånd ska tas in i köpebrevet. Detta kan lämpligen ske genom att Kronofogden hänvisar till 13–16 §§ jordförvärvslagen.

Det krävs tillstånd för att köpa en lantbruksegendom i glesbygd eller ett omarronderingsområde eller om en juridisk person köpt egendomen från en fysisk person eller ett dödsbo (4 § jordförvärvslagen). För köp av lantbruksegendom i glesbygd som inte ingår i ett omarronderingsområde behövs inget tillstånd om förvärvaren sedan minst ett år är folkbokförd inom den kommun där egendomen finns (5 § jordförvärvslagen).

11.4 Efter auktionen

11.4.1 Betalning av köpeskilling

Köparen ska betala återstående köpeskilling senast vid fördelningssammanträdet. Hela köpeskillingen ska i princip betalas kontant. Köparen ska betala även om auktionen överklagas och om inhibition har meddelats (12 kap. 48 § UB, se även Hovrättens för västra Sverige beslut 1995-05-16 i mål Ö 213/95 = RIC 12/95).

Avräkning inom skyddsbeloppet

Fordringar inom skyddsbeloppet ska med sina kapitalbelopp innestå i fastigheten (12 kap. 34 § UB). Denna så kallade övertagandeprincip innebär att fordran som faller inom skyddsbeloppet som huvudregel inte påverkas av försäljningen. Ränta och kostnader ska däremot betalas kontant. Bestämmelsen gör dock undantag från denna regel bl.a. när borgenären yrkar på kontant betalning och fordran har förfallit till betalning. Panthavaren yrkar i regel på kontant betalning i dessa fall vilket innebär att det är sällsynt att köparen övertar en fordran förenad med pant i fastigheten.

Banker och andra långivare har som regel en förfalloklausul i sina kontrakt som medför att hela skulden är förfallen till betalning när fastigheten säljs exekutivt. Hur villig banken är att låta den nye ägaren/köparen överta lånet har berott på bankens utlåningspolicy.

Andra fordringar som ska betalas kontant är sådana som är tvistiga eller villkorade, som har säkerhet i en inteckning som är sökt men inte beviljad samt sådana som har tagits upp som innehavarens fordran.

Ägarhypotek ska alltid betalas kontant.

Annan avräkning och kvittning

Inroparen kan komma överens om avräkning med den som är betalningsberättigad enligt sakägarförteckningen (12 kap. 34 § tredje stycket UB). Om inroparen själv har en fordran upptagen i sakägarförteckningen kan hen kvitta sin fordran mot köpeskillingen. En sådan avräkning eller

kvittning får dock inte göras om fordran är tvistig eller förenad med villkor.

Köparen blir personligen betalningsansvarig för det hen kommit överens med borgenären om att avräkna från den kontanta köpeskillingen (12 kap. 45 § tredje stycket UB). Den förre ägaren blir fri från betalningsansvar för motsvarande belopp. Kronofogden ska göra en anteckning om detta på fordringsbeviset (13 kap. 21 § UF).

Om köparen inte betalar den kontanta delen senast på fördelningsdagen blir inropet ogiltigt (12 kap. 41 § tredje stycket UB). Kronofogden ska då oftast göra ett nytt försäljningsförsök (avsnitt 11.3.3).

Ianspråktagande av handpenning

Om ett inrop har blivit ogiltigt på grund av att inroparen inte har betalat resterande köpeskilling ska Kronofogden ta handpenningen i anspråk vid en senare försäljning (12 kap. 43 § UB). Det gäller dock bara om det behövs för att Kronofogden vid en ny auktion sammanlagt ska uppnå samma belopp som vid den förra auktionen plus

- förrättningskostnaderna för den nya auktionen och
- ränta på köpeskillingen beräknad enligt 5 § räntelagen (referensränta plus 2 procentenheter) fr.o.m. tillträdesdagen t.o.m. den nya tillträdesdagen.

Kronofogden kan inte göra undantag från regeln i 12 kap. 43 § UB om att handpenningen eller del av den ska tas i anspråk när den nya auktionen har inbringat ett lägre belopp än den tidigare auktionen. Att det vid den nya auktionen har uppstått ett överskott saknar betydelse (NJA 2013 s. 1040).

Den del av handpenningen som inte behöver tas i anspråk ska Kronofogden lämna tillbaka när den nye inroparen fullgjort sin betalningsskyldighet. Om fastigheten inte blir såld vid den nya auktionen är hela handpenningen förverkad (läs om förverkande av flera handpenningar i Hovrättens för övre Norrland beslut 2000-10-30, ÖÄ 257-99 = RIC 1/01).

Om en ny auktion inte hålls, t.ex. därför att sökanden återkallar målet eller skulden betalas, ska handpenningen användas för att betala förrättningskostnader som blivit onyttiga (12 kap. 43 § andra stycket UB).

Köpebrev

När en försäljning av en fastighet vunnit laga kraft och köparen har fullgjort sin betalningsskyldighet utfärdar Kronofogden ett köpebrev (12 kap. 44 § första stycket UB). Kronofogden tar inte ut någon särskild avgift för ett köpebrev. Köparen ansöker själv om lagfart och betalar stämpelskatt för köpet.

Mervärdesskatt

Omsättning av fast egendom är enligt huvudregeln undantagen från skatteplikt för mervärdesskatt (10 kap. 35 § mervärdesskattelagen). I vissa fall är säljaren dock skyldig att betala skatt för överlåtelser av så kallade verksamhetstillbehör. Med verksamhetstillbehör avses maskiner, utrustning eller särskild inredning som inte är industritillbehör om den tillförts en byggnad eller en del av en byggnad som är inrättad för annat än att bo i och anskaffats för att direkt användas i en särskild verksamhet som bedrivs på fastigheten (15 kap. 5 mervärdesskattelagen). Att överlåta en rätt till ett jordbruksarrende, en avverkningsrätt eller en motsvarande rättighet är inte heller undantaget från skatteplikt. När en fastighet som ingår i en näringsverksamhet säljs bör Kronofogden ta kontakt med Skatteverket för att kontrollera vad som gäller i det enskilda fallet.

11.4.2 Fördelningssammanträde och vissa följder av auktion

Tid och plats för fördelningssammanträdet ska normalt ha kungjorts och sakägarna ska ha kallats i samband med kungörelsen och underrättelsen om auktionen (13 kap. 6–8 §§ UF).

Protokoll

Vid fördelning ska Kronofogden upprätta ett protokoll (3 kap. 10 § UF). De grundläggande uppgifter som protokollet ska innehålla framgår av 3 kap. 11 § UF. Vad som därutöver ska framgå av protokollet står i 13 kap. 9 och 19 §§ UF:

- varför sammanträdet hålls
- hur Kronofogden utlyst sammanträdet
- vilka sakägare som är närvarande
- de medel som Kronofogden ska fördela
- en förteckning över fordringar och kostnader, för vilka anspråk på betalning har anmälts eller utdelning ska beräknas utan anmälan, samt vad sakägarna anför av betydelse för fördelningen
- sakägarnas yrkanden i övrigt
- hur fördelningen sker (fördelningslängd)
- vad den som vill överklaga fördelningen behöver göra
- om fördelning sker sedan fastigheten har sålts på auktion; de ändringar i och tillägg till sakägarförteckningen som yrkas av sakägarna
- om fördelning sker sedan fastigheten har sålts under hand; vad sakägarna anför av betydelse för fördelningen
- om fördelning sker utan att fastigheten har sålts och sakägarförteckning inte läggs till grund för fördelningen; en förteckning över fordringar och kostnader, för vilka anspråk på betalning har anmälts eller utdelning skall beräknas utan anmälan, samt vad sakägarna anför av betydelse för fördelningen
- om den som innehar fordran med panträtt på grund av gemensam inteckning har avstått från betalning; samtycken till avståendet som har lämnats enligt 12 kap. 16 § första stycket tredje meningen UB eller 6 kap. 13 § andra stycket jordabalken
- i vilken utsträckning inteckningar till följd av fastighetens försäljning eller fördelningen blir utan verkan och beslut om fortsatt inteckningsansvar enligt 12 kap. 56 § UB

- uppgift om försäljning av fastigheten har skett utan förbehåll för någon rättighet som inte är skyddad utan särskilt förbehåll

Kronofogden ska skicka protokollet till sakägarna samt till inskrivningsmyndigheten (13 kap. 11 och 20 §§ UF).

Kronofogden gör fördelningen enligt sakägarförteckningen, om det inte framgår att fordran understiger vad som upptagits i förteckningen (13 kap. 10 § andra stycket UB). Se vidare i avsnitt 12.2 om fördelningssammanträden i allmänhet. Nedan beskrivs vissa särskilda följder av en fastighetsförsäljning.

Utländsk valuta

Vid ett fördelningssammanträde ska ett pantbrev vars belopp är bestämt i utländsk valuta räknas om till svenska kronor enligt den kurs som gäller på fördelningsdagen (13 kap. 6 § andra stycket UB). Beloppet får dock inte bli högre än vad som fastställts vid bevakningssammanträdet (12 kap. 27 § fjärde stycket UB).

Inhibition

Om auktionen överklagats och en domstol meddelat inhibition kan Kronofogden inte verkställa fördelningen vid det utsatta fördelningssammanträdet. Det innebär dock inte att det utsatta fördelningssammanträdet ska ställas in utan Kronofogden håller sammanträdet. Vid sammanträdet får Kronofogden redogöra för omständigheterna, att domstol meddelat inhibition och vad det innebär för den fortsätta handläggningen. Vidare ska inroparen betala slutlikviden trots att inhibition meddelats. Fördelning kan Kronofogden göra först när hindret fallit bort. Ett nytt fördelningssammanträde ska kungöras särskilt, om det behövs med hänsyn till okända sakägare eller av andra skäl (13 kap. 4 § andra stycket UB).

Innehavarens fordran

Medel som fördelats på innehavarens fordran ska kvarstå hos Kronofogden i väntan på att den som är berättigad till medlen anmäler sig och visar upp ett fordringsbevis eller pantbrev om det bedöms nödvändigt. Gäldenären – dvs. fastighetsägaren vid tidpunkten för den exekutiva

försäljningen – kan få lyfta beloppet om det fortfarande är innestående tio år efter nedsättningen (7 § och 9 § lagen om nedsättning av pengar hos myndighet). Hen måste dock anmäla sig under det elfte året. Den som köper fastigheten kan få nya pantbrev hos Lantmäteriet på det belopp som har fördelats på innehavarens fordran (22 kap. 5 b § jordabalken). Om beloppet fortfarande kvarstår hos Kronofogden efter elva år tillfaller det staten (7 och 9 §§ lagen om nedsättning av pengar hos myndighet). Läs mer om rätten till betalning efter det att pantbrev har dödats i Svea hovrätts beslut 1993-05-21, Ö 2202/92 (RIC 21/93).

Rättigheter

Köparen måste säga upp vissa rättigheter som tagits upp i sakägarförteckningen för att de ska upphöra. Det gäller arrende eller hyresrätt som varken

- är skyddad enligt 12 kap. 33 § första stycket UB eller
- har förbehållits enligt 12 kap. 33 § andra stycket eller (vid auktionen) enligt 12 kap. 39 § UB.

Om köparen vill att rättigheten ska upphöra måste hen säga upp avtalet inom en månad från tillträdesdagen (12 kap. 46 § andra stycket UB). Uppsägningstiden och den tidpunkt när avtalet upphör att gälla bestäms efter vad som föreskrivs i 8 kap. 4 § andra stycket samt 12 kap. 6 § och 12 kap. 4 § jordabalken. Arrendator eller hyresgäst som har blivit uppsagd med anledning av fastighetens försäljning kan ha rätt till förlängning (9 kap. 7 – 8 §§, 10 kap. 4 – 5 §§ samt 12 kap. 45 – 52 §§ jordabalken och 5 § lagen om fiskearrenden). Arrendator eller hyresgäst som har blivit uppsagd med anledning av fastighetens försäljning kan ha rätt till skadestånd (9 kap. 14 §, 11 kap. 5 § och 12 kap. 57 § jordabalken).

Om uppsägning inte sker gäller avtalet gentemot köparen. Kronofogden ska upplysa om konsekvenserna av att inte säga upp rättigheten och göra en anteckning om det i sakägarförteckningen (12 kap. 30 § 1 UB).

Läs om köparens möjlighet att ta tillbaka en lägenhet som hyresgästen har övergett i 12 kap. 27 § jordabalken och NJA 2006 s. 427).

Observera att rättigheter som varken är inskrivna eller har bevakats vid auktionen – och som alltså inte har tagits upp i sakägarförteckningen – upphör att gälla automatiskt efter försäljningen. Någon uppsägning krävs därför inte från köparens sida i dessa fall (NJA 1976 s. 478). Motsvarande gäller andra nyttjanderätter än arrenden och hyra samt servitut om de inte har förbehållits i sakägarförteckningen eller skyddas utan förbehåll. Exempel på sådana nyttjanderätter är jakträtt, fiskerätt, rätt att avverka skog och rätt att ta grus. Bestämmelsen gäller dock inte rättigheter som ska bestå oavsett försäljning av fastigheten, t.ex. förrättningsservitut. Vanliga skriftliga, tills vidare upplåtna, hyresrätter i hyreshus påverkas inte av försäljningen (7 kap. 16 § jordabalken).

Konkursförvaltarens arvode

Medel reserverade för konkursförvaltarens arvode avsätts tills domstolen har fastställt beloppet. Räntan på arvodesbeloppet från tiden för avsättningen till och med dagen för förvaltarens slutredovisning går till konkursboet (NJA 1992 s. 887, Svea hovrätts dom 2000-08-31, DT 21 = RIC 28/00).

Fortsatt inteckningsansvar

En inteckning som inte täcks av köpeskillingen förlorar sin verkan till motsvarande belopp om inte Kronofogden på begäran av köparen förordnar om fortsatt inteckningsansvar enligt 12 kap. 56 § UB (6 kap. 12 § jordabalken). Köparens intresse av ett fortsatt inteckningsansvar motiveras av att köparen kan utnyttja pantbrevet för belåning. Ett förordnande om fortsatt inteckningsansvar förutsätter att pantbrevet lämnas till Kronofogden eller finns som datapantbrev. I protokollet vid fördelningssammanträdet ska Kronofogden ange i vilken mån inteckningen blir utan verkan. En anteckning om det ska också göras på pantbrevet (13 kap. 22 § UF). En kopia av protokollet från fördelningssammanträdet och sakägarförteckningen ska skickas till inskrivningsmyndigheten (13 kap. 20 § UF). När fördelningen har

vunnit laga kraft ska Kronofogden underrätta den tidigare ägaren om hur de fordringar som är förenade med panträtt på grund av inteckning i fastigheten påverkats av försäljningen (13 kap. 20 § tredje stycket UF).

11.4.3 Tillträde

Om köparen har fullgjort hela sin betalningsskyldighet får hen tillträda fastigheten på fördelningsdagen om inte auktionen har överklagats och en domstol har förbjudit fortsatt verkställighet (inhibition). Kronofogden kan dock medge att köparen redan tidigare får ta vård om en fastighet som t.ex. står övergiven (12 kap. 36 § första stycket UB). Kronofogden kan i ömmande fall på yrkande av gäldenären tillåta hen att bo kvar på fastigheten i högst tre månader efter fördelningsdagen (12 kap. 36 § tredje stycket UB). Rätten att bo kvar är ett försäljningsvillkor som i ett beslut vid bevakningssammanträdet tas in i sakägarförteckningen.

Om borgenären begär det och det finns skäl för det kan Kronofogden förordna att hyra eller någon annan avkastning som förfaller till betalning under förfarandet ska uppbäras av myndigheten eller av en syssloman (12 kap. 8 § UB). Kronofogden kan också förordna att avkastning som förfallit till och med tillträdesdagen ska tillfalla köparen (12 kap. 36 § andra stycket UB). Om ett sådant förordnande inte ges kan köparen endast göra anspråk på hyra eller avkastning som förfaller till betalning efter tillträdesdagen (Göta hovrätts beslut 1993-06-17 i mål Ö 476/93 = RIC 13/94).

Vid tillträde kan det förekomma att elen är avstängd. Vid återinkoppling av elen kan nätägaren endast kräva att köparen ska betala de kostnader som uppstår med anledning av det nya elabonnemanget (Nätmyndighetens beslut 1996-09-24, dnr 929-96-396 = RIC 38/97). Om elen är avstängd bör Kronofogden vid auktionen upplysa spekulanterna om att det kan tillkomma en kostnad för att koppla på elen och att köparen står för denna kostnad.

Handräckning

Köparen har rätt att vid behov få handräckning av Kronofogden för att komma i besittning av fastigheten

(8 kap. 18 § UB). En sådan handräckning är kostnadsfri för köparen om den behövs för att hen ska komma i besittning av lös egendom eller bostad (17 kap. 3 § första stycket UB). Om handräckningen däremot gäller t.ex. en industrifastighet så svarar köparen enligt huvudregeln för kostnaderna för att komma i besittning av egendomen.

Grunden för handräckningen är alltså att köparen ska komma i besittning av det köpta. Det handlar med andra ord om vad som kan menas med begreppet besittning. Oftast är det lätt att bedöma detta när det gäller lös egendom och när en handräckning har beviljats för att ta tillbaka tillbehör som en tvättmaskin eller diskmaskin som den förre fastighetsägaren olovligen har tagit med sig (NJA 1996 s. 139). Begreppet lös egendom innefattar också bostadsrätt, till exempel en bostadsrättslokal. När det gäller en bostad på en såld fastighet är bedömningen inte heller särskilt svår. Om den tidigare ägaren vägrar flytta tar den nya ägaren över besittningen genom att den tidigare ägaren flyttas från bostaden enligt reglerna om avhysning. Den nya köparen behöver inte betala detta.

Om det finns övrig kvarlämnad egendom på fastigheten, och köparen har tillträde till den, kan det vara svårare att bedöma besittningsbegreppet. Om det kvarlämnade på ett avgörande sätt hindrar köparen från att utnyttja fastigheten har förmodligen ingen fullständig besittningsövergång gjorts. Det finns inga avgöranden från HD som belyser gränsdragningen. Hovrätten för västra Sverige har i ett beslut 2002-08-26, mål ÖÄ 3576-02 (RIC 29/02) funnit att Kronofogden inte är skyldigt att ta bort all kvarlämnad egendom. Kronofogden får i det enskilda fallet bedöma vilka åtgärder som behövs för att köparen ska komma i besittning av fastigheten.

Kronofogden tar inte bort sopor utan det får köparen själv ta hand om (Kronofogdemyndighetens ställningstagande om hantering av sopor i samband med avhysning 4/21/VER). Vad som avses med sopor framgår i avsnitt 13.7.2, kantrubrik ”Vad är sopor? Vad måste sparas?”.

Kronofogden ska alltså bevilja kostnadsfri handräckning för att köparen ska få tillträde till bostaden. Begreppet bostad omfattar alla utrymmen som används i ett normalt boende. Biutrymmen i anslutning till bostaden såsom vind, källare och garage för privatbil bör i allmänhet omfattas av begreppet, däremot inte särskilda förrådsbyggnader som exempelvis lador (prop. 2006/07:34 s. 26). Kronofogden ska även bevilja en begäran om handräckning avseende annat än det som räknas som bostad om det behövs för att köparen ska komma i obehindrad besittning av fastigheten. Köparen måste dock vara beredd att stå för den kostnaden själv om kostnaden inte kan tas ut av gäldenären. Köparen ska betala förskott enligt samma regler som gäller för avhysning, se avsnitt 13.4 Förskott. En sådan handräckning kan t.ex. avse bortforsling av miljöfarligt avfall, maskiner och skrotbilar samt tömning av särskilda förrådsbyggnader som lador och liknande även om själva handräckningen utförs på uppdrag av Kronofogden. När Kronofogden tar ut förrättningskostnader är det viktigt att kunna avgöra vilken del av handräckningen som är kostnadsfri för köparen och i vilken utsträckning köparen blir ansvarig för kostnaderna. Utomstående som anlitas för att biträda vid handräckningen bör få instruktioner om att specificera vilken del kostnaderna hänförs till.

Kronofogden ska inte bevilja en handräckning för obetydligheter eller en allmän städning av tomtmark.

Det har ansetts att konkursboet ska betala kostnaden för handräckning för att forsla bort konkursgäldenärens egendom efter en exekutiv försäljning av dennes fastighet (Svea hovrätts beslut 1985-01-15 i mål Ö 245/84 = RIC 11/86). Frågan om vem som har lämnat kvar egendomen blir avgörande för vem som slutligen ska stå för handräckningskostnaderna (Göta hovrätts beslut 1993-06-21 i mål Ö 562/93 = RIC 15/94). En begäran om handräckning kan göras formlöst hos Kronofogden. Rätten att få handräckning gäller även när köparen sålt fastigheten

vidare utan att ha tillträtt den (JO beslut 1975-03-04, dnr 3022/74 = RIC 20/75).

Europadomstolen har i målet Rousk mot Sverige framfört kritik mot att Kronofogden verkställde en handräckning för att köparen skulle få tillträde till fastigheten trots att endast en liten del av den ursprungliga skulden var fortsatt verkställbar och avgörande sakfrågor såsom själva utmätningen och frågan om anstånd med försäljningen av egendomen fortfarande var föremål för prövning i domstol och att beslut i dessa delar inte vunnit laga kraft. Det enda som kan hindra en handräckning i dessa fall är dock ett beslut från domstol om inhibition.

11.5 Gemensamt intecknade fastigheter

Det förekommer att flera fastigheter gemensamt ansvarar för en och samma inteckning. Detta förhållande kan t.ex. uppstå vid avstyckning. Inteckningar som var beviljade i den ursprungliga fastigheten gäller då efter avstyckningen i både stamfastigheten och avstyckningen.

Hur inteckningsansvaret fördelas mellan olika pantbrev och fastigheter och vad som gäller vid exekutiv försäljning av gemensamt intecknade fastigheter kan vara mycket komplicerat. Bestämmelserna om detta finns i 6 kap. 12 § JB och 12 kap. 49–55 §§ UB.

11.5.1 Sakägarförteckning

Vid gemensamt inteckningsansvar säljs en, flera eller samtliga gemensamt intecknade fastigheter. Vilka av fastigheterna som säljs beror på omständigheterna i det aktuella försäljningsärendet. Vilka alternativ som gäller får betydelse för hur sakägarförteckningen ska upprättas.

Gemensam sakägarförteckning

Åtskilliga bestämmelser i jordabalken syftar till att gemensamma inteckningar om det är möjligt ska begränsas till homogena komplex, dvs. att fastigheterna ska vara i

samma ägares hand och att inteckningsförhållandena ska vara likformiga (se t.ex. 22 kap. 2 § tredje stycket jordabalken). I dessa fall säljer Kronofogden fastigheterna med en gemensam sakägarförteckning. På grund av tidigare gällande bestämmelser kommer det dock fortfarande finnas gemensamt intecknade fastigheter med t.ex. särinteckningar eller olika ägare. Vid sådana förhållanden ska Kronofogden upprätta en särskild sakägarförteckning för varje fastighet.

Särskilda sakägar-förteckningar

När Kronofogden ska sälja **samtliga** fastigheter som besväras av gemensam inteckning ska myndigheten upprätta en särskild sakägarförteckning för varje fastighet bara om någon av de situationer uppstår som beskrivs i 12 kap. 52 § andra stycket 1–7 UB. Det vanligaste är att fastigheterna har olika ägare eller att någon av fastigheterna är särintecknad eller med stöd av 12 kap. 49 § UB har dragits in i försäljningen. En annan ägare eller borgenär vars rätt är beroende av försäljningen kan begära att Kronofogden ska tillämpa bestämmelserna om särskilda sakägarförteckningar (12 kap. 52 § andra stycket p.7 UB). En ägare av gemensamt intecknade fastigheter kan vara intresserad av särutrop i förhoppning om att fastigheterna ska ge mer på det sättet. Ett yrkande om särutrop ska framställas senast vid bevakningssammanträdet. Kronofogden bör om möjligt utreda detta före bevakningssammanträdet eftersom särutrop förutsätter separata sakägarförteckningar som kräver förberedelser av auktionsförrättaren. Övriga situationer som räknas upp i 12 kap. 52 § andra stycket 1–7 UB bör bli aktuella ytterst sällan. För ansvarsfördelningen mellan fastigheterna för de intecknade beloppen vid separata sakägarförteckningar gäller det som sägs i följande stycke.

Om Kronofogden bara ska sälja **en av flera** gemensamt intecknade fastigheter ska det av sakägarförteckningen framgå hur mycket av pantbrevsbeloppen som just den fastigheten svarar för i förhållande till de andra fastigheterna. Fastigheternas primäransvar ska alltså alltid anges när Kronofogden har upprättat särskilda

sakägarförteckningar. Primäransvaret fastställs enligt 6 kap. 10 § jordabalken med utgångspunkt i fastigheternas taxeringsvärden (i första hand för året innan inteckningen söktes, i andra hand för det första taxeringsvärde som fastställs därefter). Om taxeringsvärde saknas, fastställs primäransvaret utifrån fastigheternas marknadsvärde enligt värderingarna. Om det saknas taxeringsvärde måste Kronofogden alltså värdera alla fastigheter som omfattas av de gemensamma inteckningarna även om alla inte är föremål för försäljning (12 kap. 3 § andra stycket UB). Om en borgenär inte kan få betalt ur köpeskillingen med det belopp som fastigheten svarar för (på grund av att köpeskillingen inte räcker) ansvarar de övriga fastigheterna för återstoden (subsidiäransvar) i förhållande till sina primäransvar (6 kap. 10 § andra stycket JB). Panthavaren kan också hänvisa till subsidiäransvaret vid en senare överlåtelse.

Om Kronofogden ska sälja **flera men inte alla** gemensamt intecknade fastigheter, ska Kronofogden göra en särskild sakägarförteckning för varje fastighet som ska säljas. Kronofogden ska göra förteckningen som om försäljningen hade begärts på grund av gemensamma inteckningen med bästa rätt, om inte exekutionsfordran har bättre rätt. Ansvarsfördelningen mellan fastigheterna för de intecknade beloppen avgörs efter samma principer som när Kronofogden ska sälja en av flera gemensamt intecknade fastigheter (6 kap. 10 § andra stycket jordabalken). Att en fastighets ansvar kan komma att utvidgas utöver primäransvaret ska Kronofogden särskilt notera, lämpligen i sakägarförteckningen (12 kap. 53 § första stycket UB). Fordringsägare med panträtt i fastigheterna bestämmer själva hur stor del av fordran som ska bevakas i respektive fastighet. Fordringar kan t.ex. delas upp efter samma principer som inteckningarna. Eftersom det inte går att förutse utgången av försäljningen är det dock inget som hindrar att fordringsägaren reservationsvis bevakar maximalt tillägg enligt 6 kap. 3 § jordabalken i varje fastighet och att hen först efter försäljningen av fastigheterna minskar det bevakade

beloppet om det på så sätt skulle ha blivit högre än fordringsbeloppet.

11.5.2 Indragning

Om Kronofogden ska sälja någon av flera gemensamt intecknade fastigheter på auktion – t.ex. på grund av utmätning – har fordringsägare med panträtt på grund av en gemensam inteckning rätt att begära indragning av någon annan av de intecknade fastigheterna i försäljningen, om de svarar för det intecknade beloppet före den fastighet som ska säljas (12 kap. 49 § första stycket första meningen UB). Om en gemensamt intecknad fastighet svarar primärt för ett belopp gör den det alltid före övriga fastigheter som inteckningen gäller i (6 kap. 10 § jordabalken). Genom att begära indragning kan panthavaren få reda på om den indragna fastighetens försäljning medför någon brist som kan överföras till den utmätta fastigheten (6 kap. 10 § andra stycket jordabalken). Efter att den utmätta fastigheten har sålts kan ingen brist i de övriga gemensamt intecknade fastigheterna längre tas ut ur den utmätta fastigheten.

Även en fastighet som svarar för inteckning först efter den fastighet som Kronofogden ska sälja (subsidiärt ansvarig fastighet) kan under vissa förutsättningar dras in i försäljningen (12 kap. 49 § första stycket andra meningen UB). Om flera fastigheter har styckats av måste en eventuell brist tas ut i den ordning som beskrivs i 6 kap. 11 § andra stycket jordabalken. En eventuell indragning ska alltså göras i samma ordning. En förutsättning för indragning i dessa fall är vidare att den som begär indragning inte har förmånsrätt före exekutionssökanden. Stamfastigheten kan inte säljas utan att de fordringsägare som har bättre rätt än exekutionssökanden får full betalning. Dessa fordringsägare ligger ju inom skyddsbeloppet, vilket är nödvändigt att uppnå för att Kronofogden ska kunna sälja fastigheten (12 kap. 32 § UB). En borgenär med bättre rätt än exekutionssökanden har därför ingen anledning att begära indragning. En borgenär som inte använder sig av indragningsrätten går inte miste om möjligheten att vid ett

senare tillfälle ta ut den brist ur avstyckningen som eventuellt uppstår vid en försäljning av stamfastigheten.

Ett yrkande om indragning måste panthavaren göra senast vid bevakningssammanträdet (12 kap. 49 § andra stycket UB). Kronofogden bör under hand verka för att en eventuell begäran görs innan auktionen sätts ut. Ett yrkande om indragning ska delges ägaren av den fastighet som begärs indragen. Kronofogden ska samtidigt förelägga ägaren att komma in med ett yttrande inom den tid som myndigheten bestämmer (12 kap. 22 § UF). Om ett yrkande om indragning framställs i så nära anslutning till bevakningssammanträdet att det inte hinner prövas måste Kronofogden ställa in bevakningssammanträdet och auktionen. Indragning medför dessutom nya underrättelser och en ny kungörelse. Den indragna fastigheten får säljas först när beslutet om indragning har vunnit laga kraft.

Med tanke på de många specialreglerna som gäller vid försäljning av gemensamt intecknade fastigheter kan det finnas orsak att hålla ett bevakningssammanträde en tid före auktionen. Vid bevakningssammanträdet kan Kronofogden förenkla förfarandet genom att komma överens med samtliga berörda sakägare (12 kap. 37 § UB).

11.5.3 Prövning av buden

Vid auktionen ska fastigheterna först ropas ut var för sig och därefter, om de har samma ägare, ropas ut gemensamt. Om fastigheterna har olika ägare ska ett gemensamt utrop göras bara om borgenären inte får fullt betalt för den fordran som samtliga fastigheter svarar för eller om fastigheternas ägare är ense om att de ska ropas ut gemensamt (12 kap. 54 § första stycket UB). Ett gemensamt utrop kan nämligen göra det omöjligt för den enskilda ägaren att ropa in sin fastighet.

När Kronofogden prövar buden har budet vid det gemensamma utropet företräde framför buden vid särutropen, om det förstnämnda är högre än summan av buden vid särutropen. Det är därefter auktionsförrättaren

som ska pröva om det bud som har företräde kan godtas (12 kap. 40 § UB). Om budet vid det gemensamma utropet har företräde ska Kronofogden fördela köpeskillingen på fastigheterna enligt värderingarna (12 kap. 54 § andra stycket UB). Det måste alltså finnas separata värden för samtliga fastigheter som omfattas av försäljningen. En fastighets andel i den gemensamma köpeskillingen ska dock minst uppgå till det som har bjudits för fastigheten vid det särskilda utropet. Räcker köpeskillingen till någon av fastigheterna inte till skyddsbeloppet och ska därför frågan om den fastighetens försäljning förfalla, skall de övriga fastigheterna ropas ut gemensamt. Om Kronofogden inte uppnår ett bud som räcker till betalning av någon del av exekutionsfordran får ingen av fastigheterna säljas.

Avstyckning

Om sökanden har panträtt på grund av en gemensam inteckning får en avstyckad fastighet, som ägs av någon annan än stamfastighetens ägare och som därför ansvarar endast subsidiärt, säljas först efter att det visat sig att det inte går att få betalt ur stamfastigheten (12 kap. 54 § femte stycket UB). Om fastigheten däremot säljs t.ex. på grund av att en avstyckning utmätts för allmänna mål, eller om sökanden har förmånsrätt endast i avstyckningen, får avstyckningen säljas utan hänsyn till stamfastigheten, trots att det finns gemensamma inteckningar. Inteckningarna tas då upp utan att Kronofogden anger något belopp (Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 50 §). Om Kronofogden säljer avstyckningen blir den därefter fri från ansvar för de gemensamma inteckningarna. Fordringsägare med panträtt på grund av de gemensamma inteckningarna har dock möjlighet att senast vid bevakningssammanträdet begära att även stamfastigheten dras in i försäljningsförfarandet (12 kap. 49 § första stycket UB).

Vad som sägs i 12 kap. 54 § UB om särutrop och gemensamma utrop vid gemensamt intecknade fastigheter kan även tillämpas analogt, när intecknade fastigheter som är i en och samma ägares hand men inte gemensamt intecknade ska säljas vid ett och samma tillfälle (Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 48 §). Det kan

t.ex. vara två särintecknade jordbruksfastigheter som är särskilt lämpade för att användas gemensamt.

Inverkan på inteckningarna

Om Kronofogden säljer samtliga gemensamt intecknade fastigheter, och om endast en gemensam sakägarförteckning har upprättats, tillämpas samma bestämmelser som vid försäljning av särintecknade fastigheter (6 kap. 12 § jordabalken). Om Kronofogden däremot säljer enligt särskilda sakägarförteckningar upphör de gemensamma inteckningarna att gälla i samtliga fastigheter, oavsett hur mycket av dem som täcks av köpeskillingen. Om en borgenär har beviljat avräkning får köparen alltså ta ut nya pantbrev.

Om Kronofogden säljer bara någon eller några av de gemensamt intecknade fastigheterna blir de gemensamma inteckningarna i den eller de sålda fastigheterna helt verkningslösa. Inteckningarna i de övriga fastigheterna blir verkningslösa motsvarande det belopp som utfallit på pantbreven.

Anteckning på pantbrev

Om en inteckning blir helt eller delvis verkningslös ska Kronofogden anteckna det på pantbrevet (13 kap. 22 § UF). Därefter underrättar Kronofogden Lantmäteriet om hur försäljningen påverkar inteckningsförhållandena i de berörda fastigheterna (13 kap. 20 § UF).

Fortsatt inteckningsansvar

Kronofogden kan förordna om ett fortsatt inteckningsansvar för särintecknade fastigheter (12 kap. 56 § UB jämfört med 6 kap. 12 § jordabalken). För gemensamt intecknade fastigheter kan Kronofogden däremot förordna om fortsatt inteckningsansvar endast i följande fall. En stamfastighet har sålts som enligt 6 kap. 11 § jordabalken svarar för hela inteckningen i förhållande till de övriga fastigheter som omfattas av inteckningen (subsidiärt ansvariga fastigheter). Vidare krävs att hela det belopp som på grund av pantbrevet ska betalas ur fastigheten täcks av köpeskillingen (12 kap. 56 § andra stycket UB). Det innebär att en subsidiärt ansvarig fastighet inte kan angripas och att inteckningen upphör att gälla i

den. I så fall kan Kronofogden förordna om fortsatt inteckningsansvar i stamfastigheten.

11.6 Underhandsförsäljning

11.6.1 Inledning

Utmätt fast egendom säljs enligt huvudregeln på offentlig auktion. När det bedöms vara mer ändamålsenligt kan försäljning ske under hand (12 kap. 57 § UB). Med ändamålsenlighet avses i första hand att Kronofogden kan förvänta sig ett högre pris. Vid underhandsförsäljning anlitar Kronofogden som regel fastighetsmäklare (12 kap. 29 § UF). Mäklartjänster ska upphandlas enligt lagen om offentlig upphandling. Kronofogden har även möjlighet att själv sköta underhandsförsäljningen (Utsökningsbalken kommentaren till 12 kap. 57 §).

Försäljning under hand (12 kap. 57–61 §§ UB) gör att fastigheten kan säljas på ett mer affärsmässigt sätt. En professionell mäklare har med sina kontakter, spekulantregister, utformning av annonser etc. lättare att nå potentiella spekulanter än vad som är möjligt för Kronofogden.

Mäklaren har också möjlighet att visa fastigheten flera gånger och kan diskutera i lugn och ro med spekulanten. En mäklare kan även hjälpa till att upprätta kalkyler för boendekostnader och förmedla kontakter med kreditgivare. Det finns därför anledning att förvänta sig att en försäljning under hand resulterar i en högre köpeskilling än om fastigheten säljs på en exekutiv auktion. En försäljning under hand kan upplevas som mindre ingripande av fastighetsägaren.

11.6.2 Handläggning fram till försäljningsuppdraget

Kronofogden förbereder en underhandsförsäljning på samma sätt som en auktion. Sedan Kronofogden beskrivit och värderat fastigheten tar myndigheten ställning till om den är lämplig att sälja under hand. Myndigheten inhämtar

synpunkter från ägaren och sökanden, i vissa fall även från andra (12 kap. 59 § UB). Kronofogden beslutar dock själv om försäljningen ska göras på auktion eller under hand. Skälen till Kronofogdens val av försäljningsform ska antecknas i ärendet.

För försäljning under hand krävs att Kronofogden känner till hela fastighetens belastning – belåning, rättigheter, servitut, utmätningar etc. Det får inte finnas några pantbrev med okända innehavare. Det är inte lämpligt med underhandsförsäljning om ärendet är komplicerat t.ex. att fordringsförhållandena är svåra att utreda eller tvistiga.

Kronofogden kan bara sälja en fastighet under hand om ägaren samarbetar med mäklaren, eftersom mäklaren inte har rätt att använda tvång. Om fastighetsägaren motsätter sig en visning eller motarbetar handläggningen på annat sätt ska mäklaren underrätta Kronofogden, som då återkallar uppdraget och i stället säljer fastigheten på exekutiv auktion.

För att det ska gå att sälja under hand får det inte finnas några gemensamma inteckningar (12 kap. 57 § andra stycket UB). Fastigheten får i princip inte belastas med rättigheter som har sämre rätt än pantfordringarna. I så fall kräver försäljningen nämligen samtycke av nödlidande borgenärer med bättre rätt än nyttjanderätten. Underhandsförsäljning av en jordbruksfastighet är exempel på ett köp som kräver tillstånd (i motsats till vid exekutiv auktion). Om mäklaren ordnar så att tillståndskravet uppfylls kan det ändå vara möjligt att sälja jordbruksfastigheter under hand.

Kronofogdens beslut att inleda underhandsförsäljning kan inte överklagas (prop. 1993/94:191 s. 24). Valet av försäljningsform får i stället prövas vid överklagande av själva försäljningen.

11.6.3 Försäljningsuppdraget

Kronofogden lämnar försäljningsuppdrag till en av de mäklare som myndigheten upphandlat. Ett skriftligt uppdrag tecknas för varje fastighet. Uppdragstiden är i allmänhet tre månader. Kronofogden kan förlänga och återkalla avtalet.

I uppdraget anger Kronofogden att försäljningen i princip ska göras på samma sätt som när den är frivillig. Vidare innehåller uppdraget upplysningar om förutsättningarna för en försäljning (t.ex. att Kronofogden ska godkänna försäljningen och nödlidande sökande med panträtt i fastigheten ska erbjudas köpa fastigheten till ett högre pris). Kronofogden antecknar också vilken provision som ska betalas (och som har avtalats vid upphandlingen). Kronofogden betalar ut provisionen när försäljningen har vunnit laga kraft och köpeskillingen har betalats helt.

Kronofogden bifogar en kopia av beskrivningen och värderingen. När samarbetet med mäklaren har inletts skickar Kronofogden ett standardförslag till köpehandling, som ska användas (12 kap. 30 § UF). Mäklaren får också en informationsskrift riktad till spekulanter som beskriver hur en exekutiv underhandsförsäljning går till.

Köpehandlingen vid underhandsförsäljning kan bara innehålla ett fåtal villkor jämfört med ett köpekontrakt vid en frivillig försäljning. De vanligaste villkoren vid exekutiv underhandsförsäljning gäller

- tillträde,
- slutbetalning,
- att fastigheten överlåts i det skick den befinner sig den dag Kronofogden skriver under köpehandlingen,
- vem som har ansvar för avgifter fram till tillträdesdagen eller räntor vid övertagande av lån
- och att Kronofogden utfärdar köpebrev när köparen betalat hela köpeskillingen och försäljningen har vunnit laga kraft.

Underrättelse

I samband med att uppdraget lämnas underrättar Kronofogden samtliga sakägare (12 kap. 59 § första stycket UB, 4 kap. 3–4 §§ UF). I underrättelsen uppmanar Kronofogden borgenärer och rättighetshavare också att, i normalfallet, senast inom 14 dagar anmäla sina anspråk till Kronofogden. Underrättelsen ska delges borgenärer, rättighetshavare och sökanden. Kronofogden ska underrätta mäklaren om kostnaderna i ärendet och skicka över en preliminär sakägarförteckning med uppskattning av skyddsbelopp.

11.6.4 Närmare om köpehandlingen och handpenningen

Fastighetsmäklaren inleder efter detta försäljningsarbetet, som i princip ska utföras på samma sätt som en frivillig försäljning. När det finns en eller flera seriösa spekulanter informerar fastighetsmäklaren dessa om att det rör sig om en exekutiv försäljning under hand och vad det innebär. Informationen bör lämnas senast i samband med att budgivning påbörjas. Det är viktigt att informationen som då lämnas tydliggör för spekulanten att det rör sig om en exekutiv försäljning. En spekulant som inte är sakägare har ingen rätt att överklaga underhandsförsäljningen pga. att hen inte fått tillfälle att lämna bud (RH 1993:11).

Information till köparen

Mäklaren ska informera köparen om att försäljningen regleras i UB. Det är mäklaren som överlämnar den skriftliga informationen om förutsättningarna för försäljningen till köparen. Köparen måste också få klart för sig att fastigheten säljs i det skick den befinner sig på försäljningsdagen. Kronofogden har på samma sätt som vid exekutiv försäljning på auktion inte något ansvar för fel i fastighet enligt jordabalkens regler. Staten är enbart skadeståndsskyldig för fel och försummelser som beror på det exekutiva förfarandet. Det är viktigt att en köpare försäkrar fastigheten när köpehandlingen undertecknas. Reglerna om handpenningen och vad som kan hända med den om köpet inte fullföljs måste också klargöras för den eventuelle köparen liksom vad det innebär att en

sakägarförteckning upprättas. Köparen måste också ha klart för sig att försäljningen kan överklagas inom tre veckor från den dag Kronofogden undertecknat köpehandlingen samt vad det innebär om fortsatt verkställighet förbjuds av domstol (inhibition). Det ska även framgå att tillträdesdagen kan vara senast tio veckor efter den dag Kronofogden undertecknar köpehandlingen. Vidare måste köparen ha klart för sig att resten av köpeskillingen ska betalas senast på tillträdes-/fördelningsdagen och att köpet kan bli ogiltigt och Kronofogden kan ta handpenningen anspråk om hen inte betalar.

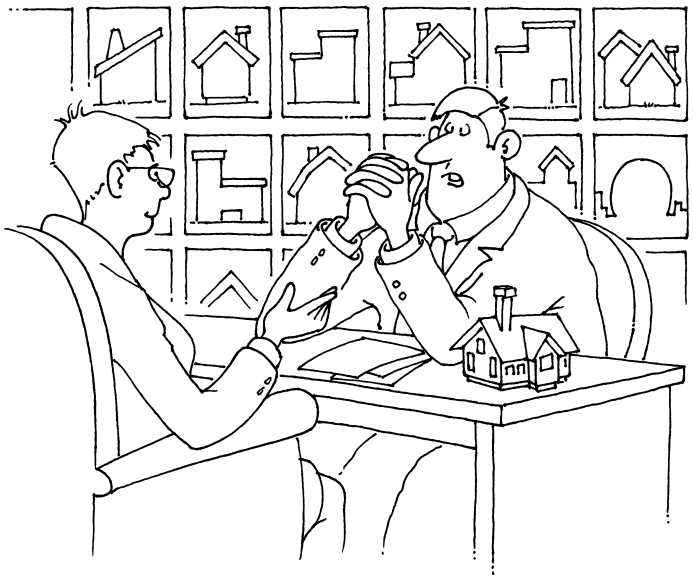

Lagfart

Kronofogden informerar i köpebrevet köparen om dennes skyldighet att ansöka om lagfart inom tre månader från köpebrevets datum.

Kronofogden ska också underrätta köparen om möjligheterna att genom handräckning enligt 8 kap. 18 § UB få tillträde till fastigheten med myndighetens hjälp och få den tidigare ägaren avhyst (avsnitt 11.4.3).

Bevakning

När mäklaren har hittat en köpare kontaktar mäklaren Kronofogden för en preliminär överenskommelse om försäljningsdag (den dag Kronofogden undertecknar

köpehandlingen) och fördelnings-/tillträdesdag. Mäklaren tar också upp frågan om fortsatt inteckningsansvar med köparen. Kronofogden kontaktar borgenärerna och uppmanar dem att snarast bevaka sina fordringar hos Kronofogden. När bevakningarna kommit in upprättar Kronofogden en sakägarförteckning (12 kap. 58 § första stycket UB). Kronofogden kontrollerar att skyddsbeloppet är täckt, att köpeskillingen kan godtas och översänder en kopia av sakägarförteckningen till mäklaren. Sökanden har liksom vid auktion vetorätt (12 kap. 40 § tredje stycket UB). Det finns inget krav på att fastighetsägaren godkänner försäljningen. Fastigheten kan säljas under hand till ett pris som Kronofogden godkänner oavsett om det gjorts försök att sälja fastigheten på auktion eller inte.

Besked ska inhämtas från borgenärer som inte får fullt betalt om de vill köpa fastigheten till ett högre pris än vad köparen erbjudit (12 kap. 59 § andra stycket UB). På så sätt kan borgenärerna skydda sina fordringar genom att själva köpa fastigheten. Om en borgenär vill köpa fastigheten fortsätter förfarandet med borgenären som köpare.

För inskrivna rättigheter gäller att fastigheten inte får säljas om inte en pantborgenär med bättre rätt än rättigheten får fullt betalt eller samtycker till försäljningen (12 kap. 57 § andra stycket UB).

Kronofogden ska uppmana panthavarna att bevaka sina fordringar hos myndigheten innan köparen undertecknar köpehandlingen (se ovan). Bevakningen ska göras för varje fordran, och panthavaren måste ange vad som yrkas som kapital, ränta och kostnader. Räntan yrkas till tillträdesdagen, som har bestämts efter överenskommelse mellan Kronofogden och mäklaren. Om fordringshandlingarna och säkerheterna inte har lämnats in i samband med anmälan tidigare i förfarandet ska de nu ges in till Kronofogden. Det är viktigt att panthavarna är snabba med sina bevakningar eftersom Kronofogden inte kan underteckna köpehandlingen förrän bevakningar

kommit in och myndigheten upprättat en sakägarförteckning. Därmed går det bl.a. att kontrollera att skyddsbeloppet är täckt. När bevakningarna kommit in har Kronofogden också att pröva om priset är godtagbart. Kronofogden får inte sälja fastigheten om det är sannolikt att en avsevärt högre köpeskilling är möjlig att uppnå (se avsnitt 11.3.2 om prisprövningen). Om sökandens fordran inte täcks av köpeskillingen tillfrågas hen om hen godtar försäljningen.

Om fastigheten inte säljs under hand ska den bjudas ut på auktion om inte sökanden avstår från det (12 kap. 61 § UB). Det finns dock utrymme för nytt försök att sälja fastigheten under hand om inte ytterligare ett sådant förfarande blir för tidsödande (prop. 1971:30 s. 578).

En köpehandling upprättas av mäklaren och undertecknas först av köparen och sedan av Kronofogden (12 kap. 31 § första stycket UF). I samband med att köpehandlingen undertecknas betalar köparen handpenning (12 kap. 58 § fjärde stycket och 35 § UB).

11.6.5 Slutlikvid, tillträde och köpebrev

På försäljningsdagen underrättar Kronofogden fastighetens tidigare ägare (12 kap. 60 § tredje stycket UB) och sakägarna om att fastigheten har sålts (12 kap. 31 § andra stycket UF) och lämnar uppgift bl.a. om att överklagande kan ske inom tre veckor från det att Kronofogden har undertecknat köpehandlingen. Sedan köparen har betalat slutlikvid beslutar Kronofogden om fördelning av influtna medel. Ett fördelningssammanträde är inte obligatoriskt när en fastighet säljs exekutivt under hand (13 kap. 4 § UB). Beslutet om fördelningen (eller protokollet från fördelningssammanträdet) och sakägarförteckningen skickas till sakägarna och inskrivningsmyndigheten (13 kap. 11 § och 13 kap. 20 § första stycket UF).

När Köparen betalat slutlikviden och försäljningen vunnit laga kraft utfärdar Kronofogden ett köpebrev (12 kap. 60 § fjärde stycket UB). Den tidigare ägaren underrättas om hur

hens skulder påverkats av försäljningen (13 kap. 20 § tredje stycket UF). I övrigt hänvisas till avsnitten 11.4.2 och 11.4.3.

11.7 Exekution i registrerat skepp och registrerat luftfartyg m.m.

Enligt UB gäller i stort sett samma regler för utmätning och försäljning av registrerade skepp och luftfartyg som för utmätning av fast egendom. Exempel på det är att oprioriterade sökande särskilt ska begära att egendomen utmäts (4 kap. 5 § UB), att egendomen kan dömas i mät (4 kap. 27 § UB) och förmånsrättens uppkomst (4 kap. 30 § andra stycket UB).

Reglerna om exekutiv försäljning av skepp och luftfartyg har tillkommit efter förebild av reglerna för fastighetsförsäljning. Försäljningen regleras i 10 och 11 kapitlen i UB.

Som huvudregel gäller att vad som sägs i balken om registrerade skepp och luftfartyg även gäller egendom som utomlands är införd i register som motsvarar fartygs- eller luftfartygsregistret (1 kap. 8 § UB). Observera dock att reglerna om förmånsrätt i 4 kap. 30 § andra stycket UB inte är tillämpliga i dessa fall.

11.7.1 Definition av skepp

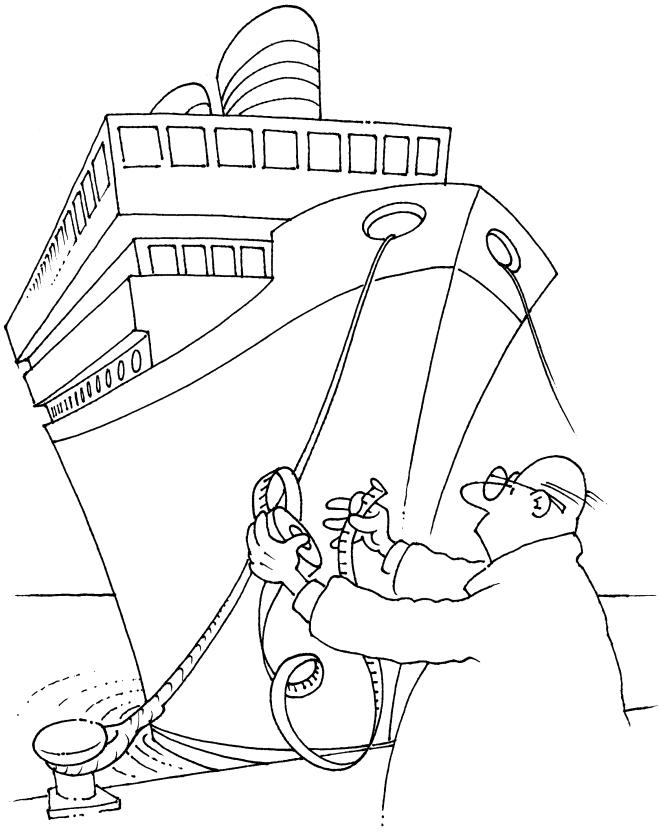

Med skepp avses i 1 kap. 2 § sjölagen fartyg med ett skrov som har en största längd som överstiger 24 meter. Andra fartyg kallas båtar och säljs enligt bestämmelserna om försäljning av lös egendom.

När nya definitioner av vad som betecknas som skepp respektive båtar trädde i kraft den 1 februari 2018 infördes övergångsbestämmelser till sjölagen. Enligt dessa bestämmelser ska båtar som är registrerade i fartygsregistrets skeppsdel överföras till fartygsregistrets båtdel. Det gäller dock inte om inteckning sökts eller

beviljats i båten före ikraftträdandet (1 februari 2018). Upphör inteckning efter ikraftträdandet ska en överföring omedelbart ske. Så länge en båt fortfarande är upptagen i fartygsregistrets skeppsdel ska den fortsatt behandlas som ett skepp. Nya inteckningar får dock inte beviljas.

Alla svenska skepp ska vara införda i fartygsregistrets skeppsdel (2 kap. 1 § sjölagen). Ett skeppsbygge får vara infört i registrets skeppsbyggnadsdel (jfr 1 kap. 9 § UB).

Exekutiv försäljning enligt 10 kap. UB förutsätter att skeppet är infört i fartygsregistrets skeppsdel. Ansvarig för registret (registermyndighet) är Transportstyrelsen.

11.7.2 Initiativ till skeppsexekution m.m.

Initiativ till exekutiv försäljning av skepp kan tas på följande sätt:

- utslag i mål om betalningsföreläggande eller dom där det förordnas att fordran ska utgå med särskild förmånsrätt i skeppet, så kallad dömd i mät (4 kap. 27 § första stycket UB)
- utmätning på grund av exekutionstitel
- utmätning av pantbrev med efterföljande ianspråktagande
- begäran om försäljning från konkursförvaltare.

Utmätning av skepp föregås relativt ofta av säkerhetsåtgärder i form av kvarstad eller betalningssäkring på grund av dessa ärendens brådskande natur. Sådana säkerhetsåtgärder hindrar att skeppet överlåts eller nyintecknas. Hindret inträder först när en anteckning om kvarstad eller betalningssäkring upptagits på en inskrivningsdag (hålls varje vardag) hos Transportstyrelsen (2 kap. 23 § p. 7 och 3 kap. 24 § p. 6 sjölagen). Det är Kronofogdens uppgift att underrätta Transportstyrelsen eller motsvarande utländsk myndighet om säkerhetsåtgärderna (enligt 15 kap. 4 § UF). Även i samband med en utmätning ska Kronofogden underrätta Transportstyrelsen (6 kap. 19 § UF).

Skepp kan utmätas även om det finns hinder mot att säkerställa utmätningen. När hindret faller bort ska Kronofogden säkerställa utan dröjsmål (6 kap. 1 § andra stycket UB). När ett skepp har dömts i mät enligt 4 kap. 27 § UB säkerställer Kronofogden utmätningen när försäljning begärs eller sökanden särskilt yrkar om säkerställande (6 kap. 1 § tredje stycket UB).

11.7.3 Utlösnings- och anslutningsrätt

En borgenär, eller någon annan vars rätt kan vara beroende av skeppets försäljning, får lösa ut sökanden genom att betala exekutionsfordran och uppkomna förrättningskostnader (10 kap. 4 § UB). Vidare kan en borgenär begära att ett skepp säljs för hens fordran om den är förenad med sjöpanträtt (mer om sjöpanträtt nedan) enligt 10 kap. 5 § UB (anslutningsrätt). Om skeppet hör till ett konkursbo har även en borgenär en sådan befogenhet om hens fordran är förenad med panträtt på grund av inteckning, retentionsrätt eller förmånsrätt enligt 10 § förmånsrättslagen. Om konkursförvaltaren har bevakat arvode eller kostnad för en skeppsförvaltning kan förvaltaren begära att skeppet säljs för den fordran. Konkursboet räknas då som sökande med bästa rätt i skeppet (14 kap. 18 § konkurslagen). När anslutning har gjorts får inte förfarandet läggas ned pga. att frågan om försäljning förfaller för en annan borgenärs eller konkursboets räkning.

11.7.4 Åtgärder före auktion

Kronofogden ska skaffa ett registerutdrag från Transportstyrelsen för det skepp som ska säljas (10 kap. 1 § UF). Kronofogden använder som regel en sakkunnig värderare för att beskriva och värdera skeppet. En skeppsvärdering är ofta så speciell och komplicerad att Kronofogden behöver anlita någon med särskilda fackkunskaper. Exempel på värderingsorgan är skeppsmäklare och hamnkontor eller hamnförvaltning. Hos Sveriges Handelskamrar finns en förteckning över värderare med kunskaper inom skeppsvärdering.

Kronofogden ska ta hand om skeppshandlingar (nationalitets- och klassningshandlingar, fribordscertifikat, mätbrev, dagbok och liknande). Om en befälhavare eller redare vägrar att lämna ifrån sig skeppshandlingarna får Kronofogden använda tvångsmedel (2 kap. 17 § UB och 3 kap. 3 § UF).

Innan Kronofogden bestämmer tid och plats för auktionen ska sökanden och ägaren få möjlighet att yttra sig, om det kan ske utan alltför stort dröjsmål (10 kap. 2 § UF).

Kungörande/ annonsering

Auktionen ska kungöras i Post- och Inrikes Tidningar och på Kronofogdens eller annan lämplig webbplats. Kronofogden måste kungöra auktionen minst tre veckor före auktionsdagen (10 kap. 4 § UF). Kungörelsen ska innehålla information om fördelningssammanträde och en uppmaning till innehavaren av fordran att anmäla sin rätt senast vid auktionen (10 kap. 6 § UB). Ytterligare krav på kungörelsens innehåll finns i 10 kap. 3 § UF.

För att marknadsföra försäljningen kan det vara lämpligt att annonsera i någon facktidning (t.ex. Sjöfartstidningen). Om skeppet är utländskt eller om det kan finnas intresse utanför Sverige bör Kronofogden även annonsera i en utländsk facktidning (t.ex. Lloyds' List). Kronofogden bör också annonsera på Internet.

Underrättelse

Kronofogden ska underrätta sökanden, ägaren och kända borgenärer som har sjöpanträtt, panträtt på grund av inteckning eller retentionsrätt om försäljningen (10 kap. 7 § UB). Kronofogden ska skicka ut underrättelsen, till skillnad mot vad som gäller vid försäljning av fast egendom, minst **30** dagar före auktionen. Vad underrättelsen ska innehålla framgår av 10 kap. 5 § UF. När försäljningen gäller ett skepp som är infört i ett utländskt register ska Kronofogden även skicka underrättelsen till registermyndigheten (10 kap. 6 § UF).

Kronofogden bör vid behov se till att skeppet är försäkrat alternativt teckna en ny försäkring. Det kan också bli aktuellt

att vidta åtgärder för vård och tillsyn av skeppet. Kronofogden tar som regeln ut kostnader för sådana åtgärder som förrättningskostnader.

11.7.5 Förhandling och sakägarförteckning

Vid början av en auktion ska Kronofogden redogöra kort för innehållet i handlingarna och för vilka åtgärder myndigheten vidtagit (10 kap. 9 § UB). Kronofogden ska uppmana en innehavare av en fordran som ännu inte har anmält den att göra en sådan anmälan. Kronofogden bör dessutom hålla ett utkast till sakägarförteckning tillgängligt (10 kap. 8 § UF). Förhandlingen motsvarar bevakningssammanträdet vid en försäljning av fast egendom.

Sakägar-förteckning

I sakägarförteckningen tar Kronofogden enligt 10 kap. 10 § UB upp följande:

- Exekutionsfordran
- Fordringar som är förenade med sjöpanträtt (3 kap. 36 § sjölagen)
- Fordringar som är förenade med panträtt på grund av inteckning
- Fordringar som är förenade med retentionsrätt (3 kap. 39 § sjölagen och 9 § andra stycket förmånsrättslagen)
- Förrättningskostnaderna
- Om skeppet hör till ett konkursbo tar Kronofogden upp arvode och andra kostnader för skeppets förvaltning under konkursen. Kronofogden tar också upp en fordran som har förmånsrätt enligt 10 § förmånsrättslagen (bl.a. kostnader för gäldenärens försättande i konkurs m.m.).

Om skeppet är utmätt tar Kronofogden upp alla utmätningar i sakägarförteckningen.

Fordringarna tas upp efter det företräde som gäller enligt lag, dvs. främst 4 kap. 30 § och 10 kap. 11 § UB, 4 och 9 §§ förmånsrättslagen, 3 kap. 37 § och 3 kap. 12 § sjölagen och 14 kap. 18 § konkurslagen. Räntor och andra biförpliktelser tar Kronofogden upp innan fordrans kapitalbelopp om inte

borgenären yrkar något annat. Kronofogden tar upp så mycket av fordrans belopp som den beräknas uppgå till den dag fördelningssammanträdet hålls. Fordringsägarna har rätt att reservationsvis bevaka ytterligare belopp på grund av kursfluktuationer från auktionsdagen till fördelningsdagen (Utsökningsbalken kommentaren till 10 kap. 12 §). Bevakningar i utländsk valuta ska räknas om till svenska kronor. Förrättningskostnaderna ska tas upp före exekutionsfordran. Rättigheter i skepp kan inte förbehållas vid exekutiv försäljning och ska inte antecknas i sakägarförteckningen. Sådana rättigheter eller andra nyttjanderättsavtal, t.ex. befraktningsavtal (s.k. certepartier), upphör efter den exekutiva försäljningen.

Förrättnings-kostnader

Som förrättningskostnader räknas bl.a.

- grundavgift,
- kajhyra,
- kostnad för bevakning av skeppet,
- tillsyn och vård av skeppet (länspumpning, tömning av vatten och värmesystem m.m.),
- förhalnings- och förtöjningskostnader,
- förfallna försäkringspremier,
- värderingskostnader,
- försäljningsavgift och förberedelseavgift enligt 9–14 §§ FAK.

En mängd olika kostnader som varit nödvändiga för fartygets vård och tillsyn m.m. sedan exekutiva tvångsåtgärder vidtagits kommer därför som regel att ingå som särskilda avgifter i förrättningskostnaderna. Dessa uppgår följaktligen ofta till avsevärda belopp. Det kan ibland vara befogat att Kronofogden klargör för sökanden vilket ansvar hen har för kostnaderna. På grund av kostnadernas storlek bör Kronofogden vidare pröva om ett förskott ska krävas in i dessa mål.

11.7.6 Sjöpanträtt

Sjöpanträtt har bästa förmånsrätt i skeppet (4 § 1 förmånsrättslagen). Sjöpanträtten gäller oförändrad även om

skeppet byter ägare eller registreringsförhållandena ändras (3 kap. 38 § sjölagen). Sjöpanträtten preskriberas när ett år gått från det att fordringen uppkom (3 kap. 40 § sjölagen). Preskriptionstiden bryts dock om skeppet inom ettårsfristen beläggs med kvarstad eller utmäts med åtföljande exekutiv försäljning. Det är själva säkerställandet som är utgångspunkten för preskriptionsavbrottet. Enligt 3 kap. 36 § sjölagen gäller sjöpanträtten

- lön för anställning på skeppet
- hamn-, kanal- och andra vattenvägsavgifter samt lotsavgift
- ersättning på grund av personskada i samband med skeppets drift
- ersättning på grund av sakskada i samband med skeppets drift
- bärgarlön, ersättning för att avlägsna ett vrak och bidrag till gemensamt haveri.

De sjöpanträtter som redovisades under punkt 1–5 har inbördes företrädesrätt efter nummerordningen. En fordran under punkt 5 har dock företräde framför en fordran under punkterna 1–4, när fordran enligt punkt 5 uppkommit tidigare (3 kap. 37 § sjölagen). När någon hänvisar till en sjöpanträtt inför en svensk myndighet ska i princip svensk lag tillämpas oberoende av skeppets nationalitet eller registrering (3 kap. 51 § sjölagen).

11.7.7 Skeppshypotek

Pantbrev

Den som äger ett registrerat skepp eller skeppsbygge och vill upplåta en panträtt i skeppet som säkerhet för en fordran har rätt att hos Transportstyrelsen få inskrivning i skeppet av ett visst belopp (inteckning). Som ett bevis på inteckningen utfärdar Transportstyrelsen ett pantbrev. Det kan inte beviljas inteckning i en andel av ett skepp eller i flera skepp gemensamt (3 kap. 1 § sjölagen).

Ägarhypotek Om pantbrevet är obelånat finns det ägarhypotek, som Kronofogden tar upp utan tillägg (3 kap. 11 § sjölagen).

Tillägg Panträttens innebörd enligt 3 kap. 4 § sjölagen stämmer med vad som sägs i 6 kap. 3 § jordabalken. En borgenär har alltså rätt att som högst få ut pantbrevets kapitalbelopp samt ett tillägg på 15 procent av detta belopp och årlig ränta, s.k. utmätningsränta, som motsvarar den referensränta som gäller vid varje tidpunkt plus 4 procentenheter på samma belopp från utmätningsdagen (motsvarande) till dagen för fördelningssammanträdet. Vid utmätning eller andrahandspantförskrivning, som skett fr.o.m. 1 juli 1985, får borgenären inget tillägg.

Förmånsrätt Panträtt på grund av en inteckning i ett skepp har förmånsrätt enligt 4 § p. 4 förmånsrättslagen, dvs. efter sjöpanträtt och retentionsrätt enligt 3 kap. 39 § sjölagen (9 § andra stycket förmånsrättslagen). Inteckningarna har inbördes företräde efter ansökningsdag (3 kap. 12 § sjölagen).

Utländskt skepp Förutsättningarna för ett erkännande i Sverige av en panträtt som har upplåtits i ett utländskt skepp regleras i 3 kap. 19 § sjölagen.

När det gäller tillämpningen av panträttsreglerna gäller lagen i den stat där skeppet är registrerat (flagglagen, 3 kap. 20 § sjölagen).

11.7.8 Retentionsrätt

Den som bygger, bygger om eller reparerar ett skepp åt någon annan har rätt att hålla kvar skeppet som säkerhet för köpeskillingen eller något annat vederlag så länge som hen har egendomen i sin besittning (3 kap. 39 § sjölagen). Retentionsrätten omfattar även ersättning för uppläggning samt vård och förvaring av skeppet. Fordran måste dock grundas på byggnads- eller reparationsavtalet enligt vilket varvet har skeppet i sin besittning (konnexitet). Retentionsrätt för t.ex. enbart förvaring eller uppläggning får stå tillbaka för hypoteken (9 § andra stycket

förmånsrättslagen, se även 3 kap. 51 § andra stycket sjölagen).

Retentionsrätten har förmånsrätt efter sjöpanträtt (4 § p. 3 förmånsrättslagen).

11.7.9 Auktion, försäljningsvillkor och fördelningssammanträde

Själva auktionen och försäljningsvillkoren liksom fördelningssammanträdet stämmer i stort med vad som gäller vid försäljning av fast egendom. Därför hänvisas här endast till den aktuella lagtexten; 10 kap. 14–23 §§ och 13 kap. UB, 10 kap. 8–11 §§ och 13 kap. 13–15 §§ UF; och till vad som sagts om detta när det gäller försäljning av fast egendom. Observera i detta sammanhang att handpenningen vid försäljning av skepp är 1/6 av köpeskillingen jämfört med 10 procent vid försäljning av fast egendom och att köparen enligt 10 kap. 16 § femte stycket UB har rätt att komma i besittning av skeppet så snart köpeskillingen är helt betald om inte domstolen i samband med ett överklagande förbjuder fortsatt verkställighet (inhibition)). Efter exekutiv försäljning av ett skepp gäller inteckning endast till det belopp som köparen fått avräkna på köpeskillingen efter att inteckningsborgenären medgivit det (3 kap. 17 § sjölagen). Inteckningen blir därför verkningslös om köparen inte har gjort någon avräkning. Här finns en skillnad jämfört med vad som gäller vid försäljning av fast egendom (6 kap. 12 § jordabalken och 12 kap. 56 § UB).

Försäljning till utländska inropare kräver inget tillstånd. Lagen om tillstånd till överlåtelser av skepp har upphört att gälla.

Skeppsöverlåtelser kan utlösa en skyldighet att betala mervärdesskatt. Vissa typer av skepp ska inte vara momspliktiga enligt mervärdesskattelagen. Det gäller skepp för yrkesmässig sjöfart eller yrkesmässigt fiske eller fartyg för bogsering eller bärgning. Läs mer om mervärdesskatt i avsnitt 10.3.

11.7.10 Registrerade luftfartyg m.m.

I stort gäller samma bestämmelser vid försäljning av registrerade luftfartyg och intecknade reservdelar till luftfartyg som vid försäljning av registrerade skepp.

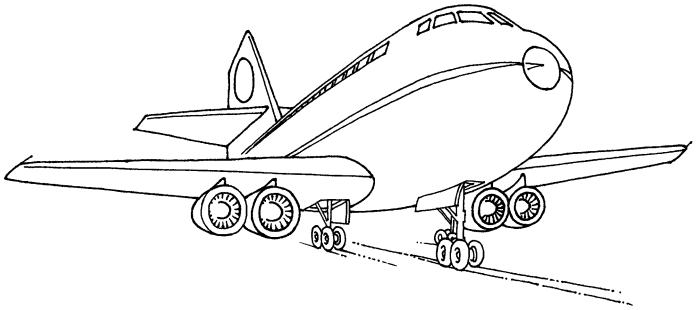

Den som har köpt eller på annat sätt förvärvat ett luftfartyg kan ansöka om inskrivning av förvärvet (2 a § lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg). Transportstyrelsen är inskrivningsmyndighet. Inskrivningen skapar ett sakrättsligt skydd för äganderätten.

Ägaren till ett luftfartyg kan upplåta nyttjanderätt i luftfartyget. Nyttjanderättshavaren kan ansöka om inskrivning av nyttjanderätten. En stor del av luftfartygen i kommersiell trafik innehas med nyttjanderätt genom leasingavtal.

Kronofogden kan utmäta ett luftfartyg trots att det finns hinder mot att säkerställa utmätningen. När hindret faller bort ska Kronofogden säkerställa utmätningen utan dröjsmål (6 kap. 1 § andra stycket UB). Om luftfartyget har dömts i mät enligt 4 kap. 27 § UB krävs ett yrkande för att Kronofogden ska säkerställa innan panthavaren begärt försäljning (6 kap. 1 § tredje stycket UB).

Det har betydelse för luftfartygets värde att det finns dokumentation i form av bl.a. luftvärdighetsbevis, flygdagböcker och tekniska journaler (gångtids- och kalenderlistor). Sådan egendom kan i vissa fall anses vara tillbehör till luftfartyget och tas i förvar enligt 6 kap. 4 § UB. Andra

handlingar som behövs för att nyttja luftfartyget kan Kronofogden omhänderta med stöd av 6 kap. 8 § UB.

Kronofogden bör i princip alltid anlita en sakkunnig vid värderingen av luftfartyg. Av 11 kap. 3 § andra stycket UB följer att en sakkunnig i vissa fall måste anlitas för värderingen av reservdelar till luftfartyg.

Kronofogden ska kungöra auktionen minst **sex** veckor före auktionsdagen (11 kap. 2 § UB).

Kronofogden ska skicka underrättelse till sakägarna i **rekommenderat brev** (11 kap. 2 § andra stycket UB). Vad kungörelsen och underrättelsen ska innehålla framgår av 10 kap. 3–7 §§ UF (se hänvisning från 11 kap. 1 § UF). Kronofogden ska även skicka en underrättelse om försäljningen till kända rättighetsinnehavare (11 kap. 2 a § UB).

Panträtt

Pantsystemet som har införts för fastigheter har inte genomförts för luftfartyg. Här används fortfarande intecknade skuldebrev. Det som sägs om pantbrev och tillägg i 10 kap. 12 § UB ska i stället gälla intecknade skuldebrev och ränta (11 kap. 3 § UB och 19 a § lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg). Räntan får inte beräknas för längre tid än tre år före dagen för utmätningen eller konkursansökan.

I luftfartyg kan det finnas fordringar som är förenade med luftpanträtt. Exempel på sådana fordringar är kostnader för bärgning och för att bevara ett luftfartyg som har förolyckats eller befinner sig i nöd. Dessa fordringar har bästa förmånsrätt i luftfartyget (10 kap. 3 § luftfartslagen och 4 § p. 1 förmånsrättslagen). I luftfartyg kan det också finnas fordringar med retentionsrätt som Kronofogden ska beakta vid auktionen.

Kronofogden ska i sakägarförteckningen ta upp samma fordringar som vid försäljningen av registrerade skepp. Dessutom ska Kronofogden ta upp en nyttjanderätt som är

inskriven eller som inskrivning sökts för (11 kap. 2 a § andra stycket UB). Det som sägs om sjöpanträtter ska i stället gälla luftpanträtter (11 kap. 2 § första stycket UB). Regler om prioritetsordning mellan utmätning och inskrivning av rättighet finns i 4 kap. 30 § tredje stycket UB. I 11 kap. 3 a § UB finns bestämmelser om försäljning av ett luftfartyg där nyttjanderätten skrivits in. Om rättigheten har bättre rätt än exekutionsfordran är den automatiskt skyddad. Om nyttjanderätten inte är skyddad kommer Kronofogden ropa ut luftfartyget med s.k. dubbla utrop. Regeln har sin förebild i 12 kap. 39 § UB (avsnitt 11.3.1).

En inteckning kan meddelas i flera luftfartyg (3 § lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg). Luftfartyg kan på grund av det bli föremål för särutrop och gemensamt utrop enligt 11 kap. 4 § UB. Vid auktionen ska Kronofogden särskilt redogöra för hur utropen ska gå till (11 kap. 1 § p. 2 UF).

När försäljningen har vunnit laga kraft och Kronofogden hållit ett fördelningssammanträde ska Kronofogden underrätta inskrivningsmyndigheten (inskrivningsregistret) och luftfartygsregistret (13 kap. 15–16 §§ UF). Båda registren förs av Transportstyrelsen.

I likhet med vad som gäller vid exekutiv försäljning av registrerade skepp är inteckningar i luftfartyg utan verkan i den utsträckning de inte har fått innestå i luftfartyget i avräkning på köpeskillingen (25 § lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg).

Främmande luftfartyg

För vissa främmande luftfartyg eller intecknade reservdelar ska Kronofogden även tillämpa lagen i anledning av Sveriges tillträde till 1948 års konvention rörande internationellt erkännande av rätt till luftfartyg (11 kap. 1 § andra stycket UB). Se särskilt den lagens 2 och 6 §§ om bl.a. behandling av rättigheter i form av nyttjanderätter och förköpsrätt till luftfartyget p.g.a. besittning samt vissa utökade krav på kungörelsen.

11.8 Verkan av exekutiv försäljning

Vid exekutiv försäljning av fast egendom gäller följande enligt 14 kap. 3 § andra stycket UB:

- när försäljningen har vunnit laga kraft och köpeskillingen betalats har den som åberopar något annat förvärv av egendomen från gäldenären förlorat sin rätt mot köparen
- den som påstår att gäldenärens åtkomst till egendomen var ogiltig eller av något annat skäl inte gällde mot den rätte ägaren har förlorat sin rätt mot köparen om lagfart var beviljad för gäldenären när den exekutiva försäljningen ägde rum.

Vid konkurrens mellan en frivillig försäljning av en del av en fastighet och exekutiv försäljning av hela fastigheten har sedan fastighetsbildningsförrättningen förklarats vilande den exekutiva försäljningen företräde enligt 14 kap. 3 § andra stycket UB (Hovrätten för västra Sverige utslag 1993-08-27, Ö 945/92 = RIC 49/93).

Vid exekutiv försäljning av registrerade skepp eller luftfartyg registrerade i luftfartygsregistret kommer köparens förvärv i vissa fall att gälla även om gäldenären inte var rätt ägare. Förvärvet blir giltigt om försäljningen har vunnit laga kraft, köpeskillingen har betalats och gäldenärens åtkomst var inskriven när försäljningen ägde rum (14 kap. 3 § första stycket UB).

I 14 kap. 4–6 §§ UB finns regler om ersättning för skador med anledning av att egendom frångår köparen eller att tredje man förlorar sin äganderätt till egendomen.

12 Redovisning av medel

Avsnittet tar upp hantering av medel som flyter in till Kronofogden, hur de ska fördelas och krediteras samt vad som gäller för utbetalning. Inbetalning kan bli aktuellt under hela verkställighetsprocessen medan övriga delar behandlas i processteget leverera.

För mer detaljerad information om medelshantering finns handbok Medelshanteringen.

12.1 Inbetalning

Om gäldenären i ett utsökningsmål betalar medel till Kronofogden anses pengarna enligt 4 kap. 28 § UB omedelbart utmätta i målet om de inte har betalats med något villkor som strider mot det. Det behövs alltså inget särskilt beslut för att medlen ska anses utmätta. Det räknas inte som ett sådant villkor att gäldenären meddelar att en inbetalning ska räknas som betalning för en viss skuld om det finns flera skulder (Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap 28 § UB). Medlen anses då utmätta i det eller de anvisade målen.

Kontanter

Kronofogden tar helst inte emot kontanter utan föredrar andra betalningsmetoder. Vid betalning med kontanter är det viktigt att Kronofogden kontrollerar att betalningen görs med giltiga sedlar som inte är förfalskade. Kronofogden ska granska om kontantbetalningen skulle kunna vara penningtvätt. Om det efter en granskning i det enskilda fallet finns någon misstanke om penningtvätt ska Kronofogden underrätta finanspolisen (se avsnitt 6 i Anvisning för kontanthantering).

Kortbetalning

Betalning kan ske hos Kronofogden med de flesta bankkort, betalkort eller kreditkort som har chip och pinkod. Betalning får inte ske med annans kort, inte ens om fullmakt från kortinnehavaren finns.

Kronofogden tar inte emot American Express eller Diners. Det kan dock finnas beloppsspärrar som gör att det inte går att betala större belopp med kort. Vid förfrågningar om kortbetalning bör Kronofogden informera om att beloppsspärrar kan förekomma och rekommendera personen att själv häva spärren hos banken.

Med anledning av de avgifter som Kronofogden får betala vid vissa kortbetalningar (med betal- eller kreditkort) bör planerade större betalningar, t.ex. en slutlikvid efter en försäljning, göras på något annat sätt. I dessa fall bör Kronofogden informera personen om att det är bättre att betala via bankgiro.

Postväxel

Kronofogden tar sedan den 31 mars 2020 inte emot postväxel som betalningsmedel.

Check

Kronofogden ska godta en check som betalning om det inte är troligt att checken saknar täckning. För hantering av checkar, se Anvisning för kontanthantering..

Bankgiro

I stor utsträckning betalar gäldenären genom att sätta in pengar på Kronofogdens bankgiro.

Swish

Den som har skulder hos Kronofogden kan betala med Swish via Mina sidor.

Betalningsdag

Som betalningsdag räknas bankgirots bokföringsdag eller den dag betalningen görs direkt hos Kronofogden. Ränteberäkningen fortgår till dag för utbetalning alternativt dag för fördelning.

Betalning vid exekutiv försäljning

Betalning av handpenning vid exekutiv försäljning kan endast ske med kort som har chip och pinkod. Inroparen kan endast betala med sitt eget kort och inroparen ska kunna legitimera sig. Kronofogden accepterar inte korten American Express eller Diners Club. Det är inte möjligt att betala med postväxel eller kontanter, se Kronofogdemyndighetens ställningstagande Betalning vid exekutiv försäljning, 3/20/VER.

Indrivningskvitto

När betalning i form av kontanter, kort, eller check sker till Kronofogden i allmänna och enskilda mål ska myndigheten alltid utfärda ett särskilt kvitto, s.k. indrivningskvitto (13 kap. 2 § UF). Kvitto behöver inte skrivas om betalningen görs genom insättning på Kronofogdens bankgiro. Av kvittot ska framgå vad som har betalats (handpenning, skuld etc.). Kronofogden lämnar eller skickar kvittot till den som gjort inbetalningen. Kronofogden får bara använda de fastställda kvitto-blanketterna. Det är det kontor som först tar emot betalningen som utfärdar kvittot. Om Kronofogden tar emot en betalning utanför kontoret får betalaren ett interimistiskt kvitto. Det intermistiska kvittot ersätts sedan med ett indrivningskvitto som Kronofogden skickar till betalaren.

12.2 Fördelning

God redovisnings-sed

Kronofogdens bokföringsskyldighet ska fullgöras på ett sätt som överensstämmer med god redovisningssed (6 § förordningen om myndigheters bokföring).

Det innebär bl.a. att om en bokföringspost rättas, så ska Kronofogden ange när rättelsen har skett och vem som har gjort den.

Kronofogden ska också beskriva de enskilda bear-betningarna inom IT-stödet så att det går att förstå hur de är gjorda (behandlingshistorik). Det ska med andra ord enkelt kunna gå att spåra en viss inbetalning och vad som har hänt med den.

Krav på skyndsamhet

När pengar kommer in till Kronofogden i ett enskilt mål ska myndigheten redovisa medlen så snart som möjligt (13 kap. 1 § UB). Kronofogden får dock vänta med redovisningen om beloppet är litet och det är troligt att ytterligare medel flyter in. Kronofogden bör dock inte vänta längre än tre månader, om det inte finns särskilda skäl (13 kap. 3 § UF).

När det inte går att redovisa medlen ska de göras räntebärande (13 kap. 1 § UF). Räntan är beroende av ränteläget och kan alltså vara 0 %. Det är dock inte nödvändigt om pengarna beräknas kunna betalas ut inom två veckor.

Enligt huvudregeln ska medlen redovisas inom två veckor från att de kom in till Kronofogden ”om inte hinder möter eller särskilda skäl föreligger” (13 kap. 3 § första meningen UF). Särskilda skäl kan t.ex. vara att ett fördelnings-sammanträde som satts ut efter tvåveckorsfristen. Bestämmelsen gäller även redovisning av delbelopp, med vissa undantag (13 kap. 3 § andra meningen UF). Bestämmelsen gäller däremot inte när det är fråga om egendom i form av registrerat skepp, luftfartyg eller fast egendom (13 kap 3 § första meningen UF). Också allmänna mål (13 kap. 5 § UF) och underhållsbidrag (13 kap. 1 § andra stycket UB) har särskilda regler. Vid löneutmätning bör redovisning som regel ske en gång i månaden (prop. 1980/81:8 s. 678).

Krav på fördelning

Om två eller flera borgenärer är berättigade till betalning ska de influtna medlen fördelas (13 kap. 4 § UB). När endast en borgenär är berättigad till betalning görs ingen fördelning, utan medlen betalas ut till denna.

Fördelningsbeslut

Fördelningen av medel ska dokumenteras i ett beslut som ska skickas till sakägarna om det inte är uppenbart onödigt och beslutet meddelats utan fördelningssammanträde (13 kap. 11 § UF). I praktiken innebär det att Kronofogden skickar ut fördelningsbesluten i samband med försäljning, när en fordran är tvistig eller när fördelningen är komplex av någon annan anledning. När fordringsförhållanden är enkla och det är klart hur fördelningen av medlen ska göras skickar Kronofogden normalt inte ut beslutet till sakägarna.

När egendom som omfattas av företagshypotek utmätts och sålts ska Kronofogden alltid upprätta ett fördelningsbeslut om hypotekshavaren begär betalning.

Fördelningsbeslutet ska skickas till gäldenären, utmätningssökanden och hypotekshavaren.

Fördelnings-sammanträde

I regel är det inte angeläget att hålla något särskilt sammanträde för att fördela influtna medel mellan betalningsberättigade. I vissa fall måste dock Kronofogden hålla sammanträde.

Ett fördelningssammanträde är särskilt föreskrivet efter en exekutiv försäljning av fast egendom på auktion, av ett registrerat skepp, av ett registrerat luftfartyg eller av intecknade reservdelar till luftfartyg (12 kap. 20 §, 10 kap. 6 § och 11 kap. 1 § UB). Kronofogden ska också hålla fördelningssammanträde när det är oklart hur influtna medel ska fördelas (13 kap. 4 § UB). Se även under avsnitt 11.4.2 där bl.a. 13 kap. 6–9 §§ UF berörs.

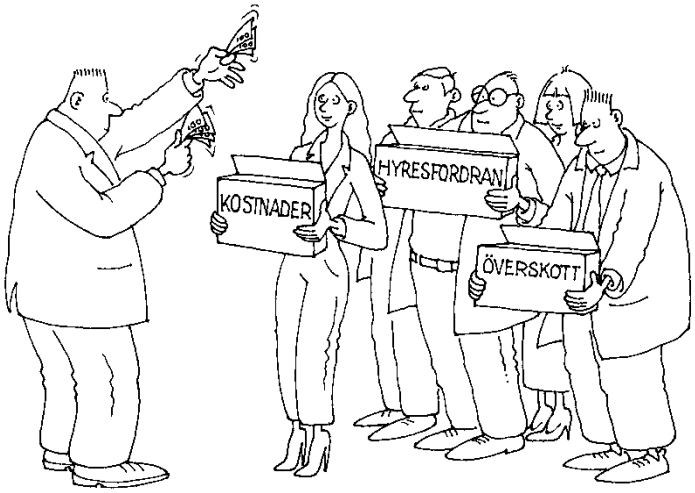

12.2.1 Ränta på influtna medel

När Kronofogden sätter in influtna medel på räntebärande konto uppstår ränta på pengarna. Räntan är beroende av ränteläget och den kan alltså vara 0 %. Vad som sägs om influtna medel gäller även den ränta som utgår på influtna medel till och med den dag då fordringarna ska beräknas

(13 kap. 2 § jfr med 13 kap. 6 § UB). Räntan på det influtna belopp som uppstår efter nämnda dag tillkommer den som är berättigad till räntan (13 kap. 2 § UB).

Så länge influtna medel inte reserverats för en viss borgenär ska alltså den ränta som uppstår på det insatta beloppet behandlas på samma sätt som själva beloppet och användas för att betala skulden. Principen stämmer med sättet att beräkna fordringar (13 kap. 6 § UB). Räntan tillgodoräknas alltså gäldenären på det sättet att den ska användas till kreditering av skulden.

I många fall går det dock inte att betala ut pengar förrän en viss tid efter fördelningen. En borgenär som får vänta på sin betalning har rätt till räntan på de medel som reserverats för målet och som fortfarande finns kvar hos Kronofogden. Till skillnad från vad som anförts i stycket ovan är det borgenären som ska ha denna ränta, det vill säga ränta som uppstår på det räntebärande kontot efter fördelningsdagen ska betalas till borgenären utan att gäldenärens skuld krediteras (jfr JO beslut 2002-04-15, dnr 3828-2001, RIC 15/02). Borgenären/Sökanden har i vissa fall möjlighet att ställa säkerhet för att få medlen utbetalade (13 kap. 14 § UB).

De ovannämnda principerna gäller även när det p.g.a. inhibition finns något hinder mot att verkställa en fördelning eller utbetalning på den utsatta dagen. Principerna ska tillämpas även när det inte ska hållas något fördelningssammanträde eller om det bara finns en borgenär, då fördelningen ersätts med ett beslut om utbetalning. Detsamma gäller när belopp avsätts p.g.a. en tvist om bättre rätt till medlen (13 kap. 7–8 §§, 13 kap. 14 § p. 5 UB). Ett beslut om avsättning bör i det sammanhanget räknas som ett beslut om utbetalning.

Om fordran (reservationsvis bevakning eller inte) upptagits till ett högre belopp än vad som slutligen ska betalas, ska överskottet inklusive ränta gå till nödlidande borgenär.

Detta naturligtvis under förutsättning att borgenärens skuld har varit med på den ursprungliga utmätningen.

12.2.2 Företrädesordningen vid fördelning

När Kronofogden fördelar influtna medel ska hänsyn tas till vilka som gör anspråk på betalning och i vilken ordning de har företräde. Det handlar inte bara om utmätnings-sökandena, utan det kan finnas flera andra som har rätt till betalning. Vid fördelningen ska Kronofogden också besluta hur eventuella förrättningskostnader ska tas ut.

Nedan beskrivs de vanligaste fordringarna och i vilken ordning de ska betalas.

Fordrans storlek

Vid fördelningen ska Kronofogden ta upp fordran (kapital, eventuell dröjsmålsränta och kostnader) med det belopp som den uppgår till den dag fördelningssammanträdet hålls eller fördelningen görs (13 kap. 6 § UB).

Om det bara finns en borgenär gör Kronofogden ingen fördelning. Då beräknar Kronofogden istället borgenärens fordran per utbetalningsdagen. Det innebär att borgenären har rätt att få ränta enligt exekutionstiteln fram till dess att medlen utbetalas (prop. 1980/81:8 s. 679, NJA 2013 s. 1084 och Utsökningsbalken Kommentaren till 4 kap. 28 § UB). När ett belopp avsätts p.g.a. en tvist om bättre rätt till medlen ska Kronofogdens beslut om avsättning räknas lika som betalning (1980/81:8 s. 680).

Panträtt och retentionsrätt

När Kronofogden har gjort utmätning av egendom där det finns panthavare eller retentionsrättshavare ska de ha betalt före utmätningssökandena (se avsnitt 10.2).

Företagshypotek

När Kronofogden fördelar medel måste hänsyn tas till panthavare som har företagshypotek som säkerhet Det innebär att inför en fördelning måste Kronofogden göra en utredning om hur medlen ska fördelas (se avsnitt 6.4).

Tredje man

När egendom har sålts efter ett indragningsförfarande enligt 8 kap. 8 § UB måste Kronofogden ta hänsyn till tredje man, dvs. delägaren till egendomen, när influtna medel fördelas. Tredje man har rätt att få betalt ur medlen i förhållande till hur stor hens ägarandel är.

Kostnader

Om det finns flera borgenärer ska Kronofogden vid fördelning först ta ut alla gemensamma kostnader (17 kap. 7 § UB). En gemensam kostnad kan t.ex. vara kostnaden för transport eller värdering. De gemensamma kostnaderna ska tas ut innan fördelningen av medel sker mellan utmätningssökandena. Vid en andelsutmätning ska förrättningskostnaderna endast tas ut av utmätningsgäldenärens andel. Vid fördelningen läggs grundavgiften i varje mål till respektive borgenärs fordran (13 kap. 6 § fjärde stycket UB). Detsamma gäller förrättningskostnad som är specifik för ett visst mål.

Utmätnings-sökandena

Huvudregeln är att medlen fördelas proportionerligt mellan de mål som ingår i utmätningen (de har alltså lika rätt i förhållande till fordringsbeloppens storlek). Äldre utmätningar har normalt företräde framför senare (9 § fjärde stycket förmånsrättslagen). Inom gruppen för de allmänna målen fördelar Kronofogden som regel medlen på målen i åldersordning, varvid det äldsta målet får betalt först.

Undantag från huvudregeln görs bl.a. vid löneutmätning (särskild företrädesordning finns i 7 kap. 14 § UB) och vid utmätning av registrerat skepp eller luftfartyg, intecknade reservdelar till sådant luftfartyg eller fast egendom då förmånsrätt uppstår först genom registrering av utmätningen (4 kap. 30 § andra stycket UB).

Panthavare

Utmätningssökanden kan ha bättre förmånsrätt än vad utmätningen medför. När sökanden t.ex. har pant i en såld egendom får hen den förmånsrätt som följer med panten.

Kvarstad och betalningssäkring

Om egendom som kvarstadsbelagts eller betalningssäkrats senare utmäts för en annan oprioriterad fordran, får

kvarstaden eller betalningssäkringen samt utmätningen förmånsrätt i förhållande till fordringsbeloppens storlek (16 kap. 15 § andra stycket UB). Kronofogden ska med andra ord fördela beloppet proportionellt mellan målen.

Sekundär-fördelning

Bestämmelsen i 13 kap. 6 § UB tar sikte på att en och samma fördelningsdag används för alla sakägare. Om Kronofogden t.ex. gör en kompletterande fördelning, eller en s.k. sekundärfördelning (13 kap. 8 § UB), är det den ursprungliga fördelningsdagen som ska vara utgångspunkt för beräkningen av borgenärernas fordringar och hur upplupen ränta på influtna medel ska fördelas.

Annan företrädes-ordning

Om samtliga berörda sakägare är överens kan Kronofogden fördela medlen på annat sätt än vad den lagstadgade företrädesordningen anger (13 kap. 9 § UB).

Särskilt om fast egendom

Vid försäljning av fast egendom upprättar Kronofogden en sakägarförteckning med fordringar och rättigheter, se avsnitt 11.2.1. Fördelningen sker därefter enligt sakägarförteckningen om det inte framgår att fordran understiger vad som anges i förteckningen (13 kap. 10 § andra stycket UB). Bestämmelsen gäller även vid försäljning av registrerade skepp och luftfartyg.

Avräkning

När influtna medel ska fördelas vid avräkning görs det i åldersordning. Den äldsta skulden får medel först, och därefter fördelas medlen i fallande ordning så långt de räcker.

Öresavrundning

Enligt 2 § lagen om avrundning av vissa fordringar till helt krontal m.m. ska gäldenären, vid betalning i allmänna mål i andra än helt krontal, bara tillgodoräknas belopp som motsvarar närmast lägre hela krontal.

Överskjutande öresbelopp avräknas av Kronofogden där det kan göras från en fordran i ett annat utsökningsmål för samma gäldenär. Om det inte är möjligt, är det staten som får beloppet.

12.3 Kreditering

När de influtna medlen har fördelats mellan gäldenärens olika mål ska Kronofogden göra en kreditering eller avräkning inom målen. Det ska naturligtvis göras även om gäldenären bara har ett mål. Inom ett mål ska dess olika delar (t.ex. kapital, ränta och grundavgift) krediteras enligt målets krediteringsordning, så långt beloppet räcker. Normalt krediteras Kronofogdens kostnader och avgifter först. Om det finns flera skulder av samma typ, t.ex. två kapitalbelopp med olika räntesatser, ska betalningen fördelas proportionellt utifrån beloppens storlek. Medel kan normalt fördelas och krediteras även om de under vissa förhållanden inte kan betalas ut.

12.3.1 Avräkning

Avräkning i enskilda mål

Sökandens fordran i enskilda mål kan bestå av kapital, ränta på kapital, rättegångskostnad, ränta på rättegångskostnad, inkassokostnad, ränta på inkassokostnad och utsökningsavgifter. Avräkningsordningen regleras i 13 kap. 13 § UB.

Medel som borgenären får (efter att utsökningsavgifterna är betalda) avräknas i följande ordning:

7. ränta på lagsöknings-/rättegångskostnad
8. rättegångskostnad
9. ränta på inkassokostnad
10. inkassokostnad
11. ränta på kapital
12. kapital.

Borgenärens fordran kan avräknas i en annan ordning. Villkoret är att borgenären begär det före fördelningen, eller före utbetalningen om det inte blir någon fördelning.

Riktad betalning

Gäldenären har rätt att rikta en frivillig betalning på vilken förfallen skuld hen vill. Det gäller även om hen har flera skulder till samma borgenär (9 kap. 5 § handelsbalken). Gäldenären har även rätt att betala av på en skuld som inte har förfallit, om den så kallade frigörelsetiden är inne så att borgenären inte kan avvisa betalningen (NJA 2002 s. 577). Då måste gäldenären rikta betalningen till en viss skuld eller låta sin avsikt framgå på annat sätt. Observera att gäldenären inte kan bestämma hur betalningen ska avräknas från skulden. Hen kan t.ex. inte kräva att kapitalet ska krediteras före räntan.

Särskilt om a-mål

Det finns inga särskilda bestämmelser för krediteringsordningen vid betalning i allmänna mål, varför reglerna i handelsbalken används. Vid frivillig betalning i allmänna mål bör Kronofogden följa gäldenärens önskemål om vilken skuld som ska betalas. Det gäller även förhållandet mellan t.ex. skatter och böter. Det gäller däremot inte skattefordringar som grundas på SFL. Då ska den äldsta fordran som regel krediteras först (19 § IL och NJA 1986 s. 454).

Om gäldenären inte talar om hur hen vill att betalningen ska krediteras ska det äldsta målet krediteras först, med hänsyn till risken för preskription. Inom målet krediteras grundavgiften och eventuella förrättningskostnader först och därefter eventuell ränta och kapitalet.

12.4 Utbetalning

Utbetalning i allmänhet

Utbetalningar görs maskinellt, utom i undantagsfall. Utbetalningar bokförs normalt på mottagarens konto andra arbetsdagen efter den dag då posten godkänts för utbetalning.

Konkurs

När gäldenären har försatts i konkurs och en utmätning gjorts inom tre månader före konkursansökningen ska redovisning göras till förvaltaren (avsnitt 10.1 kantrubrik konkurs). Om en utmätning verkställts tidigare görs

redovisningen till sökanden. Även vid löneutmätning ska pengarna i vissa fall redovisas till konkursförvaltaren (avsnitt 5.14).

Utbetalning i allmänt mål

För redovisning i allmänt mål gäller särskilda bestämmelser. Då redovisar Kronofogden influtna medel genom utbetalning till sökandemyndigheten eller genom överföring av en bokföringspost till statens redovisnings-system.

Överskott vid utmätning och egen inbetalning

Uppkommer överskott vid utmätning och det finns mål hos Kronofogden som inte omfattades av utmätningsbeslutet och i vilka avitiden har passerat kan myndigheten utmäta överskottet som en fordran. I övriga fall ska överskottet återbetalas till gäldenären.

Utbetalning när sökanden återkallar

Återkallar sökanden innan Kronofogden har betalat ut några pengar ska utbetalning inte ske till den sökanden. I första hand ska pengar som kommer från utmätning omfördelas på andra mål som har ingått utmätningen. Omfördelning kan bara ske om något av målen som var med i utmätningen fortfarande är under verkställighet. Kan omfördelning inte ske, ska pengarna utmätas för andra mål. Har gäldenären inte andra utmätningsmål ska pengarna betalas tillbaka till gäldenären.

12.4.1 Hinder mot utbetalning

I vissa situationer krävs det att borgenären ställer säkerhet för att medel ska kunna utbetalas. Enligt 13 kap. 14 § UB får pengar inte betalas ut om

- utmätning har skett med stöd av 3 kap. 5 § 1 eller 6 § och exekutionstiteln inte har vunnit laga kraft eller utmätning har skett på grund av utslag eller beslut i mål om betalningsföreläggande eller handräckning och gäldenären har sökt återvinning eller överklagat (punkt 1)
- det gjorts en utmätning hos ett dödsbo för fordran som inte är förenad med särskild förmånsrätt och fristerna

som nämns i 8 kap. 6 § första stycket UB inte har passerats (punkt 2)

- utmätningen eller försäljningen har överklagats (punkt 3)
- fördelning som skett vid fördelningssammanträde inte har vunnit laga kraft (punkt 4) eller
- det råder en tvist i något annat avseende om vem som ska ha pengarna (punkt 5).

Som säkerhet kan godtas pant, borgen eller företags-hypotek (2 kap. 25 § UB). En säkerhet ska prövas av Kronofogden om inte den till vars förmån säkerheten gäller har godkänt den. Vad gäller banker och liknande penninginrättningar kan en säkerhet vara ett löfte om att infria den förpliktelse som säkerheten ska avse (2 kap. 25 § andra stycket UB). Samtliga berörda sakägare kan dock bevilja att belopp betalas ut utan säkerhet (13 kap. 19 § UB). Som sakägare räknas inte bara borgenärer utan även gäldenären och köparen (prop. 1980/81:8 s. 707). Om ett beslut om fördelning eller utbetalning ändras, kan Kronofogden använda den säkerhet som borgenären har ställt för att få tillbaka medlen (13 kap. 20 § UB).

Om Kronofogden avsatt medel på grund av att fordran är tvistig får den vinnande parten i en domstol lyfta medlen mot säkerhet, trots att domstolsavgörandet inte har vunnit laga kraft (13 kap. 15 § UB).

Observera att om en fördelning överklagas så hindrar det bara att det belopp som berörs av överklagandet betalas ut (13 kap. 16 § UB).

I detta sammanhang är det också viktigt att komma ihåg att medel kan betalas ut trots att utmätningen inte delgetts gäldenären. Vidare är det inget hinder för en utbetalning att utmätningen inte har vunnit laga kraft. Däremot vinner fördelnings- eller utbetalningsbeslutet inte laga kraft innan utmätningsbeslutet har gjort det (18 kap. 7 § tredje stycket UB). Om fördelning skett vid fördelningssammanträde

utgör det dock hinder mot utbetalning om gäldenären delgetts utmätningsbeslutet senare än dagen för sammanträdet (13 kap. 14 § p 4 UB).

Fordringsbevis

Kronofogden ska ta hänsyn till det som i allmänhet gäller för borgenärer som ska visa upp eller återställa ett fordringsbevis eller en säkerhet som har ställts för en fordran (13 kap. 17–18 §§ UB). Om borgenären måste visa upp en fordringshandling för att få rätt att kräva betalning, t.ex. när fordran grundas på löpande skuldebrev, ska originalhandlingen förses med anteckning om betalningen (s.k. nedstämpling). Handlingen ska sedan lämnas till gäldenären vid full betalning och annars till borgenären (13 kap. 21 § UF).

Små belopp

Kronofogden ska som huvudregel inte betala ut mindre än 100 kr i ett mål. Ska influtna medel fördelas mellan flera mål och om det belopp som ska betalas ut i något av dessa understiger 100 kronor ska beloppet, om särskilda skäl inte föranleder något annat, i stället fördelas mellan övriga mål där fordringen inte fått full täckning (13 kap. 20 a § första stycket UB).

Kronofogden är inte skyldig att betala ut belopp som är lägre än 25 kr. Om beloppet inte betalas ut går det till staten (13 kap. 20 a § andra stycket UB). Att beloppet inte betalas ut innebär inte att det inte kommit in i målet. Det ska alltså ändå krediteras.

12.4.2 Åtgärder i samband med utbetalning

Utbetalnings-kontroll

Kronofogden kontrollerar utbetalningar enligt interna rutiner. Vilka utbetalningar som kontrolleras beror huvudsakligen på hur höga belopp det gäller och vem som är betalningsmottagare. Det som kontrolleras är bland annat att rätt mottagare får utbetalningen och att fördelning och kreditering är korrekt.

Utbetalning pga. företagshypotek

När en företagshypotekshavare får betalt pga. företagshypotek ska Kronofogden skicka en kopia av

beslutet till Bolagsverket (13 kap. 12 § UF). Detta görs så snart fördelningsbeslutet eller, om fördelning inte har skett, utbetalningen till hypotekshavaren inte längre kan överklagas. Kronofogden ska dessutom anteckna på ett skriftligt företagsinteckningsbrev i vilken utsträckning inteckningen blivit utan verkan (13 kap. 22 § UF).

13 Avhysning

Det här avsnittet berör samtliga steg i verkställighetsprocessen, men tyngdpunkten ligger på Utreda och Verkställa.

”Att verkställa en dom på avhysning av en person från dennes bostad är en mycket ingripande åtgärd. En sådan verkställighet är en uppgift som kräver särskild noggrannhet och omsorg i den exekutiva verksamheten.”
Högsta domstolen (NJA 2002 s. 188)

16 kap. UB innehåller bestämmelser om annan verkställighet, dvs. annan verkställighet än utmätning. Annan verkställighet kan vara avhysning, handräckning, kvarstad m.m. Avhysning regleras i 16 kap 1-9 §§ UB.

Avhysning innebär att en tidigare ägare eller nyttjande-rättshavare skiljs från besittningen till en fastighet eller en del av en fastighet och att Kronofogden flyttar hens tillhörigheter därifrån. Besittningen övergår därefter till sökanden. Sökande är oftast fastighetsägaren men kan även vara en hyresgäst eller bostadsrättshavare som upplåtit fastighet/del av fastighet med nyttjanderätt. Denna verkställighet gäller för det mesta bostadslägenhet eller lokal.

Om någon egenmäktigt har skaffat sig besittning – genom att ockupera eller liknande – avlägsnar Kronofogden hen enligt reglerna om verkställighet i annat fall (16 kap. 11–12 §§ UB).

Den mot vilken verkställighet söks kallas för svarande. Lagstiftningen om verkställighet av avhysning innehåller regler som ska skydda svaranden. I 16 kap. 3 § UB uttalas att en avhysning ska genomföras så att skälig hänsyn tas till både sökandens intresse och svarandens situation. I 16 kap. 4 § UB regleras frågan om anstånd, om det behövs av hänsyn till svaranden. Kronofogden har alltså möjlighet att vid en avhysning ta hänsyn till svarandens sociala situation. Det gäller särskilt vid avhysning från en bostad. Vid annan avhysning är skyddet inte lika långtgående.

13.1 Exekutionstitlar

Exekutionstiteln måste innehålla en förpliktelse för svarande att flytta. Den måste dessutom närmare ange varifrån svaranden ska flytta. Ett annat villkor för att verkställa en avhysning är att skyldigheten för svaranden att flytta måste ha inträtt.

Följande exekutionstitlar förekommer vid avhysning:

Dom eller tredskodom
En dom eller tredskodom om förpliktelse för svaranden att flytta ska för att få verkställas antingen ha vunnit laga kraft eller innehålla ett särskilt förordnande om att domen får verkställas trots att den inte vunnit laga kraft (3 kap. 3 och 9 §§ UB, se även 17 kap. 14 § RB). Domen ska i förekommande fall innehålla ett bevis om laga kraft som utfärdas av domstolen.

Om tingsrättens dom överklagas får hovrätten omedelbart besluta att tingsrättens särskilda förordnande enligt ovan inte får verkställas (50 kap. 8 § andra stycket RB).

I rättsfallet NJA 2002 s. 188 hade Kronofogden felaktigt verkställt en dom om avhysning från en bostad innan domen hade vunnit laga kraft. I domen hade svaranden förpliktats att avflytta omgående. Detta är *inte* ett exempel på ett särskilt förordnande som tillåter Kronofogden att verkställa en icke lagakraftvunnen dom. Förpliktelsen att

avflytta omgående riktar sig direkt endast till svaranden. Ett förordnande av domstolen om att en dom får verkställas innan den har vunnit laga kraft riktar sig direkt till Kronofogden. HD bedömde att gärningen inte kunde vara ringa på grund av att felet var till stor nackdel för svaranden, att det med hänsyn till verksamhetens art ska ställas stora krav på korrekt handläggning och att förrättningsmannen självständigt hade handlagt frågan om avhysning.

Verkställigheten fick till följd att staten dömdes att betala ett större skadestånd, vilket till viss del berodde på den bristfälliga dokumentationen i målet.

Stadfäst förlikning
En i dom stadfäst förlikning med förpliktelse för svaranden att flytta kan verkställas trots att den inte vunnit laga kraft (3 kap. 13 § UB) om inte annat beslutas i samband med ett överklagande av domen. Detsamma gäller förlikning som är stadfäst av hyresnämnd i ett beslut (21 b och 32 §§ lagen om arrendenämnder och hyresnämnder).

Hovrätten för Västra Sveriges har i beslut 1987-09-21 i mål Ö 883/87 (RIC 53/87) slagit fast att en i dom stadfäst förlikning är verkställbar om svaranden åtagit sig att flytta från lägenheten en viss dag. Svaranden hade i en förlikning som stadfäst i dom förbundit sig att till ett angivet datum flytta från lägenheten. Hovrätten ansåg således att denna formulering var en verkställbar förpliktelse.

Utslag i mål om betalningsföreläggande och handräckning
Utslag verkställs som lagakraftägande domar (3 kap. 12 § UB). Inom en månad från dagen för utslaget kan svaranden ansöka om återvinning. Om svaranden ansöker om återvinning kan tingsrätten besluta att utslaget tills vidare inte får verkställas (inhibition).

När svaranden har ansökt om återvinning kan domstolen i en senare dom fastställa förpliktelsen att flytta. I så fall blir

det i stället reglerna om verkställighet av dom som ska tillämpas.

Beslut av hyresnämnd
Vid en tvist om förlängning av ett hyresavtal kan hyresnämnden förplikta hyresgästen att flytta (13 a § lagen om arrendenämnder och hyresnämnder). För att Kronofogden ska kunna verkställa hyresnämndens beslut måste det antingen ha vunnit laga kraft eller så ska hyresnämnden i beslutet särskilt ha förordnat att beslutet får verkställas även fast det inte har vunnit laga kraft. Hyresnämndens beslut får överklagas till Svea hovrätt inom tre veckor från den dag det meddelades. Lagen om rättegång i vissa hyresmål i Svea hovrätt blir då tillämplig. Hovrättens beslut får inte överklagas.

Ett beslut om att hyresrätten ska upphöra att gälla är ett fastställelsebeslut som inte kan verkställas. För det krävs ett uttryckligt förpliktande för hyresgästen att flytta.

Förordnande av domstol i mål om äktenskapsskillnad eller om bodelning mellan sambor
I mål om äktenskapsskillnad kan domstolen i ett beslut bestämma vem av makarna som ska ha rätt att bo kvar i deras gemensamma bostad (14 kap. 7 § äktenskapsbalken). När domstolen har förordnat på det sättet, är den andre maken skyldig att genast flytta från bostaden (14 kap. 8 § andra stycket äktenskapsbalken). Gör hen inte det kan Kronofogden på begäran av den make som ska bo kvar avhysa den som ska flytta (prop. 1986/87:1 s. 210). Beslutet får verkställas på samma sätt som en dom som har vunnit laga kraft.

Motsvarande bestämmelser finns i sambolagen, där 28 och 29 §§ behandlar situationen att bostaden ingår i en bodelning. På begäran av någon av samborna får domstolen besluta om vad som ska gälla för tiden till dess att frågan har avgjorts genom beslut som har vunnit laga kraft. Detta interimistiska beslut får Kronofogden verkställa på samma sätt som ett beslut som har vunnit laga kraft.

Domstolen kan när som helst ändra beslutet och det ska omprövas när ärendet slutligt avgörs. 31 § sambolagen kan tillämpas om målet gäller rätten att överta en bostad.

Kronofogdens inledande åtgärd är att uppmana den som ska flytta att ta med sina personliga tillhörigheter, överlämna nycklarna och lämna bostaden. Om det behövs skiljer Kronofogden svaranden från tillträde till bostaden genom att byta lås. Det blir alltså inte fråga om att flytta bohag. Den som har rätt att bo kvar har även rätt att använda den andre makens bohag tills frågan är avgjord om vem som slutligen ska ha bostaden (14 kap. 8 § äktenskapsbalken och 29 § sambolagen).

Protokoll från exekutiv försäljning av fast egendom och bostadsrätt
Efter exekutiv försäljning har köparen rätt att vid behov få handräckning för att komma i besittning av (få tillgång till) det hen har köpt (8 kap. 18 § UB).

Vid tvångsförsäljning av en bostadsrätt tillämpas bestämmelserna i UB om exekutiv försäljning av lös egendom i allmänhet (8 kap. 2 § bostadsrättslagen). Det innebär att köparen även efter en tvångsförsäljning kan begära handräckning enligt 8 kap. 18 § UB.

När en tidigare ägare inte flyttar från en fastighet eller bostadsrätt verkställer Kronofogden handräckningen enligt bestämmelserna om avhysning. Köparen får tillträda fastigheten om hen har fullgjort hela sin betalningsskyldighet på fördelningsdagen och under förutsättning att auktionen inte har överklagats och fortsatt verkställighet förbjudits av domstol (inhibition), se avsnitt 11.4.3. Köparen av en bostadsrätt får tillträda bostadsrätten när hen har fullgjort sin betalningsskyldighet och antagits som medlem i bostadsrättsföreningen. Handräckning enligt 8 kap. 18 § UB får anses som en del av försäljningsärendet. En ansökan om handräckning tas dock upp som ett utsökningsmål.

13.2 Vilka ska avhysas?

Exekutionstiteln brukar rikta sig endast mot den person som har ingått avtalet om nyttjanderätt med fastighetsägaren. För att sökanden ska komma i besittning av lägenheten eller lokalen måste förutom svaranden också hens familj och eventuella inneboende avhysas. Ett beslut om avhysning kan Kronofogden verkställa mot svaranden, svarandens familjemedlemmar och inneboende. Kronofogden kan också verkställa mot någon som svaranden har upplåtit nyttjanderätten till. Det måste dock vara uppenbart att den som är inneboende eller någon annan tredje man inte har fog för att motsätta sig verkställigheten (16 kap. 8 § UB).

Huvudregeln är alltså att svarandens familj, inneboende eller andrahandshyresgäst blir avhysta. Om någon av dem påstår att hen har varit i direktkontakt med hyresvärden och diskuterat att hyreskontraktet ska överföras på hen bör handläggaren dock vara försiktig och i tveksamma fall ställa in avhysningen.

Om en inneboende eller någon annan tredje man åberopar något som rimligen skulle kunna utgöra hinder mot avhysningen får Kronofogden inte verkställa. För handläggaren kan det vara svårt att avgöra denna fråga vid förrättningen. Kronofogden kan besluta om anstånd med förrättningen, om det behövs av hänsyn till tredje man.

I nästa avsnitt finns en närmare redogörelse för olika invändningar om hinder mot verkställigheten.

13.3 Invändningar om hinder mot verkställighet

Gammal exekutionstitel/ nytt hyres-förhållande

En dom eller utslag som förpliktar någon att flytta från en fastighet, lägenhet eller liknande kan inte Kronofogden verkställa efter hur lång tid som helst. Om fastighetsägaren låter nyttjanderättshavaren bo kvar och fortsätter att ta emot hyres- eller arrendebetalningar anses ett nytt hyres-/arrendeförhållande uppkomma mellan parterna.

I NJA 2008 s. 910 hade hyresvärden dröjt med ansökan om avhysning mer än sex månader efter att avhysningsbeslutet vann laga kraft. Under tiden hade hyresvärden skickat hyresavier till, och tagit emot hyresbetalningar, från hyresgästen. Hyresgästen invände att det fanns hinder mot att verkställa i och med att ett nytt hyresförhållande hade uppstått. HD:s uppfattning var att Kronofogden inte kunde lämna invändningarna utan avseende och att verkställighet av hyresnämndens beslut därför inte fick ske.

För att Kronofogden ska ta upp frågan om ett nytt hyresförhållande krävs att hyresgästen gör en invändning om detta. Kronofogden kan inte ställa särskilt höga krav på hur svaranden formulerar sin invändning. Exempelvis bör det räcka att hen uppger att hen har fått bo kvar, och att hen har betalat hyra under tiden, för att Kronofogden ska uppmana sökanden att redovisa sin inställning till frågan om ett nytt hyresförhållande kan ha uppkommit.

Invändningar från svaranden om ett nytt hyresförhållande prövar Kronofogden enligt 3 kap. 21 § andra stycket UB sedan sökanden har fått tillfälle att yttra sig. Om invändningen inte kan lämnas utan avseende får Kronofogden inte verkställa.

Invändning från maka/make/ sambo/ tredje man

Om någon kan åberopa en självständig rätt gentemot sökanden finns det hinder för att avhysa hen med stöd av exekutionstiteln mot svaranden. Det är främst i två fall som det kan förekomma hinder mot att avhysa alla i lägenheten därför att någon har fått en sådan rätt.

Det första fallet handlar om en hyresgäst som är gift eller sammanboende och där hens make/maka/sambo i vissa fall har rätt att enligt 12 kap. 47 § jordabalken överta hyresrätten.

I ett mål prövat av Svea hovrätt motsatte sig en hyresgästs maka att ett avhysningsutslag skulle verkställas. Hon hänvisade till att en tvist pågick om hennes rätt till lägenheten.

Eftersom det inte var uppenbart att invändningen saknade fog, gick det inte att verkställa avhysningsutslaget mot henne (Svea hovrätts beslut 1982-05-28 i mål Ö 963/82 (RIC 31/82) och JUNO Lexinos kommentar till 16 kap. 2 § UB).

Det andra fallet avser situationen att en andrahandshyresgäst bor i en lägenhet med hyresvärdens vetskap och betalar hyran direkt till värden. Andrahandshyresgästen kan i vissa fall anses ha fått ett eget avtal med hyresvärden.

I rättsfallet NJA 1999 s. 210 prövades om en andrahands-hyresgäst saknade fog att motsätta sig verkställighet av ett utslag som förpliktade förstahandshyresgästen att flytta. Hyresgästen hade under några år hyrt ut sin lägenhet i andra hand. Hyresgästen sade sedan upp sitt kontrakt med hyresvärden och andrahandshyresgästen. Andrahands-hyresgästen bodde dock kvar efter det datum hen skulle ha flyttat och betalade hyra direkt till värden. Först efter fem månader uppmanade värden andrahandshyresgästen att flytta. Det hävdades därefter att det uppkommit ett hyresförhållande mellan hyresvärden och andrahandshyresgästen. HD beslutade att det inte gick att verkställa avhysning mot andrahandshyresgästen.

Invändningar om självständig rätt gentemot sökanden prövar Kronofogden enligt 16 kap. 8 § UB. Om det inte är uppenbart att tredje man saknar fog att motsätta sig verkställighet finns det hinder mot att verkställa avhysningen.

13.4 Förskott

Svaranden är som huvudregel betalningsansvarig för alla förrättningskostnader. Det innebär att Kronofogden, ska försöka driva in dessa kostnader (17 kap UB).

I avhysningsmål består förrättningskostnaderna vanligtvis av grundavgift och särskild avgift. Särskild avgift är av två slag:

- avgift som sökanden är ansvarig för mot staten (S-avg.)
- avgift som sökanden inte är ansvarig för (A-avg.).

Förrättningskostnader som sökanden ansvarar för ska förskotteras av hen om Kronofogden begär det (17 kap. 5 § UB). Staten, kommun, regioner och kommunalförbund är inte skyldiga att betala förskott. Är sökanden ett kommunalt aktiebolag ska Kronofogden begära in förskott om det finns skäl för det.

Kronofogden får begära förskott om det kan befaras att sökanden inte kommer att betala frivilligt om kostnaden inte kan tas ut av svaranden, (4 § första stycket FAK).

Kronofogden får också begära ett förskott på *särskild avgift* om det är lämpligt med hänsyn till beloppets storlek (4 § andra stycket FAK). Lämplighetsbedömningen gör Kronofogden utifrån att en kostnad som inte blir ersatt av någon av parterna belastar myndighetens anslag.

Ett beslut om förskott för kostnader fattas av den kronoinspektör som ska verkställa avhysningen.

I samband med att förrättningsmannen underrättar parterna om målet och tidpunkten för avhysning ska hen därför alltid ta ställning till frågan om Kronofogden ska begära ett förskott för kostnaderna av sökanden. Förskottet ska omfatta alla kostnader utom magasineringskostnaden.

Storleken på förskottet kan för bostäder avgöras efter en schablon baserad på en genomsnittlig transport- och kostnad för packning av egendom i lägenheter av motsvarande storlek. För lokaler får förskottets storlek uppskattas utifrån förhållandena i det särskilda fallet, efter kontakt med parterna och/eller samråd med flyttfirman.

Kronofogden ska till sökanden skicka en skriftlig uppmaning att hen ska betala in förskottet. Av uppmaningen ska det framgå att Kronofogden beslutat att begära in ett förskott

för kostnaderna och beloppet och en sista dag för betalning, förslagsvis cirka en vecka före utsatt avhysning. Uppmaningen ska även innehålla en upplysning om att Kronofogden ställer in avhysningsförrättningen och återredovisar målet, om sökanden inte betalar det begärda förskottet inom den angivna tiden (17 kap. 5 § andra stycket UB).

I väntan på att förskottet betalas in fortsätter förberedelserna inför förrättningen på vanligt sätt. Om sökanden inte betalar inom den utsatta tiden avbryter Kronofogden förberedelserna, ställer in förrättningen och återredovisar målet till sökanden (17 kap. 5 § andra stycket UB). Kronofogden tar i dessa fall inte ut någon grundavgift (3 § p. 2 FAK). Som grund för återredovisning ska Kronofogden ange att sökanden inte betalat in det begärda förskottet inom den förelagda tiden.

13.5 Underrättelse och delgivning

Delgivning av underrättelse

Före avhysningen ska svaranden underrättas om målet och få tillfälle att yttra sig. Kronofogden ska delge svaranden den underrättelsen (16 kap. 2 § UB).

I underrättelsen får svaranden även information om att en grundavgift på 600 kr har uppstått i målet. Kronofogden aviserar inte grundavgiften särskilt utan uppgift om den framgår enbart i underrättelsen om avhysning. När kostnader tas ut i målet (t.ex. S- och A avgift) aviseras målet och då även grundavgiften.

Svaranden saknar känt hemvist

Om svaranden saknar känt hemvist och det inte har kunnat klarläggas var hen uppehåller sig får avhysning dock ske utan föregående underrättelse.

Svaranden har känt hemvist

Det normala är dock att det finns ett känt hemvist. Med hemvist avses den adress där svaranden bor stadigvarande (NJA 1988 s. 89). Om personen faktiskt har flera bostadsadresser ska samtliga ingå i utredningen.

Kronofogden ska om möjligt verkställa en avhysning inom fyra veckor från det att nödvändiga handlingar kom in till myndigheten. Att saken är brådskande ger inte Kronofogden någon rätt att låta bli att underrätta svaranden. Kronofogden får avhysa tidigast en vecka från att svaranden fick möjlighet att yttra sig, dvs. delgavs underrättelsen (16 kap. 3 § andra resp. tredje stycket UB).

Delgivning ska göras enligt delgivningslagen (för mer detaljer, se Delgivningshandboken). Det innebär följande: Om det inte går att delge svaranden personligen får Kronofogden använda surrogatdelgivning enligt 34–37 §§ delgivningslagen. Om svaranden inte finns i sitt hemvist får handlingen lämnas till en vuxen medlem av svarandens hushåll. Om svaranden har en arbetsplats ska hen sökas där. Är hen inte där under vanlig arbetstid får handlingen lämnas till arbetsgivaren. Med arbetsgivare avses en person i företagsledande eller därmed jämförlig ställning eller chefen för den personaladministrativa verksamheten på delgivningsmottagarens arbetsplats. Kronofogden får dock inte delge genom motparten i målet, exempelvis hyresvärden. Kronofogden ska även söka i olika register för att undersöka om det finns information om någon annan adress. För korrekt surrogatdelgivning krävs dessutom att Kronofogden skickar ut en underrättelse till svaranden.

Spikning

Delgivning kan ske genom kungörelse om det inte går att delge på det sätt som beskrivits och det inte heller kan klarläggas var svaranden finns.

Det vanligaste är att Kronofogden delger genom s.k. spikning (16 kap. 2 § andra stycket UB).
Sammanfattningsvis får spikning ske om alla dessa förutsättningar är uppfyllda:

- den sökte har känt hemvist men inte påträffas där (om personen har flera bostadsadresser ska samtliga adresser undersökas och ingå i utredningen inför spikningen),

- surrogatdelgivning i hemvistet med vuxen medlem av hushållet eller med arbetsgivaren på den söktes arbetsplats, inte varit möjlig, och
- det inte kan klarläggas var den sökte uppehåller sig.

En delgivning genom spikning ska Kronofogden notera i Init tillsammans med en redogörelse för skälen till varför myndigheten använder den delgivningsformen. Dokumentationen av utredningen och skälen till beslutet för spikningen utgör bevis som senare kan komma att prövas av domstol. Brister det i dokumentation, utredning eller i åtgärder kan detta leda till att delgivning inte anses ha skett. I redogörelsen bör framgå:

- hur Kronofogden fastställt delgivningsmottagarens hemvist,
- vilken utredning som Kronofogden gjort för att ta reda på var delgivningsmottagaren finns och att det vid eftersökning inte varit möjligt att anträffa honom eller henne och
- varför surrogatdelgivning inte varit möjlig att genomföra.

Spikning gör Kronofogden formellt genom att handlingar som ska delges lämnas i ett slutet kuvert i brevlådan eller fästs på dörren på den adress där den sökte har sitt hemvist (38 § delgivningslagen). För att alla i en bostad säkert ska få information om avhysningen förekommer det att förrättningsmannen lägger ner meddelandet om avhysningen i ett slutet kuvert och ett öppet.

Om svaranden inte är hemma lägger Kronofogden handlingarna i brevinkastet redan vid förrättningsmannens första besök. En förutsättning är givetvis att Kronofogdens utredning vid det tillfället har kommit så långt att det finns ett underlag för, och ett beslut om, spikning.

Om det finns uppgifter om att svaranden kan finnas på en annan adress måste hen ha sökts även där för att kravet för

spikning ska vara uppfyllt. Spikning ska Kronofogden göra på den adress där svaranden har sitt hemvist. Kronofogden kan även lämna en underrättelse om en sökt avhysning för kännedom på en annan adress där svaranden kan tänkas nås av den. Visar det sig att delgivningsmottagaren har anställning ska Kronofogden söka få kontakt med delgivningsmottagaren hos arbetsgivaren.

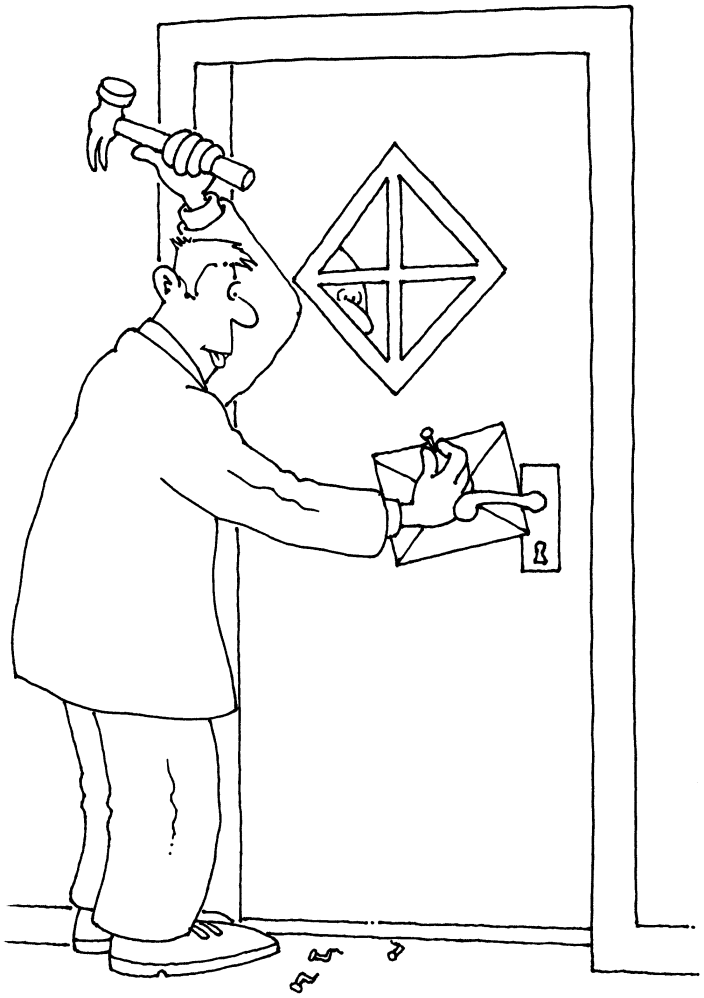

Observera att spikning enligt 16 kap. 2 § andra stycket UB inte förutsätter att Kronofogden kan anta att den sökte håller sig undan. Bestämmelsen i UB avviker i den här delen

från vad som föreskrivs i delgivningslagen (38 § jämförd med 1 § andra stycket delgivningslagen). Detta är en skillnad gentemot delgivning i andra fall genom spikning.

Svaranden bosatt utomlands

Om svaranden bor utomlands behöver Kronofogden inte delge hen. En underrättelse om en ansökan om avhysning ska då skickas till hen i ett lösbrev, om hen har en känd adress. Kronofogden får verkställa avhysningen tidigast två veckor efter att brevet skickades (16 kap. 3 § tredje stycket UB).

Underrättelse till tredje man

Om en tredje man är berörd av avhysningen ska Kronofogden underrätta hen om den förestående avhysningen när det är möjligt, dvs. när det före verkställigheten är känt att någon tredje man är berörd av avhysningen och Kronofogden har tillgång till hens adress. Det går att verkställa avhysning även om ingen underrättelse lämnats till tredje man. Det kan dock finnas skäl för Kronofogden att ge anstånd av hänsyn till tredje man, om hen inte har underrättats i förväg, (16 kap. 8 § UB). Mer om detta finns i avsnitt 13.2 och 13.3.

Underrättelse om tid för avhysning

Kronofogden behöver inte delge någon underrättelse om vid vilken tidpunkt den utsatta avhysningsförrättningen ska genomföras. Om svaranden har delgivits ansökan får Kronofogden underrätta hen om tidpunkten i lösbrev. Oftast underrättar Kronofogden svaranden om tidpunkten samtidigt som hen delges ansökan.

Även om det har varit uppskov eller anstånd behöver Kronofogden inte delge underrättelse om målet igen utan då räcker det med att svaranden underrättas om den nya tidpunkten i lösbrev.

Kronofogden ska också underrätta sökanden om tiden för avhysningen. Om Kronofogden ändrar den ska sökanden underrättas även om det (4 kap. 3 § UF). Myndigheten ska beakta sökandens intresse av att få avhysningen genomförd, 16 kap. 3 § UB (se även JO beslut 2010-10-25,

dnr 5242-09). Av dokumentationen ska det framgå vilka beslut eller åtgärder som ligger till grund för Kronofogdens ställningstagande att skjuta upp avhysningen.

Underrättelse till socialnämnden

Förutom svaranden ska Kronofogden underrätta socialnämnden om målet när en avhysning ska göras från en bostad. Socialnämnden ska också underrättas om tidpunkten för avhysningen. Om det finns någon särskild anledning ska nämnden underrättas också när en avhysning ska göras från något annat än en bostad (16 kap. 2 § UF). Vid handläggningen kan det t.ex. komma fram omständigheter som talar för att svaranden har sin bostad i en lokal. Socialnämnden ska samma dag som den tar emot en underrättelse om tiden skicka en bekräftelse av mottagandet till Kronofogden (5 kap. 4 § socialtjänstförordningen). Nämnden ska då också upplysa om vem som är ansvarig handläggare hos nämnden. Vidare ska nämnden skicka en kopia av bekräftelsen till svaranden.

Underrättelse om avhysning från annat än bostad

Vid avhysning från annat än en bostad får Kronofogden förordna att egendom som svaranden eller tredje man inte tar hand om ska säljas (16 kap. 7 § UB). Om egendomen kan antas sakna försäljningsvärde får förordnandet i stället avse att den ska förstöras. En förutsättning är att Kronofogden inte kan ordna ett lämpligt förvaringsutrymme (se avsnitt 13.8). Innan Kronofogden meddelar ett sådant beslut ska egendomens ägare få möjlighet att yttra sig. Denna möjlighet till yttrande ska Kronofogden delge enligt samma regler som för underrättelsen om målet. I den praktiska tillämpningen brukar informationen till svaranden om möjligheten att yttra sig lämnas i en underrättelse som myndigheten delger samtidigt med underrättelsen om målet. Informationen lämnas alltså innan Kronofogden vet om egendom kommer att lämnas kvar, vilket sparar tid. Läs mer om förfarandet i avsnitt 13.8.

13.6 Anstånd och uppskov

Kronofogden bör sträva efter att verkställa en avhysning inom fyra veckor efter att kompletta handlingar kom in till

myndigheten. Om Kronofogden på grund av exempelvis stor arbetsmängd inte kan verkställa avhysningen inom den föreskrivna tiden får den ske senare. Utöver vad som har sagts här kan sökanden lämna uppskov och Kronofogden kan bevilja anstånd.

Sökanden lämnar uppskov

Sökanden i avhysningsmål kan, i motsats till sökande i andra mål, lämna ett obegränsat antal uppskov med verkställigheten. När uppskovet varat över sex månader från dagen för ansökan om verkställighet förfaller ansökningen, om det inte finns särskilda skäl för att godta ytterligare uppskov (16 kap. 5 § UB). Även om ansökan normalt förfaller kan det i undantagsfall vara till fördel för alla inblandade med ytterligare uppskov.

Enligt ett beslut av Svea hovrätt (2006-03-03 i mål ÖÄ 6747-05) fanns det särskilda skäl när sökanden ville avvakta med verkställighet i väntan på den slutliga utgången av en tvist mellan svarandens make och sökanden om att ta över hyresrätten.

Ett annat särskilt skäl enligt denna bestämmelse kan vara att lägenheten är en bostadsrätt som svaranden efter sökandens godkännande försöker sälja själv.

Sökanden kan komma tillbaka med en ny ansökan om verkställighet av samma utslag. Svaranden har då möjlighet att göra invändning om att ett nytt hyresförhållande har uppstått (avsnitt 13.3).

Kronofogden beviljar anstånd

Om det behövs av hänsyn till svaranden kan Kronofogden bevilja anstånd med avhysningen (16 kap. 4 § UB). Detta kan göras oavsett om sökanden medger anstånd eller inte. Det går att bevilja anstånd med högst två veckor, räknat från utgången av den fyraveckorsfrist som nämnts ovan. Om underrättelseförfarandet har dragit ut på tiden räknas anståndstiden från den tidpunkt då det tidigast går att verkställa avhysning, dvs. en vecka från den dag då underrättelsen delgavs.

Följande är exempel på omständigheter som kan medföra att Kronofogden beviljar svaranden anstånd:

- svaranden får inom rimlig tid en ny bostad dit tillhörigheterna kan föras
- de sociala myndigheterna behöver tid för att ordna svarandens bostadsfråga
- det finns skäl att ta allmänna sociala hänsyn till svarandens situation, t.ex. akut sjukdom.

Enligt barnkonventionen ska Kronofogden vid alla åtgärder som rör barn i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Kronofogden ska därför säkerställa att barns rättigheter tas till vara och alltid ha ett barnrättsperspektiv i arbetet. Barnets bästa kan tillsammans med andra omständigheter vägas in i bedömningen av om det föreligger skäl för anstånd med avhysning.

För ett anstånd krävs som regel att det finns anledning att anta att svarandens situation blir bättre under anståndstiden. Sjukdom är inget skäl att lämna anstånd om svaranden t.ex. är kroniskt sjuk och inte bedöms kunna bli friskare under anståndstiden.

Om det finns synnerliga skäl kan Kronofogden medge ytterligare anstånd i högst två veckor. Ett sådant förlängt anstånd förutsätter att svaranden betalar skälig ersättning för hela anståndstiden, dvs. fyra veckor. Skälig ersättning är som regel detsamma som svarandens hyra.

Innan Kronofogden beviljar anstånd ska sökanden höras. Om sökanden tillstyrker att Kronofogden beviljar anstånd räcker det att göra en handläggarnotering i Init om att myndigheten har beviljat anstånd enligt 16 kap. 4 § UB och skälen för beslutet. Om sökanden motsätter sig att förrättningen skjuts upp ska Kronofogden meddela ett särskilt beslut i anståndsfrågan. Beslutet ska vara skriftligt och innehålla en hänvisning om hur det kan överklagas.

JO-beslutet 2001/02:JO1 s. 165 (RIC 7/01) handlade om att en svarande ringde upp förrättningsmannen och ville skjuta på verkställigheten en vecka, vilket avslogs. JO uttalade sig kritiskt mot att det saknades dokumentation om både denna begäran och beslutet som meddelades. JO var även kritisk mot att förrättningsmannen inte närmare förhörde sig om skälen till att svaranden begärde anstånd. JO erinrade om att beslut om att vägra anstånd ska motiveras och att de får överklagas. Ett beslut bör därför vara skriftligt.

13.7 Avhysningsförrättningen

13.7.1 Förberedelser

Kronofogden ska genom att höra svaranden eller på något annat sätt förbereda avhysningen så att myndigheten undviker onödig skada och avhysningen kan verkställas så enkelt och billigt som möjligt (16 kap. 3 § UF). Det är värdefullt om Kronofogden får kontakt med svaranden före avhysningen. Förrättningsmannen bör därför sträva efter att få kontakt med svaranden på olika sätt. Förrättningsmannen kan då berätta för svaranden hur en avhysning verkställs och vad som händer med svarandens egendom. Hen kan också fråga svaranden om denne varit i kontakt med hyresvärden och sociala myndigheter. Samtidigt kan förrättningsmannen bilda sig en uppfattning om hur omfattande avhysningen blir och om tredje man blir berörd av avhysningen. Ett samtal med svaranden ger en möjlighet att hämta in alla uppgifter som bidrar till att verkställigheten blir så enkel och billig som möjligt eller kanske inte behöver utföras alls. Nyttig information kan också hämtas från sökanden, hyresvärden eller fastighetsskötaren.

Avhysning får tidigast ske en vecka från det att svaranden fick möjlighet att yttra sig (16 kap. 3 § tredje stycket UB). Har svaranden delgetts underrättelsen om sökt avhysning på måndagen i vecka 1, får verkställigheten av avhysningen påbörjas tidigast på måndag i vecka 2 (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 3 §).

I första hand ska Kronofogden uppmana svaranden att flytta själv. Kan hen inte ordna hela flyttningen ska Kronofogden uppmana hen att själv sköta de delar hen har möjlighet att klara. Hen bör uppmanas att packa, ta hand om värdefull egendom och att anvisa en ny bostad eller ett nytt utrymme där bohaget kan förvaras. Om svaranden har hittat en ny bostad bör bohaget transporteras dit. Det gäller även om hen fått bostad på annan ort (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 6 §).

Om det inte går att förmå svaranden att flytta själv ska Kronofogden verkställa avhysningen. Kronofogden ska då ordna transportmedel och plats att förvara godset på (16 kap. 6 § UB). Kronofogden och sökanden kan också komma överens om att sökanden sköter transport och magasinering (avsnitt 13.9).

Vid avhysning från annat än bostad får Kronofogden besluta att godset ska säljas eller förstöras om svaranden inte anvisar något utrymme för godset och det inte går att hitta något annat lämpligt förvaringsutrymme (16 kap. 7 § UB, avsnitt 13.8).

Avhysning som berör barn

Vid alla åtgärder som rör barn ska Kronofogden enligt barnkonventionen i första hand beakta vad som bedöms vara barnets bästa. Kronofogden ska därför säkerställa att barns rättigheter tas till vara och alltid ha ett barnrättsperspektiv i arbetet. Kronofogden har även ett ansvar att agera när barnets föräldrar inte klarar av sin föräldraroll och när barnets rättigheter inte kan tillgodoses inom familjen. När det gäller verkställighet av avhysning så måste den hanteras inom de ramar som lagstiftaren uppställt för Kronofogden. Det medför att myndigheten har mycket begränsade möjligheter att inte genomföra en beslutad åtgärd t.ex. att inte verkställa en avhysning där barn berörs. Det Kronofogden kan göra är istället att anpassa verkställigheten så att den sker med beaktande av barnets bästa. Det kan ske genom olika kompletterande åtgärder som t.ex. metodval, val av tidpunkt, kommunicering, stöd åt föräldrar och ibland även direkt till

barn och god samverkan med andra aktörer, t.ex. socialtjänsten.

Direkt när en ansökan om verkställighet av en avhysning kommer in till verkställigheten ska Kronofogden kontrollera tillgängliga register för att kunna konstatera om svaranden bor tillsammans med barn. Finns det barn som kan komma att omfattas av avhysningen ska förrättningen planeras utifrån barnets bästa. Direktavhysning bör undvikas när det är känt att det finns barn som berörs av avhysningen, se Kronofogdens beslut med dnr 832 28544-14/121. Tiden för förrättning ska planeras till en tidpunkt när barn förväntas vara i skolan eller inom barnomsorg. Socialförvaltningen bör också kontaktas särskilt (förutom den särskilda underrättelsen om avhysning) innan förrättningen med anledning av att det finns barn.

Kronofogden ska alltid sträva efter kontakt med svaranden innan avhysningen verkställs och där ingår bl.a. att utreda svarandens familjeförhållanden. I den kontakten kan t.ex. framkomma att det finns barn på adressen som inte tidigare framgått. Det kan också framkomma att barnen bor ”växelvis” med annan förälder. Sådana uppgifter kan innebära att förrättningen istället verkställs vid annan tidpunkt. Det kan även finnas anledning att fråga svaranden om hen informerat barnen om den kommande avhysningen. Kronofogden har möjlighet att hjälpa föräldrarna med stöd om hur de pratar med sina barn om vad som kommer att hända. Det kan hända att Kronofogden måste skjuta på eller ställa in förrättningar för att kunna beakta barnets bästa. Sådana förseningar är acceptabla om de uppstår på grund av Kronofogdens åtgärder att genomföra förrättningen på bästa sätt för barnet.

Kronofogden planerar verkställigheten och i normalfallet ska avhysningen vara genomförd inom fyra veckor. Om det framkommer uppgifter i handläggningen som innebär att Kronofogden måste skjuta fram eller ställa in förrättningar för att kunna ta hänsyn till barnets bästa så är en sådan

försening acceptabel om den är ett resultat av myndighetens åtgärder att genomföra förrättningen på bästa sätt för barnet.

Vid en avhysningsförrättning ska socialtjänsten närvara när barn berörs. I de fall socialtjänsten inte närvarar och barn är hemma ska Kronofogden kontakta socialtjänsten. Om barnet är ensamt hemma och socialtjänsten inte närvarar ska förrättningen ställas in.

Kronofogden har information på www.kronofogden.se som riktar sig till den som riskerar att bli avhyst. När det gäller barn finns specifik information riktad till föräldrarna.

13.7.2 Genomförandet av avhysningen

Har svaranden flyttat

När Kronofogden ska genomföra en avhysning ska myndigheten bedöma om svaranden i enlighet med förpliktelsen i exekutionstiteln har flyttat från lägenheten och eventuellt andra utrymmen eller inte. Om förrättningsmannen bedömer att svaranden flyttat från lägenheten och eventuellt andra utrymmen, ska hen inte avhysas eftersom hen då fullgjort sin skyldighet i enlighet med förpliktelsen. I en sådan situation blir det därför inte aktuellt att genomföra en avhysning. Sökanden ska då återkalla ansökan om verkställighet. Kronofogden ska avslå ansökan om sökanden inte vill återkalla. Om förrättningsmannen bedömer att svaranden inte flyttat ska myndigheten genomföra avhysningen.

Det är inte alltid helt enkelt att bedöma om svaranden har flyttat eller inte. Det är inte möjligt att närmare ange när en svarande ska anses ha flyttat från lägenheten och eventuellt andra utrymmen. Förrättningsmannen får försöka skapa sig en bild över situationen;

- har svaranden exempelvis meddelat sökanden och/eller Kronofogden att hen flyttat
- har svaranden lämnat tillbaka nycklarna
- har svaranden sagt något om kvarlämnad egendom, t.ex. att den kan kastas.

Kronofogden måste göra en samlad bedömning av samtliga omständigheter för att bedöma om svaranden har flyttat eller inte.

Det händer att förrättningsmannen först efter det att hen med hjälp av låssmed gått in i lägenheten och i eventuellt andra utrymmen, kan konstatera att lägenheten och eventuellt andra utrymmen är tömda och att samtliga nycklar finns i lägenheten/annat utrymme. Avhysningen är då påbörjad och ska avslutas.

Den rättspraxis som finns på området behandlar 12 kap. 27 § jordabalken. Rekvisiten för att hyresgästen ska anses ha avflyttat frivilligt vid avhysning och ha övergett lägenhet får anses stå nära varandra med i huvudsak liknande förutsättningar.

I rättsfallet NJA 2006 s. 427 bedömde HD när en lägenhet ska anses vara övergiven. En lägenhet ska anses som övergiven när det framgår av omständigheterna i det enskilda fallet att hyresgästen eller någon annan som hen har inrymt i lägenheten inte längre använder den och inte heller kommer att återuppta användningen. Om hyresgästen fortsätter att betala hyran för lägenheten, trots att hen inte bor i den, kan lägenheten inte anses övergiven. Att hyresgästen under längre eller kortare tid låter bli att betala en förfallen hyra kan givetvis inte i sig leda till att lägenheten anses övergiven. Att hyresgästen på ett eller annat sätt ger hyresvärden nycklarna är däremot ett säkert tecken på att lägenheten är övergiven. Detsamma gäller om hyresgästen flyttar sina tillhörigheter från lägenheten och inte betalar hyran. En förutsättning för att lägenheten ska få återtas måste självfallet vara att inget tyder på att lägenheten fortfarande är bebodd.

Utrymmen som ska avhysas

Avhysning sker från de utrymmen som finns angivna i exekutionstiteln. Om sökanden kan visa att biutrymmen som vinds- och källarförråd är en del av samma kontrakts-förhållande som bostadslägenheten ska Kronofogden

avhysa även från dessa utrymmen. Det kan sökanden styrka genom att exempelvis visa hyreskontraktet. Om det är tveksamt vilket förrådsutrymme som disponeras av svaranden ska förrättningsmannen avstå från avhysning från utrymmet.

Hyresvärden har vissa möjligheter att hantera egendom som lämnats kvar i en lägenhet som hyresgästen har lämnat eller blivit avhyst ifrån (12 kap. 27 § andra stycket jordabalken). Regeln tillämpas även på andra utrymmen som hör till lägenheten, t.ex. vinds- eller källarutrymmen, men även utrymmen som trappuppgångar och gårdstomter. Bestämmelsen torde ge vissa möjligheter för fastighetsägaren att hantera egendom som Kronofogden inte kan ta hand om men som ändå kan antas tillhöra hyresgästen.

Omhändertagande av egendomen

Att ta hand om egendom vid avhysning är en svår och resurskrävande del av avhysningsförrättningen. Olika typer av egendom kräver speciella överväganden.

Den första bedömning förrättningsmannen ska göra är om det finns något i bostaden eller lokalen som Kronofogden kan utmäta för verkställbara utmätningsmål och för att täcka kommande kostnaderna i avhysningsmålet. I kostnaderna ingår även utgifter för att magasinera det övriga godset. Vid utmätning ska Kronofogden uppskatta storleken på kostnaderna i avhysningsmålet.

Det mesta av det gods som inte utmäts ska Kronofogden magasinera. Det är Kronofogdens uppgift att se till att det finns förvaringsutrymme.

Kronofogden ska vara närvarande när svarandens egendom packas ned.

Allt som finns i en bostad eller lokal kan dock Kronofogden inte magasinera. Det är inte heller ekonomiskt rimligt att spara allt som förekommer vid en avhysning (se nedan under kantrubrik Vad är sopor? Vad måste sparas?).

Husdjur

I 9 kap. djurskyddslagen regleras omhändertagande av djur m.m. Vid avhysning blir främst bestämmelsen i 9 kap. 6 § aktuell som anger att länsstyrelsen eller polisen får besluta att under vissa förutsättningar omedelbart omhänderta ett djur som är utsatt för lidande. Ett sådant omhändertagande kan ske t.ex. om ägaren till djuret är okänd eller inte kan anträffas eller om det bedöms absolut nödvändigt ur djurskyddssynpunkt. Det faktum att ett djur har övergivits innebär att det är utsatt för lidande (prop. 2017/18:147 s. 341). Ett omhändertagande blir därför aktuellt om ägaren inte går att nå (prop. 2017/18:147 s. 234 f.).

Påträffas djur vid avhysning ska svaranden eller ägaren uppmanas att ta hand om djuret. Om svaranden eller ägaren inte går att nå, eller av annan anledning inte tar hand om djuret, är förutsättningarna för ett omhändertagande uppfyllda. Länsstyrelserna ansvarar för omhändertagande av övergivna djur under kontorstid och polisen under övrig tid. Kronofogden ska därför under kontorstid ta kontakt med länsstyrelsen för ett omhändertagande av djuret. Om polis finns på plats under förrättningen, t.ex. efter begäran om handräckning, tar Kronofogden kontakt direkt med polisen för ett omhändertagande. Beslutet verkställs av Polismyndigheten.

På begäran från polisen bör finnas möjlighet för Kronofogden att bistå med det faktiska omhändertagandet (jämför samverkansskyldigheten enligt 8 § förvaltningslagen). Sådant bistånd förutsätter givetvis att Kronofogden praktiskt har möjlighet att hjälpa till. Det är fortfarande länsstyrelsen som står för beslutet att omhänderta djuret och ger de närmare instruktionerna för hur själva omhändertagandet ska gå till. Kostnader som uppkommer på grund av ett omhändertagande ska normalt betalas av den mot vilken åtgärden har riktats. Kostnaderna för dessa åtgärder får förskotteras av allmänna medel och betalas av länsstyrelsen eller polisen

(9 kap. 9 § djurskyddslagen). Även om Kronofogden medverkar vid det faktiska omhändertagandet medför det inte att Kronofogden ska stå för kostnaderna för omhändertagandet.

Kronofogden får inte i något fall fatta beslut om att omhänderta eller avliva djur vid avhysning.

Djur som har ett ekonomiskt värde (t.ex. kor och grisar) kan Kronofogden utmäta för kostnaderna i målet. Omhändertagandet får anpassas till omständigheterna i det enskilda fallet. Efter utmätning av djuret tar Kronofogden över det ansvar om djurhållning och skötsel som annars ankommer på ägaren enligt djurskyddslagen (se avsnitt 4.4).

För ytterligare information, se Kronofogdens beslut om hantering av djur som påträffas vid avhysning och som ägaren inte tar hand om (dnr 840 20905-18/121).

Farligt gods och avfall

Det är inte ovanligt att Kronofogden vid en avhysning har anledning att misstänka att det finns gods som är farligt, såsom vissa kemikalier, använda kanyler m.m. De transportörer som Kronofogden anlitar har i många fall resurser för att ta hand om farligt gods.

I 26 kap. miljöbalken finns bestämmelser om hur man säkerställer syftet med balken samt föreskrifter som meddelats med stöd av den. Kommunen utövar tillsyn över miljö- och hälsoskydd, med undantag för sådan miljöfarlig verksamhet som kräver tillstånd, och över avfallshantering enligt 15 kap. miljöbalken (26 kap. 3 § miljöbalken).

När Kronofogden hittar ämnen eller produkter vid en avhysning som myndigheten misstänker ska hanteras på ett särskilt sätt, ska kontakt tas med kommunens nämnd för tillsyn enligt miljöbalken för att få information om vad som gäller.

Det krävs särskilt tillstånd för yrkesmässig transport och omhändertagande av miljöfarligt avfall. Enligt Kronofogdens avtal med olika transportföretag ska transportföretaget ta hand om och transportera brandfarliga, explosiva, frätande eller illaluktande föremål. Hit hör t.ex. färgburkar och brandfarlig egendom. Det innebär normalt att företaget själv utför transporten eller anlitar en underentreprenör. Transport och omhändertagande av farligt gods som faller utanför avtalet får direktupphandlas.

Om man hittar vapen vid avhysning ska Kronofogden ta med dem till kontoret och förvara dem på ett betryggande sätt. Vidare ska polisen underrättas om omhändertagandet. Kronofogden får inte lämna vapen till magasinerare.

Vad är sopor? Vad måste sparas?

Enligt reglerna om avhysning i UB kan Kronofogden förordna att egendom som saknar försäljningsvärde ska förstöras vid avhysning från annat än en bostad. Ingen motsvarande regel finns för avhysning från bostad. I princip är det alltså inte möjligt att slänga något som finns i en bostad. Kronofogden är skyldig att transportera bort och magasinera all egendom.

Denna princip kan dock inte tillämpas fullt ut. Det finns gods som av praktiska eller hygieniska skäl inte går att förvara. Det finns också gods som det vore meningslöst att spara, t.ex. gamla tidningar och sådant som svaranden själv tydligt har markerat är sopor.

Det som Kronofogden bedömer inte kan magasineras lämnas kvar och ska tas om hand av sökanden (Kronofogdemyndighetens ställningstagande om hantering av sopor i samband med avhysning 4/21/VER). Egendom som inte klarar att förvaras i en packlåda i tre månader lämnas kvar. Det som på något sätt är markerat som sopor liksom egendom som är starkt förorenad lämnar Kronofogden också kvar. Detta förfarande har godtagits av JO och JK.

Denna fråga har berörts i ett JO-beslut 1989-07-05, dnr 2803-1987. JO anser i beslutet att sopor, eller egendom som av hygieniska skäl inte går att magasinera, får slängas efter noggrann prövning av förrättningsmannen. Om den som ska avhysas anvisar en plats dit hen önskar att avhysningsgodset transporteras ska det enligt JO naturligtvis transporteras dit.

Huvudregeln är dock att all egendom ska sparas. Vid tvekan är det därför bättre att spara än att slänga. Som det står i avsnitt 13.10 bör allt som slängs fotograferas och förtecknas översiktligt.

Nedanstående uppräkning av vad som får och inte får slängas, anses vara allmän praxis inom Kronofogden.

- **Färsk mat** måste slängas, eftersom den snabbt förstörs. Allt som normalt förvaras i kyl och frys måste alltså kastas, liksom mjöl, socker, bröd, makaroner och liknande. Helkonserver, kryddor, te, kaffe, obrutna förpackningar av vakuumpackad mat och pulvermat som soppor och liknande kan sparas
- **Glas och porslin** som stått odiskat länge eller innehåller matrester kastas. Särskilt värdefullt glas och porslin bör Kronofogden alltid spara.
- **Alla flaskor** med vätskor, sprejflaskor och öppnade tvättmedelspaket slängs. Oöppnade paket sparas. Burkar med målarfärg slängs. Kronofogden bör vara extra försiktig med gods som kan betecknas som miljöfarligt. Oöppnade flaskor med alkoholdrycker sparas. Öppnade hälls ut direkt på platsen.
- Alla **krukväxter** kastas. Ytterkrukor som inte är jordiga sparas.
- Blöta eller fuktiga **textilier** slängs. Som regel kan smuts-tvätt sparas. Starkt illaluktande eller hårt nedsmutsad tvätt får Kronofogden slänga.

- **Möbler** och **mattor** sparas. Är de så trasiga eller smutsiga att de inte går att reparera med en rimlig insats i förhållande till sitt värde får de slängas.
- **Kanyler, sprutor, batterier och gasolflaskor** omhändertas för att slängas i särskild ordning.
- Alla **personliga papper** och **fotografier** sparas med extra omsorg.

De regler som angivits ovan gäller bostäder med normal och något under normal standard. Kronofogden avhyser också från bostäder där det är uppenbart att ingen har städat på månader och där någon urskillningslöst har samlat på allt – matrester, föroreningar och sopor i en enda röra. Kronofogden torde då kunna slänga egendomen utan att varje enskild sak gås igenom noggrant. Kronofogden bör dock vara försiktig när det finns lager på lager av allehanda gods. Även där kan det finnas egendom som ska sparas eller utmätas.

Kronofogden kan slänga gods som finns i biutrymmen till bostaden om det är uppenbart att det saknar värde, t.ex. gamla bildäck.

13.8 Avhysning från annat än bostad

Även vid avhysning från lokal eller något annat utrymme än en bostad är huvudregeln att Kronofogden ska uppmana svaranden att flytta själv eller att anvisa en plats dit godset kan transporteras. Om sökanden anvisar en plats för godset bör Kronofogden utnyttja denna möjlighet. Om det inte går att få tag i ett lämpligt förvaringsutrymme får Kronofogden som ett alternativ till att magasinera egendomen besluta att den ska säljas eller förstöras om den kan antas sakna värde (16 kap. 7 § UB).

När Kronofogden ska bedöma om det finns ett lämpligt förvaringsutrymme kan myndigheten beakta bland annat följande omständigheter:

- Har svaranden något intresse av egendomen?

- Vad uppstår det för kostnad för förvaring under 3 månader?
- Kan egendomen förvaras på avhysningsplatsen eller måste den flyttas till annan uppställningsplats?
- Hur värdefull är egendomen?

För att Kronofogden ska anse att det finns ett lämpligt förvaringsutrymme behöver egendomens värde i regel överstiga kostnaderna för förvaring och transport.

Tillhör egendomen tredje man har Kronofogden ingen skyldighet att ordna förvaring. Sådan egendom får Kronofogden sälja eller förstöra om tredje mannen underlåter att själv ta hand om egendomen.

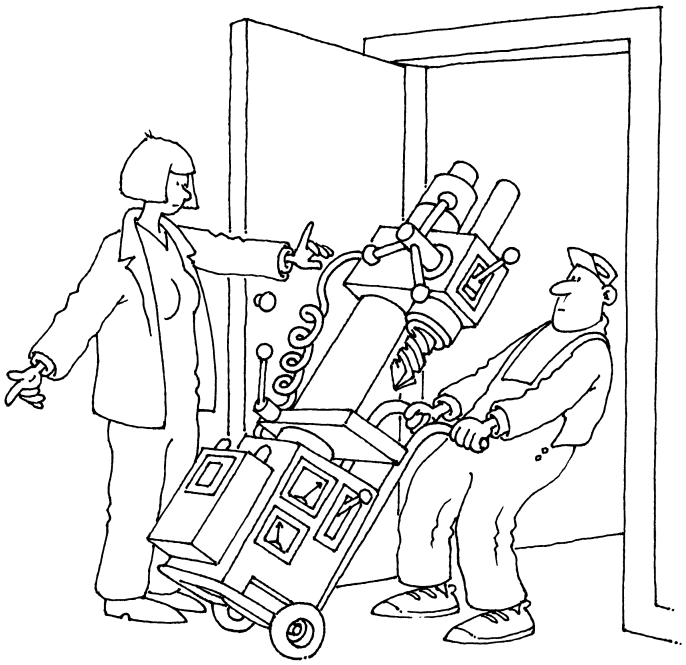

Innan Kronofogden beslutar om att sälja eller förstöra egendom ska ägaren få tillfälle att yttra sig. Kronofogden ska delge hen den handling i vilken hen uppmanas att yttra sig på samma sätt som underrättelsen om avhysning. Om det finns egendom som tillhör tredje man ska Kronofogden även delge denne underrättelsen.

När delgivning har skett, och egendomens ägare haft skälig tid att komma in med ett yttrande, kan Kronofogden besluta om försäljning eller förstörande. Detta beslut behöver Kronofogden inte delge utan myndigheten skickar lämpligen i ett lösbrev till svaranden och tredje man. Beslutet kan överklagas, men det kan verkställas utan hinder av ett överklagande om inte domstolen bestämmer annat, dvs. beslutar om inhibition (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 7 §). Ägaren till egendomen bör dock om möjligt få några dagars respit för att överklaga.

Förrättningsmannen bör helst, före förrättningen, ha skaffat sig en uppfattning om det kan finnas sådant som ska förstöras eller säljas om det inte går att hitta något lämpligt förvaringsutrymme och svaranden eller tredje man inte tar hand om det. Om det inte före förrättningsdagen går att få information om den egendom som kan finnas i lokalen, är det lämpligt att verkställa avhysningen stegvis.

Kronofogden säljer egendomen på samma sätt som utmätt egendom. Kronofogden behöver dock inte iaktta bestämmelserna om att försäljning inte får ske om det är sannolikt att avsevärt högre pris kan uppnås. Försäljningskostnaden tas ut ur köpeskillingen (avsnitt 18.5).

Det har stor betydelse för fördelningen av kostnaderna om Kronofogden förordnar om försäljning/förstörande eller magasinerar på vanligt sätt. Sökanden svarar inte för kostnaden för magasinering av svarandens egendom. Oftast har svaranden ingen egendom som kan utmätas för kostnaden, och därför stannar den på staten. Om Kronofogden i stället beslutar att godset ska förstöras får sökanden stå för kostnaden.
Egendomen lämnas i regel kvar för sökanden att ta hand om. Fordon däremot bör inte lämnas kvar, se nedan under kantrubrik Fordon.

Företagshypotek

I samband med avhysning ska Kronofogden utreda om egendomen i lokalen omfattas av företagshypotek. Är så fallet ska Kronofogden underrätta hypotekshavaren innan egendomen säljs (9 kap. 2 § andra stycket UB). Försäljningslikviden ska Kronofogden under vissa förhållanden betala till hypotekshavaren om denne gör anspråk på pengarna (se 8 kap. 13 § UB).

Kronofogden bör även kontakta hypotekshavaren inför bedömningen av om egendomen ska säljas eller förstöras eftersom hypotekshavaren kan ha kunskap, främst avseende värdet på egendomen, som kan vara värdefull i Kronofogdens handläggning.

Uppdelad avhysning

I vissa fall kan Kronofogden anse det motiverat att dela upp en avhysningsförrättning på så sätt att den till viss del verkställs enligt reglerna för avhysning från bostad (16 kap. 6 § UB) och till viss del som avhysning från annat än bostad (16 kap. 7 § UB). Detta kan bli fallet när avhysning delvis rör bostad och delvis fristående förvaringsutrymme, uthus eller parkeringsplats. Till exempel kan gods som är svårt att förvara finnas i förrådsbyggnader eller skjul/lador till en hyrd fastighet varifrån svaranden ska avhysas. I den del avhysningen inte rör bostadsutrymme kan Kronofogden besluta om försäljning eller förstöring av sådant gods om myndigheten inte kan anskaffa något lämpligt förvaringsutrymme. En uppdelning av en avhysningsförrättning kan även bli aktuell vid tillämpning av 8 kap. 18 § UB när köpare av fastighet ska beredas tillträde både till fastighetens bostadsdel och till andra delar av fastigheten som inte räknas till bostaden, t.ex. borttagande av egendom från tomten eller från annan byggnad som inte avser bostad. I sådana situationer faller dock kostnadsansvaret på köparen avseende den del av avhysningen som inte är hänförlig till bostadsdelen, se prop. 2006/07:34 s. 26.

Fordon

Vid avhysning från t.ex. en parkeringsplats kan det uppställda fordonet vara mer eller mindre skrotfärdigt och av mycket begränsat värde. Eftersom fordon ska avregistreras hos Transportstyrelsen bör Kronofogden

förordna att egendomen ska förstöras enligt 16 kap. 7 § UB istället för att besluta i protokollet att egendomen ska kastas som sopor.

Kronofogden bör inte lämna kvar fordon för sökanden att ta hand om utan myndigheten ska lämna fordonet till en auktoriserad bilskrotare. Det gäller om fordonet är en personbil, buss eller lastbil med en totalvikt om högst 3 500 kg (2 § bilskrotningsförordningen). Bilskrotaren utfärdar ett mottagningsbevis eller ett skrotningsintyg. Mottagningsbeviset eller skrotningsintyget ska utfärdas på särskild blankett. Blanketten kan beställas på Transportstyrelsens webbplats. Mottagningsbeviset eller skrotningsintyget skickas tillsammans med Kronofogdens beslut att förstöra egendomen till Transportstyrelsen som avregistrerar fordonet. Eftersom Kronofogden ofta inte har tillgång till fordonets registreringsbevis kan bilskrotare inte göra elektronisk anmälan eftersom det krävs att de har uppgifter om koder som finns på fordonets registreringsbevis. De behöver därför lämna mottagningsbeviset eller skrotningsintyget skriftligen på den särskilda blanketten.

Är det ett annat fordon än personbil, buss eller lastbil med en totalvikt om högst 3 500 kg som ska skrotas, till exempel en släpvagn, husvagn, tung lastbil eller motorcykel behöver fordonet inte lämnas in till en auktoriserad bilskrotare. Då kan det skrotas på annat lämpligt sätt. För att Transportstyrelsen ska kunna avregistrera fordonet ska en redogörelse lämnas in där det framgår på vilket sätt fordonet har skrotats. Registreringsskylten ska också lämnas in. Om skylten är förstörd eller saknas ska det intygas. Redogörelsen tillsammans med skylten skickas in tillsammans med Kronofogdens beslut till Transportstyrelsen.

Vid handräckning av fordon ska 16 kap. 6 § UB tillämpas, se 14.1 Handräckning.

13.9 Alternativa avhysningsmetoder

Lås- och namnbyte

En alternativ avhysningsmetod är att Kronofogden anlitar sökanden att förvara avhysningsgodset. Det går då att avhysa genom att Kronofogden på förrättningsdagen byter lås och namn till lägenheten/lokalen. Avhysningen anses verkställd när svaranden är skild från besittningen till lägenheten och hyresvärden har tagit hand om egendomen. Det är sedan upp till sökanden att ta hand om egendomen i lägenheten som i detta läge har karaktären av magasin. Hen kan då låta egendomen stå kvar i lägenheten och uppmana svaranden att hämta den. Hen kan också transportera egendomen till ett förråd.

Ett lås- och namnbyte förutsätter en överenskommelse mellan Kronofogden och sökanden om att metoden ska användas och vad som närmare ska gälla i olika avseenden mellan myndigheten och sökanden. Sökanden ska förvara egendomen i tre månader samt underrätta svaranden innan den säljs eller forslas bort (16 kap. 6 § tredje stycket UB). Sökanden har rätt att ta sig betalt ur egendomen för förvaringskostnaderna. Kronofogden bör hålla sig underrättad om att sökanden följer sina åtaganden på ett godtagbart sätt.

Kronofogden har tagit fram en mall som kan användas för de överenskommelser som görs med hyresvärdar när lås- och namnbytesmetoden utnyttjas vid verkställigheten. När svaranden har en ny bostad eller kan anvisa en plats dit hen vill ha sitt bohag flyttat så kan Kronofogden inte tillämpa lås- och namnbytesmetoden.

Stegvis avhysning

Det går också att verkställa avhysningen stegvis. Kronofogden börjar avhysningen med att skilja svaranden från besittningen till lägenheten genom att byta lås och ta bort namnet på dörren. Kronofogden behåller dock, till skillnad från vid lås- och namnbytesmetoden, ansvaret för egendomen. Någon eller några dagar efter att förrättningen påbörjats genom låsbyte låter Kronofogden

forsla bort och omhänderta egendomen. Förrättningen avslutas på samma sätt som en ”vanlig” avhysning.

Fördelarna med denna metod är flera. Tidsåtgången för att packa och tömma lägenheten går att uppskatta mer exakt. Metoden ger bättre underlag för dimensionering av flyttpersonal och fordon. I regel uppkommer inga väntetider, och det går att packa ned i lugn och ro i Kronofogdens närvaro. Den första dagen får förrättningsmannen även möjlighet att utreda om det finns någon egendom som går att utmäta, föra anteckningar om vad som finns i lägenheten, planera nedpackning och fotografera i lägenheten. Om svaranden redan har flyttat har transporten inte beställts i onödan.

Metoden kan även med fördel användas vid avhysning från annat än bostad.

Verkställighet genom föreläggande att flytta

Ett annat sätt att avhysa är genom att Kronofogden förelägger svaranden att flytta (16 kap. 9 § UB). Denna metod använder Kronofogden mycket sällan. En förutsättning för att metoden ska lyckas är att svaranden har resurser att flytta. Enligt lagtexten krävs det också att sökanden samtycker. Risken med ett föreläggande är att det misslyckas och att Kronofogden ändå får avhysa på ”vanligt” sätt.

Vissa regler, som gäller vid vanlig verkställighet, är inte tillämpliga vid denna verkställighetsform. Vad som gäller för anstånd och normal verkställighetstid kan inte tillämpas när svaranden själv åläggs att flytta. Kronofogden behöver då inte heller skaffa transportmedel eller utföra andra liknande åtgärder.

Det går att förelägga svaranden vid vite. Det finns inte några begränsningar vad gäller vitesbelopp (2 kap. 15 § UB). Kronofogden avgör alltså fritt hur högt vitet bör vara för att fylla sin funktion, dvs. för att förmå svaranden att flytta. Vitesföreläggandet kan också riktas mot en juridisk

person, dess företrädare eller bådadera. Kronofogden ska delge vitesföreläggandet med den det berör.

Om svaranden inte följer föreläggandet att flytta kan Kronofogden ge ett nytt vitesföreläggande. Det kan då finnas skäl att bestämma ett högre vitesbelopp. Det går att ge ett nytt vitesföreläggande trots att det tidigare föreläggandet inte har vunnit laga kraft. Om sökanden lämnar uppskov efter att vitesföreläggande har meddelats bör Kronofogden upphäva föreläggandet. Efter uppskovstidens utgång kan ett nytt föreläggande ges eller så kan Kronofogden utföra avhysningen på något annat sätt.

Vitet döms ut av tingsrätten på talan av Kronofogden. Vitesföreläggandet riktas bara mot svaranden, även om en inneboende eller någon annan tredje man är berörd av avhysningen.

13.10 Efter avhysningen

Verkställigheten är avslutad när Kronofogden har tagit hand om egendomen på ett lämpligt sätt (gäller både ”vanlig” och stegvis avhysning) och återställt sökandens besittning. Vid avhysning från en bostad innebär det att egendomen flyttats till ny bostad eller magasinerats (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 6 §). Har Kronofogden använt lås- och namnbytesmetoden anses verkställigheten avslutad när lås- och namnbytet har utförts. Vid avhysning från något annat än en bostad (t.ex. en lokal) är avhysningen avslutad när egendom som inte har kunnat magasineras eller flyttas i stället har tagits om hand för försäljning eller förstörts.

Underrättelse om verkställd avhysning

Kronofogden ska underrätta svaranden skriftligen om en verkställd avhysning om hen inte är närvarande vid förrättningen (16 kap. 7 § UF). Av underrättelsen bör det framgå vad som har hänt med egendomen i bostaden/lokalen. Om det är ändamålsenligt ska Kronofogden delge underrättelsen. Som regel är det tillräckligt att skicka underrättelsen i lösbrev. Detta fordrar en viss efterforskning om var svaranden bor. Kronofogden

har ju normalt bara tillgång till den adress som svaranden har avhysts ifrån. Om Kronofogden inte får fram en ny adressuppgift skickar myndigheten meddelandet till den senast kända adressen med förhoppningen att svaranden ordnat med eftersändning av sin post. Även tredje man som berörs av avhysningen bör underrättas.

Efter avhysningen ska Kronofogden även underrätta Skatteverket (folkbokföringen) om adressförändringen för de personer som har avhysts (32 c § folkbokföringslagen).

Hantering av omhändertaget gods

Den som har tagit emot egendom för förvaring – ett magasineringsföretag eller en hyresvärd – har rätt till skälig ersättning för det. Om egendomen inte hämtas inom tre månader efter avhysningen får den som förvarar egendomen sälja den, och ta ut sin fordran ur köpeskillingen, eller bortskaffa egendomen om den uppenbarligen saknar försäljningsvärde. Den avhyste ska före försäljningen/bortskaffandet uppmanas att hämta egendomen (16 kap. 6 § tredje stycket UB). Den som förvarar egendomen ska före försäljning/bortskaffande anmana svaranden att senast en viss dag hämta sin egendom. Anmaningsskyldigheten anses fullgjord när ett rekommenderat brev skickas till svarandens kända adress.

Om utmätning sker av lös egendom som omhändertagits i samband med en avhysning och utmätningen senare upphävs eller förfaller ska egendomen behandlas på samma sätt som annan egendom som omhändertagits vid avhysningen. Egendomen får då säljas av magasineringsföretaget för magasineringskostnaderna eller bortforslas om det är uppenbart att denna saknar värde.

I 16 kap. 6 § UB hänvisas till lagen om näringsidkares rätt att sälja saker som inte har hämtats. Enligt den får egendomen säljas under hand eller på offentlig auktion. I förarbeten (prop. 1984/85:210 s. 40) har antagits att underhandsförsäljning blir det vanligaste. Med

underhandsförsäljning menas inte bara anbuds-förfaranden. Avsikten är att näringsidkaren fritt ska få välja försäljningssätt. Det enda villkoret är att försäljningen görs med omsorg och hänsyn till beställarens intressen.

Kostnader

Förrättningskostnader som uppkommer i målet (nedpackning, transport, bortforsling av skräp och avfall, magasinering m.m.) ska i första hand tas ut av svaranden (17 kap. 8 § UB). Av rättspraxis framgår att kostnader för magasinering under tre månader samt ytterligare tid som behövs för att sälja och skaffa bort egendom utgör förrättningskostnad i målet. Även kostnad för uttag av den magasinerade egendomen är en förrättningskostnad som går att utmäta i målet (NJA 1987 s. 938).
I andra hand ansvarar sökanden mot staten för kostnaderna för nedpackning och transport till magasin. Däremot ansvarar sökanden inte för kostnaden för att förvara svarandens egendom eller för andra åtgärder som väsentligen avser att skydda svaranden mot förlust (17 kap. 3 § tredje stycket UB). Normalt anses sökanden vara skyldig att bekosta transporten till en ny bostad inom en normalstor kommun (Kommentaren till utsökningsbalken 17 kap. 3 §). Transportkostnader som går utöver detta är exempel på en sådan kostnad som sökanden inte ska betala (prop. 1980/81:8 s. 835). Sökanden behöver inte heller betala kostnaden för försäljningen enligt 16 kap. 7 § UB.

Sökanden svarar inte för kostnader för att förvara eller avliva ett husdjur. Dessa bekostas normalt av den mot vilken åtgärden har riktats. Kostnader för åtgärderna får förskotteras av allmänna medel och betalas av länsstyrelsen eller polismyndigheten (9 kap. 9 § djurskyddslagen).

Kronofogden får inte ta ut kostnad för att öppna eller tillsluta en bostad eller något annat utrymme (14 § p. 5 FAK). När Kronofogden byter lås efter en avhysning ska det göras på lämpligt sätt. Det händer att sökanden vill ha ett mer avancerat och dyrare lås än det Kronofogden låter

sätta in. Kostnaden för ett sådant lås får sökanden betala själv.

Kronofogden ska ta ut förrättningskostnaderna hos svaranden utan särskild begäran. Det kan göras genom utmätning, och Kronofogden ska därför utreda om svaranden har tillgångar som myndigheten kan ta i anspråk för att täcka kostnaderna. Kostnader som Kronofogden inte kan ta ut av svaranden, och som inte sökanden svarar för, stannar på staten. Någon uttrycklig föreskrift om detta finns inte i UB utan framgår bara av förarbetena (Utsökningsbalken kommentaren till 17 kap 3 §).

Se Handledning Hantering och uttagande av förrättningskostnader för mer information om hanteringen av förrättningskostnader.

Dokumentation

I protokollet vid avhysning ska Kronofogden särskilt ange vilka åtgärder som myndigheten vidtagit med egendom som är berörd av avhysningen. Vid de flesta avhysningar finns det så mycket gods att det inte är praktiskt möjligt för förrättningsmannen att anteckna varje sak. Hen ska dock löpande och översiktligt anteckna vad som finns och egendomens skick. Som komplement till anteckningarna kan egendomen fotograferas. Fotografierna ersätter dock inte förteckningen över egendomen.

Om förrättningsmannen bedömer att en stor del av bohaget ska slängas som sopor är det särskilt angeläget att i protokollet eller en bilaga till det anteckna beslutet att låta slänga viss egendom och skälen till det. Det är ofta lämpligt att fotografera egendomen. Det förekommer att svaranden en tid efter avhysningen uppger att hen hade värdefull egendom i bostaden. Det är lättare för Kronofogden att bemöta ett påstående från svaranden eller tredje man att egendom har kommit bort om myndigheten har en komplett dokumentation från avhysningsförrättningen. Dokumentationen består av protokollsanteckningar, förrättningsmannens förteckning över omhändertagen egendom och fotografier som visar

vad som har hänt och hur det såg ut. Skadeståndskrav mot staten för att gods påstås ha försvunnit eller förstörts i samband med avhysning förekommer relativt ofta. Även av det skälet är det viktigt att det av dokumentationen framgår vilken egendom som Kronofogden har omhändertagit respektive kastat och varför.

14 Handräckning, kvarstad och betalningssäkring

I verkställighetsprocessen återfinns det mesta av innehållet i detta avsnitt i processtegen Utreda och Verkställa.

14.1 Handräckning

I 16 kap. UB finns förutom reglerna om avhysning och kvarstad också regler för verkställighet **i annat fall**. Med annat fall menas mål som gäller annat än betalningsskyldighet och avhysning. Som exempel kan nämnas

- förpliktelse att utge viss egendom eller att återställa rubbad besittningen av viss egendom
- förpliktelse att utföra visst arbete
- åläggande att följa ett meddelat förbud att utöva viss verksamhet eller tåla visst intrång
- förverkande av viss egendom som i samband med att den togs i beslag i ett brottmål har lämnats kvar i innehavarens besittning
- kvarstad för bättre rätt till viss egendom.

När Kronofogden ska verkställa handräckning för att återta en vara som sålts på kredit ska myndigheten tillämpa bestämmelserna om verkställighet i annat fall (12 § tredje stycket lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. och 45 § konsumentkreditlagen). Information om sådan verkställighet finns i avsnitt 16.

Det vanligaste är att det är en dom eller ett utslag enligt lagen om betalningsföreläggande och handräckning (vanlig och särskild handräckning) som ligger till grund för verkställigheten. Frågan om verkställighet kräver att exekutionstiteln har vunnit laga kraft behandlas i avsnitt 2.3.

Underrättelse

Innan Kronofogden verkställer ska svaranden i regel underrättas om målet (16 kap. 11 § UB). Svaranden uppmanas då att själv utföra åtgärden, t.ex. att riva ett staket eller hus. Underrättelsen ska delges svaranden om målets beskaffenhet kräver det (16 kap. 8 § UF). Delgivning bör givetvis ske om verkställigheten rör mycket stora värden eller om den åtgärd som ska utföras inte kan gå tillbaka.

Svarandens inställning har stor betydelse för vilken verkställighetsform som Kronofogden ska välja. Det är ofta lämpligt att Kronofogden har kontakt med parterna innan det bestäms hur verkställigheten ska gå till. Svaranden ska underrättas om tid och plats för verkställigheten om det kan antas att handläggningen av målet främjas. Det behövs däremot inte någon underrättelse om svaranden saknar känt hemvist och det inte har kunnat klarläggas var hen uppehåller sig (16 kap. 9 § UF).

Brådskande fall

I brådskande fall gäller undantag från skyldigheten att underrätta svaranden om målet, t.ex. om det finns risk att egendomen göms undan eller om åtgärden av något annat skäl inte tål uppskov. Detta blir i första hand aktuellt när det är ett interimistiskt beslut som Kronofogden ska verkställa (15 kap. 3 § och 5 § tredje stycket RB och 63 § lagen om betalningsföreläggande och handräckning). Kronofogden kan då genast vidta nödvändig åtgärd, t.ex. ta hand om egendom utan att svaranden först blir underrättad. När åtgärden är utförd ska svaranden få möjlighet att yttra sig. Kronofogden ska dessutom så snart som möjligt pröva om den åtgärd som myndigheten vidtagit ska bestå (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 11 § UB). Vid verkställighet av kvarstad för bättre rätt till viss egendom ska Kronofogden som regel inte underrätta svaranden om målet.

Uppskov

Sökanden får medge uppskov med verkställigheten (16 kap. 12 a § UB). Ansökan om verkställighet förfaller automatiskt om sökanden medger uppskov som varar

längre än sex månader från dagen för ansökan. Detta gäller också om sökanden medger uppskov vid fler än två tillfällen.

I mål om verkställighet i annat fall är Kronofogden sannolikt förhindrad att meddela ett formligt anståndsbeslut (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap 12 a § och Gregow s. 421 f).

14.1.1 Hinder mot verkställighet

En invändning mot verkställighet från svaranden ska Kronofogden pröva enligt 3 kap. 21 § UB. Handläggning av invändning finns i avsnitt 2.8.

En dom som förpliktar någon att utge viss egendom kan Kronofogden i vissa fall verkställa hos tredje man. Detta kräver dock att tredje man är uppenbart bunden av avgörandet om äganderätten och att hen inte gör gällande ett eget sakrättsligt giltigt rättsanspråk. En exekutionstitel gäller exempelvis i regel mot svarandens dödsbo (Utsökningsbalken kommentaren till inledningen till 16 kap).

Om Kronofogden ska verkställa hos tredje man sker det inom ramen för det mål som är registrerat mot svaranden. Tredje man måste också bli underrättad om målet och ges rimlig tid att ta till vara sin rätt. I brådskande fall kan det bli aktuellt för Kronofogden att t.ex. meddela tredje man förbud att lämna ut egendomen (se prop. 1980/81:8 s. 758–759 och 762).

Den som har pant- eller retentionsrätt i den egendom som ska lämnas ut till sökanden har inte någon skyldighet att lämna ifrån sig egendomen utan att få betalt för sin fordran. Denna fråga är prövad av HD i ett mål som avsåg utlämnande av hästar samtidigt som tredje man gjorde gällande retentionsrätt till säkerhet för kostnader avseende vård och träning av hästarna (NJA 1953 s. 499). HD beslutade att domen ”för närvarande” inte kunde verkställas. Det har ifrågasatts om inte verkställighet borde

ha kunnat ske på så sätt att tredje man ålagts att lämna ut hästarna till sökanden när hen fått betalt för sin fordran och retentionsrätten därför upphör (Utsökningsbalken kommentaren till texten under rubriken ”Verkställighet i annat fall” som inledning till kommentarerna för 16 kap. 11-12 a §§ UB not 43).

Det kan förekomma att svaranden har infogat den egendom som hen ska utge i någon annan egendom. Ett typfall är när lös egendom har infogats i en fastighet på ett sådant sätt att den inte kan tas bort utan att en avsevärd värdeförstöring uppstår. I en sådan situation kan egendomen inte bli föremål för handräckning.

14.1.2 Verkställighetsformer

Verkställigheten kan enligt 16 kap. 12 § UB ske genom att Kronofogden

- utför behövlig åtgärd
- förelägger svaranden att fullgöra vad som åligger hen eller att iaktta förbud eller annan föreskrift
- om det är lämpligt överlämnar åt sökanden att efter anvisning från myndigheten utföra behövlig åtgärd.

När Kronofogden ska välja verkställighetsform bör hänsyn tas till både sökandens och svarandens intressen. Kronofogden kan emellertid aldrig överlämna åt sökanden att utföra verkställigheten om hen inte har begärt att få göra detta.

Om domstolen i exekutionstiteln har föreskrivit hur verkställigheten ska gå till hindrar detta inte att verkställigheten genomförs på något annat sätt om det behövs (16 kap. 12 § tredje stycket UB). Exempelvis kan detta vara fallet om den föreskrivna verkställighetsformen är omöjlig att genomföra eller om detta sätt är oförmånligt för parterna. Kronofogden ska då fatta beslut om att verkställigheten genomförs på annat sätt.

Kronofogden verkställer

När det gäller skyldighet att utge viss egendom är det normalt Kronofogden som själv verkställer handräckningen

genom att genomföra den åtgärd som förpliktelsen avser. I regel har svaranden först blivit uppmanad att senast en viss dag fullgöra förpliktelsen som anges i exekutionstiteln. I underrättelsen till svaranden ska det anges att om detta inte sker frivilligt, kommer Kronofogden att genomföra åtgärden vid en förrättning. Svaranden informeras då också om att hen kommer att bli ansvarig för de kostnader som verkställigheten för med sig och att dessa kan tas ut genom utmätning hos hen.

Kronofogden får ordna med transport av egendom, hyra förvaringsutrymme eller vidta andra liknande åtgärder om verkställigheten kräver det (16 kap. 12 § andra stycket och 16 kap. 6 § UB). Verkställigheten får dock inte innebära större kostnader eller obehag för svaranden än vad som är nödvändigt för att åtgärden ska kunna genomföras. När handräckning lämnas ska sökanden i regel vara närvarande vid förrättningen och på plats ta emot den egendom som handräckningen gäller. Om Kronofogden måste ta hand om egendom sker det enligt samma regler som vid avhysning från en bostad. Det innebär att omhändertagen egendom som inte blir utmätt får säljas eller förstöras först när egendomen varit magasinerad i tre månader och svaranden blivit uppmanad att hämta den. Regeln i 16 kap. 7 § UB om hantering av egendom vid avhysning från annat än bostad är inte tillämplig vid handräckning.

Om svaranden inte har varit närvarande vid förrättningen ska hen få en skriftlig underrättelse om de åtgärder som Kronofogden har utfört (16 kap. 10 § UF). Om det krävs ska Kronofogden delge svaranden underrättelsen.

Sökandens kostnadsansvar vid handräckning

När Kronofogden verkställer en handräckning är utgångspunkten att svaranden ska betala samtliga kostnader som uppkommer. Om svaranden inte kan betala kostnaderna är sökanden ansvarig för vissa kostnader. Sökanden ansvarar gentemot staten för kostnader i samband med handräckning så länge åtgärderna ryms inom 16 kap. 6 § första stycket UB. Verkställigheten i förhållande till sökanden anses avslutad när egendomen

har tagits om hand för förvaring (NJA 2017 s 1033 ”Skeppet Normy”). Sökandens ansvar för kostnaderna upphör därför när egendomen har tagits om hand för förvaring och förvaringen sker för att ta tillvara svarandens intressen. Sökanden är också ansvarig för kostnader för att förvara egendom om förvaringen är ett led i att ta bort egendomen och återställa sökandens besittning, till exempel förvaring i väntan på att egendomen tas om hand för magasinering. Sökanden ska i så fall ha haft anledning att anta att en sådan verkställighetsåtgärd kan vidtas. Sökanden är också ansvarig för kostnader för åtgärder som inte omfattas av 16 kap. 6 § första stycket UB men som måste vidtas för att genomföra förpliktelsen i exekutionstiteln, till exempel rivning av en byggnad.

Sökanden är inte ansvarig för kostnader för att förstöra egendom, om svaranden godkänner att egendomen förstörs i stället för att den tas om hand för förvaring. Däremot är sökanden ansvarig för transportkostnader och kortare förvaring i avvaktan på att egendomen ska förstöras, om Kronofogden anser att transport och förvaring är ett led i att ta bort egendomen. Sökanden är ansvarig för kostnader om hen har det miljörättsliga ansvaret, och Kronofogden på grund av regler om miljörättsansvar till exempel behöver förstöra (destruera) egendom.

För mer information om hanteringen av förrättningskostnader se Handledning Hantering och uttagande av förrättningskostnader samt Kronofogdens ställningstagande nr 5/22 Sökandens kostnadsansvar vid handräckning.

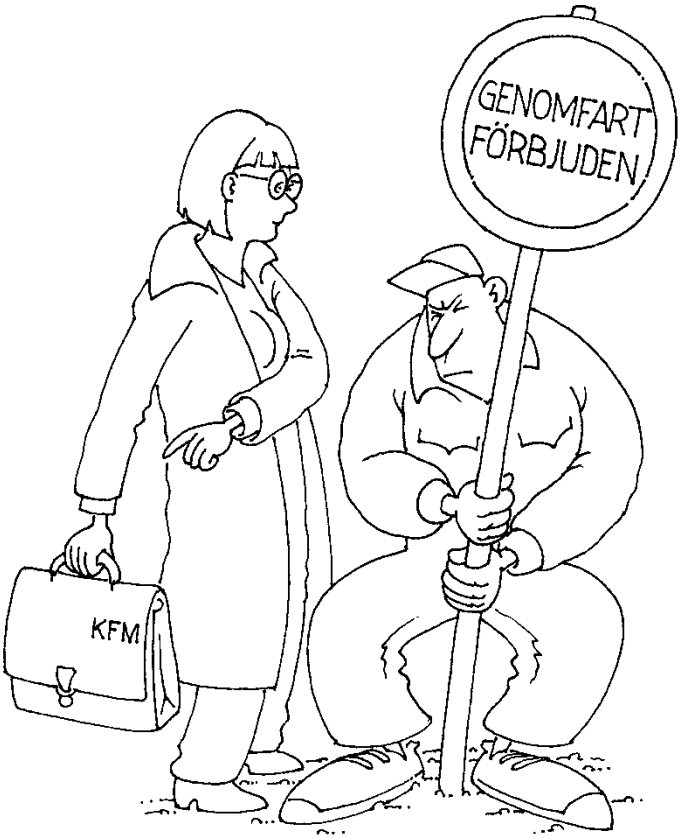

Föreläggande för svaranden

Ibland kan den enda möjliga verkställighetsformen vara att Kronofogden förelägger svaranden att fullgöra sin skyldighet. Så är det t.ex. när exekutionstiteln föreskriver att svaranden ska underlåta en viss åtgärd eller hen har förbjudits att utöva viss verksamhet. Till skillnad från vad som gäller vid avhysning finns det inga krav på att sökanden har samtyckt till att svaranden föreläggs att fullgöra förpliktelsen.

Vite

Kronofogden kan vitesförelägga svaranden till det belopp som anses nödvändigt (16 kap. 12 § och 2 kap. 15 § UB). Kronofogden bör endast använda sig av denna möjlighet när det finns anledning att anta att svaranden kommer att

följa föreläggandet. Myndigheten får inte använda vite om det kan antas att svaranden saknar faktisk eller rättslig möjlighet att följa föreläggandet (2 § andra stycket lagen om vite). Vite bör inte heller förekomma om svaranden saknar ekonomisk möjlighet att fullgöra prestationen (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 12 §).

Det kan förekomma att domstolen har föreskrivit vite i exekutionstiteln. Kronofogden bör då inte föreskriva om ytterligare vite så länge som det första vitet inte är förfallet.

Beroende på åtgärdens art och övriga omständigheter kan det ibland bli nödvändigt att bestämma ett relativt högt vitesbelopp. Det finns inte någon beloppsgräns för vitets storlek. Ett vitesföreläggande ska delges den som det gäller (3 kap. 9 § UF). Det ska också innehålla uppgift om tidpunkt eller tidsfrist inom vilken svaranden senast ska genomföra åtgärden. Om svaranden är en juridisk person kan ett vites-föreläggande riktas mot både den juridiska personen och företrädaren.

Om ett vitesföreläggande inte följs kan Kronofogden förelägga ett nytt, högre belopp. Detta är möjligt oavsett om det första föreläggandet har vunnit laga kraft eller inte (2 kap. 15 § tredje stycket UB). Ett vitesföreläggande kan överklagas särskilt (Utsökningsbalken kommentaren till 18 kap. 6 §).

Frågan om att döma ut vite prövar tingsrätt på talan av Kronofogden (2 kap. 15 § UB). Vite får inte dömas ut när ändamålet med föreläggandet har förfallit. NJA 1992 s. 194 handlar om tillämpningen av 2 kap. 15 § och 16 kap. 12 § UB när ändamålet med ett vite har förfallit.

Sökanden verkställer

För att Kronofogden ska kunna överlämna till sökanden att utföra åtgärden krävs det en begäran från hen och att det anses lämpligt (16 kap. 12 § första stycket UB). Om sökanden utför verkställigheten får hen alltid själv stå för kostnaderna, eftersom svaranden inte kan bli ansvarig i

dessa fall (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 12 §). Denna verkställighetsform kan trots detta vara till fördel för sökanden om det kan antas att kostnaderna inte kan tas ut av svaranden. När någon av de andra två verkställighetsformerna används har sökanden endast ansvar för kostnader som inte har kunnat tas ut hos svaranden.

När Kronofogden överlämnar åt sökanden att utföra en åtgärd ska myndigheten fatta ett beslut. Kronofogden ska i beslutet lämna anvisningar om hur åtgärden ska genomföras. Vidare bör Kronofogden innan målet avslutas förvissa sig om att sökanden genomfört åtgärden på ett godtagbart sätt. Läs mer om vikten av att sökanden begärt att få utföra åtgärden i JK:s beslut 2000-05-19, dnr 3438-99-40 (RIC 14/00).

14.1.3 Handräckning på begäran av konkursförvaltare

Konkursförvaltaren är skyldig att snarast ta hand om gäldenärens konkursbo samt det räkenskapsinformation och annat material som rör boet (7 kap. 12 § första stycket KonkL). Det ingår även i förvaltarens uppdrag att ta om hand räkenskapsmaterial som hittas efter det att en konkurs har avslutats. All egendom som tillhörde gäldenären när konkursen inträffade eller tillfaller hen under konkursen ingår i konkursboet. Dessutom ingår även sådan egendom som kan tillföras konkursboet genom återvinning (3 kap. 3 § KonkL).

Konkursförvaltaren har rätt att få handräckning av Kronofogden för att ta hand om eller få tillgång till gäldenärens konkursbo med dess räkenskapsinformation och annat material som rör boet (7 kap. 14 § KonkL). Handräckning kan även bli aktuellt i ett senare skede om förvaltaren t.ex. får kännedom om ytterligare tillgångar (prop. 1978/79:277).

Ansökan

Kronofogden får bevilja handräckning på begäran av konkursförvaltaren. Grunden för en begäran om

handräckning enligt 7 kap. 14 § KonkL är att en konkursgäldenär eller tredje man inte lämnat ifrån sig den egendom som ingår i boet eller räkenskapsmaterial. Förvaltaren får inte själv ta hand om boets egendom genom tvång.

För att få ut egendomen med tvång kan konkursförvaltaren begära handräckning hos Kronofogden utan att först utverka en exekutionstitel. Ett beslut om konkurs fungerar som exekutionstitel. Beslutet gäller omedelbart och behöver därför inte ha vunnit laga kraft för att ligga till grund för handräckning (16 kap. 4 § KonkL). Möjligheten att få handräckning upphör om konkursbeslutet upphävs. Detta har ansetts gälla även när förvaltaren behöver tillgång till bolagets kassa och vissa handlingar för att kunna avsluta sitt arbete (RH 1985:32).

Frågan om förvaltaren behöver komma i besittning av egendomen är det förvaltaren ensam som ska bedöma. Förvaltarens bedömning är i detta avseende bindande för Kronofogden (Konkurslagen kommentaren till 7 kap. 14 §). Handräckning kan ske hos konkursgäldenären och hos tredje man, t.ex. hos en redovisningsbyrå eller i bostaden hos en företrädare, om egendom som ingår i boet finns hos hen (se nedan vid kantrubriken Egendom i tredje mans besittning).

Ansökan kan göras muntligen eller skriftligen. Konkursförvaltaren bör dock göra ansökan om handräckning skriftligen för att Kronofogden ska få tillgång till all nödvändig information. Det är för verkställigheten viktigt att förvaltaren lämnar följande uppgifter:

- Vad handräckningen gäller och i vems besittning egendomen finns.
- För det fall handräckningen ska verkställas utan föregående underrättelse.
- På vilken/vilka adresser förvaltaren anser att verkställighet ska se.

- Hur konkursförvaltaren vet eller varför det finns befogad anledning att utgå ifrån att gäldenärens egendom eller räkenskapsmaterial finns på en viss adress.
- Vilka åtgärder förvaltaren har vidtagit för att komma i besittning av egendomen eller få kontakt med gäldenären. Har förvaltaren t.ex. vägrats tillträde till en lokal eller något annat utrymme som gäldenären disponerar?

För att en bra verkställighet ska kunna uppnås bör konkursförvaltaren, beroende på förhållandena i den enskilda konkursen, även upplysa om följande:

- Invändningar från gäldenären och/eller tredje man, som förvaltaren känner till, i fråga om äganderätten eller något annat förhållande som kan utgöra hinder mot handräckning.
- Uppgifter som kan underlätta identifieringen av egendomen.
- Om kontakt förekommit med Specialverkställigheten om den kommande handräckningen på grund av att det finns misstankar om ekonomisk och/eller organiserad brottslighet.
- Om handräckningen gäller räkenskapsmaterial, vad som framkommit vid kontakterna med den revisions- eller bokföringsbyrå som konkursgäldenären anlitat.

Förvaltaren eller ett ombud för honom eller henne ska vara närvarande för att ta emot den egendom som ska överlämnas till konkursboet. Det är därför lämpligt att hen anger vid vilken tidpunkt handräckningen bör genomföras.

Konkursförvaltaren kan även göra en ansökan om handräckning muntligt (18 kap. 7 § andra stycket UF). En muntlig ansökan kan exempelvis göras om det vid förrättning visar sig att det finns ytterligare egendom,

utöver vad som har angetts i förvaltarens ansökan och som kan antas ingå i boet.

Egendom

Kronofogden kan genomföra en handräckning av egendom som ingår i gäldenärens konkursbo med tillhörande räkenskapsinformation och annat material som rör boet (7 kap. 14 § KonkL). När Kronofogden genomför handräckning på konkursförvaltarens begäran är det konkursförvaltaren som beslutar om gäldenärens beneficium. Kronofogden ska alltså inte pröva om egendom som ska handräckas utgör beneficium (3 kap. 5 § konkurslagen; JK:s beslut den 26 september 2013, dnr 3470-12-40).

Kronofogden får anses ha rätt att eftersöka information som lagrats som datamedia (Konkurslagen kommentaren till 7 kap. 14 §).

Handräckning kan också ske för att komma i besittning av leasad egendom som konkursboet är skyldig att överlämna till leasinggivaren (Göta hovrätts beslut den 17 september 1992, Ö 872/92, RIC 59/92).

En gäldenär har efter det att konkurs inträffat inte någon rätt att bo kvar i en fastighet eller en bostadsrätt som ingår i konkursboet. Förvaltaren kan därför hos Kronofogden eller domstol ansöka om att gäldenären i ska förpliktas att flytta (NJA 1979 s. 125). Även utan ett utslag eller en dom som förpliktar gäldenären att flytta har handräckning enligt 7 kap. 14 § KonkL beviljats avseende avflyttning från en bostad när det har funnits ett behov av att snabbt få till stånd en avhysning (Hovrätten för nedre Norrland beslut den 30 maj 1997, ÖÄ 695/96).

Kronofogden kan inte bevilja handräckning om konkursgäldenären endast äger en andel i egendom som tillhör två eller flera med samäganderätt. Grunden för detta är att förvaltaren inte får ta hand om objekt som är föremål för samäganderätt (Konkurslagen kommentaren till 7 kap. 12 §).

Tillämpliga bestämmelser

Vid handräckning gäller bestämmelserna i UB om verkställighet av förpliktelser som inte avser betalningsskyldighet, avhysning eller avlägsnande. Det innebär att Kronofogden ska tillämpa bestämmelserna om verkställighet i annat fall i 16 kap. 11–12 a §§ UB. Vid sådan verkställighet är också ytterligare bestämmelser tillämpliga. Till exempel tillämpas 2 kap. 17 § UB där det bl.a. anges vilka befogenheter en förrättningsman har.

Kronofogden har numera möjlighet att förelägga gäldenären eller tredje man att lämna ut den egendom som avses med handräckningen. Myndigheten kan förena föreläggandet med vite (2 kap. 15 § UB). Det bör inte bli aktuellt med vite om det finns risk att den som verkställigheten riktar sig mot saboterar verkställigheten om hen får reda på att handräckning har begärts. Kronofogden ska då genomföra förrättningen utan att först underrätta personen.

Det är i viss mån oklart hur en handräckning avseende avflyttning från en bostad ska gå till och vilka regler som ska anses tillämpliga. Bestämmelserna om avhysning i 16 kap. UB får dock anses vara tillämpliga.

Protokoll

Kronofogden ska upprätta ett protokoll över förrättningen (3 kap. 10 § UF). I protokollet ska Kronofogden bl.a. anteckna om den egendom eller det räkenskapsmaterial som handräckningen gäller har hittats och tagits om hand. Detta gäller också om den egendom eller det räkenskapsmaterial som handräckningen gäller inte anträffas eller om det när förrättningen genomförs visar sig att egendomen inte kan bli föremål för handräckning.

Myndigheten ska också anteckna de invändningar som görs mot verkställigheten och de beslut som Kronofogden meddelar (3 kap. 11 § UF).

Konkursförvaltaren bör alltid få en kopia av protokollet. Gäldenären ska ha ett bevis om verkställighet. Av beviset

ska det framgå vilken egendom som har tagits om hand och hur hen kan överklaga beslutet. Om handräckning skett hos tredje man eller om tredje mans rätt är berörd ska ett bevis även lämnas till hen.

Underrättelse

Kronofogden ska underrätta den som åtgärden riktas mot innan verkställighet (7 kap. 14 § andra stycket KonkL). Konkursförvaltaren kan dock begära att underrättelse inte ske innan verkställigheten. Kronofogden ska då genomföra handräckningen utan att först underrätta om målet (16 kap 11 § UB). Kronofogden ska delge underrättelsen om målets beskaffenhet kräver det (16 kap. 8 § UF). I de fall det gynnar handläggningen ska Kronofogden underrätta svaranden om tiden och platsen för verkställigheten (16 kap. 9 § UF).

Förberedelser

Kronofogden bör snarast komma överens med förvaltaren om vilken dag förrättningen ska genomföras. När Kronofogden genomför handräckningen ska förvaltaren eller hens ombud vara närvarande. Det är förvaltaren som ska ordna med transport till ett annat förvaringsutrymme, om egendomen inte kan förvaras i den lokal eller annat utrymme som förvaltaren getts tillträde till. Vidare är det förvaltaren som ska anlita dataexperter om det är nödvändigt i samband med att räkenskapsmaterial m.m. i digital form ska tas om hand. Ytterligare ett skäl till att förvaltaren bör vara närvarande är att det inte är ovanligt att invändningar om äganderätten m.m. görs först vid förrättningen. Dessutom kan förvaltarens närvaro vara nödvändig i samband med att viss egendom ska identifieras.

När det är fråga om en mera omfattande handräckning som Kronofogden ska verkställa utan att motparten får tillfälle att yttra sig ligger det i förvaltarens intresse att i förväg ta kontakt med Kronofogden. Grunden för detta är att Kronofogden kan behöva förbereda och planera den kommande förrättningen.

När Kronofogden ska genomföra handräckning i bostad och innehavaren av bostaden inte är hemma ska myndigheten försöka nå hen per telefon innan myndigheten tar sig in i bostaden. Detta är speciellt viktigt i de fall hen inte är underrättad innan.

Egendom på en kriminalvårds-anstalt

Det förekommer att egendom som ingår i ett konkursbo samt räkenskapsmaterial förvaras på den kriminalvårdsanstalt där konkursgäldenären eller en företrädare för gäldenären avtjänar ett fängelsestraff. Egendomen kan t.ex. finnas i cellen eller i anstaltens förråd. När egendomen inte lämnas ut på grund av att den intagne motsätter sig förvaltarens begäran kan Kronofogden bevilja handräckning. När den inledande kontakten med anstaltsledningen tas bör Kronofogden upplysa om vad som föreskrivs i 7 kap. 14 § KonkL.

Egendom i tredje mans besittning

Kronofogden kan även bevilja handräckning hos tredje man. Detta innebär att tvång kan användas också när egendom som ingår i konkursboet finns hos tredje man om det kan anses befogat med hänsyn till omständigheterna (prop. 1978/79:105 s. 177).

Förutsättningen är att egendom som ingår i boet finns hos en utomstående eller att räkenskapsmaterial förvaras i bostaden hos någon av företrädarna för konkursgäldenären. Handräckning kan ske av räkenskapsmaterial och andra handlingar som rör boet och som finns hos t.ex. en redovisningsbyrå eller ett företag som digitalt förvarar räkenskapsmaterialet. Egendomen som ska handräckas kan vara de digitala filer som finns hos den uppdragstagare som har tillhandahållit bokföringstjänsten eller programvaran vid s.k. molntjänster (Konkurslagen kommentaren till 7 kap. 14 §). Handräckning hos en uppdragstagare kan även omfatta material som hen har upprättat. Det har inte någon betydelse om det är fråga om handlingar i pappersform eller elektroniska handlingar.

En revisions- eller bokföringsbyrå som inte fått betalt för sitt arbete har inte rätt att som säkerhet för sin fordran

hålla inne räkenskapsmaterial som överlämnats till byrån (NJA 1981 s. 1050). De har alltså inte retentionsrätt i överlämnat räkenskapsmaterial. En revisions- och bokföringsbyrå kan ha rätt att hålla inne räkenskapsmaterial som byrån själv upprättat och, i viss mån, även räkenskapsmaterial som överlämnats till och sedan bearbetats av byrån. Tidigare kunde denna detentionsrätt göras gällande även mot konkursförvaltaren (NJA 1982 s. 404 och NJA 1985 s. 29). Den 1 januari 1988 infördes en rätt för konkursförvaltare att få handräckning även om den som upprättat räkenskapsmaterialet inte fått betalt för sitt arbete (7 kap. 12 § tredje stycket och 7 kap. 14 § första stycket andra meningen KonkL). En konkursförvaltare har alltså rätt att få ut allt räkenskapsmaterial medan den som har anlitat revisions- eller bokföringsbyrån endast har rätt att få ut det räkenskapsmaterial som har överlämnats till byrån.

När det gäller handlingar som inte är räkenskapsmaterial finns däremot inte någon skyldighet att lämna över sådana handlingar utan att uppdragstagaren först får betalt. För att få tillgång till t.ex. budgetar, prognoser och kalkyler kan förvaltaren därför bli tvungen att betala för arbetet med att upprätta dessa handlingar (prop. 1986/87:90 s. 265 f).

Handlingar som tillhör ett konkursbo kan förvaras på en advokatbyrå. En advokat har inte rätt att innehålla egendom som ingår i gäldenärens konkursbo t.ex. avtal i original. Det krävs inte att klienten lämnar sitt samtycke till att handlingarna överlämnas till konkursförvaltaren (se Sveriges advokatsamfunds vägledande uttalande den 14 december 2000, angående tystnadsplikt i förhållande till förvaltare i tidigare klients konkurs, ÖF 6904/2000).

Invändning

När gäldenären påstår att viss egendom inte ingår i boet eller tredje man påstår att hen är ägare till egendomen måste Kronofogden pröva om hinder mot handräckning föreligger. Detta måste också ske om tredje man t.ex. påstår att hen inte är skyldig att lämna ut egendomen på grund av panträtt eller retentionsrätt

Kronofogden ska inte genomföra handräckning om det framstår som oklart om det finns en skyldighet att lämna ut egendomen. När en tredje man gör gällande äganderätt eller annan rätt till egendomen som är sakrättsligt skyddad ska Kronofogden enligt de regler som i allmänhet gäller avgöra om förutsättningarna för handräckning är uppfyllda. Däremot ska Kronofogden inte gå in på någon mer självständig prövning av de civilrättsliga förhållandena.

Kronofogden bör endast i undantagsfall verkställa handräckning mot tredje man som gör gällande rätt till egendom som finns i hens besittning. Eftersom det är fråga om ett summariskt förfarande krävs att saken är uppenbar enligt allmänna civilrättsliga regler om tredje man gör gällande att det inte föreligger någon skyldighet för hen att lämna ut egendomen. Kronofogden är skyldig att pröva invändningen innan egendomen tas om hand (prop. 1978/79:105 s. 177, 278 f och 700). Kronofogdens beslut att verkställa handräckning mot tredje man har prövats av hovrätt i bl.a. RH 1985:113, RH 1986:49, Svea hovrätts beslut den 3 november 1995 i mål nr Ö 4034/95(RIC 23/95) och Göta hovrätts beslut den 13 september 2010 i mål nr ÖÄ 2297-10. I de tre första fallen har det ansetts att handräckningen var befogad i förhållande till tredje man, men i det senaste fallet upphävdes åtgärden.

Överklagande

Gäldenären och tredje man som Kronofogden verkställt handräckning mot kan överklaga handräckningen inom tre veckor från delgivning (18 kap. 7 § femte stycket UB).

Även i de fall Kronofogden verkställt handräckningen utan föregående underrättelse ska myndigheten överlämna egendomen direkt till förvaltaren. Detsamma gäller om gäldenären eller tredje man inte varit närvarande vid förrättningen. När en handräckning överklagas prövar domstolen endast om det funnits tillräckliga skäl för handräckning. Vem som civilrättsligt har rätt till den egendom som har överlämnats till konkursförvaltaren får prövas i annan ordning.

Kostnader

Vid handräckning enligt 7 kap. 14 § KonkL är bestämmelserna i 17 kap. UB om kostnader inte tillämpliga och det finns inte heller några bestämmelser om sådan handräckning i avgiftsförordningen. Det har därför ansetts att Kronofogden inte får ta ut grundavgift från förvaltaren (Hovrätten för västra Sveriges beslut den 18 oktober 1999, ÖÄ 4666-99, RIC 2/00).

Kronofogden får inte heller ta ut särskild avgift. I praktiken bör det dock inte uppstå några särskilda kostnader hos Kronofogden eftersom det är förvaltaren som ska ordna med transport och förvaring av den egendom som ska tas om hand. Det är alltså konkursboet som ska betala fakturan från det eller de företag som anlitas i samband med handräckningen.

En konkursförvaltare i annan stat begär handräckning
Rättsverkningarna av konkurser som beslutats i andra länder regleras i den nordiska konkurskonventionen och i EU:s insolvensförordning. Vidare finns bestämmelser om kungörande och registrering m.m. i lagen (2017:473) och förordningen (2017:485) med kompletterande bestämmelser till 2015 års insolvensförordning.

Konkurs i ett nordiskt land
När konkurs inträffar i ett nordiskt land kan konkursdomstolen eller konkursförvaltningen begära handräckning enligt 7 kap. 14 § KonkL (2 § tredje stycket lagen om verkan av konkurs som inträffat i annat nordiskt land). Konkursförvaltning i ett annat nordiskt land har rätt att begära handräckning om sådan handräckning ska lämnas konkursbo enligt lagen i detta land (prop. 1980/81:35 s. 25 f, artikel 3 i den nordiska konkurskonventionen). Svensk domstol kan förordna en lämplig person att upprätta bouppteckning och att ta hand om gäldenärens egendom till dess att den kan övertas av den utländska konkursförvaltningen (2 § första och andra stycket lagen om verkan av konkurs som inträffat i annat nordiskt land). Den som har fått ett sådant uppdrag är

skyldig att sälja egendomen om den inte lämpligen kan bevaras.

Konkurs i en av EU:s medlemsstater
Vid konkurs i medlemsstat har konkursförvaltaren i huvudinsolvensförfarandet inte behörighet använda tvångsåtgärder om inte dessa har beslutats av domstol i den medlemsstat där åtgärderna ska vidtas, särskilt vad gäller förfarandet att avyttra tillgångar (artikel 21 punkt 3 i 2015 års insolvensförordning, som ska tillämpas om insolvensförfarandet inletts efter den 26 juni 2017).

Om ett sekundärförfarande, dvs. ett territoriellt begränsat förfarande, inletts i Sverige är emellertid konkursförvaltaren i detta förfarande behörig att ansöka om handräckning enligt 7 kap. 14 § KonkL. Ett sekundärförfarande kan inledas i Sverige endast om gäldenären har ett driftställe här i landet (artikel 3 punkt 2 i 2015 års insolvensförordning).

14.1.4 Intrångsundersökning

Allmän domstol kan besluta om en intrångsundersökning hos den som skäligen kan antas ha gjort eller medverkat till ett intrång i sökandens skyddade rätt. Syftet med en intrångsundersökning är att säkra bevisning om ett misstänkt intrång och vilken omfattning intrånget har. För att det inte ska råda någon tvekan om att en sådan undersökning kan genomföras hos den som har medverkat till det misstänkta intrånget innehåller de immaterialrättsliga lagarna regler om detta.

Bestämmelserna om intrångsundersökningar finns i:
- 7 kap. 56 a–h och 57 §§ upphovsrättslagen till litterära och konstnärliga verk
- 9 kap. 5–13 §§ varumärkeslagen
- 9 kap. 59 a–h §§ patentlagen
- 37 a–h §§ mönsterskyddslagen
- 6 kap. 6-16 §§ företagsnamnslagen

- 12 a–h §§ lagen om skydd för kretsmönster för halvledarprodukter
- 9 kap. 7 a–h §§ växtförädlarrättslagen.

Domstolsförfarandet

Domstolen ska pröva om det skäligen kan antas att svaranden har gjort intrång i en immateriell rättighet eller medverkat till detta. Domstolen ska också bedöma om skälen för åtgärden uppväger den olägenhet eller det men i övrigt som åtgärden innebär för den som drabbas av undersökningen eller något annat motstående intresse (proportionalitet). Dessutom är det i regel en förutsättning för att ett beslut om en intrångsundersökning ska kunna meddelas att sökanden ställer säkerhet hos domstolen för den skada som motparten kan drabbas av (se t.ex. 7 kap. 56 a och c §§ upphovsrättslagen och motsvarande bestämmelser).

Ett beslut om en intrångsundersökning ska innehålla uppgifter om ändamålet med undersökningen, vilka föremål och handlingar som Kronofogden får leta efter och vilka utrymmen som myndigheten får genomsöka. Om det behövs ska domstolen också förordna om andra villkor för verkställigheten. Detta innebär att det är möjligt för domstolen att besluta om begränsande villkor, t.ex. att sökanden inte får vara närvarande vid undersökningen.

Domstolen kan inte meddela beslut om en intrångsundersökning hos tredje man.

Interimistiska beslut

Om ett dröjsmål medför risk för att föremål och handlingar som har betydelse för utredningen om intrånget göms undan, förstörs eller förvanskas, får domstolen meddela ett beslut om intrångsundersökning utan att motparten har fått möjlighet att yttra sig. Ett interimistiskt beslut gäller tills något annat beslutas.

Ett beslut om intrångsundersökning gäller omedelbart. Om ingen ansökan om verkställighet görs inom en månad från beslutet förfaller det.

Verkställigheten

Det är viktigt att Kronofogden får möjlighet att förbereda verkställigheten. Det är angeläget att sökanden tar kontakt med Kronofogden innan hen ger in en ansökan om intrångsundersökning till domstolen., Grunden för detta är att Kronofogden måste planera genomförandet noggrant. En intrångsundersökning innebär i regel att Kronofogden måste anlita externa experter (sakkunniga) och ha med sig teknisk utrustning när undersökningen genomförs.

Det är endast i de fall sökandens motpart har hörts av domstolen innan beslutet om intrångsundersökning meddelades som denne ska underrättas före förrättningen. Kronofogden ska verkställa ett beslut om intrångsundersökning skyndsamt enligt de villkor som domstolen har föreskrivit och med tillämpning av 1–3 kap., 17 kap. 1–5 §§ samt 18 kap. UB (se t.ex. 7 kap. 56 f § upphovsrättslagen och motsvarande bestämmelser). Vidare finns det bestämmelser om motpartens rätt att tillkalla juridiskt biträde samt möjligheten att tillåta att sökanden är närvarande när undersökningen genomförs (se t.ex. 7 kap. 56 g § upphovsrättslagen och motsvarande bestämmelser). I 18 kap. 6 a § UF finns bestämmelser om förfarandet och om vilka bestämmelser i UF som ska tillämpas vid Kronofogdens handläggning. I denna bestämmelse anges också vad Kronofogdens protokoll ska innehålla. Verkställigheten av en intrångsundersökning skiljer sig från hur ett beslut om säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. 3 § RB ska verkställas. Vid en intrångsundersökning får Kronofogden aldrig ta med sig några föremål eller handlingar.

Det har ansetts tillräckligt att domstolen i ett beslut om en intrångsundersökning på ett funktionellt sätt anger vilka handlingar som får eftersökas. I praktiken förekommer det därför att det i domstolens beslut endast anges att undersökningen gäller en viss vara av ett visst märke. Kronofogden måste då bedöma olika handlingars betydelse för utredningen i förhållande till ändamålet med undersökningen som alltid ska ha angetts i beslutet om en intrångsundersökning.

När undersökningen genomförs har Kronofogden rätt att ta fotografier och att göra eventuella film- och ljudupptagningar av sådana föremål som myndigheten får söka efter. Vidare får Kronofogden ta kopior av och göra utdrag ur sådana handlingar som myndigheten får söka efter. Stöd för rätten att kopiera upphovsrättsskyddat material finns i 2 kap. 26 b § upphovsrättslagen. Upphovsrätten hindrar inte att verk används i rättsvårdens intresse (prop. 1998/99:11 s. 79). En undersökning får däremot inte omfatta sådana handlingar som avses i 27 kap. 2 § RB, dvs. handlingar som inte får tas i beslag i ett brottmål (se t.ex. 7 kap. 56 f § andra stycket upphovsrättslagen och motsvarande bestämmelser).

Kronofogdens dokumentation

Det ställs höga krav på noggrannhet vid utformningen och redovisningen av de uppgifter som protokollet från en intrångsundersökning ska innehålla enligt 18 kap. 6 a § tredje stycket UF. Parterna ska kunna åberopa protokollet i en domstolsprocess. Protokollet blir i regel mycket omfattande. Om sökanden undantagsvis har fått tillstånd att vara närvarande vid undersökningen är det viktigt att det framgår av protokollet på vilket sätt och i vilken omfattning detta skett (prop. 1998/99:11 s. 75). Kronofogden ska skriva protokollet omedelbart i samband med att undersökningen avslutas. I protokollet ska uppgifter om den bevisning som har påträffats förtecknas och beskrivas så ingående som det krävs för att intrångsundersökningens syfte ska anses uppfyllt. Uppgifter om alla kopior och fotografier som Kronofogden har gjort och eventuella film- och ljudupptagningar måste anges. Därefter ska protokollet och bevisningen hållas tillgängliga för parterna (se t.ex. 7 kap. 56 h § upphovsrättslagen och motsvarande bestämmelser). När Kronofogdens protokoll är färdigställt anses verkställigheten avslutad. Under förutsättning att domstolen då inte har meddelat ett beslut om förbud mot fortsatt verkställighet får parterna ta del av bevisningen (se t.ex. 7 kap. 56 h § upphovsrättslagen och motsvarande bestämmelser).

Yrkande om inhibition

Om svaranden i tingsrätten eller hovrätten har yrkat inhibition får Kronofogden i regel en fråga från domstolen om vid vilken tidpunkt protokollet beräknas bli klart. Det är då av yttersta vikt att Kronofogden är tydlig med beskedet om när protokollet kommer att vara färdigställt. Om det inte går att lämna något klart besked bör självfallet detta tydligt framgå av de upplysningar som Kronofogden lämnar till domstolen. JO har framhållit att Kronofogden inte är skyldig att avvakta domstolens beslut i en inhibitionsfråga innan en verkställighetsåtgärd vidtas eller slutförs. Om det i ett enskilt fall och med hänsyn till verksamhetens art kan finnas ett visst utrymme för att avvakta lite med att slutföra en förrättning är ytterst en bedömningsfråga (JO 2009/10 s 54, dnr 1186-2008 och 1190-2008).

Återgång av verkställigheten

Sökanden måste väcka talan eller inleda skiljeförfarande i saken senast en månad efter att verkställigheten har avslutats. Om det inte sker ska de åtgärder som har vidtagits vid verkställigheten omedelbart gå tillbaka i den utsträckning det är möjligt (se t.ex. 7 kap. 56 e § andra stycket upphovsrättslagen och motsvarande bestämmelser). Detta innebär att den bevisning som har säkrats ska överlämnas till den som har varit föremål för intrångsundersökningen. Detta gäller också om domstolen upphäver beslutet om en intrångsundersökning. Om sökanden har fått kopior av bevisningen är hen skyldig att lämna tillbaka dessa till den hos vilken undersökningen har genomförts. Hos Kronofogden ska endast protokollet från förrättningen finnas kvar.

I Kronofogdens handbok om specialverkställighet finns en utförlig redogörelse om handläggningen av intrångsundersökningar.

14.1.5 Bevissäkring enligt SFL

Skatteverket behöver i samband med revision eller annan kontroll ta hand om och säkra bevis t.ex. räkenskapsmaterial. För att detta ska kunna ske med tvång finns det regler om bevissäkring i SFL. Bevissäkring blir bara aktuellt om det är nödvändigt och skälen för beslutet

uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som beslutet gäller eller för något annat motstående intresse (proportionalitetsregeln i 2 kap. 5 § SFL).

Beslut av förvaltningsrätten

Det är i regel förvaltningsrätten som beslutar om bevissäkring (45 kap. 13 § SFL). För verkställighet av ett beslut om bevissäkring får granskningsledaren begära handräckning hos Kronofogden.

Beslut av granskningsledare

En granskningsledare får interimistiskt besluta om bevissäkring, men endast i verksamhetslokaler. En förutsättning är att det finns en påtaglig risk för att handlingar m.m. som har betydelse för kontrollen göms undan, förvanskas eller förstörs innan förvaltningsrätten kan fatta beslut (45 kap. 14 § SFL). Därefter ska granskningsledaren så snart som möjligt och senast inom fem dagar ansöka om bevissäkring hos förvaltningsrätten. Om granskningsledaren inte gör någon ansökan eller om förvaltningsrätten avslår ansökan, ska de handlingar som tagits om hand lämnas tillbaka och övriga insamlade uppgifter förstöras.

Granskningsledaren får själv verkställa bevissäkringen i en verksamhetslokal om det kan ske obehindrat (69 kap. 3 § SFL).

Verkställigheten

Reglerna om verkställighet finns i 69 kap. 2-12 §§ SFL. Ett beslut om bevissäkring får verkställas omedelbart om inte annat anges i beslutet (68 kap. 1 § och 3 § 2 p. SFL). Verkställigheten måste påbörjas inom en månad eftersom beslutet om bevissäkring annars upphör att gälla (69 kap. 2 § SFL). Den som berörs av beslutet ska som regel underrättas om beslutet om bevissäkring innan verkställigheten påbörjas. Hen ska också ges skälig tid att själv eller genom en behörig företrädare komma till den plats där förrättningen ska genomföras och att tillkalla ombud eller biträde. Eftersom underrättelsen inte behöver delges är det tillräckligt att Kronofogden genom ett telefonsamtal informerar om beslutet om bevissäkring. Om Kronofogden

inte får kontakt med den som ska underrättas får verkställighet endast ske om det finns synnerliga skäl. Vidare föreskrivs att verkställigheten inte får påbörjas förrän de som har rätt att närvara haft skälig tid att inställa sig. Detta gäller dock inte om bevissäkringen därigenom fördröjs väsentligt eller om det finns en påtaglig risk att ändamålet med åtgärden annars inte uppnås (69 kap. 5-7 §§ SFL).

Verkställighet ska ske mellan kl. 08:00 och 19:00 om det inte finns särskilda skäl att verkställa beslutet vid en annan tidpunkt (69 kap. 4 § SFL). Eftersökning av handlingar får ske på samma sätt som vid en förrättning enligt UB, då Kronofogden i stället letar efter tillgångar. De handlingar m.m. som omhändertas ska när förrättningen avslutas överlämnas till granskningsledaren.

Kronofogden är skyldig att delge beslutet om bevissäkring om förvaltningsrätten har beslutat om det . Om granskningsledaren verkställer beslutet får i stället Skatteverket anlitas för delgivningen (17 kap. 7 § skatteförfarandeförordningen).

Begäran om undantag

Den som är föremål för bevissäkring har möjlighet att begära att vissa handlingar ska undantas. Det är granskningsledaren som ska ta ställning till en sådan begäran. Om granskningsledaren anser att handlingen bör granskas ska granskningsledaren omedelbart försegla och överlämna den till förvaltningsrätten som prövar om handlingen ska undantas (47 kap. 4 § SFL).

Eftersökning i datorer m.m.

Ofta är det elektroniska handlingar som ska eftersökas. Om det är nödvändigt får Kronofogden använda den granskades tekniska hjälpmedel, t.ex. datorer och i vissa fall mobiltelefoner, för att ta fram elektroniskt lagrad information (69 kap. 9 § första stycket SFL). Om det finns synnerliga skäl får det tekniska hjälpmedlet tas om hand (69 kap. 9 § andra stycket SFL) Vid bedömningen av om det föreligger synnerliga skäl är en allmän utgångspunkt att Kronofogden ska försöka minimera skadan för den

enskilde. En avvägning måste göras mellan behovet av att genomföra granskningen utanför verksamhetslokalerna och det men den enskilde blir utsatt för genom att under en viss tid inte ha tillgång till sin tekniska utrustning (prop. 2010/11:165 s. 1174 f.). Kronofogden ska om möjligt ska lämna kvar kopior av elektroniska upptagningar hos innehavaren (69 kap. 8 § SFL).

I rättsfallet HFD 2021 ref. 23 framgår att bevissäkring inte kan beviljas i form av eftersökande och omhändertagande av handlingar som är lagrade i molntjänster och vars fysiska lagringsplats inte är möjlig att lokalisera.

Spegling

Det kan i vissa fall bli aktuellt att ta hand om en dator i syfte att föra över information (samtliga data) till en annan hårddisk, s.k. spegling. Om det kan antas att det blir aktuellt att omhänderta en dator för att den ska speglas bör Skatteverket ta upp denna fråga med Kronofogden redan när verkställigheten planeras. I praktiken förekommer det att den granskade har önskemål om att datorn ska omhändertas för spegling på Skatteverkets kontor beroende bl.a. på vilken typ av verksamhet som bedrivs och hur lång tid det skulle ta att utföra speglingen på plats. Spegling kan göras i företagets verksamhetslokal eller hos Skatteverket.

Kronofogdens dokumentation

När bevissäkringen är verkställd ska bevis över verkställigheten utfärdas. Av beviset som ska överlämnas till den granskade och även annan som är berörd av åtgärden ska det framgå när och var verkställigheten har skett, vilka som var närvarande samt annat av betydelse. Beviset ska också innehålla en förteckning över handlingar och annat som har omhändertagits. Särskilda blanketter finns framtagna.

Handlingar och annat som har omhändertagits ska Skatteverket lämna tillbaka när dessa inte längre behövs. Detta beslutas av granskningsledaren (69 kap. 12 § SFL).

Kronofogdens beslut om åtgärder i samband med verkställighet kan överklagas enligt UB:s regler (69 kap 18 § SFL).

En utförlig redogörelse för reglerna om bevissäkring finns i Kronofogdens handbok för specialverkställighet.

14.1.6 Handräckning i vissa andra fall

I flera speciallagar finns bestämmelser om handräckning. Här beskrivs reglerna i några av dessa lagar.

Miljöbalken

Enligt 26 kap. 9–13 §§ miljöbalken får en tillsynsmyndighet meddela föreläggande och förbud som behövs i ett enskilt fall för att balken ska efterlevas. Om ett föreläggande eller förbud inte följs får tillsynsmyndigheten begära verkställighet hos Kronofogden. Kronofogden verkställer tillsynsmyndighetens beslut enligt UB (26 kap. 17 § första stycket miljöbalken). Det är Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, försvarsinspektören för hälsa och miljö, länsstyrelsen, andra statliga myndigheter och kommunerna i enlighet med vad regeringen bestämmer som har ansvaret för tillsynen enligt miljöbalken (26 kap. 3 § miljöbalken).

Plan- och bygglagen

Med stöd av plan- och bygglagen får byggnadsnämnden i vissa fall meddela föreläggande för att åstadkomma rättelse. Ett sådant föreläggande kan t.ex. ges om en fastighetsägare utan lov har vidtagit en åtgärd som kräver bygglov. Följs inte ett föreläggande får byggnadsnämnden besluta att åtgärden ska utföras på den försumliges bekostnad och hur det ska ske (11 kap. 27 § tredje stycket plan- och bygglagen). Kronofogden ska inte genomföra de aktuella åtgärderna, men ska lämna den hjälp som behövs för att ett sådant beslut ska kunna genomföras (11 kap. 29 § plan- och bygglagen). Den hjälp Kronofogden kan lämna är att t.ex. bryta lås, men det kan också bli aktuellt för Kronofogden att lämna hjälp i rent praktiska frågor (Plan- och bygglagen kommentaren till 11 kap. 29 §).

Byggnadsnämnden eller annan tillsynsmyndighet har möjlighet att i vissa fall ansöka om handräckningsutslag hos Kronofogden och att därefter begära verkställighet av utslaget (11 kap. 3 och 39 §§ plan- och bygglagen).Till skillnad från vad som gäller enligt plan- och bygglagen ska bestämmelserna i 16 kap. 11-12 a §§ UB tillämpas när ett utslag ska verkställas.

Väglagen

I väglagen finns bestämmelser om byggande, drift och brukande av vägar. Det finns också bestämmelser för vad som får utföras på marken och utrymmet i anslutning till vägen, det s.k. vägområdet. När någon bryter mot dessa bestämmelser kan Kronofogden i olika grad medverka för att åstadkomma rättelse (72 § väglagen).

När ledningsarbeten eller byggnader uppförts i strid mot vissa bestämmelser i väglagen (44, 47 och 48 §§) eller mot en föreskrift eller ett förbud som meddelats med stöd av dessa bestämmelser får Kronofogden meddela särskild handräckning för att åstadkomma rättelse (72 § första stycket väglagen). Beslutet om särskild handräckning verkställs av Kronofogden enligt 16 kap. 11–12 a §§ UB.

När någon bryter mot en föreskrift eller ett förbud enligt 46–48 §§ väglagen och det inte är fråga om uppförande av en byggnad får Kronofogden vidta åtgärd för rättelse (72 § andra stycket väglagen). Det kan t.ex. handla om att någon utan tillstånd satt upp reklamskyltar inom ett avstånd av 50 meter från ett vägområde. Kronofogden ska vidta de åtgärder som behövs för att åstadkomma rättelse. Någon exekutionstitel i vanlig bemärkelse behövs inte. Vilka befogenheter som Kronofogden har och vilka åtgärder myndigheten får vidta med stöd av bestämmelsen framgår inte av förarbetena. Bestämmelserna i 16 kap. 11–12 a §§ UB är vägledande för hur verkställigheten bör gå till.

Kronofogden ska lämna det biträde som behövs för att beslut av länsstyrelsen enligt 64 § andra stycket väglagen ska kunna genomföras (72 § tredje stycket väglagen). Det handlar om att någon inte har iakttagit länsstyrelsens

föreläggande om att i vissa situationer ta bort en byggnad eller annan anläggning eller anordning enligt 52 § väglagen. Efter att länsstyrelse fattat beslut om hur åtgärden ska ske kan det bli aktuellt för Kronofogden att lämna sådant biträde. Det är alltså inte Kronofogden som genomför själva åtgärderna utan myndigheten lämnar endast biträde, t.ex. öppnar låsta dörrar.

Elektronisk identifiering

Enligt 5 § lagen med kompletterande bestämmelser till EU:s förordning om elektronisk identifiering kan Post- och telestyrelsen begära biträde av Kronofogden för att få upplysningar och tillträde till områden och utrymmen.

Vilka befogenheter som Kronofogden har och vilka åtgärder myndigheten får vidta med stöd av bestämmelsen framgår inte av förarbetena. Bestämmelserna i 16 kap. 11–12 a §§ UB är vägledande för hur verkställigheten bör gå till.

Otillbörliga handelsmetoder vid köp av jordbruks- och livsmedels-produkter

Av 18 § lagen om otillbörliga handelsmetoder vid köp av jordbruks- och livsmedelsprodukter framgår att Konkurrensverket får begära handräckning hos Kronofogden. Vid handräckning gäller bestämmelserna i utsökningsbalken om verkställighet av förpliktelser som inte avser betalningsskyldighet, avhysning eller avlägsnande. Kronofogden ska inte underrätta om handräckningen.

Säkerhetsskydds-lagen

Av 6 kap. 5 § säkerhetsskyddslagen framgår att tillsynsmyndigheten för elektronisk kommunikation och posttjänst får begära handräckning hos Kronofogden för att genomföra de åtgärder framgår av 2 och 3 §§ säkerhetsskyddslagen. Vid handräckningen gäller bestämmelserna i utsökningsbalken om verkställighet av förpliktelser som inte avser betalningsskyldighet, avhysning eller avlägsnande. Detta gäller när den som står under tillsyn inte lämnat information enligt 6 kap. 2 § säkerhetsskyddslagen eller inte lämnat tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen enligt 6 kap. 3 §. Av 8 kap. 1 § säkerhetsskyddsförordningen framgår att

tillsynsansvaret är uppdelat mellan Försvarsmakten, Säkerhetspolisen, Affärsverket svenska kraftnät, Transportstyrelsen, Post- och Telestyrelsen, Försvarets materielverk, Finansinspektionen, Statens energimyndighet, Strålsäkerhetsmyndigheten och länsstyrelserna.

Granskning av utländska direktinvesteringar

Inspektionen för strategiska produkter får begära handräckning av Kronofogden för att få tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen, dock inte bostäder, i sin granskningsverksamhet (28 § lagen om granskning av utländska direktinvesteringar). Vid handräckningen gäller 16 kap. UB.

Konkurrenslagen

Konkurrensverket får begära handräckning hos Kronofogden när verket genomför undersökningar med stöd av konkurrenslagen (5 kap. 10 § konkurrenslagen). Det gäller också när en sådan undersökning genomförs på begäran av en konkurrensmyndighet i en annan EU-medlemsstat eller av Europeiska kommissionen (5 kap. 15–17 §§ konkurrenslagen).

När handräckning lämnas får detta avse de åtgärder som anges i 5 kap. 6 § punkt 1-5, eller 6 a § första och andra styckena konkurrenslagen. Enligt dessa bestämmelser har Konkurrensverket rätt att få handräckning för att

- få tillträde till lokaler, markområden, transportmedel och andra utrymmen (6 § punkten 1),
- ta del av all information som är tillgänglig för sen som undersökningen genomförs hos (6 § punkten 2)
- granska bokföring och andra affärshandlingar (6 § punkten 3),
- ta kopior eller göra utdrag ur bokföring och affärshandlingar (6 § punkten 4),
- försegla företagslokaler, bokföring eller affärshandlingar (6 § punkten 5),

- ta hand om handling inklusive pärmar, mappar eller liknande för att genomföra åtgärderna i 6 § punkterna 3 och 4 (6 a §).

Vid verkställigheten gäller UB:s bestämmelser om verkställighet av förpliktelser som inte avser betalningsskyldighet eller avhysning, dvs. 16 kap. 11–12 a §§ UB. Därutöver föreskrivs att Kronofogden inte ska underrätta den hos vilken undersökningen ska genomföras innan verkställigheten sker.

En utförlig genomgång av reglerna om undersökningar enligt konkurrenslagen finns i Kronofogdens handbok för specialverkställighet.

Kontrollbesök

När Europeiska kommissionen har beslutat om ett kontrollbesök har kommissionen enligt 13 § lagen om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler rätt att få handräckning hos Kronofogden för att

8. granska räkenskaper och andra affärshandlingar samt ta kopior av dessa handlingar, och
9. få tillträde till samtliga lokaler och markområden som utnyttjas av det berörda företaget.

Vid sådan handräckning gäller, liksom vid handräckning enligt konkurrenslagen, bestämmelserna i UB om verkställighet av förpliktelser som inte avser betalningsskyldighet eller avhysning. Kronofogden inte ska inte underrätta företaget om en begäran om handräckning innan verkställighet sker (13 § lagen om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler).

Skogsvårdslagen

Skogsstyrelsen får i vissa fall begära handräckning av Kronofogden för tillsyn enligt 34 § skogsvårdslagen eller enligt föreskrifter som meddelats med stöd av lagen.

Vidare har kommissionen rätt att få handräckning av Kronofogden också när den har beslutat om kontrollbesök enligt vad som anges i 34 a § skogsvårdslagen.

Avgift

Kronofogden ska inte ta ut någon avgift enligt FAK när handräckning lämnas enligt 34 a § skogsvårdslagen, 13 § lagen om tillämpning av Europeiska unionens statsstödsregler eller 5 kap. 10 eller 17 § konkurrenslagen (3 § andra stycket FAK).

14.2 Kvarstad

Bestämmelserna om kvarstad i tvistemål och brottmål finns i 15 respektive 26 kap. RB. Allmän domstol kan besluta om kvarstad innan talan i tvistemålet har väckts. Talan måste väckas inom en månad från det att beslutet om kvarstad meddelades. Om detta inte sker och sökanden inte heller ger in en ansökan om betalningsföreläggande eller, om saken ska prövas i annan ordning t.ex. inom ramen för ett skiljeförfarande, inleder ett sådant förfarande inom enmånadsfristen, upphör kvarstaden att gälla (15 kap. 7–8 §§ RB). Se i fråga om brottmål 26 kap. 5–6 §§ RB.

Allmän domstol kan också meddela ett beslut om kvarstad under rättegången eller i samband med att dom meddelas.

Förutsättningarna för kvarstad för fordran

För att domstol ska kunna bevilja kvarstad måste sökanden i ett tvistemål visa sannolika skäl för att hen har en fordran som är eller kan antas bli föremål för rättegång eller prövning i annan liknande ordning. Det måste också finnas risk för att svaranden genom att avvika, skaffa undan egendom eller agera på annat sätt undandrar sig att betala skulden. I regel är det också en förutsättning att sökanden ställer säkerhet hos domstolen för den skada som motparten kan tillfogas. Om det är fara i dröjsmål kan ett interimistiskt beslut om kvarstad meddelas utan att motparten först har fått tillfälle att yttra sig.

Förutsättningarna för kvarstad i brottmål skiljer sig något från vad som gäller i tvistemål, eftersom det krävs att någon är skäligen misstänkt för brott.

Ett beslut om kvarstad i tvistemål och brottmål får verkställas genast (17 kap. 14 § andra stycket p. 4 RB och

30 kap. 12 § första stycket p. 3 RB). Någon säkerhet behöver inte ställas hos Kronofogden.

Förvarstagande i brottmål

Alla typer av egendom, även fast egendom, får tas i förvar av åklagaren i avvaktan på att kvarstad utverkas (26 kap. 3 § RB). Detta gäller inte enbart vid förverkande av utbyte av brottslig verksamhet utan även i fråga om vanliga förverkanden, företagsbot m.m. och ersättning till målsäganden, dvs. den som har lidit skada genom brott.

Om fast egendom eller tomträtt tas i förvar ska åklagaren genast underrätta inskrivningsmyndigheten och ange den fordran för vilken förvar har beslutats (31 § förundersökningskungörelsen). Om det är en fordran eller någon annan rättighet, t.ex. bankmedel, som tas i förvar ska åklagaren meddela förbud för gäldenären eller annan förpliktad (sekundogäldenären) att fullgöra sin förpliktelse till någon annan än Kronofogden (26 kap. 3 a § RB). När t.ex. bankmedel tas i förvar ska åklagaren även underrätta Kronofogden (32 §§ förundersökningskungörelsen). Denna underrättelse måste registreras hos Kronofogden på ett sådant sätt att uppgifter om förvarstagandet finns lätt tillgängliga. Att detta sker är viktigt då det kan inträffa att medel inbetalas till Kronofogden innan verkställighet av beslutet om kvarstad har begärts.

Frysningsbeslut

Ett frysningsbeslut är ett förstadium till en ansökan om rättslig hjälp i brottmål eller verkställighet av andra länders förverkandebeslut (se lagen om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut). Ett frysningsbeslut skickas från en annan medlemsstat direkt till behörig åklagare i Sverige. Om frysningsbeslutet gäller värdet av förverkad egendom, anger åklagaren i en verkställbarhetsförklaring att beslutet ska verkställas som ett kvarstadsbeslut i brottmål. Ett frysningsbeslut jämställs fullt ut med ett beslut om kvarstad meddelat av svensk domstol. Vid verkställigheten är utsökningsbalkens bestämmelser tillämpliga i samma utsträckning som när det gäller ett svenskt beslut om kvarstad.

Åklagaren får ta lös egendom i förvar till dess frysningsbeslutet har verkställts av Kronofogden. Polismyndigheten, Tullverket eller Kustbevakningen ska biträda åklagaren när egendom ska tas i förvar (3 kap. 11–12 §§ lagen om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut).

Kvarstad i avvaktan på konkurs

Beslut om kvarstad kan också meddelas i avvaktan på att en ansökan om konkurs prövas (2 kap. 11 § konkurslagen). Ett sådant beslut kan avse all gäldenärens egendom eller egendom av visst värde och gäller fram till dess att frågan om konkurs avgörs. När beslut om konkurs fattas finns det inte längre något behov av kvarstad, eftersom gäldenären förlorar rådigheten över egendomen. Om ansökan om konkurs ogillas ska egendomen lämnas tillbaka.

I Kronofogdens handbok för specialverkställighet finns mer information om kvarstad i brottmål, frysningsbeslut samt kvarstad i avvaktan på att en konkursansökan prövas.

Underrättelse

Kronofogden ska i regel inte underrätta svaranden innan förrättningen om att verkställighet av kvarstad har sökts. I 15 kap. 1 § UF föreskrivs att Kronofogden ska verkställa kvarstad skyndsamt (se även JO 1985/86 s. 377 = RIC 44/85).

Verkställighet av kvarstad för fordran

Särskilda bestämmelser om kvarstad för fordran finns i 16 kap. 13–15 §§ UB. Verkställighet av en kvarstad följer i stora delar vad som gäller för utmätning. Den viktigaste skillnaden är att egendom som belagts med kvarstad i regel inte får säljas. I 16 kap. 13–14 §§ UB hänvisas till flera bestämmelser om utmätning, som Kronofogden ska tillämpa. Samma regler gäller för tillgångsundersökningen och förrättningen som i mål om utmätning, men i mål om kvarstad har sökanden ofta anvisat egendom. När det finns särskilda skäl får Kronofogden utan att först underrätta svaranden skaffa sig tillträde till en bostad i innehavarens frånvaro (2 kap. 17 § UB). I regel är kravet på särskilda skäl uppfyllt när det är ett kvarstadsbeslut som ska verkställas.

Bland de viktigare bestämmelserna om verkställigheten kan följande nämnas:

- Kronofogden ska kvarstadsbelägga egendom i samma ordning som den skulle ha utmätts. Kronofogden får dock inte lägga kvarstad på lön eller annan ersättning som avses i 7 kap. UB innan den har betalats ut och kan utmätas (16 kap. 13 § andra stycket UB).
- Endast utmätningsbar egendom kan kvarstadsbeläggas. Kronofogden ska följa reglerna i 5 kap. UB om undantag från utmätning.
- Om viss egendom tidigare har belagts med kvarstad ska ett nytt kvarstadsbeslut om möjligt verkställas i annan egendom. Det gäller dock inte om sökandens fordran har särskild förmånsrätt i egendomen.
- Kronofogden har samma skyldighet att efterforska tillgångar som vid utmätning.
- Gäldenären och tredje mannen har samma upplysningsplikt som vid utmätning. Gäldenären kan åläggas att upprätta en förteckning över sina tillgångar och att på heder och samvete bekräfta uppgifterna.
- I samband med kvarstad får Kronofogden inte meddela föreläggande för sökanden och tredje man enligt 4 kap. 20–21 §§, 22 § andra stycket, 23 och 26 §§ UB.
- Reglerna om säkerställande av utmätning i 6 kap. UB gäller också vid kvarstad. Kronofogden avgör om egendomen ska tas i förvar, förseglas eller märkas. Vanligtvis omhändertar Kronofogden egendomen eftersom ett beslut om kvarstad innebär att det finns risk att egendomen skingras. Någon gång kan det även förekomma att lös egendom som inte är tillgänglig vid förrättningen beläggs med kvarstad (jfr avsnitt 4.6). Det är sällsynt att förutsättningarna för det är uppfyllda.
- Om ett kvarstadsbelagt fartyg eller luftfartyg står under tullövervakning får Kronofogden begära hjälp av Tullverket för att hindra att fartyget eller

luftfartyget avgår (6 kap. 10 a § UB). Detta gäller också gods i fartyget eller luftfartyget. Kvarstad får inte läggas på vissa luftfartyg som används i yrkesmässig trafik (lagen om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg).

- Fast egendom kan kvarstadsbeläggas om den kan utmätas.
- När fast egendom kvarstadsbelagts kan Kronofogden vidta samma åtgärder som efter utmätning, t.ex. ta vård om tillbehör och utse en syssloman. Vidare ska Kronofogden värdera fastigheten översiktligt. I ett kvarstadsmål ska Kronofogden däremot inte beskriva och värdera fastigheten på samma sätt som inför en exekutiv försäljning.
- Att fastigheten kvarstadsbelagts hindrar inte att fastighetsägaren pantförskriver pantbrev i fastigheten (4 kap. 29 § andra stycket jämförd med 16 kap. 14 § andra stycket UB) om Kronofogden inte har tagit pantbrevet i förvar enligt 12 kap. 5 § UB, jämförd med 16 kap. 13 § UB. Samma regler som vid utmätning om omhändertagande och spärrmarkering av obelånade pantbrev gäller.
- Obelånade företagsinteckningsbrev bör tas i förvar för att förhindra att de belånas eller lämnas som säkerhet för en skuld (6 kap. 5 § jämförd med 16 kap. 13 § UB).
- Verkställighet av kvarstad kan självrättas av Kronofogden.
- Kvarstad får inte läggas på en fastighets framtida avkastning, t.ex. hyror som inte har förfallit till betalning (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 13 §KUB V s. 588). Om fastigheten belagts med kvarstad kan däremot Kronofogden eller den som myndigheten förordnar som syssloman ta emot arrendeavgift, hyra eller annan avkastning som ska betalas under den tid kvarstaden gäller.

Bestämmelser i UF

För kvarstad gäller enligt 15 kap. 3 § UF bl.a. följande bestämmelser i utsökningsförordningen:

- Kronofogden ska underrätta gäldenären om tid och plats för verkställigheten endast om det kan antas att handläggningen av målet därigenom främjas. Det är i regel olämpligt att Kronofogden i förväg underrättar om att en kvarstad ska verkställas (6 kap. 3 § UF).
- Om inte gäldenären, men däremot någon närstående, påträffas vid förrättningen ska hen uppmanas att närvara (6 kap. 3 § andra stycket UF).
- Innan en gäldenär på heder och samvete bekräftar uppgifter om sina tillgångar i en förteckning eller vid förhör enligt UB, ska Kronofogden erinra hen om att det är straffbart att lämna osanna eller ofullständiga uppgifter (6 kap. 4 § UF).
- Om det är aktuellt att kvarstadsbelägga fast egendom, skepp, luftfartyg eller intecknade reservdelar till luftfartyg för en fordran som inte är förenad med särskild förmånsrätt ska Kronofogden uppmana sökanden att ange om hen begär att egendomen ska beläggas med kvarstad (6 kap. 6 § UF).
- Kronofogden ska underrätta sökanden om egendom kvarstadsbeläggs med förbehåll om att ett visst belopp undantas på grund av beneficiebestämmelserna (6 kap. 10 § UF).
- Förbud och underrättelser ska ske skriftligt och delges sekundogäldenären, andra förpliktade, bostadsrättsföreningar, tredje man som innehar egendom, panthavare, förvärvare/överlåtare när en fastighetsöverlåtelse är beroende av villkor samt pantbrevsinnehavare (6 kap. 11 § UF).
- När en provisorisk åtgärd har vidtagits på grund av att kvarstad inte genast har kunnat verkställas ska gäldenären underrättas. Underrättelsen ska delges om det inte är känt att gäldenären inte kan anträffas (6 kap. 12 § UF).
- Om det kan antas att egendomen tillhör någon annan än gäldenären eller att Kronofogdens beslut att kvarstadsbelägga egendomen på annat sätt gör intrång i tredje mans rätt ska tredje man underrättas (6 kap. 16 § UF).

- När en kvarstad har hävts eller självrättats ska sökanden, gäldenären och andra vars rätt berörs av beslutet underrättas på samma sätt som när en utmätning har hävts eller självrättats (6 kap. 17 § UF).
- Innan Kronofogden genomför åtgärder som medför höga kostnader för att förhindra värdeminskning av kvarstadsbelagd egendom ska Kronofogden om det är möjligt höra sökanden och när det är lämpligt även höra gäldenären (6 kap. 18 § UF).
- När fartyg, luftfartyg eller gods i fartyg eller luftfartyg har kvarstadsbelagts och fartyget finns i Sverige ska Kronofogden underrätta Tullverket om verkets medverkan behövs (6 kap. 22 § UF).
- När ett patent, en mönsterrätt eller ett varumärke har kvarstadsbelagts ska Kronofogden underrätta Patent- och registreringsverket. Statens Jordbruksverk ska underrättas om växtförädlarrätt beläggs med kvarstad (6 kap. 23 § UF).
- Om Kronofogden vid kvarstad av en fastighet har förbjudit ägaren att upplåta rättighet ska ägaren delges förbudet (12 kap. 8 § första stycket UF). Kronofogden kan medge undantag från ett sådant förbud och vad som i övrigt är förbjudet enligt 12 kap. 6 § UB efter att först ha hört sökanden (12 kap. 8 § andra stycket UF).
- Avkastning som Kronofogden eller en syssloman uppbär får användas för att betala nödvändiga utgifter för fastighetens vård och underhåll (12 kap. 10 § UF).

Rättsverkningar

Kvarstadens rättsverkan inträder när Kronofogden har beslutat att belägga viss egendom med kvarstad (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 14 §). Det innebär att det är förbjudet för gäldenären att överlåta egendomen eller att på något annat sätt förfoga över den till skada för sökanden (16 kap. 14 § första stycket UB). Överlåtelseförbudet vid kvarstad är mer långtgående än vid utmätning. En kvarstadsbelagd fastighet får till skillnad från en utmätt fastighet, inte överlåtas. Kronofogden kan dock,

efter att ha hört sökanden, medge undantag från överlåtelse- och förfogandeförbudet om det finns särskilda skäl. En situation där Kronofogden kan medge undantag är t.ex. när gäldenären pantförskriver egendomen till kvarstadsborgenären.

Gäldenären får använda den kvarstadsbelagda egendomen i samma utsträckning som gäller vid utmätning. En förutsättning i båda fallen är att egendomen inte har omhändertagits eller förseglats (6 kap. 4 § UB). För fast egendom finns särskilda regler i 12 kap. 6 § UB, som gäller också vid kvarstad.

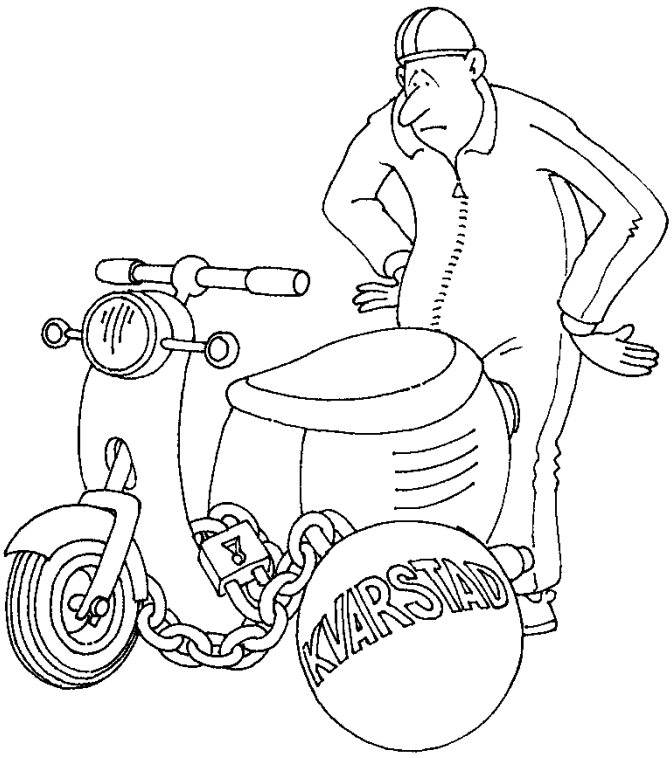

Kvarstad medför normalt inte att egendomen ska säljas. Om lös egendom har kvarstadsbelagts och snabbt minskar i värde eller kräver alltför kostsam vård får den emellertid säljas på begäran av någon av parterna (16 kap. 14 § tredje

stycket UB). Innan Kronofogden fattar beslut ska myndigheten höra den part som inte har begärt försäljning (15 kap. 8 § UF). Om det finns särskilda skäl som talar mot att egendomen säljs får det inte ske. När det ska bedömas om kvarstadsbelagd egendom ska säljas ska egendomens värde sättas i relation till storleken av förvaringskostnaden (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 14 §). I RH 1993:112 kom hovrätten fram till att när det gäller bilar så får förvaringskostnad för fordon anses utgöra en kostnad för vård av fordonet och att storleken av förvaringskostnaden måste sättas i relation till fordonets värde.

Kronofogden har vid kvarstad samma befogenheter som vid utmätning att genomföra åtgärder för att egendomen inte ska minska i värde (16 kap. 14 § andra stycket och 4 kap. 31 § UB). Det kan t.ex. gälla:

- avbryta preskription av en fordran
- uppmana sekundogäldenären att betala en förfallen fordran
- bevaka en fordran i sekundogäldenärens konkurs eller
- bevaka den rätt som kvarstadsbelagda aktier är förenade med vid fond- eller nyemission.

Förmånsrätt

Kvarstad och betalningssäkring ska i förmånsrättshänseende behandlas på samma sätt. Vad som här sägs om kvarstad gäller således även betalningssäkring (69 kap. 15 § SFL), bortsett från att bestämmelserna om förvarstagande enligt RB och SFL skiljer sig åt.

Kvarstad medför inte förmånsrätt. När den egendom som kvarstadsbelagts senare utmäts för en annan oprioriterad fordran får kvarstadsborgenären samma förmånsrätt (utmätningsverkan) som om egendomen samtidigt utmätts också för kvarstadsfordran (16 kap. 15 § andra stycket UB). Kvarstaden och utmätningen får då förmånsrätt i förhållande till storleken av respektive fordran. En förutsättning för detta är att det är fråga om en helt annan

fordran och inte en del av den fordran som har föranlett kvarstaden (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 15 §).

Kvarstaden förlorar emellertid sin förmånsrätt om utmätningen p.g.a. betalning, överklagande eller av något annat skäl faller bort innan utmätning skett för kvarstadsborgenärens fordran. En annan sak är att en kvarstad som fått förmånsrätt behåller sin förmånsrätt när kvarstaden har hävts på grund av att gäldenären har försatts i konkurs (NJA 2010 s. 454).

Det är inte ovanligt att Kronofogden handlägger mål om utmätning redan när en ansökan om verkställighet av kvarstad kommer in. Om detta är fallet bör Kronofogden undvika att kvarstad och utmätning verkställs i samma egendom. I de fall gäldenären också äger annan egendom än den som beläggs med kvarstad ska den egendomen i första hand bli föremål för utmätning förutom om utmätningsborgenärens fordran är förenad med särskild förmånsrätt i den kvarstadsbelagda egendomen (16 kap. 15 § första stycket UB). Vidare ska Kronofogden beakta tillgångar som anvisats i kvarstadsmålet också i utmätningsmålet och vice versa, 4 kap. 9 § UB (se även Utsökningsbalken kommentaren till 4 kap. 9 §). Om det inte finns någon annan egendom uppstår frågan i vilken turordning kvarstaden respektive utmätningen för annan oprioriterad fordran ska handläggas, dvs ska egendomen först kvarstadsbeläggas och därefter utmätas eller tvärtom. Kvarstadsmål omfattas inte av samordningsregeln. Bedömningen ska dokumenteras.

Kvarstad och utmätning verkställs i praktiken ofta vid samma tidpunkt. Detta har inte lett till någon kritik från JK, som uttalat att det ”närmast” varit en skyldighet för Kronofogden att verkställa utmätning och kvarstad samtidigt (JK:s beslut 1983-11-07, dnr 1902-83-21 = RIC 11/84 och 2010-02-24, dnr 7344-08-40). När verkställigheten sker samtidigt innebär det emellertid att kvarstaden inte får någon förmånsrätt, vilket kan medföra

stötande resultat t.ex. genom att en kvarstadsborgenär som anvisat egendom, som annars kanske inte hade kunnat bli föremål för utmätning helt går miste om betalning.

Om en ansökan om verkställighet av kvarstad och en ansökan om utmätning kommer in samtidigt verkställs normalt kvarstaden först med hänsyn till skyndsamhetskravet som gäller vid kvarstad. Kronofogden ska dock som regel underrätta gäldenären i ett utmätningsmål innan utmätning sker. Den omständigheten att det sker verkställighet av kvarstad medför inte att det med automatik ska anses vara fara i dröjsmål i utmätningsmålet. På motsvarande sätt verkställs kvarstaden före utmätningen om utmätningsmålet ligger kvar hos Kronofogden efter ett resultatlöst utmätningsförsök. Kronofogden ska varken sträva efter att utmätningsverkan ska inträffa eller inte inträffa. Detta innebär att målen bör handläggas enligt de bestämmelser och rutiner som i allmänhet gäller och tillämpas i fråga om en utmätnings- respektive kvarstadsmål (se vidare Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap. 15 §).

Om Kronofogden verkställer kvarstad och utmätning samma dag ska klockslagen för respektive beslut anges. Anledningen är att utmätning vid ett senare tillfälle medför att kvarstadsfordringen får förmånsrätt i den egendom i vilken verkställighet skett, se ovan.

När egendom har tagits i förvar av åklagaren och ett beslut om kvarstad därefter har meddelats medför förvarstagandet att utmätningsverkan uppstår på dagen för åklagarens beslut om samma egendom senare utmäts för någon annan borgenärs räkning. Detta följer av att det i bestämmelsen i 26 kap. 3 a § RB om verkan av ett förvarstagande föreskrivs att i fråga om utmätning av egendom som tagits i förvar gäller vad som är föreskrivet i 16 kap 15 § UB om utmätning av egendom som belagts med kvarstad för fordran.

Egendom som ingår i företagshypotek

Vid verkställighet av kvarstad uppstår ingen förmånsrätt, men det måste finnas ett överskott i egendomen (16 kap. 13 § och 4 kap. 3 § UB). Det innebär att en företagshypotekshavares förmånsrätt i egendomen måste beaktas. Eftersom verkställighet är brådskande finns det inte alltid tid att först utreda företagshypoteket. Detta medför att åtgärden måste hävas om det efter verkställighet framkommer att hypotekshavaren begär betalning och övervärde saknas i den säkerställda egendomen. Därför bör i första hand egendom säkras som inte ingår i hypoteksunderlaget. Detsamma gäller vid betalningssäkring. I avsnitt 6.4 finns information om företagshypotek och dess betydelse vid utmätning.

Separationsrätt vid vissa fordringsanspråk

När det gäller vissa typer av brottmål måste Kronofogden utreda om de medel som har tagits i förvar tillhör gäldenären eller om kvarstadsborgenären ska anses ha separationsrätt exempelvis till medel på gäldenärens konto på grund av att de rätteligen tillhör hen. Denna fråga kan bl.a. bli aktuell att utreda om en person har frånhänts medel på sitt bankkonto och som därefter överförts till gärningsmannens konto. Medel på bankkonto får enligt 4 kap. 17 § UB utmätas endast om det framgår att egendomen tillhör gäldenären och omständigheter som talar mot att egendomen tillhör gäldenären måste beaktas, se NJA 2009 s. 500 samt JK:s beslut den 16 december 2014 (dnr 725-13-40) respektive 22 juni 2015 (dnr 3301-14-40).

JK har kritiserat Kronofogden för att utmätning skett för andra borgenärer trots att kvarstadssökanden hade separationsrätt till medlen (JK:s beslut den 16 december 2014, dnr 725-13-40). I det ärendet hade Kronofogdens handläggning börjat med samtidig kvarstad och utmätning. JK kritiserade inte Kronofogden för att i ett tidigare skede kvarstadsbelagt medlen. Kommer det en ansökan om kvarstad och det av handlingarna framgår att kvarstadssökanden har separationsrätt, kan Kronofogden kvarstadsbelägga medlen för kvarstadssökandens fordran. Bestämmelsen i 16 kap. 13 § UB och 4 kap. 17 § UB kan

anses vara uppfyllt så att medlen i denna situation kan anses tillhöra kvarstadssvaranden.

Underrättelser om verkställd kvarstad

Kronofogden ska underrätta gäldenären om beslut att kvarstadsbelägga egendom (6 kap. 9 § UF jämförd med 15 kap. 3 § UF). I underrättelsen ska Kronofogden påminna om att det är förbjudet att överlåta eller på annat sätt förfoga över den kvarstadsbelagda egendomen till skada för sökanden utan medgivande från myndigheten. Av underrättelsen ska det också framgå att en överträdelse av överlåtelse- och förfogandeförbudet är straffbart enligt 17 kap. 13 § brottsbalken.

Eftersom sökanden har stort intresse av att känna till om Kronofogden har säkrat tillgångar bör myndigheten alltid underrätta sökanden om resultatet av verkställigheten.

När Kronofogden kvarstadsbelagt fast egendom eller om en sådan åtgärd har upphävts ska myndigheten genast underrätta inskrivningsmyndigheten (15 kap. 6 § UF). Inskrivningsmyndigheten ska anteckna kvarstaden respektive upphävandet i fastighetsregistret. I underrättelsen ska anges den fordran för vilken kvarstaden verkställts. Efter att kvarstaden har antecknats kan lagfart inte beviljas om egendomen har överlåtits efter kvarstadsbeslutet (20 kap. 6 § p. 5 jordabalken). Vidare ska en ansökan om inteckning avslås när fastigheten eller en andel i fastigheten är har kvarstadsbelagts eller tagits i förvar av åklagaren (22 kap. 3 § p. 6 jordabalken).

När Kronofogden kvarstadsbelagt ett skepp eller skeppsbyggen ska myndigheten underrätta Transportstyrelsen eller motsvarande utländska myndighet (15 kap. 4 § UF). Kronofogden ska lämna underrättelsen per telefon och därefter ska Kronofogden bekräfta den skriftligt. Motsvarande ska också ske om kvarstaden upphävs.

När Kronofogden kvarstadsbelagt ett registrerat luftfartyg eller intecknade reservdelar till ett sådant luftfartyg eller

andel i sådan egendom ska myndigheten underrätta inskrivningsmyndigheten och Transportstyrelsen (15 kap. 5 § UF).

Kvarstadsfordran fastställs

När ett mål i vilket kvarstad har beviljats avgörs ska domstolen ta ställning till om åtgärden fortfarande ska bestå (15 kap. 8 § tredje stycket och 26 kap. 6 § andra stycket RB). Om det i domen inte har gjorts något uttalande om vad som ska gälla i fråga om kvarstaden så förfaller kvarstadsbeslutet och saknar därefter verkan. Domstolen kan besluta att kvarstad ska bestå en tid efter domen, lämpligen ungefär en månad från det att domen får verkställas (se Torkel Gregow, Kvarstad och andra säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. rättegångsbalken, 2014, s. 201). För att syftet med kvarstaden ska uppnås bör Kronofogden hantera ansökan om verkställighet skyndsamt. Sökanden ska ges en faktisk möjlighet att få verkställighet av domen innan kvarstaden upphör att gälla. Kronofogden ska därför hantera ansökan om verkställighet med förtur. Dröjer Kronofogden med att verkställa kan sökanden gå miste om den egendom som myndigheten tidigare kvarstadsbelagt. JK har beslutat att Kronofogden ska betala skadestånd i ett fall där kvarstadsfordran fastställts och myndigheten dröjde med verkställigheten. Dröjsmålet med handläggningen av verkställighetsansökan ansågs utgöra en försummelse i den mening som avses i skadeståndslagen (JK:s beslut 2021-04-09, dnr 2020/5988).

När en ansökan om verkställighet kommer in till Kronofogden efter tidigare kvarstad skickar myndigheten ingen underrättelse till gäldenären. Kronofogden gör istället en manuell bedömning om myndigheten ska underrätta och hur fortsatt handläggning ska ske. Generellt gäller att Kronofogden inte behöver underrätta om målet före verkställigheten om det finns en risk att gäldenären gömmer eller förstör egendom om hen får reda på att verkställighet sökts eller om saken på annat sätt är brådskande (4 kap. 12 § andra stycket UB). Se vidare om underrättelser i avsnitt 3.1.

Om det framgår att kvarstadsbelagda medel tillhör den tidigare kvarstadssökanden ska utmätning ske endast för den kvarstadsökandens utmätningsmål.

Förverkande m.m.

Fordringar i brottmål som utgör allmänt mål, dvs. böter, vite, förverkande och företagsbot, får inte verkställas förrän domen har vunnit laga kraft (3 kap. 23 § andra stycket UB). Det tar normalt lång tid innan ansökan om indrivning för sådana fordringar ges in maskinellt. Det ingår därför i åklagarnas rutiner att yrka att kvarstaden ska bestå två månader efter det att domen har vunnit laga kraft om inte verkställighet dessförinnan skett, se Åklagarmyndighetens och Ekobrottsmyndighetens rättsliga vägledning 2024:8 Förvar och kvarstad s. 28. Detta för att undvika att det uppstår ett ”glapp”, som kan få till följd att Kronofogden måste lämna tillbaka den egendom som belagts med kvarstad trots att fordringsanspråket har fastställts av domstol..

Att åklagarna yrkar två månader beror på att indrivning ska begäras senast inom två månader räknat från den dag som domen vann laga kraft (4 § fjärde stycket indrivningsförordningen). Om tidsfristen i ett enskilt fall inte skulle vara tillräcklig eller om det är angeläget att snabbt få till stånd en utmätning på grund av att ett dröjsmål skulle äventyra indrivningen har åklagaren möjlighet att ansöka om verkställighet (s.k. snabbrestföring) så snart det finns en lagakraftvunnen dom (4 § sista stycket indrivningsförordningen).

Skadestånd till målsäganden

Om kvarstaden gäller skadestånd till målsäganden är åklagaren inte behörig att begära verkställighet. Målsäganden måste själv ansöka om verkställighet hos Kronofogden av såväl kvarstad som dom. En dom varigenom domstol dömt ut ett skadestånd kan. Kronofogden verkställa omedelbart efter det att domstolen har fastställt betalningsskyldigheten. Detta är en skillnad från fordringar avseende förverkande m.m. Det finns ändå en risk för Kronofogden måste lämna tillbaka kvarstadsbelagd egendom också i dessa mål. Detta kan bli

fallet om domstolen inte har förordnat att kvarstaden ska bestå under viss tid eller om målsäganden inte ansöker om utmätning inom den tidsfrist som har föreskrivits i domen för hur länge kvarstaden ska bestå.

Kronofogden ska kontakta kvarstadssökanden innan kvarstadsbelagd egendom lämnas tillbaka. Det har hänt att Kronofogden lämnat tillbaka kvarstadsbelagd egendom innan myndigheten hunnit behandla en ansökan om utmätning från kvarstadsborgenären. Det handlar om att säkerställa att Kronofogden inte har en inneliggande ansökan om utmätning från kvarstadsborgenären – inte om att ge sökanden rådrum att inkomma med sådan.

14.3 Kvarstad för bättre rätt

Om någon visar sannolika skäl för att hen har bättre rätt till viss egendom får domstolen förordna om kvarstad på egendomen (15 kap. 2 § RB). En förutsättning för att domstol ska kunna meddela kvarstad är att det finns risk att motparten gömmer undan, väsentligt försämrar eller förfogar över egendomen på ett sätt som är till skada för sökanden. Vidare krävs att frågan är föremål för rättegång eller för prövning i annan liknande ordning eller kan antas bli det.

Verkställighet av kvarstad för bättre rätt

Verkställigheten går endast ut på att säkerställa den specifika egendom som domstolen har belagt med kvarstad. Kronofogdens uppgift är att vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa kvarstaden. Vid verkställigheten ska Kronofogden tillämpa reglerna i 6 kap. UB om säkerställande av utmätning. Det ligger dock i sakens natur att egendomen inte ska värderas av Kronofogden. Reglerna i 12 kap. 5 § UB om att Kronofogden får omhänderta pantbrev är också tillämpliga (16 kap. 16 § UB).

Kronofogden ska inte pröva vem egendomen tillhör eftersom domstolen redan har bestämt vilken egendom som är belagd med kvarstad, (RH 1991:4). I praktiken kan

det dock någon gång bli aktuellt att göra bedömningar av detta slag. Anledningen är att det kan visa sig att egendomen finns hos någon annan än svaranden samtidigt som huvudregeln är att verkställighet endast får ske mot den som exekutionstiteln utpekar, (se Gregow, Kvarstad och andra säkerhetsåtgärder enligt 15 kap. RB s. 134f, Utsökningsbalken kommentaren till inledningen till 16 kap. och avsnitt 14.1.1 om utgivningsdomar).

Om verkställighet inte kan ske på grund av att egendomen inte finns i svarandens besittning får sökanden ta ställning till om hen ska vända sig mot tredje man och yrka kvarstad mot tredje mannen hos domstolen.

Kvarstad för bättre rätt medför samma rättsverkningar som kvarstad för fordran, bortsett från att utmätningsverkan inte kan uppstå (16 kap. 16 § jämförd med 16 kap. 14 § UB). Ytterligare en skillnad är att pantbrev som gäller i egendomen inte får belånas utan tillstånd från Kronofogden. Det krävs inte, såsom vid kvarstad för fordran att pantbrevet har tagits i förvar av Kronofogden för att det ska vara förbjudet att belåna det. Det är inte heller tillåtet att pantsätta skuldebrev som intecknats i luftfartyg eller reservdelar till luftfartyget. Efter hörande av sökanden kan Kronofogden medge undantag från pantsättningsförbudet om det finns särskilda skäl.

Kronofogden ska underrätta parterna om beslutet att den specifika egendomen har kvarstadsbelagts.

Tvisten mellan parterna

Liksom när det gäller kvarstad för fordran ska domstolen pröva om kvarstadsbeslutet fortfarande ska bestå när målet avgörs slutligt (15 kap. 8 § tredje stycket RB). I NJA 2002 s. 673 anges att det framstår som bäst förenligt med kvarstadsinstitutets ändamål att domstolen, när den förpliktar någon att utge kvarstadsbelagd lös egendom, förordnar att kvarstaden ska bestå till dess att avgörandet har vunnit laga kraft eller sådan kortare tid därefter som kan behövas för att verkställighet ska hinna ske.

En dom om bättre rätt till viss egendom, som inte vunnit laga kraft får verkställas endast om sökanden ställer säkerhet för återbäring av egendomen jämte avkastning (3 kap. 8 § UB). I flertalet fall krävs en mer omfattande säkerhet än en sådan säkerhet som ställs enligt 15 kap. 6 § första stycket RB i samband med att ett beslut om kvarstad ska yrkas.

14.4 Betalningssäkring

Genom betalningssäkring kan betalning av skatt, tull och avgifter säkerställas, om det finns en påtaglig risk för att den betalningsskyldige försöker dra sig undan att betala en sådan fordran. Reglerna har utformats efter mönster för vad som gäller för kvarstad i tviste- och brottmål.

Beslut om betalningssäkring kan rikta sig mot både fysiska och juridiska personer. Vidare kan betalningssäkring användas för att säkerställa statens fordran mot en företrädare för en juridisk person.

I stort sett alla fordringar på skatt, tull och avgifter kan bli säkerställda genom betalningssäkring (46 kap. 2-3 §§ SFL). Betalningssäkring kan också ske för att säkerställa återbetalning enligt lagen om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete om begäran om utbetalning lämnats efter den 31 januari 2015. Även fordringar som gäller utländsk skatt, tull eller avgifter kan betalningssäkras, om en annan medlemsstat begär detta eller det följer av en överenskommelse mellan Sverige och landet i fråga (artikel 16 i indrivningsdirektivet 2010/24/EU och 46 kap. 4 § SFL). Försäkringskassan kan enligt 108 kap. 26-31 §§ socialförsäkringsbalken ansöka om betalningssäkring avseende Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens fordringar på återbetalning av ersättning samt betalning av ränta och dröjsmålsränta.

Förvaltningsrätten beslutar om betalningssäkring på ansökan av Skatteverket (46 kap. 5 § SFL). Om det är fråga om tull eller skatt som ska betalas till Tullverket är det

istället Tullverket som ska ansöka om betalningssäkring (1 kap. 8 § tullagen).

Förvaltningsrätten ska kontinuerligt övervaka att ett beslut om betalningssäkring inte uppgår till högre belopp eller under längre tid än vad som är nödvändigt. Om förutsättningarna för betalningssäkring inte är uppfyllda ska beslutet om betalningssäkring upphävas helt eller delvis. Förvaltningsrätten ska också pröva frågor om hävning om någon av parterna begär det eller om det annars finns särskilda skäl. Om beslutet upphävs ska Kronofogden omedelbart lämna tillbaka den egendom som har betalningssäkrats. Detta gäller inte om förvaltningsrätten har beslutat att betalningssäkringen ska bestå till dess beslutet att upphäva betalningssäkringen har vunnit laga kraft (69 kap. 14 § SFL).

Förutsättningar för betalnings-säkring

Förvaltningsrätt får bara fatta beslut om betalningssäkring om det finns en påtaglig risk att den skattskyldige försöker dra sig undan skyldigheten att betala fordran. Fordran eller fordringarna måste tillsammans uppgå till betydande belopp (46 kap. 6 § SFL).

Indikation på betalningsovilja är följande:

- att den skattskyldige inte har deklarerat eller på annat sätt fullgjort sin uppgiftsskyldighet.
- att den skattskyldige medvetet försökt undgå beskattning genom att lämna oriktiga eller ofullständiga uppgifter i sin deklaration.
- att den skattskyldige vidtagit åtgärder för att göra egendom oåtkomlig för verkställighet genom att överlåta tillgångar till närstående eller förberett sig för att flytta utomlands.
- att den skattskyldige tidigare har visat betalningsovilja.

Domstolen ska bedöma om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för gäldenären eller något annat motstående intresse (proportionalitetsregeln i 2 kap. 5 § SFL).

Interimistiska beslut

Förvaltningsrätten får meddela beslut om betalningssäkring utan att den betalningsskyldige först underrättats om målet, om det finns risk för att den betalningsskyldige undanskaffar egendom som kan betalningssäkras (46 kap. 13 § andra stycket SFL). Domstolen bestämmer på vilket sätt den betalningsskyldige ska underrättas om beslutet om betalningssäkring. Det finns inget krav på obligatorisk delgivning (prop. 2010/11:165 s. 913 f). Underrättelse får ske i samband med att beslutet verkställs om det finns risk för att den betalningsskyldige undanskaffar egendom som kan betalningssäkras (46 kap. 13 § SFL). Om förvaltningsrätten har beslutat att delgivning ska ske ska Kronofogden anlitas för detta (17 kap. 8 § skatteförfarandeförordningen).

Förvarstagande i avvaktan på betalningssäkring

Om det finns risk för att lös egendom som kan betalningssäkras undanskaffas innan förvaltningsrätten kan fatta beslut, får granskningsledaren (en tjänsteman utsedd av Skatteverket, 3 kap. 8 § SFL) ta egendomen i förvar (46 kap. 16 § SFL). Har egendomen tagits i förvar ska Skatteverket göra en framställning om betalningssäkring så snart som möjligt och senast inom fem dagar. Om Skatteverket inte gör någon ansökan eller om den avslås av förvaltningsrätten ska egendomen omedelbart lämnas tillbaka. Granskningsledaren kan i samband med att hen överväger att ta egendom i förvar begära biträde av Kronofogden i rättsliga frågor, t.ex. när det gäller ägar-förhållanden eller innebörden av beneficiereglerna. Biträdet kan också gälla den praktiska hanteringen av den egendom som tas i förvar. Kronofogden är skyldig att på begäran lämna biträde till granskningsledaren (11 kap. 4 § skatteförfarandeförordningen). Vid förvarstagande får tvång aldrig användas.

Ett beslut om förvarstagande i avvaktan på betalningssäkring får inte förmånsrätt om egendomen blir föremål för utmätning för någon annan borgenärs räkning. Detta är skillnad mot ett förvarstagande som en åklagare

kan göra i avvaktan på beslut om kvarstad. I SFL finns inte någon bestämmelse om att 16 kap. 15 § UB ska tillämpas när det gäller egendom som har tagits i förvar av granskningsledaren. Syftet med denna åtgärd är endast att gäldenären ska bli fråntagen den faktiska rådigheten över egendomen (prop. 2010/11:165 s.916).

Verkställigheten

Kronofogden ska skyndsamt verkställa ett beslut om betalningssäkring. Det är därför angeläget att Kronofogden blir informerad om den kommande betalningssäkringen senast i samband med att ansökan om betalningssäkring ges in till förvaltningsrätten. Det är också viktigt att Skatteverket/Tullverket lämnar uppgifter till Kronofogden om vad som är känt i fråga om den skattskyldiges tillgångar så att myndigheten kan förbereda verkställigheten.

Ett mål om verkställighet av en betalningssäkring handlägger Kronofogden som ett allmänt mål. Vid verkställigheten ska myndigheten tillämpa de bestämmelser som anges i 69 kap. 15 § SFL. Det innebär bl.a. att löneutmätning inte får ske och att betalningssäkrad egendom i regel inte får säljas. Om egendomen minskar i värde eller kräver alltför kostsam vård får den emellertid säljas under de förutsättningar som gäller för kvarstadsbelagd egendom. Vidare gäller samma bestämmelse som vid kvarstad i fråga om förbud mot att överlåta eller förfoga över egendomen till skada för sökanden. Precis som vid utmätning och kvarstad måste hänsyn tas till egendom som ingår i företagshypotek (se avsnitt 14.2 och 6.4). Detta medför att verkställighet i första hand ska ske i egendom som inte omfattas av ett företagshypotek.

Fast egendom och pantbrev kan betalningssäkras när de kan utmätas. Vid betalningssäkring av pantbrev gäller samma regler för säkerställande som vid utmätning av pantbrev (se avsnitt 7).

Säkerhet

Kronofogden får som ett alternativ till att verkställa betalningssäkring ta emot säkerhet (69 kap. 16 § SFL).

Kronofogden får även ta emot säkerhet som ställs för att undvika att ett beslut om betalningssäkring utverkas hos förvaltningsrätten (46 kap. 17 § SFL och 1 kap. 8 § tullagen). Detta efter anvisning av Skatteverket/ Tullverket.

Skatteverket har meddelat föreskrifter om säkerhet vid betalningssäkring (SKVFS 2013:4). I föreskrifterna anges att säkerhet får lämnas i form av pant, borgen eller företagshypotek. Borgen ska ställas såsom för egen skuld (proprieborgen). Om borgen ställs av två eller flera personer gemensamt ska de svara solidariskt för betalningen. Om borgen utgörs av bankgaranti ska den vara utfärdad av en svensk bank eller ett kreditmarknadsföretag som bedriver verksamhet i Sverige eller av en utländsk bank eller ett kreditmarknadsföretag som bedriver verksamhet från filial i Sverige. Bankgaranti ska gälla i tio år.

Kronofogden ska underrätta Skatteverket respektive Tullverket när myndigheten tagit emot säkerhet (19 kap. 3 § skatteförfarandeförordningen och 5 kap. 2 § tullförordningen).

Ställd säkerhet får tas i anspråk tidigast när den tidsperiod som betalningsskyldigheten avser har gått ut (46 kap. 18 § och 69 kap. 17 § SFL).

Gäldenären vill betala

I praktiken förekommer det att den som har blivit föremål för betalningssäkring har möjlighet att betala hela statens fordran. Kronofogden får då tillåta att de medel som är betalningssäkrade används för att betala den fordran som ligger till grund för betalningssäkringen. För att ett sådant tillstånd ska ges krävs bl.a. att det inte finns några andra borgenärer vars rätt därigenom åsidosätts.

För ytterligare information, se Kronofogdens handbok för specialverkställighet.

15 Avlägsnande

15.1 Definition och syfte

Avlägsnande utgör en form av annan verkställighet, dvs. annan verkställighet än utmätning. Förfarandet regleras särskilt i 16 kap. 10-10 d §§ UB och 16 kap. 7 a-g §§ UF. Vissa av avhysningsbestämmelserna är också tillämpliga; 16 kap. 3 § första stycket, 5 och 6 §§ och 7 § första och tredje styckena UB. I lagen om betalningsföreläggande och handräckning finns den grundläggande bestämmelsen om avlägsnande i 4 § andra stycket.

Definition

Avlägsnande innebär en skyldighet för personer som har rubbat sökandens besittning att flytta från fast egendom, bostadslägenhet eller något annat utrymme i en byggnad eller i annan lös egendom (exempelvis en båt). Om en person har haft rätt att bo eller vistas på egendomen och denna rätt senare har upphört, t.ex. en nyttjanderätt eller äganderätt, ska avhysningsreglerna. Avser en förpliktelse att flytta lös egendom är det bestämmelserna om handräckning i 16 kap. 11-12 a §§ UB som är tillämpliga.

Exekutionstiteln vid avlägsnande utgörs som huvudregel av utslag eller interimistiskt beslut om avlägsnande i mål om särskild handräckning. Även domar och beslut från allmän domstol om avlägsnande kan utgöra exekutionstitlar.

Jämfört med avhysning är den främsta skillnaden att avlägsnande även kan ske av en oidentifierad svaranden. Vidare ska avlägsnande i normalfallet ske inom tre veckor från det att nödvändiga handlingar har kommit in till Kronofogden, jämfört med fyra veckor vid avhysning. Avlägsnande får tidigast ske fem dagar efter det att svaranden underrättats om målet, vilket är en något kortare tid än vad som gäller vid avhysning. Dessutom kommer underrättelse om avlägsnande främst att ske

genom anslag på platsen. Till skillnad från utmätnings- och avhysningsmål uppgår grundavgiften för avlägsnande till 300 kr per identifierad svarande och sökandens kostnadsansvar för grundavgifter är begränsat till 3 000 kr.

Syfte

Bestämmelserna om avlägsnandeförfarande i lagen om betalningsföreläggande och handräckning och UB har som syfte att göra det enklare för markägare att få tillbaka besittningen till sin mark, samtidigt som de personer som uppehåller sig på platsen tillförsäkras en rättssäker process. Först och främst är det dock en polisiär uppgift att ingripa mot otillåtna bosättningar. Bestämmelserna om avlägsnande i lagen om betalningsföreläggande och handräckning och UB har tillkommit som ett alternativ till det straffrättsliga förfarandet.

15.2 Vilka ska avlägsnas?

Identifierade och oidentifierade svaranden

En ansökan om avlägsnande behöver inte innehålla personuppgifter om svaranden, om sökanden trots rimliga ansträngningar inte kan lämna dessa (18 § andra stycket lagen om betalningsföreläggande och handräckning). I en ansökan om verkställighet behöver sökanden därför endast ange svarandens personuppgifter om dessa är kända för sökanden (2 kap. 2 § femte stycket UF). Detta betyder att verkställighet av ett utslag eller beslut kan omfatta både identifierade och oidentifierade svaranden.

Om vissa eller samtliga svaranden i ett utslag eller interimistiskt beslut om avlägsnande är oidentifierade, kan exekutionstiteln verkställas mot alla som finns på platsen vid tiden för verkställigheten. Alla personer på platsen som inte är identifierade i exekutionstiteln bör i en sådan situation betraktas som oidentifierade svaranden, oavsett om de fanns på platsen vid tiden för ansökan eller har tillkommit senare. Det innebär att markägaren inte behöver inleda ett nytt förfarande för att få verkställigheten genomförd mot personer som har kommit till platsen efter ansökan.

Tredje man

Precis som vid avhysning kan avlägsnande verkställas mot tredje man som inte har rätt att vara på platsen (16 kap. 10 d § UB). Om det enbart finns identifierade svaranden bör en person som inte anges i exekutionstiteln betraktas som tredje man. Om en person ska betraktas som svarande eller tredje man har betydelse främst vid prövning av invändning om hinder mot verkställighet, se vidare avsnitt 15.3. Om verkställighet sker på en parkeringsplats bör Kronofogden särskilt uppmärksamma att det kan finnas tredje män och egendom som inte ska omfattas av verkställigheten. Även i en situation då exekutionstiteln omfattar oidentifierade svarande kan en person hävda att han eller hon inte ska räknas som svarande, utan i stället ses som tredje man.

15.3 Invändning om hinder mot verkställighet

Invändning från svarande

En invändning **från svaranden** om hinder mot verkställighet enligt 3 kap. 21 § andra stycket UB prövas på samma sätt som vid avhysning. Om Kronofogden finner det nödvändigt ska sökande få tillfälle att yttra sig innan beslut fattas. Om invändningen inte kan lämnas utan avseende får Kronofogden inte verkställa avlägsnandet. Läs mer om invändningar i avsnitt 2.8.

Invändning från tredje man

Invändningar **från tredje man** om självständig rätt gentemot sökanden prövas enligt 16 kap. 10 d § UB, motsvarande den prövning som görs enligt 16 kap. 8 § första stycket UB vid avhysningar. Om det är uppenbart att tredje man saknar fog för sin invändning ska verkställigheten genomföras mot denne, i annat fall ställas in. Invändningar från tredje man om att hen inte ska omfattas av verkställigheten kan t.ex. förekomma då avlägsnandeplatsen är en parkeringsplats. Kronofogden kan inte genomföra ett avlägsnande mot en tredje man som exempelvis parkerar med tillstånd på platsen eller som vistas där i enlighet med allemansrätten. Detta är typiskt sett invändningar som innebär att verkställighet inte kan ske mot en tredje man.

15.4 Underrättelser

Underrättelse om målet

Kronofogden ska underrätta svaranden om målet och tidpunkten för verkställigheten (16 kap. 10 a § första stycket UB och 16 kap. 7 c § UF). Särskild blankett om underrättelse om avlägsnande finns, jämte informationsblad. Underrättelsen och Informationsblad finns på svenska, bulgariska, engelska och rumänska. Kronofogden ska i samband med förrättningen beakta barnkonventionen, som från den 1 januari 2020 gäller som svensk lag. Läs mer om barnkonventionen i Riktlinje för säkerställande av barns rättigheter och bemötande av barn och Handledning till Riktlinje för säkerställande av barns rättigheter och bemötande av barn. Finns barn på platsen bör förrättningsmannen därför försäkra sig om att barnet får den information som är nödvändig. Förrättningsmannen bör då ta hjälp av föräldrar, socialnämnd eller i förekommande fall tolk.

Genom underrättelsen får svaranden möjlighet att förbereda sig inför verkställigheten och framställa eventuella invändningar. Däremot innebär inte bestämmelsen, till skillnad från vad som gäller vid avhysning, att svaranden bereds tillfälle att yttra sig. När fråga är om verkställighet av interimistiska beslut om avlägsnande kommer Kronofogden normalt sett att underrätta svaranden om målet samtidigt som verkställigheten sker.

Tidsfrist

Verkställighet av avlägsnande får tidigast ske fem dagar efter att svaranden har underrättats om målet. Om underrättelse t.ex. sker på en torsdag får avlägsnande ske tidigast onsdag veckan därpå. Vid verkställighet av ett interimistiskt beslut gäller dock ingen tidsfrist.

Anslag på platsen

Kronofogden kommer som huvudregel att underrätta svarande om målet och tidpunkt för förrättning genom anslag på platsen (16 kap. 7 f § UF). Om svaranden finns på plats vid underrättelsetillfället ska underrättelsen även överlämnas personligen.

Tolk	I vissa fall kan det finnas behov av att Kronofogden anlitar tolk för att på bästa sätt förmedla budskapet i underrättelsen. Det finns inga hinder mot att tolk närvarar via telefon.
Delgivning i undantagsfall	Kronofogden ska delge underrättelsen om målet om målets beskaffenhet kräver det, dvs. endast i undantagsfall. Det kan exempelvis handla om fall då bosättningen funnits på platsen under en längre tid.
Dokumentation	Förrättningsmannen ska dokumentera hur underrättelsen har gått till.
Tredje man	Som framgår i avsnitt 15.2 kan avlägsnande verkställas även mot tredje man. Samma bestämmelser som gäller för svaranden ska gälla i förhållande till tredje man som avlägsnandet kan verkställas mot (16 kap. 10 d § UB och 16 kap. 7 g § UF). Det betyder bland annat att kravet på underrättelser och fristen på fem dagar även gäller i förhållande till tredje man.
Sökande	Kronofogden ska underrätta sökanden om tiden för avlägsnandet genom särskild blankett.
Socialnämnden	Kronofogden ska underrätta socialnämnden om tiden för verkställigheten och socialnämnden ska bekräfta mottagandet av underrättelsen. Om barn berörs av avlägsnandet ska det särskilt anges i underrättelsen.
Underrättelse om verkställt avlägsnande	Efter verkställt avlägsnande ska Kronofogden upprätta ett verkställighetsbevis och ett protokoll. Kronofogden ska underrätta svarande som inte var närvarande vid förrättningen om verkställigheten (16 kap. 7 e § UF). Eftersom avlägsnande ofta sker mot oidentifierade svaranden blir det i princip omöjligt för Kronofogden att personligen underrätta icke närvarande svaranden om verkställigheten. Underrättelsen får istället ske genom att Kronofogden anslår beviset på platsen där verkställigheten ägt rum. Beviset finns på svenska, bulgariska, engelska och

rumänska. Eftersom verkställighet av ett avlägsnande går att överklaga, ska beviset innehålla en överklagandehänvisning. Vid behov får beviset eller en sammanfattning av beviset översättas till språk som svaranden antas förstå.

Protokoll

Protokollet ska innehålla de uppgifter som anges i 3 kap. 11 § UF samt information om

- vilken dag svaranden underrättades om målet,
- i vilken utsträckning tredje man berörs av avlägsnandet och
- vilka åtgärder som har vidtagits avseende egendom som berörs av avlägsnandet.

Underrättelse innan egendom säljs/förstörs

Om det är möjligt ska Kronofogden underrätta svaranden och eventuell tredje man innan ett beslut om att egendom ska **säljas eller förstöras** meddelas (16 kap. 10 c § andra stycket och 10 d § andra meningen UB). Underrättelse om beslut att sälja eller låta förstöra egendom får ske genom anslag på platsen. Kronofogden ska lämna underrättelsen på relevanta språk och ska delge den om målets beskaffenhet kräver det, dvs. endast i undantagsfall.

Innan egendom som har **förvarats** för svarandens eller tredje mans räkning säljs eller förstörs ska dessa uppmanas att hämta egendomen, om de kan nås. Bestämmelsen är densamma som vid avhysning. I mål om avlägsnande vet Kronofogden endast i sällsynta fall att var svarandena och tredje man befinner sig efter en verkställd förrättning, varför underrättelse endast blir aktuell i undantagsfall.

15.5 Avlägsnandeförrättningen

Intresseavvägning

Avlägsnande ska genomföras så att skälig hänsyn tas till såväl sökandens intresse som svarandens situation, dvs. Kronofogden ska göra en intresseavvägning. Bestämmelsen är densamma som gäller för avhysning. Intresseavvägning innebär att förrättningsmannen ska bedöma **hur och när** verkställigheten ska genomföras och måste utgå från förutsättningarna i det enskilda fallet.

Om barn berörs av avlägsnandet måste barnets bästa i enlighet med barnkonventionen särskilt beaktas. Läs mer om barnkonventionen i Riktlinje för säkerställande av barns rättigheter och bemötande av barn och Handledning till Riktlinje för säkerställande av barns rättigheter och bemötande av barn. Intresseavvägningen ska också ske i förhållande till eventuell tredje man.

Informera och samverka

Det är lämpligt att Kronofogden kontaktar sökanden för att inhämta aktuell information om förhållandena på platsen. Sökanden kan också upplysa om det finns någon tredje man som har en självständig rätt. Vid kontakten kan Kronofogden samtidigt informera sökanden om hur verkställigheten sannolikt kommer att gå till.

Att ta hänsyn till svarandens situation innebär bl.a. att Kronofogden ska arbeta aktivt för att lämna information om verkställigheten. Svaranden ska på ett så tidigt stadium som möjligt, lämpligen vid underrättelsen, få information om hur förfarandet kommer att gå till och om hur kvarlämnad egendom kommer att hanteras. Vid behov får tolk anlitas.

Att ta hänsyn till svarandens situation innebär också att Kronofogden ska samverka med andra berörda myndigheter, framför allt sociala myndigheter. Socialnämnden bör i möjligaste mån vara med vid verkställigheten och myndigheterna bör ha ett kontinuerligt informationsutbyte. Det gäller särskilt om barn berörs.

Särskilda omständigheter

Omständigheter som kan påverka bedömningen av hur och när verkställigheten ska ske kan vara följande.

- När och hur sociala myndigheter har möjlighet att medverka. Om barn kan antas beröras är det av särskild vikt att sociala myndigheter ges tillfälle att närvara vid förrättningen.

- Om sjuka eller annars särskilt utsatta individer finns bland de personer som ska avlägsnas.
- Möjligheten för sociala myndigheter att åstadkomma ett ordnat omhändertagande av barn.
- Hur många personer som ska avlägsnas och förhållanden på platsen.
- Extrem väderlek.
- Om det vid förrättningen finns nya personer på platsen måste även dessa personers situation beaktas. I undantagsfall kan det innebära att förrättningen måste flyttas fram, t.ex. för att socialnämnden ska ha möjlighet att närvara. Detta kan sannolikt aktualiseras främst om det rör sig om barn. I en sådan situation bör socialnämnden informeras.
- Sökandens intressen och då särskilt om besittningsrubbningen innebär ett stort intrång i sökandens rätt eller om sökanden riskerar stora kostnader, t ex. för städning och sanering, om verkställigheten fördröjs.
- Om verkställigheten avser ett interimistiskt beslut har sökanden i den summariska processen gjort sannolikt att saken inte tål uppskov, vilket bör beaktas vid bedömningen av när verkställigheten ska genomföras.

Förrättnings-platsen

När Kronofogden underrättar om målet bör förrättningsmannen samtidigt skaffa sig en så god uppfattning som möjligt om förhållandena på plats för att avlägsnandet ska kunna ske så enkelt och billigt som möjligt och utan att onödig skada uppstår. Förrättningsmannen måste förvissa sig om att de verkliga förhållandena överensstämmer med vad som anges i exekutionstiteln. Vidare kan det handla om att

- bilda sig en uppfattning om vilken slags egendom som finns på platsen,

- avgöra om transport ska beställas eller om det kan bli aktuellt att sälja eller låta förstöra egendom,
- bedöma antalet personer och eventuella barn som omfattas av verkställigheten,
- bedöma behov av tolk och
- bedöma behov av samverkan med andra myndigheter, t. ex. polis eller räddningstjänst.

Omhändertagande av egendom

Liksom vid avhysning ska Kronofogden ordna transport och förvaring av egendom som kvarlämnats (16 kap. 6 § UB). Egendom som Kronofogden kan komma att ta om hand vid avlägsnande är främst tillhörigheter av personligt värde.

Om det är fråga om avlägsnande från annat än bostad, är bestämmelserna i 16 kap. 7 § första och tredje styckena UB om att egendom kan säljas eller förstöras tillämpliga vid avlägsnande. Oftast är de platser som avlägsnande sker från inte bostad i utsökningsbalkens mening och inte heller ett hem enligt Europakonventionen, även fast svaranden ofta har sitt tillfälliga boende på platsen (prop. 2016/17:159 s. 46 f). Det innebär att Kronofogden tillämpar 16 kap. 7 § första och tredje stycket UB istället för 16 kap. 6 § UB avseende den kvarlämnade egendomen.

I otillåtna bosättningar finns ofta skrymmande egendom som inte har något ekonomiskt värde, t. ex. gamla husvagnar och skrotbilar. Sådan egendom bör Kronofogden inte ordna förvaring för. I övrigt hänvisas till avsnitt 13.7.2 och 13.8 om omhändertagande av egendom vid avhysning. Som framgår i avsnitt 15.2 kan avlägsnande verkställas även mot tredje man. Samma bestämmelser som gäller för svaranden ska gälla tredje man som avlägsnandet verkställas mot. Det betyder bl.a. att Kronofogden i förekommande fall ska ordna transport och förvaring av tredje mans egendom.

Svarandens ansvar för kostnader

I mål om avlägsnande är grundavgiften 300 kr per identifierad svarande (6 § tredje stycket Förordning om avgifter vid Kronofogdemyndigheten). Saknas identifierade svaranden är grundavgiften endast 300 kr. Endast svaranden som är identifierad i ansökan om avlägsnande till betalningsföreläggandeenheten är betalningsansvarig för förrättningskostnader (17 kap. 8 § andra stycket UB). Om en exekutionstitel avser flera identifierade svaranden är ansvaret för förrättningskostnader förutom grundavgifter i princip solidariskt. Om endast en svarande har identifierats i ansökan om avlägsnande innebär det alltså att utmätning kan ske hos hen för samtliga förrättningskostnader.

Kostnadsansvaret för en enskild identifierad svarande kan dock i vissa fall bli orimligt stort. I vissa fall kan det vara så att den identifierade svaranden faktiskt har avflyttat från platsen innan verkställighet sker och att verkställigheten endast omfattar oidentifierade svarande och/eller tredje män. Att i sådana fall ta ut kostnaderna av den identifierade svarande kan vara oskäligt. Kronofogden kan då helt eller delvis medge befrielse från skyldigheten att betala förrättningskostnaderna (17 kap. 4 § UB). Om egendom säljs tas kostnaderna för försäljningen ut ur köpeskillingen, precis som vid avhysning.

Sökandens ansvar för kostnader

Sökandens ansvar för grundavgifterna i ett mål om avlägsnande är maximalt 3 000 kr (15 a § Förordning om avgifter vid Kronofogdemyndigheten). Detta blir aktuellt när det finns fler än tio identifierade svaranden angivna i ansökan om avlägsnande till betalningsföreläggandeenheten.

Precis som vid avhysningar ansvarar inte sökanden för magasineringskostnader. Den hantering av egendomen som sker efter att den har transporterats bort anses nämligen inte ingå i verkställigheten. Detsamma gäller kostnader för försäljning av egendom. Sökanden ansvarar inte heller för kostnader för magasinering eller försäljning av tredje mans egendom.

Vad gäller kostnader som uppkommer för förstörande av egendom (16 kap. 7 § UB) ansvarar sökanden för dessa. Det finns inga hinder mot att sökanden själv utför dessa åtgärder för att hålla kostnaderna nere.

15.6 Anstånd och uppskov

Kronofogden ska som huvudregel verkställa ett avlägsnande inom tre veckor från det att alla nödvändiga handlingar kommit in till myndigheten (16 kap. 10 b § första stycket UB). Detta gäller dock inte verkställighet av ett interimistiskt beslut om avlägsnande som tvärtom ska handläggas skyndsamt.

Anstånd

Kronofogden får bevilja anstånd med avlägsnandet om det behövs av hänsyn till svaranden. Anstånd får beviljas under högst en vecka från utgången av normalhandläggningstiden om tre veckor, alternativt en vecka efter att det gått fem dagar från det att Kronofogden underrättade svaranden (16 kap. 10 b § andra stycket UB). Möjligheten att meddela anstånd är avsedd att utnyttjas restriktivt. Slentrianmässig anståndsgivning bör alltså inte förekomma. Skäl för anstånd kan, i likhet med vad som gäller vid avhysning, vara sjukdom och andra ömmande omständigheter eller om socialnämnden behöver mera tid för att bedöma barns eller andra svarandens behov av hjälpinsatser. Om sökanden genom anståndet kommer att lida skada talar detta mot att anstånd meddelas.

Tredje man

Bestämmelserna om anstånd gäller även mot tredje man (16 kap. 10 d §UB). Vad som anges om svarande gäller alltså även i förhållande till tredje man.

Uppskov

Sökande kan medge uppskov med avlägsnandet. Vid uppskov med avlägsnande gäller samma bestämmelser som vid avhysning (16 kap. 10 c § UB), se vidare avsnitt 13.6.

16 Återtagning

I verkställighetsprocessen hänförs det mesta av innehållet i detta avsnitt till processtegen Utreda och Verkställa.

En stor del av handeln med lös egendom sker i form av kreditköp. Regler om kreditköp finns i konsumentkreditlagen (KkrL) och lagen om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. (LAN).

I båda dessa lagar finns bestämmelser som ger säljaren rätt att under vissa förutsättningar få tillbaka en vara som sålts på kredit, om köparen inte uppfyller sin del av köpeavtalet. Om köparen inte återlämnar varan frivilligt kan säljaren, med stöd av köpeavtalet, vända sig direkt till Kronofogden och ansöka om handräckning för att få varan återtagen. Kronofogdens åtgärd i dessa ärenden är en typ av handräckning enligt 16 kap. UB, men i praktiken används ofta begreppet återtagning. I detta avsnitt används därför begreppet återtagning i vissa delar, fastän det i UB:s mening är fråga om handräckning.

KkrL och LAN har stora likheter. Många begrepp och definitioner är gemensamma för lagarna. På flera punkter hänvisar KkrL till LAN. För att få en fullständig bild av vad som gäller enligt KkrL måste man därför också läsa LAN. Skillnaden mellan de båda lagarna är främst att KkrL är mer fördelaktig för köparen.

Återtagning och utmätning

Kronofogden kommer i kontakt med de nyss nämnda lagarna även i andra mål (avsnitt 4 och 6). Säljarens respektive köparens rätt enligt avtalet kan utmätas. Varan i sig får också utmätas för annan borgenärs fordran, under förutsättning att kreditgivarens rätt beaktas genom förbehåll (5 kap. 5 § och 9 kap. 10 § UB).

Däremot kan Kronofogden inte utmäta varan som sålts på kredit med återtagandeförbehåll, för säljarens fordran på köparen (46 § KkrL och 19 § LAN). Detta gäller även om återtagandeförbehållet formulerats som ett äganderättsförbehåll eller annars har samma innebörd. Det innebär att avbetalningssäljaren måste hålla sig till att återta den vara som hen har säkerhet i genom återtagandeförbehållet, eller begära utmätning efter att hen skaffat en exekutionstitel med betalningsförpliktelse som då kan bli verkställd genom utmätning av annan egendom. Säljaren har här en valmöjlighet. Att säljaren sökt utmätning som inte gett något resultat, hindrar inte hen att därefter ansöka om återtagning av varan. I rättsfallet NJA 2007 s. 501 har HD slagit fast att en kreditgivare har kvar sin rätt att återta en vara även efter att hen har utverkat en exekutionstitel för en fordran på grund av ett konsumentkreditköp och efter att den har varit föremål för resultatlös verkställighet. I målet hade köparen sålt varan vidare. HD uttalade att rätten att återta varan inte hade upphört genom köparens överlåtelse av varan till någon annan under förutsättning att denne inte var i god tro.

Efter återtagning enligt LAN får säljaren bara kräva ut restskulden som beräknats vid avräkningen (10 § sista stycket LAN). Om återtagning skett enligt KkrL får inte ens restfordran krävas ut av köparen, förutom när varan har minskat väsentligt i värde genom vanvård (41 § tredje stycket KkrL).

16.1 KkrL:s tillämpningsområde m.m.

KkrL reglerar förhållandet mellan kreditgivare och kredittagare när kredittagaren är en konsument. Lagen gäller i huvudsak alla konsumentkrediter, inte bara vid kreditköp.

KkrL (2010:1846) gäller för kreditavtal som är ingångna efter ikraftträdandet den 1 januari 2011. För äldre kreditavtal gäller fortfarande 1992 års KkrL (1992:830). KkrL är tvingande till fördel för konsumenten. Lagen ger konsumenten ett grundskydd i förhållande till näringsidkaren. Näringsidkaren kan inte ge konsumenten sämre avtalsvillkor än lagen medger. Det finns däremot inte något hinder mot avtalsvillkor som är mer förmånliga för konsumenten.

KkrL gäller när en näringsidkare i sin yrkesmässiga verksamhet
- lämnar eller erbjuder en kredit, alternativt
- förmedlar kredit som ombud för kreditgivaren, och
- krediten lämnas till en konsument för enskilt bruk.

Frågan om någon är näringsidkare eller konsument får avgöras utifrån förhållandena då avtalet ingicks. Var köparen konsument då, och säljaren näringsidkare, fortsätter KkrL att vara tillämplig på krediten även om fordringen senare tas över av någon annan än en näringsidkare. Har en privatperson lämnat en kredit blir KkrL inte tillämplig även om fordringen senare övertas av en näringsidkare.

Att en säljare inte följer bestämmelserna i KkrL innebär inte alltid att hen förlorar sin rätt att ta tillbaka varan. Till exempel ska säljaren vid kreditköp av en vara ta ut en viss kontantinsats av köparen (26 § KkrL). Bestämmelsen är av stor betydelse för kreditförsäljningen som sådan, men berör inte Kronofogdens handläggning. Att inte ta ut en föreskriven kontantinsats kan medföra påföljd enligt marknadsföringslagen (27 § KkrL) men det påverkar inte möjligheten att återta en vara vid betalningsförsummelse. Ett annat exempel är förbudet för säljaren att ta emot en växelförbindelse eller ett löpande skuldebrev från köparen (30 § KkrL). Även om säljaren har tagit emot en sådan handling kan återtagning ske. Kronofogden ska då begära in växeln eller det löpande skuldebrevet vid återtagningen.

Yrkesmässig verksamhet

För att KkrL ska vara tillämplig krävs det att krediten erbjuds eller lämnas i en näringsidkares yrkesmässiga verksamhet. Lagen är alltså inte tillämplig om en näringsidkare erbjuder eller lämnar en kredit som inte har samband med den egna näringsverksamheten.

Exempel: En kioskägare är näringsidkare. När hen säljer sin fritidsbåt på kredit gör hen det däremot som privatperson, och KkrL blir inte tillämplig. När hen köper en ny fritidsbåt av en båtförsäljare är hen konsument och KkrL blir tillämplig om hen köper båten på kredit av en näringsidkare.

KkrL är också tillämplig på krediter som lämnas av någon annan än näringsidkaren, under förutsättning att näringsidkaren förmedlar krediten i sin yrkesmässiga verksamhet som ombud för kreditgivaren (1 § första stycket andra meningen KkrL).

Exempel: En bilfirma säljer en bil på avbetalning för en privatpersons räkning. Det krävs inte att näringsidkaren slutit själva avtalet som ombud för kreditgivaren, men hen måste aktivt ha medverkat när avtalet slöts.

Enskilt bruk

KkrL är också tillämplig när en vara som köpts på kredit till en mindre del används i kredittagarens näringsverksamhet. Det avgörande är hur varan är avsedd att användas. Vanligen framgår detta av varans beskaffenhet. Är det oklart för vilket ändamål varan har köpts – och krediten därmed har lämnats – är köparens syfte med förvärvet avgörande. Syftet med köpet måste emellertid framgå av omständigheterna vid köptillfället. Om varan köps för att användas av någon annan än kredittagaren kan den och krediten ändå anses avsedda för enskilt bruk.

16.2 LAN:s tillämpningsområde

LAN gäller för alla andra avbetalningsköp än de som omfattas av KkrL. LAN reglerar alltså avbetalningsköp när

- båda parterna är näringsidkare

- säljaren är privatperson och köparen är näringsidkare
- båda parterna är privatpersoner
- köparen eller säljaren är *varken* privatperson eller näringsidkare (gäller t.ex. dödsbon, stiftelser, ideella föreningar och myndigheter).

En fysisk person som är näringsidkare ska alltså betraktas som konsument i KkrL:s mening när hen handlar utanför sin yrkesmässiga verksamhet.

För att det ska handla om ett **avbetalningsköp** enligt LAN krävs att
- det gäller köp av en vara
- betalningen ska ske i två eller flera poster, av vilka minst en sker efter att varan lämnats ut, och
- avtalet innehåller villkor som ger säljaren rätt att återta varan om köparen inte fullgör sin del av avtalet (1 § LAN).

Även om ett avtal har kallats för uthyrning, leasing, nyttjanderätt eller liknande ska det betraktas som ett kreditköp respektive avbetalningsköp om syftet med avtalet är att den som hyr, leasar eller använder varan ska bli ägare till den.

LAN är liksom KkrL tvingande till köparens fördel. Avtalsvillkor som inskränker köparens befogenheter och förmåner jämfört med LAN:s regler är ogiltiga (3 § LAN).

16.3 Viktiga begrepp i KkrL och LAN

I KkrL och LAN ges en beskrivning av vissa begrepp. Begreppen är viktiga att hålla reda på, eftersom de har betydelse för Kronofogdens prövning av om förutsättningarna för återtagning enligt KkrL är uppfyllda.

I 2 § KkrL finns följande definitioner:

Konsument är en fysisk person som huvudsakligen handlar för ändamål utanför näringsverksamhet. (Bolag eller andra juridiska personer kan aldrig vara konsumenter.)

Näringsidkare är en fysisk eller juridisk person som handlar för ändamål som har samband med den egna näringsverksamheten.

Kreditgivare är den som lämnar krediten eller övertar den ursprunglige kreditgivarens fordran.

Kreditavtal är ett avtal om lån, kontokredit, betalningsanstånd eller liknande.

Kontokredit är ett kreditavtal som innebär en fortlöpande rätt att utnyttja ett kreditutrymme.

Kreditköp är ett köp av en vara eller tjänst som finansieras genom en kredit som lämnas av säljaren eller annan kreditgivare, om det görs på grund av en överenskommelse mellan denne och säljaren eller om varan eller tjänsten anges i kreditavtalet.

Kontantpris är det pris till vilket en vara eller tjänst vanligen erbjuds konsumenter mot kontant betalning. Liknande definition finns i 2 § LAN. Skillnaden i LAN är att erbjudandet inte omfattar tjänst samt att det inte riktar sig till en konsument.

Kreditkostnad är det sammanlagda beloppet av räntor, avgifter och andra kostnader som konsumenten ska betala med anledning av krediten, inklusive nödvändiga kostnader för värdering, med undantag för notariatavgifter. I 2 § LAN definieras kreditkostnad som ”det sammanlagda beloppet av alla räntor, tillägg och andra kostnader” som köparen ska betala med anledning av krediten.

Effektiv ränta är kreditkostnaden angiven som en årlig ränta beräknad på kreditbeloppet, i förekommande fall med hänsyn tagen till att delbetalningar ska göras under den löpande kredittiden.

Kreditfordran är summan av kreditbeloppet och kreditkostnaden. Samma definition finns i 2 § LAN.

Krediträntа är räntekostnaden per år för den vid varje tid obetalda delen av skulden angiven som en ränta.

Ytterligare begrepp som förekommer är:

Kreditbelopp är den del av kontantpriset varmed betalningsanstånd lämnas (2 § LAN).

Amortering är avbetalning på kapitalskulden.

Annuitetslån är lån som betalas med lika stort belopp vid varje betalning.

Ett lån löper som regel med ränta och lånet kan vara konstruerat efter två olika modeller. Den ena modellen är lån med rak amortering, dvs. att amortering sker med samma belopp under hela lånetiden. Räntan beräknas då på det vid varje tidpunkt aktuella kapitalbeloppet. Hänsyn tas alltså till de amorteringar som görs. Detta medför att låntagaren betalar mindre och mindre vartefter kapitalbeloppet minskar eftersom räntan minskar. Den andra modellen – annuitetslån – bygger istället på att låntagaren betalar ett och samma belopp varje månad under hela lånetiden. Räntan för hela lånetiden fördelas på så sätt att en månadsbetalning i början av lånetiden till största delen utgör betalning av ränta medan en betalning i slutet av lånetiden till största delen är betalning av kapitalbelopp.

16.4 Skillnader mellan KkrL och LAN

LAN har i stora delar samma uppställning, begrepp och sakligt innehåll som KkrL. Det finns dock vissa skillnader som Kronofogden ska beakta. En skillnad är t.ex. under vilka förutsättningar som återtagning får ske. I LAN finns det inget förbud mot att återta beneficiegods.

Skillnader mellan KkrL och LAN:

KkrL	**LAN**
Tillämpningsområdet är begränsat till i huvudsak kreditköp näringsidkare – konsument.	Tillämpningsområdet är samtliga kreditköp som faller utanför KkrL (huvudsakligen mellan näringsidkare).
Det är också ett kreditköp om hela köpet blir betalt i en enda post efter att varan lämnats ut.	Ett kreditköp förutsätter betalning i flera poster, varav minst en efter att varan lämnats ut.
Innehåller bestämmelser om minsta kontantinsats.	Saknar bestämmelser om minsta kontantinsats.
Innehåller förbud mot löpande fordringsbevis.	Saknar bestämmelser om förbud mot löpande fordringsbevis.
Förtidsbetalning och återtagning endast vid betalningsdröjsmål eller om säkerheten avsevärt försämrats.	Förtidsbetalning och återtagning vid betalningsdröjsmål och om köparen äventyrar säljarens säkerhet i varan
Kvalificerat betalningsdröjsmål = mer än en månad.	Kvalificerat betalningsdröjsmål = mer än 14 dagar.
Kvalificerat betalningsdröjsmål ska överstiga 10 procent av kreditfordran eller 5 procent av kreditfordran om två eller flera poster förfallit till betalning vid olika tillfällen. Mindre belopp är inte återtagningsgrundande.	Rätt till återtagning uppkommer även vid dröjsmål med betalning av lägre belopp, hur litet det än är, när det avser flera poster om beloppet utgör hela den återstående delen av kreditfordran.

KkrL	LAN
Förbud mot avräkningsförbehåll.	Avräkningsförbehåll för reparationsfordran är tillåtna.
Säljaren kan förbjudas att använda återtagandeförbehåll för en viss vara.	Bestämmelse saknas.
Dröjsmålsräntan vid avräkningen kan maximalt vara ränta enligt 6 § räntelagen.	Inga begränsningar.
Säljaren får normalt inte kräva ut restskulden.	Inga begränsningar.
Köparen har återlösningsrätt.	Köparen har inte återlösningsrätt.
Det är förbjudet att återta beneficieegendom.	Beneficieegendom får återtas.
Värderas inklusive mervärdesskatt (om köparen inte är momsregistrerad).	Värderas exklusive mervärdesskatt (om köparen är momsregistrerad).

16.5 Förutsättningar för återtagning enligt KkrL

För att kreditgivaren ska ha rätt att få varan återtagen, och för att Kronofogden ska kunna bevilja ansökan om handräckning, krävs enligt 38 § och 43–44 §§ KkrL:

Förbehåll m.m.

- Att parterna har upprättat en handling om kreditköpet, som konsumenten har skrivit under.
- Att säljaren förbehållit sig rätten att återta varan om köparen inte uppfyller vissa villkor. Förbehållet ska ha avtalats i samband med köpet och för att säkra säljarens rätt till betalning. Det innebär att säljaren inte i efterhand kan avtala om ett förbehåll om återtaganderätt.
- Att det i avtalet – utöver återtagandeförbehållet – finns uppgifter om kontantpris, kreditbelopp, kredittid, kreditfordran samt betalningstidpunkter.

- Att det är uppenbart att den tidpunkt inträtt då köparen är skyldig att betala i förtid.

Rätt till betalning i förtid

Kreditgivaren har rätt att få betalning i förtid endast om hen har gjort förbehåll om detta i kreditavtalet och ett av följande villkor är uppfyllt (33 § KkrL):

- Konsumenten är mer än en månad sen med en betalning som överstiger 10 procent av kreditfordran.
- Konsumenten är mer än en månad sen med betalningen av ett belopp som överstiger 5 procent av kreditfordran och gäller två eller flera poster som förfallit vid olika tidpunkter.
- Konsumenten är på något annat sätt väsentligt sen med betalningen. Det gäller främst vid kreditavtal med glesa avbetalningar. Vid bedömningen av vad som räknas som väsentlig försening spelar beloppets storlek och förseningens längd stor roll (innehållet i punkt 1–2 kan tjäna som riktmärke för väsentlighets-bedömningen, prop. 1991/92:83 s. 131).
- Kreditens säkerhet har avsevärt försämrats. Vid vissa kreditköp utgörs säkerheten av ett förbehåll om åter-taganderätt. Då har kreditgivaren rätt till betalning i förtid endast om kredittagaren uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet har försämrat säkerheten avsevärt.
- Det står klart att konsumenten genom att avvika, skaffa undan egendom eller göra på något annat sätt undviker att betala sin skuld.

Kreditfordran vid rörlig ränta

Det förekommer att kreditgivare tillämpar rörlig ränta (för närvaranderänta). Detta medför att även kreditkostnaden blir rörlig. Vid prövningen om säljaren har rätt till betalning i förtid bestäms kreditkostnaden, som är en del av kreditfordran, utifrån vad som gäller vid det tillfälle då den beräknas (prop. 1976/77:123 sid. 94 och 174 f.).

Grov vårdslöshet

Grov vårdslöshet räknas det som då konsumenten handlat eller låtit bli att handla på ett sätt som gränsar till total likgiltighet för vad som händer med säkerheten. Det räcker

inte med slarv, glömska och dåligt handlag, utan det krävs exempelvis att konsumenten använder en bil för mycket oaktsam körning.

Köparen undviker betalning

Ett exempel på när köparen kan anses avvika eller skaffa undan egendom är när hen står i begrepp att lämna landet med avbetalningsgodset.

Det krävs stark bevisning för att kreditgivaren vid en ansökan om återtagning ska kunna hävda att säkerheten är avsevärt försämrad eller att kredittagaren undandrar sig att betala skulden på sätt som beskrivits ovan.

Att konsumenten låter bli att betala en skuld innebär inte att kreditgivaren kan kräva att även andra skulder ska betalas omedelbart.

Uppsägning

Om kreditgivaren vill ha betalt i förtid på grund av dröjsmål med betalningen, måste konsumenten få minst fyra veckor (uppsägningstid) på sig att betala (34 § KkrL).

Uppsägningstiden räknas från den dag då ett meddelande om uppsägningen skickats till konsumenten i ett rekommenderat brev till konsumentens vanliga adress. Om konsumenten får meddelandet på något annat sätt räknas tiden från den dag hen får det.

Det är Kronofogdens uppgift att kontrollera att krediten sagts upp. Uppsägningstiden ska ha gått ut innan kreditgivaren lämnar in en ansökan om handräckning. Sökanden kan inte lämna in en ansökan och därefter under en eventuell kompletterings- eller anståndstid se till att krediten sägs upp. Sökanden ska visa att krediten sagts upp genom att t.ex. bifoga ett bevis på att ett rekommenderat brev skickats till kredittagaren.

Verkställighet av domstolsavgörande

En vara kan även återtas på grund av en dom i vilken köparen förpliktats att återlämna en vara som sålts genom ett avbetalningsköp (45 § KkrL med hänvisning till 18 § LAN). En dom kan jämföras med ett utslag enligt lagen om

betalningsföreläggande och handräckning. Domen ska ha vunnit laga kraft för att ansökan om verkställighet ska godtas, såvida sökanden inte ställer någon säkerhet (3 kap. 8 § UB).

16.6 Hinder mot återtagning enligt KkrL

Invändning mot återtagning

För att en återtagning ska kunna ske krävs det att det är uppenbart att förutsättningarna för återtagning är uppfyllda (44 § första stycket och 38 § andra och tredje styckena KkrL respektive 13 § LAN). Om det redan av ansökan framgår att förutsättningarna inte är uppfyllda ska Kronofogden genast avslå ansökan. Detsamma gäller om det framkommer omständigheter som tyder på att det är tveksamt ifall förutsättningarna är uppfyllda eller inte. En invändning från köparens sida leder alltså till att ansökan ska avslås, om invändningen inte är klart obefogad (prop. 1976/77:123 s. 186). Handräckningsmöjligheten är avsedd att användas i klara fall, där det inte råder någon tvekan om att återtagning ska ske (Hovrättens för västra Sverige beslut 1988-09-30, Ö 925/88 = RIC 47/88). Frågor som förutsätter bevisprövning med mera ska prövas på annat sätt.

Av 44 § första stycket KkrL och 13 § LAN kan man få uppfattningen att Kronofogden i återtagningsmål endast ska pröva invändningar mot förbehållet och betalningsdröjsmålet. Regeln ska emellertid inte läsas så snävt. Köparen kan exempelvis hävda att köpeavtalet inte är giltigt mellan hen och säljaren. En orsak till att avtalet kan anses ogiltigt är att köparen var omyndig när köpeavtalet ingicks eller att säljaren gjort sig skyldig till svikligt förfarande. Köparen kan vidare hävda att hen har rätt att häva köpet på grund av fel på varan. Om köparen har fog för sina invändningar bör Kronofogden avslå ansökan om handräckning (jfr Hovrättens för Nedre Norrland beslut 1992-07-24, 1:SÖ 139 = RIC 57/92).

Varan återlämnad

Kronofogden kan inte återta en vara köpt på kredit som säljaren redan har i sin besittning (Hovrättens för Västra Sverige beslut 1982-09-10, 1:SÖ 63 = RIC 26/82). Det förekommer att säljare och köpare är överens om att varan ska tas tillbaka och att köparen frivilligt återlämnar varan. Däremot kommer de inte överens om avräkningen. Det kan då tyckas lämpligt att lämna över ärendet till Kronofogden, vilket alltså inte är möjligt.

Beneficium

Återtagning får inte ske av egendom som omfattas av beneficiereglerna i 5 kap. 1-3 §§ UB (44 § tredje stycket KkrL). Detta innebär att återtagning inte får ske, trots att säljaren har rätt till återtagning, om gäldenären har ett sådant behov av egendomen att den hade undantagits vid en utmätning. Detta gäller även när verkställigheten grundas på en dom som förpliktar köparen att återlämna en vara som sålts med återtaganderätt. Bestämmelsen (44 § tredje stycket KkrL) hänvisar inte till 5 kap. 4 § UB. Detta innebär att en återtagningsvara, som omfattas av beneficiereglerna i 5 kap. 1 – 3 §§ UB men som har ett alltför högt värde för att kunna undantas vid utmätning utan förbehåll, ändå kan återtas. Återtagning får då göras utan att köparen förbehålls något belopp för att ersätta egendomen (kommentaren till 1992 års KkrL s. 305 f och prop. 1976/77:123 s. 187).

Förbud

Handräckning får inte heller beviljas om näringsidkaren sålt varan med förbehåll om återtaganderätt trots att Konsumentombudsmannen eller Patent- och marknadsdomstolen förbjudit näringsidkaren att göra detta.

Betalning under uppsägningstiden

Om konsumenten före utgången av uppsägningstiden betalar hela det förfallna beloppet samt upplupen dröjsmålsränta, är hen inte längre skyldig att betala hela krediten i förtid. Detta medför att säljarens rätt att återta godset försvinner (34 § andra stycket KkrL). Betalar hen bara en del, t.ex. det förfallna beloppet men inte dröjsmålsräntan, undgår köparen inte skyldigheten att betala i förtid. Den här möjligheten att ”betala ikapp” kan

köparen bara använda sig av en gång. Om konsumenten på nytt blir skyldig att betala i förtid, kan hen inte en andra gång hindra återtagning genom att bara betala det förfallna beloppet plus dröjsmålsränta (34 § sista stycket KkrL).

Betalning efter uppsägningstiden

Betalar köparen först efter att uppsägningstiden har löpt ut, hindrar inte betalning av vad som förfallit enligt den ordinarie betalningsplanen återtagning. Vid denna tidpunkt måste köparen betala vad som har förfallit till betalning (38 § tredje stycket KkrL). Kronofogden utgår från att det innebär att köparen måste betala den kvarstående fordran jämte ränta och kostnader, för att hindra återtagning (se Karnov kommentaren till 38 § tredje stycket, 2022-04-11 (JUNO)). Den återstående skulden reduceras dock enligt reglerna för förtidsbetalning (36 § KkrL).

Köparen ställer säkerhet

Är grunden för ansökan om återtagning att säkerheten har försämrats eller att köparen undandrar sig att betala sin skuld får Kronofogden inte återta egendomen om köparen erbjuder en godtagbar säkerhet för fordran. För att hindra återtagning måste köparen ställa säkerheten direkt efter uppsägningen eller inom uppsägningstiden (34 § andra stycket KkrL).

16.7 Förutsättningar för återtagning enligt LAN

Vid återtagning enligt LAN sker förfarandet på i stort sett samma sätt som vid återtagning enligt KkrL. Återtagning får ske om förutsättningarna för handräckning i 11 § LAN är uppfyllda.

Återtagning kan även ske på grund av en dom eller ett utslag med förpliktelse för köparen att återlämna varan (18 § LAN).

Förbehåll om återtaganderätt

Det ska finnas en handling om kreditköpet (11 § LAN). Handlingen ska innehålla uppgifter om förbehållet om återtaganderätt, kontantpriset, kreditbeloppet, kreditavtalets löptid, kreditfordringen och tidpunkterna för

betalning. Köparen ska ha undertecknat handlingen Till skillnad mot KkrL krävs det vid tillämpning av LAN inte att förbehållet tillkommit i samband med köpet. När LAN tillämpas kan återtagandeförbehållet alltså göras i ett senare skede.

Kvalificerat betalnings-dröjsmål

Dröjsmålsbestämmelsen i LAN, dvs. när säljaren har rätt att begära återtagning på grund av utebliven betalning, skiljer sig något från dröjsmålsbestämmelsen i KkrL. Återtaganderätt uppkommer redan när köparen är mer än 14 dagar försenad med att betala en förfallen (och ej preskriberad) del av kreditfordran. Beloppet, som köparen är i dröjsmål med, ska uppgå till:

1) mer än tio (10) procent av kreditfordran, alternativt
2) mer än fem (5) procent av kreditfordran om förseningen avser två eller flera poster som tillsammans uppgår till detta belopp, eller ett mindre belopp om förseningen avser hela den återstående delen av kreditfordran (7 § LAN)

Till skillnad mot vad som gäller enligt KkrL kan varan alltså återtas om det obetalda avser återstoden av skulden, även om den är mindre än en tjugondel.

Säkerheten riskeras

Rätt till återtagning uppkommer också när säljarens säkerhet i varan har riskerats av köparen, genom att hen har åsidosatt en förpliktelse som anges i återtagandeförbehållet (7 § p. 2 LAN). Till skillnad från vad som gäller enligt KkrL krävs det inte att säkerheten är försämrad utan det är tillräckligt att säkerheten är riskerad.

Detta kan t.ex. vara när köparen:

- vanvårdar varan och det medför onormal värdeminskning,
- använder varan i strid med avtalet och det medför onormal värdeminskning,
- inte håller varan försäkrad, eller
- lämnar ifrån sig besittningen av varan.

När det gäller att avgöra om köparen genom ett visst förfarande har äventyrat säljarens säkerhet i varan måste Kronofogden ta hänsyn till samtliga omständigheter. Även om köparen t.ex. har vanvårdat varan kan säljaren inte kräva förtidsbetalning om varan ändå kan betraktas som tillräcklig säkerhet för den återstående delen av säljarens fordran. Kronofogden bör också ta hänsyn till om säljarens återtaganderätt över huvud taget kan anses ha varit ägnad att ge honom kreditsäkerhet.

Det är inte tillräckligt att köparen genom ett avtalsbrott har skapat ett tillstånd som om det består riskerar säljarens säkerhet i varan. Om köparen innan återtagningen vidtar rättelse så att säljaren har fullgod säkerhet för krediten kan återtagning inte ske. Köparen kan t.ex. i strid mot avtalet ha överlämnat varan till någon annan men därefter ha återtagit den. I sådana situationer kan det emellertid i vissa fall bedömas som att köparen genom sitt förfarande har visat sådan brist på respekt för säljarens intressen att säljarens säkerhet i varan ändå får anses äventyrad. Säljaren behöver exempelvis inte finna sig i upprepade förfaranden av angivet slag från köparens sida.

16.8 Hinder mot återtagning enligt LAN

Motsvarigheten till 44 § KkrL, som reglerar hinder mot återtagning, finns i 13 § LAN. Liksom enligt KkrL får återtagning bara ske om det är uppenbart att säljaren har återtagningsrätt (enligt 7 § LAN).

Korrigerande betalning

Precis som enligt KkrL finns det också möjlighet för köparen att undvika återtagning genom betalning. Efter att rätt till återtagning uppkommit kan dock köparen inte hindra att varan återtas genom att betala av en så stor del av skulden att det kvalificerade betalningsdröjsmålet inte längre finns. Köparen måste i stället göra en korrigerande betalning (rättelse). En sådan betalning medför att säljaren inte får återta varan på grund av dröjsmålet. LAN innehåller, till

skillnad mot KkrL, inte någon begränsning vad gäller möjligheterna att ”betala ikapp” när man hamnat i dröjsmål.

Rättelse sker genom att köparen betalar det belopp som hen inte har betalat i rätt tid plus ränta och ersättning för säljarens kostnader. Denna möjlighet har köparen fram till Kronofogden har återtagit varan och oavsett anledningen till betalningsdröjsmålet. Rättelse kan göras både före och efter att säljaren har ansökt om återtagning. För att hindra återtagning måste köparen till en början betala allt som inte är betalat i rätt tid enligt avtalet jämte dröjsmålsränta. Köparen måste alltså betala även belopp som har varit förfallet i mindre än 14 dagar och därför inte har haft betydelse för säljarens rätt till återtagning.

Köparen måste också ersätta säljaren för alla hens kostnader som föranletts av dröjsmålet (8 § LAN). Säljaren ska försättas i samma situation som om betalningsdröjsmålet aldrig hade inträffat. Betalningen ska därför omfatta utgifter säljaren har haft på grund av dröjsmålet, som t.ex. uppkomna kostnader för betalnings-föreläggande eller återtagande.

16.9 Handläggning av återtagning

Ansökan

Regler om vad en ansökan om återtagning ska innehålla finns i 43 § andra stycket KkrL och 12 § LAN. Information om förutsättningarna för återtagning finns även i Kronofogdens Handbok Inregistrering.

KkrL eller LAN

Kronofogden ska först ta ställning till om återtagningen ska genomföras enligt KkrL eller LAN. Om det t.ex. framgår av uppgifterna i köpeavtalet att KkrL ska tillämpas, men sökanden yrkar återtagning enligt den för honom för-månligare LAN, måste Kronofogden underrätta sökanden om att återtagning endast kan ske enligt KkrL. Hen har då möjlighet att förklara sig nöjd med återtagning enligt KkrL. Hen kan givetvis också vidhålla sitt yrkande om återtagning

enligt LAN. Kronofogden ska då meddela ett avslagsbeslut. Detta beslut kan sökanden överklaga.

Information om Kronofogdens ställningstagande om vilken lag som ska tillämpas vid återtagningen lämnas till köparen när hen blir underrättad om målet.

Kronofogden bör underrätta sökanden om köparen haft invändningar som gör att Kronofogden ändrar uppfattning om vilken lag som ska tillämpas. Sökanden bör också få tillfälle att komma in med synpunkter.

I protokollet över verkställd återtagning ska Kronofogden ange vilken lag som tillämpats.

Återtagning vid domstols-avgörande

När grunden för ansökan om återtagning är en dom eller ett utslag gäller allmänna regler i UB och UF om verkställighet av dom. Vid verkställighet tillämpas vissa av LAN:s bestämmelser om handräckning (18 § LAN), nämligen 16 § andra och tredje stycket och – om inget annat följer av domen – 15 § . Vidare gäller 16 kap. 12 a § UB när det gäller uppskov med verkställigheten och anstånd med handräckningen om inte annat följer av domen.

En föreskrift i exekutionstiteln som avser verkställigheten hindrar inte att denna genomförs på annat sätt (16 kap. 12 § tredje stycket UB). Om det skulle förekomma sådana föreskrifter måste Kronofogden beakta övriga regler som styr verkställigheten så att inte någon väsentlig bestämmelse åsidosätts.

Regler för handläggning

UB:s regler om handläggning av mål är i stora delar tillämpliga också på återtagning enligt KkrL och LAN. Det följer av att det i 45 § KkrL hänvisas till 12 § andra och tredje stycket samt 15-18 §§ LAN. Där görs i sin tur hänvisning till 16 kap. 11-12 a §§ UB, 18 kap. UB samt en generell hänvisning till UB i ”tillämpliga delar”.

Regler i UB som tillämpas vid återtagning är bl.a. regler om jäv, hur man går tillväga vid förrättning, och om vittnens närvaro.

Över huvud taget bör UB:s regler kunna tillämpas när KkrL:s och LAN:s regler om handräckning framstår som ofullständiga. Vissa bestämmelser i UB blir av naturliga skäl inte aktuella, t.ex. reglerna om försäljning.

Förskott

Sökanden ska betala utsökningsavgift i förskott om Kronofogden begär det (12 § andra stycket LAN). Betalas inte förskottet i tid får återtagningen ställas in.

Underrättelse

Kronofogden ska normalt underrätta svaranden före verkställighet. Underrättelsen ska delges svaranden, om målets beskaffenhet kräver det (16 kap. 8 § UF). Underrättelsen kan lämnas muntligen om det är lämpligare (18 kap. 1 § andra stycket UF). Ett undantag från skyldigheten att underrätta finns om målet är brådskande. Kronofogden får i dessa fall vidta nödvändiga åtgärder omedelbart, dvs utan föregående underrättelse (16 kap. 11 § UB). Har sökanden visat på omständigheter som talar för att saken är brådskande – t.ex. risk för att egendomen lämnar landet eller risk för att svaranden gömmer den – får Kronofogden omhänderta egendomen trots att svaranden inte är underrättad om målet. Om svaranden inte var närvarande när Kronofogden tog hand om egendomen ska myndigheten underrätta hen om åtgärden för att hen ska få möjlighet att yttra sig. Därefter ska Kronofogden pröva om åtgärden ska bestå (16 kap. 11 § UB). Om den ska bestå fortsätter återtagningen med att avräkning sker och att Kronofogden lämnar ut egendomen till sökanden.

Verkställighets-former

Kronofogden kan välja mellan olika verkställighetsformer. Det vanligaste är att Kronofogden själv genomför återtagningen genom att vidta behövliga åtgärder (16 kap. 12 § UB). Men det finns också möjlighet för myndigheten att förelägga svaranden att återlämna egendomen. Sådant föreläggande kan Kronofogden förena med vite (2 kap. 15 § UB). Har sökanden begärt att få genomföra

verkställigheten, och Kronofogden anser att det är lämpligt, kan myndigheten överlämna till sökanden att – efter anvisningar av myndigheten – genomföra verkställigheten.

Transport och magasinering

Normalt ska sökanden se till att det finns sådana transportmedel tillgängliga att hen kan ta hand om egendomen. Kronofogden kan ordna med bland annat transport och magasinering om det behövs (16 kap. 12 § andra stycket UB med hänvisning till 16 kap. 6 § UB). Det blir sällan aktuellt, eftersom syftet med återtagningen är att avbetalningssäljaren ska få tillbaka egendomen. En situation då transport och magasinering kan bli aktuellt är när återtagning sker i brådskande fall utan föregående underrättelse.

Uppskov

Om sökanden medger uppskov med verkställigheten fler än två gånger eller varar uppskovet över sex månader från dagen för ansökan, förfaller ansökan (16 kap. 12 a § UB). Bestämmelsen hindrar inte att själva återtagningen genomförs senare än efter sex månader, förutsatt att uppskovet har upphört dessförinnan.

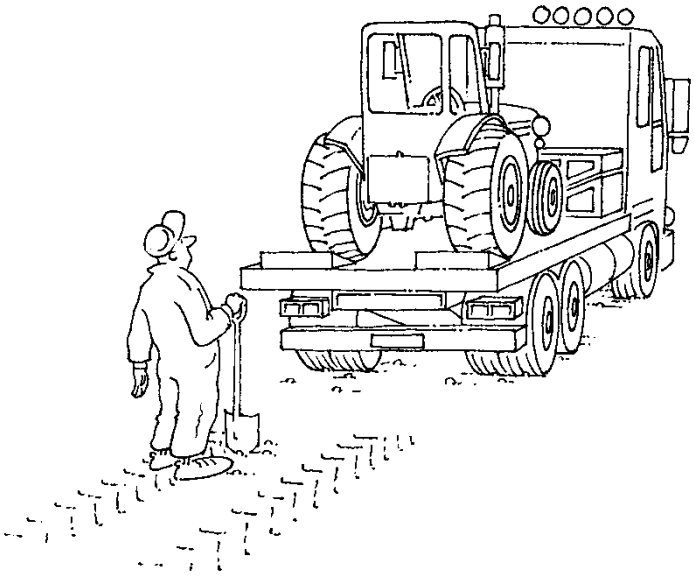

Anstånd med återtagning

Utöver reglerna om uppskov med återtagning finns möjlighet för Kronofogden att meddela anstånd. Kronofogden kan bevilja anstånd med återtagningen om det finns särskilda skäl med hänsyn till köparens förhållanden och övriga omständigheter (16 kap. 12 a § andra stycket UB). Svaranden kan få anstånd i högst fyra månader från dagen för ansökan.

Anstånd med verkställighet ska ha som syfte att ge köparen möjlighet att fullfölja köpet efter en rättelse. För att särskilda skäl ska anses finnas krävs att det är troligt att köparen kommer kunna betala förfallna belopp. Köparens betalningssvårigheter måste alltså kunna bedömas som övergående, och betalningsförsummelsen ska bedömas som ursäktlig. Vid anståndsprövningen ska Kronofogden även ta hänsyn till säljarens intresse av att ha fullgod säkerhet i varan eller av att få tillbaka den för försäljning på nytt. Normalt bör Kronofogden höra säljaren innan anstånd beviljas. Om det framkommer att säljaren redan innan ansökan lämnades in gav köparen uppskov kan det tala mot att bevilja ytterligare anstånd eller åtminstone påverka anståndstidens längd. Andra omständigheter som kan föranleda restriktivitet med anstånd är att betalningsdröjsmålet gäller ett betydande belopp eller att det har varat under längre tid.

Om sökanden medger köparens begäran om anstånd ska Kronofogden inte pröva om särskilda skäl har anförts av köparen. Om sökanden medger kortare tid än vad köparen begär, måste Kronofogden pröva begäran och meddela beslut i anståndsfrågan. Kronofogden ska underrätta båda parter om beslutet. Kronofogden får meddela villkor för anståndet, exempelvis att köparen ska göra vissa avbetalningar under anståndstiden eller att köparen inte får använda varan under denna tid. Kronofogden har även möjlighet att förklara att ett beviljat anstånd ska upphöra att gälla (16 kap. 12 a § tredje stycket UB).

Kronofogdens beslut att bevilja anstånd – eller att inte bevilja anstånd – kan överklagas.

Eftersökning av egendom

Vid återtagningsförrättningen får Kronofogden genomsöka hus, rum och förvaringsställen samt låta öppna lås enligt samma regler som vid utmätningsförrättning (17 § LAN och 2 kap. 17 § UB). Kronofogden har också möjlighet att hålla förhör med svaranden, om det behövs och vitesföreläggande (17 § LAN och 2 kap 10 § UB). Kronofogden kan dock inte använda vite eller andra tvångsmedel för att få fram uppgifter om egendomen på annat sätt än genom förhör.

Förrättning får inte göras hos tredje man om hen motsätter sig detta och invändningen inte kan lämnas utan avseende, jfr. Utsökningsbalken kommentaren till 2 kap 17 §.

Kronofogden är sannolikt inte skyldig att göra förrättning vid flera tillfällen för att hitta den egendom som ska återtas. Hittar myndigheten inte egendomen, och det finns omständigheter som talar för att egendomen kan finnas på annan plats, är det lämpligt att göra ytterligare försök. En annan omständighet som kan tala för förnyat försök är att det kan antas att svaranden inte har nåtts av underrättelsen eller haft annat förhinder att närvara. Framkommer inget som utgör skäl för att göra nytt försök att återta godset kan målet återredovisas redan efter första försöket till återtagning.

Sökanden närvarar inte

Syftet med förrättningen är att lämna ut egendomen till sökanden. Sökandens närvaro, personligen eller genom ombud, vid förrättningen bör därför vara nödvändig för att kunna genomföra den. Är sökanden inte närvarande, eller representerad genom ombud och magasinering inte är aktuell, är det skäl för att ställa in förrättningen. Förrättningsmannen får sedan ta ställning till om ny förrättning ska sättas ut eller inte.

Värdering

Kronofogden ska värdera egendomen som ska återtas (45 § KkrL och 15 § LAN). Vid värderingen ska Kronofogden utgå

från vad kreditgivaren kan antas få ut, efter avdrag för försäljningskostnader, genom att sälja egendomen på lämpligt sätt (jfr. 40 § andra stycket KkrL och 9 § LAN). Kronofogden får anlita sakkunnig för biträde med värderingen om det behövs. Värderingskostnaden är en särskild avgift, som är en utsökningsavgift.

Avräkning

Vid förrättningen ska Kronofogden göra en avräkning där svaranden tillgodoräknas återtagningsgodsets uppskattade värde. Mot det ska sökandens krav ställas (40 § KkrL och 9 § LAN).

Reglering av mellanskillnad

Uppstår det ett tillgodohavande för svaranden får egendomen bara återtas om sökanden betalar mellanskillnaden eller nedsätter mellanskillnaden hos Kronofogden (41 § KkrL och 10 § LAN). Inför förrättningen är det därför viktigt att ha gjort ett överslag så att sökanden kan informeras om det kan bli aktuellt att betala mellanskillnad. Se närmare angående avräkning i avsnitt 16.10 respektive 16.11.

Däremot får sökanden inte kräva ut mellanskillnaden, restskulden, om hen tillgodoräknas ett större belopp än köparen och KkrL gäller för återtagningen (41 § tredje stycket KkrL). Reglerna gör dock undantag för när varan minskat väsentligt i värde genom att köparen vanvårdat den. Har återtagningen istället genomförts enligt LAN får säljaren kräva restskulden av köparen men inte mer (10 § LAN).

Om sökanden på grund av resultatet vid avräkningen nedsätter pengar hos Kronofogden, får köparen lyfta dessa pengar en månad efter att återtagningsbeslutet vunnit laga kraft om inte sökanden visat att hen väckt talan vid domstol (avsnitt 16.12).

Återlösande av en vara

En konsument kan inom 14 dagar återlösa en vara som Kronofogden återtagit. Konsumenten måste då betala kreditgivaren varans värde vid återtagandet, det vill säga samma värde som använts vid avräkningen. Köparen ska

också betala den restskuld som kan finnas enligt avräkningen (42 § KkrL). Återlösningsrätten gäller oavsett om återtagandet skett genom handräckning, verkställande av en dom eller en uppgörelse mellan parterna. Någon motsvarande rätt finns inte vid återtagning enligt LAN.

Kostnader

I återtagningsmål tar Kronofogden ut en grundavgift (17 kap. 1 § UB, 2 och 6 §§ FAK). Regeln om en ny avgift för varje nytt handläggningsår gäller inte i dessa mål. Andra utsökningskostnader kan dock uppkomma, t.ex. för värdering.

Förrättningskostnader hanterar Kronofogden på samma sätt som vid ”vanlig” handräckning. Kostnader i målet ska dock tas med i avräkningen och tillgodoräknas sökanden. Genomförs återtagningen har alltså sökanden fått tillgodoräkna sig kostnaderna och bör då enligt 17 kap. 11 § UB svara för kostnaderna i förhållande till myndigheten.

16.10 Avräkning enligt KkrL

Köparen tillgodo

Köparen (konsumenten) ska tillgodoräknas varans värde vid återtagandet. Värdet beräknas efter vad kreditgivaren kan antas få ut genom att på lämpligt sätt sälja varan (40 § andra stycket KkrL). Hänsyn ska tas till förhållanden som höjer värdet för säljaren, t.ex. att hen kan sälja varan i den egna rörelsen och dessförinnan avhjälpa vissa skador. Vad säljaren kan få ut vid försäljningen omfattar vad som kan komma in genom försäljningen med avdrag för försäljningskostnaderna. Till försäljningskostnaderna hör t.ex. annonsering, transport och reparationer. Däremot får inte något belopp för vinst läggas till i avräkningen. Kreditgivaren ska alltså inte göra någon extra vinst på att köparen måste lämna tillbaka varan.

Säljaren tillgodo

Kreditgivaren (säljaren) tillgodoräknas den obetalda delen av kreditfordran efter samma avräkning som sker när varan betalas i förtid enligt 32 § KkrL, dvs.:

- den obetalda delen av kreditfordran fram till återtagningsdagen, och
- ränta och andra kostnader fram till återtagningsdagen.

Däremot ska konsumenten inte betala kostnader eller ränta för tiden efter (36 § KkrL). Kreditgivarens fordran ska således reduceras med räntor och kostnader för tiden efter dagen för förtidsbetalningen/återtagandet. Vid beräkningen ska Kronofogden tillämpa de grunder som står i överensstämmelse med god kreditgivningssed. Beräkningen kan ske enligt olika metoder. För annuitetslån brukar Kronofogden använda den s.k. 78-regeln, som redovisas nedan.

Utgångspunkten är att köparen ska betala ränta för den tid som krediten utnyttjas. Till det ska läggas kreditkostnader som belöper på krediten. Kreditgivaren får därför inte tillgodoräkna sig någon ersättning för att kreditavtalet upphör i förtid. Däremot har kreditgivaren rätt att för den återstående tiden ta ut en ersättning för skillnaden mellan räntan på krediten och räntan på nya krediter av motsvarande slag (ränteskillnadsersättning), om räntan för krediten är bunden för hela eller en del av avtalstiden och kreditgivaren gjort ett förbehåll om detta i kreditavtalet (36 § tredje stycket p. 2 KkrL).

Kreditgivaren har också rätt till eventuell dröjsmålsränta på den förfallna delen av kreditfordran enligt avtalet alternativt enligt räntelagen. Dröjsmålsräntan får inte överstiga den ränta som anges i 6 § räntelagen, dvs. referensräntan med ett tillägg av åtta procentenheter. På vilket belopp detta ska beräknas framgår inte tydligt av lagtexten, lagförarbeten eller den juridiska litteraturen. Enligt 36 § KkrL ska ränta och kostnader beräknas fram till tidpunkten för återtagningen enligt grunder som överensstämmer med god kreditgivningssed. När köparen är sen med flera betalningar bör dröjsmålsräntan därför beräknas från respektive förfallodag till och med dagen då krediten sägs upp i sin helhet. Därefter bör dröjsmålsräntan istället beräknas på hela kreditbeloppet fram till

återtagningsdagen (se kommentaren till 1992 års KkrL s. 265 f).

Kreditgivaren får dessutom tillgodoräkna sig ersättning för kostnader för återtagning av varan. Sådana kostnader kan vara utsökningsavgift, skälig kostnad för transport av varan, utgift för inställelse vid förrättning för återtagande (om kreditgivaren har behövt inställa sig för att ta tillvara sin rätt), skälig ersättning för eget arbete samt arvoden till ombud eller biträden (40 § fjärde och femte stycket KkrL).

Ersättning till sökanden för inställelse till förrättning beräknas enligt reglerna i förordningen om ersättning av allmänna medel till vittnen m.m. Ersättning för eget arbete samt arvode till ombud eller biträde bestäms enligt reglerna i förordningen om ersättning för kostnader i vissa mål om handräckning.

Avräkning vid annuitetslån (78-regeln)

Vid annuitetslån används den s.k. 78-regeln för beräkning av reduceringsbeloppet, dvs. det belopp som kreditfordran ska reduceras med.

Formeln fördelar den totala kreditkostnaden direkt på var och en av de återstående betalningarna så att fordran vid återtagningstillfället är reducerad för de räntor som belöper på tiden efter återtagandetillfället.

Formeln ger ett i det närmaste matematiskt korrekt reducerat kreditbelopp särskilt om amorteringarna sker med samma belopp och med jämna tidsintervaller (kommentaren till 1992 års KkrL, s. 243 ff.).

Formeln är utformad enligt följande:

$$R= \frac{t(t+1)c}{n(n+1)}$$

R= reduceringsbeloppet, dvs. det belopp som kreditkostnaden ska reduceras med,

t= återstående antal amorteringar,
n= totala antal amorteringar, och
c= total kreditkostnad minskad med uppläggningsavgiften.

Ett exempel kan visa hur 78-regeln fungerar. Anta att det är fråga om en återtagning av en bil och att återtagning ska ske den 25 maj 2022. Avtalet ingicks den 1 februari 2021. Den första betalningen skulle ske den 15 februari 2021 och därefter den 15:e varje månad. Lånebeloppet var 200 000 kr och lånetiden är fem år eller 60 månader. Lånet är ett annuitetslån så låntagaren ska betala ett och samma belopp varje månad. Av kreditavtalet ska den totala kreditkostnaden framgå, i detta fall är den 40 000 kr. Det månatliga beloppet – amortering och ränta – uppgår då till 4 000 kr. Låntagaren har betalat i tid till den 15 januari 2022 men sedan slutat att betala. Låntagaren har alltså gjort 12 betalningar och resterar med 48 betalningar. För att beräkna reduceringsbeloppet måste vi veta hur många betalningar som kvarstår vid återtagningstillfället. Vi antar att låntagaren inte betalar och att det vid återtagningstillfället kvarstår 44 betalningar. Vi räknar nu fram reduceringsbeloppet med ovanstående formel och får då följande uppställning:

R= $\frac{44(44+1)40000}{60(60+1)}$ R= $\frac{79200000}{3660}$ R= 21 639 kr

Reduceringsbeloppet blir då 21 639 kr och det totala beloppet för kreditkostnaden – 40 000 kr – reduceras med detta belopp.

Avräkning i andra fall

Om lånet istället är ett lån där räntan räknas på det faktiska kapitalbeloppet får räntan räknas fram till återtagningsdagen. Ett exempel kan illustrera hur kreditfordran då ska beräknas.

Anta att det är fråga om återtagning av en bil och att återtagning ska ske den 15 maj 2022. Avtalet ingicks den 1 februari 2021. Den första betalningen skulle ske den 15

februari 2021 och därefter den 15:e varje månad. Lånebeloppet är 180 000 kr och lånetiden är fem år eller 60 månader. Lånet amorteras alltså med 3 000 kr i kapitalbelopp och den vid varje betalningstillfälle upplupna räntan. Räntan är 9 %. Låntagaren har betalat i tid till den 15 januari 2012 men sedan slutat betala. Låntagaren har alltså gjort 12 betalningar och resterar med 48 betalningar vid återtagningstillfället. Ränta på restfordran (48 x 3 000 =) 144 000 kr ska således beräknas från den 15 januari 2022 till återtagningen den 15 maj vilket motsvarar 4 månader. Den ränta som belöper på kapitalbeloppet blir då 4/12-delar av 9 % ränta och blir då (4/12 x 9 =) 3 % x 144 000 = 4 320 kr. Kreditfordran vid avräkningstillfället blir då (144 000 + 4 320 =) 148 320 kr.

16.11 Avräkning enligt LAN

Om en säljare vill använda sin rätt att återta en vara, ska avräkning göras mellan honom och köparen. Avräkningsregeln gäller såväl vid frivilligt återtagande som när återtagande sker genom myndighets försorg.

Avräkning enligt LAN genomförs i huvudsak enligt samma principer som vid avräkning enligt KkrL men några skillnader finns.

Reduceringen av kreditfordran kan skilja sig något beroende på vilken av lagarna som är tillämplig.

Om parterna åberopar olika beräkningsmetoder, som båda är förenliga med god sed på marknaden, bör den metod väljas som leder till det matematiskt mest korrekta resultatet.

Värdering

När varan återtas från en köpare som haft rätt till avräkning för ingående mervärdesskatt, ska varan värderas exklusive mervärdesskatt (Skatteverkets rättsliga vägledning om Varureturer och byten).

Vid avräkning får säljaren tillgodoräkna sig den obetalda delen av kreditfordringen efter avräkning enligt 5 § LAN .

Reparations-fordran m.m.

Säljaren får också tillgodoräkna sig fordran som avser ersättning för reparation eller annan åtgärd beträffande varan samt i förekommande fall dröjsmålsränta om det i avtalet finns ett förbehåll om avräkning på fordran avseende sådana kostnader. En sådan fordran får tillgodoräknas säljaren även om den inte är förfallen till betalning vid avräkningstillfället (9 § tredje stycket LAN jmf med 40 § KkrL). Med ”annan åtgärd” menas åtgärd som syftar till att bevara eller öka varans värde, såsom kompletterings- och förbättringsarbeten och kostnad för förvaring.

Säljaren får även tillgodoräkna sig ersättning för följande kostnader för återtagande av varan (9 § fjärde stycket LAN);
- utsökningsavgift
- skälig kostnad för transport av varan (här avses transport av varan tillbaka till säljaren)
- utgift för inställelse vid förrättning för återtagande, om inställelsen har varit påkallad för tillvaratagande av säljarens rätt (säljarens inställelse kan ibland behövas för identifiering av varan) . Vid bestämmande av ersättning för utgift för inställelse tillämpas bestämmelserna om beräknande av ersättning av allmänna medel till vittne

Observera att varans värde inte ska påverkas av att säljaren betalat eller troligen kommer att betala vissa av köparens skulder, t.ex. vägtrafikskatt.

Vid begäran om handräckning måste säljaren i ansökan lämna uppgifter rörande fordran som säljaren vill avräkna (12 § LAN) .

I mål om handräckning för återtagande får säljaren tillgodoräkna sig skälig ersättning för eget arbete med anledning av målet samt arvode till ombud eller biträde (9 § femte stycket LAN).

Dröjsmålsränta

I LAN finns inte någon begränsning av hur mycket dröjsmålsränta som kreditgivaren får ta ut. Detta är en skillnad mot vad som gäller enligt 40 § tredje stycket KkrL

Avräknings-förbehåll

Liksom i KkrL finns det ett förbud mot avräkningsförbehåll i LAN. Enligt 6 § LAN får belopp som köparen betalar för avräkning på fordran på grund av avbetalningsköpet inte först avräknas på annan fordran. I paragrafens andra stycke finns ett undantag från detta förbud.

Avräkningsförbehåll kan ha stor praktisk betydelse för säljarens möjlighet att kräva betalning i förtid eller återta varan eftersom rätten bara kvarstår så länge någon del av kreditfordran inte är betald. Genom att utnyttja ett avräkningsförbehåll kan säljaren se till att hens återtagningsrätt gäller tills hen har fått betalt för reparationsfordringar och liknande.

16.12 Överklagande

I 16 § LAN finns regler om möjligheterna att överklaga beslut om återtagning. Ett beslut om handräckning för återtagning får överklagas hos tingsrätten. Hovrätten är sista instans (16 § första stycket LAN). Reglerna i 18 kap. UB gäller, vilket innebär att överklagan ska ha kommit in till Kronofogden inom tre veckor från att beslutet delgavs klaganden. Detta gäller också vid återtagning enligt KkrL (45 § KkrL).

Före verkställighet

I vissa fall vill en part i ett återtagningsmål överklaga Kronofogdens ställningstagande redan innan återtagningen verkställs. Som exempel kan nämnas att köparen anser att det inte ska bli någon återtagning men inte får gehör för sin invändning hos Kronofogden, jfr. 3 kap. 21 § andra stycket UB. Köparen kan då överklaga Kronofogdens beslut att hinder mot verkställighet inte föreligger, och även begära att handläggningen inhiberas. Att ett överklagande kan göras redan under målets handläggning hos Kronofogden är särskilt viktigt eftersom det kan vara svårt att åstad-komma en rättelse efter att återtagningen verkställts.

Verkställighet av domstolsavgörande

Bestämmelserna i 16 § första stycket LAN angående överklagande av beslut om handräckning kan inte tillämpas när en dom verkställs. I dessa fall gäller allmänna regler i UB för överklagan av Kronofogdens beslut vid verkställighet av domar i tvistemål.

Delgivning

Att tiden för överklagande räknas från att köparen tagit emot beslutet innebär inte att alla beslut behöver delges. Har säljaren nedsatt pengar hos Kronofogden (avsnitt 16.10) ska Kronofogden se till att beslutet delges säljaren, eftersom köparen annars inte kan lyfta pengarna (16 § tredje stycket LAN och 45 § KkrL).

Talan vid domstol

Köparen och säljaren kan också var och en väcka talan mot den andre vid allmän domstol om hen är missnöjd med värderingen eller någon annan åtgärd vid återtagningen, t.ex. Kronofogdens ställningstagande till vilken lag som ska tillämpas på avtalet. Skälet till att denna möjlighet att väcka talan finns är att andra processregler gäller för en sådan talan, jämfört med regler vid överklagan av Kronofogdens åtgärd. Det kan därför vara lättare att föra bevisning om t.ex. varans värde (se prop. 1977/78:142 sid. 101 f.) Möjligheten att väcka talan är inte begränsad till viss tid, men köparen får lyfta eventuellt nedsatt belopp en månad efter att återtagningen vunnit laga kraft om talan inte väckts vid denna tidpunkt (16 § sista stycket LAN).

17 Rättelse, överklagande och skadestånd

Frågor om rättelse, överklagande och skadestånd kan komma upp under hela verkställighetsprocessen.

17.1 Rättelse

Kronofogden kan inte undvika att beslut och åtgärder som myndigheten vidtar i den exekutiva verksamheten ibland i efterhand visar sig vara felaktiga. Det behöver inte innebära att handläggaren gjort fel. Det kan bero på att beslutet eller åtgärden grundats på felaktiga eller bristfälliga upplysningar, att viktiga omständigheter inte varit kända eller att tredje man har kunnat styrka sin äganderätt till den utmätta egendomen först efter förrättningen etc. Genom UB:s bestämmelser om hävande av utmätning och rättelse är det möjligt att rätta felaktigheter på ett enkelt sätt utan att saken behöver prövas av domstol (4 kap. 33–35 §§ UB). Utöver det har Kronofogden möjlighet att rätta skrivfel (2 kap. 20 § UB).

Kronofogden ska självmant rätta eller ändra beslut när det finns anledning (3 kap. 17 § UF). Kronofogden kan även rätta efter en begäran eller ett påpekande från en part eller någon annan eller pga. ett överklagande.

Är pengarna fördelade och/eller utbetalda så kan Kronofogden inte rätta utmätningsbeslutet enligt 4 kap. 33–35 §§ UB. Den som är missnöjd med ett beslut där medlen är fördelade och/eller utbetalda är hänvisad till att överklaga beslutet.

Rättelse, som kan gälla både fast och lös egendom, blir aktuellt bara när det är helt klart att beslutet eller åtgärden verkligen är felaktigt.

Kvarstad och betalningssäkring

Bestämmelserna om rättelse av utmätningsbeslut i 4 kap. 33–35 §§ UB gäller även när Kronofogden verkställt beslut om kvarstad för fordran och betalningssäkring (16 kap. 13 § UB och 69 kap. 15 § SFL).

Verkställighet av andra förpliktelser än betalningsskyldighet kan inte bli föremål för rättelse.

Höra sökanden

För samtliga rättelsefall gäller att Kronofogden ska höra sökanden innan myndigheten rättar, om inte särskilda skäl föranleder annat (4 kap. 35 § UB). Kronofogden behöver normalt inte delge sökanden föreläggandet att yttra sig.

Om Kronofogden beslutar att inte göra rättelse får det beslutet inte överklagas (18 kap. 5 § UB). Detta för att undvika att rättelsen utvecklas till en självständig procedur vid sidan av målet. Om någon är missnöjd får hen i stället överklaga själva utmätningsbeslutet (eller motsvarande) till tingsrätten. Ett beslut om rättelse kan däremot överklagas (18 kap. 7 §).

I ett beslut om att inte vidta rättelse ska Kronofogden ange skälen till det. Myndigheten bör anteckna i beslutet att det går att överklaga utmätningen. Om detta inte görs kan den som sökt rättelse få intrycket att hen inte har möjlighet att överklaga. Kronofogden ska handlägga en fråga om rättelse skyndsamt, särskilt när tiden för överklagande håller på att gå ut. En gäldenär kan bara överklaga inom tre veckor efter att hen delgavs utmätningsbeslutet. Om hen begär rättelse inom denna tid bör Kronofogden om det är möjligt besluta i rättelsefrågan så fort att hen får tid på sig att överklaga om hen inte får rättelse.

Förhållandet rättelse/ överklagande

Möjligheten till rättelse står öppen även när någon överklagat. Kronofogden måste ta ställning till om någon part begär rättelse eller överklagar. Om det inte är klart bör

Kronofogden fråga parten vad hen avser med begäran. Får Kronofogden inte tag på parten måste myndigheten hantera skrivelsen med hänsyn till dess innehåll.

I rättsfallet NJA 1982 C 104 hade svaranden i ett mål om betalningssäkring endast begärt rättelse. Kronofogden rättade inte och skickade målet till domstol som om det hade överklagats. Detta var fel enligt HD.

Om Kronofogden redan har vidarebefordrat handlingarna till tingsrätten, utan att rättat beslutet, bör myndigheten inte senare rätta eftersom tingsrätten då kommer att pröva saken (Utsökningsbalken kommentaren till 18 kap. 10 §). Vad gäller rätten till ersättning för processkostnader är det skillnad för klaganden om Kronofogden eller tingsrätten prövar sakfrågan. Kronofogden har inte möjlighet att tilldöma en part eller tredje man processkostnader. Denna möjlighet har däremot en domstol (avsnitt 17.3.8).

17.1.1 Olika skäl för rättelse

Tillhör tredje man

Kronofogden ska häva en utmätning om det visas att utmätt egendom tillhör tredje man (4 kap. 33 § UB). Det finns inte någon tidsbegränsning för när Kronofogden kan göra rättelse av denna anledning. Om utmätt egendom har sålts gäller hävandet rätten till influtna medel. Kronofogden kan häva så länge det är praktiskt möjligt, dvs. till dess att myndigheten har fördelat/betalt ut influtna medel. Tredje man ska inte drabbas av förrättningskostnader i målet.

Kronofogden kan inte tillämpa bestämmelserna om rättelse när egendom anses utmätt på grund av Kronofogdens eller en domstols beslut om betalningsfastställelse (s.k. dömd i mät). Myndigheten kan alltså inte rätta ett beslut när t.ex. en fastighet har ”dömts i mät”. Om tredje man inte har följt ett föreläggande om att väcka talan inom en angiven tid kan Kronofogden inte heller meddela ett beslut om hävande. Tredje man har då

förlorat sin rätt mot sökanden (4 kap. 20 § andra stycket UB). En utmätning kan då inte ens ändras om tredje man styrker sin rätt.

Inget överskott vid försäljning

Kronofogden ska häva en utmätning om myndigheten efter att utmätningen genomförts kan anta att en försäljning av egendomen eller indrivning av en utmätt fordran inte ger ett överskott som gör åtgärden försvarlig (4 kap. 33 § andra stycket UB). Kronofogden kan tillämpa bestämmelsen t.ex. om den ursprungliga värderingen var för hög och det senare konstateras att en försäljning inte skulle ge något eller bara ett litet överskott. Detsamma gäller om egendomen visar sig vara belastad med panträtt som tar värdet i anspråk. Denna rättelsemöjlighet är också **obegränsad i tid**.

Bestämmelsen om hävning vid ett bristande överskott hänger ihop med 4 kap. 3 § UB. Enligt den bestämmelsen gäller som förutsättning för utmätning att det belopp som kan beräknas flyta in, efter avdrag för kostnader som uppkommer efter utmätningen, ger ett överskott som gör åtgärden försvarlig.

Andra fel

Kronofogden ska rätta en utmätning om den är fel av någon annan anledning än den som anges i fallen ovan, t.ex. om egendomen ingick i gäldenärens beneficium, eller av något annat skäl borde ha undantagits från utmätning, eller om utmätningen har kommit till genom en felaktig tillämpning av utmätningsordningen (4 kap. 34 § UB). I så fall ska Kronofogden göra rättelsen **inom två veckor** från den dag myndigheten fattade utmätningsbeslutet. Denna tvåveckorsfrist får dock anses ge vika för den rättspraxis som utvecklats genom Europadomstolens dom i målet Rousk mot Sverige. Med stöd av denna bestämmelse kan en verkställd utmätning även jämkas, t.ex. om Kronofogden finner att utmätt egendom rätteligen borde ha utmätts med förbehåll för tredje mans rätt.

17.2 Annan ändring av beslut eller åtgärd

Vissa av Kronofogdens beslut är inte bindande utan kan fortlöpande ändras när det krävs.

Ny ansökan

En fråga som har diskuterats är i vilken utsträckning ett exekutivt beslut är bindande när någon fått avslag på en ansökan om verkställighet och senare återkommer med en ny ansökan i samma sak. Att en prövning av en ny ansökan inte hindras av att en tidigare ansökan inte bifallits är utan vidare klart när det tillkommit nya omständigheter. Men även då inget kan anses ha tillkommit eller förändrats är en tidigare ansökan inget hinder mot att Kronofogden prövar en ny ansökan med samma yrkande. Prövningen kan då bli mycket enkel. Det bör i allmänhet vara tillräckligt att Kronofogden hänvisar till det tidigare beslutet och konstaterar att det inte finns anledning att frångå en tidigare ståndpunkt. Om Kronofogden bedömer det tidigare beslutet som felaktigt kan myndigheten meddela ett beslut av annat innehåll.

Beslut tills vidare

Beslut och åtgärder som rör själva processen hos Kronofogden gäller bara tills vidare, dvs. tills myndigheten anser att det finns anledning att ändra något.
Verksamhetens praktiska natur leder till att meddelade beslut och åtgärder som utförts i viss utsträckning kan ändras av myndigheten själv. Det gäller huvudsakligen beslut och åtgärder utan direkt materiell betydelse för en part eller någon annan. Samma sak gäller även vissa beslut av mer materiell betydelse för en part eller tredje man. Det kan t.ex. vara beslut om i vilken utsträckning utmätt egendom får användas av gäldenären eller beslut med anledning av en borgenärs begäran att Kronofogden ska ta hand om utmätt egendom. Ett beslut eller en åtgärd som kan anses ha skapat en rätt eller ett annat anspråk för en part får Kronofogden inte ändra utan stöd av en bestämmelse i UB.
Exempel på beslut som kan ändras:

- Kronofogden kan senarelägga tidpunkten för en förrättning.
- Kronofogden kan, om det är lämpligt, ta utmätt egendom i förvar även om myndigheten tidigare har lämnat kvar den hos gäldenären.
- Kronofogden kan, om det bedöms ge bättre resultat, ändra val av försäljningsform t.ex. från försäljning på auktion till att istället sälja egendomen underhand.

Exempel på beslut som **inte** får ändras utan stöd av bestämmelse i UB:

- Beslut om utmätning.
- Beslut om exekutiv försäljning och fördelning eller utbetalning av medel.
- Verkställighet av andra förpliktelser än betalningsskyldighet.

Beträffande utmätning av lön, se avsnitt 5.

Sökandens medgivande

Kronofogden kan med sökandens medgivande häva en utmätning helt eller delvis. I allmänna mål kan Kronofogden själv, i sin egenskap av företrädare för staten som borgenär, avstå från verkställd utmätning. Motsvarande gäller verkställighet av betalningssäkring (2 kap. 30 § UB; jfr prop. 2010/11:165 s. 1178).

Hävning i andra fall och återgång

En utmätning ska hävas även i andra fall, t.ex. när Kronofogden hållit en auktion utan att egendomen blivit såld och inget nytt försäljningsförsök ska göras (9 kap. 6 §, 10 kap. 21 § och 12 kap. 42 § UB). Om Kronofogden anser att det finns hinder mot en utmätning (3 kap. 21 § UB) eller om exekutionstiteln upphävs (3 kap. 22 § UB) förfaller utmätningen och de verkställighetsbeslut som myndigheten fattat efter utmätningen. Om en utmätning har förfallit ska Kronofogden häva den genom att registrera den som förfallen.

Kronofogden stoppar verkställigheten om sökanden återkallar målet eller gäldenären betalar skulden samt

förrättningskostnaderna (8 kap. 17 § UB). Utmätningen har då förfallit och ska upphävas. Kronofogden ska underrätta alla berördaparter att utmätningen har hävts. Om det vid en återkallelse, eller i något annat fall när verkställigheten ska upphöra, finns förrättningskostnader som inte har betalats ska Kronofogden försöka få ut dem av svaranden eller av sökanden i den mån den senare ansvarar för kostnaderna (16 a § FAK). Först när kostnadshanteringen är slutförd avslutar Kronofogden handläggningen av målet helt.

Återställande

När en utmätning upphävs ska Kronofogden neutralisera de åtgärder som myndigheten gjort för att säkerställa utmätningen (Gregow s. 222, JO 1981/82 s. 365). Utgångspunkten är att Kronofogden ska återställa omhändertagen egendom till den som hade egendomen vid utmätningen, normalt gäldenären. Är det utrett att egendomen tillhör tredje man, kan Kronofogden lämna egendomen till hen. Finns egendomen inte längre kvar i myndighetens vård äger Kronofogden inte rätt att tvångsvis återställa egendomen till gäldenären eller till tredje man.

Om Kronofogden inte lyckas med att återställa egendomen är det i princip Kronofogdens skyldighet att vårda den. Kronofogden har inget lagstöd att sälja egendomen eller förstöra den, även om värdet är lågt. Beträffande gods som Kronofogden utmätt vid avhysningsförrättning finns mer information i avsnitt 13.10.

17.3 Överklagande

Som huvudprincip gäller enligt UB att praktiskt taget alla Kronofogdens beslut kan överklagas. Även åtgärder som påverkar någons rätt får överklagas, eftersom de då enligt 2 kap. 21 § UB betraktas som beslut. Ett överklagande av ett beslut meddelat av Kronofogden prövas i första instans av tingsrätten. Vilken tingsrätt som i det enskilda fallet är behörig framgår av 17 kap. 1 § UF.

Överklagande i tingsrätt, hovrätt och HD handläggs i princip enligt ärendelagen. UB innehåller därför bara sådana

bestämmelser som avviker från bestämmelser i ärendelagen eller innehåller en reglering som är specifik för utsökningsmålen, t.ex. att Kronofogden inte är en part i domstolen (jfr 18 kap. 1 § tredje stycket UB och 11 § ärendelagen).

Tingsrättens beslut får överklagas till hovrätten och HD. För att hovrätt eller HD ska pröva målet krävs alltid prövningstillstånd (se 39–40 §§ ärendelagen).

Ett beslut om verkställighet av en betalningssäkring överklagas på samma sätt som verkställighet av ett beslut om kvarstad för fordran (69 kap. 18 § SFL och prop. 2010/11:165 s. 1180). Det som i fortsättningen sägs om sådan kvarstad gäller alltså även för betalningssäkring.

Kronofogden kan meddela beslut skriftligt eller muntligen t.ex. i samband med förrättning. I den mån det behövs ska Kronofogden motivera besluten (2 kap. 18 § första stycket UB). Motiveringen kan vara kortfattad men ska ange de skäl som varit avgörande för utgången, t.ex. om utmätningen grundar sig på äganderättspresumtion på grund av besittning, och varför påstående från tredje man om äganderätt inte brutit presumtionen.

17.3.1 Rätt att överklaga

Vem får överklaga?

Den som beslutet angår får överklaga om det har gått hen emot (18 kap. 2 § UB). Även någon som inte är part i målet kan alltså överklaga. En gäldenär kan även klaga på beslut som rör tredje mans rätt, t.ex. om att utmätt egendom tillhör tredje man. Det är inte Kronofogdens sak att pröva klagandens rätt att överklaga. Kronofogden prövar bara om överklagandet har kommit in i rätt tid.
Det är rättstillämpningen som bestämmer de närmare gränserna för rätten att överklaga. Följande personer har ansetts ha en sådan rätt:

- andra sökande som påstår att hänsyn inte har tagits till deras rätt, t.ex. genom samtidig utmätning (RH 1990:27)

- panträtts- eller nyttjanderätts- och företagshypotekshavare som menar att de blivit lidande genom utmätningen
- tredje man som efter Kronofogdens beslut om utmätning av en fastighet förvärvat fastigheten från gäldenärens fästmö, som i sin tur hade förvärvat fastigheten från konkursborgenär som menar att hen borde ha fått köpeskillingen för det utmätta före utmätningssökanden som efter utmätningen av en fastighet förvärvat denna av någon annan än gäldenären, (NJA 1981 s. 448).
- den som lämnat ett bud som inte har godtagits vid exekutiv auktion (NJA 1987 s. 457).

Vem får inte överklaga

Den som inte berörs negativt av Kronofogdens beslut kan inte heller få sitt överklagande prövat. Hen anses nämligen sakna intresse i saken eftersom beslutet inte angår hen. Några exempel där klaganden inte anses ha rätt att överklaga:

- En borgenär kan inte klaga enbart p.g.a. att hen anser att gäldenärens ekonomi försvagats genom utmätning eller försäljning.
- Kronofogden kan i sin egenskap av verkställande myndighet inte klaga över ett beslut av tingsrätten som lett till att en viss åtgärd upphävts eller ändrats. Skatteverket har dock denna möjlighet genom partsbehörigheten i allmänna mål.
- En bank kan inte klaga över utmätning av gäldenärens banktillgodohavande (RH 2006:51).
- Den som är skyldig gäldenären pengar (sekundogäldenären) kan inte klaga över en utmätning (NJA 1999 s. 622).
- Arbetsgivare som menar att ett löneutmätningsbeslut mot en anställd är felaktigt kan inte överklaga. De kan dock överklaga och hävda att de inte är arbetsgivare (NJA 1975 s. 64).

- Ingen annan än gäldenären kan hävda att utmätt egendom utgör gäldenärens beneficium (NJA 1983 s. 410, NJA 1985 C 82, se även Utsökningsbalken Kommentaren till 18 kap 2 §).
- När egendom kvarstadsbelagts i ett mål om bättre rätt kan en tredje man inte klaga genom att påstå att de äger egendomen (RH 1991:4).

Det är inte Kronofogden som prövar om klaganden har rätt att överklaga, den bedömningen gör domstolen.

Kronofogden är inte part i domstolen och kan inte klaga över ett beslut av tingsrätten som lett till att en viss åtgärd upphävts eller ändrats (18 kap. 1 § tredje stycket UB). Detta gäller även om tvisten rör påförda förrättningskostnader. Statens talan förs i dessa fall av Skatteverket (se t.ex. Svea hovrätts beslut den 27 juni 2016 i mål nr ÖÄ 4425-16).

17.3.2 Beslut som inte får överklagas

Som tidigare sagts är huvudprincipen att varje beslut eller åtgärd under det exekutiva förfarandet kan överklagas. Från denna regel finns emellertid undantag (18 kap. 5-6 §§ UB).

Beslut som inte får överklagas:

- ett beslut om att inte bifalla en begäran om rättelse av utmätning eller kvarstad för fordran
- ett beslut som innebär att en rättighet vid exekutiv försäljning inte har förbehållits
- ett beslut om att förklara förrättningsmannen som jävig
- ett beslut om befrielse av förrättningskostnader enligt 17 kap. 4 § första stycket UB
- ett beslut om föreläggande för sökanden att väcka talan i fråga om skiljedom enligt 3 kap. 16 § UB
- ett beslut om en kallelse till ett förhör

- ett beslut som bara är en förberedelse till ett senare beslut och inte rör tredje man
- en sakägarförteckning.

Beslut att inte rätta

Det går inte att överklaga ett beslut som innebär att en begäran om rättelse av en utmätning eller kvarstad för fordran lämnats utan bifall (18 kap. 5 § första stycket 1 UB). Det har ansetts tillräckligt att gäldenären eller tredje man har möjlighet att överklaga själva verkställighetsbeslutet.

Förbehållen rättighet

Ett beslut om att Kronofogden inte förbehållit en rättighet enligt 12 kap. 33 § UB vid exekutiv fastighetsförsäljning får inte överklagas (18 kap. 5 § första stycket 2 UB). Däremot går det att överklaga den ordning i vilken Kronofogden tagit upp en rättighet i sakägarförteckningen. Sakägarförteckningen kan dock inte överklagas för sig utan endast i samband med överklagande av auktionen.

Jäv

Ett beslut genom vilket förrättningsmannen har förklarats jävig får inte överklagas (18 kap. 5 § första stycket 3 UB). Det kan påpekas att ett beslut som en jävig förrättningsman fattat inte ska upphävas på grund av jävet om det är uppenbart att jävet inte har inverkat på beslutet (18 kap. 13 § UB). Även om förrättningsmannen är jävig har hen rätt att vidta åtgärder som inte kan skjutas upp utan att detta innebär större problem (1 kap. 5 § tredje stycket UB).

Kallelse till förhör

Ett beslut om en kallelse till ett förhör med ett föreläggande av vite får inte överklagas (18 kap. 6 § första stycket UB). Bestämmelsen innebär att kallelsen till förhöret inte kan överklagas särskilt, oavsett om vite har föreskrivits eller inte. Däremot får Kronofogdens beslut om att döma ut vite eller någon annan påföljd överklagas. I samband med det går det också att pröva frågan om vitesföreläggandet är giltigt.

Förberedande beslut

Det går inte att överklaga beslut som bara förbereder ett senare beslut och inte rör tredje man (18 kap. 6 § andra stycket UB). Sådana beslut behöver Kronofogden oftast inte heller motivera. Ett förberedande beslut kan alltså i

princip överklagas bara i samband med talan mot det senare beslutet. Några exempel på förberedande beslut är

- utsättande av förrättning eller sammanträde (RH 1984:99)
- värdering av utmätt egendom
- kungörelse av en auktion.

Även ett beslut om att sätta ut en avhysningsförrättning är av förberedande karaktär och får inte överklagas av svaranden. Svaranden kan i stället begära anstånd om hen anser att det finns skäl att skjuta upp förrättningen. Svaranden kan även invända mot verkställigheten om hen anser att det finns något rättsligt hinder mot avhysningen. Som exempel på sådan invändning kan nämnas ett påstående att ett nytt hyresförhållande uppstått på grund av hyresbetalningar för en senare tid än den som exekutionstiteln gäller. Kronofogdens beslut i dessa frågor kan sedan överklagas och överprövas. I samband med ett sådant överklagande kan en domstol besluta om inhibition.

Ett beslut om att bevilja eller vägra anstånd med löneutmätning, avhysning, exekutiv försäljning eller liknande i enskilda mål kan inte anses vara enbart förberedande. Detsamma gäller beslut om förrättningskostnader eller beslut om att lämna en preskriptionsinvändning utan bifall (Hovrättens över Skåne och Blekinge beslut 1987-09-11 i mål Ö 231/87 = RIC 49/87, NJA 1989 s.174, NJA 1990 s. 153 och JO 2001/02 s. 165). Sådana beslut kan alltså överklagas (Utsökningsbalken kommentaren till 18 kap 6 §).

Förberedande beslut eller åtgärder som rör tredje mans rätt får alltid överklagas. Rätten att överklaga gäller både tredje man, sökanden och svaranden. Det kan t.ex. gälla omhändertagande av egendom i tredje mans besittning. Ett annat exempel är förberedande beslut eller åtgärder i samband med avhysning som i regel rör tredje man, t.ex. svarandens familjemedlemmar.

Ytterligare ett undantag finns beträffande förberedande beslut. Ett beslut får överklagas om grunden är att målet onödigt uppehålls genom beslutet (18 kap. 6 § andra stycket andra meningen UB). Tingsrättens beslut i den frågan får inte överklagas (18 kap. 17 § UB).

Sakägar-förteckning

Det går inte att överklaga en sakägarförteckning annat än i samband med ett överklagande av antingen av auktionen eller av fördelningen (18 kap. 6 § tredje stycket UB). Om klaganden vill att auktionen ska upphävas ska hen överklaga auktionen. Anser hen att försäljningen ska bestå, men att sakägarförteckningen är fel, ska hen överklaga fördelningen.

För sent överklagande

Om Kronofogden har avvisat ett överklagande pga. att det har kommit in för sent, kan avvisningsbeslutet överklagas särskilt (18 kap. 7 § sista stycket UB jämfört med 17 kap. 2 § UF).

17.3.3 Anvisning för överklagande

När Kronofogden meddelar ett beslut som kan överklagas ska myndigheten också lämna en anvisning för hur det kan överklagas (2 kap. 18 § andra stycket UB), se nedan avsnitt 17.3.5. Undantaget är om det är uppenbart onödigt, t.ex. om beslutet inte kan sägas gå någon emot, såsom när anstånd med exekutiv försäljning beviljas efter begäran av både sökanden och gäldenären. I praktiken fattar Kronofogden en rad beslut och vidtar en mängd åtgärder utan att myndigheten fattar något formellt beslut eller lämnar någon anvisning för hur överklagande ska ske. Av praktiska skäl är det inte möjligt att lämna formella anvisningar för ett överklagande i samtliga fall som det går att överklaga. Om Kronofogden får klart för sig att någon är missnöjd med ett överklagbart beslut, bör myndigheten dock meddela ett skriftligt beslut och lämna information om hur beslutet kan överklagas. Kronofogden bör alltså underrätta hen om sin möjlighet att överklaga och hur hen i så fall ska göra.

En anvisning för ett överklagande ska ange vad en part eller tredje man ska göra för att överklaga ett beslut och vad ett överklagande ska innehålla. För beslut som kan bli föremål för rättelse (avsnitt 17.1) ska Kronofogden i beslutet lämna information om möjligheten att begära rättelse eller ändring av beslutet hos myndigheten i stället för att överklaga (3 kap. 16 § UF). De formulär som används bl.a. i utmätningssammanhang innehåller sådana upplysningar.

17.3.4 Tider för överklagande

Huvudregeln i 18 kap. 7 § UB är att klaganden ska överklaga Kronofogdens beslut inom tre veckor från att beslutet delgavs hen, om det inte finns giltiga skäl för något annat (s.k. laga förfall, se 18 kap. 9 § tredje stycket UB). Denna tid för överklagande gäller för bl.a. sökanden och svaranden när utmätningar överklagas. Detsamma gäller när gäldenären hävdar att utmätt egendom tillhör tredje man.

När det gäller utmätningsbeslut har det i rättspraxis tidigare ansetts att ett överklagande av själva utmätningen inte kan prövas efter det att utbetalningen i målet har vunnit laga kraft och alltså inte kan ändras (NJA 1990 s. 166). Europadomstolen har dock i ett avgörande den 21 juni 2012 funnit att ett sådant synsätt strider mot regleringen om allas rätt till en rättvis rättegång som stadgas i artikel 6.1 i Europakonventionen (Olsby mot Sverige, 36124/06). Efter en lagändring som trädde i kraft 1 januari 2016 kan ett beslut om fördelning eller utbetalning av medel numera överklagas av svaranden så länge utmätningsbeslutet inte vunnit laga kraft (18 kap. 7 § tredje stycket tredje meningen UB). Se nedan vid kantrubrik Fördelning och utbetalning.

Specialbestämmelser om tid för överklagande gäller i följande fall.

Löneutmätning

Ett beslut om utmätning av lön får överklagas utan tidsbegränsning (18 kap. 7 § första stycket UB). Om löneutmätningsbeslutet upphört att gälla kan domstolen dock inte pröva överklagandet (RH 1999:93).

Tredje man

Tredje man får överklaga en utmätning utan tidsbegränsning (18 kap. 7 § andra stycket UB).

Vid verkställighet av kvarstad för fordran och betalningssäkring liksom ett beslut om att hela egendomen ska säljas efter en andelsutmätning gäller att tredje man kan överklaga inom tre veckor från delgivning.

Fördröjande

Ett förberedande beslut som påstås uppehålla målet hos Kronofogden i onödan kan överklagas utan tidsbegränsning (18 kap. 6 § andra stycket UB och 18 kap. 7 § fjärde stycket UB).

Exekutiv försäljning

Ett beslut om exekutiv försäljning kan överklagas inom tre veckor från försäljningen (18 kap. 7 § tredje stycket UB).Tiden för överklagande gäller också för tredje man, oavsett om hen trots kungörelseförfarande m.m. inte kände till försäljningen (Utsökningsbalken kommentaren till 18 kap. 7 §). Denna tid för överklagande gäller också när Kronofogden låtit sälja egendomen genom ett auktionsföretag eller en mäklare. Vid exekutiv försäljning har köparen i princip samma skydd som vid en frivillig försäljning (14 kap. 1 § UB). Detta skydd inträder genast och utan att försäljningen vunnit laga kraft. Försäljningen kan alltså stå sig även utan laga kraft. Ett överklagande kan ändå ha betydelse för fördelningen av influtna medel. I 14 kap. 5 § UB finns regler om ersättning när tredje man förlorar sin äganderätt på grund av exekutiv försäljning. Staten som borgenär har i praktiken ansetts vara i god tro när den tar emot pengar om utbetalningen skett efter att det exekutiva målet vid ett överklagande avgjorts utan någon stämningshänvisning. I det läget blir staten inte heller återbetalningsskyldig (14 kap. 4 § andra stycket UB och Göta hovrätts dom 1986-11-28 i mål T 3-86 = RIC 22/90).

Fördelning och utbetalning

Ett beslut om fördelning eller utbetalning av medel kan överklagas inom tre veckor från beslutet/utbetalningen (18 kap. 7 § tredje stycket UB). Svaranden får dock överklaga ett sådant beslut inom den tid inom vilken utmätningsbeslutet kan överklagas (tre veckor från delgivning) om den tiden löper ut senare (18 kap. 7 § tredje stycket tredje meningen UB). Bestämmelsen är inte tillämplig när någon annan än gäldenären överklagar. Bestämmelsen i är inte tillämplig vid löneutmätning utan endast vid sakutmätning (prop. 2014/15:136 s. 12 ff). Det innebär att även om beslutet om löneutmätning kan överklagas utan tidsbegränsning, kan beslut om fördelning och utbetalning av medel från löneutmätning endast överklagas inom tre veckor från fördelnings- eller utbetalningsbeslutet.

Bestämmelsen i 18 kap. 7 § tredje stycket UB innebär bland annat att utbetalning efter en fördelning som skett vid ett fördelningssammanträde inte kan ske innan utmätningsbeslutet vunnit laga kraft (prop. 2014/15:136 s. 11).

Övriga fall

I andra fall än de som nämnts här tillämpar Kronofogden huvudregeln, och tiden för att överklaga är därmed tre veckor från det att beslutet delgavs klaganden. Till övriga fall hör bl.a. om borgenären vill klaga på ett beslut om hävande eller någon annan rättelse av en utmätning.

När tiden för att överklaga räknas från delgivningen av ett beslut börjar tiden alltså inte löpa om Kronofogden inte delger beslutet. Kronofogden ska trots det inte delge alla beslut om det inte är praktiskt motiverat. Det finns särskilda föreskrifter om Kronofogden ska delge beslut. Av bland annat bestämmelserna i 6 kap. 9 § och 15 kap. 3 § UF framgår att Kronofogden ska delge beslut om utmätning och kvarstad. Kronofogden ska dessutom alltid delge ett föreläggande enligt 4 kap. 20 § UB för tredje man att väcka talan eller ett föreläggande enligt 4 kap. 22 § UB för sökanden att väcka talan. Se vidare 4 kap. 4 § första stycket

tredje meningen UF som föreskriver att delgivning alltid ska ske när det är av betydelse för det fortsatta förfarandet.

17.3.5 Överklagandet

Enligt 7 § ärendelagen ska ett överklagande innehålla uppgifter om

- vilket beslut som överklagas
- i vilken del som beslutet överklagas och vilken ändring som yrkas
- varför (grunderna till att) beslutet ska ändras
- vilka bevis klaganden åberopar och vad hen vill styrka med dem.

Överklagande i rätt tid?

Överklagandet ska vara skriftligt och klaganden ska lämna in det till Kronofogden. Kronofogden ska pröva om överklagandet har kommit in i rätt tid (18 kap. 9 § UB). Däremot ska Kronofogden inte i övrigt pröva om det finns något hinder mot överklagandet (RH 1993:131). När tiden för ett överklagande räknas från delgivningen måste Kronofogden pröva om delgivning skett enligt delgivningslagens bestämmelser. Om överklagandet lämnats till tingsrätten i rätt tid ska det inte anses ha kommit in för sent även om överklagandet kommer till Kronofogden efter tidens utgång.

Om överklagandet har lämnats in för sent ska Kronofogden avvisa det. Avvisningsbeslutet kan överklagas.

Om klaganden visar att det finns giltiga skäl (visar laga förfall) innan utgången av tiden för ett överklagande ska Kronofogden sätta ut ny tid (18 kap. 9 § tredje stycket UB). Förutsättningarna enligt 2 kap. 9 § tredje stycket UB är desamma som enligt 32 kap. 8 § RB. Kronofogden kan sätta ut en ny tid när klaganden eller hens ombud hindrats att lämna in överklagandet på grund av ett ”avbrott i allmänna samfärdseln, sjukdom eller annan omständighet, som hen ej bort förutse” eller om det finns någon annan giltig ursäkt.

Högsta domstolen har i NJA 2024 s. 3 ("Spamfiltret") prövat om ett överklagande som fastnat i ett spamfilter i den mottagande myndighetens datanätverk kommit in i rätt tid. Mejlet skickades innan tiden för överklagande hade löpt ut som. Trots att meddelandet levererades till myndighetens mottagningsfunktion först efter att överklagandetiden hade gått ut, har överklagandet ansetts kommit in i rätt tid.

17.3.6 Förfarandet vid överklagande

Hos Kronofogden

När ett överklagande kommer in till Kronofogden och det konstaterats att överklagandet inkommit i rätt tid (noteras i yttrandet) ska Kronofogden ”så snart som möjligt” skicka överklagandet och övriga handlingar till tingsrätten (18 kap. 10 § UB).

Kronofogden ska bifoga ett eget yttrande till överklagandet (17 kap. 3 § UF). Enligt JO ska överklagandet och yttrandet normalt skickas till tingsrätten inom en till två veckor från det att överklagandet kom in (JO 2000/01 s. 229). Om Kronofogden behöver mer tid för att skriva yttrandet, ska myndigheten ändå skicka alla handlingar till tingsrätten med en begäran om anstånd med att komma in med yttrandet. Detta är särskilt angeläget när klaganden begär att domstolen omedelbart ska stoppa verkställigheten (inhibition). Då bör överklagandet enligt JO genast skickas till tingsrätten (JO 2006/07 s. 160 = RIC 18/06).

I samband med ett överklagande ska Kronofogden alltid pröva om det finns anledning att rätta beslutet. När ett överklagande gäller allmänna mål ska Kronofogden i sin egenskap av borgenärsföreträdare undersöka om det finns anledning att avstå från utmätningen så att den därför ska gå tillbaka. Till Kronofogdens yttrande bifogar då myndigheten beslutet om rättelse. Om Kronofogden, sedan ett beslut överklagats, meddelar ytterligare beslut i samma mål innan överklagandet avgjorts så ska Kronofogden underrätta tingsrätten eller, om tingsrättens beslut har överklagats, högre rätt (17 kap. 4 § UF).

Det är viktigt att notera att Kronofogden alltid måste skicka överklagandet vidare till tingsrätten även om myndigheten t.ex. rättat beslutet som har överklagats. Det framgår klart av förarbetena till UB att Kronofogden alltid ska skicka handlingarna till tingsrätten oberoende av om tingsrätten inte kan göra mer än att konstatera att skulden är betald eller att sökanden återkallat ansökan om verkställighet eller liknande (Utsökningsbalken kommentaren till 18 kap. 10 §).

Ett yttrande ska komplettera de skäl som Kronofogden angett i det överklagade beslutet (jfr 2 kap. 18 § första stycket UB). Kronofogden yttrar sig inte som part, och därför ska inte uttryck som att myndigheten ”medger” eller ”yrkar att överklagandet lämnas utan bifall” användas. Om Kronofogden önskar att domstolen ska bifalla överklagandet kan detta i allmänna mål ske genom att myndigheten häver utmätningen. Utmätningsprotokollet med utdrag ur databasen ska finnas med bland de handlingar Kronofogden skickar.

Kronofogdens yttrande

Av yttrandet ska det – i förekommande fall – framgå bl.a. följande

4. Kronofogdens bedömning i frågan om överklagandet har kommit in i rätt tid.
5. Grunden till varför Kronofogden uppfattat inlagan som ett överklagande – i stället för en begäran om rättelse – trots att inlagan är ställd till Kronofogden och inga uttryck som besvär eller överklagande används. Att Kronofogden inte fattat beslut om att rätta innebär inte automatiskt att ett yrkande ska uppfattas som ett överklagande. Endast om det framgår att avsikten är att överklaga ska Kronofogden skicka handlingen till tingsrätten (NJA 1982 C 104).
6. Om en försäljning är förestående.

7. Uppgift om att kostnader för förvaring, skötsel e dylikt gällande utmätt egendom löper på.
8. Om Kronofogden har fördelat och betalat ut influtna medel till sökanden och i så fall när.
9. Vilket förhållande klaganden har till gäldenären (hustru, sambo eller helt utomstående tredje man osv.).
10. Var Kronofogden gjorde utmätningen (i den mån det inte klart framgår av protokollet). Anknytningen till gäldenären bör anges när förrättningsplatsen inte är bostadsadressen.
11. Den rättsliga grunden för utmätningen, t.ex. bedömning av äganderätten, utmätningsbarheten eller beneficiet. Hit hör bedömningen av i vems besittning egendomen får anses ha varit vid utmätningstillfället. Har utmätningen t.ex. gjorts med stöd av 4 kap. 17, 18 eller 19 §§ UB?
12. Om sakuppgifterna i överklagandet är korrekta. Det kan finnas skäl för Kronofogden att göra en ytterligare utredning pga. klagandens uppgifter i överklagandet.
13. Vid distansutmätning enligt 4 kap. 7 § UB ska Kronofogden ange vilken utredning myndigheten har gjort före och efter utmätningen (jfr prop. 1980/81:8 s. 372)
14. Vid tillämpning av reglerna i 5 kap. UB ska Kronofogden redogöra för varför myndigheten funnit eller inte funnit skäl att göra något undanskiftande.
15. Vid löneutmätning kan det i samband med ett överklagande från en gäldenär komma fram omständigheter som bör leda till en ändring till hens fördel. Om Kronofogden ändrar beslutet ska myndigheten underrätta tingsrätten om det nya beslutet (17 kap. 4 § UF).

Inhibition

Att någon överklagat ett beslut som Kronofogden meddelat påverkar inte verkställighetsfrågan (2 kap. 19 § andra stycket UB). Bara om tingsrätten enligt 18 kap. 12 § UB avbryter verkställigheten (dvs meddelar inhibition) blir Kronofogden förhindrad att tills vidare göra något ytterligare i målet. Om det snart är dags för en exekutiv försäljning, och om Kronofogden anser att skäl till det finns, bör myndigheten ändå ställa in försäljningen eller kontakta tingsrätten för att påskynda ett beslut i inhibitionsfrågan. Tingsrätten kan också omedelbart förordna att Kronofogden ska upphäva åtgärder myndigheten redan har vidtagit. Detta är avsett att göras bara om det finns synnerliga skäl. Har Kronofogden ansett sig inte kunna vidta en viss åtgärd kan tingsrätten omedelbart förordna att åtgärden ska genomföras.

17.3.7 Tingsrättens beslut

Tingsrätts beslut gäller omedelbart (18 kap. 16 § UB). Från denna regel görs dock det viktiga undantaget att åtgärder Kronofogden redan utfört i ett mål om utmätning inte ska återgå förrän tingsrättens beslut har vunnit laga kraft, om tingsrätten inte särskilt förordnat något annat. Ett annat undantag är ett beslut om att utdöma vite. Ett sådant får Kronofogden inte verkställa förrän det har vunnit laga kraft.

Om tingsrätten bifaller ett överklagande kan tingsrätten också häva ett senare beslut i målet om detta inte hade vunnit laga kraft vid den tidpunkt då överklagandet gjordes (18 kap. 14 § UB). Om t.ex. ett beslut om utmätning av viss egendom överklagats och Kronofogden hinner sälja egendomen före tingsrättens beslut att bifalla överklagandet, kommer också försäljningen att prövas av tingsrätten. Klaganden behöver alltså inte överklaga försäljningsbeslutet särskilt.

Om tingsrätten bifaller ett överklagande av ett fördelningsbeslut gäller det också till förmån för den som inte överklagat fördelningen (18 kap. 15 § UB).

En ändring av ett fördelningsbeslut eller en utbetalning medför dessutom i enskilda mål att Kronofogden på begäran ska utsöka belopp som ska betalas tillbaka (13 kap. 20 § UB). Om en borgenär som har fått för mycket betalt inte frivilligt betalar tillbaka överskottet kan Kronofogden därför direkt göra en utmätning hos hen. När medel som en sökande eller någon annan sakägare har fått lyfta ska betalas tillbaka tillkommer ränta enligt räntelagen (2 kap. 29 § UB).

Se mer om Kronofogdens hantering av återkrav i Anvisning om hantering av återbetalning efter domstols beslut.

I avsnitt 17.2 har angetts vad som gäller om att återställa utmätt egendom när utmätningen upphävs.

Det förekommer att domstolen häver ett utmätningsbeslut men inte förordnar om att efterföljande fördelnings- och utbetalningsbeslut ska hävas. Utan ett sådant förordnande kan Kronofogden inte utsöka vad som ska betalas tillbaka enligt 13 kap. 20 § UB. Det är därför viktigt att Kronofogden i yttrandet till tingsrätten anger vilka beslut som får anses omfattas av överklagandet samt underrättar domstolen om vilka senare beslut som kan komma att beröras (17 kap. 4 § UF).

När Kronofogden ska betala ut medel till tredje man får myndigheten inte göra avdrag för förrättningskostnader som uppkommit i målet. I den situationen måste Kronofogden ta ställning till vem som ska stå för kvarvarande kostnader, se om hur avgifter tas ut i avsnitt 18.7.

I allmänna mål kan Kronofogden i sin borgenärsroll välja att avstå från utbetalda medel.

17.3.8 Rättegångskostnader i överklagade utsökningsmål

Överklagade utsökningsmål handläggs hos en domstol enligt ärendelagen. I ärenden där enskilda är motparter till varandra får domstolen förpliktiga den ena parten att

ersätta den andres rättegångskostnader (32 § ärendelagen).

Dessa regler gäller endast när ett överklagande prövas av domstol. När tredje man eller gäldenären begär att Kronofogden ska häva utmätningen enligt bestämmelserna i 4 kap. 33–34 §§ UB kan inte klaganden få ersättning för sina processkostnader hos Kronofogden (se Gregow s. 435).

För parterna kan det därför vara stor skillnad om Kronofogden häver en utmätning eller om frågan om utmätningens hävande prövas av tingsrätten. Om Kronofogden häver en utmätning behöver sökanden inte betala klagandens kostnader. Om tingsrätten däremot häver utmätningen kan sökanden få betala klagandens kostnader, som i vissa fall kan vara stora.

I rättspraxis har det tidigare varit oklart om staten i egenskap av utmätningsborgenär kan betraktas som enskild part och därmed tillerkännas ersättning för rättegångskostnader eller få ett kostnadsansvar. I NJA 1998 s. 443 fastslog HD att 32 § ärendelagen inte kunde tillämpas när gäldenären överklagat en utmätning i allmänt mål och att det därmed saknades förutsättningar att tillerkänna staten ersättning för kostnader i målet. I HD:s beslut NJA 2015 s. 374 (RF och rättegångskostnaderna) har dock Skatteverket med stöd av 2 kap. 11 § regeringsformen förpliktats att ersätta svaranden för rättegångskostnader i tings- och hovrätt.

I NJA 2020 s 908 (”Bilen i Borås”) hade Kronofogden utmätt en bil för bl.a. statens fordringar. Tingsrätten hävde utmätningen, men avslog klagandens yrkande när det gäller rättegångskostnaderna. HD ansåg att Skatteverket var ensamt skyldigt att svara för klagandens rättegångskostnad vid tingsrätten, trots att verket i domstolsförfarandets inledningsskede medgett överklagandet och trots att utmätningen skett även för andra borgenärers fordringar.

När tredje man överklagar en utmätning och gör gällande att egendomen tillhör hen är gäldenären normalt inte att anse som motpart i utmätningsärendet (NJA 2014 s. 578).

17.3.9 Särskilda rättsmedel

Rättegångsbalkens särskilda rättsmedel resning, återställande av försutten tid och domvilla kan tillämpas för Kronofogdens beslut i utsökningsmål (18 kap. 20 § UB).

17.4 Skadestånd

Ansvar för skador

Som beskrivits i tidigare kapitel kan staten genom Kronofogden bli skyldig att betala ersättning för skador som vållas vid myndighetsutövning. Staten eller en kommun ska ersätta personskador, sakskador och rena förmögenhetsskador som orsakats genom fel eller försummelser vid myndighetsutövning i verksamhet som staten eller kommunen ska svara för (3 kap. 2 § skadeståndslagen).

Även utanför myndighetsutövningens område kan staten bli ansvarig för skador som orsakas av felaktig myndighetsinformation. Detta ansvar gäller skador som vållas av att Kronofogden genom fel eller försummelser lämnar felaktiga upplysningar eller råd (3 kap. 3 § skadeståndslagen). För ansvar krävs dessutom att det med hänsyn till omständigheterna finns särskilda skäl.

I skadeståndslagen finns också regler om en arbetsgivares ansvar för skador som hens anställda vållar i tjänsten (3 kap. 1 § skadeståndslagen). Detta s.k. principalansvar gäller även inom statens område och gäller bl.a. personskador eller sakskador som en arbetstagare vållar genom fel eller försummelser i tjänsten.

Skadeståndsansvar för staten kan också uppkomma till följd av överträdelser av den skadelidandes grundläggande fri och rättigheter enligt 2 kap. regeringsformen eller Europakonventionen (3 kap. 4 § skadeståndslagen).

Anspråk på ersättning

Det som anser sig ha rätt till skadestånd av Kronofogden kan antingen väcka talan mot staten vid en allmän domstol i den ordning som gäller för tvistemål i allmänhet eller skicka begäran direkt till Kronofogden, se nästa avsnitt.

Frivillig skadereglering

Inom det statliga området hanterar man dock de flesta krav inom ramen för statens frivilliga skadereglering enligt förordningen om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten. Det är Justitiekanslern som handlägger anspråk som grundas på ett påstående om att Kronofogden fattat ett felaktigt beslut eller att man har låtit bli att meddela ett beslut (3 § i förordningen). Desamma gäller anspråk enligt viss speciallagstiftning, t.ex. bestämmelsen i 46 kap. 20 § SFL om betalningssäkring. I 4 § förordningen räknas vissa andra anspråk upp som i stället handläggs av Kammarkollegiet. Dessa anspråk rör inte Kronofogdens verksamhet utom i vissa fall beträffande anspråk på ersättning för personskador.

Enligt 5 § förordningen om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten ska Kronofogden handlägga andra anspråk än de som nämnts i 3 eller 4 §§ om anspråket avser en skada som har inträffat inom myndighetens verksamhetsområde. De anspråk som faller inom Kronofogdens ansvar brukar – till skillnad från beslutsskador – betecknas faktisk skada. Ett typiskt exempel på en faktisk skada är att något går sönder under en förrättning. Ofta kan det dock vara svårt att avgöra om en skada ska betraktas som en faktisk skada eller en beslutsskada.

Kronofogdens handläggning

Vid frivillig skadereglering fattar Kronofogden beslut ”på handlingarna”. Det ska i princip vara möjligt för myndigheten att på grund av ingivet material kunna konstatera att en skada har inträffat samt att det finns ett samband mellan skadan och den statliga verksamhet som den skadelidande påstår har orsakat skadan. Vidare ska det framgå hur stor den påstådda skadan är och hur kostnaden har beräknats. Det yrkade beloppet ska i princip kunna styrkas. Oklarheter drabbar den som vill ha ersättningen,

och de kan begränsa eller utesluta möjligheten att få skadan reglerad. Huvudregeln är alltså att den sökande ska visa att Kronofogden hanterat ärendet felaktigt eller ofullständigt och att det orsakat en skada.

När Kronofogden tagit hand om egendom i samband med t.ex. utmätning eller kvarstad finns i stället ett presumtionsansvar, dvs. bevisbördan är omkastad. Om sökanden kan visa att en skada uppkommit under tiden egendomen förvarades av Kronofogden är det då istället staten som ska visa att skadan inte har orsakats genom ett fel eller en försummelse från statens sida. Av rättsfallet NJA 1989 s. 191 framgår att staten i dessa fall även ansvarar för fel eller försummelser som vållats av fristående uppdragstagare som myndigheten har anlitat för att förvara det omhändertagna godset. Vid avhysning bör statens ansvar däremot upphöra när avhysnings-förrättningen är avslutad, om inte Kronofogden valt förvaringsutrymme eller förvaringsmetod på ett vårdslöst sätt (Utsökningsbalken kommentaren till 16 kap 6 §).

Ett beslut i ett ärende som handläggs enligt förordningen om handläggning av skadeståndsanspråk mot staten kan inte överklagas (15 § förordningen) utan då är den enskilde hänvisad till att väcka talan i stället. Kronofogdens och Justitiekanslerns beslut är av samma dignitet. Justitiekanslern har därmed inte heller möjlighet att överpröva Kronofogdens beslut.

18 Kostnader och rättshjälp

I verkställighetsprocessen hänförs innehållet i detta avsnitt främst till processtegen Verkställa och Leverera.

18.1 Kostnader i utsökningsmål

Staten får ersättning för sina kostnader för den exekutiva verksamheten hos Kronofogden genom utsökningsavgifter som tas ut enligt 17 kap. UB och förordningen (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten (FAK).

Huvudregeln är att Kronofogden tar ut kostnaden av svaranden/gäldenären. Det gör Kronofogden i första hand genom att ta i anspråk köpeskilling för utmätt egendom eller andra medel som har flutit in i målet. Om det inte är möjligt att ta ut kostnaden av svaranden/gäldenären ansvarar sökanden oftast för kostnaden (17 kap. 2–4 §§ UB).

Om det allmänna är sökande i enskilda mål ansvarar också stat, kommun och landsting för utsökningsavgiften. I allmänna mål stannar avgiften på staten om den inte kan tas ut av gäldenären (17 kap. 13 § UB).

Sökanden i ett utsökningsmål kan också ha andra kostnader än utsökningsavgifter, t.ex. för att upprätta en ansökan om verkställighet eller någon annan inlaga. Sådana kostnader kan inte tas ut i målet. Om sökanden vill få ersättning för dessa kostnader måste hen i vanlig ordning framställa sina krav vid en domstol eller ansöka om betalningsföreläggande.

Utsökningsavgifterna består av grundavgift, förberedelsea-vgift, försäljningsavgift och särskild avgift.

Se mer om Kronofogdens hantering av förrättningskostnader i Handledning Hantering och uttagande av förrättningskostnader.

Ingen avgift

Enligt 3 § FAK tar man inte ut någon utsökningsavgift om

16. ansökan avvisas
17. ansökan inte leder till verkställighet därför att sökanden inte betalar begärt förskott på utsökningsavgifter
18. målet redovisas utan någon utredningsåtgärd därför att gäldenären har försatts i konkurs eller har fått skuldsanering, eller
19. utmätningen går åter därför att förvaltaren i gäldenärens konkurs begär det.

Avgift tas heller inte ut vid vissa handräckningar, t.ex. enligt konkurrenslagen (3 § andra stycket FAK).

Förskott eller fakturering

Kronofogden kan begära att sökanden förskotterar avgiften (17 kap. 5 § UB och 4 § första och andra styckena FAK). Förskottet ska avse förrättningskostnader som sökanden ansvarar för. Förskott begärs bara efter särskild prövning i varje enskilt fall och när det finns anledning att anta att sökanden inte betalar avgiften frivilligt eller om det annars finns särskilda skäl. Kronofogden får också begära förskott om det är lämpligt med hänsyn till beloppets storlek och bör alltså överväga att ta in förskott om det finns risk att det uppstår särskilda kostnader som kan komma att uppgå till betydande belopp.

Det uppstår ibland särskild höga kostnader i mål om annan verkställighet, t.ex. förpliktelse att riva ett hus eller handräckning av ett fartyg (se NJA 2017 s. 1033 ”Skeppet Normy”) och Handledning Hantering och uttagande av förrättningskostnader). Det kan då finnas skäl att ta in kostnaderna som sökanden ansvarar för i förskott.

Det går inte att kräva förskott av staten, kommuner, regioner eller kommunalförbund. Är sökanden ett kommunalt aktiebolag ska Kronofogden begära in förskott om det finns skäl för det.

Om sökanden inte betalar det begärda förskottet inom den förelagda tiden får Kronofogden ställa in verkställigheten. Om Kronofogden har utfört en åtgärd, t.ex. en utmätning, får den hävas (17 kap. 5 § andra stycket UB).

Om inget förskott har tagits in ska Kronofogden under handläggningen begära att sökanden betalar de kostnader som har uppkommit och som hen ansvarar för, om de inte har kunnat tas ut av svaranden (4 § tredje stycket FAK). Detta görs genom en faktureringsrutin.

18.2 Grundavgifter

I utsökningsmål och andra mål om verkställighet är grundavgiften 600 kr. Grundavgiften för verkställighet av en intrångsundersökning är dock 5 000 kronor och grundavgiften för verkställighet av ett avlägsnande 300 kr.

Utgångspunkten för att ta ut grundavgift är exekutionstiteln, t.ex. en dom, ett utslag eller ett beslut som sökanden åberopar som grund för verkställighet. Grundregeln är att Kronofogden tar ut en grundavgift för varje exekutionstitel. Som framgår nedan finns det dock flera undantag från denna regel.

18.2.1 Enskilda mål

Årlig avgift

I enskilda mål tar Kronofogden ut en grundavgift för varje år som handläggningen pågår (5 § första och andra stycket FAK). Om sökanden inte betalar grundavgiften inom den förelagda tiden får Kronofogden avskriva målet (17 kap. 2 § första stycket UB). För underhållsbidrag gäller särskilda regler (avsnitt 18.2.5).

Konkurs

Om gäldenären går i konkurs avbryter Kronofogden normalt verkställigheten. Det innebär att det inte blir aktuellt med någon ny avgift. Om en pant eller någon

annan egendom än lön har utmätts innan konkursbeslutet meddelades får verkställigheten fullföljas utan att ny grundavgift tas ut.

Löneutmätning kan ske under konkurs för underhållsbidrag och för boets räkning (avsnitt 5.14). Om löneutmätning pågick när gäldenären försattes i konkurs tar Kronofogden inte ut någon ytterligare avgift för löneutmätningen som fortsätter under konkursen. Inte heller om konkursförvaltaren ansöker om löneutmätning tas avgift ut (se 5 § tredje stycket FAK).

Liten skuld

Om det obetalda beloppet i målet är lägre än 100 kr tar Kronofogden inte ut någon ny grundavgift. Kronofogden får i denna situation betala beloppet till sökanden genom att jämka förrättningskostnaderna i motsvarande mån (avsnitt 18.2.9).

Hinder mot verkställighet

När det finns hinder mot verkställighet (situationer då vi registrerar inhibition, uppskov eller bötesförvandling) får Kronofogden inte fatta något beslut om att ta ut grundavgift (5 § femte stycket FAK). Detta innebär att Kronofogden inte får lägga på någon ny grundavgift i målet så länge det finns hinder mot verkställighet. Bestämmelsen gör däremot inte undantag från uttag av redan beslutade avgifter och inverkar heller inte på uttagandet av övriga utsökningsavgifter i målet, t.ex. särskilda kostnader.

18.2.2 Allmänna mål

I allmänna mål är huvudregeln att Kronofogden tar ut en grundavgift per mål. Kronofogden tar alltså bara ut en grundavgift, oavsett hur länge handläggningen pågår.

Från huvudregeln görs undantag när det följer av särskilda föreskrifter. Ett exempel på en sådan föreskrift är 8 § förordningen om brottsofferfond. Enligt den bestämmelsen ska Kronofogden ta ut endast **en** grundavgift om exekutionstiteln innehåller både en fordran på fondavgift

och böter. Detta gäller oavsett om ett eller flera mål registreras hos Kronofogden.

Avgiften läggs på när målet registreras i utsöknings- och indrivningsdatabasen. Om gäldenären invänder att betalning av skulden skedde före restföringen ska Kronofogden fatta ett beslut enligt 17 kap. 4 § först stycket UB. Kronofogden får enligt den bestämmelsen medge befrielse helt eller delvis från skyldigheten att betala förrättningskostnaderna om det finns särskilda skäl. Innan Kronofogden fattar beslut kontaktas i regel sökanden för att få uppgifter om eventuell betalning före restföringen. Även sökanden kan meddela Kronofogden att betalning har skett innan restföringen. Kronofogden ska även i de fallen fatta beslut enligt 17 kap. 4 § först stycket UB.

Utlandshand-räckning

Vid handräckning för böter tar Kronofogden inte ut någon avgift. Om det flyter in pengar genom handräckningen får Kronofogden alltså inte kreditera avgiften. Handräckning för skatter omfattar däremot avgiften.

Mål utan uppbörds-förfarande

I sällsynta fall kan gäldenären inte betala innan målet kommer till Kronofogden. Till dessa fall hör bl.a. vissa böter och viten, se avsnitt 9.12. Grundavgift tas då inte ut om gäldenären betalar inom den första kravtiden. Målhanteringssystemet Regina håller därför reda på i vilka fall som grundavgift inte ska tas ut på denna grund.

18.2.3 Flera svarande

Kronofogden tar ut en grundavgift för varje svarande om flera svarande i en och samma exekutionstitel är skyldiga att fullgöra något till samma sökande och inte svarar solidariskt för förpliktelsen (5 a § FAK). Sökandens ansvar för grundavgifter i ett mål om avlägsnande är dock totalt högst 3 000 kronor (15 a § FAK). Däremot tar man bara ut **en** grundavgift om flera svarande är solidariskt förpliktade i en exekutionstitel.

18.2.4 Flera sökande

Om svaranden i en och samma exekutionstitel har förpliktats att fullgöra något till flera sökande, tar Kronofogden ut en grundavgift för varje sökandes ansökan (5 b § FAK). Exempel på detta kan vara en brottmålsdom där den dömde har förpliktats att betala skadestånd till flera olika målsägande.

18.2.5 Underhållsbidrag

När Kronofogden verkställer fordran på underhållsbidrag gäller särskilda regler för grundavgiften. Vid utmätning för fordringar på underhållsbidrag tar Kronofogden bara ut en avgift för varje gäldenär och år som målet handläggs av myndigheten (5 c § första stycket FAK). Det gäller oavsett hur många underhållsmål gäldenären har. När Kronofogden utmäter lön har underhållsbidraget företräde framför kostnaderna i målet (7 kap. 15 § UB). Vid utmätning av annat än lön tas däremot kostnaderna ut före underhållsbidraget.

Förrättningskostnader som är gemensamma för flera mål har företräde vid fördelning av influtna medel (se avsnitt 12.2.2). Den grundavgift som tas ut för gäldenärens samtliga mål om underhållsbidrag är inte att anse som en sådan gemensam förrättningskostnad. Grundavgift i underhållsbidragsmål kan således behandlas som andra grundavgifter vid fördelning.

En fordran på förrättningskostnader för underhållsbidrag preskriberas vid utgången av kalenderåret, fyra år efter att avgiften debiterats (17 kap. 6 § UB).

18.2.6 Återbetalning av underhållsstöd

Vid verkställighet för fordran som avser återbetalning av ett underhållsstöd (a-mål) tar Kronofogden bara ut en avgift för samtliga sådana fordringar mot en gäldenär för tiden från och med februari ett år till och med januari det påföljande året (5 c § andra stycket FAK).

18.2.7 Flera verkställighetsformer

Om en exekutionstitel innehåller två eller flera olika slags förpliktelser för svaranden tar Kronofogden ut en grundavgift för varje förpliktelse som föranleder en verkställighetsform (5 d § FAK). Det allra vanligaste är att en gäldenär i en exekutionstitel förpliktas att flytta från sin bostad och att betala en hyresskuld. Kronofogden verkställer då exekutionstiteln i ett avhysningsmål och i ett utmätningsmål, alltså två verkställighetsformer och två grundavgifter.

18.2.8 Ny exekutionstitel

Om en exekutionstitel som är föremål för verkställighet efter överprövning ersätts av en ny exekutionstitel mot samma svarande, tar Kronofogden inte ut någon ny grundavgift (5 e § FAK).

18.2.9 Jämkning av grundavgiften

Om det återstår endast ett obetydligt belopp att betala i ett utsökningsmål får Kronofogden betala beloppet till sökanden genom att jämka förrättningskostnaderna i motsvarande mån (17 kap. 4 § andra stycket UB). Kronofogden får sänka grundavgiften med högst 100 kr (8 § FAK). Jämkningsbestämmelsen går att tillämpa i både enskilda och allmänna mål. Jämning av grundavgift är inte det samma som befrielse från grundavgift, se nedan under kantrubrik Befrielse från kostnad.

18.3 Avgifter vid försäljning

Registrerat skepp, registrerat skeppsbygge, registrerat luftfartyg, intecknade reservdelar till luftfartyg, fastigheter och tomträtter är egendom som särbehandlas i avgiftshänseende. När sådan egendom överlämnas för försäljning under hand eller när kungörelse sker om försäljning på exekutiv auktion, tar Kronofogden ut en s.k. förberedelseavgift (9 § FAK).

Förberedelseavgift

För fastigheter och tomträtter är förberedelseavgiften 1 % av det taxeringsvärde som är fastställt för året. För annan egendom, och för fastigheter och tomträtter utan fastställt taxeringsvärde, ersätts taxeringsvärdet med 75 % av det belopp egendomen har värderats till. Avgiften är alltså 1 % av detta värde.

Förberedelseavgift tas bara ut en gång även om flera försäljningsförsök, auktioner och/eller försök att sälja genom mäklare ägt rum. Avgiftens storlek blir slutligt bestämd när den uppkommer, dvs. vid den första kungörelsen eller när ärendet lämnas till mäklare. Senare ändringar av taxeringsvärdet påverkar inte avgiftens storlek.

Försäljningsavgift

När egendom säljs exekutivt tar Kronofogden ut en försäljningsavgift. Förutsättningen är att försäljningen blir bestående och att Kronofogden inte anlitat en mäklare, ett auktionsföretag eller någon annan för försäljningsuppgiften (10 § FAK). Om egendomen har sålts under hand tar Kronofogden istället för försäljningsavgift ut den verkliga kostnaden som en särskild avgift ur köpeskillingen.

För **fast egendom m.m.** är försäljningsavgiften 2 % av underlaget för förberedelseavgiften. Även om försäljningen sker vid gemensamt utrop beräknas försäljningsavgiften för gemensamt intecknade fastigheter för varje fastighet för sig, om de har separata sakägarförteckningar. Detsamma gäller vid försäljning av två eller flera luftfartyg eller av luftfartyg och intecknade reservdelar till luftfartyg (11 § FAK).

Förberedelseavgift och, i förekommande fall, förberedelse- och försäljningsavgift tas ut med lägst 20 % och högst 150 % av prisbasbeloppet.

För **övrig egendom** tar Kronofogden endast ut en försäljningsavgift på 4 % av köpeskillingen (11 § första stycket FAK).

18.4 Särskild avgift

Särskilda avgifter motsvarar enligt 13 § FAK de faktiska kostnader som Kronofogden har i målet. Kostnaderna kan avse t.ex. särskild värderingsman, mäklare, sysslomän, vårdhållning, transporter eller magasinering. Om Kronofogdens egna lokaler används för exempelvis magasinering tar myndigheten som regel inte ut någon särskild avgift. När det gäller uppställningskostnader vid förvaring av fordon tar Kronofogden ut en kostnad, se Kronofogdemyndighetens ställningstagande Avgift för uppställning av fordon 1/13/VER.

Den särskilda avgiften får jämkas om kostnaden är större än som var behövligt. Kronofogden får inte ta ut kostnaden för en åtgärd som var onödig (13 § andra stycket FAK).

Enligt 14 § FAK får ingen särskild avgift tas ut för Kronofogdens kostnader för

- resor, t.ex. förrättningsmannens kostnader för förrättningsresor
- delgivning
- tolk
- hämtning till förhör
- åtgärder för att ta sig in i eller tillsluta en bostad eller något annat utrymme
- hjälp till en gäldenär vid upprättandet av en förteckning
- kungörelse med anledning av exekutiv försäljning eller fördelning av influtna medel
- gravationsbevis eller fastighetsbevis.

Om sökanden efter en avhysning vill ha ett mer avancerat och dyrare lås än det Kronofogden låter sätta in får hen stå för den kostnaden själv.

18.5 Annan verkställighet

Det är svaranden som ska betala kostnaderna för avhysning och annan verkställighet i utsökningsmål, t.ex. handräckning på grund av utslag. Någon särskild föreskrift om det behöver inte finnas i exekutionstiteln. Hela kostnaden får utsökas direkt hos svaranden. Ett undantag från detta är om det följer av exekutionstiteln att verkställigheten inte ska ske på svarandens bekostnad (17 kap. 8 § UB).

Avhysning

Om Kronofogden vid avhysning inte kan ta ut hela beloppet hos svaranden ska kostnaden för förvaring (magasinering) och övriga kostnader som ”väsentligen avser att skydda svaranden mot förlust” tas ut före andra kostnader (17 kap. 8 § fjärde stycket UB). Denna regel motiveras av att sökanden inte har något betalningsansvar för dessa kostnader (17 kap. 3 § tredje stycket UB).

Om Kronofogden säljer egendom som påträffats vid avhysning från annat än bostad (16 kap. 7 § UB) – ska försäljningskostnaden tas ut ur köpeskillingen. Ett eventuellt överskott redovisas till svaranden. Om svaranden inte betalar övriga kostnader i målet kan Kronofogden ta ut dem genom att utmäta hens fordran på överskottet.

Läs mer om hantering av kostnader i avhysningsmål i Handledning Hantering och uttagande av förrättningskostnader.

Handräckning enligt 8 kap. 18 §

När handräckning enligt 8 kap. 18 § UB behöver göras för att köpare ska komma i besittning av egendom som köpts exekutivt får kostnaden för handräckningen genast utsökas hos svaranden (avsnitt 11.4.3). Sökandens/köparens ansvar för kostnaderna är begränsat. Hen ansvarar inte för kostnaderna för att komma i besittning av lös egendom och bostad (17 kap. 3 § första stycket UB). Begreppet lös egendom innefattar också bostadsrätt, till exempel en bostadsrättslokal. Kostnaderna för att komma i besittning

av annat än lös egendom eller bostad får sökanden betala om de inte kan tas ut av svaranden. Detta kan innefatta t.ex. kostnad för bortforsling av egendom som har lämnats kvar på tomtmark vid köp av fastighet. I dessa situationer bör Kronofogden begära in ett förskott av sökanden för kostnaderna. Se vidare under rubrik Förskott.

Om Kronofogden låter sökanden vidta någon verkställighetsåtgärd, t.ex. transportera återtaget gods (vilket kan ske om sökanden begär det), stannar kostnaden för den åtgärden på sökanden och får alltså inte tas ut hos svaranden i målet.

18.6 Säkerhetsåtgärd

Vid verkställighet av kvarstad eller någon annan säkerhetsåtgärd får Kronofogden inte ta ut kostnaderna av svaranden. Anledningen är att det i detta skede inte finns något fastställt fordringsanspråk. Om säkerhetsåtgärden följs av utmätning ska också kostnaderna för verkställigheten av säkerhetsåtgärden anses som förrättningskostnader i utmätningsmålet (17 kap. 9 § första stycket UB). Denna bestämmelse går bara att tillämpa när säkerhetsåtgärden övergår direkt i utmätning. Om t.ex. kvarstaden hävs innan en begäran om utmätning kommer in till Kronofogden kan kostnaden förmodligen inte tas ut av gäldenären. Kostnaden faktureras då sökanden.

En kostnad som uppkommit när egendom har belagts med kvarstad för en fordran anses som förrättningskostnad i ett efterföljande utmätningsmål, även om egendomen då utmäts för en annan fordran (17 kap. 9 § andra stycket UB).

Exempel

Borgenären A begär att gäldenären G:s egendom ska kvarstadsbeläggas. Kronofogden verkställer kvarstaden i G:s bil, som omhändertas. Efter en tid begär borgenär B utmätning för sin fordran mot G. Den enda egendom som finns är bilen som utmäts och säljs. Som kostnad i utmätningsmålet räknas då även kostnaderna i kvarstadsmålet.

I vissa situationer kan Kronofogden sälja lös egendom som belagts med kvarstad för fordran. Det krävs då att egendomen hastigt faller i värde, t.ex. färskvaror, eller att den kräver allt för kostsam vård, t.ex. levande djur, och att svaranden eller sökanden begär att egendomen ska säljas (16 kap. 14 § tredje stycket UB). Detsamma gäller vid kvarstad för bättre rätt (16 kap. 16 § andra stycket UB). Om egendom får säljas enligt dessa bestämmelser ska förrättningskostnad för försäljningen tas ut ur köpeskillingen (17 kap. 10 § UB).

I vissa fall kan det vara tveksamt om ett kvarstadsmål är allmänt eller enskilt. Av praktiska skäl registrerar Kronofogden alltid kvarstadsmål som enskilda mål. De kan dock i vissa fall gälla kvarstad för en kommande fordran i ett allmänt mål och är då sakligt sett i själva verket allmänna mål även om de registrerats som enskilda. Vid kvarstad i brottmål måste Kronofogden utifrån tingsrättens beslut om kvarstad bedöma vilken avgift som ska tas ut. Om kvarstadsbeslutet grundas på att den misstänkte kan bli skyldig att betala böter, ett förverkat belopp eller åläggas betalning som rättsverkan av brott är kvarstadsmålet ett allmänt mål och en grundavgift om 600 kr tas ut. Kvarstad för ett kommande skadeståndsyrkande både från staten och enskilda räknas som ett enskilt mål (Utsökningsbalken kommentaren till 1 kap. 6 §). I dessa fall påförs alltså en årlig grundavgift.

Bestämmelserna om sökandens ansvar för förrättningskostnader gäller inte i allmänna mål (17 kap. 13 § UB). När åklagarmyndigheten är sökande i ett kvarstadsmål som avser ett kommande allmänt mål är det därför inte åklagarmyndigheten som ska betala grundavgiften.

Observera att Kronofogden tar ut en grundavgift i bägge målen när sökanden först har begärt verkställighet av kvarstad och sedan skickar in en utmätningsansökan.

Förskott

När Kronofogden verkställer säkerhetsåtgärder bör myndigheten alltid överväga möjligheten att begära in

förskott för förrättningskostnaderna. Det finns alltid en risk att sökanden förlorar målet i tingsrätten eller att parterna förliks. I sådana fall följs inte kvarstadsverkställigheten av någon utmätning. Kronofogden kan då inte ta ut kostnaderna ur den kvarstadsbelagda egendomen. I dessa situationer är det därför en fördel om förskott begärs. Kronofogden får dock inte begära in förskott rutinmässigt utan endast efter en särskild prövning (4 § första och andra stycket FAK).

18.7 Hur avgift tas ut

Grundavgiften debiteras målet samtidigt som målet registreras. Flyter det in pengar i målet krediteras avgiften i första hand. Om gäldenären inte kan betala avgiften ska som regel sökanden betala avgiften. Vanligtvis skickas en faktura till sökanden på kostnaden.

Om sökanden inte frivilligt betalar kan Kronofogden ta ut avgiften av hen genom utsökning (17 kap. 11 § andra stycket UB). Kronofogden lägger då upp ett särskilt mål och verkställer mot sökanden. En ny grundavgift tas ut (5 f § FAK).

Förskott

Som framgått tidigare kan Kronofogden begära förskott på utsökningsavgifterna. Särskilt viktigt är det att vara observant när det står klart att en förberedelseavgift eller särskild avgift kommer att bli stor och Kronofogden inte känner till parternas betalningsförmåga.

Utsökning hos parterna

Kronofogden ska självmant försöka driva in utsökningsavgifterna. Detta gör Kronofogden i första hand hos svaranden och, om det konstateras att hen saknar tillgångar för att täcka avgifterna, i andra hand hos sökanden med de begränsningar som gäller för sökandens ansvar för avgifterna (se Kronofogdemyndighetens ställningstagande Sökandens kostnadsansvar vid handräckning 5/22). Den faktiska handläggningen av målet ska inte avslutas förrän Kronofogden har uttömt möjligheterna att få in avgifterna. Det kan innebära t.ex. att ett avhysningsmål är föremål för handläggning av

löneutmätning hos gäldenären trots att själva avhysningen är genomförd och avslutad.

Det kan hända att sökanden återkallar ett utsökningsmål eller att målet förfaller av någon annan anledning. Finns det obetalda utsökningsavgifter ska Kronofogden direkt försöka ta ut avgifterna hos parterna (16 a § FAK). Återkallelse och andra förfall hindrar alltså inte att Kronofogden fortsätter att driva in utsökningsavgifterna. Kronofogden avslutar handläggningen av målet i sin helhet först när avgifterna drivits in eller när myndigheten konstaterat att det inte går att driva in dem.

Kostnader för verkställighet som Kronofogden har betalat och som inte kan eller ska drivas in hos parterna belastar Kronofogdens budget.

Hur Kronofogden tar ut förrättningskostnader beskrivs mer utförligt i Handledning Hantering och uttagande av förrättningskostnader.

Preskription

Fordran på förrättningskostnad preskriberas samtidigt som huvudfordran (17 kap. 6 § UB).

Ränta

Om sökanden inte betalar utsökningsavgiften inom den tid som bestäms av Kronofogden tas dröjsmålsränta ut enligt räntelagen (17 a § FAK). Kronofogden behöver inte ta ut ränta som understiger 100 kr. Avsikten med det undantaget är att Kronofogden inte ska behöva kräva in mindre räntebelopp. Om en sökande sätter i system att dröja med betalningen kan det dock finnas skäl att kräva även sådana belopp. Det går inte att kräva in ränta av gäldenären.

Sökanden befriad

I mål om utmätning för underhållsbidrag och skadestånd på grund av brott svarar inte sökanden för förrättnings-kostnaderna (17 kap. 3 § andra stycket och 7 kap. 14 § 1 och 4 UB). Detta innebär att sökanden inte svarar för vare sig grundavgift, förberedelseavgift, försäljningsavgift eller särskild avgift. Det gäller både för den ursprungliga

borgenären och om hen har överlåtit sin fordran till t.ex. Brottsoffermyndigheten.

Den som har fått rättshjälp i en angelägenhet som lett till ett verkställbart avgörande behöver inte betala utsökningsavgifter hos Kronofogden (19 § andra stycket rättshjälpslagen). Detsamma gäller om rättshjälpen har beviljats i ett mål om verkställighet. Kronofogden ska inte begära in förskott när sökanden har rättshjälp. Däremot ska Kronofogden försöka ta ut avgiften hos svaranden.

Om det inte går att ta ut utsökningsavgiften hos gäldenären är sökanden helt eller delvis befriad från att betala den även i följande fall:

- I mål om ersättning enligt 8 kap. 1 § andra stycket socialtjänstlagen beträffande grundavgift (15 § andra stycket FAK).
- Vid verkställighet hos arbetsgivare som inte har beaktat beslut om löneutmätning (17 kap. 3 § första stycket UB).
- Vid handräckning enligt 8 kap. 18 § UB som verkställs för att köparen ska komma i besittning av lös egendom eller bostad (17 kap. 3 § första stycket UB).
- Vid avhysning för kostnader för förvaring och vissa andra åtgärder (17 kap. 3 § tredje stycket UB).

På annans begäran

Om någon annan har begärt att en åtgärd ska utföras svarar sökanden inte för den kostnaden (17 kap. 2 § andra stycket UB). Det kan t.ex. förekomma när Kronofogden utmätt en andel av egendom och en annan andelsägare begär att hela egendomen ska säljas (Utsökningsbalken kommentaren till 17 kap. 1 §).

Flera sökande

Om det finns flera sökande som ansvarar gemensamt för en förrättningskostnad anses de ansvara solidariskt (Utsökningsbalken kommentaren till 17 kap. 2 §).

Svaranden ansvarar inte

Svarandens ansvar för förrättningskostnader i 17 kap. 7–10 §§ UB gäller enligt 17 kap. 11 § UB inte kostnader som bör betalas av sökanden på grund av

- att exekutionstitelns upphävs
- att ansökan återkallas
- någon annan särskild anledning.

Befrielse från kostnad

Kronofogden får bevilja befrielse från skyldigheten att betala förrättningskostnader om det finns särskilda skäl (17 kap. 4 § UB). Bestämmelsen kan tillämpas för både sökandens och svarandens ansvar (NJA 2008 s. 115). Befrielsen kan begränsas till att gälla en viss del av kostnaderna i målet. Möjligheten att befria från avgifter bör användas mycket sparsamt. Skälen för att befria ska anges i beslutet.

Kronofogdens **beslut att befria eller inte befria** kan inte överklagas (18 kap. 5 § 4 UB). Att klaga på beslutet att inte befria måste hållas isär från att klaga på att Kronofogden har debiterat en avgift. Ofta kommer det in en skrivelse som antingen kan tolkas så att avsändaren är missnöjd med avgiften som sådan eller att hen vill bli befriad från avgiften. Är det avgiften i sig hen är missnöjd med ska Kronofogden lämna en anvisning hur överklagande kan ske.

Kronofogdens **beslut att ta ut** en kostnad kan överklagas särskilt (NJA 1990 s. 153).

Om det inte går att ta ut kostnaderna och målet avslutas, kan sökanden inte senare hos Kronofogden begära uttagande av kostnaderna. Sökanden måste först skaffa en ny exekutionstitel.

18.8 Rättshjälp

Den som hamnar i tvist med någon och behöver en advokat eller jurist kan få rättshjälp. Rätten till sådan hjälp regleras i rättshjälpslagen. Rättshjälp är i praktiken ett ekonomiskt

stöd till den som inte själv kan betala för ett juridiskt biträde.

Om ett mål eller ärende pågår hos domstol är det domstolen som beslutar i frågor om rättshjälp. I andra fall beslutar Rättshjälpsmyndigheten.

Rättshjälp kan beviljas särskilt för ett mål om verkställighet hos Kronofogden, och då är det alltså Rättshjälpsmyndigheten som beslutar.

Den som har beviljats rättshjälp – rättssökanden – är befriad från att betala utsökningsavgifter (se avsnitt 18.7 kantrubrik Sökanden befriad).

Rättshjälpsavgift

Den rättssökande ska själv bidra till kostnaderna genom att betala en rättshjälpsavgift.

Rättshjälpsavgiften betalas löpande till rättshjälpsbiträdet efterhand som kostnaderna uppstår. Den slutliga avgiften fastställs av Rättshjälpsmyndigheten när biträdets ersättning har beslutats.

Kronofogden kommer i kontakt med rättshjälp och rättshjälpskostnader i flera sammanhang. Se vidare Handbok Hantera ansökan om verkställighet om förutsättningar för verkställighet av rättshjälpsmyndighetens beslut.

Ersättning till staten

Rättssökandens motpart kan, som förlorande part, bli skyldig att till staten betala den del av rättshjälpskostnaden som överstiger rättshjälpsavgiften. Även en medpart till den rättssökande kan i vissa fall bli skyldig att betala en del av rättshjälpskostnad till staten. Dessa fordringar verkställs som allmänna mål.

Biträdets krav

Om den rättsökande inte fullgör sin betalningsskyldighet mot rättshjälpsbiträdet måste biträdet utverka en särskild exekutionstitel för att genom ansökan om verkställighet av ett enskilt mål få ut avgiften. Att en domstol fastställer

rättshjälpsavgiften är alltså inte exekutionstitel i förhållandet mellan biträdet och den rättssökande. Detsamma gäller det avräkningsbesked som upprättas av Rättshjälpsmyndigheten (NJA 1986 s. 426, avser äldre rätt).

Rättssökandens krav

En rättssökande kan i ett domstolsavgörande ha fått bestämt att motparten ska ersätta den rättssökande för den rättshjälpsavgift som hen har fått betala. Den rättssökande kan då ansöka om verkställighet av avgörandet för att få ut denna ersättning.

19 Delgivning

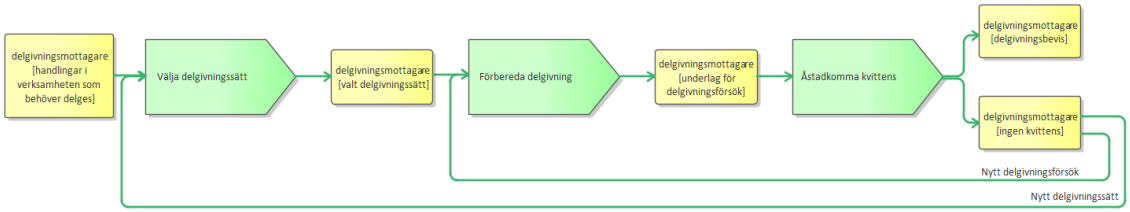

Delgivning ingår som ett moment i flera steg av verkställighetsprocessen, främst Utreda och Verkställa.

Delgivning är domstolars, myndigheters och andras sätt att i författningsreglerade former lämna underrättelser, kallelser, domar, beslut etc. till berörda fysiska och juridiska personer.

Normalt är det myndigheten som sköter delgivningen. På begäran av någon part kan myndigheten besluta att parten själv får sköta delgivningen, s.k. partsdelgivning (8 § delgivningslagen). Hos Kronofogden används partsdelgivning normalt endast i den summariska processen.

Privata delgivningsföretag kan söka auktorisation. Anställda vid auktoriserade delgivningsföretag har behörighet att stämningsmannadelge men har i övrigt begränsade möjligheter att delge genom andra delgivningssätt. Kronofogden och andra myndigheter kan däremot använda alla delgivningssätt.

Syftet med delgivningen är att fastställa (bevisa) att mottagaren har fått handlingen eller innehållet i den och när. Dagen för delgivning är utgångspunkt för beräkning av tid för överklagande, återvinning av hyresrätt etc. Delgivningen kan också innebära vissa rättsliga påföljder, t.ex. hämtning till en domstol eller myndighet (om personen inte infinner sig trots kallelse) eller utdömande av vite.

De bestämmelser om delgivning som har betydelse för Kronofogdens verkställighet finns huvudsakligen i delgivningslagen, delgivningsförordningen, UB och UF.

Delgivningslagen anger hur delgivningen ska göras för att bli korrekt. Andra lagar och förordningar talar om när delgivningen ska göras och vad som ska delges. Delgivningslagen är underordnad särskilda delgivningsbestämmelser. Det innebär att Kronofogden ska tillämpa en avvikande bestämmelse i en annan författning i stället för delgivningslagen. Ett exempel som rör verkställighet hos Kronofogden är 16 kap. 2 § andra stycket UB, som föreskriver färre krav än delgivningslagen för delgivning genom spikning i samband med en ansökan om avhysning.

Kronofogden har tagit fram en handbok som särskilt riktar sig till de medarbetare som handlägger delgivningsfrågor, se Delgivningshandboken.

20 Offentlighet och sekretess

Offentlighets-principen

Offentlighetsprincipen är benämningen på allmänhetens grundläggande rättighet att genom insyn kunna kontrollera myndigheternas verksamhet. Offentlighetsprincipen kommer till uttryck i en av Sveriges grundlagar, 2 kap. 1 § Tryckfrihetsförordningen (TF).

En begränsning i rätten att ta del av allmänna handlingar ska anges i en särskild lag (2 kap. 2 § TF). Den särskilda lagen är offentlighets- och sekretesslagen (OSL), som i första hand anger undantagen från offentlighetsprincipen. I 34 kap. OSL anges de särskilda sekretessregler som gäller till skydd för enskilda vid utsökning och indrivning samt skuldsanering m.m.

Kronofogden kommer i kontakt med sekretess-bestämmelserna dels när Kronofogden ska lämna ut uppgifter till enskilda och myndigheter, dels när Kronofogden behöver tillgång till uppgifter från andra myndigheter.

20.1 Sekretess i den exekutiva verksamheten

Presumtion för sekretess

Hos Kronofogden gäller presumtion för sekretess i mål om utsökning och indrivning för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden (34 kap. 1 § OSL). Presumtionen för sekretess gäller även för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden i ärenden om näringsförbud, se avsnitt 20.1.6.

Skadeprövning

Presumtion för sekretess innebär att uppgifter som utgångspunkt omfattas av sekretess. Kronofogden får bara

lämna ut uppgifterna om myndigheten bedömer att det inte finns någon risk för att den enskilde eller någon närstående till denne lider skada eller men, så kallat omvänt skaderekvisit, se vidare avsnitt 20.1.7. Med enskild avses både fysisk och juridisk person samt även avliden (prop. 1979/80:2, del A, s. 84 f, RÅ 80 2:47, RÅ 85 2:62). Begreppet omfattar däremot inte stat eller kommun.

Uppgifter som inte kan hänföras till ett mål om utsökning eller indrivning eller ärende om näringsförbud omfattas alltså inte av presumtionen för sekretess. Sådana uppgifter är normalt offentliga om inte någon annan bestämmelse, framförallt någon av de generella sekretessbestämmelserna i 21 kap. OSL, föreskriver sekretess.

Vad omfattas av presumtion för sekretess?

Presumtion för sekretess omfattar alla uppgifter i

1. utsöknings- och indrivningsdatabasen, dvs. alla verksamhetssystem som behandlar uppgifter som rör ett utsöknings- eller indrivningsmål
2. handlingar som kommer in eller upprättas i ett utsökningsmål
3. arkiverade handlingar.

20.1.2 Undantag från presumtion för sekretess

Det finns tre generella undantag från presumtion för sekretess i mål om verkställighet, dvs. tre typer av uppgifter som alltid är offentliga och som Kronofogden ska lämna ut (34 kap. 1 § andra-femte stycket OSL):

1. Förpliktelse i pågående mål.
2. Förpliktelse i avslutat mål, om verkställighet för någon annan förpliktelse söks inom två år sedan det förra målet avslutades, eller om verkställighet tidigare har sökts och det inte har hunnit gå två år sedan den tidigare ansökan var inne för verkställighet, den s.k. tvåårsregeln.

3. Kronofogdens beslut i mål eller ärende. Detsamma gäller även beslut i mål om kvarstad och annan säkerhetsåtgärd. Observera dock vad som anges om kontaktuppgifter i beslut i avsnitt 20.1.5.

Syftet med undantag 1 och 3 är att allmänheten ska kunna kontrollera Kronofogdens myndighetsutövning. Syftet med undantag 2 är att den som i ett enstaka fall fått ett utmätningsmål mot sig, och som gör rätt för sig, inte ska förekomma i Kronofogdens offentliga register som myndigheten kan lämna till kreditupplysningsföretagen.

För att undantag 2 ska vara tillämpligt i ett allmänt mål där gäldenären är en fysisk person som inte är näringsidkare krävs dessutom att

- målet har pågått efter det att en underrättelse enligt 4 kap. 12 § första stycket UB har lämnats och gäldenären har haft tillräcklig tid att bevaka sin rätt, eller
- Kronofogden har bedömt att en underrättelse enligt 4 kap. 12 § andra stycket UB inte behövs.

Vid sekretessbedömningen i fråga om tvåårsregeln ska Kronofogden bortse från om gäldenären har eller har haft andra allmänna mål om inte även dessa mål uppfyller kraven enligt de två strecksatserna ovan.

20.1.3 Förpliktelse i pågående mål

Definition av förpliktelse

Vid UB:s tillkomst angavs att begreppet förpliktelse innebär:

- typiska betalningsförpliktelser i pengar
- skyldighet att utge varor, t. ex. på grund av leveransavtal
- skyldighet att utge viss egendom på grund av bättre rätt
- skyldighet att avflytta från fast egendom m.m.
- skyldighet att ställa in viss verksamhet, t. ex. om den strider mot patent.

Förpliktelse kan alltså vara både en skyldighet att företa en positiv handling och skyldighet att underlåta en handling eller verksamhet (prop. 1980/81:8 sid. 184, se även Gregow sid 32 f. och Utsökningsbalken kommentaren till 1 kap. 1 §).

Förpliktelse motsvarar alltså det som i t.ex. en dom benämns domslut och som anger vad den förpliktade ska göra eller underlåta att göra. Uppgift om förpliktelse i pågående mål är offentlig vilket innebär att själva förpliktelsen i en exekutionstitel som någon har lämnat in för verkställighet är offentlig (34 kap. 1 § OSL). I förpliktelsen ingår också uppgift om vem som ska fullgöra förpliktelsen och till vem fullgörelse ska ske. Det innebär att även dessa uppgifter är offentliga. Motsvarande uppgifter i databasen som har hämtats från exekutionstiteln är offentliga (34 kap. 2 § OSL).

Sekretess-markering

Uppgift om förpliktelse är offentlig i pågående mål. Uppgiften är offentlig även i ett avslutat mål om det finns ett tidigare mål eller kommer in ett mål inom två år från ansökan i det aktuella målet.

Om målet inte är pågående och om det inte är flera mål inom tvåårsfristen träder sekretess in för förpliktelsen när Kronofogden avslutar målet. Uppgift om sekretess framgår i Kronofogdens system. Om den markeringen finns är det alltså huvudregeln som gäller, dvs. presumtion för sekretess för uppgiften om förpliktelsen. Se vidare avsnitt 20.1.7.

Särskilt om allmänt mål

I vissa fall omfattas ett allmänt mål av sekretess trots att nytt mål inkommer inom två år, se avsnitt 20.1.2. Förpliktelsen i sådant mål är offentlig under avitiden fram till dess betalning sker. Det är dock först när sista betalningsdag har passerats och skulden inte har betalats eller om Kronofogden dessförinnan beslutar att inte underrätta om målet som uppgift om skulden får ingå i kreditupplysning.

Kvarstad och betalningssäkring

Av 1 kap. 1 § UB framgår att UB gäller för verkställighet av dom eller annan exekutionstitel, som innefattar betalningsskyldighet eller annan förpliktelse. I samma lagrum framgår även att UB gäller för verkställighet av beslut om kvarstad eller annan liknande säkerhetsåtgärd eftersom Kronofogden kan verkställa sådana beslut trots att de inte innefattar en förpliktelse. Presumtion för sekretess gäller därför för uppgift om kvarstad eller betalningssäkring.

Förpliktelse i enskilt mål

Det finns ett visst utrymme för Kronofogden att tolka vad begreppet ”uppgift om förpliktelse i pågående mål” innebär.

När det gäller de uppgifter som syns i Kronofogdens verksamhetssystem är det följande uppgifter i enskilt mål som bör ingå i begreppet förpliktelse:

- namn och personnummer på parterna i målet
- registrerat och dagsaktuellt fordringsbelopp enligt exekutionstiteln. Har sökanden begärt verkställighet på lägre belopp än det som anges i exekutionstiteln, utgör det registrerade fordringsbeloppet förpliktelsen
- uppgift om annan förpliktelse än penningfordran, t.ex. avhysning eller handräckning och
- uppgift om vilken domstol, myndighet eller annan behörig instans som meddelat exekutionstiteln, datum och ärende/målnummer.

Förpliktelse i allmänt mål

Kronofogden får som huvudregel inga skriftliga exekutionstitlar i allmänna mål utan förpliktelserna skickas in elektroniskt. Uppgifter i Kronofogdens verksamhetssystem som ingår i begreppet förpliktelse är:

- namn och personnummer,
- ursprungligt och dagsaktuellt fordringsbelopp ,
- vilken myndighet som meddelat förpliktelsen,

- datum för myndighetens beslut om förpliktelsen och
- medelsslag.

Övriga uppgifter i exekutionstiteln

Denna avgränsning leder till att övriga uppgifter i exekutionstiteln och motsvarande uppgifter i Kronofogdens verksamhetssystem inte anses ingå i begreppet förpliktelse. Det kan t.ex. vara parternas adresser och post- och bankgirouppgifter till sökanden.

20.1.4 Förpliktelse i avslutat mål och tvåårsregeln

Om gäldenären endast har ett mål hos Kronofogden och målet blir fullbetalt, återkallat eller avslutat på något annat sätt, blir uppgiften om förpliktelsen sekretessbelagd i Kronofogdens verksamhetssystem.

Om gäldenären får ett nytt utsökningsmål mot sig inom två år från det att det första målet avslutades, innebär det att uppgiften om förpliktelsen i det tidigare avslutade målet blir offentlig. Sekretessmarkeringen tas då bort och uppgiften om förpliktelsen i båda målen blir offentliga och kan lämnas ut.

I vissa fall omfattas ett allmänt mål av sekretess trots att nytt mål inkommer inom två år, se avsnitt 20.1.2.

Pågående eller avslutade mål

En förpliktelse är pågående i och med att den kommit in till myndigheten. För ett mål om betalning innebär det att målet kan vara föremål för utredning, verkställighetsåtgärder eller bevakning. Är målet däremot fullbetalt eller återkallat är det inte pågående även om Kronofogden inte hunnit återredovisa målet till sökanden. Kronofogden återredovisar normalt inte ett allmänt mål till sökanden. Skulden ligger kvar till dess skulden blir betald eller den preskriberas. Allmänna mål kommer då i flertalet fall att vara pågående till dess fordran blir betald, preskriberad eller målet i undantagsfall återkallas av sökanden (prop. 2000/01:33 s. 225).

Har Kronofogden fattat beslut om utmätning i ett mål som sedan har avslutats är dock beslutet om utmätning offentligt medan uppgiften om förpliktelsen omfattas av sekretess. Motsvarande gäller i ett avslutat mål om Kronofogden beslutat att avsluta utredningen med ett konstaterande att gäldenären saknar tillgångar till full betalning av skulden vilket framgår av upprättad utredningsrapport (URR).

Huvudregel är att sekretess inträder för uppgift om förpliktelsen när målet inte längre är pågående. Undantag från detta är tvåårsregeln. Förekommer två eller flera ansökningar om verkställighet av förpliktelser inom en tvåårsperiod omfattas ingen av förpliktelserna av presumtionen för sekretess. I vissa fall omfattas ett allmänt mål av sekretess trots att nytt mål inkommer inom två år, se avsnitt 20.1.2.

20.1.5 Beslut i mål och ärende

Definition av beslut

Inom verkställighet och indrivning fattar Kronofogden många olika beslut. En del beslut utmynnar i formella beslut och andra utgör beslut under handläggning. Vissa beslut är överklagbara medan andra inte är det. Kronofogden ska dokumentera alla beslut i någon form för att det ska vara möjligt att lämna ut det. Däremot är det inte nödvändigt att det ska vara överklagbart eller skriftligt för att anses utgöra ett beslut.

Angående uppgifter som hämtats från beslut och återges i ett annat sammanhang än i själva beslutet, se vidare nedan.

Bestämmelsen i 34 kap. 1 § femte stycket OSL om att beslut är offentliga ger inte någon närmare vägledning om vilka beslut som avses. Förarbetena utvecklar inte heller närmare vilka beslut som omfattas eller vad som avses med ett beslut. Med hänsyn till det starka insynsintresset gäller inte presumtionen för sekretess för t. ex. beslut om utmätning, avhysning, handräckning och liknande åtgärder,

i mål eller ärende (se Offentlighets- och sekretesslagen kommentaren till 34 kap. 1 § tredje och femte stycket).

Avsaknaden av vägledning gör att det finns ett visst utrymme för Kronofogden att tolka vad som ska förstås med beslut och alltså är offentligt. Se nedan för exempel på beslut som är offentliga.

Vad ingår i ett beslut?

I ett beslut ingår följande uppgifter

- vem som är part/parter
- de skäl/omständigheter som ligger till grund för beslutet och
- själva beslutet.

Exempelvis dokumenterar Kronofogden bedömning av tillgångar i Init och om myndigheten kan utmäta dem eller inte. Den bedömning som ligger till grund för det kommande beslutet om utmätning är därför en del av beslutet.

En löneberäkning följs av ett beslut att antingen utmäta lönen eller ett beslut att det saknas utrymme för löneutmätning. I båda fallen utgör beräkningen en del av beslutet då den innehåller omständigheter som ligger till grund för beslutet.

Av utredningsrapporten framgår slutligt ställningstagande från Kronofogden utifrån de olika besluten ovan.

Exempel på beslut som är offentliga

Följande beslut är offentliga:

- Beslut om avslag eller avvisning av ansökan om verkställighet
- Beslut om avvisning av ombud
- Beslut om utmätning
- Bevis om kvarstad
- Beslut att säkerställa utmätt gods
- Beslut att inte utmäta
- Beslut att upphäva utmätning
- Beslut i fråga om rättelse
- Beslut om provisorisk åtgärd

- Beslut i fråga om hinder mot verkställighet
- Beslut om utmätning i lön inklusive beräkningen till beslutet
- Beslut att utmätning i lön inte kan ske (uträkningen ingår i beslutet)
- Utredning av tillgångar som avslutas med beslutet att gäldenären saknar tillgångar till betalning av skulden (URR)
- Gäldenärsutredning (som Kronofogden tidigare upprättade), dvs. den handling som redovisar grund för beslut enligt indrivningslagen inklusive det beslut som tas
- Beslut om fördelning av medel
- Kreditering när fördelningsbeslut inte har satts upp
- Beslut om utbetalning av medel
- Beslut om verkställd avhysning
- Uppskovsutredning, dvs. den handling som redovisar grund för beslut om uppskov inklusive beslut om uppskov
- Beslut att ta i anspråk ställd säkerhet
- Beslut om anstånd med exekutiv försäljning
- Beslut enligt 8 kap. 8 § UB att hela egendomen ska säljas
- Beslut enligt 8 kap. 9 § UB att hela egendomen ska anses utmätt
- Beslut enligt 9 kap. 14 § UB att egendomen ska anses utmätt
- Beslut att förordna syssloman
- Beslut att egendom förklaras såld och till vem, inklusive köpeskillingen

Åtgärder för intern handläggning

Åtgärder som att avvakta, avisera, bevaka och liknande avser den interna handläggningen. Sådana åtgärder bör inte anses som beslut i OSL:s mening. Sådana åtgärder ska därmed som regel inte omfattas av undantaget från presumtion för sekretess. Likadant är det med åtgärden uppföljning av lönebeslut, som är en uppgift endast för Kronofogdens interna handläggning. Att uppgifterna inte omfattas av undantaget från sekretess medför att

Kronofogden endast kan lämna ut dem efter en skadeprövning.

Uppgifter som hämtats ur beslut

Att beslut är offentliga innebär inte med automatik att uppgifter hämtade från ett beslut är offentliga om de förekommer i ett annat sammanhang än i själva beslutet. Om Kronofogden återger uppgifter från ett beslut i ett annat sammanhang, t.ex. en handläggarnotering, så omfattas uppgifterna av presumtionen för sekretess. Detta innebär att uppgiften inte kan lämnas ut utan att Kronofogden först gör en skadeprövning som visar att uppgiften kan lämnas ut.

Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2003 s. 447 berört frågan om vad som förstås med beslut och uppgifter som härrör från ett beslut. I målet gällde frågan om uppgifter som hämtats ur offentliga beslut och sammanställts i en ny handling var offentliga i den nya handlingen. Högsta domstolen uttalade att uppgifter hämtade från ett beslut och som förts in i ett annat sammanhang inte innebär att uppgifterna är offentliga när de förekommit i ett annat sammanhang än själva besluten. Uppgifter som är offentliga i ett sammanhang kan alltså vara hemliga när de förekommer i ett annat sammanhang. Vid prövning av om uppgiften kan lämnas ut kan dock beaktas att uppgiften är offentlig på annat håll.

Protokoll

Vid förrättning ska Kronofogden som huvudregel föra protokoll (3 kap. 10 § UF). Vad som ska upptas i protokoll framgår av 3 kap. 11 § UF. Därutöver finns särskilda och kompletterande bestämmelser för skilda slag av protokoll, t.ex. auktions- och fördelningsprotokoll.

De uppgifter som Kronofogden ska dokumentera vid utmätning och avhysning är bland annat uppgifter om parter, ombud, tid och plats, yttranden, upplysningar och bevis som lagts fram. Vidare ska Kronofogden anteckna de beslut och åtgärder som myndigheten vidtar. Detta medför att fråga uppkommer om protokollet som helhet är en beslutshandling eller om delar av handlingen faller utanför.

Regeringsrätten har i rättsfallet RÅ 2005 ref 94 prövat frågan om utlämnande av fotografier som var bifogade ett protokoll. Regeringsrätten fann att fotografierna i och för sig omfattades av sekretess men att de i detta fall kunde lämnas ut. Eftersom Regeringsrätten prövade frågan om sekretess hindrade ett utlämnade av handlingar som bifogats till protokollet, får det antas att rätten ansett att protokollet, inklusive bilagorna, inte var att se som en renodlad beslutshandling utan att delar av protokollet inte hörde till beslutsdelen. Hade fotografierna ansetts varit en del av beslutet hade det inte varit aktuellt med någon sekretessprövning eftersom de då hade varit offentliga. Det framgår dock inte vad i protokollet som i så fall hör till beslutsdelen och vad som i så fall faller utanför.

Den slutsats som kan dras av rättsfallet är att protokollet inte är en renodlad beslutshandling. Kronofogden måste därför i varje enskilt fall bedöma vilka delar av protokollet som bildar ett beslut (uppgift om parter, skäl/omständigheter och själva beslutet) och som träffas av undantaget från sekretess. Övriga delar av protokollet faller utanför beslutsdelen och träffas av den presumtion för sekretess som följer av huvudregeln i 34 kap. 1 § OSL.

Kontaktuppgifter i beslut

Uppgift som kan användas för att komma i kontakt med den enskilde eller dennes närstående kan omfattas av sekretess även om uppgiften finns med i ett beslut om det av någon särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne kan komma att utsättas för hot eller våld eller något annat allvarligt men om informationen röjs (21 kap. 3 § OSL). Detta gäller uppgift om bostadsadress, telefonnummer, e-postadress eller liknande uppgift. Undantaget från beslutsoffentligheten träffar alltså bara vissa uppgifter i besluten. I övriga delar är besluten offentliga.

20.1.6 Övriga uppgifter i den exekutiva verksamheten

Uppgifter som inte hör till ett mål eller ärende

Förutsättning för att sekretessbestämmelsen i 34 kap. 1 § OSL ska gälla är att uppgifterna förekommer i ett mål eller ärende om utsökning eller indrivning eller enligt lagen om näringsförbud. Uppgifter som inte kan hänföras till ett sådant mål eller ärende kan, enligt bestämmelsens utformning, inte anses falla under bestämmelsen. Sådana uppgifter är därför offentliga om inte någon annan sekretessbestämmelse blir tillämplig på uppgifterna. Uppgifterna kan t.ex. vara administrativa uppgifter såsom uppgift om vilket sektion som handlägger gäldenären. Motsvarande bör gälla allmänna uppgifter om gäldenären som inte är kopplade till ett visst mål eller ärende men som kan vara av betydelse för handläggningen av ett eller flera mål eller ärenden, t.ex. uppgift om sambandsregistrering. Observera att uppgiften om sambandsregistrering kan avse könsbyte och omfattas då av den generella sekretessbestämmelsen i 21 kap. 1 § OSL om skydd för uppgift om enskilds personliga förhållanden, oavsett i vilket sammanhang uppgiften förekommer.

Uppgift om konkurs

Kronofogden får bl.a. uppgift om när någon har försatts i konkurs. Uppgiften är inte kopplad till ett visst mål eller ärende men har betydelse för de mål som Kronofogden handlägger mot gäldenären. Uppgiften har också betydelse för handläggningen av mål som kommer in efter beslutet av konkurs. Uppgiften bör därför ses som en icke målrelaterad uppgift och träffas således inte av sekretessbestämmelserna i 34 kap. OSL.

Uppgift om näringsförbud

Kronofogden registrerar uppgift i myndighetens verksamhetssystem när någon har fått ett beslut om näringsförbud. Uppgiften är av betydelse för Kronofogden, dels för myndighetens handläggning av ärende om tillsyn över förbudet, dels för handläggningen av de mål om utsökning och indrivning som ska verkställas. Uppgiften om att någon har ett näringsförbud bör i likhet med vad som sagts ovan om beslut om konkurs anses vara en icke

målrelaterad uppgift som inte träffas av sekretessbestämmelsen, medan uppgiften i ärendet om tillsyn över näringsförbud faller under bestämmelsen.

Målnummer och andra diarienummer

Vissa uppgifter ska framgå av ett diarium (5 kap. 2 § OSL). Bland de uppgifter som ska framgå är dag då handlingen kom in alternativt expedierades och uppgift om diarienummer eller annan beteckning som handlingen fått vid registreringen. Vidare ska uppgift om vem som gett in handlingen eller till vem handlingen har expedierats framgå, liksom i korthet vad handlingen rör. Dessa uppgifter kan utelämnas om det behövs för att diariet ska kunna hållas tillgängligt för allmänheten.

Utsöknings- och indrivningsdatabasen är att se som dels ett målhanteringssystem, dels ett diarium över alla mål som Kronofogden handlägger. Uppgift om målnummer i både allmänt som enskilt mål är en administrativ uppgift och inte en uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden. Uppgiften är därför offentlig. Uppgift om vem som gett in handlingen eller uppgift om till vem handlingen har expedierats är dock en uppgift om enskilds personliga förhållanden, och omfattas därför av presumtionen för sekretess. Däremot omfattas inte uppgiften om att Kronofogden skickat t.ex. en förfrågan – utan uppgift om till vem eller om dess innehåll – av sekretess. På samma sätt omfattas inte en uppgift om att ett svar kommit in av presumtion för sekretess, medan uppgift om vem avsändaren är och vad handlingen rör gör det.

Blockerade uppgifter

I 34 kap. 3 § OSL finns en bestämmelse om sekretess för sådana uppgifter som Kronofogden har beslutat att blockera med stöd av 3 kap. 3 a § databaslagen. Något skaderekvisit gäller inte för blockerade uppgifter utan sekretessen är absolut. Kronofogden kan alltså inte lämna ut uppgifterna även om myndigheten skulle bedöma att de är harmlösa och detta gäller även uppgifter som annars är offentliga, t.ex. beslut men som har blivit blockerade. Uppgifterna är alltså hemliga och får endast lämnas ut om

någon sekretessbrytande regel är tillämplig (se exempel i avsnitt 20.1.8 och 20.3).

Uppgifter som Kronofogden har blockerat inverkar inte på möjligheterna för gäldenären att enligt tvåårsregeln få sekretess för uppgift om förpliktelse. Ett sådant mål räknas inte som ett mål vid prövningen av om verkställighet har sökts inom tvåårsfristen för en förpliktelse.

20.1.7 Skadeprövning

Det s.k. omvända skaderekvisitet innebär att det i indrivnings- och utsökningsmål samt ärenden om näringsförbud råder presumtion för sekretess för uppgift om enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående lider skada eller men.

Högt ställda krav för att lämna ut

Det omvända skaderekvisitet innebär en klar begränsning i möjligheterna att lämna ut uppgifter som inte är offentliga. Det ställs höga krav på prövningen för att Kronofogden ska kunna lämna ut en uppgift om personliga eller ekonomiska förhållanden eftersom det måste stå klart att ett utlämnande av uppgiften inte leder till skada eller men för den enskilde eller någon närstående. Normalt sett bör detta leda till att Kronofogden inte kan lämna ut en sådan uppgift. De uppgifter som Kronofogden möjligen kan komma att lämna ut är sådana som kan bedömas vara harmlösa och som inte kan leda till någon skada. Det är svårt att på förhand ange vilka uppgifter som alltid, eller i vart fall oftast, ska anses vara harmlösa. Kronofogden måste göra en bedömning i det enskilda fallet.

Skada eller men

En förutsättning för att kunna lämna ut en uppgift som omfattas av presumtion för sekretess är att det måste ”stå klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men”. Detta innebär att det ska vara utrett att det inte leder till ”skada eller men” om uppgiften lämnas ut. Med ”skada” avses ekonomisk skada och med ”men” avses i första hand den integritetskränkning som den enskilde utsätts för.

Begreppet ”men” kan även omfatta ekonomiska konsekvenser för den enskilde. Begreppet har en vid betydelse och i förarbetena (Prop. 1979/80:2 sid 83.) behandlades begreppet och där anfördes bland annat:

> **”**Uttrycket men har liksom i promemoriaförslaget getts en mycket vid innebörd. I första hand åsyftas sådana skador som att någon blir utsatt för andras missaktning, om hans personliga förhållanden blir kända. Redan den omständigheten att vissa personer känner till en för någon enskild ömtålig uppgift kan enligt min mening i många fall anses vara tillräckligt för att medföra men. Utgångspunkten för en bedömning av om men föreligger måste således vara den berörda personens egen upplevelse. Bedömningen måste självfallet i viss utsträckning kunna korrigeras på grundval av gängse värderingar i samhället. Enbart det förhållandet att en person tycker att det i största allmänhet är obehagligt att andra vet var hen bor kan t.ex. inte anses innebära men i här avsedd bemärkelse.
>
> Enligt min mening är det ofrånkomligt att helt rättsenliga åtgärder ibland kan få bedömas som skada eller men. I promemorian har som exempel på sådana fall nämnts att någon blivit föremål för framgångsrika indrivningsåtgärder eller att någon blivit satt i fängelse, intagen för sluten psykiatrisk vård eller ställd under övervakning. Denna ståndpunkt är nödvändig för att sekretess ska kunna upprätthållas även myndigheter emellan. Det står å andra sidan klart att sekretesslagen inte får hindra myndigheterna från att utväxla uppgifter i situationer där intresset av att uppgifterna lämnas ut enligt gängse värderingar bör ha företräde framför intresset av att uppgifterna inte lämnas ut. Denna intressekonflikt bör emellertid lösas inom ramen för bestämmelserna om undantag från sekretessen.”

Hur begreppet ”men” ska bedömas har prövats av Regeringsrätten, som funnit att en person, som bedrev inkassoverksamhet, och som hos allmän försäkringskassa hade begärt ut uppgift om en skuldsatt persons arbetsgivare och dennes telefonnummer inte kunde få ut uppgifterna. Anledningen var att den skuldsatte skulle lida men om uppgifterna lämnades ut eftersom de skulle användas för rättsliga åtgärder mot den skuldsatte (RÅ 1981 2:34 I (plenum)). Den aktuella sekretessbestämmelsen hade ett svagt sekretesskydd. Se även RÅ 1981 2:42 där det var fråga om starkt sekretesskydd och uppgift om postadress inte kunde lämnas ut till ett inkassoföretag med hänvisning till förarbetena till sekretesslagen (prop. 1979/80:2 Del A s 82-83). Där framgår att men anses följa på varje åtgärd som typiskt sett upplevs som en påtaglig nackdel av den berörde även om åtgärden är fullt rättsenlig och acceptabel.

En uppgift kan i vissa fall, isolerat, framstå som harmlös. Om ett stort antal sådana uppgifter begärs ut, kan dessa tillsammans medföra att det kan leda till skada (prop. 2000/01:133 sid 186 f). Regeringsrätten har funnit att skadebedömningen i en sådan situation måste ske med utgångspunkt i att information kan tas fram genom att uppgifterna läggs samman (RÅ 1989 ref 111).

Eftersom det ska stå klart att det inte kan leda till skada eller men för den enskilde eller någon närstående ska Kronofogden inte lämna ut uppgiften om det är tveksamt om utlämnade av uppgiften kan leda till skada eller men.

20.1.8 Sekretessbrytande bestämmelser

I 10 kap. OSL finns bestämmelser som anger att det i vissa situationer är möjligt att lämna ut uppgifter trots att de omfattas av sekretess, så kallade sekretessbrytande bestämmelser.

Sekretess hindrar inte att den som är part eller har ställning av part och som på grund av sin partsinställning har rätt till

insyn i handläggningen, tar del av en handling eller annat material i målet (10 kap. 3 § OSL). Det innebär att gäldenären som regel har obegränsade möjligheter att ta del av allt som rör hens ärende. Partsinsynen gäller också för borgenären, som kan få del av uppgifter som Kronofogden samlat in.

Det går bara att göra undantag från partsinsynen om det med hänsyn till ett enskilt eller allmänt intresse är av synnerlig vikt att Kronofogden inte lämnar ut uppgiften eller handlingen till parten. Ett enskilt intresse av synnerlig vikt bör kunna vara om den som uppgiften rör har skyddade personuppgifter eller om det finns någon annan konkret hotbild mot personen. Kronofogden bör då vara mycket försiktig med att lämna ut uppgifter till motparten.

I rättsfallet RÅ 1994 ref. 79 fick en borgenär – med stöd av bestämmelsen om partsinsyn – ut uppgifter ur gäldenärens självdeklaration som Kronofogden hämtat in i målet. Regeringsrätten ansåg att det uppenbarligen var av största vikt att borgenären fick kännedom om och tillfälle att bemöta innehållet i deklarationen för att kunna bevaka sina intressen i målet. Enligt rätten krävde dock inte intresset av partsinsyn att uppgift som var av renodlat personlig art lämnades ut. Av det skälet fick borgenären inte ut uppgift om vem som enligt deklarationen mottagit periodiskt understöd. Partsinsynen gäller primärt i pågående mål. Men om parten har beaktansvärda skäl för att få uppgifter ur ett avslutat mål kan hen ha kvar sin rätt till partsinsyn (RÅ 1995 ref. 28 och RÅ 2001 ref. 27). Med stöd av det senare rättsfallet bör en borgenär kunna få ut uppgifter ur ett avslutat utmätningsmål om hen – t.ex. efter en preskriptionsinvändning – behöver uppgifterna för att kunna ta till vara sin rätt att få betalt för samma exekutionstitel i ett nytt mål om utmätning. Om fordran har överlåtits och den nya borgenären kan visa detta inträder den nya borgenären i den tidigare fordringshavarens rätt.

Sekretess är inget hinder mot att Kronofogden lämnar ut uppgifter, om det är nödvändigt för att myndigheten ska kunna fullgöra sin verksamhet (10 kap. 2 § OSL). Beskrivningar, värderingar och andra handlingar som riktar sig till allmänheten kan Kronofogden därför lämna ut under pågående försäljningsärende trots presumtionen för sekretess. Det är viktigt att Kronofogden tar in så få personuppgifter som möjligt i handlingar av detta slag.

20.2 Utlämnande av allmänna handlingar och uppgifter till enskild

Lämna ut allmän handling

Den som begär ut en allmän handling som får lämnas ut ska genast eller så snart det är möjligt och utan avgift få ta del av handlingen. Den som istället vill ha en kopia av en allmän handling har rätt att få det skyndsamt, dock mot en fastställd avgift. För att Kronofogden ska kunna lämna ut en allmän handling måste det stå klart att uppgiften kan röjas utan att gäldenären eller någon annan lider skada eller men (se avsnitt 10.1.1). Den som begär ut en allmän handling har en grundlagsskyddad rättighet att få vara anonym och behöver inte heller uppge syftet med sin begäran (se nedan under kantrubrik Rätten att vara anonym). Detta innebär att Kronofogden ska lämna ut allmänna handlingar utan efterforskning från myndighetens sida. Endast i de fall då Kronofogden bedömer att handlingarna inte kan lämnas ut på grund av sekretess får myndigheten, om det behövs, fråga vem som begär dem och/eller i vilket syfte de ska användas.

Lämna ut uppgift ur allmän handling

En myndighet ska på begäran av en enskild lämna uppgift ur en allmän handling som förvaras hos myndigheten, om inte uppgiften är sekretessbelagd eller det skulle hindra arbetets behöriga gång (6 kap. 4 § OSL). Det förekommer också att enskild ringer och ber att få uppgift ur en offentlig handling uppläst. Detta ska Kronofogden göra i den mån arbetets behöriga gång medger det. Allmänt gäller att Kronofogden ska lämna ut uppgifterna så fort som möjligt.

En skillnad mot att lämna ut allmänna handlingar är att ett beslut att vägra lämna uppgifter ur allmän handling inte får överklagas.

Rätt att vara anonym

Kronofogden ska inte dokumentera en begäran om att ta del av en allmän handling i myndighetens indrivnings- och utsökningsdatabaser. När en journalist, någon från allmänheten eller en anonym person begär ut en handling ska Kronofogden därför inte dokumentera det någonstans. Anledning till att Kronofogden inte ska dokumentera en sådan begäran är att alla medborgare har rätt att begära ut allmän handling anonymt. Den som har utnyttjat offentlighetsprincipen ska inte behöva bli registrerad, eftersom det riskerar att leda till att den som vill granska Kronofogdens ärendehandläggning avstår från att göra det. Omfattas den efterfrågade handlingen eller uppgiften helt eller delvis av sekretess och Kronofogden därför inte kan lämna ut den lämnar tjänstemannen ett så kallat tjänstemannabesked om att handlingen eller uppgiften inte kan lämnas ut. Tjänstemannabeskedet ska alltid innehålla information om att den som har begärt handlingen har rätt att få ett överklagbart beslut i frågan. Beskedet kan Kronofogden lämna muntligt eller skriftligt och det ska inte diarieföras. Begär den som vill ha ut handlingen eller uppgiften ett överklagbart beslut diarieför Kronofogden beslutet i det allmänna diariet. Är det en part som begär ut handlingar i sitt ärende får Kronofogden dokumentera det eftersom det inte är en begäran om att få ut en allmän handling, utan en begäran om partsinsyn (10 kap. 3 § OSL). Vid partsinsyn finns det ingen rätt att vara anonym. En begäran från part att få ut en allmän handling hör till målet och Kronofogden kan därför vid behov dokumentera begäran.

Den första sekretessprövningen ska den handläggare göra som har hand om handlingen (6 kap. 3 § OSL). Om handläggaren vägrar att lämna ut handlingen ska hen upplysa den som gjort begäran att det går att få ett skriftligt beslut av myndigheten. Handläggaren ska

samtidigt upplysa om att det bara är sådana beslut som går att överklaga.

Ett beslut från Kronofogden att inte lämna ut handlingen kan överklagas till kammarrätten och vidare till Högsta förvaltningsdomstolen.

Utlämnande av uppgift till annan myndighet

Sekretessen gäller även mellan myndigheter och olika verksamhetsgrenar inom en myndighet. För Kronofogdens hantering av sekretess inom myndigheten se Kronofogdemyndighetens ställningstagande om sekretess inom myndigheten m.m. (3/22/RKF). Där framgår att det inom Kronofogden inte finns några självständiga verksamhetsgrenar i den mening som avses i 8 kap. 2 § OSL. Det innebär att det inte finns några sekretessgränser inom Kronofogden. Handlingar och uppgifter kan därför utväxlas mellan olika delar av Kronofogden utan hinder av sekretess. Att det saknas sekretessgränser inom Kronofogden betyder inte att medarbetarna obegränsat kan sprida uppgifter mellan sig. Det är viktigt att tillgången till uppgifter som kan omfattas av sekretess eller av annan anledning är känsliga är begränsad. Medarbetare ska därför endast ta del av den information som behövs för att medarbetaren ska kunna fullgöra sina arbetsuppgifter.

Det finns dock flera sekretessbrytande regler som gör det möjligt för en myndighet att lämna uppgifter till en annan myndighet även om uppgifterna omfattas av sekretess.

Kronofogden ska skyndsamt ta ställning till en begäran från en myndighet att få ut uppgifter, helst samma dag.

Reglerna för att överklaga är dock annorlunda. Om två statliga myndigheter som står under regeringen har olika uppfattning om vad som gäller vid fråga om sekretess, prövas ett överklagande av regeringen (6 kap. 7–8 §§ OSL).

Ett beslut av en kommunal myndighet överklagas däremot till kammarrätten och vidare till Högsta förvaltningsdomstolen.

Sekretess-brytande bestämmelser

En sekretessbelagd uppgift får lämnas ut om det finns en uppgiftsskyldighet som följer av lag eller förordning (10 kap. 28 § första stycket OSL).

Följande är exempel på uppgifter som Kronofogden ska lämna ut till en annan myndighet med stöd av författning:

Uppgift om	**Lämnas till följande myndighet**	**Författningsstöd**
ansökan om avhysning	socialnämnd	16 kap. 2 § UF
en persons adress och andra uppgifter i folkbokföringen som kan antas vara felaktiga t.ex. namn, födelsetid, födelseort, medborgarskap och civilstånd	Skatteverket (folkbokföringen)	32 c § i folkbokförings-lagen
att tillstånds-havare inte betalar sina skatter eller sociala avgifter	tillståndsmyndighet enligt alkohollagen och länsstyrelsen på begäran	9 kap. 8 § alkohol-lagen
sådant som myndigheten behöver för sin prövning eller tillsyn	Transportstyrelsen	5 kap. 2 § yrkes-trafikförordningen
misstanke om felaktigt utbetald	beslutande myndig-het (se lagens 1 §)	3 § lag om under-rättelseskyldighet

ekonomisk förmån		vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen

Brottsmisstanke m.m.

Kronofogden får i viss utsträckning lämna sekretessbelagda uppgifter om misstankar om brott till en annan myndighet (10 kap. 24 § OSL).

Den vanligaste situationen är att det finns en misstanke hos Kronofogden om brott som kan medföra fängelse. Om det kan antas att brottet faktiskt kommer att leda till en annan påföljd än böter, kan Kronofogden anmäla misstanken till polis eller åklagare trots sekretessen enligt 34 kap. 1 § OSL. Läs mer i avsnitt 21.

Om Kronofogden biträder åklagare eller polisen i brottsförebyggande eller brottsbekämpande verksamhet gäller sekretess hos Kronofogden för uppgift som angår misstanke om brott (18 kap. 3 § OSL).

Generalklausulen

Ytterligare en sekretessbrytande regel finns i 10 kap. 27 § OSL (generalklausulen). Enligt bestämmelsen får en myndighet lämna en sekretessbelagd uppgift till en annan myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Det ska alltid ske en intresseavvägning.

I rättsfallet RÅ 2005 ref. 94 fick en socialnämnd med stöd av generalklausulen ut bilder från en avhysningsförrättning för utredning om barnets hemsituation. Regeringsrätten konstaterade att det rådde lika stark sekretess hos socialnämnden som hos Kronofogden och fann att det var uppenbart att nämndens behov var större än föräldrarnas behov av integritetsskydd.

20.4 Kronofogdens rätt att få uppgift om tillgångar från tredje man

I tillgångsundersökningen har Kronofogden rätt att få uppgifter om tillgångar från tredje man (4 kap. 15 § UB).

Den här rätten bryter igenom t.ex. banksekretessen och sekretessbestämmelser hos andra myndigheter. För försäkringsföretag gäller en s.k. självpåtagen tystnadsplikt, som innebär att försäkringsföretagen i praktiken följer den reglering som gäller för banker och andra kreditinstitut.

20.5 Kronofogdens rätt att få uppgift från annan myndighet, även om annat än tillgångar

Sekretess–brytande bestämmelser

Med stöd av författning kan sekretessbelagda uppgifter hos andra myndigheter (och vissa företag, se tabellen nedan) vara tillgängliga för Kronofogden trots att de avser annat än tillgångar.

Sekretess på uppgifter på skattekontot genom direktåtkomst

Ett exempel på detta är skattekontot eftersom Kronofogden får ha direktåtkomst till vissa uppgifter i Skatteverkets beskattningsdatabas (2 kap. 8 § lagen om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet).

Kronofogden har även rätt till uppgifterna genom ett utlämnande per mejl eller telefon (4 § förordning om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet).

Vid överföring av uppgifter mellan myndigheter är det viktigt att uppmärksamma bestämmelserna om överföring av sekretess (11 kap. OSL).

Vid Skatteverket och Kronofogden gäller absolut sekretess för uppgifterna i beskattningsdatabasen vid direktåtkomst (27 kap. 1 § andra stycket 1 OSL). Utlämnande av uppgifter kan ske till den enskilde själv. Utlämnande till någon annan kräver att det finns en sekretessbrytande bestämmelse.

Detta gäller dock så länge uppgifterna finns kvar hos Skatteverket i beskattningsdatabasen, dvs. så länge Kronofogden läser uppgifterna på skärmen.

Om Kronofogden överför och använder uppgifterna , exempelvis som underlag för ett beslut, gäller Kronofogdens sekretesskydd, (34 kap. 1 eller 6 §§ OSL). Uppgifter får inte överföras från Skatteverket till Kronofogden för att underlätta ett utlämnande till annan.

Följande är andra exempel på uppgifter som Kronofogden har rätt att få del av på grund av ett särskilt författningsstöd:

Uppgift om	**Lämnas från följande myndig-het/organ**	**Författningsstöd**
ekonomiska förhållanden som behövs för indrivning	sökande myndighet i a-mål	7 § IF
enskilds adress, arbetsgivares namn och adress samt enskildas ekonomiska förhållanden och den tidsperiod som en utgiven ersätt-ning avser	Försäkringskassan	3 § förordningen om skyldighet för Försäkringskassan och Pensions-myndigheten att lämna uppgifter till andra myndigheter
adress	den som bedriver postverksamhet	2 kap. 15 § post-lagen
abonnemang (telefonnummer)	den som tillhanda-håller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikations-tjänst	6 kap. 22 § punkt 4 lagen om elektronisk kommunikation
någon vistas på en sjukvårdsinrättning	sjukvårdspersonal	6 kap. 15 § punkt 1 patient-säkerhetslagen

någon vistas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem	socialtjänsten	12 kap. 10 § punkt 1 socialtjänstlagen
fotografi (pass)	Polismyndigheten	23 § passförordningen
fotografi (körkort)	Transportstyrelsen	4 kap. 13 § förordningen om vägtrafikregister
import eller export av varor	Tullverket	1 kap. 4 § tullagen

Generalklausulen

Kronofogden kan också begära att få ut uppgifter från andra myndigheter med stöd av generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL.

Det finns några undantag från generalklausulen. Den gäller t.ex. inte uppgifter hos socialtjänsten. Kronofogden kan alltså inte räkna med att få ut andra uppgifter från socialtjänsten än sådana som rör frågan om någon vistas i ett hem för vård eller boende eller i ett familjehem (jfr den tidigare uppställningen). Ett annat undantag är uppgifterna i det belastningsregister som förs av Polismyndigheten (35 kap. 3 § OSL). Detta undantag gäller inte för Kronofogdens skuldsaneringsprocess.

När Kronofogden åberopar generalklausulen måste myndigheten visa att det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas ut är större än det intresse som sekretessen ska skydda.

Polisen har under vissa förutsättningar rätt att med stöd av generalklausulen lämna uppgifter till Kronofogden om egendom som de omhändertar i samband med ett polisingripande. JO har i ett beslut utförligt redogjort för vilka omständigheter Polisen bör beakta vid intresseavvägningen enligt generalklausulen (JO 2187-2012).

I beslut den 9 mars 1999, dnr 3746-1997 (RIC 15/03), kom JO fram till att en åklagare, med stöd av generalklausulen, haft rätt att underrätta Kronofogden om sitt beslut att häva ett beslag.

I beslut den 3 oktober 2007, dnr 4973-2006, kom JO fram till att det inte är uteslutet för Kriminalvården att med stöd av generalklausulen lämna uppgifter om intagnas ekonomiska tillgångar till Kronofogden.

Andra myndigheter som Kronofogden med stöd av generalklausulen mer återkommande kan behöva begära ut uppgifter från är Skatteverket, Tullverket och Arbetsförmedlingen.

20.6 Särskilt om personliga förhållanden

Uppgifter inom folkbokföringsverksamheten är i regel offentliga (22 kap. 1 § OSL). Sekretess gäller om det av särskild anledning kan antas att en person, eller någon närstående, kan lida skada eller men om uppgifter om personen lämnas ut. Även känsliga uppgifter kan beläggas med sekretess. Som känsliga uppgifter räknas bl.a. adoption och könsbyte.

Skyddade personuppgifter

En person som är utsatt för ett allvarligt och konkret hot kan ansöka om skyddade personuppgifter hos Skatteverket. Uppgifter som gör att det går att spåra någons uppehållsort (namn, bostadsadress, arbetsgivare m.m.) kan sekretessbeläggas genom ett beslut om skyddade personuppgifter. Sådana beslut fattar Skatteverket i folkbokföringsverksamheten (22 kap. 1 § OSL). Läs mer på Skatteverkets sida om skyddade personuppgifter.

Det aktuella skyddet har inte varit effektivt, därför att sekretessen enbart gäller i folkbokföringsverksamheten. Om uppgiften har överförts till en annan myndighet kan

den hemlighållas bara med hjälp av den sekretess som finns hos den mottagande myndigheten. Alla myndigheter har inte någon sekretess, och då blir de skyddade personuppgifterna offentliga hos mottagaren. Se dock nedan om sekretess för känsliga personuppgifter (21 kap. 3 § första stycket OSL) som gäller för alla myndigheter.

Kronofogdens kontakter med gäldenärer med skyddade personuppgifter sker i första hand genom Skatteverket. Handläggning av gäldenärer med skyddade personuppgifter är koncentrerad till en verkställighetssektion i Skellefteå. Om förrättning behöver ske begär Skellefteåsektionen biträde av den sektion där verkställighet ska ske. Läs mer i Kronofogdens Handledning gällande skyddade personuppgifter inom verkställigheten.

Känsliga personuppgifter

För uppgifter om personliga förhållanden (känsliga personuppgifter) gäller ett särskilt skydd. Skyddet omfattar uppgifter om sjukdomar, missbruk, sexuell läggning, könsbyte, sexualbrott eller annan liknande uppgift (21 kap. 1 § OSL). Vidare skyddas uppgifter om bostadsadress, telefonnummer, e-postadress eller jämförbara uppgifter samt för motsvarande uppgifter om den enskildes anhöriga, om det av särskild anledning kan antas att den enskilde eller någon närstående till denne kan komma att utsättas för hot eller våld eller lida annat allvarligt men om uppgiften röjs (21 kap. 3 § första stycket OSL).

Skyddet gäller hos alla myndigheter, alltså även inom Kronofogdens verksamheter. Bestämmelserna ger dock ett svagare sekretesskydd än 34 kap. 1 § OSL. Därför behöver de normalt inte användas vid verkställighet. Men om känsliga uppgifter av det här slaget finns i ett offentligt beslut, ett protokoll, en utredningsrapport eller en gäldenärsutredning, kan uppgifter om adresser och liknande sekretessbeläggas med stöd av 21 kap. 3 § OSL. Däremot går det inte att sekretessbelägga uppgifterna i beslut med stöd av 21 kap. 1 § OSL (prop. 2005/2006:161 s. 99).

Om Kronofogden beslutar om sekretess måste de känsliga uppgifterna ”maskeras”. Det går praktiskt till så att Kronofogden kopierar originalhandlingen och sedan stryker över (”maskerar”) de känsliga uppgifterna på kopian med svartpenna. Den ”maskerade” kopian kopieras därefter en gång till, så att uppgifterna inte syns. Därefter lämnar Kronofogden ut kopia nummer två och behåller en kopia av den maskerade handlingen.

20.7 Betalningsanmärkning

Allmänheten tror ofta att det är Kronofogden som beslutar om de så kallade betalningsanmärkningarna. Så är det inte, men det finns en koppling mellan betalningsanmärkningar och sekretesshanteringen i Kronofogdens utsöknings- och indrivningsdatabas.

Kreditupplysningsföretagen hämtar uppgifter om pågående utmätningsmål ur Kronofogdens databas med stöd av 12 § förordningen om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet. Överföringen sker automatiskt när Kronofogden registrerar ett mål. Kreditupplysningsföretagen får ha kvar uppgifter i sina register om fysiska personer, som inte är näringsidkare, i tre år (8 § kreditupplysningslagen). För juridiska personer gäller normalt en femårsregel (se Integritetsskydds-myndighetens hemsida). Det är uppgifterna i dessa register som har kommit att kallas betalningsanmärkningar.

Kreditupplysningsföretagen får inte använda sig av uppgifter ur utsöknings- och indrivningsdatabasen som är sekretessmarkerade eller blockerade. Det betyder att uppgiften om förpliktelsen hos kreditupplysningsföretaget försvinner om målet sekretessmarkeras i utsöknings- och indrivningsdatabasen.

21 Anmäla misstanke om brott

Anmäla misstanke om brott faller utanför verkställighetsprocessen men utförs parallellt med i första hand processtegen Utreda och Verkställa.

Inom verkställigheten framkommer det ibland sådana uppgifter som gör att gäldenären eller annan kan misstänkas för brott. I dessa fall är det angeläget att Kronofogden inte förhåller sig passiv, utan att det omedelbart görs en bedömning av om en brottsanmälan ska göras. Vid denna prövning aktualiseras bl. a frågan om Kronofogden är behörig att anmäla och om det i det enskilda fallet finns förutsättningar enligt OSL att lämna ut uppgifter som normalt omfattas av sekretess.

Det är viktigt att poängtera att Kronofogden inte har några brottsutredande uppgifter. Däremot kan det åligga Kronofogden att inom ramen för tillgångsutredningen uppmärksamma omständigheter som kan innebära att misstanke om brott uppstår. Som exempel kan nämnas när gäldenären lämnar uppgifter om sina tillgångar enligt 4 kap. 14 § UB och det framkommer att hen gjort sig av med värdefull egendom med risk för skada för borgenärerna.

I Kronofogdemyndighetens ställningstagande om utlämnande av information avseende brottsmisstankar och felaktigheter samt polisanmälan (1/2022/RKF) redogör myndigheten vilka skyldigheter och möjligheter som finns att polisanmäla brottsmisstankar respektive dela information med andra myndigheter om brottsmisstankar och felaktigheter som har uppdagats i eller i samband med verksamheten. I Kronofogdens Anvisning för polisanmälningar finns ytterligare

information om ansvar och rutiner när myndigheten överväger att göra en polisanmälan.

Kronofogden har även vissa lagstadgade underrättelseskyldigheter. Det innebär att Kronofogden ska underrätta andra myndigheter när myndigheten upptäcker felaktigheter och när vi misstänker brott. Se Anvisning Underrättelse till finanspolisen vid misstanke om penningtvätt eller finansiering av terrorism, Anvisning Underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt felaktigt stöd vid korttidsarbete och Anvisning Anmälan till Bolagsverket vid misstanke om fel i huvudmannaregistret.

21.1 Allmänt om anmälan av brott

Anmälan förutsätter sekretessbrytande regel

Som huvudregel råder sekretess för uppgifter hos Kronofogden om enskilds personliga och ekonomiska förhållanden (34 kap. 1 § OSL). Begreppet enskild omfattar fysisk person, juridisk person och även avliden person. För att Kronofogden ska kunna lämna ut sådana uppgifter i en brottsanmälan krävs därför att någon av de sekretessbrytande reglerna i 10 kap. OSL är tillämplig. Läs mer om förutsättningarna för att lämna ut uppgifter enligt bestämmelserna i 10 kap. OSL i avsnitt 20. Vilken sekretessbrytande regel som kan bli aktuell för att kunna lämna ut uppgifter i en brottsanmälan anges nedan.

Behörig att anmäla inom Kronofogden

Det är endast myndigheter som kan använda sig av de sekretessbrytande bestämmelserna i OSL. En brottsanmälan ska därför alltid göras i Kronofogdens namn. Vem som är behörig att göra brottsanmälan inom Kronofogden styrs av delegationsordningen och varierar beroende på vilken typ av brottsmisstanke det rör sig om.

Diarieföring och sekretess-markering

En brottsanmälan ska diarieföras och bör sekretessmarkeras (5 kap. 5 § OSL). Som stöd för sekretessmarkeringen antecknas 18 kap. 1 och 3 §§ OSL. Sekretessmarkeringen innebär att handlingen *kan antas*

innehålla uppgifter som omfattas av sekretess vilket prövas vid en eventuell begäran om att få ut handlingar.

När beslut om nedläggning av förundersökning, åtal, strafföreläggande eller åtalsunderlåtelse hämtats in från polis eller åklagare avslutas ärendet i diariet.

Utrednings-sekretess

Hos polis och åklagare gäller utredningssekretess, även kallad förundersökningssekretess (18 kap. 1 § OSL). Det innebär att sekretess gäller för uppgift som hänför sig till förundersökning i brottmål om det kan antas att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller att den framtida verksamheten kan skadas om uppgifterna röjs. Denna sekretess gäller både gentemot gäldenären och andra (prop. 1995/96:127 s. 21).

Utredningssekretessen gäller även hos den anmälande myndigheten, i det här fallet Kronofogden (18 kap. 3 § OSL). Sekretessen gäller även innan uppgifterna kommit in till åklagare eller polis. Det innebär att Kronofogden vid en begäran om utlämnande av uppgift måste pröva om utredningssekretess föreligger. Är rekvisiten för utredningssekretessen inte uppfyllda ska sekretessprövning som vanligt ske utifrån 34 kap. 1 § OSL. Detsamma gäller när ärendet avslutats i diariet eftersom utredningssekretess inte längre är aktuell då.

21.2 När ska Kronofogden anmäla misstanke om brott

I vilka situationer som Kronofogden bör göra en brottsanmälan är endast delvis reglerad och beskrivs nedan. Vid överträdelse av näringsförbud har Kronofogden en lagstadgad skyldighet att anmäla brott, 24 § förordning om näringsförbud.

Brott som anges i 19 kap. 1 § UF

I samband med att utsökningsbalken infördes fick Kronofogden behörighet att anmäla brott, 19 kap. 1 § UF. Behörigheten gäller både allmänna och enskilda mål.

Av 19 kap. 1 § UF framgår att om Kronofogden i ett mål om utmätning eller verkställighet av kvarstad för fordran eller betalningssäkring finner att gäldenären kan misstänkas för brott som avses i 11 kap. brottsbalken, bör myndigheten göra en brottsanmälan. Detsamma gäller om Kronofogden finner att en gäldenär eller svarande i annat utsökningsmål kan misstänkas för brott som avses i 17 kap. 13 § BrB eller annat brott som rör verkställigheten och inte är av mindre betydelse. I avsnitt 21.3 beskrivs de brott som omfattas av 19 kap. 1 § UF.

Även om 19 kap. 1 § UF anger att Kronofogden *bör* göra en anmälan i dessa fall, dvs. inte utformad som en skyldighet, bör alltid en anmälan upprättas om förutsättningarna är uppfyllda. Kronofogden kan underlåta att göra en anmälan i de fall gäldenären eller svaranden, t.ex. efter att ha blivit informerad om eventuell brottspåföljd, medverkar till att Kronofogden kan utföra sina exekutiva uppgifter.

Möjligheten att lämna ut uppgifter enligt 19 kap. 1 § UF prövas med stöd av 10 kap. 27 § OSL, generalklausulen för sekretessbrytande regler. Av kommentaren till OSL framgår att om det i en lag eller förordning föreskrivits att uppgifter ”bör” eller ”får” lämnas från en myndighet till en annan, finns det givetvis särskild anledning att anse att generalklausulen är tillämplig (Offentlighets- och sekretesslagen kommentaren till 10 kap. 27 §). Förutsättningarna för att lämna ut uppgifter med stöd av generalklausulen får därför som regel anses uppfyllda när det rör sig om brottsmisstankar enligt 19 kap. 1 § UF. En genomgång av övriga sekretessbrytande regler finns i Kronofogdemyndighetens ställningstagande om utlämnande av information avseende brottsmisstankar och felaktigheter samt polisanmälan (1/2022/RKF).

Överträdelse av näringsförbud

Om det finns skäl att misstänka att ett näringsförbud överträds eller har överträtts ska Kronofogden anmäla det till åklagaren (24 § förordningen om näringsförbud). Anmälan ska också göras om den som har fått undantag från ett näringsförbud enligt 35 § lagen om näringsförbud

bryter mot sina skyldigheter i den verksamhet som avses med undantaget, eller mot vad rätten bestämt när den beviljade undantag.

Verksamhet enligt lagen om näringsförbud omfattas av sekretess enligt 34 kap. OSL. Eftersom anmälningsskyldigheten är obligatorisk enligt lag blir den sekretessbrytande regeln i 10 kap. 28 § OSL tillämplig.

Bidragsbrott och felaktiga utbetalningar

Kronofogden omfattas inte av anmälningsskyldigheten i 6 § bidragsbrottslagen. Kronofogden omfattas däremot av 2 § lag om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemet. Det innebär att om det finns anledning att anta att en ekonomisk förmån har beslutats eller betalats ut felaktigt eller med ett för högt belopp, ska underrättelse om detta lämnas till den myndighet som fattar beslut om den aktuella förmånen (se 3 §). Eftersom underrättelseskyldigheten är obligatorisk enligt lag, blir den sekretessbrytande regeln i 10 kap. 28 § OSL tillämplig vid utlämnandet till den beslutande myndigheten. Se mer om detta i Anvisning Underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt felaktigt stöd vid korttidsarbete.

21.3 Brott som omfattas av 19 kap. 1 § UF

Enligt 19 kap. 1 § UF bör Kronofogden göra en brottsanmälan om man i ett mål om utmätning eller verkställighet av kvarstad för fordran eller betalningssäkring finner att gäldenären kan misstänkas för brott som avses i 11 kap. BrB.

Detsamma gäller om Kronofogden bedömer att en gäldenär eller svarande i annat utsökningsmål kan misstänkas för

- brott som avses i 17 kap. 13 § BrB eller
- annat brott som rör verkställigheten och inte är av mindre betydelse.

Brott mot borgenärer enligt 11 kap. BrB

Brott mot borgenärer enligt 11 kap. BrB är en samling av flera brott, där det gemensamma är att en enskild inför t.ex. utmätning eller konkurs agerar på ett sådant sätt att det innebär risk för skada för borgenärerna, dvs. för fordringsägarna.

Vid utredning av en gäldenärs tillgångar kan det komma fram omständigheter som gör att gäldenären kan misstänkas för brott mot borgenärer. Exempelvis ingår det i gäldenärens upplysningsplikt enligt 4 kap. 14 § UB att lämna sådana upplysningar som krävs för att Kronofogden både ska kunna hitta tillgångar och kunna bedöma var eventuella tillgångar tagit vägen. På detta sätt kan Kronofogden få underlag för att även lämna in en brottsanmälan rörande brott mot borgenär.

Det händer också att det genom information från bl. a. samverkande myndigheter (Skatteverket, Polisen, Åklagarmyndigheten m.fl.) eller konkursförvaltare kommer fram misstankar om att borgenärsbrott förekommit. En brottsanmälan ska i dessa fall upprättas med stöd av Kronofogdens iakttagelser med komplettering av uppgifter från samverkande myndigheter rörande obeståndsrekvisitet. Eftersom Skatteverket och konkursförvaltare har en lagstadgad anmälningsskyldighet rörande borgenärsbrotten (18 kap. 8 § SFF och 7 kap. 16 § Konkurslagen), bör Kronofogden vid brottsmisstanke rörande brott mot borgenär eller bristande bokföring först ta kontakt med åklagare och de samverkande myndigheterna för att utreda behovet av en anmälan från myndigheten.

Merparten av brotten i 11 kap. BrB har det gemensamt att de begås av en person som antingen är på obestånd eller för vilken det finns en påtaglig fara för att hen ska komma på obestånd. Begreppet obestånd definieras på samma sätt som i konkurslagen, dvs. att gäldenären inte kan betala sina skulder i rätt tid och att denna oförmåga inte är tillfällig (1 kap. 2 § andra stycket konkurslagen). Åklagaren

avgör vilken bevisning som behövs för att gå vidare med en brottsmisstanke. Ibland kan det vara svårt att avgöra t.ex. om en gäldenär var på obestånd vid tidpunkten för en gärning som skulle kunna utgöra borgenärsbrott. Kronofogden, som vid anmälningstidpunkten endast behöver misstänka brott, ska dock alltid vid en brottsanmälan bifoga en utredningsrapport (som utgör en presumtion för obestånd enligt 2 kap. 8 § konkurslagen) och den bakomliggande utredningen i målet.

Typiskt sett kan den brottsliga handlingen bestå i att personen förstör eller ger bort eller på annat sätt gör sig av med egendom av betydande värde, *oredlighet mot borgenär* (11 kap. 1 § BrB), eller gynnar viss borgenär genom att t.ex. betala skuld som inte är förfallen till betalning, *otillbörligt gynnande av borgenär* (11 kap. 4 § BrB).

Dessutom kan den som under vissa förutsättningar uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen, bli dömd för *bokföringsbrott* (11 kap. 5 § BrB). Även den som faktiskt sköter bokföringen åt någon bokföringsskyldig kan dömas som gärningsman. Brottet förutsätter inte obestånd men ett krav på att hen ska vara bokföringsskyldig. Bokföringsbrott kan vara ett sätt att dölja andra brott mot borgenärer.

Försvårande av exekutiv förrättning

En gäldenär som i samband med exekutiv förrättning uppsåtligen åberopar oriktig handling eller skenavtal och därigenom hindrar att nödvändig egendom genom förrättning tas i anspråk för att bereda en eller flera borgenärer betalning eller säkerhet döms för *försvårande eller grovt försvårande av exekutiv förrättning* till fängelse (11 kap. 2 BrB).

Bestämmelsen omfattar varje förrättning som är tänkt att ge en borgenär betalt eller säkra dennes fordran t.ex. utmätning, exekutiv försäljning eller kvarstad. Den tar sikte på olika förfaranden genom vilka gäldenären med osanna

uppgifter eller handlingar saboterar förfarandet. Åtgärden ska hindra att egendom tas i anspråk för att tillgodose borgenärernas krav på betalning. För att brottet ska vara fullbordat krävs att förrättningen helt eller delvis misslyckats. Gärningen behöver inte ske vid själva förrättningen. Även åberopande av t. ex. en oriktig handling i ett överklagande av förrättningen omfattas av bestämmelsen (Brottsbalken En kommentar, kommentaren till 11 kap. 2 §).

Överträdelse av myndighetens bud

Den som olovligen rubbar, skadar eller annars förfogar över egendom som är föremål för utmätning, kvarstad, betalningssäkring, beslag eller annan liknande åtgärd, skadar eller tar bort myndighets anslag eller försegling eller utan tillåtelse öppnar vad myndighet tillslutit eller överträder annat dylikt av myndighet meddelat förbud, döms för *överträdelse av myndighets bud* till böter eller fängelse(17 kap. 13 § första stycket BrB).

Gärningen behöver inte bestå av en direkt besittningsrubbning. Det är tillräckligt att verkställigheten försvåras genom att egendomen faktiskt görs svåråtkomlig (prop. 1978/79:28 s. 181). Straffansvaret träder in så snart Kronofogden har meddelat ett beslut och gäller så länge som beslutet består. Straffansvaret omfattar både överträdelse av förbud som Kronofogden uttryckligen har meddelat och överträdelse av förbud som enligt lag följer av ett visst beslut t.ex. om utmätning (Brottsbalken kommentaren till 17 kap. 13 §).

Förfogandeförbudet vid utmätning finns i 4 kap. 29 § UB och innebär ett förbud mot överlåtelse av utmätt egendom, undanskaffande eller förstörande av egendom. Det finns även bestämmelser om förbud mot att pantförskriva pantbrev (6 kap. 5 § och 12 kap. 5 § UB). Läs mer om förfogandeförbud i avsnitt 4.4, kantrubrik Förfogandeförbud.

Efter utmätning av en fastighet får gäldenären inte heller till skada för sökanden förfoga över fastigheten, 12 kap 6 §

UB. Det innebär bland annat att gäldenären inte får minska värdet av fastigheten genom att överlåta tillbehör och inte heller utnyttja naturtillgångar i en sådan omfattning att värdet på fastigheten minskar.
Fastighetsägaren/gäldenären får inte upplåta rättigheter, som strider mot hens förfogandeförbud, som till t.ex. skogsavverkningsrätt. Kronofogden kan utöver detta förbjuda fastighetsägaren att upplåta rättighet som kan försvåra fastighetens försäljning. Av praxis följer ett förbud mot att avstå eller efterskänka en rättighet som blivit utmätt t.ex. vid arvskifte eller vid rättegång (NJA 1978 s. 365). Det finns även exempel på praxis om avverkning av skog på en utmätt fastighet (RH 1994:138).

För straffansvar förutsätts inte att egendomen har säkerställts genom omhändertagande, försegling, märkning eller på annat sätt. Eftersom endast ett uppsåtligt handlande är straffbart blir ansvar därför bara aktuellt för den som kände till beslutet. Gäldenären och svaranden ska i samband med utmätnings-, kvarstads- och betalningssäkringsbeslut uppmärksammas på förfogandeförbudet och straffansvaret (6 kap. 9 § första stycket, 15 kap. 3 § och 18 kap. 2 § UF).

Hindrande av förrättning

En gäldenär eller svaranden som hindrar en förrättningsman att komma in, kan bli dömd för *hindrande av förrättning* till böter (17 kap. 13 § andra stycket BrB).

Med förrättning avses i detta sammanhang förrättningstillfället eller försök till verkställighet i en bostad eller lokal. Förhör är ingen förrättning (Gregow s. 53). En brottsanmälan kan göras även om den som vägrar uppger att hen inte blivit informerad om förrättningsmannens rätt att komma in.

Andra brott som rör verkställigheten och som inte är av mindre betydelse

Kronofogden kan kräva att en gäldenär skriftligen och på heder och samvete bekräftar de uppgifter om sina tillgångar som lämnats vid förhör eller i förteckning (4 kap. 14 § tredje stycket UB). Om gäldenären då uppsåtligen lämnar osanna uppgifter eller förtiger sanningen kan denne

dömas för *osann försäkran* eller – om det skett genom grov oaktsamhet – för *vårdslös försäkran*, och straffas med böter eller fängelse (15 kap. 10 § BrB). Det oriktiga handlandet måste avse något väsentligt med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet för att straffansvar ska bli aktuellt. Ansvar inträder inte för oriktighet i annat avseende, t.ex. för ett oriktigt datum vid underskriften, om det inte har någon betydelse för ändamålet med uppgiften (Brottsbalken kommentaren till 15 kap. 10 §). Vidare måste t.ex. det som har uteslutits i en förteckning under sanningsförsäkran ha ett utmätningsvärde för att straffansvar ska bli aktuellt (RH 1985:55).

Det är viktigt att dokumentera alla omständigheter kring upprättandet av en förteckning, se vidare avsnitt 3.4.1. Vid domstolsprövningar har stor vikt fästs vid detaljer som vem som fyllt i blanketten och satt kryss i rutorna. Vanligtvis är det mycket svårt för en handläggare att i ett polisförhör uttala sig om vad som hänt lång tid tillbaka. Det bör därför antecknas på förteckningen när och var den upprättades, vem som fyllde i vad och vilka som var närvarande. Det bör också särskilt antecknas att gäldenären blivit påmind om sin sanningsplikt. Om gäldenären är en juridisk person gäller upplysningsskyldigheten och skyldigheten att bekräfta lämnande uppgifter den behörige ställföreträdaren.

Om någon i intyg eller annan urkund lämnar osann uppgift om vem hen är eller om annat än egna angelägenheter eller för skens skull upprättar urkund rörande rättshandling är det straffbart som *osant intygande* (15 kap. 11 § BrB). Uppgifterna måste ha lämnats i en urkund, dvs. i en skriftlig handling som är bevis för något. En handling kan vara en urkund även om den inte är egenhändigt undertecknad. Det räcker att det på ett eller annat sätt framgår av handlingen vem som har intygat osant. Bestämmelsen omfattar läkarintyg, tjänstgöringsbetyg och andra intyg av skilda slag samt protokoll. Skriftligt intyg om att en handling är en riktig kopia – vidimation – hör också hit (Brottsbalken kommentaren till 15 kap. 11 § BrB).

Den som genom våldshandling eller oljud eller på annat liknande sätt stör eller försöker hindra förrättningen kan dömas för *störande av förrättning* till böter eller fängelse i högst sex månader (16 kap. 4 § BrB). Bestämmelsen omfattar bl.a. Kronofogdens förrättningar, se NJA 1993 s 360 III). Försöket måste vara fullbordat för att någon ska kunna dömas för brottet. Rubbande av utmätt gods och liknade ingrepp i förrättningar är straffbara enligt 17 kap. 13 § BrB och inte enligt denna paragraf**.**

21.4 Anmäla misstanke om brott i andra fall

När det gäller annan brottslighet som kan komma fram i samband med verkställighet och som faller under allmänt åtal finns det inte någon författningsmässigt reglerad förväntan eller skyldighet för Kronofogden att göra en brottsanmälan. I samband med bl.a. översyn av myndighetssamverkan vid ekonomisk brottslighet och en utvidgning av en av de sekretessbrytande reglerna har dock uttalats att det är önskvärt att myndigheter utnyttjar möjligheten att anmäla brott (prop. 2001/02:191 s. 52 med hänvisning till prop. 1983/84:142 s. 32).

Brott som kan upptäckas vid förrättning

Följande är exempel på brott som kan uppmärksammas vid verkställighet:

- alkoholtillverkning (alkohollagen),
- innehav av narkotika (narkotikastrafflagen),
- barnpornografi (16 kap. 10 a § BrB),
- vapenbrott (vapenlagen),
- rattfylleri (lag om straff för vissa trafikbrott)
- häleri (9 kap. 6 § BrB).

Sekretessprövning görs utifrån reglerna i 10 kap. 24 och 27 §§ OSL.

Brottsmisstanke mot annan än gäldenären/ svaranden

Vid verkställighet kan det inträffa att annan än gäldenären/svaranden kan misstänkas för brott. Den straffrättsliga regleringen i 17 kap. 13 § BrB är inte begränsad till gäldenär/svaranden utan även en tredje man som känt till ett utmätningsbeslut kan göra sig skyldig till sådant brott (Gregow s. 243). Att tredje man känt till utmätningsbeslutet är ofta klargjort i och med att hen överklagat utmätningsbeslutet. Det kan t.ex. handla om en närstående till gäldenär/svaranden eller annan tredje man. Ett exempel på en sådan situation kan vara en tredje som man skaffar undan utmätt egendom trots att hen känner till att den är utmätt. Straffansvaret omfattar även alla som vägrar förrättningsman rätt att komma in.

I dessa fall kan Kronofogden inte ge in en brottsanmälan med stöd av 19 kap. 1 § UF eftersom den misstänkte varken är gäldenär eller svarande, men myndigheten ska överväga om det finns förutsättningar för att ändå göra en anmälan i dessa fall.

Den sekretessbrytande bestämmelse som oftast är tillämplig i dessa fall är generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL. Vid den intresseavvägning som då ska göras måste uppenbarhetsrekvisitet vara uppfyllt i det enskilda fallet. Om fängelse är föreskrivet för brottet och brottet kan antas föranleda annan påföljd än böter kan utlämnande av uppgifter istället ske med stöd av 10 kap. 24 § OSL.

Bristande redovisning från arbetsgivare

En arbetsgivare som uppsåtligen eller av oaktsamhet inte i tid betalar in belopp som skulle ha hållits inne enligt beslut om löneutmätning kan dömas till böter (7 kap. 25 § UB).

Uppgifterna i brottsanmälan kan lämnas ut till Polisen om förutsättningarna i 10 kap. 27 § OSL är uppfyllda.

Barn som far illa

Om Kronofogden får kännedom om eller misstänker att ett barn far illa bör anmälan om det göras till socialnämnden, även om Kronofogden inte omfattas av anmälningsskyldigheten i 14 kap. 1 § första stycket

socialtjänstlagen. En anmälan görs istället med stöd av 14 kap. 1 c § socialtjänstlagen.

Brott som avses i 3–7 kap. BrB (brott mot person) har oftast fängelse i straffskalan. Om annan påföljd än böter är aktuell faller en brottsanmälan inom tillämpningsområdet för 10 kap. 24 § OSL. I annat fall bör generalklausulen i 10 kap. 27 § OSL tillämpas och man får då pröva om barnets intresse överväger det intresse som sekretessen ska skydda.

21.5 Efter anmälan om brott

Vid anmälan om brott fattar polis eller åklagare (beroende på typen av brott), beslut om förundersökning ska inledas eller inte. Inleds förundersökningen kan den t.ex. läggas ner om polis eller åklagare gör bedömningen att brott inte kan styrkas eller att spaningsuppslag saknas. Ett sådant beslut grundar sig på vad som objektivt kommit fram vid förundersökningen.

En förundersökning kan också läggas ned med stöd av 23 kap. 4 a § RB enligt reglerna om förundersökningsbegränsning. Av p. 2 framgår att förundersökningen kan läggas ned om det kan antas att åtal inte skulle ha väckts på grund av reglerna om åtalsunderlåtelse. Till grund för ett sådant beslut, liksom för ett beslut om åtalsunderlåtelse, ligger omständigheter som inte alltid är kända för Kronofogden. Exempelvis kan den som anmälan gäller ha åtalats eller dömts för ett annat grövre brott och bedömningen görs att ytterligare påföljd inte behövs.

Begära prövning av beslut om nedläggning

Kronofogden kan begära om- eller överprövning av åklagarens och polisens beslut om att lägga ned förundersökningen. Det är sen upp till åklagaren att bestämma om de omprövar beslutet. Möjligheten att begära omprövning av ett beslut att lägga ned en förundersökning tillkommer den som har klagorätt, dvs. ett berättigat intresse att få sin sak prövad. Det innebär att en

begäran om prövning av andra än den misstänkte/tilltalade eller målsäganden endast bör leda till en prövning i sak om det finns särskilda skäl (Riksåklagarens riktlinje Överprövning och annan prövningsverksamhet, RåR 2013:1). En begära om- eller överprövning ska ges in till Polis- respektive Åklagarmyndigheten och nedläggningsbeslutet kommer då att granskas av en åklagare. Begäran kan göras utan begränsning i tid. Vid en begäran är det dock viktigt att Kronofogden anger varför myndigheten anser att beslutet är felaktigt, hur beslutet ska ändras samt om det finns några ytterligare omständigheter som t.ex. bevisning som inte har beaktats.

Har förundersökningen slutförts och åklagaren fattat beslut om åtalsunderlåtelse enligt 20 kap. 7 § RB är Kronofogden dock inte behörig att begära omprövning av detta beslut.

Litteraturhänvisning

Inom parentes redovisas den förkortning som används i texten vid hänvisning till boken.

Fartygsexekution, Sjörättsgruppen Libra i Göteborg 1996
Gregow, Torkel, Tredje mans rätt vid utmätning 1987
Gregow, Torkel, Utsökningsrätt tredje upplagan 1996 (Gregow)
Offentligt eller hemligt, SKV 148 utg. 4 2009
Walin-Gregow-Löfmarck-Millqvist-Persson: Utsökningsbalken En kommentar, fjärde upplagan 2009, (KUB IV)
Utsökningsbalken, En kommentar, femte upplagan 2018, (KUB V)

Åberopade författningar

Författningar som nämns i texten med nummer i svensk författningssamling inom parentes. I de fall författningens namn förkortats i boken står förkortningen sist.

Aktiebolagslagen (2005:551)
Alkohollag (2010:1622)
Lag (1970:215) om arbetsgivares kvittningsrätt (kvittningslagen)
Lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring
Lag (1973:188) om arrendenämnder och hyresnämnder
Lag (1978:599) om avbetalningsköp mellan näringsidkare m.fl. (LAN)
Förordning (1992:1094) om avgifter vid Kronofogdemyndigheten (FAK)
Lag (1985:146) om avräkning vid återbetalning av skatter och avgifter (avräkningslagen)
Lag (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden
Lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse
FN:s konvention om barnets rättigheter
Begravningslag (1990:1144)
Förordning (1978:881) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter
Bostadsrättslag (1991:614)
Brottsbalk
Förordning (1994:426) om brottsofferfond
Bötesverkställighetsförordning (1979:197)
Bötesverkställighetslag (1979:189)
Delgivningsförordning (2011:154)
Delgivningslag (2010:1932)
Djurskyddsförordning (1988:539)
Djurskyddslag (1988:534)
Lag (1996:242) om domstolsärenden
Lag (2011:900) om dödande av förkommen handling
Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar
Lag (2003:113) om elcertifikat
Lag (2003:389) om elektronisk kommunikation
Lag (2011:423) om erkännande och verkställighet av beslut om förverkande inom Europeiska unionen
Lag (2009:1427) om erkännande och verkställighet av bötesstraff inom Europeiska unionen.
Förordning (1982:805) om ersättning av allmänna medel till vittnen m.m.
Lag (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument
Lag (1989:41) om finansiering av radio och TV i allmänhetens tjänst
Firmalag (1974:156)Folkbokföringsförordning (1991:749)
Lag (2014:447) om rätt att ta fordon i anspråk för fordringar på vissa skatter och avgifter
Lag (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut
Fängelselag (2010:610)

Lag (2003:528) om företagsinteckning
Lag (2008:990) om företagshypotek (företagshypotekslagen)
Lag (1996:764) om företagsrekonstruktion
Lag (1973:1152) om förmånsrätt för fordringar enligt (lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter)
Förmånsrättslag (1970:979)
Försäkringsavtalslag (2005:104)
Förordning (1980:995) om skyldighet för Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten att lämna uppgifter till andra myndigheter
Försäkringsrörelselag (1982:713)
Förundersökningskungörelse (1947:948)
Förvaltningslag (1986:223)
Föräldrabalk
Lag (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre
Lag (1845:50 s. 1) om handel med lösören som köparen låter i säljarens vård kvarbliva
Handelsbalk
Lag (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag
Lag (2009:194) om förfarandet vid skattereduktion för hushållsarbete
Indrivningsförordningen (1993:1229) (IF)
Lag (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m. (IL)
Inkomstskattelag (1999:1229)
Lag (1955:227) om inskrivning av rätt till luftfartyg
Förordning (2007:781) med instruktion för Kronofogdemyndigheten
Lag (2008:1075) om inteckningsbrevsregister
Lag (2004:46) om investeringsfonder
Lag (2011:1268) om investeringssparkonto
Jordabalk
Jordförvärvsförordning (2005:522)
Jordförvärvslag (1979:230)
Kommissionslag (2009:865)
Konkurrenslag (2008:579)
Konkurslag (1987:672)
Konsumentkreditlag (2010:1846) (KkrL)
Förordning (2010:1857) om ersättning för kostnader i vissa mål om handräckning
Konsumentköplag (1990:932)
Konsumenttjänstlag (1985:716)
Kreditupplysningslag (1973:1173)
Lag (1992:1685) om skydd för kretsmönster i halvledarprodukter
Kronofogdemyndighetens föreskrifter om hantering av vissa borgenärsuppgifter, KronofogdenFS 2008:1 (borgenärsföreskrifterna)
Lag (1977:654) om kungörande i mål och ärenden hos myndighet m.m.
Kungörandeförordning (1977:827)
Lag (1944:302) om köpares rätt till märkt virke
Köplag (1990:931)
Luftfartslag (2010:500)

Lag (1939:6) om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg
Lönegarantilag (1992:497)
Lag (1994:200) om mervärdesskatt
Miljöbalk (1998:808)
Förordning (2000:606) om myndigheters bokföring
Mönsterskyddslag (1970:485)
Lag (1927:56) om nedsättning av pengar hos myndighet
Lag (1985:982) om näringsidkares rätt att sälja saker som inte har hämtats
Lag (2007:1091) om offentlig upphandling
Offentlighets- och sekretesslag (2009:400) (OSL)
Pantbankslag (1995:1000)
Lag (1936:88) om pantsättning av lös egendom som innehas av tredje man
Passförordning (1979:664)
Patentlag (1967:837)
Patientsäkerhetslag (2010:659)
Lag (1994:1117) om registrerat partnerskap
Lag (1993:931) om individuellt pensionssparande
Personuppgiftslag (1998:204) (PUL)
Plan- och bygglag (2010:900)
Polislag (1984:387)
Postlag (2010:1045)
Lag (1982:188) om preskription av skattefordringar m.m.
Preskriptionslag (1981:130)
Lag (1944:181) om redovisningsmedel
Regeringsformen (1974:152)
Lag (1975:605) om registrering av båtbyggnadsförskott
Räntelag (1975:635)
Lag (1994:831) om rättegång i vissa hyresmål i Svea Hovrätt
Rättegångsbalk (RB)
Rättshjälpslag (1996:1619)
Sambolag (2003:376)
Lag (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter
Lag (1904:48 s. 1) om samäganderätt
Sjölag (1994:1009)
Skadeståndslag (1972:207)
Förordning (1995:1301) om handläggning av skadestånds-anspråk mot staten
Skatteförfarandelagen (2011:1244) (SFL)
Lag (2007:324) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärs-uppgifter (BorgL)
Förordning (2007:789) om Skatteverkets hantering av vissa borgenärsuppgifter (BorgF)
Lag (1999:116) om skiljeförfarande
Skogsvårdslag (1979:429)
Lag (1936:81) om skuldebrev
Skuldsaneringslag (2006:548)
Socialförsäkringsbalk (SFB)
Socialtjänstförordning (2001:937)
Socialtjänstlag (2001:453)
Studiestödslag (1999:1395)

Lag (1994:1845) om tillämpning av Europeiska gemenskapernas konkurrens- och statsstödsregler
Tullförordning (2000:1306)
Tullag (2000:1281)
Lag (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare
Lag (2008:206) om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen
Förordning (2001:590) om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet
Lag (2001:184) om behandling av uppgifter i Kronofogdemyndighetens verksamhet
Lag (2001:181) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet
Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen)
Lag (2004:1199) om handel med utsläppsrätter
Utsökningsbalk (UB)
Lag (1981:775) om införande av utsökningsbalken
Utsökningsförordning (1981:981) (UF)
Varumärkeslag (2010:1877)
Lag (1985:206) om viten
Väglag (1971:948)
Förordning (2001:650) om vägtrafikregister
Växtförädlarrättslag (1997:306)
Yrkestrafikförordning (1998:779)
Äktenskapsbalk
Lag (1966:680) om ändring av vissa underhållsbidrag (indexlagen)
Ärvdabalk